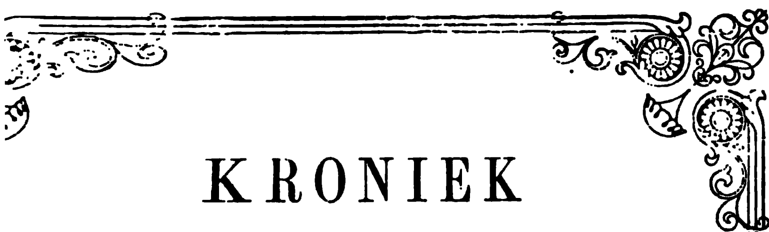

KRONIEK

VAN HET

ISTORISCH GENOOTSCHAP,

GEVESTIGD

TE

UTRECHT.

legen en twintigste Jaargang, 1873.

ZESDE SERIE.

VIERDE DEEL.

UTRECHT,
KEMINK EN ZOON.
1874.

Door het **HISTORISCH GENOOTSCHAP** zijn uitgegeven onderstaande werken:

KRONIJK van het Historisch Gezelschap te Utrecht.

2e jaargang. 1846 (*) ƒ 5.—.	4e jaargang. 1848. . ƒ 3.70.
3e jaargang. 1847. . - 2.70.	5e jaargang. 1849. . - 6.—.

(*) **De eerste jaargang is nimmer in druk verschenen.**

KRONIJK van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht.

2e *serie*	18e jaargang. 1862. . ƒ 6.60.
6e jaargang. 1850. . ƒ 6.—.	19e jaargang. 1863. . - 7.40.
7e jaargang. 1851. . - 6.40.	20e jaargang. 1864. . - 7.20.
8e jaargang. 1852. . - 6.80.	5e *serie*
9e jaargang. 1853. . - 6.80.	21e jaargang. 1865. . - 7.60.
10e jaargang. 1854. . - 6.80.	22e jaargang. 1866. . - 7.20.
3e *serie*	23e jaargang. 1867. . - 9.20.
11e jaargang. 1855. . - 3.20.	24e jaargang. 1868. . - 9.40.
12e jaargang. 1856. . - 3.60.	25e jaargang. 1869. . -10.70.
13e jaargang. 1857. . - 4.80.	6e *serie*
14e jaargang. 1858. . - 5.10.	26e jaargang. 1870. . - 8.00.
15e jaargang. 1859. . - 4.60.	27e jaargang. 1871. . - 8.20.
4e *serie*	28e jaargang. 1872. . - 6.20.
16e jaargang. 1860. . - 5.40.	29e jaargang. 1873. . - 8.30.
17e jaargang. 1861. . - 5.80.	

BERIGTEN van het Historisch Gezelschap te Utrecht.

1e deel. 1e stuk. 1846. ƒ 3.40.	2e deel. 2e stuk. 1849.
1e deel. 2e stuk. 1848. - 2.20.	(Verhooren van JOHAN
2e deel. 1e stuk. 1849. - 2.20.	v. OLDENBARNEVELT). - 3.80.

BERIGTEN van het Historisch Genootschap te Utrecht.

3e deel. 1e stuk. 1850. ƒ 3.—.	5e deel. 2e stuk. 1856. - 2.50.
3e deel. 2e stuk. 1851. - 3.—.	6e deel. 1e stuk. 1857. - 2.50.
4e deel. 1e stuk. 1851. - 3.—.	6e deel. 2e stuk. 1857. - 2.10.
4e deel. 2e stuk. 1851. - 2.50.	7e deel. 1e stuk. 1861. - 5.50.
5e deel. 1e stuk. 1853. - 3.20.	7e deel. 2e stuk. 1863. - 6.50.

CODEX DIPLOMATICUS in 4°. 1848. - 5.20.

2e *serie* in 8°. 1e deel. 1e afd. 1852. - 3.75.

1e deel. 2e afd. 1852. ƒ 3.10.	4e deel. 1e afd. 1859. - 3.10.
2e deel. 1e afd. 1853. - 6.20.	4e deel. 2e afd. 1860. - 5.20.
2e deel. 2e afd. 1853. - 3.20.	5e deel. 1860. . . . -12.00.
3e deel. 1e afd. 1855. - 6.50.	6e deel. 1863. . . . . - 1.20.
3e deel. 2e afd. 1856. - 3.40.	

KRONIEK

VAN HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP,

GEVESTIGD

TE

UTRECHT.

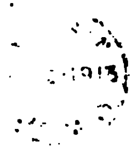
Negen en twintigste Jaargang, 1873.

ZESDE SERIE.

VIERDE DEEL.

UTRECHT,
KEMINK EN ZOON,
1874.

INHOUD.

NAAMLIJST DER LEDEN [1])

VAN HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP,

GEVESTIGD

te UTRECHT.

BESTUUR.

Mr. N. P. J. Kien, Burgemeester der stad Utrecht, *Honorair Voorzitter.*

Dr. W. G. Brill, *Eerste Voorzitter.*

Mr. B. J. L. de Geer van Jutfaas, *Tweede Voorzitter.*

Mr. J. A. Grothe, *Eerste Secretaris.*

Dr. P. J. Vermeulen, *Tweede Secretaris.*

Mr. J. I. D. Nepveu, *Eerste Bibliothekaris.*

J. Hartog, *Tweede Bibliothekaris.*

Mr. J. F. B. Baert, *Penningmeester.*

---

1) Bij deze lijst is aangenomen de feitelijke toestand bij het ter perse gaan, Januarij 1874.

HONORAIRE LEDEN.

Dr. J. J. Altmeyer, te Brussel.
L. de Baecker, te Bergues.
Dr. J. M. F. Birnbaum, te Giessen.
E. de Borchgrave, te Brussel.
Dr. A. Borgnet, te Luik.
Dr. J. G. Burman Becker, te Koppenhagen.
E. de Busscher, te Gent.
H. Conscience, te Brussel.
R. Chalon, te Brussel.
Fr. Cramer, te Straalsond.
J. L. A. Diegerick, te Iperen.
M. F. Essellen, te Hamm.
E. van Even, te Leuven.
Mariano Pardo de Figueroa, te Medina Sidonia.
L. P. Gachard, te Brussel.
Jhr. J. J. de Geer, te Utrecht.
Dr. H. Grote, te Hannover.
G. Guillaume, te Brussel.
Ferd. von Hellwald, te Weenen
A. Henne, te Brussel.
Xavier Heuschling, te Brussel.
Th. Juste, te Brussel.
F. Kügler, te Berlijn.
P. Lansens, te Couckelaere.
L. von Ledebur, te Berlijn.
C. Leirens, te Gent.
F. von Löher, te München.
A. Mathieu, te Brussel.
J. Lothrop Motley, te Londen.
K. Nijs, te Antwerpen.
Ed. Osenbrüggen, te Zürich.
Ch. Paeile, te Rijssel.
Ridder Jules Pautet, te Beaune.

G. H. Pertz, te Berlijn.
Ch. Rahlenbeck, te Brussel.
F. Rens, te Gent.
Dr. G. J. Rosenkrans, te Munster.
Dr. H. Rump, te Munster.
C. A. Serrure, te Brussel.
K. F. Stallaert, te Brussel.
Dr. Phil. Wackernagel, te Dresden.
Dr. W. Wattenbach, te Heidelberg.
Dr. J. J. F. Wap, te 's Gravenhage.
A. Wauters, te Brussel.
J. J. A. Worsaae, te Koppenhagen.
Jhr. Mr. A. M. C. van Asch van Wijck, *Oud Voorzitter des Genootschaps.*

GEWONE LEDEN.

Dr. J. G. R. Acquoy, te Zalt-Bommel.
Mr. A. van Akerlaken, te Hoorn.
Mr. D. van Akerlaken, te Hoorn.
Jhr. P. Opperdoes Alewijn, te Hoorn.
A. J. van Asselt, te Oldebroek.
J. van der Baan, te Wolfaartsdijk.
W. H. van den Sande Bakhuyzen, te Utrecht.
D. A. Balfoort, te Utrecht.
Mr. W. H. de Beaufort, te Amsterdam.
Jhr. Mr. F. W. A. Beelaerts van Blokland, te 's Gravenhage.
Jhr. Mr. G. J. Th. Beelaerts van Blokland, te 's Gravenhage.
L. M. Beels, te Amsterdam.
N. P. van den Berg, te Batavia.
Mr. J. J. Teding van Berkhout, te Amsterdam.
Mr. P. J. Teding van Berkhout, te Amsterdam.
W. van Beuningen, te Ameyde.

Mr. M. Bichon van IJsselmonde, te Rotterdam.
Mr. W. R. Boer, te Utrecht
Dr. A. van der Boon Cz., te Zaandam.
Jhr. W. Boreel van Hogelanden, te Haarlem.
Jhr. H. van den Bosch, te Utrecht.
Dr. J. Bosscha, te 's Gravenhage.
Mr. P. van den Brandeler, te 's Gravenhage.
Dr. J. ten Brink, te 's Gravenhage.
Mr. A. Brugmans, te Amsterdam.
C. W. Bruinvis, te Alkmaar.
A. J. de Bull, te Amsterdam.
Mr. H. J. J. Bijleveld, te 's Gravenhage.
Mr. A. W. van Beeck Calkoen, te Utrecht.
Mr. C. A. Chais van Buren, te Amsterdam.
G. Craayvanger, te Utrecht.
J. Backer Dirks, te Nieuwediep.
Dr. J. I. Doedes, te Utrecht.
Mr. C. G. de Balbian van Doorn, te Utrecht.
Mr. J. J. van Doorninck, te Deventer.
Dr. G. J. Dozy, te Deventer.
Dr. J. C. Drabbe, te Leiden.
F. A. Ebbinge Wubben, te Staphorst.
J. H. Eichman, te Oudshoorn.
J van Eik, te Amsterdam.
Mr. J. van Eik Jr., te Amsterdam.
Dr. C. Ekama, te Haarlem.
W. A. Elberts, te Zwolle.
Jhr. W. I. C. Rammelman Elsevier, te Leiden.
Dr. C. A. Engelbregt, te Utrecht.
Mr. A. J. Enschedé, te Haarlem.
Mr. J. J. Ermerins, te Zierikzee.
Dr. A. H. G. P. van den Es, te Utrecht.
Mr. J. W. Staats Evers, te Arnhem.
Mr. D. Everwyn, te Londen.
Mr. F. N. M. Eyck van Zuylichem, te Maartensdijk.

Mr. G. J. Fabius, te Utrecht.
Mr. A. R. Falck, te Utrecht.
Mr. H. O. Feith, te Groningen.
Mr. P. R. Feith, te Amsterdam.
Mr. C. Fock, te 's Gravenhage.
Mr. G. A. Fokker, te Middelburg.
Jhr. Mr. C. van Foreest, te Heilo.
D. Franken Dz., te Amsterdam.
Mr. G. D. Franquinet, te Maastricht.
J. G. Frederiks, te Zutphen.
Mr. J. A. Fruin, te Utrecht.
Dr. R. Fruin, te Leiden.
Jhr. Mr. E. L. de Geer, te Amsterdam.
Jhr. Mr. J. J. de Geer van Rijnhuizen, te Jutphaas.
E. F. Georges, te Utrecht.
Mr. H. Gerlings, te Haarlem.
Mr. S. J. van Geuns, te Utrecht.
Mr. J. J. van Geuns, te 's Gravenhage.
Mr. J. G. Gleichman, te Amsterdam.
Mr. W. Baron van Goltstein, te 's Gravenhage.
Mr. G. Groen van Prinsterer, te 's Gravenhage.
Dr. B. ter Haar, te Utrecht.
Mr. J. N. van Hall, te Utrecht.
Dr. F. J. van den Ham, te Utrecht.
Mr. E. L. Baron van Hardenbroek van Lokhorst, te Leusden.
Mr. B. T. Baron van Heemstra van Froma en Eibersburen, te 's Gravenhage.
Jhr. Mr. H. J. van der Heim, te 's Gravenhage.
Mr. W. Heineken, te Amsterdam.
Mr. C. G. C. van Hengst, te Utrecht.
S. Gille Heringa, te Utrecht.
Mr. A. C. van Heusde, te 's Gravenhage.
Dr. A. A. van Heusden, te Breda.
Mr. J. Heydanus, te Weesp.

W. J. Hofdijk, te Amsterdam.
Mr. J. A. Hofkes, te Velp.
Mr. F. J. K. van Hoogstraten, te Utrecht.
F. A. van Braam Houckgeest, te Nieuwe Diep.
Mr. R. H. J. Gallandat Huet, te Haarlem.
Dr. G. A. Hulsebos, te Utrecht.
Mr. E. Huydecoper van Nigtevecht, te Utrecht.
Jhr. Mr. J. Huydecoper van Maarsseveen, te Maarsseveen.
F. H. G. van Iterson, te Leiden.
H. Q. Janssen, te St. Anna ter Muiden.
C. M. de Jong van Rodenburgh, te Utrecht.
Jhr. Mr. W. C. M. de Jonge van Ellemeet, te Oost-Kapelle.
Jhr. Mr. J. de Jonge van Zwijnsbergen, te Helvoirt.
Jhr. Mr W. F. de Jonge, te Utrecht.
J. Jongeneel, te Deventer.
Mr. W. H. Cost Jordens, te Deventer.
Mr. H. W. Jordens, te Deventer.
Th. Jorissen, te Amsterdam.
Mr. W. van der Kaay, te Leiden.
Dr. C. M. Kan, te Utrecht
Mr. E. H. Karsten, te Tiel.
J. M. van Kempen, te Voorschoten.
Jhr. Mr. J. de Bosch Kemper, te Amsterdam.
Mr. F. der Kinderen Fz., te Heemstede.
Mr. W. P. Sautijn Kluyt, te Amsterdam.
J. Kneppelhout, te Oosterbeek.
Mr. K. J. F. C. Kneppelhout van Sterkenburg, te Utrecht.
W. J. Knoop, te 's Gravenhage.
W. Knottenbelt, te Katendrecht.
Mr. H. J. Koenen, te Amsterdam.
Mr. J. S. G. Koning, te Wedde.
Dr. A. Kuyper, te Amsterdam.
G. Kuyper Hz., te Gorinchem.
J. H. van Lennep, te Zeist.
Mr. C. P. Lenshoek, te Wolfaartsdijk.

Mr. L. Ed. Lenting, te Zutphen.
A. L. Lesturgeon, te Zweelo.
P. A. Leupe, te 's Gravenhage.
Dr. J. P. T. van der Lith, te Utrecht.
Jhr. Mr. J. W. van Loon, te Amsterdam.
W. van Loon, te Utrecht.
Mr. C. Th. Baron van Lynden van Sandenburg, te 's Gravenhage.
Mr. J. C. E. Baron van Lynden, te Rotterdam.
Mr. R. Melvil Baron van Lynden, te Utrecht.
C. van Maanen, te Breda.
Jhr. Mr. J. L. A. Martens, te Utrecht.
Mr. W. C. Mees, te Amsterdam.
Mr. C. R. Merkus, te Utrecht.
Dr. J. Meuleman, te Nijmegen.
Dr. P. van Meurs, te Haarlem.
Dr. W. Moll, te Amsterdam.
Mr. J. H. M. Baron Mollerus van Westkerke, te Baarn.
Dr. H. E. Moltzer, te Groningen.
Dr. L. J. Morell, te Utrecht.
L. Mulder, te Utrecht.
Mr. S. Muller Fz., te Utrecht.
F. Muller, te Amsterdam.
Dr. P. L. Muller, te 's Gravenhage.
Mr. C. A. Nairac, te Barneveld.
Mr. N. F. van Nooten, te Utrecht.
Mr. F. H. van Notten, te Amsterdam.
Mr. O. W. Star Numan, te 's Gravenhage.
A. J. Nijland, te Utrecht.
F. D. O. Obreen, te Rotterdam.
Dr. C. G. R. Ontijd, te Brummen.
Dr. J. J. van Oosterzee, te Utrecht.
Jhr. J. Ort van Schonauwen, te Arnhem.
Ridder Pauw van Wieldrecht, te Zeist.
Mr. A. A. Wulfften Palthe, te Oldenzaal.

A. Perk, te Hilversum.
Jhr. Mr. J. E. van Persijn, te 's Gravenhage.
Dr. R. A. S. Piccardt, te Goes.
H. G. van der Poel, te Veenendaal.
A. Pompe, te 's Gravenhage.
Mr. H. P. G. Quack, te Utrecht.
J. C. W. Quack, te Bemmel.
Dr. A. H. Raabe, te Utrecht.
Mr. P. A. Ramaer, te Winschoten.
Mr. J. Rau van Gameren, te Arnhem.
J. B. Rietstap, te 's Gravenhage.
Dr. W. N. du Rieu, te Leiden.
Jhr. Mr. H. H. Roëll, te Haarlem.
Jhr. Mr. J. Roëll, te 's Gravenhage.
M. Roest Mz., te Amsterdam.
H. C. Rogge, te Leiden.
Mr. H. G. Römer, te Utrecht.
Dr. R. C. H. Römer, te Deil.
Dr. J. A. C. Rovers, te Utrecht.
Mr. H. Royaards van Scherpenzeel, te Utrecht.
Mr. W. J. Royaards van den Ham, te Utrecht.
J. G. de Hoop Scheffer, te Amsterdam.
A. Baron Schimmelpenninck van der Oye, te Arnhem.
U. Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlandsberg, te Utrecht.
Chr. Sepp, te Leiden.
Mr. L. C. Hora Siccama, te Utrecht.
Jhr. I. P. Six van Hillegom, te Amsterdam.
Mr. A. G. A. Baron Sloet, te Zwolle.
Mr. J. J. Smits, te Batavia.
Mr. J. J. Uytwerf Sterling, te Utrecht.
W. B. Stoof, te Utrecht
Mr. G. N. de Stoppelaar, te Middelburg.
M. Cohen Stuart, te Utrecht.
Mr. J. P. R. Tak, te 's Gravenhage.

J. A. Alberdingk Thijm, te Amsterdam.
Dr. P. P. H. Alberdingk Thijm, te Leuven.
Mr. G. van Tienhoven, te Amsterdam.
J. J. van Toorenenbergen, te Rotterdam.
Mr. W. R. Baron van Tuyll van Serooskerken van Zuylen, te Zuilen.
Dr. H. Edema van der Tuuk, te Noordwolde.
Mr. W. J. L. Umbgrove, te Zutphen.
Mr. M. Verbrugge, te Middelburg.
Mr. P. Verloren van Themaat, te Utrecht.
Mr. W. A. Baron van Verschuer, te 's Gravenhage.
Dr. Eelco Verwijs, te Leiden.
Dr. P. J. Veth, te Leiden.
Dr. N. P. Visvliet, te Middelburg.
Dr. A. J. Vitringa, te Deventer.
Mr. H. Vollenhoven, te 's Gravenhage.
J. J. van Vollenhoven, te Arnhem.
Mr. E. du Marchie van Voorthuijsen Hz., te Utrecht.
Mr. G. W. Vreede, te Utrecht.
Dr. M. de Vries, te Leiden.
Dr. A. Vrolik, te 's Gravenhage.
Mr. W. F. H. Baron van Wassenaer tot Catwijck, te Wageningen.
A. W. P. Weitzel, te 's Gravenhage.
Dr. R. Westerhoff, te Warffum.
Mr. G. Wicherlinck, te Zwolle.
A. Winkler Prins, te Veendam.
P. H. Witkamp, te Amsterdam.
J. Wolbers, te Utrecht.
E. Cats Wor, te Enkhuizen.
B. W. Wttewaal, te Leiden.
Jhr. Mr. L. H. van Asch van Wijck, te Wijk bij Duurstede.
Dr. J. A. Gerth van Wijk, te Groningen.
Dr. J. A. Wynne, te Utrecht.
Mr. N. J. van IJsselsteyn, te 's Gravenhage.

GENOOTSCHAPPEN OF INRICHTINGEN,

MET WELKE HET HISTORISCH GENOOTSCHAP, GEVESTIGD TE UTRECHT, IN BETREKKING STAAT.

Koninklijke Akademie van Wetenschappen, te Amsterdam.

Koninklijke Bibliotheek, te 's Gravenhage.

Koninklijk Instituut voor Land- Taal-, en Volkenkunde van Neerl. Indië, te 's Gravenhage.

Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant, te 's Hertogenbosch.

Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, te Utrecht.

Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde, te Leeuwarden.

Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, te Leiden.

Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, te Batavia.

Indisch Genootschap, onder de zinspreuk: *Onderzoek leidt tot waarheid*, te 's Gravenhage.

Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis, te Zwolle.

Stads Bibliotheek, te Amsterdam.

Openbare Bibliotheek, te Arnhem.

Provinciale Bibliotheek van Zeeland, te Middelburg.

Geschied- en Oudheidk. Genootschap in het Hertogdom Limburg, te Maastricht.

Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-arts de Belgique, te Brussel.

Commissions royales d'Arts et d'Archéologie, te Brussel.

Académie d'Archéologie de Belgique, te Antwerpen.

Société archéologique de Namur, te Namen.

Société scientifique et littéraire du Limbourg, te Tongeren.

Société d'Histoire et d'Archéologie, te Genève.

Société d'Histoire de la Suisse romande, te Lausanne.

Institut archéologique liégeois, te Luik.

Institut luxembourgeois, te Luxemburg.

Oudheidkundige Kring van het land van Waes, te St. Nikolaas.

Comité central de publication des inscriptions funéraires et monumentales de la Flandre Orientale, te Gent.

Messager de Gand, te Gent.

Königlich bayerische Akademie der Wissenschaften, te München.

Verein für hamburgische Geschichte, te Hamburg.

Verein für Kunst und Alterthum in Ulm und Ober-Schwaben, te Ulm.

Verein von Alterthumsfreunden im Rheinlande, te Bonn.

Oberlausitzische Gesellschaft der Wissenschaften, te Görlitz.

Geschichts- und Alterthumsforschende Gesellschaft des Osterlandes, te Altenburg.

Alt-preussische Monathschrift, te Königsberg.

Historischer Verein für Schwaben und Neuburg, te Augsburg.

Germanisches Museum, te Neurenberg.

Historischer Verein der Oberpfaltz und Regensburg, te Regensburg.

Historischer Verein für Steiermark, te Grätz.

Historischer Verein für Nieder-Sachsen, te Hannover.

K. K. geographische Gesellschaft, te Weenen.

Künstler-Verein für bremische Geschichte und Alterthümer, te Bremen.

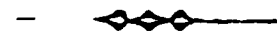
Harz-Verein für Geschichte und Alterthümer, te Wernigerode.

Verein für Geschichte des Bodensee's und seiner Umgebung, te Friedrichshafen.

Smithsonian Institution, te Washington.

Real Academia de la Historia, te Madrid.

De Universiteit te Lund.

EERSTE VERGADERING.

4 Januarij 1873.

BIBLIOTHEEK. — ARCHIEF VAN DE SPIEGEL. — PSALMBERIJMINGEN. — SENTENTIEN OVER RADEN TER ADMIRALITEIT TE ROTTERDAM.

BIBLIOTHEEK.

Ten geschenke ontvangen:

Van den Heer Mr. B. J. L. de Geer van Jutfaas:

Rapport en adviezen betreffende de kwestie der betaling van traktement en pensioen aan de predikanten der Herv. Gemeente te Kampen, door de Heeren Mrs. B. J. L. de Geer van Jutfaas, G. Diephuis en W. B. S. Boeles. Kampen, 1873. 8°.

In ruiling ontvangen:

Van de Maatschappij der Nederl. Letterk., te Leiden:

Handelingen en Mededeelingen, 1872. Leiden, 1872. 8°.

Levensberichten der afgestorvene medeleden. Bijlage tot de *Handelingen* van 1872.

Van het historische Verein der Oberpfaltz und Regensburg, te Regensburg:

Verhandlungen, XXVIII. Stadt-am-Hof, 1872. 8°.

Van de Société archéologique de Namur:

Annales, XI, 4. Namur, 1872. 8°.

Van de Redactie:

Altpreussische Monatschrift. Neue Folge, IX, 7. Königsberg, 1872. 8°.

ARCHIEF VAN DE SPIEGEL.

De Heer G. W. Vreede deelt mede, dat hem nogmaals in den laatsten tijd toegang is verleend tot de nagelaten papieren van den Raadpensionaris L. P. van de Spiegel, waardoor in klimmende mate zijne hoogachting en bewondering voor de buitengewone gaven van dezen grooten Vaderlander zijn toegenomen. Spreker deelt proeven mede van zijne zeldzame ontwikkeling, reeds op 17jarigen leeftijd, en doet voorlezing van een gedicht van Anna Maria Reitz op van de Spiegels promotie naar de Akademie, bij welke gelegenheid hij in een dichtstuk van omstreeks 400 vloeijende latijnsche hexameters, handelende over de vraag of de dieren eene ziel hebben, van het Middelburgsche Gymnasium afscheid nam.

Dezelfde nauwkeurigheid waardoor zijne meer uitvoerige memoriën over 's Lands zaken schitteren, vindt men terug in zijne statistieke aanteekeningen over plaatselijke geboorten en sterfte, toen hij nog Secretaris van Goes was.

Spreker geeft een aperçu van den grooten voorraad van H. S. van van de Spiegel, die hem door de handen zijn gegaan.

Ten slotte doet spreker eenige mededeelingen uit eene *Promemorie over den toestand van de Republiek in* 1782 en leest eene andere Promemorie voor van 18 Juli 1783,

over het redres van zaken, vermoedelijk ten behoeve der Prinses opgesteld.

PSALMBERIJMINGEN.

De Heer Heringa merkt op, dat de 17e eeuw zeer rijk was aan Psalmberijmingen (Andriessen noemt er 40), terwijl de 18e eeuw bijna geene nieuwe dichtproeven van dien aard heeft opgeleverd. Uit dat vruchtbare tijdvak brengt spreker eene berijming ter tafel van den Advocaat-fiscaal Boey (1648) en eene andere van Westerbaan (1655), waarin die van Boey zeer wordt gehekeld. Hier aan knoopt zich eene gansche geschiedenis. In het zelfde jaar 1655 kwam daarover eene brochure uit, vermoedelijk van Boey zelven, welke Westerbaan nog voor het einde des jaars beantwoordde. Achter dit antwoord staat nog „*een koekje toe*", waarin Westerbaan mededeelt, dat het Hof van Holland den fiskaal gelastte naar den auteur van de (vermoedelijk door hem zelven geschreven) brochure te informeeren en het boekje te doen ophalen, aan welken last Boey volstrekt niet heeft voldaan. Wel deed hij integendeel een inval in de drukkerij, om zich van Westerbaan's papieren meester te maken. De strijd werd met groote bitterheid gevoerd.

In 1659 geeft Boey eene nieuwe berijming in het licht, opgedragen aan den Prins van Oranje, waarbij echter de kwestie met Westerbaan met stilzwijgen wordt voorbijgegaan.

SENTENTIEN

OVER

RADEN TER ADMIRALITEIT TE ROTTERDAM. [1])

Uit het Archief van HILTEN.

EXTRACT uytte sententien der gedelegeerde Rechters, van 't geen in deselve gestelt wert tot laste vande naevolgende Raetspersonen ende Officieren van 't Collegie ter Admiraliteyt tot Rotterdamme.

Ende eerst tot laste van Gerard Berck, fiscael.

Sijnde in den jaere 1622 bij Cap^{n} Lenerdt Fransz. Valck innegebracht seker prinse van suyckeren, ende opte vercopinge vandien vij st. op yder hondert ponden suycker gestelt sijnde, daer van bij den vendum^{r} Duyffhuysen vande copers ontfangen is xviij^{c} £; heeft den voors. Berck den xiiij^{en} Octob. desselven jaers, de voors. somme op sijn quitancie (houdeñ meerder somme) vañ voors. Duyffhuysen gelicht.

Noch gelicht in den jaere 1622 vanden voorñ Duyffhuysen de somme van viij^{c} £, van een somme van xij^{c}lxxvij £, die den voors. Berck met sijn eygen handt hadde verhoocht, onder schijn van gevallen oncosten op de voors. suyckeren, opte repartitie bij Duyffhuysen, den xiij^{en} Octob. 1622 aeñ Raide overgelevert, boven d'oncosten bij denselven Duyffhuysen in sijn bouck gestelt, dewelcke affgetrocken sijn van xcviij^{m}ij^{c}lxxj £ xij st. vande voors. suyckeren geprocedeert.

Noch in 't selve jaer 1622 van Duyffhuysen gelicht de

1) Rec^{a} 7ª Aprilis, 1628 van den Heere Rekenmr Westrhenen.

somme van vj^c^xxvij £ ij st., sijnde 't suyver provenu voor 't landt, vañ suyckeren bij Cap^n^ de Munnick innegebracht, hebbende met sijn eygen handt opte repartitie van Duyffhuysen geset, datse geemploijeert waeren tot betalinge van oncosten, die elders niet well conden gebracht worden, ende sijn dese voors. drie sommen getrocken op sijn voors. quitancie vanden xiij^en^ Octob. 1622, met ordre vanden Raidt (soo hij seyt), sonder dat hij doceert aen wien eñ tot wat oncosten hij die verstreckt heeft.

In 't voors. (jaar) 1622 heeft Duyffhuysen vande penningen, bij vercopinge geprocedeert van twee partijen suyckeren, bij Cap^n^ Schapenham innegebracht, gemaeckt twee repartitien, beyde van date den xxvj^en^ April 1622 eñ bij den Raide geslooten, d'eene van 22970.12 eñ d'andre van 2954 £; waerop hij, Berck, den xxvij^en^ April vande voors. suyvere sommen 't landt heeft onttrocken eens 1200 £ ende noch iij^c^ £, onder pretext van andre oncosten, iñ repartitien niet begrepen, 'twelck in de marge vande repartitien voor acte van decharge is gestelt, ende daermede deselve sijn vermindert.

In de voors. jaere 1622 heeft hij, Berck, oock helpen mortificeren ende verdeelen een somme van iiij^m^ £, bij Thomas Nunes Pina, Portugees coopman, betaelt over de redemptie van 125 kisten suyckeren, bij Cap^n^ Schapenham innegebracht; ende alsoo sijn Ex^cie^ iñ selve suyckeren was competerende de somme van iiij^c^ £, sijn deselve uyt andere slants penningen betaelt, daertoe den vendum^r^ Duyffhuysen den xviij^en^ Junij 1623 is gegeven een acte van decharge van ix^c^xcvj £.

In den jaere 1622 bij Cap^n^ Maerten Crijnen opgesonden sijnde seeckere vijff cabels ende eenige deelen, op de cust van Vlaenderen vañ vijant verovert, ende deselve nae voorgaende estimatie bij 't landt aengenomen, sijn diesniettemin (onder pretext van oncosten, ende anders opte voors. goederen gevallen) de soṁe van iiij^c^lix £ xv sc. ge-

bracht, nevens noch ij^clx £ aen Petronella van̄ Wel, over gelagen betaelt; ende dan noch bij Duyffhuysen uyt andere slants penningen op 't Hoff gebracht xvij^cxxxiiij £ v sc., die onder de Raiden (soo hij, gevangen, seyt, sonder nochtans aen wien) gedistribueert sijnde, hij, Berck, mede een deel daervan genoten heeft. Ende hoewel hem bekent was dat vande voors. goederen bij Duyffhuysen nergens was verantwoort, hem nochtans in uytgeeff van sijn xxix^e rek^e, onder meerder partije, tot laste van 't landt geleden, ende bij hem nevens van̄ Mast onderteeckent is. Ende hoewel de eygenaers vande voors. cabels deselve daernae hebben gereclameert, ende volgens seker accord, in Octob. 1622 gemaeckt, de somme van xiiij^c £ off daerontrent heefft moeten vergoedet werden, soo is bij hem nochte andere Raiden niet een stuyver gerestitueert, maer sijn de reclamatien uyt andere slants penningen betaelt.

In Januario 1623 bij Duyffhuysen ingegeven sijnde seeckere memorie opte repartitie, gemaeckt te worden van vij^cliiij £ v st., bij vercopinge gecommen van eenige Limborchsche laekenen, is bevonden 't lants iij^e part daervan te bedragen ij^clj £ vij st. j d., dewelcke bij Berck opte repartitie heeft gedoot met sijn eygen handt, doch niet te weten vanden .... off employ, hoewel Duyffhuysen verclaert die aen hem getelt te hebben.

In den jaere 1622 door ordre van̄ Raidt van Cornelis Fredricxz. gelicht sijnde x^c £, uytte collecte vande paerdemarckt tot Culenburch achtergehouden, heeft hij, Berck, daeruyt mede een gedeelte genoten.

In Septemb. 1623 bij Cornelis Fredricxz. ontfangen sijnde uytte collecte van̄ paerdemarckt tot Valckenb., volgens de contrerolle bij Duyffhuysen de jonge gehouden, de somme van iiij^mij^cx £ x st., heeft hij, Berck, eerst daeruyt gelicht iiij^c £, daervan hij aen van̄ Voort, soo hij seyt, gegeven heeft 18 off 19 dubbelde pistoletten, aen van̄ Mast 9 off 10, ende noch aen een andere de waerde van een paer

sijde hoosen. Noch uytte selve penningen gelicht viij^{c} £, aen Celiken Brants betaelt voor verteerde gelagen, eñ noch cxv £, die hij, Berck, den voors. Corñ Fredricxz. toegestaen heeft daervuyt te mogen houden, sulcx datten gewesen ontf^{r} Vroesen maer ontfangen heeft ij^{m}ix^{c}v £.

Noch soo verdeelt als aen Celicken Brants, over verteerde gelagen betaelt, de somme van iiij^{c} £ ende v^{c}viij £, die 't landt onthouden, ende uytte reecke^{e} daervan bij Adriaen Brants gedaen, gelaten sijn, vañ ontfangh bij denselven gehadt, vande paerdemarckt tot Beusecom, 1^{e} Julij 1623 ende xxix Julij 1624.

In Octob. 1622 bij Cornelis Fredricxz. ontfangen sijñ op gewoonl. licent van seeckere jonge peerden, door Rotterdam passereñ, ix^{c}xxij £, heeft hij, Berck, terwijlen deselve onder de Raiden gedistribueert wierden, voor sijn deel daeruyt genoten.

Noch verdeelt ende 't landt onthouden uytte collecte vande paerdemarckt tot Culenborch, bij Corñ Fredricxz. gehadt in Martio 1624 ix^{c} £, daervan viij^{c} £, onder de Raiden sijn verdeelt, ende c £ bij Corñ Fredricxz. behouden, ende uytte contrerolle bij denselven in Aprili 1624 gehadt tot Bueren iiij^{c}xliiij £ mede verdeelt, sulcx datten ontf^{r}, in plaets van ij^{m}vij^{c}lxxxvij £, niet meer als met xviij^{c}lxxxvij £ over de collecte van Culenb. gechargeert wiert, ende van Buren in plaets van ix^{c}lx £ de somme van v^{c}xvj £.

Noch 't landt ontrocken ende onder de Raiden verdeelt x^{c} £ uytte collecte bij Pieter Kaeskens, na de expiratie van sijn pacht a^{o} 1622, gehadt van surplus vañ licenten op Gennipperhuys; ende alsoo den geheelen ontfangh was bedragende ij^{m}liiij £ xviij st. xj d., is de resterende x^{c}liiij £ xviij st. xj d. den voors. Kaeskens toegelaten inne te houden voor .... eñ sijn contreroll^{rs} tractement, maer daernae gedepescheert twee ordonnañ ter voors. som̃e van x^{c}liiij £ xviij st. xj d., opten ontf^{r} Vroesen, off de voors. tracte-

menten noch te betalen stonden, ende alsoo deselve somme van x^{c}liiij £ xviij st. xj d. den lande weder ontrocken ende onder d'heeren Raiden verdeelt, daer hij, Berck, sijn portie mede van genoten heeft.

De Collecte vande bieren bij Joriaen Pietersz. gehadt op 't fort van Nassau a^{o} 1622, ende een gedeelte van 1623, bedragende viij^{c}xvij £ xvj st. iij d., daervan hij rek^{e} heeft overgelevert, sijn mede onder de Raiden verdeelt; ende is den ontf^{r} gegeven een acte van decharge van date den xxvj^{en} Novemb. 1623, bij David vander Heul ondertekent.

Den ontfanck bij denselven tijt, ter saecke als vooren, gehadt sedert den xvij^{en} Julij 1623 totten xvij^{en} Julij 1624, belopende xv^{c}lv £ vj st. iij d., is mede soo onder de Raiden verdeelt, als aen Celicken Brants over gelagen betaelt, uytgesondert lxxxv £, bij denselven voor reparatie van een roeyjachte betaelt. Ende alsoo den voorn̄ Joriaen Pietersz. van̄ selven ontfangh hadde ingehouden over de xj^{c} £, voor sijn ende sijns soons tractement, alsmede andere verstrecte penningen, soo is bij hem, Berck, geprocureert een ofte meer ordonnancien op den ontfanger Vroesen, vande voors. tractementen, als off die niet betaelt waren, ende sulcx deselve xj^{c} £ vanden ontf^{r} gelicht. Ende omme d'selve voor 't landt bedect te houden, is den ontf^{r} voors. gegeven een acte van decharge van date den xj^{en} Octob. 1624, getekent bij drie Raiden, dat hij van deselve somme niet behoeffde te verantwoorden.

Noch verdeelt ende in 't jaer 1624 't landt ontrocken de somme van xv^{c}vij £ xiiij st., bij Goossen van̄ Linden tot Alphen extraordinaris ontfangen, daervan den ontf^{r} gegeven is acte van decharge, van date den xj^{en} Junij 1624.

Noch 't landt ontrocken ende verdeelt iij^{c}l £, bij den burgem^{r} Rymsdijck in 't Collegie gebracht, over den extraordinaris ontfangh bij Frans Reyniersz. tot Batenb. gehadt.

In Aprili 1622 in 't Collegie van̄ Raedt goetgevonden sijnde voor yder vande Raiden, den Fiscael en̄ Secretaris,

een emolument uyt slants penningen te genieten, yder tot vijc £, bedragende t'samen vijmvijc £, is tot vindinge van deselve penningen gefabriceert drie valsche ordonnantien, bij Berck gedicteert, alle gedateert opten lesten April 1622, d'eene sprekende op Lijntgen Pieters, wede van Daem Cornelisz., houdende xcxxij £ ij st. viij d., over leverantie van lxv trossen; de tweede op Jan Opkens, schipper van Hamburch, van vijcl £, over leverantie van 300 pruysse deelen, ende de derde op Jacques Martin, van St. Malo, van ijmxiij £, over leverantie van 13 balen canifas, dewelcke altesamen opte quitancien van vander Mast vañ ontfr sijn gelicht. Ende is tot vorder supplement vande voors. vijmvijc £ geemploijeert de xijc £ ende iijc £ affgetrocken vande vercofte suyckeren bij Capn Schapenham innegebracht, ende noch xc £ vañ collecte tot Cuylenb. in Martio 1622 affgehouden, hiervooren breder geroert, mitsgaders noch eenige andere penningen, mede gevonden uytt slants middelen.

Den iijen Febrij 1623 aen Petronella vañ Wel betaelt sijnde bij Duyffhuysen over verteerde gelagen, volgens haer overgegeven declaratie ijclxvj £ uytte penningen geprocedeert vande vercofte deelen voren geroert, heeft Berck tot Duyffhuysens decharge opte memorie bij denselven vande voors. vercochte goederen gestelt, dat die aen de voors. Petronella waren getelt, ten overstaen van hem, Berck, op haer quitancie van date den iijen Februarij 1623. Ende boven dien noch geprocureert op een copie off dubbelt van deselve declaratie, een ordonnantie opten naem vañ voors. Petronella, van date den lesten Decemb. 1622, ter voors. somme, de quitancie bij sijn eygen hant daer onder gestt, ende bij de voors. Petronella opten voors. date laten ondertekenen; welcke penningen hij, Berck, tegens den ontfr generael bij liquidatie heeft geproffiteert.

Den xiijen Mey 1623 voor Andries Glade gepasseert sijnde ordonnantie van xxviijmcl £, over coop van geschut

ende cogels, heeft den voors. Berck nevens vander Mast, Segwaert ende ontfr deselve gecocht voor xxv^{m} £, ende voor sijn deel daerop geproffiteert vijcl £.

In den jaere 1624 heeft hij, Berck, uytte prinse bij Capn Wassenhoven in Augusto ingebracht, gecocht twee tapijten voor cvij £, voor welcke penningen hij d'heeren tot Celiken Brants heeft getracteert ende aen haer betaelt.

Sijnde op diversche tijden verscheyden kisten suyckeren ommegedeelt uytte prinsen van Capnen Valck ende Schapenham, oock potten Oostindische gember, die tot costen van 't landt bij de Raiden telckens sijn gecocht, gedragen hebbende ydermael over de iij^{c} £, heeft hij, Berck, van alle d'selve sijn deel mede genoten.

Heeft mede alle den tijt dat vañ Mast in 't Collegie geseten heeft, 't geheele jaer door sijn provisie van sware bieren van hem tot coste van 't landt genoten.

In den jaere 1622 bij Duyffhuysen in den Raide gebracht sijnde de portien vande verlopen ende verstorven matrosen, iñ prinsen bij Capnen Valck eñ Lieffhebber, bedragen hebbende xj^{c}vij £ iiij st., is d'selve voor een emolument gedistribueert, daervan hij, Berck, mede een gedeelte heeft gehadt.

In Jario 1622 heeft hij, Berck, op een simple acte, bij een vañ heeren maer getekent, vañ ontfr gñael gelicht xij^{c} £, ende in deselve maent op gelijcke acte x^{c}vij £, daervan hij, Berck, nevens de Raden heeft genoten voor een emolument iij^{c} £.

Noch in Aprili 1622 op simple acte vañ ontfr gelicht xiij^{c}lxxv £, ende noch op gelijcke acte vj^{c} £, dewelcke daernae op de restcedullen van 't jaer 1621 sijn verhoocht, eñ soo hij, Berck, meent, sijn deselve twee sommen gegaen aen 't emolumt van acht hondert ponden, hier vooren geroert.

Noch iñ jare 1623 seeckere partije copers bij vañ Mast ende noch een uytten Raide tot Amsterdam gecocht, ver-

hoocht met c £ voor yder vande Raiden, daervan Berck mede c £ heeft genoten.

Den voorn̄ Berck gebesoigneert hebben̄ op de opneminge vande restcedullen vande twee halve jaren 1621, sijn deselve voor eerst verhoocht met eenige simple acten, ende dan noch xxv £ voor yder vande Raiden, alsmede daernae noch met eenige andere sommen, soo voor de heeren in 't generael, als voor ordinarise emolumenten ende gelagen, aen Celiken Brants betaelt, sonder dat hij nu eygentlijck weet hoeveel de verhoginge is geweest, ofte hoeveel hij en̄ d'heeren daeruyt genoten hebben.

Gelijcke voet van verhoginge, soo met acten de xxv £ voor yder van̄ Raiden op elck halff jaer, als andere emolumenten ende betaelde gelagen, is gevolcht op de restcedullen van 't j^e^ en̄ ij^e^ halff jaer 1622, sonder dat hij, Berck, nu eygentlijck weet hoeveel verhoginge is gedaen, ofte hoeveel hij ende d'heeren daervan hebben genoten, doch d'selve verhoginge, nae sijn onthout, meerder is geweest als op 't jaer 1621, en̄ meerder als op 't jaer 1623.

Hebbende noch gebesoigneert neffens vier uytten Raide tot opneminge van̄ restcedels vande eerste vijff maenden des jaers 1623, heeft d'selve eerst helpen verhogen met eenige simple acten, ende daernae noch in verscheyden partijen voor hun vijven met vj^m^lxxx £, ende daernae noch collegialiter met v^m^vj^c^j £, daervan voor yder van̄ Raidt betaelt is iij^c^ £, voor yder clercq j^c^ £, iij^c^ £ voor bieren aen vander Mast, en̄ xv^c^j £ voor Celiken Brants. Ende heeft Berck neffens de voors. vier Raiden yder uytte particuliere en̄ collegiale verhoginge genoten xvj^c^ £, met twee paer sijden hoosen, daertoe eenige andere penningen, soo van Kaeskens, Joriaen Pietersz., ende van een simple acte op den ontf^r^ sijn geemployeert, ende is den ontfanger vande voors. restcedels en̄ verhogingen gegeven een acte van decharge van date den xxvij^en^ Septemb. 1623.

De restcedels vande maenden Julius, Augustus ende

Septemb. 1623, heeft hij, Berck, in̄ Raide helpen verhogen, eerst met simple acten, in verscheyden partijen, noch met ij^{m}iij^{c}lxx £., daeruyt aen Celiken Brants betaelt is xvij^{c} £; de rest verdeelt onder de Raiden. Noch met iiij^{c} £, voor bieren aen van̄ Mast. Noch met ij^{m}v^{c} £ onder de Raiden ende twee clercquen verdeelt. Noch met xvj^{c}lxxv £ voor Celiken Brants, over gelagen ende gehaelde wijnen bij eenige Raiden, ende is den ontf^{r} van̄ voors. restcedels ende verhogingen vandien gegeven twee acten van decharge, beyde van date den lesten December 1623.

Gebesoigneert hebbende neffens vier uytten Raide over 't opnemen vande restcedels sed^{t} j^{a} Octob. 1623 totten xix^{en} April 1625, sijn deselve bij haer boven eenige simple acten voor eerst verhoocht met v^{m} £ voor hun vijven; noch met vj^{m} £, oock voor hun vijven, elck x^{c} £, ende x^{c} £ voor Segwaert; noch met ij^{c} £ voor een vande Raiden, over d'opneminge niet present geweest sijnde; noch met ettelijcke hondert gul. voor den ontf^{r}, clxxv £ voor van̄ Voort, ende noch voor de voors. vier Raiden en̄ hij, Berck, elck cl £. Daernae in 't Collegie sijn deselve noch verhoocht met iij^{c} £ voor yder vande heeren, Fiscael en̄ Secretaris te genieten. Noch lxxij £ voor yder van̄ heeren, Fiscael ende Secretaris metten Ontf^{r} te genieten van Celiken Brants in wijn ofte gelde, ende xij £ voor den jmpost voor yder; noch met cl £ voor den ontf^{r}; noch met xviij^{c} £ voor Celiken Brants; noch met iij^{c} £ voor kaes, visch ende haringh onder hun verdeelt, ende lx £ voor de camerbewaerders ende Secretaris clercq, ende sijn den ontf^{r} vande voors. restcedels en̄ verhogingen vandien gegeven twee acten van decharge, d'een geantidateert opten lesten Decemb. 1623 ende d'andere van̄ xxix^{en} Aprill 1625.

Sijnde bij den Raide in den jaere 1624 goetgevonden te doen copen ofte overnemen uytte prinse bij Cap^{n} Keert de Koe ingebracht, ses kisten suyckeren, omme onder de Raiden te verdeelen, sijn de penningen omme de rheeders

te betalen eensdeels gefurneert uyt een somme van v^{c}ix £ xix sc. bij den Raidt gedaen verhogen op seeckere declaratie van oncosten, gevallen op andere prinsen, bij Mees den Boer innegebracht, daervan hij, Berck, sijn portie heeft genoten.

Den voorn̄ Berck heeft boven de voors. verteerde ende betaelde gelagen aen Celiken Brants gedaen, soo uytte restcedels, collecten vande paerdemarckten ende andere gemortificeerde partijen, noch helpen doen andere teringen, ende sijn daerover onder andere uyt slants penningen betaelt eerst vij^{c}xc £ gecomen uytte twede vercopinge van suyckeren bij Leen Huygen ingebracht, die hij bij Duyffhuysen aen̄ voors. Celiken heeft doen betalen, ende noch iiij^{c}xlv £, daervan Duyffhuysen den xxviij^{en} Septemb. 1623 is verleent een acte bij Nicolaj ondertekent ende bij Berck geschreven.

Is gecondemneert in 't viervout van xvj^{m} vij^{c}xxxj £, in 't simplum van iij^{m}v^{c}lxxxix £, ende in een mulcte van iij^{m}iij^{c}lxij £.

Nicolaus van̄ Mast, gewesen Raidt.

In den jaere 1622 bij Leendert Fransz. Valck ingebracht sijnde eenige suycker prinsen, is bij resolutie van̄ Raide, boven 't ordinaris rantcoen, op yder hondert ponden suycker gestelt viij st., waerover bij de copers betaelt is xviij^{c} £, dewelcke bij Berck onder sijn recipisse vanden xiiij^{en} Octob. 1622 sijn gelicht van̄ vendum^{r}, ende sijn d'oncosten op de voors. suycker gevallen in de rek^{e} van̄ vendum^{r} verhoocht met noch viij^{c} £, dewelcke t'samen onder de Raden sijn verdeelt, ende heeft vander Mast mede sijn deel daervan genoten.

De iiij^{m} £ die tot redemptie van 125 kisten suycker bij Nunes Pina getelt waren, sijn geheel achtergehouden, en̄ sijn tot dien eynde in een repartitie bij Duyffhuysen overgegeven, vanden xiiij^{en} Decemb. 1622, onder pretext van

gevallen oncosten, gestelt eerst de somme van xj^{c}xxviij £ viij st. ix d., ende daernae noch in verscheyden partijen xj^{c}xlij £ (niettegenstaende datter maer iij^{c}lxx £ viij st. ix d. aen oncosten gevallen waeren, die Duyffhuysen in een ander repartitie vanden xxvj^{en} Aprill 1622 sijn gepasseert), welcke twee sommen bij de Raiden sijn omgedeelt, ende is den vendum^{r} gegeven een acte van descharge, sijnde d'overige xvij^{c}xxix £ xj st. bij Duyffhuysen door ordre vanden Raidt aen Celiken Brants over verteerde gelagen betaelt.

Sijnde bij Duyffhuysen op 't Hoff gebracht seeckere xvij^{c}xxxiiij £ v st., gecommen van vijff cabels ende eenige andere goederen, innegebracht bij Cap^{n} Maerten Crijnen, ende na taxatie bij 't landt aengenomen, sijn deselve penningen verdeelt, daervan hij, van̄ Mast, mede sijn deel heeft genoten, ende is deselve somme Duyffhuysen geleden in uytgeven van sijn xxix^{e} rek^{e}, daer nochtans niet vande pennin̄ in ontfanck gebracht was.

Noch heeft hij sijn deel genoten in̄ kisten suyckeren ommegedeelt uytte prinsen van Cap^{nen} Valck ende Schapenham.

Noch genoten 7 ofte 8 dobbel pistoletten van een somme van xiij^{c}v £, 't landt onthouden uytte collecte bij Cornelis Fredricxz., gehadt vande paerdemarckt tot Valckenburch in 't jaer 1623, sijnde oock daeruyt eenige pennin̄ aen Celiken Brants betaelt.

Heeft mede sijn deel genoten in de iij^{c}xliiij £, 't landt ontrocken sijnde uytte collecte vande paerdemarckt, gevallen in Martio anno xvj^{c} vier ende twintich tot Cuylenborch, daer vooren hij gecocht heeft sijde felpen tot een mantel.

De penningen bij Cornelis Fredricxz., gecollecteert in Novemb. 1622 tot Rotterdam over licent van jonge peerden ende op 't Hoff gebracht, sijnde mede omgedeelt ende heeft sijn part daervan mede gehadt.

Vuytte penningen bij Adriaen Brants gecollecteert in seeckere paerdemarkt, heeft hij, vañ Mast, nevens d'andre Raiden gehadt een paer sijden hosen ofte 17 ofte 18 gul. daervoor; ende sijn uytte selve penninge eenige getelt aen Celiken Brants.

Heeft mede sijn part gehadt in de penningen 't landt ontrocken uytten ontfangh vande licenten tot Gennipperhuys eñ andere plaetsen.

Sijnde in 't jaer 1622, als eenige uytten Raide souden scheyden, goetgevonden, dat ydereen soude genieten voor emolument vij^{c} £, heeft die mede geproffiteert, ende omme de penningen ten deele te vinden, die in alles bedragende waren vij^{m}vij^{c} £, sijn gemaeckt ende bij hem, nevens Berck, gefabriceert drie valsche ordonnantien alle gedateert den lesten April 1622, spreeckeñ d'eene opten naem van Lijntgen Pieters, wed^{e} van Daem Cornelisz., ter somme van x^{c}xxij £ ij st. iij d., over leverantie van lxv trossen; de ander op Jan Opkens, schipper van Hamburch, ter somme van vij^{c}l £, over leverantie van drie hondert pruysse deel, ende de derde op Jacques Martin, ter somme van ij^{m}xiij £, over leverantie van derthien balen canifas, eñ sijn de quitancien bij hem mette gefingeerde namen daerop gestelt; de resterende penniñ ter concurrentie vande voors. vij^{m}vij^{c} £ sijnde mede uyt slants penningen gevonden, doch weet niet uyt wat penningen.

Sijnde de restcedullen van 't jaer 1621 verhoocht met seeckere somme van penningen, heeft hij daervan 50 off 60 gul. genoten.

Heeft sijn deel mede genoten in de satijnen ende tourssenille bij Jan Calff, ten behouve vande Raiden gelevert, tot coste van 't landt, ende sijn de restcedullen van 't jaer 1622 daermede verhoocht.

Gebesoigneert hebbende neffens eenige andre in 't opnemen vande restcedullen vañ vijff eerste maenden des jaers 1623, hebben deselve onder haer verhoocht met

iiij^{m}iiij^{c}xxxij £ ij st. iij d., ende daernae noch collegialiter helpen verhogen met iij^{c} £ voor yder vanden Raedt, Fiscael ende Secretaris, en̄ heeft voor sijn deel genoten xvj^{c} £, ende sijn de voors. restcedullen daerenboven noch verhoocht met xix^{c}j £, getelt aen Celitgen Brants, over gelagen ende leverantie van vijff vaetgens rijnsche wijn, ende is den ontf^{r} vande voors. restcedullen ende gedane verhogingen gegeven acte van decharge van̄ xxvij^{en} Septemb. 1623.

Dat hij vander Mast, vander Voort, Segwaert, vander Heul ende Fiscael Berck, om te vinden de vordere penningen, die quamen te bedragen de voors. xvj^{c} £, die sij malkanderen de voors. yder hadden toegeleyt (doch daerin begrepen de iij^{c} £, collegialiter verhoocht) boven de voors. iiij^{m}iiij^{c}xlij £ ij st. iij d., opte restcedullen verhoocht, noch daertoe geemploijeert hebben x^{c} £, genomen uytte collecte bij Kaeskens gehadt tot Gennipperhuys, sedert den eersten Decemb. 1622, met noch vij^{c}xvij £ xvj st. iij d. uytten ontf. bij Joriaen Pietersz., gehadt op 't fort Nassau a^{o} 1621 en̄ 1622, ende voorts eenige andere slants penningen; hebbende daerenboven, nevens de vier andere, gehadt een tonneken van 20 stoop rijnschen wijn, met twee paer sijden hoosen, die particulierlijck mede opte restcedullen sijn verhoocht.

Die bieren bij hem jaerlijcx, soo lange hij int Collegie geseten heeft, aen de Raiden gelevert tot coste van 't landt, sijn hem oock uyt slants penningen betaelt ende t'elcken op de restcedullen verhoocht.

De gelagen bij de Raiden tot Celitgen Brants verteert, sijnde veeltijts bij D'uyffhuysen door haer last betaelt ende verhoocht opte posten vande cijffergetalen vande oncosten op de prinsen gevallen ende hem alsoo gepasseert.

Heeft mede helpen coopen d'ordonnantie van Andries Glade, van xxviij^{m}cv £ voor xxv^{m} £, ende voor sijn deel daervan geproffiteert vij^{c}l £.

Heeft sijn deel genoten in de ix^{c}vij £ iiij st., toecomende de gemeende verlopen ende verstorven matrosen in de prinse bij Cap^{n} Valck innebracht ende bij de Raiden omgedeelt.

Heeft c £ genoten vande verhoginge gedaen voor yder vande Raiden opte cooppenningen vande coperen bij hem, ende noch een uytten Raide, in den jaere 1621 t'Amsterdamme gecocht.

Is gecondemneert in quadruplum van v^{m}vj^{c}lij £, in simplum van ij^{m}xliiij £, in een mulcte van ij^{m}xiiij £.

Bartholomeus van Segwaert, Raidt.

In Aprili 1622 bij de Raiden goetgevonden sijn̄ te vinden een extraordinaris emolument van viij^{c} £, heeft hij, Segwaert, deselve viij^{c} £ mede genoten, ende sijn de penningen, ofte eenige van deselve, met sijn weten gevonden ende 't landt ontrocken uytte twee repartitien vande vercofte suyckeren, bij Geen Huygen in 't jaer 1622 opgesonden, beyde den xxvj^{en} Aprill 1622 gemaeckt, d'eene belopende xxij^{m}ix^{c}lxx £, daervan affgehouden is xij^{c} £, d'andere ij^{m}ix^{c}liiij £ v d., daervan achtergehouden is iij^{c} £ ende van 't provenu van̄ paerdemarckt tot Cuylenborch in 't jaer 1622, bij Cornelis Fredricxz. ontfangen, achtergehouden x^{c} £. Hoe de vordere penningen, tot supplem^{t} vande voors. viij^{m}viij^{c} £, sijn gevonden, segt hem onbekent te sijn, niettegenstaende hij in̄ Raidt present is geweest, datter rapport is gedaen van̄ drie valsche ordonnantien, ten eynde voors. gefabriceert, ende bij hem mede ondertekent.

Sijnde in 't jaer 1622 bij Schapenham ingebracht 125 kisten suyckeren, ende deselve bij Thomas Nunes Pina geredimeert voor iiij^{m} £, heeft den vendum^{r} Duyffhuysen den xiiij^{en} Decemb. 1622 een repartitie gemaeckt ende, onder pretext van oncosten, ingehouden xj^{c} £. Ende alsoo in̄ selve repartitie niet en was gebracht de gerechtich^{t} van sijn Ex^{cie}, hebben de Raiden opten xviij^{en} Julij 1623 hem, Duyffhuysen, gegeven een acte van decharge, als betaelt

hebbende ix^c^xcvj £ xvj st. uyt andere slants penningen, waervan iiij^c £ getelt sijn voor de gerechticheyt van sijn Ex^c, de reste verdeelt.

Noch genoten in den jaere 1623 sijn aenpart in ix^c vij £ iiij st., onder de Raiden verdeelt op een acte van decharge, den xj^en Decemb. 1623 aen Duyffhuysen gegeven, competerende deselve penningen de verlopen ende verstorven matrosen in de prinsen bij Cap^nen Valck, Suerbier ende Lieffhebber ingebracht; ende de matrosen, die men gemeent hadden verstorven off verlopen te sijn, daernae haer portie commende manen, sijn deselve betaelt uyt andere slants penningen bij den ontf^r Vroesen, onder den tytel van penningen, ten dienste van 't landt verhoocht.

Noch sijn portie genoten van sekere kisten suycker uytte prinsen bij Cap^uen Valck eñ Schapenham ingebracht in 't jaer 1622 eñ bij Mees den Boer in 't jaer 1623 ende bij de Raiden ommegedeelt.

Noch genoten tourssenille tot een mantel uytte satijnen ende toursenillen van Johan Calff, a^o 1622 gecocht ende onder de Raiden omgedeelt, sijnde penningen tot betalinge vañ selve bij Vroesen verstreckt op een simple acte, onder den tytel van penningen ten dienste van 't landt verstreckt, dewelcke daernae opte restcedullen vañ jaere 1622 verhoocht sijn.

Noch genoten jaerlijcx drie tonnen bier ende een ocxhooft Engelsch bier, soo lange hij in 't Collegie geseten heeft, tot coste van 't landt bij vañ Mast gelevert, ende is den impost mede uyt slants penningen betaelt, soo wanneer de substituyt equipagiem^r off camerbewaerder hebben mede gedeelt.

Sijnde in 't jaer 1623 gecocht lv stucken geschuts ende sekere cogels van Andries Glade eñ Jan ten Oevre, voor xxviij^m c £ vj st., ende daervan ordonnantie tot laste van 't landt gepasseert sijnde op een jaer dach, is deselve bij hem, vander Mast, Berck ende Vroesen gecocht voor xxv^m

in Febrio 1624, ende wesende bij hem getelt aen Berck, tot betalinge van sijn ¼ part iijmijc £ is hem bij Vroesen van voors. iijmijc £ verleent assignatie op Repelaer, die hem daervan verleent heeft obligatie op sijn comptoir. De reste van sijn portie in de xxvm £, die hij schuldig was, heeft Vroesen op sijn versouck een maent voor den verschijndach uyt slants penningen gefurneert, ende is hem voor een jaer bouckgelt gecort l £. Daer nae, den xven Mey 1624, heeft Vroesen hem gepasseert obligatie op een open naem van viijc £, over de 750 gul. bij hem geproffiteert over de voors. coop, ende is bij hem noch l £ daer bij gedaen.

Bij slants smith voor hem gemaeckt sijnde eenich yserwerk, heeft daervan declarãe overgelevert, ende voor sijn portie genoten voor c £ v st., daervan hij seyt aen Splinter betaelt te hebben 'tgeene voor hem gemaeckt was; doch Splinter daerop gehoort, verclaert maer vier off vijff gul. ontfangen te hebben.

Sijnde in 't jaer 1623 opgenomen de restcedullen vande vijff eerste maenden, hebben de vijff Commissarien goetgevonden hun elcx toe te leggen xvjc £, ende voor een ander van Raidt vjc £, maeckende t'samen viijmviij £. Omme welcke penningen te vinden, hebben deselve Commissarien in minderinge van deselve de restcedullen eerst verhoocht met eenige pennin, ende daernae rapport gedaen sijnde in den Raidt, heeft den Raidt die noch verhoocht voor elcx van Raiden, Fiscael ende Secretaris met iijc £, ende is doen vande generale somme gegeven een acte van decharge van date den xxvijen Septemb. 1623. Noch hebben de voors. Commissarien, tot supplement vande voors. xvjc £, getrocken, voor eerst een somme van viijcxvij £ xvj st. iij d., uytten extraordinarisen ontfangh bij Joriaen Pietersz., gehadt op 't fort Nassau in de jaeren 1622 ende 1623; noch vcxxxj £ xvij st., daervan opten ontfanger gepasseert is een simple acte, ende noch vjc £ begrepen in

een acte van ix^{c}xcvj £ xvj st., op Duyffhuysen gepasseert van date den xviij^{en} Julij 1623, hiervoren verhaelt, ende heeft hij, Segwaert, alsoo ontfangen xvj^{c} £, doch de iij^{c} £ daerin begrepen.

Noch genoten in 't jaer 1623 neffens d'andre Raiden, de somme van l £, off uyterlijck c £, mette welcke de restcedullen van Julius, Augustus, Septemb. des voors. verhoocht sijn, gelijck oock met eenige penningen aen Celitgen Brants betaelt.

Noch genoten uytte verhoginge van̄ restcedullen sedert den eersten Octob. 1623, totten xxix^{en} April 1625, eerst x^{c} £; noch cl £ bij de Commissarisen opte selve verhoocht, ende iij^{c}xxx £ vande collegiale verhoginge, lxxij £ voor wijn ende eenich visch, haring ende caes.

Noch genoten in Novembri 1624 sijn portie in ses kisten suycker, bij de Raiden omgedeelt, dewelcke van Keert de Koe waren gecocht, ende sijn de redres uyt slants penningen betaelt; dewelcke ten deele gevonden sijn uyt seeckere v^{c}ix £ xix st., die in een post valschelijck sijn gestelt, van een declaratie bij Duyffhuysen overgegeven, over oncosten van een ander suycker prinse, bij Mees den Boer innegebracht, gevallen, als mede noch eenige andere nieuwe posten in deselve declaratie gestelt, ende noch eenige acten apart daertoe verleent. Heeft noch genoten c £ van̄ xj^{c} £, daermede de voors. declaratie is verhoocht geweest tot proffijte van̄ Raiden, Fiscael en̄ Secretaris.

Is gecondemneert over penningen den lande doleuselijck ontrocken in 't quadruplo van ij^{m}ix^{c}lxxxix £; over penningen onbehoorlijck genoten in 't simplum van iij^{m}xlix £, en in een mulcte van iiij^{m}viij^{c}xxxiiij £.

David vander Heul, gewesen Raidt.

Den voors. van̄ Heul heeft helpen resolveren tot vindinge van viij^{c} £ voor yder vande Raiden, voor extraordi-

naris emolument, ende heeft dienvolgende in Aprili 1622 deselve penningen van Berck ontfangen.

Heeft noch in 't jaer 1622 voor sijn portie genoten lxxx £ uyt ix^c^xxij £ (onder de Raiden omgedeelt) 't landt competerende, over licent van Vriessche volens, door Rotterdamme passerende, daervan Cornelis Fredricxz. de collectie heeft gehadt.

Heeft mede uytte prinsen bij de Capiteynen Valck ende Schapenham, d'een in 't leste van 1621, ende d'andere in 't eerste van 1622 ingebracht, sijn deel genoten soo van suycker, onder de Raiden omgedeelt, als vañ penningen, gecomen vande vercochte suyckeren uytte selve prinsen.

Sijnde insgelijcx onder de Raiden ommegedeelt d'aenparten vande verlopen ende verstorven matrosen inde prinsen vañ Cap^neu^ Valck, Lieffhebber ende Seurbier, belopende ix^c^vij £ iiij st., heeft sijn deel daervan mede genoten.

Heeft mede een stuck tourcenille, tot een cleet, van Jan Calff genoten, oock eenige andre meublen tot coste van 't landt laten maken, ende reysende in 't jaer 1623 metten voors. Calff, hebben doen maecken twee partisanen met fluele scheden ende hencxels bij Gerrit Jansz., swaertveger, daervan hij een pedarme heeft genoten, ende hebben, om de penningen te vinden, daervooren gestelt in een cedulleken, annex aen de declaratie vañ voors. swaertveger, xxxij sabels, begroot op lxxx £, ende is opte voors. declaratie ende cedulleken gepasseert ordonnantie op Vroesen, van vj^c^lxxxvij £ xvij st.

Hebbende mede geseten over 't opnemen vande restcedullen vande vijff eerste maenden des jaers 1623, heeft neffens vier andere Raiden genoten xvj^c £, daermede de restcedullen ten deele sijn verhoocht, ende oock ten deele uyt andere slants peñ gevonden. Heeft mede noch genoten een vande vijff tonnekens rijnschen wijn, ten huyse van Celiken Brants affgesteken.

Heeft mede gefabriceert een valsche ordoñ van date den

vj^{en} Junij 1623, opten naeme van Steven Jansz., ter somme van iiij^{c}xxxij £, over eenige leverantien, en̄ 't gelt alleen nae hem getrocken, hebbende de quitan̄ onder d'selve ordonnantie staende, metten naem van Steven Jansz. van̄ Meulen selver geschreven.

Heeft mede niet alleen verswegen de valsch^{t} van twee ordonnan̄ bij Jan Calff gemaeckt, sprekende beyde op den naem van sijn suster Anneken Jansz., d'een van date den lesten Junij 1623 ende d'andere van̄ xxix^{en} Aug^{ti} voors., maer oock metten selven Calff noch helpen fabriceren twee andere valsche ordonnan̄, d'eerste opten naem van Jan Hermans, van Schiedamme, ter somme van xiiij^{c}lxxxvij £ iiij st , over leverantie van vijff cabels, gedateert den x^{en} Octob. 1623, en̄ d'andere op Jan Adriaensz., lijndraijer in den Briell, van xvj^{c}lxxxix £, over leverantie van ses cabels, gedateert corts nae d'eerste, doch sijn beyde wederomme gecasseert, omme dattet bekent was geworden.

Is gecondemneert in quadruplum van ij^{m}iiij^{c}lxxxij £, in simplum van xviij^{c}lxxvj £ ende in een mulcte van xviij^{c}lxxxiiij £.

Cornelis Nicolai, Raidt.

Alsoo de restcedullen vande jaeren 1621 en̄ 1622 verhoocht sijn geweest, ende daerop gegeven sijn acten van decharge bij hem, Nicolai, ende andere geteeckent, heeft hij voor sijn deel genoten uytte selve verhoginge telkens l, lx ende eens c £.

Heeft oock de restcedullen vande vijff eerste maenden des jaers 1623, neffens andere Commissarisen, met een merckel^{e} somme particulierlijck, ende daernae noch in 't Collegie helpen verhogen, daervan d'acte van decharge bij hem neffens andere is getekent, ende heeft voor sijn deel genoten v^{c} £ in een obligatie hem van̄ ontf^{r} Vroesen tot laste van 't landt gegeven, van date den eersten November 1623.

Sijnde de restcedullen vañ j^e Octob. 1623 totten xxix^en April 1625, met seer merckel^e sommen verhoocht, soo in 't particulier als collegialiter, sijn den ontf^r daervan gegeven twee acten van decharge, ende heeft hij voor sijn deel genoten ij^m v^c £, daervan hij vanden ontf^r genomen heeft een rentobligatie tot landt opten naem van Cornelis Cornelisz., geschreven opte rugge van een acte van authorisatie vanden eersten Mey 1625, ende noch een tonneken wijns off lxxij £ x st. daervoor.

Sijnde in 't jaer 1621 bij vander Mast ende Bemmel tot Amsterdamme gecocht een parthije cooperen, daerop voor yder vañ Raiden gehoocht is c £, heeft hij deselve c £ mede genoten.

In 't jaer 1622 bij Duyffhuysen iñ Raidt gebracht sijnde xvij^c xxxiiij £ v st., daerop geestimeert waren vijff cabels, eñ eenige andere goederen bij Cap^n Marten Crijnen opgesonden, hebben de Raiden deselve omgedeelt, ende hij, Nicolai, sijn part mede genoten, niettegenstaende deselve goederen bij Hillebrant den Otter ende andere gereclameert sijn, ende sijn de reclamatien bij ordonnantie vañ xx^en Junij 1623 uyt andre slants penningen betaelt.

Sijnde bij Nunes Pina getelt voor de redemptie van 125 kisten suycker, bij Schapenham opgesonden, iiij^m £, is den vendum^r Duyffhuysen daervan gegeven een decharge vañ xvj^en Mey 1623, bij Nicolai alleen geteeckent, als off hij iiij^c £ voor de gerechtich^t van sijn Ex^cie hadde gegeven, ende de resterende iij^m vj^c £ ten dienste van 't landt geemploijeert, daer nochtans d'geheele somme is verdeelt eñ hij c £ voor een pretens emolument genoten heeft.

Vuytte extraordinaris ontfangh tot Ravesteyn, Batenburch, St. Andries ende andere plaetsen, heeft hij somtijts watt genoten.

Vanden ontfangh van Alphen, bij Goossen vander Linden gecollecteert ter somme van xv^c vij £ xiiij st. xiiij d., ende onder de Raiden verdeelt, heeft hij mede sijn deel geno-

ten, ende is den ontf^{r} Vroesen gegeven een acte van decharge vanden xj^{en} Junij 1624, bij hem getekent, dat hij van deselve somme niet behoeffde te verantwoorden.

Den ontfangh op 't fort Nassauw, gehadt bij Joriaen Pietersz., bedragende xv^{c}lv £ vj st. viij d. ommegedeelt sijnde, behalve lxxxv £, tot reparatie van een roeyjachte, heeft hij sijn (part) daervan mede genoten.

Sijnde de declaratie vande oncosten, gevallen op de prinse bij Mees den Boer anno 1624 innegebracht, eerst verhoocht met x^{c} £ voor yder vande Raiden, Fiscael ende Secretaris c £, sijn deselve daernae met v^{c}ix £ xix st. voor suyckeren, tot coste van 't landt gecocht uytte prinse bij Keert de Koe ingebracht eñ onder Raiden verdeelt, heeft heeft hij mede sijn portie daervan genoten.

Heeft mede verscheyden teringen helpen doen ten huyse van Celiken Brants, welcke verteringen uyt slants penningen altijt sijn betaelt, eñ heeft hij haer eens gegeven deur den vendum^{r}, volgens seker acte, bij hem alleen getekent, van date den v^{en} April 1622, xvj^{c}lxxx £, die daernae op de restcedullen sijn verhoocht; ende noch eens iiij^{c}xlv £ is in een ander acte vañ xxviij^{en} Decemb. 1623 mede bij hem alleen getekent op den voors. vendum^{r}.

Den speelreys met Berck ende andere gedaen hebbende nae der Goude, daervan de costen beliepen l £, is Duyffhuysen daervan een decharge vanden xxviij^{en} Decemb. 1623 gegeven, als off de penningen ten dienste vañ lande verstreckt waren.

Verteert hebbende met Duyffhuysen ende Adriaen Brants ten huyse van Celiken Brants xxvij £ v st., is Duyffhuysen insgelijcx bij hem daervan gegeven een decharge vanden xij^{en} Julij 1623, als off hij de penningen, met kennisse vañ Raidt, ten dienste vanden lande hadde verstreckt.

Gelijck bij hem oock noch twee andere acten van decharge opten selven Duyffhuyse sijn gepasseert, d'een van date den x^{en} Aprill 1623, van cxvij £, ende d'ander van-

den iij^{en} Julij 1623, van cxx £, bij hem alleen getekent, als off d'selve ten dienste vanden lande waren verstreckt, daer die nochtans getelt sijn voor gelagen, boecken ende boeckingh t'Euckhuysen gecocht ende onder de Raiden verdeelt.

Heeft sijn deel mede genoten inde ix^{c}vij £ bij de Raiden ommegedeelt, van d'aenparten in de prinsen vande Cap^{nen} Valck, Seurbier ende Lieffhebber, de verstorven eñ verlopen matrosen competerende.

Gelijck hij mede voor sijn deel heeft genoten een kiste suycker blancos, vañ omgedeelde suyckeren uytte prinsen bij Cap^n Valck a^o 1621 ende Geen Huygen in Januario 1622 ingebracht.

Heeft mede vande bieren bij vañ Mast jaerlijcx gelevert, oock somtijts Engels bier, metten accijs tot coste van 't landt gehadt, uytgenomen in 't jaer 1625, als wanneer hij niet huyshoudende, gelt in plaets van bier heeft genoten.

Heeft mede een lap satijn ende tourssenille gehadt uytte stoffen bij Jan Calff, tot laste van 't landt gelevert ende ommegedeelt, dewelcke hij aen de heeren Rechters wederom heeft gelevert.

Sijnde op 't vertreck van d'heeren Cronenb., Bommel, Jongeneel ende Bolleman, in Aprili 1622 geresolveert, dat elcx soude hebben vijc £, heeft hij deselve mede genoten, begrepen in een obligatie bij den ontfanger, hem tot laste van 't landt gegeven, van date den negenden Junij 1622.

Noch genoten in 't selve jaer 1622 v^c £, voor een emolument, soo hij 't noemt, begrepen in een obligatie vañ xv^{en} Junij 1622.

Cornelis Fredricxz. gehadt hebbende de collecte vande paerdemarckt tot Cuylenborch anno 1622, is uytte selve collecte achtergehouden ende ommegedeelt x^c £, daervan hij sijn deel mede gehadt, ende is d'acte van decharge, daerbij den ontf^r opte contrerolle vañ Secretaris gedechargeert es, (bij hem) alleen getekent.

Is gecondemneert in quadruplum van ij^{m}ij^{c}xv £, in simplum van vij^{m}v^{c}xxxviij £ eñ in een mulcte van vij^{m}vij^{c}lxxviiij £.

Jacob Duyffhuysen, vendum^{r}.

In den jaere 1622, opte vercopinge vande suyckeren bij Cap^{nen} Valck, Seurbier eñ Lieffhebber, bij de Raiden, boven 't ordinaris, een extraordinaris rançoen van viij st. op yder hond^{t} ponden gestelt sijnde, ende belopen hebbende xviij^{c} £, heeft deselve penningen aen Berck getelt, met noch viij^{c} £, bij den Raide opte oncosten verhoocht, volgende de repartitie vañ xiij^{en} Octob. 1622, ende noch met iiij^{c}lxxvij £ xv st. verhoocht, die hij seyt aen Segwaert ende Calff voor hare moyten als Commissarien opte vercopinge behandicht te hebben; doch is bij Segwaert ontkent: sulcx dat opte voors. vercofte suyckeren, belopende xcviij^{m}ij^{c}lxxj £ xij st., t'samen gemortificeert es iij^{m}lxxvij £ xvj st.

In den jaere 1621 heeft Cap^{n} Schapenham innegebracht twee prinsen, meest in suycker bestaende, ende is van d'eerste bij vercopinge geprocedeert xxx^{m}ix^{c} £ xij st. vj d., ende van d'andere v^{m}lxxx £ vj st. ij d.; sijnde op d'eerste over alle oncosten gevallen iij^{m}iij^{c}xcij £ viij st. iij d.: sulcx dat voor 't landt suyver overbleff ij^{m}ix^{c}liiij £ v d. Uyt welcke sommen hij, Duyffhuysen, aen Berck getelt heeft xij^{c} £, ende iij^{c} £ opte voors. sommen vermindert, sulcx dat hij, in plaets van xxij^{m}ix^{c}lxx £ xij st. v d., maer gechargeert bleeff met xxj^{m}vj^{c}lxx £ xij st., ende in plaets van ij^{m}vj^{c}liiij £ v d. met ij^{m}vj^{c}liiij £ v d.; ende sijn hem vande voors. verminderinge gegeven twee acten van decharge, beyde vañ xxvij^{en} April 1621, bij Bolleman alleen getekent.

De vij^{c}xc £ bij tweede vercopinge gecommen van een gedeelte vande voors. suyckeren, heeft hij in sijn overgegeven memorie maer gestelt tot v^{c}lxxiij £, ende, soo hij seyt, met last van Berck d'overige ij^{c}xvij £ getelt aen Ce-

liken Brants; ende sijn d'oncosten, soo op deselve, als op de suyckeren hiervoren getelt, noch verhoocht met iiij^{c} £, die hij ontfangen heeft, sonder te weten waer hij die gelaten heeft, ende derhalven noch onder hem berusten. Sulcx dat beloopt 'tgeene ter saecke vande voors. vier posten, als van xij^{c} £, iij^{c} £, vij^{c}xc £ ende iiij^{c} £, is ontrocken, t'samen de somme van ij^{m}vj^{c}xv £.

D'oncosten gevallen op de 125 kisten suycker, bij Nunes Pina gereclameert ende voor iiij^{m} £ geredimeert, sijn bij Duyffhuysen niet in sijn bouck, maer op een memorie apart gestelt, ende sijn d'selve nevens andere oncosten, bedragende iij^{c}lxx £ viij st. ix d., gebracht in de repartitie vañ xxxv^{m}ix^{c}xlix £ xij st. j d., hiervoren geroert, sonder dat op deselve meer oncosten, als noch eens xxix £, bij hem betaelt sijn. Heeft nochtans achter de particuliere repartitie vañ voors. iiij^{m} £ gebracht xj^{c}xxviij £ viij st. ix d., over oncosten opte selve gevallen, ende noch xj^{c} £ ter sake als voren, sijnde de repartitie van date xiiij^{en} Decemb. 1622. Welcke xj^{c}xxviij £ v st. ix d. hij in den Raidt gebracht heeft, ende d'andere xj^{c} £ onder de Raiden, Fiscael eñ Secretaris, yder c £, gedistribueert hooft voor hooft, sulcx dat hij noch maer gechargeert bleeff met xvij^{c}xxix £ xj st., die hij, op acte vanden Raidt, onder de hant van Berck aen Celitgen Brants heeft getelt. Ende is, tot vindinge van sijn Ex^{cie} gerechticheyt, gemaeckt een tweede repartitie vanden xvj^{en} Mey 1623, ende daerinne iij^{c} £ uytgetogen, als off deselve ten dienste vanden lande waren verstreckt.

De vijff cabeltouwen ende deel bij Cap^{n} Maerten Crijnen anno 1622 opgesonden, ende bij 't landt aengenomen sijnde, sijn twee gedoode repartitien van deselve gemaeckt, ende heeft de waerde vandien, ter somme van ij^{m}iiij^{c}liiij £, in uytgeeff van sijn xxix^{e} rek^{e} tot laste van 't landt gebracht, sonder die oyt verantwoort te hebben. Van welcke penningen, nae afftreck van d'oncosten ter somme van iiij^{c}lix £ xv st., bij op den ij^{en} Feb^{rij} 1628 aen Petronella vañ

Well, over verteerde gelagen getelt heeft ij^c^lxvj £, ende de vordere xvij^c^xxiij £ v st. in̄ Raidt gebracht, ende is hem daervan een acte van valide gegeven.

De vj^c^xxvij £ x st. iiij d. suyvers overgebleven vande vij^c^lxxij £ xiiij st. viij d., geprocedeert vande resterende vercochte suyckeren bij Cap^n^ Monnick innegebracht, heeft hij aen Berck op sijn recepisse vanden xiiij^en^ Octob. 1622 getelt.

Heeft aen denselven noch getelt de ij^c^lj £ viij st. iiij d., sijnde slants gerechticheyt vande aengehaelde Limborchsche laeckenen, ende is de repartitie van date den xxvj^en^ Januarij 1623, bij Berck, onder pretext van met kennisse vanden Raidt, gedoot.

Heeft noch uyt slants penningen t'onrecht en̄ qualijck betaelt aen Celiken Brants, over teercosten, op simple acte, bij Nicolai alleen geteeckent, eerst xvj^c^lxxx £, op acte van̄ v April 1622; noch l £ op een ander acte vanden xxviij^en^ Januarij 1623, ende noch xxvij £ v st. op acte van̄ xij^en^ Junij 1623.

Heeft mede veel tijts 't merendeel vande Raiden, ofte eenige derselver, in den Toelast sijnde ende aldaer ontboden ofte genoot, en̄ gelast sijnde de gelagen, aldaer verteert, te verhogen op andere oncosten, heeft d'selve met veranderinge ende verhoginge vande cijffergetalen gedaen.

Is gecondemneert in quadruplum van iij^m^ij^c^xciiij £ ende in simplum van xiij^c^xx £.

Adriaen Vroesen, gewesen ontf^r^.

D'acten, bij hem, Vroesen, betaelt, sijn tweederley geweest; d'eene genaempt acten in forma, bij drie Raiden en̄ Secretaris ondertekent, die in 't reg^r^ van̄ ordonnantien gestelt en̄ in rek^e^ gebracht wierden; d'andere genaempt simple acten, die opten naem vanden Raidt ingestelt, doch maer bij een van deselve getekent ende in 't reg^r^ vande ordonnantien niet getelt en sijn, spreeckende meest van

betalingen aen Celiken Brants, off anderssints ten dienste vanden lande te doen. Welcke acten t'elcken halven jaere sijn geweest drie ofte vier in 't getall, belopen hebbende ende noch eene van xvj^{c}lxxx £, ende oock eene tot ij^{m}iiij^{c} v^{c} ofte vj^{c} £, oock wel x^{c} £, ende eens eene tot xij^{c} £, £, ende sijn deselve telkens onder de restcedullen gesmolten.

Op de restcedullen van 't j^{e} halff jaer 1621 is nae sijns, Vroesens, onthout verhoocht xij^{c} £ ende van 't ij^{e} half jaer 1621 iiij^{m} £, boven d'acten mede opte selve verhoocht. Op de restcedullen van 't eerste halff jaer 1622 ontrent vj^{m} £, ende van 't ij^{e} halff jaer viij^{m} £ boven d'acten als boven, die yder halff jaer boven xij^{c} £ niet hebben bedragen, eñ heeft hij uytte verhoginge van 't geheele jaer 1621 genoten l £, ende van 't jaer 1622 c £, off wat meer.

De restcedullen vañ vijff eerste maenden des jaers 1623, mitsgaders de maent Junius ende de drie volgende maenden, sijn verhoocht over de xviij^{m} £, daervan hem gegeven sijn drie acten van decharge, ende heeft hij, Vroesen, uytte verhoginge vande voors. negen maenden genoten vij^{c} £.

De restcedullen sedert den j^{en} October 1623 totten xxix^{en} April 1625 sijn verhoocht ontrent xx^{m} £, daervan hem gegeven sijn twee acten van decharge, d'eene van xxix^{m}ij^{c}lxxij £ vij st. ij d., van date den lesten Decemb. 1623; d'ander van xl^{m}ix^{c}xlviij £ xij st. iiij d., van date xxix April 1625. Uyt welcke verhoging hij heeft genoten x^{c} £, ende cl £ vande reste vande verhoginge, heeft hij eerst aen Calff bij assignatie betaelt tusschen de v^{m} £ eñ vj^{m} £. Noch aen eenige andere obligatie, op acte van authorisatie vañ Raidt, als een van ij^{m}iij^{c} £, een van ij^{m}iiij^{c} £, ende een van ij^{m}v^{c} £, alle gedateert den j^{en} Mey 1625. Aen Celiken Brants ij^{m} £ geassigneert. Noch aen een vañ Raiden drie partijen van penningen, als ij^{c} £, iij^{c}xxx £ op de restcedullen verhoocht, ende noch ij^{c}x £ denselven competerende, over leverañ van visch, ende noch betaelt de wijn, tot Ce-

liken Brants gehaelt, bij yder van̄ Raide uytte voors. verhoginge.

Heeft mede vande gecochte ordonnan̄ van Andries Glade, voor sijn deel genoten vij^{c}l £.

Heeft den extraordinaris ontfangh, bij Joriaen Pietersz. a^{o} 1621 ende 1622 op 't fort van Nassauw gehadt, bedragende viij^{c}lxx £ xvjs t. viij d., aen de Raiden getelt, op acte van decharge van̄ xxvij^{en} Novemb. 1623, sonder te weten wat daermede is gedaen. Den ontfangh bij Goossen van̄ Linden tot Alphen gehadt, xv^{c}viij £ xiiij st. xiiij d., heeft hij eensdeels aen̄ Fiscael Berck getelt, ende anderdeels gedoocht dat van̄ Linden selffs aen den voors. Berck op sijns, Vroesens, quitancie eenige penningen heeft betaelt, sonder te weten waertoe die geemploijeert sijn, ende is hem daervan gegeven een acte van decharge vanden xj^{en} Junij 1624. Den ontfangh bij den voors. Joriaen Pieters. gehadt sedert den xvij^{en} Julij 1623 totten xvij^{en} Julij 1624, bedragende xv^{c}lv £ vj st. viij d., heeft hij eensdeels onder de Raiden, die over de rek^{e} hebben gestaen, gedistribueert, en̄ voor hem cl £ daeruyt behouden; oock eenige penningen daeruyt aen Celiken Brants betaelt. Ende is daervan acte van decharge gestelt onder de rek^{e}, geslooten den xj^{en} Octob. 1624, getekent bij drie Raiden.

Is gecondemneert in quadruplum van ij^{m}xvj £, in simplum van xij^{m}xij^{c}xcv £ en̄ in een mulcte van ij^{m} £.

Thomas van Bemmel, gewesen Raidt ter Admiraliteyt.

Heeft genoten een portie van̄ xij^{c} £, die bij Duyffhuysen 't landt ontogen sijn uytte pennin̄, gecommen vande vercopinge van̄ suyckeren bij Geen Huygen, a^{o} 1622 tot Rotterdamme opgesonden. Noch sijn portie in de iij^{c} £, 't landt ontrocken uytte tweede prinse, bij denselven Geen Huygen innegebracht, ende noch sijn portie in de ses ofte

seven kisten suyckeren, uytte selve prinse bij de Raiden omgedeelt.

Noch genoten viijc £ tot laste van 't landt neffens andere, op sijn vertreck uyttet Collegie; ende omme de penningen te vinden, sijn met kennisse gemaeckt drie valsche ordonnantien, alle van date den lesten Aprill 1622, d'een op Lijntgen Pieters, d'ander op Jan Opkes, ende de derde op Jacques Martin, bedragende t'samen iijmvijclxxxv £ ij st. iij d.

Is gecondemneert in xjcxxx £, bij hem uyt slants penningen onbehoorl. genoten, ende in xvjc £ voor een mulcte.

Jor Anthonis vañ Linde, heere van Cronenb., gewesen Raedt.

Heeft genoten de viijc £, benevens d'andere Raiden, Fiscael ende Secretaris.

Is hem geordonneert deselve viijc £ wederom te restitueren, ende boven dien noch te betalen xjcxl £.

Jor Gijsbert van Hardenbrouck, gewesen Raidt.

Heeft mede genoten de viijc £ hier boven geroert, ende heeft daer vooren genomen obligatie vañ ontfr van date je Mey 1623.

Heeft, mede gedurende den tijt hij in 't Collegie geseten heeft, soo nu, soo dan over extraord• emolumenten genoten viijcliiij £.

Is hem geordonneert de obligatie vande viijc £ weder over te leveren ende de viijcliiij £ ten comptoire te betalen.

Michiel vañ Houve, Raedt.

Heeft nae date van 't redres opte mesnage in 't Collegie gecommen sijnde vañ suyckeren bij Mees den Boer innegebracht, daervan een partije bij de Raiden is omgedeelt, genoten lxx off lxxx £.

Noch genoten c £ uytte selve prinse vañ vendum[r] ontfangen.

Heeft mede vande verhoginge, gedaen op de restcedullen sedert j[e] Octob. 1623 totten xxix[en] April 1625, genoten eerst iij[c]xxx £; noch lxxij £ voor spaensche wijn, ende noch twee casen, een kinnetgen visch, 1½ met haringh, ende sijn uytte selve verhogingen mede eenige penningen aen Celiken Brants betaelt, daer hij somwijlen mede heeft geteert.

Noch genoten een oxhooft Engels bier, twee tonnen Utrechts bier ende drie tonnen Delffs van vander Mast tot laste van 't landt.

Noch genoten l £ voor sijn transport.

Is hem geordonneert te betalen ten comptoire vande Admiraliteyt xv[c] £.

Mr. Johan Gans, Raidt.

Heeft nae date van 't redres genoten x off xj £ vls uyt sekere prinse hem bij Duyffhuysen betaelt.

Heeft mede present geweest over de genomen resolutie tot verhoginge vande restcedullen sed[t] j[e] Octob. 1623 totten xxix[en] April 1625, tot iij[c]xxx £, ende lxxij £ voor wijn voor yder vande Raiden, doch 't gelt niet genoten.

Is hem geordonneert te betalen ten comptoire vande Admiraliteyt viij[c] £.

Sebastiaen Bolleman, gewesen Raedt.

In April 1622 bij den Raidt resolutie genomen sijnde, dat yder vande affgaende eñ blijvende Raiden soude genieten elcx viij[c] £, heeft deselve somme mede genoten.

Is hem geordonneert te betalen ten comptoire vande Admiraliteyt xij[c]xl £.

Maerten Sluys, Raedt.

Heeft van Duyffhuysen uyt seeckere prinse, nae date vande ordre van mesnage, ontf. xij off xiij £ vls.

Heeft noch genoten iijᶜxxx £ ende lxxij £ in wijn uytte verhoginge van restcedullen sedert jᵃ Octob. 1623 totten xxixᵉᵐ Aprill 1625.

Noch genoten l £ in 't aencomen ende l £ in 't affgaen tot transport van sijn meubelen, sijnde nae date vande mesnage.

Is geordonneert te betalen ter saecke voors. ten comptoire vande Admiraliteyt xijᶜ £.

Cornelis Cornelisz. Jongeneel, gewesen Raidt.

Heeft genoten de viijᶜ £ in April 1622, volgens resolutie vanden Raidt bij yder vande affgaende ende blijvende Raiden te genieten.

Waerover hem geordonneert is ten comptoir van Admirᵗ te betalen xᶜxl £.

Joʳ Hendrik, heere van Raephorst, gewesen Raidt.

Is ontfangen in ordinaris proces.

Cornelis Splinter, Secretaris.

Heeft genoten de viijᶜ £ bij de Raiden, yder vande affgaende ende blijvende Raiden, in Aprill 1623 bij resolutie toegeleyt.

Heeft noch eenige penningen uyt andere slants middelen qualijck genoten.

Waerover hem geordonneert is aen 't comptoir vande Admiraliteyt te betalen xjᶜl £.

Adriaen Brants, ijᵉ clercq.

Heeft uytte collecte vande paerdemarckt, bij hem in den jaere 1623 tot Beusecom gehadt, gelaten iiijᶜ £, bij hem getelt aen Fiscael Berck, doch voor hem xxv £ daeruyt behouden.

Ende uytte collecte aᵒ 1624 tot Beusecom gehadt, uyt-

gelaten v^{c}vij £, ende die aen den voors. Berck getelt, ende voor apostille, uyt last van Berck gestelt, dat deselve was accorderende mette collecte daervan gehouden.

Is gecondemneert in vj^{c} £.

Salomon Jansz., m^{r} timmerman.

Heeft alle weecks neffens den adjunct-equippagiem^{r} van̄ Laen ondertekent de lijste vande personen op slants werff gearbeyt hebbende, soo voor de Admiraliteyt, als de Raiden in 't particulier, en̄ oock in haer huysen, niettegenstaende hij wel wiste, dat voor eenige vande voors. arbeyders dickmaels twee ofte drie dagen meer waren gestelt, daervan hij 't gelt, onder pretext van verschoten reyscosten ende eenige cleyne behoeften, heeft genoten.

Heeft mede verscheyden partijen van slants hout eenige vande Raiden in 't particulier laten volgen.

Is gecondemneert in een mulcte van ij^{c} £.

Jacques van̄ Laen, adjunct-equippagiem^{r}.

Heeft geene notitie gehouden vande dagen, die de werckluyden weeckel. hebben gewrocht, en̄ sulcx de lijste geteeckent op seggen vande werckluyden, ende deselve dachgelden oock helpen verhogen, om te vinden de verschoten penningen, soo van mosch, riet, driffwerck en̄ anders bij den m^{r} timmerman gedaen.

Heeft oock toegelaten, dat Jan Cornelisz., m^{r} huystimmerman, met eenige knechts voor eenige heeren in 't particulier heeft gewrocht, ende deselve dachgelden mede in de lijste gebracht.

Heeft oock toegestaen, dat eenige van̄ Raiden voor haer particulier doen maecken, sijnde eenich tinwerck, bedragen hebbende voor yder xxij ofte xxiij £, heeft door last van̄ selve den tinnegieter daervoor doen stellen loot, ten dienste vanden lande gelevert.

Is gecondemneert in een mulcte van ij^{c} £.

Den Fiscael Berck is gecondemneert in een eeuwige gevanckenisse, ende daerenbouen in quadruplum, 'twelck bedraecht 74800 gulden, hebbende op de knyen sittende de Justitie eñ Godt om vergiffenisse gebeden..............................	74800
Vander Mast is vijff jaeren geconfineert, ende gecondemneert mede in 't quadruplum, bedragende	26667
Segwaert is drye jaeren gebannen ende gecondemneert in 't quadruplum, bedragende............	19842
Vander Heul is eeuwich gebannen, eñ gecondemneert in quadruplum, hebbende Godt eñ de Justitie om vergiffenisse gebeden, bedragende 't quadruplum..	13769
Nicolay is drye jaeren gebannen eñ gecondemneert in quadruplum, bedragende....................	24182
Duyfhuys, Vendum^r^, is gecondemneert in quadruplum, sonder gebannen te worden, bedragende	14765
Den Ontfanger Vroesen in quadruplum..........	24184
	197109

Rp^a^ 19ª Septemb. 1626.

MEMORIE vande negen persoonen, die de heeren Gedelegeerde Rechteren, omme redenen, geordonneert hebben aen het comptoir vañ Admiraliteyt te Rotterdam goedt te doen eñ te restitueren de volgeñ sommen van penninghen.

Jo^r^ W. vander Linden, heer van Croonenburch	*f*	1940
Michiel vander Hoeff	„	1500
Corñs Cornelisz. Jongeneel..............................	„	1040
Sebastiaen Bolleman	„	1240
Marten Sluys	„	1200
Mr Jan Gans..	„	800

Jo^r^ Gijsb^t^ van Hardenbrouc	*f*	1654
Cornelis Splinter	„	1150
Salomon Jansz., timmerman	„	200
	Tot^e^ S^a^ *f*	10724 [1]

MISSIVE van de Raden van Gelderland over de veroordeeling der Raden ter Admiral. te Rotterdam.

Hooge Mogende Heeren.

Ons comen dagelijcx voor verscheyden geruchten van sententien eñ decreten, die gegaen sollen sijn tegens eenige persoonen in 't Collegie ter Admiraliteyt tot Rotterdam sessie gehadt hebbende. Ende alsoo dese Prouincie daeraen gelegen is omme vanden inhoudt van deselue sententie kennisse te hebben, soo wel van diegeene die in 't openbaer, als met beslooten dooren (soo wij verstaen) vuytgesprocken sijn; soo is ons vruntelijc versoeck dat uwe Ho. Mo. gelieue ons coppie van alle deselue sententien eñ decreten mede te deylen, omme, gewisse kennisse daervan

1) Op de ommezijde van het blad, waarop deze Memorie is aangeteekend, leest men deze nota:

Thoonder dezes, Willeboert Willeboertsz., wordt gelast en geauthoriseert om van weghen sijne Ex^cie^ voor den Fiscael te ontbieden dese naervolgende Officieren:

Sergeant-Major Buat,

Cap^n^ Beaurogier,

Cap^n^ d'Autiége,

Den Lieutenant die de comp^nie^ geleydt heeft, die gister 30/20^en^ van den vijandt zijn geslagen, neffens de xxv voerluyden waghens.

Rec^a^ 25^a^ 7temb. 1626.

hebbeñ, daerop gelet te mogen werden naer behooren. Hiermede sullen wij Godt bidden,

Hooge Mogende Heeren, uwe Hȯ. Mo. te spaeren in lange voorspoedige regeringe.

Gesc. tot Arnehem den xxj[en] Octobris 1626.

Vwe Ho. Mo. dienstwillige,

Die Raden des Furstendoms Gelre

eñ Graffschaps Zutphen.

Ter ordonnantie van deselue,

Was onderteyckent:

Copie. Dibbets.

TWEEDE VERGADERING.

18 Januarij 1873.

Bibliotheek. — Geloofsbelijdenis van Athanasius. — Portretten. — Stukken betreffende de geschiedenis van den oorlog in 1630 en eenige volgende jaren. — Notitie over de Zuyder Compagnie.

BIBLIOTHEEK.

In ruiling ontvangen:

Van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen:

Verslag van de Algemeene Vergadering, 25 *Junij* 1872. Utr. 8°.

Aanteekeningen van het verhandelde in de Sectie-Vergaderingen, bij de Algemeene Vergadering 1871 en 1872. Utrecht, 1871/2. 8°.

J. Hartog, *De spectatoriale geschriften van* 1741—1800. Utrecht, 1872. 8°.

Van den Oudheidkundigen Kring van het land van Waes, te St. Nikolaas:

Livre des feudataires des Comtes de Flandre au pays de Waes (Publications extraord. n°. 9). St. Nicolas, 1872. 8°.

Van de Société archéologique de Namur, te Namen:
Annales, XII, 1. Namur, 1872. 8°.
Van de Redactie:
Messager des Sciences historiques, 1872/3. Gand, 1872. 8°.
Van het Institut archéologique liégeois, te Luik:
Bulletin, X, 3. XI, 1. Liége, 1871/2. 8°.

GELOOFSBELIJDENIS VAN ATHANASIUS.

De Heer Vermeulen geeft ter bezichtiging eene photographie van de geloofsbelijdenis van Athanasius, zich bevindende in het beroemde Psalterium, berustende in de Academische bibliotheek te Utrecht, welk handschrift door sommigen tot de 6e eeuw, door spreker tot den tijd van Karel den Groote wordt gebracht.

Die tijdsbepaling is van groot gewicht in den fellen strijd, die thans in Engeland over die geloofsbelijdenis gevoerd wordt, bij de vraag of zij inderdaad van Athanasius afkomstig is. De vertoonde photographie is vervaardigd op verzoek van de Engelsche Regeering, om het schrift aan het oordeel der palaeographen te onderwerpen.

PORTRETTEN.

De Heer Nijland geeft uit zijne verzameling weder een aantal portretten ter bezichtiging.

STUKKEN

BETREFFENDE

de geschiedenis van den oorlog in 1630 en eenige volgende jaren.

Uit het Archief van HILTEN.

Missive van de Evangelische Cantons aan Ho. Mo., 17 *Mei* 1630. *Zij bevelen hun aan te waken tegen nieuwe afwijking van het geloof.*

HOOCH MOGENDE, Welgeboorne, Edele, Gestrenge, Hoochgeleerde, Veste, insonders gonstige lieve Heeren ende Vrienden. Uwe Hoocheden sijn onse vrientwillige diensten, met eerbiedinge aller eeren ende vrientschap te voorens.

Alsoo wij van verscheiden plaetsen gelooffweerdich verstendiget werden vander seer heerlijcke victorien ende geluckige voortgangen, soowel te water als te lande, die den Alderhoochsten, uyt sijne onermetelijcke goetheyt, uwe Hoocheden nochmalen genadichst gegunt heeft, — Soo hebben wij daervan eene sonderbare, treffelijcke vreuchde ende genoegen ontfangen, sulcx wij niet naerlaten connen soodaene onse vreucht uwe Heerlijckheden door dit ons welmeynendt gratulatieschrijvens eenichsints te betuygen, ende met hun Godt den hemelschen Vader voor sulcke nochmaels gegevene wonderlijcke weldaden (die nyet alleen uwe heerlijckheyt, maer oock de algemeene Gereformeerde Christenheyt, tot sonderbaren voorstant, troost ende goedes streckt), hoochlijck te looven ende te prijsen; oock daerbeneffens demoedichst te bidden, dat sijne Almacht uwe Heerlijckheden bij voorverhaelde vercregene statelijcke

victorien den hemelschen segen verleenen wille, ende tot noch veel meerdere vaderlijck gelieve te helpen.

Ende gelijck wij nu over gedachte victorie ten hoochsten verblijt ende verquict geworden sijn, soo is ons daertegens nyet weynich beclaechelijck te verneemen voorgecomen: Oft wel den erbarmenden Godt onlangs voorledene jaeren, door het binnen Dordrecht aengestelde nationale Synode, daerbenen oock wij, vier steden der gereformeerde loffelijcke Eetgenoten, mitsgaders de stadt Geneven, gelijck men van ons begeert heeft, onse theologanten gesonden hebben, het doenmalige hoochsorchelijcke onwesen ende droeffheyt der Vereenichde Nederlantsche Kercken soo genadelijck gestilt ende tot een eenhellich, wonderlijck overeencoomen van soo veel treffel. geleerde, tot goeden verblijdelijcken genoegen van veel duysent christgeloovige herten, jae gemeyne Gereformeerde Christenh[t], heeft laten gedijen; — des wij ons hoochelijck verheucht ende Godt den Heere daer voor openbaerlijck gedanckt hebben. Oock onsen ende der gansche Gereformeerde Eetgenooten Kercken nochmalen hertelijcken wensch ware, dat de eerengedachte Nederlantsche Kercken, als onse alderlieffste Religions-verwandten, in soodanen vreedsamen welstandt onbecommert besteudich hadden mogen blijven. Aengesien wij ende onse kercken, uwe Heerlijckheden opentlijck uytschrijven des voors. Synodi ganschelijck overeenstemmen ende bijplichtich sijn, daerin dat namelijck het fondament van yder Staet de lieve eenicheyt, ende het fundament der eenich[t] den waeren godtsdienst sij, waer oock dat geschut ende muyrbreecker vande wallen aff ende tegens de kercke gerichtet off gestelt werdt, dat aldaer selffs die groote periculen hun vinden; item den welstandt ende ruste der kercken, als oock niet weyniger den welstandt eñ ruste des regiments, soo lang wij in deesen tijt leeven, swaerl. gescheyden werden mochten; ende indien men nyet sorchvuldelijcken voorbout ende raedt schafft het eene, dat aldaer

nootshalven men den onderganck van 't andere verwachten moet. Van gelijcken, dat een armsalich weesen allen christelijcken gemoederen te besorgen staet, daer men toelaet, dat de waerh[t] ende godtsalige leere van hun belegert wert, daerdoor allerhande dwalingen eenen seeckeren toeganck geopent wert. Dat edoch, tegens onse hiervoorens gestelde hoope, men alreede wederomme eenen langen tijt, die in voorverhaelde Dordrechtsche Synode rijpel. overwogene, ende, naer d'onfeelbare richtsnoer vande bijbelsche canonycke schrift, verworpene opinien, tegens uwe heerl., hoochaensienelijcke beveelen, hun ten deele de voornaemste plaetsen niet en schouwen te laten vermercken.

Hetwelcke ons dan, als verhaelt is, tot sonderlinge droeffheyt ende metlijden streckt, nademael te besorgen staet, dat daerdoor niet alleen die ten tijde der christelijcke Reformatie uyt den heyligen woorde Godes aengenoomene, tegens soo veelvuldige aenstooten verantwoordede, ende vermittels Godtlijcker genaden bijstandts behoudene, oock met veel duysent martelaerenbloet versegelde leere hoochlijck verletst wert, maer even, onder voorgeeven van christelijcke bescheydenh[t], die heylichste, secreetste raetslagen ende werck Godes moetwillichl. aengetast wert, hetwelcke geenen sterffelijcken mensche betaempt.

Waer door het merckelijck overeeucomen vañ allertroutste dienaeren Godts, die haer uyt Godes woort ende de outste geapprobeerde kercken schriften genomene leerpuncten, door Godes sonderbare geestelijcke gaven eude bijstant, ja als midden in den doot ende vlammen versegelt hebben, nu soo beclaechelijcken door onnodige, ongegronde nieuwicheden, vijantlijcker wijse vercleynt wert, daertoe die overgroote ende vast coninckl ijcke (tot stillinge der misverstanden) in voortijden aengewende costen om niet sijn sullen. Daer beneffens soo veel christgeloovige, eenvoudige sielen, binnen ende buyten landts, haere hiervoorens door den geluckigen Synodischen uytspraeck geschepte

hertelijcke vreuchde ontrust, eñ bij dese, sonder des, [1]) hoochbedroeffel[e] tijden, in haere conscientien nyeuwe dwalingen gemaeckt. Oock alle andere partijen ende secten, vooral doch onsen gemeynen vijandt sich in deesen opstijgenden tweedracht ten hoochsten verblijden, ende naer uytersten vermogen sulcx in alle manieren onderstaen sullen te stoocken.

Van gelijcken oock te besorgen is, indien d'onrustige partije soo verre loop gelaten werde, datse niet alleen haeren affgesonderden godsdienst oeffenen, maer oock schoolen ende academien naer haer gevallen oprichten mochten, waerdoor de vlammen deses viers lichtelijcken, tot onverdraechlijcken nadeele den gansche Christenh[t], uytbreecken, ende noch andere veel sorchelijcker articulen, daeraen noch ter tijt niemant en gedenckt, voortbrengen conden. Sulcx dan wat men van soodane luyden te verwachten heeft, uyt haere voorgaende handelen hier ende daer genoechsaem vermerken can.

Ende off wij nu evenwel eenigen twijffel dragen, u Heerl. sullen, naer derselve bijwooneñ hoochberoemde voorsichtich[t] ende godtsaligen ijver, alle noodige middelen, naer eysch des nootdruffs ende wat der gelegenth[t] der saecke lijden can, aen te wenden niet naerlaten.

Soo willen wij doch daerbeneffens der toeversichtige hoope leeven, dat uwe Heerl. so innerlijcke, metlijdelijcke, gansch trouhertige sorchvuldich[t] anders niet als een betooninge van rechte, ware vrunden ende getrouwe religionsverwanten ten besten neemen sullen, als degeene, die wij den hoochloffelijcken standt der Vereenichde Nederlanden een der benoude Kercken Christi van Godt verordineerde troostelijcke middel erkennen, wiens geduerigen toeneemenden welstandt wij Godt den Heere soo

1) Het Hoogd. *ohnedies*, *buitendien*. Het is blijkbaar, dat wij een gebrekkige vertaling uit het Hoogd. voor ons hebben.

getrouwelijcken, als onsen eygenen selffs, beveelen, hem, den alwijsen ende erbarmenden Godt, daerbij hartel. biddende, dat sijne Almacht uwe Heerl. alle haere voorneemen, raetslagen ende doen, voorts eñ hoe langs hoe meer genadichst gebenedije, ende hun, mitsgaders hun landen ende luyden, in alle gewenschte prosperiteyt, der algemeyne Gereformeerde Christenh[t] tot voordere ende meerdere bescherminge, troost eñ goets, langdurich behouden wille. Datum, eñ in onser aller namen met der stadt Surich segel geslooten, dañ 17[en] May a° 1630.

U Heerlijckheden dienst eñ goetwillige,
Burgemeesteren, Schouten eñ Raden der steden, de Eedtgenoten Zurich, Bern, Basel eñ Schaffenhuysen, mitsgaders Syndicus eñ Raedt der stadt Geneve.

Gustaaf Adolf aan Ho. Mo. 5 Juni 1630. *Hij geeft door zijnen gewonen Gezant kennis van zijnen voorgenomen krijgstocht en vraagt daartoe hunne medewerking.*

GUSTAVUS ADOLPHUS, Dei gratia Suecorum, Gothorum, Wandalorumq̄ Rex, Magnus Princeps Finlandiae, Dux Esthoniae et Careliae, nec non Ingriae Dominus etc.

Illustres et potentes, boni amici et confoederati. Quam indigne hactenus a Caesareanis simus habiti, quotq̄ injurijs per triennium lacessiti, arma nunc tandem capiamus, vobis non ignotum, imo orbi Christiano perspectum esse potest. Fecit nos quidem pacifica quaeq̄ sperare oblata nuper Serenissimi Regis Daniae interpositio, dictusq̄ ad eam dies, inprimis rumore publico circumlatum Caesareanorum studium. Ideo a nobis solenni cum mandato, rerum nostrarum in Borussia Gubernator, deputatus, praesto erat,

ad omnia rerum momenta intentus. Sed cum Caesaris Commissarius Dantiscium quidem cum pompa ingressus, moras saltem ibi nectere et popularem auram captare videretur, ne mentione quidem de tractatibus facta, ipsiq̄ Danici nondum apparerent, nos, ne nobis et amicis diutius deessemus, cum haec, tum priorum temporum ludibria armis vindicare statuimus, classeq̄ nostra mare trajicere parati sumus. Cum vero amicitia nostra non patiatur, ut consilia haec nostra vos celemus, in mandatis dedimus Nobili et Consultissimo Consiliario et legato nostro apud vos ordinario, Ludovico Camerario, ut ea vobis prolixius communicaret. Amice requirentes, ut cum expeditionem hanc, non solum nostrae sed etiam communis securitatis causa, ad quam toties a vobis amicis oppressisq̄ in Germania sollicitati sumus, suscipiamus, vos eam favore vestro prosequamini, conatusq̄ nostros modis omnibus sublevetis. De quo uti non dubitamus, tot iam monumentis securi, ita rem facietis nobis et afflictis in Germania rebus gratissimam, et vobis ipsis utilissimam, nosq̄ vicissim omni conatu et viribus studium in rem commune nostrum testabimur, vobisq̄ omni benevolentiae et officiorum genere addicti erimus. Quibus vos Divini Numinis protectioni amice commendamus. Ex classe nostra Regia ad Elffsnabben, die 5 mensis Junii a° 1630. Signatum Gustavus Adolphus.

Propositie van den Keizer in de samenkomst der Keurvorsten te Regensburg, over de middelen tot voorziening in den treurigen toestand van het Rijk.

CONTENTA propositionis imperialis in conventu Ratisbonensi Sacri Rom. imperij Electorum. Anno 1630 $\frac{\text{3 Julij}}{\text{23 Junij}}$.

Post prolixam narrationem rebellionis, quae ortum habuit a proscripto Palatino et seditiosis Bohemis, et Pragae,

a Deo victoriam concedente, feliciter fuit extincta, recensentur deinde aliae ex aliis subsecutae universo imperio perniciosae machinationes Ernesti Mansfeldij, Christiani Ducis Brunsvicensis, aliorumq̄ illis adhaerentium; item Marchionis Badensis. Unde evenerit, ut pacis restaurandae consilia, ad quod Mai. S[a] Caes[a] semper inclinaverit, fuerint interturbata, et ad necessariam imperij defensionem, maximo sumptu, ingentes exercitus conscribere et alere M[s] S[a] Caes[a] necessario debuerit. Cqmmotas inde fuisse seditiones rusticorum et subditorum in Provincijs S[ae] M[tis] haereditarijs, sollicitatos in auxilium Turcas et infideles, Hollandos quoq̄ Venetos, Daniae, Angliae, Franciae, Sueciae Reges adversus imperium potentiam suam exercuisse.

Caesarem, quamvis victoriosum, semper armis consilia pacis antetulisse, quod testantur varii tractatus propterea instituti, literae et legationes ad Electores imperij, aliaq̄ officia interposita, quae, ob continuas adversariorum machinationes speratum effectum sortiri nequiverunt. Accessisse postremo motus in Italia, ubi, post mortem ducis Mantuae, Galli et Veneti pacem públicam turbare, vi et armis in jurisdictionem imperij se ingerere, atq̄ M[ti] S[ae] in his quod ad auctoritatem et jurisdictionem suam pertinent, leges praescribere ausi fuerint. Hollandiae quoq̄ Status Confoederatos, velut publicos imperij hostes, in Imperio pro lubitu grassari, ducatus Cliviae, Montium, Juliacensis partem, comitatum Marchanensem potestati suae subjugasse, aliasq̄ finitimas in Westphalia et inferiori Saxonia provincias ferro flammaq̄ ad contributiones faciendas percurrere. Itaq̄, cum ab hoste ad extremitates Sacrum Ro[m] imperium sit redactum, ut extrema ejusdem ruina et desolatio, nisi maturo consilio subcurratur, metuenda sit, Caes[m] M[m], pro authoritate et muneris sui ratione, ex praescripto constitutionum imperialium, hunc Electorum conventum indixisse, ubi deliberatio sit instituenda de subsequentibus:

1. De mediis pacis universalis plenaeque securitatis sta-

biliendae, vel, si ad eam nondum deveniri possit, sincerae solidaeq̄ conjunctionis omnium Statuum imperij, contra hostes pacisq̄ publicae perturbatores.

2. Circa personam proscripti Palatini, etsi iam pridem, juxta votum et consilium dd. Electorum e conventu Mulhuseano, M^tas S. Cae^a proclivis fuisset ad gratiam aliquam eidem faciendam, praestitis tamen et adimpletis sua ex parte praestandis et adimplendis, id est, praevia humiliatione, submissione, deprecatione, item renunciatione quarumcunq̄ pretentionum ad regnum Bohemiae, aliasq̄ incorporatas illi Provincias, nec non dignitatis et ditionum Electoralium Palatinatus, tum vero assecuratione quod ab omnibus consiliis et machinationibus perniciosis desistere et abstinere vellet. Cum tamen nihil horum praestiterit, sed etiamnum Hollandos, aliosq̄ Principes et communitates, Imperio parum benevolos concitare perseveret, unde pericula et novi bellorum turbines ubiq̄ immineant, annon iam jure meritissimo dictus Palatinus ab omni spe reconciliationis et gratiae cujuscunq̄ sit excludendus.

3. Si Belgii Status Confoederati armis suis Imperium ulterius molestare vel proscriptum Palatinum in inferiorem Palatinatum reducere tentarent, quomodo illis potenter obviandum. Item, imperio per vim ablata quibus mediis recuperari possint adque defendi, non minus de diversionibus, junctis et unitis viribus, contra illos instituendis.

4. Cum Sueciae Rege nihil unquam controversiae M^tem S^ae Caes^m habuisse, neque proinde credere potuisse, futurum, ut propter differentias nonnullas cum Civitate Straelsundana bellum ille contra M^m S^m Caes^m sacrumq̄ Ro^m imp^m praepararet. Detulisse tamen M^m S^m Caes^m interpositioni ultro oblatae a Rege Daniae, atq̄ legatum suum, sufficientibus mandatis instructum, expedivisse Dantiscum, ubi dissidia per amicos tractatus sperentur sopienda. Quod si vero praeter expectationem aliter eveniret, ut Sueciae Rex armis potius experiri, novasq̄ in Imperio turbas inire vel-

let, quomodo, quibus rationibus et mediis eidem sit occurrendum et resistendum.

5. Quod ad motus in Italia concitatos, constare ex pluribus S^ae^ M^tis^ Cas^ae^ declarationibus et manifesto in Italia publicato, Caesarem non aliud spectasse, quam conservationem autoritatis et jurisdictionis suae imperialis, aequas et haud aspernandas conditiones obtulisse, ad evitandam necessitatem belli, universi terrarum orbi perniciosissimi et ut unicuiq̄, quod sibi competit, aequa justitiae lance administrari possit. Confidere etiamnum M^m^ S^m^ motus hosce mediante interpositione Summi Pontificis, sopiendos fore In eventum porro, si Galliae Rex iniquis postulatis et praetentionibus suis inhaerere, atq̄ vi armata ulterius in Italiam perrumpere, vel in imperio potentiam suam exercere vellet, quibus tunc modis imperij jura, Cae^ae^ auctoritatis, Statuumq̄ imperij securitas vindicanda atq̄ stabilienda videatur. Offert M^as^ S. Cae^a^, omni loco et tempore, protectionem promptamq̄ defensionem ijs, quibus hac occasione propter defensionem jurium imperialium hostilia imminere possent, et vicissim sibi pollicetur, Ordines imperium auxilijs et conjunctione reciproca praesto futuros.

6. Praeterea quoq̄ commiserationis affectu meminit S^a^ C M^as^ plurimarum lamentationum et gravaminum quae ex bell hujus diuturni necessitate orta, primum quidem, et ve gravissime, Regna et Provincias M^tis^ S^ae^ haereditarias at triverint, imputanda illa partim licentiae militari, partin inevitabili necessitati quando, invalescentibus extremis pe riculis, alia ratione obviari, neq̄ ordinaria contributionum subsidia exigi, neq̄ ad alia remedia et media deveniri poterat Imo nonnulli principaliores Status imperij adversae factioni consilijs adhaerebant, animo ad resistendum alieno. Qua omnia defusius possent explicari, nisi rem ita sese haber ipsimet dd. Electores, si non omnes, saltem pleriq̄ in exer citu suo, experientia teste, compertum haberent. S^m^ M Caes^aem^ desiderare, ut enormitatibus et querelis ejusmod

remedia adhibeantur. Recordari, quae media antehac proposita fuerint, quorum aliqua, quantum fieri potuerit, M^{as} S^{a} Caes^{a} iam tum amplexa. Negotium hoc gravius esse et difficilius, quam ut a sola M^{te} S. Caes^{a}, absq̄ consilio et ope d.d. Electorum, sustineri queat.

Consilium itaq̄ poscitur, si pax obtineri in imperio nequeat, ac proinde arma necessario sint continuanda, quomodo bellum videatur prosequendum, cum meliori disciplina militari et absq̄ exterminio subditorum, quae rationes instituendae circa contributiones, hospitationes, lustrationes et transitus militares, ut hostibus imperij fiducia, quam in intestinis dissidiis et discordiis locatam habent, everti queat.

LIJSTE van 't leger van̄ Con. van Sweeden.

	Duytsche ruyter.	Compagnien.
	Heer Christoffel Hoorn, overste van̄ Lijfflantsche ruyter	4
	't Regiment van̄ Rhijngraeff	12
	't Regiment van Baudissen	12
	't Regiment van̄ Graeff van Ortenberch	12
	't Regiment van̄ Oversten Streiff	5
Sweet.	't Regim^{t} van̄ here Ake Totts	5
	't Regim^{t} van̄ Oversten Deenhoff	8
Pool.	't Regim^{t} vanden heer Andries Cogtiski	5
	't Regim^{t} van̄ Oversten Hijnneken	5
	Sijne Ma^{ts} lijffcomp^{e}, onder den Ritm̄r Jan Made	1
	Des Veltheers comp^{e}, onder den Ritm̄r Haus Henrich Tisenhausen	1
Sweet.	Des Cantzelers comp^{e}, onder den Ritm̄r Geert Keyt	1
Oostenrijcker.	Nagarias Pauli comp^{e}	1
		72

Elcke comp^{e} tot 126 peerden, bedragende 9072.

Sweetsche ruyter.

	Compagnien.
Graeff Peters regiment, Smalanders	8
Hr Claes Christiaens regiment, Uplanders ...	8
Hr Erick Sops regiment, Westrogoten.........	8
Hans Rootkerckens regiment, Ostrogoten ...	8
Oost-rijcker. Hr Sacharias Pauli regiment Sudermans eñ Noriken	8
	40

Elck tot 126 coppen, sijn peerden 5040.

Finnische ruyter.

Des Veltmarschalcs, heer Gustaff Hoorns regiment	8
De Gñaels Ake Tots regiment	8
	16

Elck ad 126 coppen, sijn peerden 2016.

In Straelsund.

Noch den Oversten Boscherin	4

T'samen 132 compen, elck tot 126 coppen, is 16632 peerden.

Duytsche soldaten.

Des Generaels Mayors regimt Dodo van Kniphuysen	12
't Regimt vañ Hoffmarschalck Dirck van Valckenb...	8
„ „ Oversten Duyvel	8
„ „ Oversten Hebron	8
„ „ Oversten Hoogendorp	8
„ „ Oversten Wilteysen........................	8
„ „ Oversten Ritwyn	8
„ „ Oversten Claes Dircksz.	8
„ „ Oversten Muscheval.......................	12
„ „ Oversten Krijchboom	8
„ „ Oversten Fisdom	8
Overste Luytenant Walsteyn..........................	4

	Compagnien.
Overste Luytenant de Groot	4
Overste Luytenant Borsdorp	4

In Straelsund.

Overste Letsle	8
Overste Jacop Duwalt	8
Overste Hall	8
Overste Lieutenant Kemmts	5

In Riga.

Den Oversten Thomas Kars regiment	8
't Regim^{t} van̄ Oversten Deenhoff	8
D'Overste Labare, dragoenders	5
Sijn Ma^{ts} lijffgarde	1
	154

Tot 150 coppen, sijn 23100 coppen.

Schotsche en Engelsche soldaten.

't Regim^{t} vanden Oversten Spens	16
„ „ Oversten Mackay	16
„ „ Oversten Remsee	8
„ „ Oversten heer Jan Sitton	8
„ van Letsley	8
„ van̄ Oversten Hamelton	16
	72

Elck à 150 coppen, sijn 10800 coppen.

Sweetsche soldaten.

Oplanders.	't Regim^{t} van Graeff Niels	8
	„ van̄ Oversten Ake Oxenstern	8
	„ „ Oversten Bent Bagge	8
Noorlanders.	„ „ Oversten Graeff Jochems.	8
	„ „ Oversten Axel Duwalt	8
Suydermans.	„ „ Oversten Ottes Peerlings	8

				Compagnien.
Noriken en Twermerlanders.	't Regimt	van	Oversten Axel Lillia......	8
Oostergotten.	„	„	Oversten Hant............	12
Smallanders.	„	„	Oversten Laer Haggen...	8
	„	„	Oversten Carel Harts ...	8
	„	„	Oversten Davit Duymint	8
	„	„	Oversten Hans Draka ...	8
Westergodtlandt	„	„	Oversten Juriaen Janss..	8
	„	„	Oversten Jan Lilliehouk.	8
	„	„	Oversten Jan Kurringen	8
	„	„	Oversten Stakelberch ...	8
				132

Elcke Comp^e van 150 coppen, is samen 19800 coppen.

Finnen.

't Regiment	van	Veltmarschalck heer Gustaff Hoorn	8
„	„	Overste Ernst Kruts	8
„	„	Overste Hendrick Burts	8
„	„	Overste Hemmingh Kras............	8
„	„	Overste Luytenant Mutstaken......	8

Oosterbodem.

„	van Alexander van Essen	8
„	van Overste Antony Gillenrijck	8
„	van Hans Vrangel	8
„	van Overste Jacob Schot.................	8
		72

Elck à 150 coppen, is 10800 coppen.

Is te samen 450 comp^en, elck tot 150 coppen, is t'samen 64500 coppen.

Rp^a 13^a Aug^ti 1630.

***Ramsay**, zaakgelastigde van den Marquis van Hamilton, aan Ho. Mo., over bijstand te verleenen aan den Koning van Bohemen tot herkrijging van de Palts.*

ILLUSTRES, haults et trespuissants Seigneurs.

Les creditifs à vos Seigs de la part de monseigr le Marquis de Hamilton presentez, portent qu'à icelles je face l'ouverture de ce que sa Srie m'a donné en charge. Et puis que ses bonnes intentions, pour l'avancement de la restitution de la Royne de Boheme, soeur uniq̄ du Roy de la Grande Bretagne, nostre Mr̄e, en ses Estats du Palatinat, concerne le bien commun de la Chrestienté, qui est en grande recommandation aupres de vos Sries, et dont cest Estat tirera honneur et utilité, je ne doubte pas que vos Sries ne le prendront à coeur. Ma charge doncques est de prier à vos Sries de gracieusement se declarer sur les quatre points ensuyvants.

Premierement, que s'il avient que l'armee d'environ douze mille hommes, que monsr le Marquis susdt amene au secours de Sa Maté de Suede, pour le bon desseing susdt, mettra pied à terre es pays de l'obeyssance de vos Sries et pourroit avoir besoing de chariots et vivres, s'il ne plairoit à vos Sries en tel evenement l'assister et faire servir de deux mille chariots et vivres necessaires (en payant les vivres) jusques aux confins de l'Empire.

Secondement qu'il plaise à vos Sries se declarer, s'il ne plairoit à icelles, assister et secourir ladte armée de quelques compes de cavallerie et d'infanterie, pour se joindre avecq lade armée, pour avancer le bon desseing susdt, et de combien.

Tiercement, s'il ne plairoit à vos Sries d'assister lade armée de quelq̄ somme de deniers, soit à l'entrée de lade armée en l'Alemagne, ou par mois, ou à la fin d'un an, et aussy de combien.

Dernierement, si l'occasion se pourroit presenter, que

l'armée auroit à faire du convoy, pour seurement faire transporter des vivres et aultres choses necessaires pour le secours de l'armée, soit qu'icelles soyent amenées quant et l'armée, ou pourroyent estre subministrees par les amis alliez, participants et assistants au bon desseing, vos S^ries^ l'en vouldront favorablement asseurer, et si acheptees en ces pays, soit vivres ou munitions de guerre, vos S^ries^ en permettront le libre transport, et l'assistront en cela.

Il plaira a vos S^rles^ gracieusement se declarer à quoy seurement l'on se pourra fier, et sur ce me faire donner par escrit une resolution, telle que le bon desseing et resolution de mons^r^ le Marquis de par vos S^ries^ luy promettent, à fin que je me puisse descharger de la commis- par mons^r^ le Marquis susd^t^ a ceste fin me donnée. Et puis que le temps est court et presse l'avancem^t^ du bon desseing, beaucoup important au bien de cest Estat, et à la cause commune de la Chrestienté oppressée, je supplie, qu'il plaise a vos S^ries^ m'honnorer de leur bienveuillante resolution le plustost que possible. Pendant l'attente d'icelle je presumeray de me qualifier

De vos Illust^r^ Haults et trespuissantes Seig^ries^

Le treshumble serviteur.

A la Haye le 15e d'Auril 1631.

Resolutie van de Staten Generaal op vorenstaand verzoek, 23 *April* 1631.

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, doorgesien ende overwogen hebbende de nevens staende pointen eñ articulen, die de heere Ramzay, uyt den naem eñ van wegen den heer Marquis van Hamilton, den 15^en^ deser aen ons heeft overgelevert. Verclaeren op 't eerste point, datse alvoorens nader souden moeten werden onderricht van de quantiteyt van 't volck, ende in wiens dienst, eedt eñ betalinge 'tselffde soude sijn, mitsgaders waer te lande, ende wat desseing daermede soude worden voorgenoomen.

Ende op de voordere pointen verclaeren de Hoochgemelte Heeren Staten Generael, dat in dese conjuncture van tijden, daer haere Ho. Mo. besich sijn om alles te prepareren tot een veltleger, haere gelegentheyt niet toe en laet eenich volck te voet ofte te peerdt buyten 's landts te stueren, ende dat de versochte wagenen met den aencleven vandien hier te lande van soodanigen overvloet niet en sijn, dat deselve souden cunnen gevonden worden, als 't leger van deesen Stuet te velde gaet; — ende dat oock de scheepen van oorloch, in dienste deser landen, vermits het jegenwoordich groot gewelt des vijants op zee, van haere gedestineerde plaetsen niet en cunnen nochte mogen gediverteert worden tot eenich convoy, sonder merckelijcken ondienst deser landen eñ ruyne van veele coopluyden, schippers, ingesetenen vandien, over zee traficquerende. Maer in gevalle men van wegen deesen Staet, hier nae soude moogen coomen te resolveeren, om den Coninck van Sweeden met een goede somme van penniñ effectivelijck bij te springen, ende dat sijne Ma[t] in sulcken gevalle door sijne ministers belieffde ordre te stellen, dat eenige penniñ van de subsidie in handen van den welgemelten heer Marquis werden getelt, dat haere Ho. Mo. alsdan egeen swaerich[t] souden maecken, dat hij de penñ ontfinge ende employere sulcx als hij te rade soude mogen worden. Act. den 23[en] Aprilis 1631.

Brief van Gustaaf Adolf aan den Hertog van Lotharingen,
29 *December* 1631.

Hij verwijt hem, nadat hij de overwinning heeft behaald, dat hij de partij van den Keizer gekozen heeft en biedt hem de oude vriendschap aan, of wenscht te weten of hij hem voor vijand beschouwen moet.

Tres illustre Prince, mon Cousin et trescher amy. Non obstant que dans le rencontre des affaires presentes je n'aye mancqué de volonté de vous escrire, si est ce que,

vous voiant les armes à main contre moy, la raison m'a imposé silence, affin qu'il ne semblast que mes lettres portassent la peur sur le front, ou ne recerchassent d'esloigner une si grande violence dont j'estois menacé. Maintenant que vostre retour avec vostre armée me donne moien de satisfaire au mien desir, je ne scaurois m'empescher de vous tesmoigner combien j'ay trouvé estrange et extraordinaire que vous ayés estimé qu'il fust plus glorieux et honorable pour vous de sortir de vostre Estat, ou vous ne recognoissies personne au dessus de vous, pour entrer dans un pays estrange et vous mesler des querelles d'aultrui, — durant que je me vengeois avecq juste raison des offenses particulieres, insupportables et en grand nombre, que j'ay receu de l'Empereur, — au lieu de favoriser la justice de mes armes et de conserver l'inviolable amitié qui est entre nous, laquelle je n'ay jamais blessé, non pas mesmes par imagination. Que si le zele que vous avez pour la religion, et la compassion que vous avez eue des Princes Ecclesiasticques, qu'il sembloit que j'ay attacqué, a extorqué de vous cette violence, je vous prie de vous ressouvenir avec quelle injustice eux mesmes les premiers, avec toute la ligue Catolicque, de gayeté de coeur et sans avoir esté offensés, ont levé les armes injustes et facheuses, pour essayer de me ruyner; combien religieusement au contraire j'ay recerché de conserver leur amitié, avec toute sorte de respect et de sincerité, mesmes avec quelq̃ sorte de prejudice pour moy, et que j'ay tousiours eu, et ay encore, l'intention bien esloignée des pretextes, que l'on a voulu fonder sur la haine, que l'on pretendoit que je portasse à la religion Catolicque. J'ay tousiours esté de cett' humeur, depuis que je suis au monde, que j'ay tousjours estimé les loix de l'amitié beaucoup plus sainctes, que celles-la, et la premiere chose que j'ay tousiours eue devant les yeux ç'a esté de maintenir la concorde et la paix avec tout le monde. Je me serviray, pour l'affermir, de toutes sortes de moyens

legitimes et mesmes des plus violents de la guerre, si les ennemis de la paix ne me permettent d'en user aultrement. Quant à vostre particulier, comme je ne m'en promets rien que de bon, aussi je vous convie avec toute sorte d'affection me declarer en quelle volonté vous estes pour moy, affin que je puisse correspondre avec vostre amitié, si vous recevez les offres de la mienne, comme je le desire; — ou si, a quelque prix que ce soit, vous estes resolu à continuer les actes d'hostilité, je puisse faire paroistre quelq̄ sentiment de ce que j'ay souffert par le passé, contre toute sorte de droict et de raison. Vous ne devez point douter, que je ne souhaicte la paix, et que mon inclination ne soit de ne retirer aultre vengeance, que par un entier oubli du passé, pourveu que vous tesmoignés de vostre costé, que veritablement et de coeur vos desirs se portent à la conservation de la tranquillité publicque, et qu'avant toutes choses vous separiez toutes les troupes que vous pourriez avoir laissées d'avec celles de l'Empereur et avec celles qui m'ont rendu leur ennemy, que vous les faciés retourner ches elles et que directement ny indirectement vous ne fournissiés au party contraire ny gens de guerre, ny aultre sorte d'assistence. Dieu vous tienne en sa garde. De Mayance ce 29e do Decemb. 1631. Signé Gustavus Adolphus.

Antwoord op den voorgaanden.

De overtuiging dat de oorlog voor hem niet te vermijden was, heeft hem doen besluiten zich bij den Keizer te voegen. Hij neemt van goeder harte de aangeboden vriendschap aan, voor zoo ver die niet in strijd is met zijne eer.

Jay recu avec grand contentement les lettres d'un si grand et puissant Roy, avec lequel je suis lié de sang et d'amitié. Quant aux reproches que vous me faites de m'estre presenté devant vous les armes à la main, de gayeté de coeur et sans m'avoir jamais offensé, je vous sup-

plie de croire que j'ay bien esté touché d'emulation de vostre valeur mais que je n'ay jamais esté vostre ennemy. D'avantage je n'ay pas estimé quil fust honneste ny seur pour moy de refuser de satisfaire aux prieres de l'Empereur, et à l'execution des traictés faits par mes predecesseurs, l'ors que j'en ay esté interpellé. Et d'autant plus, que j'estois fort bien adverti des resolutions prises en l'assemblée de Leypsich, au prejudice de mon authorité et du repos de mes sujects, jugeant doncques que cest chose indigne d'un Souverain, d'attendre laschement le feu que l'on veut mettre dans sa maison: comme la guerre m'estoit inevitable, j'ay mieux aimé la commencer que de la souffrir. Au reste j'accepte de bon coeur les offres que vous me faictes, d'aultant plus volontiers que vous m'asseurés que vous n'avez point prins les armes par haine de la religion Catholique. Je cultiveray avec toute sorte de respect l'amitié, que vous m'offrés, et ne refuseray aucune proposition, pourveu quelle soit compatible avec l'honneur et la reputation d'un Prince, qui vous honnore infiniement, et que vous advouez pour vostre parent. Je prie Dieu qu'il vous conserve en santé etc.

Voorwaarden, *waarop Gustaaf Adolf de door den Hertog van Beijeren en de Katholieke Ligue begeerde onzijdigheid*, *in den oorlog tegen den Keizer wil toestaan*, *7 Januari* 1632.

SACRA Regia Majestas Sueciae, perspecto ducis Bavariae et Catholicae Ligae obtinendae neutralitatis desiderio, etiamsi bello Caesareo se immiscentes nil nisi hostilia meruerint, ad intercessionem tamen Christianissimi Galliarum Regis, per legatos illustrissimos dños N. N. interpositam, in Majestatis ejus gratiam et ad testandum fraternum amorem, neutralitatem sequentibus conditionibus stipulabitur.

1. Neutralitatem cum sacra Regia M^te^ Sueciae ejusque

Regnis, ditionibus et subditis, tam haereditariis quam in Germania acquisitis, Confoederatis, Nobilibus, Civitatibus, Statibus, Communitatibus et Ordinibus, in specie vero Electore Saxoniae, — dux Bavariae et ejus consociati principes et Status Germaniae Catholici ineant firmam, eamq̄ sancte et inviolabiliter, et desuper Sacrae Reg. Ma[ti] sufficienter caveant.

2. Abstineant dux Bavariae et confaederati catholici Germaniae Principes ab omni injuria et hostilitate, tam in Sac. Reg. Ma[tem] Sueciae, euisque exercitum et occupatas ditiones, quam confoederatos Evangelicos Electores, Principes, Comites, Nobiles, Civitates, Communitates, Ordines et reliquos cujuscumq̄ conditionis Evangelicos, nec ex ditionibus suis per militem suum, quocunq̄ sub praetextu, amplius infestent, nec per Caesareos aut alios infestari permittant.

3. Restituant Bavariae dux et catholici Germaniae Principes, quotquot se foedere conspirarunt, omnia et singula Evangelicorum Principum et Statuum cujuscunq̄ conditionis sint, munimenta, fortalitia, arces, civitates, territoria et provincias, quotquot in inferiori Saxonia per totum hoc belli tempus, ab anno 1618 inchoatum, ab Evangelicis ceperunt et occuparunt, in eum statum quo ante hoc bellum fuerunt.

4. Bavariae Dux cum Confoederatis Catholicis Germaniae Přibus, exercitus omnes ex provinciis Evangelicorum Electorum, Prip̄um ac Statuum quam primum educant, militemq̄ in territoria sua propria deducant.

5. Redigatur Bavariae ducis et Catholicorum Confoederatorum Prip̄um Germaniae exercitus omnis ad numerum decem vel duodecim millium, reliquo omni exauctorato, iiq̄ per civitates et ditiones proprias dictorum Prip̄um distribuantur, nec sub corpore aliquo contineantur.

6. Caesarem vel alium quemcunq̄ Sac. Regiae Ma[tis] Sueciae hostem dux Bavariae atq̄ Consociati Catholici Germa-

niae Prip̄es, milite exauctorato aut per territoria sua collocando, nullo modo, nec aperte nec clandestine, obfirmabunt.

7. Ita etiam dux Bavariae et ei confoederati Catholici Prip̄es Germaniae Domui Austriacae aut alii Sac. Reg. Ma^{tis} Sueciae hosti, quicumq̄ ille sit, in ditionibus suis legere, diribitoria distribuere, congregare, arma exportare, aut alium quemcunq̄ belli apparatum instituere non permittant, sed ubiq̄ inviolatam et sinceram neutralitatem observabunt.

8. Transitus omnes aut utriq̄ parti sine fraude sint interclusi aut aperti, prout convenerit, id vero sine injuria aut damno proprietarii.

9. Sacra Regia M^{tas} Sueciae ejusq confoederati vicissim, nec ducem Bavariae nec ullum alium Catholicae Ligae Prip̄em aut Statum, quorum ditiones nondum occupavit, excepto Episcopo Bambergensi, offendet, aut illis onera bellica cujuscumq̄ generis sint imponet, sed sinceram et realem neutralitatem cum illis colet et observabit.

Ablata duci Bavariae Palatinatus inferioris loca, quotquot ejus fuere, eidem Bavariae duci usq̄ ad amicabilem inter ipsum et Palatinum compositionem, quae mediantibus Galliarum et Britanniae Regibus propediem instituetur, Trevirensi item et Coloniensi Archiepiscopis, quae illis addempta sunt, Reg. Sueciae Ma^{tas} restituet, salva civitate Spirensi.

11. Occupatas, praeter dicta loca, a Sac. Regia Ma^{te} Sueciae Catholicorum prip̄um ac Statuum provincias et loca, dux Bavariae et consociati Catholici Germaniae prip̄es nec per se, nec per alios ullo modo repetent, sed in omnibus Reg. Ma^{ti} usque ad universalem transactionem relinquent.

12. Omnes Ordines, Status, Prip̄es, Comites, Nobiles, Civitates, et communitates Evangelicae, quicunq̄ voluerint, sint sub protectione Sac. Reg. Ma^{tis} Sueciae, nec, in praejudicium protectionis, a dictis Catholicis Germaniae principibus ullo modo aperte vel oblique affligantur.

13. Commercia inter Sac. Reg. Ma^{tem} Sueciae ejusq̄ subditos et confoederatos Evangelicos, et ducem Bavariae,

confoederatosq̄ Germaniae prip̄es Catholicos eorumq̄ subditos ab altera, libera ubiq̄ sint, nec ullo modo impediantur.

14. Captivi utrinq̄ absq̄ lytro liberabuntur, in specie vero Administrator Magdeburgicus, a Tyllio captus, sine noxa statim demittetur.

15. Majoris securitatis ergo Christianissimus Galliarum Rex spondebit, ducem Bavariae et ei consociatos Catholicos Germaniae Prip̄es, Status et Civitates, neutralitatem hanc in omnibus suis articulis sancte observaturos; si vero contravenerint, tunc se pro Regia Ma[te] staturum, et in violatores omnibus viribus arma moturum, eosq̄ ad satisfactionem compulsurum.

Nos infrascripti Christianissimi Galliarum Regis legati, notum testatum facimus:

Quod cum Ser[mus] ac potent[mus] princeps, dn̄us dn̄us Gustavus Adolphus D. G. Suecorum, Gotthorum, Vandalorumq̄ Rex, magnus prip̄s Finlandiae, dux Esthoniae et Caroliae nec non Ingriae dominus etc. omnino voluerit publicis neutralitatibus cum Electore Bavariae et Liga Catholica ineundis pactis comprehendi, ut occupata per dictum Electorem et Ligam Catholicam jure belli omnia Prip̄um Evangelicorum ac Statuum loca, tam in superiori Germania, quam in inferiori Saxonia restituerentur, quae presidijs Ducis Bavariae et Ligae Catholicae tenentur, — Nosq̄ ad evitandos quosdam scrupulos, qui exinde enasci et ipsum neutralitatis tractatum difficiliorem reddere possent, obtinuerimus, ut ipsis neutralitatis pactis cautio ita excluderetur, promissione, nomine Christianissimi Regis dn̄i n̄ri facta, ut nihilominus omnia ita belli jure capta et praesidijs Bavariae ducis et Ligae Catholicae occupata Evangelicorum Prip̄um ac Statuum, quasi esset id ipsum in ipsis neutralitatis tabulis stipulatum, sint restituenda Evangelicis ijs, quibus iam sunt adempta, —

Promittimus igitur, nomine Christianissimi Regis Dn̄i N̄ri ejus Reg. Ma[tem] certo perfecturam ut talia Evangeli-

corum Pripum ac Statuum jure belli capta loca restitui debeant, ac si vigore pactorum neutralitatis id ipsum esset promissum, exceptis ijs tamen locis quae antehac in utroq̄ Palatinatu fuerunt. In quorum fidem praesentes manibus n̄ris corroboravimus, 7 Januarii 1632. Signatum: Brézé, Charnassé.

PROPOSITIE van de Ambassadeurs Oxenstiern en Camerarius, dat. 2 Februarij 1632.

De Coninckl. Ma[t] in Sweeden, onsen genadichsten Con. eñ Heer, heeft aen u Ho. Mo. den welgeboornen heere Benedict Oxenstiern, Vrijheer tot Eckeby, sijne Con[e] Ma[t] Opperstalmeester, genadichst herwaerts affgesonden, gelijck deselve uyt het overgeleverde credentsschrijven, met meerder verstaen hebben. Ende hebben S. Con[e] Ma[t] den heere Baron Oxenstiern, als oock mij neffens hem, genadichst bevoolen: Voor eerst, sijne Con. Ma[t] wegen u Ho. Mo. derselven geneychden wille, bestendige vruntschap, trouwe affectie eñ alles lieffs eñ goets te vermelden. Wijders oock hooftsaeckel. voor te dragen, dat sijne Con[e] Ma[t] niets aengenaemer sijn can, als dat d'selve u Ho. Mo. eñ deser Vereenichde Provintien welstandt, toeneemen eñ verseeckeringe verstendicht werden. Dat sij oock deselve van harten wenschen, dat sij in steets geduyrige prosperiteyt floreren, eñ in haeren Staet allen gedijen eñ bestendich geluck erlangen mogen. Sulcx dan haere Con[e] Ma[t] sich niet weynich daerover verheucht heeft, oock des wegen uwe Ho. Mo. nochmaelen te congratuleren ons genadichst bevoolen, dat deselve 't voorgaeñ jaer haren vijandts schadel. dessein, door haere dappere defensie eñ sijner Ex[cie] des Heeren Princen van Oragnien goet beleyt gebroocken, deselve opgehouden eñ verhindert hebben; dat sij alsoo tegens dese geunieerde Provincien, ongeacht der

extraordinari force, niet uytrichten noch vercrijgen conden. Soo wenschen oock sijne Co^e^ M^t^ uwe Ho. Mo. en dese Landen, datse oock in het toecomende, vooral bij haer deses jaers voorhebbende impresen in gelijckmatigen goeden succes continueren mogen. Hier en twijffelen haere Con^e^ M^t^ gans niet, u Ho. Mo. hebben derselve tot noch toe gehadde geluckige progressus eñ onderscheydel. victorien, maer insonderh^t^ dat sijne Con^e^ M^t^ door Godes sonderbaren segen eñ bijstandt, bij Leypsig den vijandt uyt het velt geslagen, met vreuchden vernoomen. Ende dat deselve tot meerder voortsettinge van S. Ko. M^ts^ heroische eñ loffel. intentie gewillichlijcken eñ geerne hare vota, consilia eñ vires, den gemeynen Evangelischen wesen ten goede, met sijne Con^e^ Ma^t^ t'samen voegen, eñ hun alsoo bij dese jegenwoordige conjuncture des tijts d'occasie wel eñ nuttel. sullen gebruycken.

Maer S. Con^e^ M^t^ hebben, naer voors. veltslach bij Leipsich, raetsaem eñ goet gevonden, de krijch in de landen te brengen dergeener die denselven eñ de hostiliteyt tegens S. Con^e^ M^t^ begost hebben, omme daer door niet alleen derselve macht van haere vrunden te diverteren eñ aff te wenden, maer hun ook die middelen te onttrecken, daermede sij tot noch toe het Huys Oostenrijck de handt geboden hebben, eñ alsoo in effecte 'tselve huys eñ desselffs adherenten daerdoor affbreuck te doen. Oock heeft den Almachtigen S. Con^e^ M^ts^ wapenen alsoo gesegent, dat deselve het Bisdom Wirtsburg eñ eenige der geestel. standtsplaetsen geluckelijcken verovert eñ ingenoomen hebben. Sijn oock geresolveert, met Godts hulpe, noch voorder sijne wapens tegens den gemeynen vijandt voorts te setten, in hoope dat oock andere Evangelische Stenden, Potentaten eñ Republicqen van gelijcken doen sullen.

Maer nademael ten aensiene der kennelijcke groote tegenstellinge des gemeynen vijandts de gelegenth^t^ sich lichtel. praesenteren conde, dat S. Co^e^ M^t^ in 't vervolgen

derselve dese Provincien wat nader te comen sich resolveeren moste; so en hebben deselve niet connen naerlaten door dese legatie hare Ho. Mo. daervan trouwel. aenduydinge te doen, des ganschelijcken vertrouwens, dat deselve sulcx, in sulcken gevalle, niet alleen aengenaem sijn sal, maer dat deselve oock alsdan wederomme alle nabuyrlijcke vertrouwel. correspondentie met S. Con^e^ M^t^ te houden ende denselven, naer mogelijckheyt, door vruchtbare diversien eñ in andere occasien te secunderen, soo dan voor haer selven voornemelijcken geneycht eñ geresolveert sijn sullen, die gewenschte occasie alsoo aen te veerden eñ in acht te nemen, dat daerdoor haere Con^e^ M^t^, soo wel als derselve vrunden securiteyt eñ beste, oock hares deels en door haer dapper toedoen, gestabileert, als oock deses Staets ende der samentl. geunieerde Provincien nutte toenemen eñ verseeckeringe bevoordert werden mogen.

Sijne Con^e^ Ma^t^ sullen alsdan bij sich hier tegen niet laeten gebreecken, 'tgeene tot des Evangelischen wesens, eñ de algemeyne liberteyt, ontsettinge eñ conservatie eenichsints dienlijck sijn mach. Ende gelijck deselve insonderh^t^, ja in alle wegen, op deser Staets welstandt eñ prosperiteyt een getrou respect gedragen hebben; soo sullen deselve oock in 't toecomende in soo danen oprechten intentie met rechtschapene trouwicheyt eñ affectie Coninckliјck te continueren vlijtich sijn.

Ende nademael tot deser saecke een vertrouwel. vrundtlijck conferentie niet ondienlijck sijn mochte, soo staet het bij u Ho. Mo. vrij, of deselve gelieven wilden, door haere Gedep^den^ met S. Co^e^ M^ts^ Gesandten daer van wijders met den eersten te laten communiceren. Sulcx sal hun alsdan aengenaem sijn eñ hun bevlijtigen, haere Ho. Mo. bewilliging eñ goede resolutien naer behooren S. Co^e^ M^ts^ onderdanichst te refereren eñ te roemen. Get. Benedict Oxenstiern, L. Camerarius.

Dat. Hage den 2^en^ Februarij 1632.

ANTWOORD van hun Ho. Mo. op vorenstaande propositie, 7 Februarij 1632.

Nae dat ter vergaderinge vañ Ho. Mo. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden wel eñ rijpel. was gedelibereert op de propositie, bij monde gedaen ende in geschrifte overgelevert bij de Welgebooren, Edele, Gestrenge eñ Hoochgeleerde Heeren Benedict Oxenstiern, Vrijheere tot Eckebij, sijne Con^e^ M^ts^ van Sweeden Overste Stalmeester, eñ Ludovicus Camerarius, sijne Ma^ts^ Hoffraedt, extraord^s^ eñ ordinaris Amb^rs^ van sijne Hoochstgemelte Con^e^ M^t^, volgens derselver credentie gedateert tot Wirtsburch den xiij^en^ Octob. des voorleden jaers; Mitsgaders gehoort het rapport vañ Heeren Gecommitteerden van haere Ho. Mo., die mette welgem^te^ Heeren Amb^rs^ in conferentie sijn geweest: Hebben haer Ho. Mo. voor eerst sijne Hoochstgem. Co^e^ M^t^ ten hoochsten bedanckt voor de gunstige aenbiedinge van sijne Con^e^ geneychde wille eñ vruntschap, eñ voor de toewenschinge van alle goede prosperiteyt eñ welvaeren, eñ daer jegens aen sijne Ma^t^, met alle behoorlijcke respect, wel willen offereren haere oprechte eñ getrouwe genegenth^t^ tot sijne Ma^ts^ dienst eñ meeste contentement, sijnde haere Ho. Mo. over de geluckige successen, progressen eñ victorien van sijne M^t^ soo seer verblijt, als d'selve voor alle de werelt roemel. eñ voor sijne Ma^t^ glorieus, maer sonderlinge voor den staet van Duytslandt heylsaem eñ hoochnodich sijn geweest, ende wenschende, dat, nevens S. M^ts^ langdurige eñ Con^e^ welstant, desselffs wapenen ende heroicque desseynen met alle voorspoet eñ overwinninge jegens de vijanden van Godt Almachtich gesegent, sijne Ma^ts^ wijt beroemde reputatie daer door vermeerdert ende de geoppresseerde Princen in Duytslandt gesoulageert eñ herstelt mogen werden. Ende alsoo bij haere Ho. Mo. ten vollen bekent, eñ nu de geheele Christenh^t^ door genoechsaem gebleecken is, met wat goede

eñ loffelijcke intentien sijne Ma^t sijne Con^e wapenen in Duytslandt heeft gebracht, hebben daeromme haere Ho. Mo. oock niet naergelaten de Spaensche chrijchsmacht, die haer met de saecken van Duytslandt doorgaens bemoeyt, het voorlede jaer met haer langdurich veltleger, ende daer nae met de aenhoudinge van alle haere extraord. trouppen te occuperen eñ op te houden, ten eynde door de affsendinge van eenige notable forcen nae Duytslandt, sijne Ma^t niet soude verhindert worden. Eñ sijn hare Ho. Mo. mede geresolveert alle hare macht onder het beleyt vanden Doorluchtigen Hoochgebooren Furst eñ Heere, den Prince van Oragnen etc. tijtelijck te velde brengen, eñ jegens den algemeenen vijant alle uytterste effort te doen, daer door deselve ongetwijffelt d'occasie sal worden benomen omme hem met de saecken van Duytslandt verder te bemoeijen. Aen de andere sijde hebben haer Ho. Mo. een vast vertrouwen, dat sijne Co. Ma^t met den alder Christelijcxsten Con. van Vranckr. eñ Navarre sal gelieven te continueren jn alle goede vruntschap, eenich^t eñ correspondentie, gelijck haere Ho. Mo. tot onderhoudinge van deselve, soo tusschen haere M^ten onderlinge, als met haeren Staet, in deese gevaerlijcke tijden, eñ ten eynde van allen canten een machtige oppositie jegens Spagnien eñ 't Huys van Oostenrijck mochte in 't werck gestelt worden, haere publicque Ministers, soo aen sijn Hoochstgem. Co^e Ma^t, als aen den alderChristelijcxsten Co. affgesonden hebben. Door welcke eñ bij alderhande devoiren hare Ho. Mo. niet alleen onderlinge correspondentie eñ confidentie sullen soecken voort te planten, maer oock de desseynen tot een algemeen eynde eñ tot nut vande geheele Christenh^t te avanceren. Sijnde insonderh^t bereyt met sijne Hoochstgem. Co. M^t daerover te corresponderen, eñ met demonstratie van alle dienstwillich^t, behulp eñ faveuren jegens sijne Ma^t, te contribueren 't gunt de gelegenth^t van hare Staet eenichsints sal connen lijden, eñ de voorvallende occasien

sullen vereyschen. Ende twijffelen haere Ho. Mo. niet, soo wanneer de vruntschap tusschen sijne Ma^t eñ den Con. van Vranckr. wort geconserveert, gelijck sijne Con^e M^t deselve nae sijne hoochste wijsheyt wel sal weeten te mesnageren, eñ sijne Ma^t soo wel als haere Ho. Mo. de macht eñ middelen, die haer Godt Almachtich in handen heeft gegeven, tot affbreuck van Spagnien eñ 't Huys van Oostenrijck couragieusel. aenwenden, off Godt Almachtich sal soodanige uytcomste verleenen, die voor S. M^t een eeuwigen loff mede brengen eñ voor sijne vrunden eñ geallieerde voorderlijck ende salutair sal wesen. Ende gelijck haer Ho. Mo. uyt oprechter harten eñ in geene deelen sullen mangelen te continueeren, haer respect, dienstwillicht^t eñ debvoiren jegens S. Con^e M^t eñ tot voorderinge van sijne voorgenomene desseynen, — alsoo versoecken deselve, de welgem^{te} Heeren Ambr^{rs} sijne Hoochstgem^{te} Ma^t daervan in de beste forme te verseeckeren, mitsgaders de Staet deser Landen, eñ ingesetenen van deselve aen sijne Con^e Ma^t bij alle occasien ten besten te recommanderen. Gedaen opten 7^{en} Februarij 1632.

Propositie van den Groot-Cancelier van Zweden aan de Stenden, vergaderd te Heilbron 8 *Maart* 1633.

LE GRAND Chancelier de Suede apres avoir fait venir aupres de luy en sa maison au palais de l'Ordre Teutonique à Heilbron, les Estats presents en personne et les deputez des absents, leur fit une assez ample proposition en ces termes suivants.

Premierement il disoit qu'il ne tenoit estre necessaire de deduire plus au large pour quelles raisons le feu Roy de Suede auoit esté contraint de prendre les armes pour s'opposer à la trop croissante puissance et aux progres formidables de l'Empereur et de la Ligue, tendants à l'op-

pression des Electeurs, Princes et Estats Evangeliques, et de leurs privileges, libertés et droicts, et au prejudice des Princes et Republicques voisines; d'autant que cela estoit notoire, et nul ne pouvoit doubter de la justice de la cause. Seulement il diroit en passant, que sa Maté de Suede avoit esté par deux diverses fois sans suject et injustement assaillie et attaquée en Prusse par l'armée imperiale, et ce sans denunciation de guerre. Avec cela l'on avoit indignemt et inhumainement traicté et rejetté avec menaçes ses Ambrs, par lesquels sade Maté s'estoit offerte à la composition. De plus l'on avoit troublé et empesché les sujects de la couronne de Suede en leur commerce, contre l'ancienne et hereditaire alliance et correspondence que la dite Couronne avoit eu avec l'Empire et avec les Estats, ses voisins. L'on avoit aussy pillé les navires, et pris prisoniers les Suedois. De mesme ceux de la Ligue Catholique, — non obstant qu'ils avoient esté recherchés de ne se mesler de ces controverses, ains tascher plustost de les accommoder, joint que sa Maté, esmeue par l'intercession de son allié, leur avoit accordé la neutralité, pourveu qu'ils la voulussent accepter; — avoient non seulement refusé la dite neutralité, mais en oultre s'estoient chargé de la direction de la guerre contre sa Maté, ayants faict par le moyen de leur General Tilly, junctis cum Caesareanis viribus, tout leur effort, en sorte que sade Mté avoit esté forcée de s'opposer aussy bien a eux, qu'aux autres. Encore que ces et autres semblables raisons, que l'on pourroit alleguer, justifioient assez les armes de sa Maté; neantmoins avoit on à considerer en particulier, que les pernicieux desseings de la maison d'Austriche auoient esté desja mis si advant en execution, qu'icelle s'estoit emparée des principaux ports en Meklenburg et Pomeranie, et commençoit apprester et equipper de puissantes flottes, en intention de se jetter sur les royaumes voisins et d'opprimer et transporter le trafic, selon

que bon luy sembleroit, et d'introduire dominatum Hispanicum in Septentrionem. Celle cy avoit esté l'unique cause, pourquoy l'on avoit depossedé de facto les ducs de Mekleuburg, et occupé et traicté plus que barbarement la duché de Pomerainie, contre toute equité, promesse et [sinceration] imperiale. C'est pourquoy sa Ma[té], pouvant bien juger et prevoyer selon sa prudence ce qu'en deviendroit en fin, ne pouuoit plus longtemps laisser le cours au peril, ains estimoit estre de son debvoir, veu que sur elle estoit aussy bien forgé ce desseing que sur autres, de remedier et obvier a ces maux, d'autant qu'icelle avoit considerée l'estat interieur et pitoyable, auquel l'empire estoit reduict, et comment ses cousins et amis de mesme religion, les uns, destituez de leurs dignitez et pays, vivoient en exile, les autres, oppressez et oultragez en leurs pays per tyrannidem superiorum et aequalium, imo quod pejus sit, inferiorum; comment lon ployoit aussy le droict sans respect, renversoit les loix fondamentales, remplissoit l'empire de gens de guerre, pour en tenir les Estats d'iceluy en bride, et, afin que ces procedures eussent aliquam speciem juris, lon les pallioit avec l'injuste et prejudiciable Edict de restitutione bonorum Eclesiasticorum, et avec l'execution d'iceluy; desorte qu'il ne restoit plus rien antiqui imperij moris et instituti, aussy de la paix de la Religion et de la tranquillité civile. Les constitutions de l'Empire, les sanctions fondamentales, les ordonnances des Circles estoient entierement aneanties, vilipendées et abolies, foedera et usus commerciorum cum vicinis cassés et traversez, voire tout l'empire avoit esté rempli de souspirs, de crainte et de larmes. Tout cecy auoit tellement et si profondement touché le coeur de sa Ma[té] de tresheureuse memoire, qu'elle, comme un Prince Evangelique, heroique et voisin, apres qu'elle mesme estoit aussy forcée par l'oultrage et insolence des ennemis a prendre les armes, auoit estimée qu'elle ne pouvoit en conscience abandonner

ses amis et correligionnaires, ains se trouvoit obligée à deferer et obeir à l'apparente vocation de l'Eternel, qui le convioit à la deslivrance de son peuple.

Ce qui s'en estoit ensuivi sur cela, jusques a present, estoit assez notoire, en ce que sa Ma[té] auoit premierement chassé l'ennemi du rivage de la mer, hors la Pomeranie et Meklenbourg, avoit remis les ducs d'icelles en leurs pays, affranchi l'Electorat de Brandenbourg, deschassé l'ennemi de la riviere d'Elbe, finalement estoit entrée, apres la victoire de Leipzig, avec son armée dans le coeur des Eveschez Catholiques, si que maintenant ceux, qui avoient partagé parmy eux les patrimoines des Princes Evangeliques, vivoient mesmes en exile, voire periclitoient de tout leur estat, duquel ils se tenoient peu auparavant tres-asseurez.

Ces dits progréz victorieux de sa M[té] avoyent eu aussy cest effect, que les Electeurs, Princes et Estats Evangeliques, qui jusques icy estoient contraincts de se taire, et ne s'osants mouvoir, pouvoient hausser leurs testes, regarder apres leur ancienne liberté et eminence, convoquer et tenir l'assemblée de Leipsig, et de s'y resoudre à la defence et conservation de la liberté de conscience et de la patrie; ayants osé mesmes reprocher à l'Empereur l'injustice et l'extravagance de ses procedures. Et encore que l'union et la conclusion faicte à Leipzig avoit esté, par la violence des armes de l'Empereur et des Liguistes, dissoulte et dissipée, neantmoins les dits Estats Evangeliques, mis à couvert et à l'abri par ceste victoire royale gaignée aupres de Leipzig, s'estoient recolligez et la plus part d'iceux alliex per pacta particularia avec sa Ma[té] et la Couronne de Suede, ayants esté par la sauvez et assistez re et facto ipso par les armes, que sa ditte Ma[té] et la Couronne avoit prises contre l'Empereur et la Ligue et conduictes jusques icy avec l'assistance divine heureusem[t], bien qu'avec peine et danger.

Que sa Ma[té] eust bien voulu qu'elle eust peu faire dresser une generale et commune conjoinction entre touts les Elect[rs], Princes et Estats Evangeliques en l'Empire, en les joignant en un corps solide; mais puis que par les efforts continuels de l'ennemy elle ne pouvoit avoir autant de loisir et temps, qu'estoit requis à une affaire de telle importance, elle avoit voulu laisser marcher cependant les particulieres alliances devant, comme preparatifves, et ce à celle fin que lesdits Estats peussent entre tant, jusques à meilleure occasion, cooperer avec sa Ma[té] à l'interest de leur propre conservation, et que la confederation generale, que lon auroit a faire, fust seulement ad tempus remise; cependant l'affaire soubstenue par le lien de l'affection au bien publicq et par l'autorité de sa Ma[té] et de la Couronne de Suede.

Or, puis que par les continuelles expeditions et marches lon ne pouvoit embrasser les moyens les plus necessaires pour parvenir à ce but, ny exercer la discipline militaire comme il faloit, estoit arrivé que non seulem[t] les pays avoyent esté desolez et ruinez, chose ordinaire en guerres intestines, ou sedes belli va par tout; mais aussy la licence de la soldatesque s'estoit tellement accreue, que si lon differoit d'y apporter de remede, tout iroit en fin dessus dessoubs. Sa Ma[té] pourtant n'avoit rien plus desiré, voire pour tesmoigner le soucy qu'elle avoit pour le bien publicq, s'estoit proposée de demeurer en personne en haut de l'Empire, non seulement pour parachever l'oevre commencé de la defence des Circles superieurs, mais aussy pour assister de sa presence l'assemblée des Estats de ces dits Circles, et faire avec iceux une reelle et bien solide conjonction, en redressant quand et quand la discipline militaire.

Or, puis qu'entre tant l'irruption de l'ennemy dans l'Electorat de Saxen estoit survenue et touttes les forces ennemyes s'y estoyent assemblées, sa Ma[té] pour declarer sa

fidelité et diligence accoustumée, avoit laissée touttes autres affaires en arriere, et estoit courue en diligence avec son armée au secours de son allié, exposé au danger. Et afin que cependant rien ne fut negligé en ces quartiers icy, elle avoit assignée et notifiée par ses lettres aux Princes et Estats de ces quatre Circles une assemblée à Ulm, ayant deputée en sa place son Ex^ce^ le Chancelier de Suede, avec plenipotence de traicter avec lesdits Princes et Estats de touttes ces choses la et de ce qu'en dependoit, en intention et esperance de besogner en personne aupres le Circle inferieur et superieur de Saxonie a ce mesme but, afin qu'a l'advenir tout fust, avec commodité et sans perdre temps, dirigé et conduict ad unum eundemq̄ scopum, mesmes s'il fust possible sub uno corpore. Que l'on n'eust certes peu doubter du succéz desiré, s'il eust pleu seulement à la Sapience divine de continuer plus longtemps la vie a sa Ma^té^; mais helas elle ayant obsignée en la bataille de Lutzen la liberté Germanique avec son tresnoble et heroique sang, avoit tesmoignée par son exemple à toutes les nations, que rien meritoit estre plus estimé en ce monde que la liberté. Or, par (cela) les affaires publicques avoient receues une tresgrande bresche, si que ce genereux desseing ne pouvoit estre mis en execution pour alors; aussy son Ex^ce^ le Chancelier estoit par beaucoup de raisons forcée de suspendre pour un petit tems ladite assemblée, appointée a Ulm. Et combien qu'il avoit esté grandement, et ce non sans suject, troublé par ceste deplorable mort, et pouvoit avoir assez de raison de quitter incontinent l'affaire, et le laisser aux plus grands et hauts interessez: mais attendu, qu'une confusion scauroit survenir aisem^t^ tant aupres l'armée, qu'aupres les Princes et Estats Evangeliques, et que toutte l'affaire pouvoit tomber de soy mesme, sans qu'elle peust cy apres estre si tost redressée; veu aussy qu'autrement les magnanimes conseils, actions et intentions de sa Ma^té^, et les victoires obtenues par icelle,

demeureroient sans fruict, et pourroit consequement ensuivre une totale ruine à touts les alliez et interessez, Son Exce aimant mieux mettre à part ses considerations particulieres, auoit non seulement maintenu cependant l'affaire icy, et disposé ailleurs ça et la les esprits au bien et service de la cause commune, mais faict aussy de bons offices aupres le Senat et les Estats de Suede, ses principaux à present, pour la continuation de la maintenence et poursuite de ces genereux et royaux desseings; voire, avoit portée laffaire si avant, que l'on luy avoit envoyé commission pour en traicter et conclurre avec les Electeurs, Princes et Estats de l'Empire, avec resolution, que si elle trouvoit les interessez et alliez semblablement y portez, lon y continueroit aussy du costé de la Royale heritiere et de la Couronne de Suede.

Son Exce eust volontiers desiré, que lon eust peu convoquer une assemblée generale de touts les Electeurs, Princes et Estats Evangelicques, mais puis que d'un costé l'esté commençoyt approcher, et l'ennemy se fortifioit de toute part, faisant de grands preparatifs pour pouvoir marcher en campagne au plustost, et d'autre part ces Circles superieurs estoient environnés, voire, quasiment in visceribus hostis, et par consequent periculum sit in mora, — attendu aussy que la diete generale requerroit beaucoup de temps et solemnitez, en sorte que par dilay l'affaire eust peu estre tout a faict ruinée, advant que lon fust venu a une conjonction et resolution, Son Exce avoit jugée tres necessaire de reassumer et mettre sans dilay en execution l'assemblée intimée à Ulm, suspendue alors par la mort de sa Maté, ce que ne se pouvoit faire que par nouvelles lettres de requisition et notification, comme il estoit cognu aux Princes et Estats.

Or, son Exce remercioit premierement les Princes et Estats presents en personne, et les Ambassadeurs et deputez des absents fort affectueusement et humblement,

qu'ils auoient voulu comparoistre si promptement à sa requisition et notification, les recherchant, qu'ils volussent mettre en meure deliberation la necessité de la cause commune des Evangeliques, et contribuer le leur pour faire promover et advancer par sages conseils et promte concurrence l'oevre generale de l'Empire, la prosperité de leur patrie et leur propre bien. À cela sa dite Ex[ce] leur souhaittoit du Tout Puissant bonnes et salutaires pensées, puissantes executions et une heureuse issue et un succes desiré: et ce avec offre de ne vouloir rien obmettre de son costé de ce qu'elle pourroit aucunement faire pour l'utilité du bien publicq, tant au nom de la Princesse heritiere et de la Couronne de Suede, qu'en son particulier.

Et afin que les deliberations pussent estre conduites par ordre, et le resultat fust tant plus tost acceleré, son Ex[ce] auoit trouvée necessaire de repeter icy avec plus de distinction et declaration les points de la deliberation, dont mention sommaire avoit esté faite es lettres de la notification, priant humblement et affectueusement les dits Estats de vouloir prendre le tout en bonne part, et d'y accommoder et conformer leurs resolutions, selon que la constitution presente des affaires et l'eminent danger le requeroient.

1. Premierement estoit necessaire que les Electeurs, Princes et Estats Evangeliques de ces quattre Circles superieurs se joignent trestouts et unanim[t] en un corps, se liguants et alliants ensemble par promesses et stipulations solides de demeurer non seulement fermes et unis jusques à ce que lon eust obtenu le but desiré, c'est à dire, procuré la restitution aux Electeurs et Estats Evangeliques, remis en son estat pristine les loix fondamentales de l'Empire, et donné à la Princesse Heritiere et à la Couronne de Suede deue satisfaction, mais aussy de n'entrer en nulle façon en aucun traicté particulier avec l'ennemy, ains qu'un chascun fust obligé de respondre

pour touts, et touts pour un chacun, et ce fidelement et constamment jusques à la determination de l'affaire, et en cas que quelcun s'en voulut separer, lon debvoit deliberer et resoudre, ce que lon auroit a juger de luy, et comment il meritoit estre traicté.

2. Secondement faloit deliberer, s'il n'estoit à propos de declarer l'Empereur et ceux de la Ligue ennemis ouverts, et les tenir pour tels, jusques a ce que suffisante satisfaction fus donnée à la Couronne de Suede, et aux Elect^rs^ et Estats lezez et oultragez; veu que ledit Empereur n'avoit eu jusques icy autre but que de ruiner et opprimer les Estats de l'Empire, et ce directement contre sa capitulation jurée; à quoy ceux de la Ligue avoient gaigliardement contribué le leur, et par la forcé les dits Elect^rs^ et Estats à preudre les armes pour s'en defendre.

3. Tiercement il estoit requis de bien adviser et resoudre combien d'armées seroit necessaire d'opposer à l'ennemy, de quel nombre les renforces, et ou trouver les gens de guerre.

4 Pour tant faloit determiner de quels moyens lon auroit besoing pour cela, tant en argent, en munition, en artillerie et en vivres, qu'en ce que lon auroit à fournir aux Generaulx pour l'entretien des chevaux de l'artillerie, et pour autres despences: ou lon pourroit trouver ces moyens et comment le recueillir.

5. Et affin que l'affaire fust bien conduite, estoit necessaire de bien former et establir le Directorium et de mettre bon ordre à touttes autres choses.

6. Consequement, en cas que lon auroit pris resolution touchant ledit Directorium, il estoit tres requis d'adviser en quelle façon lon pouvoit mieux regler et exercer la discipline militaire, redresser la paix et seurté es pays, remettre les commerces en son estre, et remedier aux exorbitances, si non à touttes, au moins aux plus grandes.

7. Finalement, en cas que lon trouveroit à propos d'en-

gager la Couronne de Suede encore plus advant en ceste affaire, il faloit considerer jusques ou lon la vouloit avoir embarquée, et ce qu'icelle, estant entre tant assaillié des autres ennemis, se pouvoit reciproquement promettre.

Son Ex^ce^ ne doubtoit point les Estats mettroient ces points et tout ce qu'inter deliberandum surviendroit, en meure consideration et se resoudroient aussy la dessus, selon que la necessité et leur propre salut l'exigeoit, conforme à la confience que sad^e^ Ex^ce^ mettoit en eux, estant tousjours promte à leur faire toutte sorte de service. Faict à Heylbron ce 8e de Mars 1633.

Antwoord van hun Ho. Mo. op de Propositie van den Ambassadeur Oxenstiern, in date 11 *Maart* 1634. [1])

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, in ernstige deliberatie gelecht ende met rijpheyt van Rade overwoogen hebbende de propositie mondelingh gedaen ende schriftel. overgegeven, mitsgaders de voordere pointen daernae geopent ende geexhibeert aen haere Ho. Mo. Gedep^den^, door den Edelen Welgebooren Heer Joan Oxenstirn, Vrijheer in Kymitho, Heer in Fiholmen ende Tydoen, extraordinaris Amb^r^ van wegen de Coninginne ende des Rijcx Sweeden, mitsgaders der geconfedereerde Stenden in Duytslandt, door den Doorluchtigen haerer Hoochstged. Ma^ts^ ende des Rijcx Cancellaer volmachtige legaet eñ Directeur des Evangelischen Verbonts, affgesonden; Bedancken voor eerst den welgemelten Heer Rijcx Cancelaer vande vrundel. ende uytvoerl. openinge eñ communicatie bij de voors. propositie gedaen, vañ affloop ende toestant der saecken in Duytslandt. Ende gelijck haer Ho. Mo. alsnoch seer smertelijck gevoelen de beclaechelijcke afflij-

---

1) Zie Arend. D. III. St. IV. bl. 748, 749.

vicheyt vanden victorieusen Coninck van Sweeden, glorieuser eñ onsterffelijcker memorie, die door sijn heroique courage, hooge wijsheyt eñ incomparabele valeur, de saecken, het Evangelisch wesen ende 't gemene beste ten goeden soo verre heeft gebracht als weerelt cundich is, — Soo verneemen sij oock met sonderlinge welgenoegen de goede eñ mannelijcke resolutie van welgemelte sijne Ex^{cie}, dat deselve naer het droevich verlies van Hoochstged. sijne Ma^{t} wel geresolveert is om de begonnen saecken niet te verlaeten, maer voorder door sijne sorge, wijsheyt ende devoiren te helpen hanthouden ende uytvoeren, met ende neffens de geconfedereerde Chur- ende Fursten, Stenden eñ Leden, waertoe haere Ho. Mo. hoopen eñ vertrouwen dat Godt Almachtich sijnen segen, tot heylsame uytcomste, meer eñ meer sal verleenen, soo als de Heeren Staten Generael voor desen hebben getoont haere bereytwillich^{t} ende goeden ijver, niet alleen tot goede correspondentie met Hoochstged. Coninginne, welgemelte heer Rijcx Canceller ende Geconfedereerde totte voorgenomen gemeyne beste, maer oock haer soo veel mogelijck geesvertueert, tot assistentie eñ subministratie van subsidien; sullen oock voortaen haere Ho. Mo. niet afflaeten daerin te continueren, soo veele als den beswaerlijcken toestant van haeren Staet, in soo grooten eñ haer ten hoochsten druckende last van oorloge tegens den Coninck van Spaignien sal connen lijden; in sulcker voegen, dat bij den heer Rijcx Cancellaer ende de Geconfedereerden in Duytslandt daer van goede eñ werckel. effecten sullen werden gepercipieert. Tot welcken fine, om de Spaensche macht te occuperen eñ besich te houden, op dat deselve haer tot de Keyserssche eñ Ligisten niet en voegen, haere Ho Mo. bereyts die aenordeninge hebben gemaeckt, dat alle crijchsbehoeften, om onder het wijs ende valereux beleyt vañ Doorluchtichsten Prince van Orange een leger op ende te velde te brengen, verveerdicht worden eñ eene aensienelijcke

trouppe volck, den Rhijn opwaerts, totte verste frontieren albereyts is gesonden, om op alle occasien gereet ende bij het werck te weesen, 'twelck, gelijck voor deesen, niet en can laeten de saecke der geconfedereerde in Duytslandt te stercken, ende dienen tot een merckel. soulagiement, bij diversie eñ distractie vande forces van Spagnien, door dewelcke andersints de wederpartije aldermeest soude wesen gestijft.

Aengaende de continuatie van het geltsubsidie, alhoewel die financien van desen Staet soo overlast sijn door de oneyndige oncosten van allerley oorlochsbehoeften eñ dependentien te water ende te lande, dat alle der landen incomsten, die met ondraechelijcke lasten op de gemeynte worden opgeheven, op verre nae niet en connen volstreccken, sulcx dat de nabuerige eñ geallieerde Coningen eñ Potentaten moeten worden aengesocht om haere Ho. Mo. te subsidieren, — Soo en wort evenwel niet ondergelaten te bearbeyden, dat de Provincien tot het opbrengen vañ 50000 gul. ter maent consenteren, ende deselve sonder langer uytstel willen furneren, waertoe eenige haer vruchtbaerlijcke al voor desen hebben verclaert, eñ vertrouwt wort dat eerlangh een eenparige bewilligende resolutie daerop volgen sal.

Den incoop van polver ende andere ammunitien van oorloge in dese Vereenichde landen te doen, ende onverhindert uyt te voeren naer Westphalen, Hamburch, Bremen eñ elders, ten dienste eñ behoeff van 't Rijck van Sweeden ende der geconfedereerde Rijcx Stenden, sullen haere Ho. Mo., wanneer sulcx versocht worden sal, onweygerlijck consenteren ende de acten daertoe nodich doen expedieren.

Haere Ho. Mo. hebben altijt, soo veel haer mogelijck is geweest, alle vlijtige devoiren aengewent om den Coninck van Vranckr. te disponeren eñ bewegen, waere het mogelijck, om sich te verclaeren ende in oorloge te coomen

tegens den Coninck van Spagnien, waerover voor desen is ende noch tegenwoordich ernstich wort met sijne Ma[ts] Ministers genegotieert, met apparente hoope dat deselve daertoe gedisponeert sal connen worden.

Soo als de Affgesante Cornelio Pauw van tijt tot tijt ende in alle occurrentien gelast is goede officien te doen bij den heer Rijcx Cancellaer ende geconfedereerde Stende in Duytslandt, tot onderling goet verstandt ende voorderinge van 't gemeene beste, waervan verhoopt wert dat sijne Ex[cie] kennisse ende goet genoegen is hebbende, sullen de Heeren Staten Generael oock voorder niet laeten den gemelten heer Affgesante last eñ instructie toe te senden, om ten tijde vande uytgeschr. Convent tot Franckfort, van haere Ho. Mo. wegen bij te brengen, wat, om alles ten goeden eynde te beleyden, dienel. te sijn sal worden geoordeelt.

Van alle welcke haere goede intentien ende welgemeynde resolutien de Heeren Staten Generael versoecken, dat de welgemelte heer Amb[r] believe aeñ heer Rijcx Canceler eñ de geconfedereerde Stenden in Duytslandt te doen goet rapport, van wegen haere Ho. Mo. sijne Ex[cie] van dese vertrouwelijcke legatie te bedancken, eñ in sijn wijs eñ cloeckmoedich beleyt toe te wenschen allerley geluck eñ prosperiteyt.

Aldus gedaen den xj[en] Martij 1634.

Propositie van wege de Kroon Zweden op de samenkomst te Frankfort, 28 *Maart* 1634. [1])

Met wat hooge sorchvuldicheyt, hoochstaengelegenen

---

1) Vertaald (en wel zeer gebrekkig) uit het Hoogduitsch. Trouwens dit stuk is éène van de overvloedig in de Archieven voorhandene proeven van den ellendigen stijl der Duitsche diplomaten, en een bewijs, aan welke handen de Staten Generaal de vertaling opdroegen.

ijver des Kon. Ma[ts] ende Rijcken Sweden Raedt, Rijcxcanceler, gevolmachtichden Legaet in Duytslandt ende bij den armeen, oock Directeur des Evangelischen Bundts, den Hoochwelgeborenen Axel Oxenstern, vrijheer tot Kymitho, heere tot Vyholmen ende Tydoen, Ridders etc., Ex[tie] etc., soo wel in name der Ko. Ma[t] ende Hoochlofflijcke Croon Sweden, als verordineerden ende gebedenen Directeur vañ Christelijcken Evangelischen Bundt, neffens die geconfoedereerde Churvorsten ende Stenden totten generalen Collegio verordineerde Heeren Raden, naer den hoochstclaechlijcken, onversmertelijcken doot van wijlandt den Doorluchtichsten Vorsten ende Heere, Heer Gustavi Adolphi, der Sweden, Gothen ende Wenden Coninck, Grootvorst in Finlandt, Hertoch tot Ehesten, ende Carelien, Heer tot Ingermanlandt, in allen onvergetelijcken ende glorie weerdichsten, alle sijne aen- ende raetslagen, handelingen ende bemoeijingen met rechten ernst, uyt gront des herten, eenich eñ alleen daer heenen gericht heeft, hoe den in 't heyl. Roomsche Rijck van tijt tot tijt in gebroocken ende omhervreetenden bloedigen crijch door doenlijcke vruchtbaerlijcke ende eerbare middelen mochte gestilt, het grousame, affschouwelijck, (on)cristelijck bloetsturten eyndelijck affgekeert, de hoochst erbarmelijcke verwoestinge, verassinge off in assen leggende desolatie, verscheuringe eñ ledige inge van soo veel heerlicke eñ schoone, vanden alderhoochsten Godt anders soo hooch gesegende Provincien, Landen ende Dorpen geweert, soo veel milioenen aen lijff ende siel, goet ende bloet, wijff ende kinderen, oock maechschappen, mede eer eñ glimp bedrengde, tot den doot beangstichde, met ach eñ wee gevoelde, in vrese, schricken, tranen, sitteren ende beuen versmachtende cristenen, uyt sulcken recht elendigen, onuytspreeckelijcken jammer ende noot, uyt schuldige cristelijcke lieffde verlost, met troost, rust eñ seeckerheyt weder gelaeft, opgerecht ende verquickt, maer insonderheyt ende voorna-

melijcken den loop vast [1]) aen allen eynden ende plaetsen sonder schou, hoops [2]) voorvallende grouwelijcke sonden ende schouwelijcke onchristelijcke misdaden, heylsaemlijcken verhindert, die daer uyt besorgende [3]), oock sich aen veele plaetsen sterck voor oogen doende, gantschelijcke vernietiging aller cristelijcke policie, tucht eñ eerbaerheyt, verhoedet, den Almachtigen Godt in sijnen swaren ende gerechtigen toorn, wederom begoediget off versoent, eñ eens de lieffrijcke, salige, alle creaturen verquickende edele vrede wederom gesticht, eñ daer door soo wel de Stenden des heyligen Roomschen Rijcx, als alle aengrensende cristelijcke Monarchen, Potentaten ende Republijcken, in rust eñ in seeckerheyt, oock vorige conscientie- eñ politische vrijheyt, te water eñ te lande geset, voor uyt- eñ inlandische aengetogene dominatie eñ snooder dienstbaerheyt verseeckert eñ de gantsche Evangelische Christenheyt in gerechten aequilibrio off gewichte gehouden werden moge. Dat is voor al den Alderhoochsten, Alwetenden Godt, met alle omstandichheyt, woorden, wercken ende hertens gedachten, ende dan een ygelijcken in ende buyten het Room. Rijck uyt openbaeren wercke, insonderheyt den genigen, soo haest voor een jaer in de Rijcxstadt Heylbron, bij affhandeling eñ eyndlijck door wonderbare miltrijcke metwerckinge vañ Godtlijcke Almacht crachtelijck geslootenen Bundts, ende dan wat daerop in naest verlopenen somer, in deser Keur- ende Rijcx-Stadt Franckfurts, op de voorgewesene aensienlijcke bijeencompste, van allen zijden voorgeloopen is; — oock daernae allemael veel cristelijcke Potentaten, Monarchen, Chur-Fursten ende Stenden, in ende buyten den Rom. Rijcke, tot versochte narichtinge, mede tot verhoedinge eñ ontneminge allerhande

1) Hoogd. *fast*, bijna.

2) Misschien Hoogd. *häufig*, d. i. vaak.

3) d. i. *te bezorgen* of *vreezen*.

sinistre, verkeerde gedachten, naer behooren schriftelijcken gecommuniceert is geworden, — genoechsaem bekent, eñ alsoo openbaer, dat soo wel voorgedte Hre Rijcx Canselers ende Directoris Extie, neffens den Christelijcken Bundts verordineerde Heeren Raeden, als die samentlijcke geconfoedereerde Heeren Churvorsten ende Stenden, des ende hares in wederbrenginge eener algemeyne, doorgaende, eerbare, reedelijcke eñ seeckere vreede, dragenden yvers, eñ oock ongeverffde, oprechte, hertelijck verlangen eñ hoochste begeerte, ende dat sij hun t'samentlijck ende in 't bijsonder ouer den recht elendigen eñ hoochstclaechlijcken staet des Roomschen Rijcx eñ gantschen Evangelischen wesens, onophoudelijck van grondt der sielen gants weemoedich bedroeuen, bij den Almachtigen Godt eñ alle de eerbare werelt, nu eñ ten eeuwigen tijden bij der gantsche weerdige posteriteyt tot bestendige seeckerheyt van hare aller conscientien, maer hier tegens de oorsaecken tot des tegendeels geduyrige onuytveechlijcken naclanck ende sware verantwoordinge, een opentlijcke, ontegenspreeckelijcke goede getuychnis hebben eñ wel houden sullen. Dat ongeachtedt der selve, soo wel sijne verplichte schuldicheyt tegens het heyl. Room. Rijcks ende desseluen ingelijffde Evangelische metgelederen, als de christel. lieffde, maer insonderheyt oock deses tot eenen evengelijcken ijver, sichtbaerlijcken verlangen eñ rechtschapene begeerte tot eene redelijcke eñ eerbare vreede, van gelijcken souden bewogen ende aengedreven hebben. Dat den Almachtigen, Wonderbaren Godt tot nochtoe sijne groote macht vast aen allen canten wonderbaerlijck gescheurt, gebroecken, te niet gemaeckt eñ opgehouden, sulcx, sonder eygentlijcken effecte ende werckinge, genoechsaem als water vergaen, sijne genomene sorchelijcke, aen- eñ raetslagen, practijcken eñ machinationes, oock voorgenomene expeditiones, dickmalen eenen gants contrarien uytganck hebben, eñ den ingebeeldeden eñ dickwils voor vast eñ onfeelbaer

geachteden victorie ende geluckigen succes, oock in sulcken occasie, als het in den menschelijcken oogen gants onmogelick wilde schijnen, op dese Christelijcken Bundts zijde laten vallen, eñ deselve affgedrongene eñ nae alle gebruycke goedige middelen eñ wegen, bij de tegenpartie in 't minste vervangen geen gehoor, stadt off plaets vinden willen. Eyndtlijck tegens wille onvermijdelijcke aengegrepene defensie eñ verlossings werck, niet alleen met veel heerlijcke eñ geluckige victorien, daer voor de Godtlijcke Almacht billicx, sonder ophouden, eeuwich loff, prijs eñ danck te seggen sij, maer daer in oock mildelijcken gesegent, dat verscheydene, oock van tegenparthije religie, met sonderbaeren ijver toegedane hooge Potentaten ende Republycken buyten den Roomschen Rijcke, de gerechticheyt der Evangelische waepenen, met beweechelicke, stercke vermaeningen eñ aensienlijcke costelijcke schickingen, oock statelijcke hulpen eñ werckelijcken voorstandt, eñ alsoo in openen wercke met raet eñ daet gejustificeert eñ de gantsche eerbare werelt opentlijck voor oogen gestelt, dat dier indoen alle eñ des gantschen Roomschen Rijcx hoochst beclaechlijcken jammerstandt onbetrachtet, de tegenparthie veel meer een genomene bloedige, tot gantschelijcke omkeeringe, desolatie, ontledinge, onderganck eñ scheuringe vande heerlijcke Duytsche Monarchie eñ derselver heylsaeme, hoochverstandige eñ hoochnuttelijcke voornemingen, oock tot schandelijcke dienstbaerheyt vande gantsche Evangelische Cristenheyt gerichtede intentie, sonder afflaten te continueren, eñ sulcx met gewelt door te drucken, oock tot sulcken eyndt met buyten- eñ inlandtsche macht, hem met uytterste mogelijckheyt te versterken met verbintenissen eñ ligen, met ijver eñ ernst te soucken eñ te solliciteren, oock die Evangelische Churvorsten ende Stenmet de soete eñ aenmoedige voorwendinge der edele hoohcverlangde vrede, oock andere valsche ende bedriechlijcke inbeeldingen ende beloften in 't slaep te brengen eñ seec-

ker te nemen. Maer voornemelijcken eñ nademael hem bewust is, dat die trouwe den gront eñ het hooftfundament van alle gelucksalicheyt eñ den bandt der sterckte onder deselve hoochschadelijcke verdeylinge te handelen eñ te practiseren, hem met hoochst aengelegenen vlijt, ijver ende sorchvuldicheyt, gantsen starck bearbeydet. Derhalven eñ off het wel, bij soodanen hooch sorchelijcken voorgaen, het gantsche aensien had, dat eenige seeckere hoope op handen, de tegenparthije tot eene eerbare eñ redelijcke vreede, indien die niet door de wapenen daer toe gedwongen eñ genoodtdrengt werde, inder goede te bewegen sij, ende oversulcx raetsaem eñ nootwendich schijnen mochte, deser sijts het affsien, oock van gelijcken veel meer eenich eñ alleenlick op de voortsettinge des krijchs, oock die vredestractaten te stellen. Edoch soo hebben meer hooch- eñ welged. Hre Rijcx Cancelers eñ Directoris Extie, beneffens de Bundts Raden, soo wel in christelijcke behertiginge, 'tgeene in 't gemeyn alle ende ygelijcke, maer insonderheyt den binnenlandtschen krijch, voor naerder, grooter eñ onafmetelijcken onheyl met sich brengt, als in bedachtelijcker vermaninge, dat den Alderhoochsten Godt der Koningen eñ Potentaten, oock aller menschen herten in sijne macht heeft eñ deselve nae sijnen genadigen wille eñ welgevallen schicken eñ wenden can, die eenmael genomene vredesintentie door het tegendeels hoochbeswaerlijck beginnen, sorchelijck machineren eñ practizeren, soo seer niet vallen, sincken eñ gaen laten, dat sij daerin veel meer gesterckt eñ aengeloct eñ tot des [1]) openbaeren eñ werckelijcken contestatie, eñ op dat de gantsche eerbare werelt sulcx noch meer in opener daet speuren moge, bewogen werden, voornemelijck tot sulcken eynde nochmalen eene t'samencomste aen te stellen eñ tot deselve niet alleen die geconfoedereerde Churvorsten eñ Stenden

---

1) Waarschijnlijk het Hoogd. *dessen*, d. i. *daarvan*.

naer behooren te beschrijven, maer oock tot desseluen besoeckinge eñ beschickinge alle andere Churvorsten eñ Stenden, de oorsaecken gants aengelegelijcken eñ hoochstes vlijts. Edoch met die opgedruckte verseeckerde eñ oprechte verclaringe, dat deselve sulcken trougemeynden aenmoeden [1]) eñ daerop verhopende willige bewijsinge, noch aen standt, weerde, praeeminentie, hoocheyt eñ digniteyt, noch in eenige andere wegen schadelijck, nadeelich off praejudicieerlijck sijn sal, te versoecken eñ te vermanen, dat het met den onsaligen, elendigen toestandt des Rom. Rijcx eenmael onwederspreeckelijcken alsoo gelegen is, dat daerbij alle ende yegelijcke Evangelische Churvorsten eñ Stenden, vanden hoochsten tot op den geringsten, in veel wegen, soo wel in kerckel. eñ geestelijcke, als politische wesen, hoochlijck eñ alsoo geinteresseert sijn, dat ingevalle sij niet eenmoedich t'samen treden, voor éénen man staen, eñ soo wel bij voortsettinge vande affgedrongene verlossingswapenen, als hoe eñ in wat maniere, eñ oock op wat eerbare christelijcke eñ sekere fondamenten eñ conditien de vreedetractaten te stellen, aff te handelen, te rechten eñ te sluyten sijn, met raedt eñ in der daet trouwelijcken coopereren off mede arbeyden, eñ alsoo krijch ende vreede met gesamentlijcken toedoen, eenmoedigen, getrouwen in raden voeren [2]) ende tracteren, het eynde des chrijchs, namentl. der [3]) edele, lieffd'rijcke vreede noch te hoopen, nochte veel weyniger met bestendige soeckerheyt te stabilieren, eñ alsoo op die lieue posteriteyt te brengen sij. Ende opdat yegelick dese loffelicke, christelijcke eñ algemeyne nuttelicke vreedesintentie, oock buyten het Room. Rijck des te meer verseeckert sijn mochte, soo hebben dick [4]) hooge eñ meer gemelden heere Directoris Ex[cie], op

---

1) Hoogd. *Anmuthen*, d. i. zoo veel als *uitnoodiging*.

2) *in raden voeren*, d. i. *in beraad nemen*.

3) *der* Hoogd. nominat, mannel. 4) d. i. *dikwijls* bovengemeld.

getrouwe inradinge des Bundtsraden, sulcken voorgaen [1]) oock verscheydene uytlandtsche hooge Potentaten, Monarchen ende Republycken, voornementl. oock tot dien eynde, behoorlijcken te kennen gegeuen, off deselve soodanen gelegentheyt in acht nemen, eñ bij dit christelijck eñ godtsalick werck, tot facilitering eñ vercrijginge vañ voorgesette hooch heylsaeme intentie uyt christel. ijver, op wijse eñ wege, soo het een yder voor raetsaem eñ nuttel. erachten mochte, getrouwel. eñ oorbaerl. mede te wercken onbeswaert sijn willen.

Sulcx die hierop allerwege gesondene schrijvens, sulcx alles met meerderen, maer insonderheyt ten goeden deele d'selve oock deser [2]), uytwijsen, dat des heeren Directoris Ex^{cie} beneffens de Bundtsraden, tot voortsettinge (van) voorverstaene genomene christel. intentie soo veel meer bewogen off behertícht worden, dat de Conincklijcke Ma^{t} van Denemarcken, euen te dier tijt, als men in vollen arbeyt gestaen heeft van voors. voorhebben eñ 'tgeene daerbij raetsaem eñ noodich bedacht, in werckel. voltreckinge te brengen, des heeren Directoris Ex^{cie} schriftel. te verstaen gegeven ('twelck sij oock met blijden gemoet vernomen hebben), hoe deselve, die hier te voorens aengenomene vredes interpositie nochmalen te reassumeren eñ voort te setten, genadichst gewilt eñ beslooten hebben. Bij welcke gelegentheyt eñ bemoyenisse het des heeren Directoris Ex^{cie} noch niet en heeft laten verblijuen, maer (om) desselffs hoogen ijver eñ getrouwe sorchvuldicheyt voor het soo hooch gekrencte Evangelische wesen noch meer in der daet te bewijsen, hebben deselve sich, oock bij den beswaerlijcksten wintersaysoen, in Neder-Sacxen begeven, aldaer met verscheyden Churvorsten eñ Steden van het algemeyne nootlijdende Evangelische wesen vertrouwelijcken gesprooc-

1) Hoogd. *Vorgehen*, d. i. *toestand*.

2) *deser*, waarsch. Hoogd. *dieser*, namel. Brief of Vortrag.

ken, die tot Haluer-stadt voorgegaene t'saemencompste, persoonen aff eñ uytgewacht, oock die aldaer vergadert gewesene Stenden, waer henen vooraengeduyde van sijne Ex[cie] ende deser vier bouen Geconfedereerde Craysen genomene intentie eñ voorhebben eygentl. gerichtet sij, met nootwendiger uytvoeringe mondeling te kennen gegeuen, eñ deselve, dat sij t'samen eñ in 't bijsonder, tot vercriginge van die daerbij voorgestelde cristel. eñ hoochstverblijdende intentie, naer uyttersten vermogen gants beweechl. vermaent. Welcke voorgewende getrouwe eñ sorchvuldige bemoyinge den veelgoedigen Godt alsoo (daer van sijne Goddel. Almacht billijcken te dancken is) mildel. gesegent heeft, dat soo wel de Churf. Dht van Brandenburch, als meerendeels in Boven- eñ Neder Secxischen gesetenen Vorsten eñ Stenden, hem niet alleen tot rechtschapene werckel. bijtreedinge eñ t'samenvouginge met dese vier boven Craysen verbontel. verclaert, maer oock desen al te veelvaldich aengeduyden algemeynen nutlicken intent aengesiene bijeencompste te besenden, eñ die bey den gemeynen wesen vereyschten nootdruft rijckel. bedencken, affhandelen eñ te helpen besluyten sich aenerboodich [1]) gemaeckt, gelijck uyt het tot Halverstadt voorgegaene afscheit schriftel. wijder te vernemen is. Eñ nadien sijne Ex[cie] voorgehadde reys sich wat langer als deselve verhoopt hadt, verwijlet heeft, soo dat d'selve hem op den bestemden tijt bij dese hooch aensienl. t'samencompste, naer sijnen hooch voorigen wille, te vinden verhindert sij; doch beneffens sulcken cleyne tijt den gemeynen wesen tot sonderlingen voorstant nuttel. eñ wel is aengelegt geworden, soo en twijffelen sijne Ex[cie] niet, die aenwesende Heeren Stenden, neffens der absenten Gesanten eñ bootschappen, sullen soodanen uyt bestendige verhindernisse gevolchden geringe verwijlinge niet oneffen, maer ten besten vermercken eñ opnemen.

1) *d. i. bereidwaardig.*

Daer beneffens, eñ nadien die Geconfoedereerde Stenden ten deele in persone, maer de andere door haere hooch aensienl., wel gequalificeerde, sonder allen twijffel met genoechsame nootwendige instructien voorsiene Gesanten, Bootschappen eñ Volmachtige, bij dese bijeencompste erschijnen, is daer uyt niet alleen derselve hoochroemelijcke cristel. ijver eñ trouwe sorchvuldicheyt, die sij t'samen eñ in 't bijsonder tot het algemeyne nootlijdende wesen stedich hebben eñ bedragen, maer oock dit merckel. aff te nemen, dat d'selve hoochaensienl. versamelinge 'tgeene tot derselver dispositie, faciliteringe eñ bevorderinge van des heeren Directoris Ex^tie eñ die tot den Consilio generali verordineerde, op tijdich eñ sorchvuldich betrachten, met ernstige, getrouwe, blijvende bemoeyinge alle dienstel. saecken voor eñ aender hant genomen, verhandelt eñ door Goddel. medewerkinge tot gewunschten effect gerichtet, alle wege voor raetsaem eñ noodich, insonderheyt tot erholdinge van die daer door voorgestelde, van veel milioenen sielen, met vergieten van veel hertbreeckende tranen sonder ophouden, door welcken ten hemel dringende kermen eñ weeclagen, inwendich verlangde hoochste verblijdende vrede in 't ent voor hoochst vruchtbaer eñ gants verdraechl. achten, eñ derhaluen om soo veel te meer buyten allen twijffel te stellen, door dien het geene 'twelck bij dese t'samencompste te tracteren is in acht te nemen, te resolueren eñ aff te handelen, in die hier onder voorgegane uytschrijvinge eñ derselver bijgevouchde communicatie, hooftsaeckel. genoechsaem verstaen eñ claerl. van punt tot punt aengeduydet geworden is. Sullen die heeren Geconfedereerde Churvorsten eñ Stenden, sulcx alles, eñ wat daer aen eñ van eenichsints dependeren mach, naer der saecken hoogen eñ wijtreyckende importantie rijpel. ende sorchvuldel. (voor alle dat het hun deses corts aen tijt eñ gelegentheyt niet en onbreeckt) nagedacht, hare bij d'een eñ d'andere punten, eñ

met [1]) onderloopende wichtige omstanden bevondene raetsame meninge, soo niet Crais- off Bancxwijse, doch affzonderl. alreets t'saemen gebracht hebben, eñ daer mede alsoo gevast [2]) sijn, dat bij tegenwoordige versaemelinge, eñ daerbij voorhebbende beraetslaginge, men sich allersijts lichtel. ouer d'een eñ d'andere sal vergelijcken, eenmoedige resolutien vatten eñ daer door dit hooge werck, aen welcker bevorderinge sonder dat het samentl. Evangelische wesen soo hooch eñ treffel. gelegen is, metter daet haestigen tijt winnen eñ de oncosten verminderen moge.

j[e]. Ende t'swaer [3]) soo is sulcke bevorderinge eñ verhaestinge soo veel te meer te hoopen, dewijle de voorneemste vooreerstgestelden punct door des heeren Directoris Ex[cie] ernstige eñ getrouwe bemoyinge, eñ des Alderhoochsten metwerckinge, alreets tot sulcken gewunschten verrichtinge gebracht is, dat, als voor verstaen is, soo wel de Churf. Dht van Brandenburch, als meerendeels der Bouen- eñ Neder Sacxische Vorsten eñ Stenden, tot eenmoedige, getrouwe t'samensettinge met dese vier boven Craisen eñ intredinge in die tot Heylbrun, hier te voorens uyt cristel. eñ dringende beweechenissen geslotenen Bunt, hun niet alleen willich verclaert hebben, maer oock beneffens deses tot [4]) vertroost hebben, dat sij jegenwoordige t'samencompste door hare aensienel. wel gequalificeerde Raedt (sulcx oock alreets verscheyden Gesanten alhier aengecomen sijn) besenden eñ soo wel die bij soodanen oprechten t'samensettinge ende conjunctie, als oock in het algemeyne hooftwesen, wijders vereyst nootdruft, sorchvuldich beraetslagen, affhandelen eñ helpen wilden sluyten. Daeromme eñ doordien niet alleen uyt voorigen tijden eñ historien bekent is, maer voornemenl. uyt 't geene dat bij tegenwoordigen hoochst beclaechlicken toestant des heyl. Room.

---

1) d. i. *mede*. 2) d. i. *gefaast*, d. i. *besloten*.
3) Hoogd. *zwar*, d. i. hier *voorwaar*. 4) d. i. *daartoe*.

Rijcx tot nochtoe voorgevallen is, inder daet vermerct eñ veelvuldich gespeurt, wat in algemeyne Godes eer eñ de politische vrijheyt betreffende saecken, door getrouwe eenmoedige t'saemensettinge voor hooge onvermetelijcke nutte, daer en tegen door eensijdich handelen, scheuring eñ separatie voor onwederbrengelijcke nadeel eñ schaden gedaen eñ veroorsaeckt geworden sij, niet weyniger eñ gelijck tegens parthie het voornaemste affsien sijner tot nochtoe continueerde ongerechtige wapenen, eñ die groote hoope daeruyt ingebeelde victorie op der Evangelischen scheuringe ende eensidiges voortvaeren gestélt is, ende dat daer tegens geen bequamer, verstandiger eñ verseeckerder middel te bedencken eñ aeñ handt te nemen sij, daer door soo wel den tegendeele die voorgedachte sijne hoope ganschel. te ontrecken sij eñ hun tot eene perbare, oprechte, redelijcke eñ verseeckerde algemeyne vrede te noodigen [1]), als eene waerachtige, dappere ende oprechte conjunctio animorum, consiliorum et armorum. Oock eer eñ tot dat een sulcx [2]) in 't werck gestelt sij, soo en is geen bestendige hoope te nemen, dat de voorgestelde soo sichtbare begeerde salige vredes uytcompste met eenich bestant ofte seeckerheyt te becomen sij. Soo is billicx buyten alle twijffel te stellen, alle eñ ygel. bij dit hooge algemeyne werck aen Staet, weerde, conscientie, eer, glimp, goet eñ bloet geinteresseerde Evangelische Churvorsten eñ Standen, sullen sulcx uyt toestaende schuldicheyt sorchvuldich ende diep behertigen, eñ tot alle 'tgeene dat openbaerl. eñ uyt des tegendeels selffs eygene bekentenisse eenich eñ alleen nast Godes wonderbare hulpe tot verlossinge, schut eñ scherm vande Goddel. waerheyt eñ vercrijginge van soo dier verworvene Duytsche vrijheyt, oock conservatie van yder Churvorst eñ Stants hoocheyt, weerde, preeminentie eñ toebehoorige landen eñ luyden, raetsaem,

1) d. i. *te dwingen*. 2) *ein solches*, d. i. *soo iets*.

vruchtbaer, verantwoordel. eñ hoochst nootwendich geachtet wort, goetwillich te verstaen eñ daer bij met uyttersten vermogen ijverich eñ getrouwelijcken te coopereren, lijff eñ leven, oock lant eñ luyden onverschrickt op te setten, van selffs christel. gemoedet ende met rechtschapenen ernst begeerich sijn, eñ derhalven voor eene hooge nootdruft achten, dat dit conjunctionis werck, als daeraen soo hooch eñ veel gelegen is, eerst eñ voor allen dingen voorgenomen, gepractiseert eñ gehandelt worde. Soo dan eñ nadien die tot nochtoe geduerden bloedigen eñ verderffel. crijch van d'Evangelischer sijde t'swaer tegens wille eñ met hoochsten weemoet, maer uyt onvermidel. noot, eenich ende alleen met die intentie, met onvergetel. beswaernisse, vast [1]) ontelbare daerbij ingevlochtene millioenen sielen voort geset worden is, opdat eens het eynde des chrijchs, namentl. een oprechte, reedel., welverseeckerde, algemeyne, doorgaende vreede vercregen eñ de tegenpartie hiertoe gebracht werden mochte, eñ ongeachtet dese cristel. eñ uyt hoochster noot genomene intentie nochmalen sonder verlaten soo lang te continueren tot dat nu aengeduyde, hooch heylsame, godsalige oogmerck door Godes genadigen bijstant vercregen sij. Edoch, opdat een yder in eñ buyten het Roomsche Rijck in open werck verbinden [2]) moge, dat men deser sijts hier onder het geringste niet naer en laten, maer met rechtschapenen ijver, waren ernst ende hoochster begeerte, oock hertel. in de hoochst aengelegene vlijt eñ sorchvuldicheyt getrouwelijck daer na getrachtet eñ de bevorderinge vandien nae uytterste vermogen gesocht heeft, —

ijᵉ. Soo wil den hoochsten nootdruft ereyschen, dat bij tegenwoordige vergaderinge, ten anderen, in tijtel. eñ sorchvuldige beraetslaginge getoogen, oock eenmoedich eñ bestendich geresolueert worde, op wat eerbare, redelicke eñ

1) *bijna.* 2) onverstaanbaar: de zin vordert *erkennen.*

christelijcke, bij Godt eñ alle onpartijdige werelt wel verantwoordelijcke middelen eñ conditien, de vreedestractaten te handelen, oock met goeden bestande eñ meerder seeckerh[t] eyntel. te sluyten sij, invougen oock, ofte eñ wat bij 'tgeene deswegen bij joncxt alhier voorgewesen convent rijpel. ende sorchvuldel. bedacht eñ volgens als men weet gecommuniceert geworden. Is verders te bedencken daer bij te vougen, ofte anders bij een ofte andere plaetse te verbeteren, maer insonderheyt op wat doenlijcke eñ gevoechlijcke wegen, ten mogelijckstеn eñ hoochnoodige bevorderinge, dit soo hooch eñ algemeyne nutl. cristel. werck, (in) alle behoorende voorstaende stucken, te handelen. Daer beneffens eñ nademael de Coninckl. Ma[t] van Denemarcken hem met die hier voorens uyt hooch roemlijcker sorchvuldicheyt voor het algemeene nootlijdende Rijcxwesen ouergenomen vredes interpositie nochmael beladen te laten erbiedich [1]) eñ sulcx des heeren Directeurs Ex[cie] door brieuen met goede verclaringe, in aenvanck verhaelder wijse, aengeduydet, deselve oock daerop soo wel voor hem selven als in namen der Co. Ma[t] eñ hoochloffel. Croon Sweden eñ met derselue geconfedereerde, Hoochged. sijne Co. Ma[t] niet alleen deswegen billick nae behooren gedanckt, maer deselve oock soo wel tot voortsettinge sodaniger loffel. intentie, als besendinge deser t'samencompste, gants beweeghlijck versocht, gelijck die hier onder gewisselde bijgevouchde brieuen, sulcx alles nae de letter, meerderen te kennen geven.

iij[e]. Soo wort [2]) voor 't derde rijpelijck ende sorchvuldel. te bedencken staen, dewijle des heeren Directoris Ex[cie] neffens den in den algemeynen Buntsraedt verordineerde hun deses hoogen wercx, sonder voorgaende communicatie soo wel met den Geconfedereerden als andere Evangelische

1) *erbiedich sijn* beteekent *zich aanbieden.*

2) d. i. *zal.*

eñ protesterē Churvorsten eñ Stenden t'ondertrecken [1]) eñ daerin gewisse eñ bestendige resolutie te vatten uyt veel bestendige beweechnissen, niet ontijdelijcken bedencken dragen, hoe eñ op wat maniere Hoochstged. Co. Ma^t, indien niet in den name aller Evangelischen, edoch der samentlijcke geconfedereerde, hier ouer danckbaerl. met eene gewisse richtige verclaringe behoorl. te bejegenen sij. Oock andersints in desen geopende hoochprijselijcke interpositie eñ vredes werck in alles alsoo te handelen, dat uyt der Geconfedereerde eñ allen Evangelischen rechten ernst eñ ijver, waerachtige hoochst begeerde eñ gansch sienl. weemoedich verlangen tot eene christel. redelijcke universele vrede, eñ dat der tot huyden voorgelopene, hoe lange hoe sorchl voor eñ inbreeckende onuytspreeckel. jammer, elende eñ hoochst beclaechlijcken onheyl, eens een christsalich einde gemaeckt, eñ meer eñ meer de gantsche Cristenheyt voorgestelt eñ in opener daet bewesen worde. Wijders soo stellen des heeren Directoris Ex^cie buyten allen twijffel, de Geconfedereerde sullen, soowel als andere Evangelische eñ protesterende Churvorsten ende Stenden, *die* in voorverhaelde uytschrijvens gestelde vier puncten:

iiij^e. Namentl. dat de Co. Ma^t in Sweden, gloriweerdichster gedachtenis, die samentl. in hoochster gevaer, ja in menschel. ooge gants op den onderganck gestane Evangelische wesen, met williger opsettinge van Croon eñ Schepter, lijff, goet eñ bloet bewesene, oock ten lesten eylaes met onversmertel. verlies des edelen Conincx leven, uyt dapperen heroischen heldenmoet, versegelde in allen onestimeerlijcke trou, met werckelijcke, altijtdurende, selffs spreeckende danckbaerheyt bejegent worde, niet alleen voor billick, rechtmatich eñ hoochnoodich achten, maer oock daer uyt om soo veel te [2]) meer ijverich geneycht sijn,

1) *hun te ondertrecken*, d. i. *sich zu unterziehen*, en in 't Nederl. *het op zich te nemen.* 2) *om soo veel te*, d. i. *des te.*

op de jegenwoordige versamelinge hier ouer vertroul. t'saspreeckinge te plegen, eñ daerop alsoo eenmoedich sluyten ende betoonen, gel. de Con. Ma[t] ende Hoochloffelijckster Croone Sweden, oock meer Hooch eñ welged. H[re] Directoris Ex[cie] dat ontwijffelijck seecker vertrouwen, soo wel tot den geconfedereerden als andere Evangelische Churvorsten eñ Stenden, t'samentl. eñ in 't bijsonder onfeylbaer bestendich gestelt blijve, eñ het oock, sonder des, diehoochste soo wel in Heyl. Goddel. schrift, als allen anderen wereltlijcken rechten, gants beweechl. vermaende van alle eñ yegelicke volckeren, tot allen eñ ygel. tijden soo hooch gerecommanderende, in 't werck gepractiseerde danckbaerheyt hoochl. vereyscht.

Van gelijcken sullen buyten alle loopende twijffel alle eñ ygel. Evangelische eñ protesterende Churvorsten ende Stenden, daer in eenich eñ gelijckstemmich sijn, dat bij tegenwoordigen hoochst bedroeffden toestant des Heyl. Roomschen Rijcx Duytscher natie, hare algemeyne vaderlandt, neffens eene getrouwe eenmoedige t'samensettinge, dat voornaemste eñ bijnae het gansche hooftwerck op den inhouden van het in meer verhaelde uytgegeven beroupende versouckschrijvens aengetogene vijffden puncte hechten ende rusten wil.

v[e]. Want bij gebreecke vande werckel. ende ernstige voortsettinge vande affgedwongene defensie ende verlossingswapenen onvermijdel. vereyschte, genouchsaem bestendigs ende daergeuende [1]) middolen tot 't vercrijgen van eene redelijcke, eerbare, algemeyne, deurgaende, universele vreede, eenige seeckere hoope te vatten. Derhaluen oock soo veel weyniger (is) te twijfelen, (of) die aenwesende Stenden ende der affwesende Gesanten, Bootschappen ende Gevolmachtichden sullen, in cracht hebbender instructie ende opgedragene volmacht, die bij d'affhandeling ende besluy-

1) *daergevende*, d. i. *darzugebende*, dat wil zeggen *veil te hebben*.

tinge des Heÿlbrunnischen Bunts bewillichde crijchsmiddelen, tot de geluckige erlanginge, dickmaels aengeduyde, van soo veel millioenen christensielen mit heete tranen, hertsbreeckende suchten ende weeclagen, soo daechs als snachts verlangde hoochstvreugdige vredes uytcompste, te continueren, maer oock deselve, hoe hart ende beswaerl. (het) oock schijnen mochte, op alle doenl. mogelijcke ende practiseerlijcke wegen te verstercken, gants daertoe geneycht, willich ende erbiedich sijn, op de tegenwoordige vergaderinge in tijdige eñ sorchvuldige beraetslaginge te nemen, hoe eñ op wat maniere des Bunts gemeyne Camerwesen, eñ wat daertoe, soo wel wegen de bewillichde uytgaven, als verouerde landen eñ caducq goederen, brantschattinge eñ andere, naer uytwijsen des Bunts notule gehoorich (is), met besten nutte eñ voorstant te bestellen, maer insonderheyt oock die verordineerde cassen trouwel. eñ redel. te bedienen eñ te administreren, niet weyniger de nootwendige magasijnen wel met onontbeerlijcke onderhout ende levensals andere chrijchsmiddelen van munitie, cruyt, loot eñ andere materialen alsoo naer nootdruft te versien, dat in 't toecomende hier onder geenen mangel voorvalle, die soldatesca naer nootdruft onderhouden eñ gecontenteert ende daerentegen goede discipline bij deselve met ernst bijgebracht, die tot huyden voorgeloopene eñ bedroeuende, hoochbeswaerl. eñ bederffel. excessen, vruchtbaerl. tegengetrachtet eñ affgewend, maer insonderheyt aen allen plaetsen die commercien, coopmanschappen, handel eñ wandel, neffens den hoochstnoodtwendigen veltbouw in rechten onverhinderden loop eñ goede sekerheyt gehouden, oock den armen landtman eñ onderdaen bij huyslijcker eeren eñ wooninge naer billicheyt gestuttet worden moge. Wat de Co. Ma^t^ in Vranckrijck eenen geruymen tijt herwaerts wegen de stadt Philipsburch door derselue aensienelijcke Heeren Gesanten wel bij des heeren Directoris Ex^cie^ tot verscheyden maelen afsonderl., als oock bij de

samentl. Geconfedereerde gantsch beweechl. eñ instendich versocht heeft, sulcx is den aenwesenden Stenden eñ der affwesende Gesanten ende Bootschappen, als oock derselver principalen eñ committenten, nevens 'tgeene de Co. Ma[t] eñ Croone Sweden eñ 't samentlicke Geconfedereerde voorgaende jaer in Vranckrijck geschickte affgesanten des wegen bij de Co. Ma[t] eñ deselve hooge Coninckl. Ministres behoorl. aengebracht, verrichtet eñ hun daerop bejegent, oock daer nae wijders gevolcht eñ andersints hier onder aen allen plaetsen voorgevallen is, met genoechsame omstandiger nootdruft bekent.

Of 't nu wel de saecken met voorged. plaets [1]) in anderen stant eñ sulcke in des Hoochloffelijcken Buntsmacht, door sonderbare vervoeginge Godes, zedert gecomen is, eñ derhalven als oock uyt andere ergeffelijcke [2]) bewegenisse, billick die toeversichtel. hope te scheppen, hoochstged. sijne Ko. Ma[t] sich des nu voort tot rust begeuen ende deses werck voorder te ijvereu niet gemeynt sijn, — Edoch nadieu deselve die ouerlating eñ verlatinge van aengetogene stadt bij des heeren Directeurs Ex[cie] onder de Bundtsraden eerst in December jonext verloopenen 1633 jaers, nochmalen, soo wel door brieven als affsendinge van eenen Edelman, heeft soecken eñ soliciteren laten, maer sijne Ex[cie] beneffens des Bundtsraden deses wercx, waer bij de Geconfedereerde t'samentl. eñ in 't bijsonder soo hooch geinteresseert sijn, hem, hoe geerne die oock heeft gewilt, met vougen niet verantwoordel. bemachtigen [3]), veel weyniger hoochstged. sijne Con. Ma[t] met bewillichde resolutie bejegenen mogen, maer deselve dese vertroostinge geschiet is, dat bij jegenwoordigen t'samencompste met den Geconfe-

---

1) te weten, Philipsburg.

2) d. i. *eventueel.*

3) *hem deses wercx bemachtigen*, d. i. zich deze zaak veroorloven en aantrekken.

dereerde hier van niet alleen de nootdruft soude gecommuniceert, hare gedachten eñ eyntel. gemoetsmeyninge eñ resolutie hier ouer vernomen, maer oock tot daertoe met soodaenen plaetse, alwaert die euenwel in der Geconfedereerde macht (gelijck terstont daerop geschiet is) gebracht worde, geen veranderinge voorgenomen, maer deselve in den bij der inneminge bevondenen stant soo lang gelaten worden, soo dat daerdoor uyt hieronder beydersijts gemaeckt schrijuens met meerderen te bevinden is, derhalven ende naedemael dier veellicht niet ontijdige vermoedinginge te hebben, het mochte bij tegenwoordige vergaderinge dese saecke halven noch voorder aencomen [1]) eñ begeren incoomen, —

vj^e. Soo wil, ten sesten, de nootdruft vereyschen, dat dit werck nae sijne hooge importantie ende wichticheyt nochmaelen rijpelick overwoogen eñ eenmoedigen bedacht eñ gesloten worde, hoe dat meer Hoochtged. Co. Ma^t, ingevalle deses oorts vorder soeckens ende aenmoedens geschieden soude, alsoo behoorl. te bejegenen, dat deselve hem daerouer met vougen niet te beswaren, veel weyniger begrondete oorsaecke winnen in die tot noch toe tegens den Geconfedereerde ende den gemeynen Evangelische wesens vermerckte sonderbare hooge affectie hem in 't minste te altereren hebbe, maer veel eer veroorsaeckt werden moge, daerin hoe langer hoe ijveriger, tot onderhoudinge van algemeyne vrijheyt, stanthaftich te blijven, ende daerdoor d'openbare gerechticheyt hoochloffel. Evangelischen Bundt affgedrongene wapenen, de gantsche eerbare werelt, gelijck tot op huyden tot derselve hooge in allen onverwerpelijcke getuygenisse hoochroeml. geschiet is, noch meerder in der daet te kennen te geven.

Desgelijcken hebben die jegenwoordige Stenden ende der absenten Gesanten ende Bootschappen goede narichtinge,

1) d. i. *aanzoek.*

hoe dat de H^{e} Paltsgrave Wolffgang Wilhelm, Vorstel. Dht. eenen ruymen tijdt herwaerts eene neutraliteyt voor derselver toebehoorige Vorstendommen ende Landen instendich gesocht hebben, insonderheyt 't geene deswegen op jonext alhier gehoudene t'samencomste ingecomen ende allersijts voorgeloopen is.

Off nu wel den roep tot nochtoe sterck geloopen heeft als off sijne V. Dht, niet alleen sijne hier voorens op de been gebrachte armatuere met verscheydene regimenten te verstercken in ernstige bemoyinge gestaen heeft, maer oock gewilt sijn soude hem tot de tegenpartie te slaen maer nochtans denselvigen sijn voors. versouck eñ begeeren bij des heeren Directoris Ex^{cie} niet des te weynigen door brieuen dikwils verhaelt, oock die Heeren Staten Generael beweecht, dat d'selve haren alhier residerende heere Gesante, derselue aensienel. interpositie voor hoochst. ged. sijne V. Dht, tot vercrijginge derselve intentie, voor eñ inbrengen laten, deselue oock daerop aen de t'samentl. Geconfedereerde eñ op jegenwoordige vergaderinge geweesen, ende daer bij voor soo veel eenichsints status et ratio belli sal mogen lijden, op goede resolutie is getroost geworden, —

vij^{e}. Soo sal van gel., voor 't sevende, bedachtelijck te erwegen eñ voorts te resolueren sijn, indien sijne V. Dht ged. neutraliteyt nochmaels versoecken eñ werven soude, op oock in wat maniere eñ hoe verre derselve daer in alsoo bewilligent te bejegenen, dat S. V. Dht met der daet bevinden moge, dat niet alleen derselver hooge persoon eñ aenhorige Vorstendommen ende Landen, maer oock de Heeren Staten Generael veel vermogende interpositie ende beweechlijcke vermaningen alhier vande samentl. Geconfedereerde, soo veel immers sonder nadeel eñ beswaernisse des algemeynen wesens geschiede moge, in sonderbaere achtinge ende consideratie genomen worde.

viij^{e}. Hier en boven ende nadien des heeren Directoris

Ex^{cie} meer ged. uytschrijven, oock aengehechte ende daerbij met trouwe sorchvuldiger welmeyninge vermaent, dat men van gelijcken bedencken eñ beradel. ouerwegen wilde, indien sich een off meer uytlandtsche Potentaten, Stenden, Republycquen off Gewelt aengeuen eñ den Geconfedereerden bijcomen, eñ tot vercrijginge eñ bestendiginge der algemeyne vrijheyt trouwel. t'saemen vougen wilden, hoe men sich in sulcken gevalle te houden eñ te betoonen hebbe, — Soo en twijffelen deselve niet, off die aenwesende Stenden sullen met hare raetsame gedachten oock alhier vast sijn, der affgewesende Gesanten, Bootschappen, Gewalthebbende doch met nootwendige instructie eñ volmacht verschenen sijn, eñ dienvolgende hun niet weyniger hier ouer een gewisses ende sekere eenmoedige besluyt vermogen.

Gelijck nu dit alles, eñ dat sulcx sorchvuldel. eñ rijpelijck overwogen, eenmoedich ende bestendich geresolueert, eñ wat bij d'een ende d'ander punct voor raetsaem, doenl., verantwoordel. eñ dienl. bedacht, dapper eñ stanthaftich in 't werck gestelt, van grooter eñ soodaner hoochwichticheyt sij, dat des gantschen Evangelichen wesens gedijel^n welvaert, besten toenemen eñ conservatie voornementlick daer op staen eñ resten wil, — Soo is den Alderhoochsten Godt soo veel te meer ijverich eñ van herten aen te roepen eñ te bidden, dat hij dese hooch aensienel. versamelinge eñ daerbij voorhebbende beraetslagingen met sijnen geest der genade, der wijsheyt eñ des verstants bijwoonen, alles selffs voeren eñ dirigeren, eñ van bouen aff uyt genaden soo mildel. segenen wille, dat het vooral tot sijnes hoocheyligen names loff, eer, prijs, tot behoudenisse eñ voortplantinge der reyne onvervalschte eñ alleen zalichmaeckende Religie, tot opbouwinge eñ uytbreydinge sijnder heyl. christel. kercke, tot verlichtinge, troost eñ verquickinge veeler millioenen hoochbedrangde, aengevochtene beangstichde eñ tot der doot bedroeffde christen zielen,

eñ dat tot wederbrenginge eñ bestendige verseeckeriñ der edele, gulden eñ hoochverlangde vreede, oock ruste der gantsche weerde Evangelische Christenheyt gedijen, uytgaen eñ gelucken moge.

Hetwelcke alles duck [1]) hooch eñ welgedes heere Directoris Ex^tie den jegenwoordigen hoochloffel. Heeren Stenden eñ der absente Gesanten, Bootschappen eñ Geweltdrageren, uyt vereyschinge des samentl. Evangelischen wesens, toestant eñ gelegentheyt, getrouwelicker sorchvuldiger welmeyninge voor te dragen eñ te vermanen voor een onvermijdel. nootdruft erachtet, eñ blijven deselve beneffens t'samentl. eñ in 't bijsonder tot bewijsinge dienstel. wille, oock aengename welbelieuende vruntschap geduericlijcken wel geneycht. Francfurt aen de Mayn den 28en Martij 1634.

Translaet uyt hoochduytsch.

Camerarius aan Ho. Mo., 25 *April* 1634.
Hij dringt aan op de bewilliging van de sedert lang toegezegde subsidie.

Hooghe ende Mogende Heeren.

Vwe Ho. Mo. goede Resolutie, welcke sij den heer Ambassadeur Oxenstieren, onder dato den xjen Meerte verleden erdeylet, is aen den heer Swedische Rijcx Cancelaer vlijtich gerefereert, ende oock van sijn Excelie aen de Geconfedereerde gecommuniceert worden. Uyt dewelcke sij dan alle een sonderlijck contentement gehadt hebben, niet twijvelende, ofte die daerinne versprokene werckelijcke effecten als nu oock in der daet eens sullen vervolgen. Maer ouermits onder anderen de continuatie van de geltsubsidie belanget, V Ho. Mo. door haere Gedeputeerde welgedachte heere Ambassadeur versekert hebben, dat noch

1) d. i. *dikwijls.*

voor sijne wedercomste uyt Engelant daer over eene gemeyne Resolutie vervolgen, eñ de effecten tegelijck geleystet sullen worden, ende sulcke des heeren Ambassad[r] wederomcomste nu in corten van mij verwacht wierd, so en hebbe ick langer niet willen vertoeven, vwe Ho. Mo. te erinneren, dat sij doch gelieven sulcke haere toeseg-ginghe nu eens in 't werck te erwijsen, eñ ten weynichsten met den eersten, op ettelijcke alreede langer dan voor 2 jaeren van de meerderdeyl der Provincien verwillichde maenden, mij de gewoonlicke acte erdeylen eñ toecomen laten; so dan oock hernae tot gemelde vertrooste continuatie wijders sich gewillich te verclaren ende te verthoonen, op dat alsoo den aenwesende Geconfedereerde tot Franckfurt daerdoor den moet te meer moge gegeven worden in dappere resolutie voorts te vaeren, wanneer sijlieden sien dat vwe Ho. Mo. den Coninck van Spaignien niet naegeven willen. Dewelcke, al is 't dat hij met denselve den swaeren oorloch ende met Vranckrijck de bekente differentie in Italie eñ Duytslandt heeft, soo doet hij dannoch, nevens onderhoudinge van vele crijchsvolck te water ende te lande, so wel den Keyser als Ligisten, den Hertogh van Nieuborch ende anderen, de hant aen vele plaetsen bieden. Ende soo de Geconfedereerde in Duytslant niet oock van V Ho. Mo. met dergelijcken ijver iets effectuelijcks bij tijts souden percipieren, sijlieden den langverderffelijcke crijch in de lenge te continueren op dese wijse weynich souden geconforteert werden. Vwe Ho. Mo. hebben nu met den Coninck van Vranckrijck eene stercke alliance gemaeckt, daerdeur oock meerder middelen ende gelegentheyt gekregen, haere toesegghinge, sonder langer uytstel, met werckelijcker spoedige volbringinge satisfactie te doen. Daerop derselven Resolutie ick met den eersten verwachte, eñ bestandich verblijve. Onderstont: Vwe Ho. Mo. L. Camerarius.

Gegeven in 's Gravenhage den 25[en] April 1634.

BESLUIT van de Rijksraden en Stenden van Zweden, genomen op den Rijksdag, gehouden in Stokholm den 29^en Juli 1634, ter voorziening van 's Lands belangen tijdens de minderjarigheid van Koningin Christina.

Wij onderges. des Rijcx Sweeden Rijcxraden ende Stenden, Graven, Vrijheeren, Bisschoppen, Ridderschap, Edelen, Geestelijcken, Crijchsbevelhebbers, borgerie ende de gantsche gemeente, die tot dese hier wel beraemde Rijcxdach sijn geroepen ende vergadert, voor ons selffs, ende volmachtich gemaeckt van alle lantschappen, doen kennel.

Alsoo de grootmachtichste Furstinne ende Vroutgen, Vroutgen Cristina, Sweeden, Gotten ende Wenden gecoren Conginginne eñ Erfffurstinne, Grootfurstinne tot Finland, Hartoginne in Oestlandt eñ Careelen, Vrouw over Ingermandland etc^a, onse allergenadichste Conninginne eñ Vroutgen, heeft, overmits des Rijcx jegenwoordige regieringe eñ voormonderschap, goet ende nodich bevonden ons te vergaderen; voor het eerste, te doen de voorige Grootmachtichste Furst ende Heere, Heer Gustaff Adolph den Tweeden ende Grooten, Sweeden, Gotten ende Wenden Coninck, Grootfurst tot Finland, Hartoch in Oestlandt ende Careelen, Heer ouer Ingermanland, onser allergenadichste Coninck ende Heere, loff. m^e, een christel. Conincklijcke begraeffenisse, ende daermede te bethoonen aen sijne sal^e Con. Ma^t onsen laetsten dienst in dese werelt, ende nae 'tselve verricht was, tsamen te treden, te visiteren ende oversien des Vaderlants toestant, soo wel binnen als buyten Rijcx, — met onse vrunden eñ nabuyren te overleggen de aenstaeñ gevaerlicheden, ende, voor het laetste, door Gods genadigen bijstant alles te linderen [1]) ende te betrachten dat hare Ma^t,

1) Zweedsch *lindra*, d. i. *verzachten*, te weten (zoo het schijnt) de smart van het verlies, door 's Konings dood geleden.

Vaderlant ende alle onse welvaeren mach beschermt ende houden blijven, — Soo hebben wij ons onse plicht tegens ıre Ma[t] ende 't Vaderlandt geerne ende gehoorsamelick innert, gepresenteert ende ter eeuwiger mem[e] gestelt e groote weldaden, die wij eñ het Vaderlants Rijcke van oochstged. sijn sa. Con. Ma[t] ontfangen hebben, soo wel en yder besonder, als oock gesamentl. in 't gemeen. Ende om dier oorsaecke hebben wij ons goetwillich ingestelt, wenschende van herten, dat de hoochste God, die nae sijn wille ende wijsheyt alles regeert ende oock soo wel over Coningen als over anderen leven verordineert, sich soo hadden willen laeten believen, dat dese onse sal. loffel. Coninck noch een tijtlang, ofte ten minsten tot dat dese verwerde werels tijden sich wat hadden connen tot rusten begeuen, hadde mogen in 't leven blijven, ende soo hier nae, als tot nochtoe, met sijn voorsichtich, manlijck eñ gelucksalich regiment het Vaderlant voorgestaen ende verseeckert, veele gevaerlicheden, die ons nu aenstooten eñ daermede wij gedreicht worden, dan lichtelijck van ons affgeweert souden cunnen worden. Maer alsoo Goods wille ende verordeninge ons niet toestaet te veranderen, moet sulcx sijne Goddel. voorsichticheyt gelaeten worden, ende sal nu moeten om dier oorsaecken dese onse laetste affectie ende plicht sijn, dat wij altijt onse sal[e] Con[e] Ma[t] geheel in onsen ende onsen nacomelingen herten besluyten. Ende daerom wij sijne Con[e] Ma[t] salichlijck tot sijn rustplaetse geconvoyeert ende nedergeset hebben, daermede te bethoonen de oprechte getrouwicheyt ende dienst, daermede wij aen sijne Con. Ma[t] waeren verbonden, jegen desselffs eenichste dochter ende lijffs erve, hare Con[e] Ma[t], onse aller genadichste gecooren Coninginne ende Vroutgen, te soecken alle middelen ende wegen om te conserveren eñ te bewaren hare Con[e] Ma[ts] Rijcke ende recht in hare onmundige jaren, als mede des Vaderlants welvaren in 't gemeen. Ende hebben om dies wille nu een tijt lang

bij malcanderen geweest om de voorgestelde hoochnodige poincten vlijtich ende getrouwelijck te delibereren, besinnen ende betrachten, ende voor het laetste door een aendachtich gebet tot God, ende in desselffs naem ons vrijwillich ende ongedwongen uyt een vrije ende welberaeden gemoet vereenicht, verdragen ende verbonden believet, beslooten ende veraffscheydet als hier nae volcht:

1. Hoewel de voorgaende Rijcxbesluyten ende besonder de laetste, hier in Stockholm van ons gemaect ende beslooten den 14en Martij anno 1633, claerlijck vuytgewijst, dat haere Con. Mat, onser allergenadichste gecoren Coninginne ende Vroutgen, sijnde sijne Con. Mats eenichste dochter, ongetrout ende Vroutgen, nae des Noortcoppens besluyt eñ Erffvereeniginge, insgelijcx hier in Stockholm anno 1627, den 24en Decembris, designeerde Coninginne, alleene toebehoort de Sweedsche Croone ende desselffs Coninckl. Hoocheyt ende dependerende recht eñ gerechticheden, nae de constitutien ende wetten van het Rijck Sweeden, des Conincx eedt ende meerder des Rijcx beschreven besluyten vuytwijsen, dat Coninck Sigismundi kinderen noch naecomelingen, ofte eenich ander, 't sij inlandisch ofte vuytlandisch, daer niet op hebben te spreecken, ende om dies wille onnodich geacht wort sulcx meerder te repeteren, ende dat eenmael is beslooten dat 'tselve op nieuw met deselve ofte andere woorden soude worden verhaelt. Euenwel, nae den Hoochstged. sal. Conincl. Mat is gestorven, sonder mannelijcke erven nae te laeten, veroorsaeckt meenigen tot onbehoorlijcke discoursen eñ inbeeldingen, die niet met desen jegenwoordigen Rijcxbesluyt overeencomen, ende conden hare Conincl. Mat tot hare jaeren ende aenstaende Regieringe tot schade ende verderff gedijen. Soo sijn de Poolsche practijcken oock niet onbekent, ende sijn deselve billick te schatten voor de grootste gevaerlicheden, die het Rijck jegenwoordich mochte hebben; waer over oock voor te comen (soo veel menschen

raet vermach) alle toecomende ongelucken, ende hare Mat ende 't Vaderlants Rijck door Gods hulpe te stellen ende brengen in seeckerheyt ende gewisheyt, soo renoveren wij hier mede vuyt onse schuldige plicht ende voorsorge, tot hare Mat ende het Vaderlants welvaert, onse voorige gedane beloften, erkennen eñ houden, hebben ende willen de Grootmachtichste Furstinne ende Vroutgen, Vroutgen Cristina, sal. Cone Mat Coninck Gustaff den Tweeden ende Grooten dochter, Sweeden, Gotten ende Wenden gecoren Coninginne ende Erffurstinne, Grootfurstinne in Finlant, Hartoginne tot Ehstlandt ende Careelen, Vrou over Ingermanlandt, onse allergenadichste Coninginne ende Vrouwe. Wij beloven ende oock verplichten ons, onse naecomende Rijcxstanden, ondersaten ende inwoonderen, dat wij willen ende sullen, niet minder in dese hare Mats onmundige jaeren, als voortaen bij desselffs intredende regieringe, hare Mat bewijsen alle getrouwicheyt ende dienst, hare Mat ende des Rijcx recht te stercken, en sullen voor hare Mat ende het Vaderlant ongespaert hebben ende opsetten ons lijff, leven ende al ons vermogen, als eerlijcke, getrouwe Stenden ende ondersaten toebehoort, ende conform onse voorgaende affscheyden ende obligatien. Doch willen wij ons ende het Rijck hebben voorbehouden, wanneer hare Mat sal comen tot hare mundige jaren, sij alsdan, voor ende aleer hare Mat in de Regieringe sal treden, ons ende het rijck sal verseeckeren op alle des Rijcx ende de Standen recht, gerechticheden, vrijheden ende welgecregene privilegien, soo wel in geestelijcken als in wereltlijcken stant, soo als deselve in de beste forme vande voorgaende Sweedtsche Coningen, ende besonder van sal. Conincl. Mat Coninck Gustaff den Tweeden ende Grooten gemaect ende redel. bevonden sijn.

Ingevalle hare Mat in toecomende tijden sal goetduncken haren eenlijcken staet te veranderen ende treden in den houwelijcken staet, soo sal sulcx aen hare Mat eygen

goetduncken gestelt worden, doch met vuytdruckelijcken bedinge, dat hare Ma[t] een man sal nemen met de Rijcx Raden ende Standen vrijwilligen raet ende consent, waerin soo wel haere Ma[ts] eygen, als des Rijcx Standen interesse voornaemlijck aengelegen is, alsoo dat niemant anders daerin sal hebben te seggen, maer blijven eenvoudelijck bij 't geene in Noortcoppen anno 1604, aengaende der Coningen dochters op dit subject is beslooten, ende sints in Stockholm anno 1627 bij hare Ma[t] eerste designation is besproocken.

2. Opdat nu de Poolsche practijcquen te beter mogen werden ondergedruckt, ende alle andere onbehoorlijcke eñ odieuse discoursen affgesneden, soo verclaren wij hiermede op nieuws ende eens voor al, confirmeren 'tgeene dickwils voor desen geschiet is, dat Coninck Sigismundi in Poolen kinderen eñ nacomelingen, levende ofte naecomende, geen recht ofte gerechticheyt hebben, ofte hebben connen, ofte sullen, nu ofte in toecomenden tijden, op de Croone Sweeden, noch eenige Provincie daer onder sortereñ, noch eenige gerechticheyt te lande, te water, ofte op de goederen binnen eenige Provincie, van outs ofte nieuws onder de Croon Sweden gebrocht ende gevoecht. Deselve sijn ende sullen blijven daer aen vervallen ten eeuwigen tijden, niemant, wie het oock zijn mach, gebooren ofte andersints, onder de Croon Sweeden ende desselffs hoocheyt sijnde, sal sich verstouten ofte onderstaen een voorslach te doen, heymelick ofte opentlijck, onder veele ofte weynigen, veel minder in vergaderingen ofte bijeencompsten, dat eenich van Coninck Sigismundi naecomelingen soude genomen werden tot Coninck van Sweeden ofte in eenige gerechticheden binnen de Croone ofte desselffs Provincien sal ingelaeten werden. In gevalle yemant sich onderstaet hier tegen te doen, ende dat het hem gerechtel. can overtuycht worden, sal als een verrader gestraft worden, sonder eenige genade; ende de geenige die het weet

ende ervaren heeft, ende dat hij het bij tijts niet te kennen geeft, sal even gelijck den anderen, gestraft werden, ende sal wel geobserveert worden 'tgeene in Orebro, anno 1627 ende laest in Stockholm, anno 1633 daerouer is veraffscheyt ende besproocken.

3. Wij wilden oock wel van herten wenschen, dat de laestledene sal. Con^e Ma^t hadde soo lange mogen leven, dat de regiment ordonnants, d'welcke van sijne za. Con. Ma^t onderhanden was, hadde mogen in esse gebracht ende bij sijne sal. Conl. Ma^ts leven volbracht worden, daermede veel nadencken eñ beswaringen waren op een sijde gestelt, ende over hare Ma^ts voormonderschap ende des Rijcx Regieringe in desselffs onmundige jaeren geene wijtluftige raetslagen behouuen in 't werck gestelt, ofte nieuwe verordeningen gemaect te worden. Het ware oock te wenschen, dat hare Ma^t onse allergenadichste Coninginne nu mochte tot die jaren gecomen zijn, dat hare Ma^t selffs de Rijcx Stenden nae des Rijcx Sweeden wetten, rechten ende constitutien konde verseeckeren, ende sij sich van deselve wederom behoorlijck verseeckeren liete, ende alsoo selffs met de Rijcxraden Raet de Regieringe voor te staen, eñ 'tgene hare Ma^t sal. heer Vader soo loffelijck onderhanden heeft gehadt, konde met de Rijcxstanden overgeleyt eñ een recht besluyt ende affscheyt genomen worden. Maer dewijle het eene ons door Godes disposition is ontnomen, moeten wij het ander metter tijt verwachten. Soo vereyscht doch onse plicht ende getrouwicheyt tegen hare Ma^t ende het Vaderlant, dat wij ondertusschen hare Ma^ts recht eñ hoocheyt, als mede des Vaderlants welvaeren in acht nemen ende verbeeteren, 'tgeene voor desen mochte sijn versuymt ofte verhindert, ende hare Ma^t onmundige jaeren een deel vereyst, ende een deel haer Ma^t selffs niet toegelaeten wort te doen, opdat het Vaderlants welvaeren ende hare Ma^t geen schade ofte nadeel lijden mochte. Om welckers oorsaecke wij op den laestgehouden Rijcxdach

de gemelte vervatede regieringsordinants voor ons hebben gehadt door onse Gedeputeerden; ende alsoo wij deselve billich ende redelijck hebben bevonden vervatet ende gemaect te sijn, als mede die daerin gemaecte verordeninge om de voormonderschap ende regieringe in onser allergenadichste Coninginne onmundige jaeren, dat wij niet weeten deselve te verbeeteren; soo is de Regieringe van ons nae de voors. maniere believet ende de Regierings ordonnants goetgevonden worden, hier naemaels ordentl. te oversien ende te becrachtigen. Hebben om dieswille nu op nieuw de Regierings ordonnants ons laten voorlesen ende deselve in vlijtige overdencken ende deliberatie genomen, 'tgeene ons gedacht heeft bedenckelijck te sijn, daerin verandert, 'tgeene nodich, bijgevouckt, ende voor het laetste deselve in alle sijne poincten ende clausulen gestatueert ende becrachtiget; nadien daer een besonder instrument van is opgerecht, becrachtiget, versegelt ende onderschreven worden. Willen oock hier mede bevestigen dat deselve ordonnants bij ons ende onder alle de geenige, die hare Ma[t] ende de Croon Sweeden sijn onderworpen, ofte deselve hebben te genieten, sal craft hebben ende in acht genomen ende nagecomen werden, soo verre een yder ofte een haere Ma[t] ende des Rijcx straffe wil ontgaen.

4. Is oock eendrachtelijck goetgevonden, verordonneert ende beslooten, dat de vijff Rijcx hooge ampten, Rijcxdrost, Rijcxmaers (ofte Maerschalck), Rijcxadmirael, Rijcxcanceler ende Schatmeester, ofte de geenige die in een ofte meer haerer absentie ofte doot van yeder Collegie, nae de Regierings ordonnants de plaetse besit, sullen, in haere Ma[ts] onmundige jaeren, geachtet, gerespecteert ende gehouden worden voor hare Ma[ts] voormonders eñ des Rijcx voorstanders. Ende nadien de gemelte Rijcx hooge ampt-luyden, soo veel nu present zijn, welcke sijn den Rijcxdrost, heer Gabriel Oxenstiern, Gustafson, Rijcxmaers, Grave Jacob de la Gardie, Rijcx Admirael, heer Carel Gul-

denhelm ende Schatmeester, heer Gabriel Bentgsen Oxenstirn, hebben gedaen haeren lichamelijcken eedt, voor hare Ma[t] ende des Rijcx Stenden, te willen ende sullen 't Rijck ende het Regiment voorstaen tot hare Ma[t] ende het Rijcx nut ende welvaren, soo als het willen ende konnen oprechtelijck voor Godt, hare Ma[t] ende de Rijcx Standen verantwoorden, nae dat den eedt van ons aengenomen, ouergeset eñ goetgevonden is, ende sij denselven in onse presentie lijffelijck gedaen, ende daernae met hant ende segel becrachtiget hebben. De Rijcx Canceler Axel Oxenstirn, dewelcke om des Rijcx diensten buyten het Rijck is, sal oock even soo verplichtet sijn, als hij thuys compt, denselven eedt ende plicht te onderschrijven ende versegelen, in hare Ma[t], des Rijcx voorstanders eñ Raden als mede in de gesamentlijcke Collegien presentie, voor ende aleer denselven in eenige Regieringe sal treden neffens de andere, ende daer nae op de naestvolgeñ algemeene bijeencompste sal verobligeert sijn denselven eedt, als de anderen, voor haer Ma[t] ende des Rijcxs voorstanders, Raden eñ Stenden lijffelijck te doen. Ingevalle dat yemant vande hooge ampsluyden bij d'eên off d'ander manier affweecken, ende de jenige, die ordentlijck weder tot 'tselve ampt gecooren wort, sal sich met 'tselve ampt ofte voormonderschap niet mogen bemoeyen, voor ende aleer hij den bovengemelten eet affgeleyt heeft, ten ware denselven te vooren den anderen sijn plaetse hadde beseten ende eenmael een eedt gedaen hadde; doch sal hij evenwel, wanneer hij tot een vande hooge Ampten gecoren wert, denselven eedt voor hare Ma[t] ende des Rijcxraet eñ Standen schuldich sijn te doen. De andere Rijcxraeden, dewelcke persoonlijck de hooge ampten niet becleden, ende bij gevalle bij eenige der andere absentie, doot ofte sieckte, hare plaetsen nae de ordonnantie besit, die ofte de geenigen sullen oock verobligeert sijn denselven eedt voor hare Ma[t], des Rijcx voorstanders ende Raeden, neffens de Collegien te doen,

dat hij, soo dickwils in sulcken val de Regieringe sal ver-eysschen, sich de voorstanders ende hooge ampten plicht ende beloften in alle wegen wil ende sal narichten ende bequamen, daer nae denselven sijnen eedt ende plicht onder hant ende segel overgeven ende overantwoorden. Alsoo wij nu op de gemelte goede heeren Rijcx voorstanders getrouheyt, vlijt ende redelijckheyt hare Ma^{t}, het Rijck ende ons houden erseeckert, soo connen wij daer bij oock wel versinnen, dat sij sulcken odieusen, verdrietelijcken, moeyelijcken, swaren ende grooten last ende moeyten niet konnen uytstaen ende vuytharden, ten ware dat sij behoorlijcken bleven geauthoriseert, ende haeren wille, macht, respect ende authoriteyt crachtich bij ons gemainteneert werden. Ten welcken eynde loven ende verplichten wij ons op Rijcx, onse ende onse medebroeders wegen op het crachtichst soo sulcx geschieden can ende mach, dat wij willen in hare Ma^{t}, onse aller genadichste Coninginne en Vroutges onmundige jaeren, houden ende hebben de gemelte vijff hooge amptluyden, ende bij haeren doot ofte absentie, de geenige, welcke nae de ordonn̄ desselffs plaetse betreden, voor hare Ma^{ts} voormonders ende des Rijcx voorstanders; deselve geven ende bewijsen alle eere, respect ende authoriteyt, als mede allen dienst ende gehoorsaemheyt, in alle hetgeene deselve, na de Regierings ordonnants ons op haere Ma^{t} ende des Rijcx wegen tot haere Ma^{t} ende het Rijcx nut ende welvaeren, gebieden ende bevelen sullen. Wij willen oock de welgemelte goede Heeren doen alle mogelijcke assistentie, tot goede directie der Regieringe, ende haer behulpich sijn als het nodich is, ende opsetten ende ongespaert laten ons leven ende vermogen, op dat hare Ma^{t} ende het Vaderlant mach in desselffs recht, gerechticheden, cristelijcke Regieringe, als mede de landen ende grensen geconserveert ende bewaert worden. Off daer eenich, hetsij hooge off nedrige standes, binnen des Rijcx grensen ende des-

selffs hoocheyt sich onderstonde, de welgemelte Rijcxvoorstanders ongehoorsaemheyt te betoonen, desselffs gebot ende verbot tegen te staen, maeckende deselve veracht ofte defectueus, met woorden ofte wercken, ende alsoo deselue te verclęenen, tot de Regierings hinder ende schade, maeckende haer tegen desselffs ampten moetwillich ende verdrietel., die ofte die geenige die sulcx doet, ende die het wettelijck can overtuyget worden, sal sulck een straffe onderworpen sijn, als die daer verachtet 'tgeene de Coninck selff gemaect heeft, nae het negende Capittel in der Coningen resolutien; over dewelcke wij noch veel meerder souden willen harder straffe doen, als deselve te versachten, dewijle wij weten dat sonder ordentlijcke regieringe niets can bestaen. Begeren dat hier vlijtige opsicht op mach genomen werden, dewijle haere Ma^t^ ende het heele Rijck, als mede een yeder zijn aenstaende welvaeren, naest Godt, veel daer aen bestaet, dat hare Ma^t^ in dese haere jonge jaeren recht ende wel opgevoet werde. De goede Heeren willen om dies wille, gelijck ordentlijcke eñ rechte voormonders eygent ende toestaet, daer voor dragen de hoochste voorsorge, dat hare Conl. Ma^t^ in onse rechte religion, in alle Cristel. Con^e^ deuchden, loffelijcke Sweetsche manieren, neffens een goede affection tot desselfs nation ende ondersaten opgevoet ende geinstrueert werde. Wenschen hiermede, dat Godt, nadien denselven alsoo door Goddelijcke wijsheyt bedroeft heeft onse aller genadichste Coninginne ende ons eñ het Vaderlant in 't gemeen, met het ontrecken van onse sal. naest voorleden loff. Coninck uyt dese werelt, ende om dies wille ons opgeleyt dese noot, dat wij moeten betrachten ende overdencken sulck een Regieringe in 't Rijcke, als hare Ma^ts^ jonge jaeren ende den tijt sal vereysschen, dat sijne Goddelijcke mildicheyt belieffde te segenen onse welgemeende raetslagen ende verordeningen, ophoudende hare Ma^t^ ende het regiment in gestadige ende lange welstant, de Rijcx voor-

standers te geven de cracht sijnen geestes, haeren r
ende regieringe te maecken vreedelijck ende gelucksali
Godt tot eere, sijn versamelinge tot opbouwinge, h
Ma^t ende het Rijck tot welvaeren ende verbeteringe, e
haer selffs tot eere ende roem, ende ons gesamentl.
troost ende bijstant.

5. Wij hebben oock vande Rijcx Regierders ende Ra
vernomen, hoe dat sij ingeruymt hebben haere Ma^t, o
allergenadichste wedue Coninginne, het lijffgeding,
welcke van sijne sal. Con. Ma^t, onse voorige allerge
dichste Coninck ende Heere, haere Ma^t is verordonn
worden; 'twelk ons ganschel lieff is, dat sijne sal. Co.
wille ende verordeninge alsoo is volbracht geworden; d
ouer wij oock gestadich willen houden, dat haere Ma^t 'ts
lijffgeding, nae dat het Rijck Sweeden gerechticheyt
mach ende deselve brieven van 't lijffgeding uytwijsen,
alle wegen onverkrenckt sal genieten ende behouden, e
sullen wij ons altijt laten gewillich vinden hare Ma^t
behoorl. eere ende respect te bewijsen, ende zijn wij
derom in die onderdanige gewisse toeversicht, dat h
Ma^t, met hare gewoonl. gunst ende genegentheyt,
Vaderlant ende de getrouwe inwoonders altijt sal to
daen verblijven. Ende ouermits wij gesamentlijck eñ e
drachtelijck hebben vertrout eñ vlijtich aengehouden,
hare Ma^t, onser allergenadichste gecoren Coninginne e
Erffvroutgen, wel verordonneerde voormonders sich wil
om hoochgemelte hare Ma^t goede opvoedinge getrouwel
laten aen gelegen sijn, — soo verhoopen wij oock in geli
mate, dat hare Ma^t, onse allergenadichste weduwe Co
ginne, soo wel daerin als in al het ander, dat hoocht
hare Ma^t ende het Vaderlant tot dienst, seeckerheyt e
welstant sijn can, als mede de jegenwoordige Rijcxsta
te stercken ende de Regieringe een genadige ende g
stige bijstant te doen.

6. Naest des Vaderlants eygen heemstadt [1]), vernemen wij met vreuchden, ende dancken Godt, dat, hoewel hij door haestich wechnemen van sijne sal. Con. Ma[t] onse saecken eñ toestant in geen cleyne gevaer gestelt, ende onsen viant een groot voordeel gegeven, om sijn voornemen ten effecte te brengen, — soo heeft hij doch euenwel tot nu toe wonderlijck opgehouden des Rijcx Sweeden ende desselffs bontgenoten wapenen in Duytslandt, ende gegeven verscheyde segenen ende victorien, ende onsen viant niet toegelaeten tot sijn voornemen te comen, maer veel meer haer wesen verswackt ende onse saecke versterckt ende verbetert. Ende onaengesien wij goede hoope hebben, dat het aengevangen werck, naest Gods genadige bijstant, door onse ende onse bontgenoten eñ vrienden wapenen ende hulp tot een goet eynde can uytgevoert worden, soo sijn wij doch op onse sijde in die meeninge, dat men geen loffelijcke ende reputierlijcke occasion tot een vredelijcke handelinge behoorden te ontslaen [2]), in gevalle deselve haere Con. Ma[t] ende des Rijcx hoocheyt, welvaeren ende seeckerheyt dienstelijck is, eñ den viant daer toe ernst en begeerte is hebbende; alsoo den Rijcxcanceler, heer Axel Oxenstiern, voor desen is gegeven volmacht en instruction, haere Con. Ma[t] ende des Rijcx interesse in acht te nemen, ende niet alleenlijck selffs den crijch ende alle de andere tractaten, met de Stenden in Duytslant eñ meer Coningen eñ Republycquen, maer oock (soo dickwils eenige can bijgebrocht worden) selffs de vredestractaten met den viant op hare Ma[ts] ende des Rijcx wegen voor te staen ende te dirigeren, waer bij het noch verblijft. Als is ons oock lieff te vernemen, dat geene occasien van een seecker ende eerlijcken vuytgang van desen krijch te maecken, van hem is naegelaten worden; nae dat wij oock geerne hooren ende sien, dat sijne Ma[t], den Coninck in Denemarcken, als

---

1) Zweedsch *hemstad*, d. i. *het tehuis*. 2) d. i. *af te slaan*.

interponent, sijne aengebooden onderhandelinge tot dien eynde weder is aengenomen, verhoopende dat zijne Ma[t] als een christelijck potentaet, goede vrunt ende nabuyr, haere Con. Ma[t] ende dese nabuyrlijcke Croone besten, eere eñ reputation sich sal laeten zijn gerecommandeert. Onse meeninge om de vreedes conditionen ende het Vaderlants interesse hebben wij door onse Gedeputeerden des Rijcx wel verordonneerde Regiering vertrouwelijck te kennen gegeven; maer overmits de tijden ende voorvallen alles niet connen affmeeten, ende de interessenten daerenboven veele zijn, soo stellen wij sulx alles tot de Regieringe met de Rijcxraden Raet, om te remedieren ende te verbeteren 'tgeene sij goet vinden hare Con. Ma[t] ende 't Vaderlant nuttich ende nodichst te zijn. Ondertusschen dat alles tot een goet eynde can gebracht worden, ende niet minder haer Conl. Ma[t] ende de Croone, als andere desselffs bontsgenooten ende geïnteresseerde Evangelische Stenden, connen behoorlijck vernoecht ende verseeckert werden, willen wij, soo hier nae als tot hier toe, willich ende onverdrooten sijn, om tot des chrijchsuytvoeringe te helpen ende tot haere Con. Ma[t] ende des Rijcx dienst al ons vermogen, lijff ende welvaeren geerne opsetten ende ongespaert hebben.

7. Wij weeten ons oock wel te erinneren wat oneenicheyt ende vijantschap tusschen ons ende de Poolen een tijt langen geweest is; ende hoewel verscheydene vreemde Potentaten ende Republicquen sich daerom hebben geinterponeert, om door vreedes tractaten soodanige onse twist ende daerop gevolchde langduirige crijch bij te leggen, — soo is doch tot hier toe niet meer erholden connen worden, als dat de wapenen op beyde sijden voor een tijt lang sijn opgehouden worden, welcke ruste van wapenen ofte stillestant toecomende soomer, 't jaer 1635, ten eynde loopt, als dan wij weder moeten de wapenen aennemen, soo verre ondertusschen geen ander verdrach can beraemt worden. Doch wanneer wij overdencken onse groote twist ende des-

selffs wichticheyt, als mede de Poolen hare gewoonlijcke proceduren, ende insonderheyt dat desen Coninck in Poolen stracx, nae zijn heer vaders Coninck Sigismundi doot, tegen het gebruyck ende recht, dat eenich Coninex kint in Sweeden sich noyt heeft derven toeeygenen, voor ende aleer hij nae des Rijcx Sweeden wetten eñ des Rijcx rechten ende gebruyck zijn eedt ordentlijck hadde affgeleyt, ende alsdan met des Rijcxstanden bewilliginge solemniter is gecroont geworden, heeft genomen ende gebruyct noch des Rijcx Sweeden Coninckligcke tytel ende wapen, waertoe niet vande Rijcxraden ende Stenden ordentl. is gedesigneert, eñ totter tijt toe, dat hij gecroont is, onder den naem ende tytel van gecoren Coninck regeert, — soo moeten wij twijffelen ofte yetwes door sulcke vredestractaten verricht can worden. Niettemin, dewijle S. Ma[t] den Coninck in Vranckrijck, als mede de Churfurst van Brandenburch, Churfurst. Genade, hebben een deel door haer aensienlijcke Gesanten, een deel door brieven ende schrijven bij ons aengehouden ende begeren laeten, dat men de vredestractaten reassumeren, ende versoucken [1]) wilde, ofte eenige middel tot een vrede ofte verdrach, ofte een prolongatie van stilstant beraemt konde werden, eñ hare hulp ende onderhandelinge daerin aenpresenterende, waerouer d'selve tot respect ende eere niet is te versuymen, nochte laeten voorbijgaen de middelen, die Godt belieft te furneren, en om het Vaderlant eenmael in vreede ende ruste te brengen ende affkeeren alle cristenbloetvergieten, — Soo houden wij voor goet te zijn, dat een tractaet met de Poolen niet affgeslagen worde, maer liever, dat de Commissarissen mochten werden verordent, ende daer door mochten versoecken [1]) ofte de wederpartije tot eenich redelijck, seecker ende goede onderhandelinge con gebrocht worden, nae dat wij de Regieringe hebben door onse Gedeputeerden

1) d. i. *beproeven*.

besonderlijck opgedocht [1]), waer bij wij meenen bij desen tijt daerin sal zijn te gaen, waer bij wij het oock laeten berusten ende het overige de Regieringe committeren, met de Rijcxraeden Raet sulcx in 't werck te stellen, 'tgeene dat haer Coninckl. Ma^t ende des Rijcx hoocheyt seeckerheyt, nut ende welvaeren can vorderen ende vereysschen.

8. 'Tgeene des Rijcxstant op de oostzijde aengaet, alsoo wij geerne vernemen dat den Grootfurst in Ruslant, in 't voorleden jaer soo haest sijne Coninckl. Ma^ts doot hem is vercondicht, sijne gesanten hier gesonden om sijne Coninckl. Ma^ts doot ende hare Ma^ts droeffheyt te beclagen, ende sich aengeboden de vruntschap ende verdrach, die tusschen sijne sal. Coninckl. Ma^t ende hem opgerecht is, te onderhouden; desgel. bevinden wij wel gedaen te zijn, dat hare Ma^ts Gesanten sijn nu weder tot hem affgeveerdicht, deselve vruntschap ende vredesverdrach te confirmeren ende te becrachtigen, wenschende dat 't Rijcke daer mochte vast ende seecker gehouden worden. Maer dewijle deselve voor twee jaeren verleden is geraect in den crijch met Poolen, om welckers verloop, uytgang eñ effecten men sich allerdings niet can verseeckeren, soo toebetrouwen wij sulcx, als mede het overige, de Regiering, nae dat sij selffs best affmeeten connen, hoe hooch haere Ma^t ende het Rijck daer aen gelegen is, dat der nabuyren geluck eñ ongeluck, als mede al hetgeene haeron toestant betreffende, recht in achtinge genomen werde, ende oock bij tijts toesien willen, dat daervan geen ongelegentheyt op het Rijck gevoucht werde ofte eenige toevallen versuymen ende het Vaderlant behoorlijck op die zijde verseeckeren.

9. Wij sien oock andersints in 't gemeen dat meest alle onse nabuyren nu in de wapenen sijn ende in volle toerustinge, soo dat het vier een groot deel om de Sweet-

---

1) Zweedsch uppdagat, v. uppdaga, *in het licht stellen*, *te kennen geven*.

sche grensen is brandende, ofte niet verre daer van daen, ende de werelt sich nu sterckt eñ vermeerdert ende met een verbittert gemoet is becledet in sich selffs, soo dat dese crijgen niet lichtel., soo 't schijnt, ten eynde loopen connen, sonder groote veranderingen. Ende dewijle wij geen tractaten ende vreedehandelingen affraden, maer meer daer toe genegen sijn, dat men die vooral moet gebruycken; euenwel, dewijle des viants onlust ende affkeer tot billicke vredesmiddelen, door sijne bedriegerijen eñ andersints, ons van voorgaende tijden genoechsaem sijn bekent, dat wij op soodanige tractaten niet vast hebben te bouwen, daerom houden wij voor raetsaemst, dat de grensehuysen ende vestingen bij tijts gerepareert ende opgebout worden, ende met alle nootdrufticheden versorcht ende behoorl. beset. Daer nae, dat de Rijcx scheepsvloote veerdich gehouden wert, met veele ende goede schepen, stucken, amunitien, volck ende met alle behoufticheden wel versien. Ende in somme, dat het Rijck aen allen kanten in sulcken posture, te water ende te lande, gestelt werde, dat wij mogen tot alle bejegeningen bereyt eñ machtich sijn, ende niet alleene onse eygen seeckerheyt te besorgen, maer oock andere, onse vrunden ende bontgenooten, tot hulpe eñ assistentie comen, ende de gevaerlicheden te bejegenen, ende des chrijs vlammen op te houden, dat deselve niet comen ende slaen, over des Rijcx grensen, op ons ende des Rijcx inwoonderen.

10. Om sulcx alles vuyt te voeren, dewijle daer van niet can ofte mach, buyten des Rijcx groote schade, versuymt ofte vergeten werden, connen wij lichtelijck oordeelen wat voor een cracht van volck, gelt, proviant, amunitien ende andersints daertoe van noode zij; insgel. hoe beswaerl. dat het hare Ma^t ende van desselffs wegen de Regieringe valt, het regiment bij desen tijt te voeren, ingevalle deselvige niet met alle nodige middelen manlijck wierden gesecundeert; als mede wat groote lasten ende beswaernissen wij

tot hiertoe hebben gehadt met de jaerlijcxe vuytschrijvingen, — soo hebben wij doch evenwel hier mede bewilliget ende geconsenteert als hier nae volcht:

Eerstelijck, 'tgeene het volck te lande ende te water aengaet, soo wert een tamelijcke aental daer van in de Rijcxdienst bevonden; maer dewijle onse wapenen tamelijck sijn vuytgespreyt ende deselve niet wel kunnen bijeen getrocken werden, sonder der grensen groote gevaer, ende ofte sij al t'samen getrocken worden, soo gaet doch jaerlijcx door siecte ende andersints veel aff, welcke weder op nieuws moet compleet gemaect werden. Derhalven bevinden wij noodich, ende hier mede bewilligen ende besluyten wij, dat, ingevalle men ondertusschen tot geen vredelijcke verhandelinge met den viant comen can, dat dan een algemeene vuytschrijvinge over 't heele Rijck in 't toecomeñ jaer mach geschieden, alsoo dat de Predigers, de Croone ende de Schat yder 15 man, als nae de gewoonl. constitutie in de rotten gevoert, vuytgeroepen werde (der predigers noodige jongens vuytgesondert) eñ yeder 18 daer tegen vande vrijboeren, niet alleenlijck de jenige die in de vrijheyt woonen, maer oock die binnen hare limiten sijn woonende, alles nae de ordonnantien als voor desen is gebruykelijck geweest. Soo willen oock de steden het zeevolck, 'tsij dat eenige daer van sterft ofte wechloopt, altijt nae het getal ende taxt, die in de staet is bewilliget, compleet houden, waer door verhoopende dat des Rijcx armeen te lande ende water op het aensienlijcxte sal versterct worden.

11. Tot dese, soo wel de armeen als de scheepsvlooten, te onderhouden, neffens andere de Rijcxvuytgiften, hebben wij, soo wel adel als onadel, in 't gemeen, boven 'tgeene een yder stant ordinaris is gewoon op te brengen, voor dese mael extra ordinem bewilliget, gelijck wij oock hier mede besluyten, dat (ingevalle de noot sulcx vordert eñ

vereyscht) de Boschap Schat [1]) (sijnde een schattinge op alle vee ende coorn) over 't heele Rijck, in de steden, soo wel als ten platten lande, in 't naestcomende jaer 1635 sal werden geheft nae de waerderinge, stijl, ordonnantie ende maniere als deselve de eerste reyse wierde ingewilliget. Ende hebben wij, vande Ridderschap ende Adel, niet alleenl. dat bewilliget over onse lantboeren, soo wel binnen de limiten als buyten des vrijheyts mijlen (doch de helfte tegen de Schat ende Croone); maer oock om beter te betoonen, dat wij niet soo hooch estimeren onse welgecregen previlegien, als hare Ma[t] ende het Vaderlants algemeene welvaeren, besonderlijck in dese beswaerlijcke tijden; — soo hebben wij oock vuyt een vrije wille believet ende geconsenteert, dat de groote tolle ende accise sal gegeven ende genomen worden, beyde vande waeren die wij selffs vuytschepen, als oock vañ waeren die wij incrijgen, ende dat in de volgende twee jaeren, naementlijck van Januarij 1635 tot Januarij 1637, met die gewisse hoope, dat yeder een met alle de bovengemelte middelen rechtvaerdelijck ende getrouwelijck sal omgaen, alsoo 'tselve een aensienlijcke somme tot des Rijcx behouff sal opbrengen ende bedragen.

12. Behalven dese Boschappen hebben wij gesamentlijck overgedacht, wat de voornaemste oorsaecke is vande groote crijgen, oorloogen eñ veel bloetvergieten, daermede meest alle de regimenten in de Cristenheit sweven [2]), ende bevinden alsoo inder waerheyt, dat, buyten des menschen sonden, de eerste ende grootste oorsaecke daer toe is de twist ende oneenicheyt in de Religion, de welcke in de Rijcken eñ landden sweeven [3]). Soo hebben wij onse hoochste plicht eracht te dencken op alle middel ende weege,

1) Zweedsch *Boskap Skatt*, d. i. *vee-belasting.*

2) d. i. *verkeren. Regimenten* zijn hier *Regeeringen.*

3) d. i. *hangende zijn.*

hoe onse lieve Vaderlant voor een soodanige hoochschadelijcke cranckheyt bewaert mach werden, onse Christelijcke Evangelische Religion, de Augsburgsche Confession, door Gods genadige bijstant rein ende onvervalscht, ende door de kercken ende scholen als mede des regiments volcomen eenicheyt, insgelijcx een goet verstant, mach erholden worden. Ende nadien de schadelijcke sieckten van eenige dingen in onse lieve Vaderlandt zijn te bevresen, overmits onse Sweedtsche jonckheyt soo vroech geconsenteert wert te reysen nae vreemde landen, die met ons in de Religion niet over een comen, een deel tot den chrijch, een deel te Houe, een deel om ambachten te leeren, ende, dat noch het allergevaerlijcxste is, de meeste deel om te studeren, welckers ingeniën lichtelijck valsche meningen insuypen cunnen, deselve thuys comen̄, heymelijck ofte openbaerlijck tselve in anderen ingietende, waer van de gemoederen veranderen ende disputen, partijdich', oploop [1]) ende eyntl. daer vuyt anders niet als oproer, inlantsche oorlogen ende andere ongelegentheyt in 't Rijck ontstaen, gelijck sulcx voor desen niet sonder ongeluck bij ons wel is vernomen geweest, ende noch dagelijcx veroorsaect, dat sware onderlinge crijgen in Duytslant ende veele andere Rijcken ende Republycken in groot gevaer ende ongelegentheyt gestelt werden. Ten welcken eynde sulcx alles, soo veel menschelijck is, mach voorgecomen worden, hebben wij dese saecke de Regieringe gecommitteert, dat deselve met de Rijcxraden neffens de Bisschoppen ende de Geestelijcheyt sich met d'eerste gelegenth' wilden vereenigen ende bespreecken, hoe dat een generale Consistorium ecclesiasticum, als mede een nieuwe algemene gelijckformicheyt in de kercken- ende schoolen-ordeninge over het heele Rijck soude connen best gemaect worden, dat daer door een conformiteyt ende gelijckheyt in de kercken-ceremo-

1) Zweedsch *upplopp*, d. i. *verdeeldheid door te hoop loopen.*

nien over het gantsche Rijcke, soo wel in Duytsche als Sweedsche versamelingen, opgerecht ende gehouden wierde, de jonckheyt in de rechte vreese Goodts recht opgevoet, de ketterijen ende valsche religien affgewendet, ende in somma de geheele geestelijcke staet soo verordent ende gevoert werde, dat soo wel eenicheyt in de religion als eendrachticheyt in 't regiment gehouden mach werden. Welcke verordeninge alsoo geformeert zijnde, connen daer nae gebruyct ende geexequeert werden totter tijt toe dat deselve op de volgende algemeene Rijcxdach van hare Ma[t] weder overgesien wert ende volcomen cracht ontfangen can, ende middelertijt te blijven bij 'tgeene over desen poinct, om de religion, kerckenverordeningen ende kerckenadministrationen beslooten is ende geresolveert in Nieucoppen, in den jaere 1611, ende daer nae in Orebroo 1617.

13 Onder ander beswaringen daer het lant mede is belastet, is de onordentlijcke vrijvoeringen ende gastvrij houden niet de geringste. Wij vinden om dieswille nodich, dat daerinne oock een beter verordening gemaect eñ daer over gehanthavet werde, soo dat allen eygenwille ende eygensinnige gastvrijhoudinge, vrijvoeringen ende beswaeringen affgeschaft, opdat de gemeente te beter haeren hoffdienste mach vuytvoeren ende haere schulden te lichter dragen, ende dien volgens de Rijcxbootschappen neffens de nootwendige munsteringen tot haré Ma[ts] ende het Vaderlant dienste bevordert werde. Maer hoe soodanigen ordeningen bequaemst gemaect can werden, dat deselve bestant can hebben, dat stellen wij aen haere Ma[t] ende de welverordonneerde Regieringe met de Rijcxraden t'overwegen, bedencken ende in 't werck te stellen.

Dat wij nu al 'tgeene voors. staet gesamentl. ende insonderheyt op onse eygen ende onse medebroeders wegen, soo presente als absente, hebben goetgevonden, beslooten ende ons volcomentlijck dieswegen vereenicht ende als ge-

trouwe ende rechtsinnige ondersaten 'tselve getrouwelijck ende gestadelijck naecommen willen ende sullen, daerom hebben wij, ondergeschreven des Rijcx Sweeden Rijcxraeden ende Stenden, dit met onse eygen handen onderges. ende wetentlijck onse segels hier onder laeten hangen ende drucken. Aldus geschreven ende gegeven in Stocholm den den 29en Julij 1634.

ANTIDOTUM contra loethale venenum quod Venetis propinat legatus Regis Hispaniarum, dum illis suadet ne foedus ictum cum Provincijs Vnitis Belgij servent.

Oportet eos qui rebus praesunt, nihil magis curare quam ne ignorent quo animo qui consilium dant, sint erga eos quibus id datur; et an non cum alieno incommodo proprio studeant commodo.

Venetis nihil exploratius est odio in se Hispanorum, cujus recentia etiam nunc restant vestigia e bello Vallis-Tolinae, Gradiskiano et Mantuano, et alioquin satis nota est horum ambitio, quamq̄ infensi infestiq̄ sint in omnes qui libertatem amant.

Constat etiam, Hispanum in illam suggestionem impelli vento propriae utilitatis, cum magni suâ intersit unionem illarum Republicarum debilitari, imo frangi, scilicet ut, mutuo auxilio destitutae, singulae minus validae sint et magis expositae insidijs et mucronibus suis, non aliter quam Polyphemo socijs orbatus Vlysses.

Hispanus id molitur, ut Veneti, communem causam deserentes, nec dignitati serviant, nec Reipublicae suae consulant, nec socialis officij rationem habeant, sed ut fidem fallentes, famae iacturam faciant et publico contemptui se prostituant.

Id denique agit Hispanus, ut a Venetis alienet Hol-

landos, gentem bellicosam, quae neque facere neque pati fraudem potest, quae eâ fide, quâ digna est, facile alios aestimat, quamq̃ alijs servat, sibi servari vult. Quae gens, aeque ac Veneta, libertatis amica et propugnatrix, et a cujus auxiliario milite nullae hîc insidiae, nullum vnquam periculum timendum, sed necessitate vrgente, expedita classis velis remisq̃ advolans et apta bello manus expectanda est.

Deus inspiret Venetis recta consilia, ut occultos inimicos et adulatores a veris amicis dignoscant et non ea solum quae evenerunt, sed etiam quae evenire possunt, mature reputent.

AANBOD

ten einde eene Zuider-Compagnie op te richten met de Kroon Zweden

(UITGEBRACHT 18 SEPT. 1636). [1])

Uit het Archief van HILTEN.

NOTITIE van 'tgeene in 't Coninckrijck Sweeden ende naburige landen is geteeckent ende ingewillicht tot de Suyder Compaignie.

Alsoo de Heeren Gecommitteerde van haere Ho. Mo. op 't leste affscheyt hadden versocht, dat ick [2]) soude aenteeckenen wat capitaelen in Sweeden daer toe gereet waeren, ende wat bewijs men daer van konde geven. Soo is 't daermede als volcht:

De Kroon Sweeden kompt in met 400 duysent rijcxdalers tot 50 stuuers; bedraecht gulden .... 1000000.

---

1) Zie Arend, *Algem. Gesch. d. Vaderl.* D. III. St. V, bl. 50, 51.

2) Dat is W. Usselincx.

Bij particuliere is ongeveerl. gelijcke somme getekent, begreepen 100 duysent Sweetsche daelders, vande Bisschoppen ende Predicanten, is.. 1000000.

Den Adel ende Steeden hebben bewilligt 36 schepen te doen bouwen, waer van 18 gebout sijn, gerekent op 25 duysent gulden, met geschut ende ammunitie, beloopt .... 900000.

Op den Rijcxdach in Sweeden was voorgeslagen dat elcken boer vier jaer lanck soude inbrengen een tonne koorn, jaerlijcx genomen op 150 duysent, is 600 duysent tonnen, tot 50 stuuers de tonne, is ongeveerlijck tegen 40 goutguldens 't last, bedraecht .... 1500000.

Lijfflandt, Pruyssen, Pomeren, de stad Embden, hebben haer verclaert hierin deelachtich te willen sijn, mits dat sij Camers ende uytredinge in haeren steden mogen hebben, als elck nu niet meer inbracht als tot een Camer gehoort, namentlijck 150 duysent rijcxdaelders, dat waer... 1500000.

Sijn Ex^cie mijn heere den Rijcx Cantseler Axel Oxenstirn beneffens eenige andere, hebben geteeckent hondert thien duysent rijcxdaelders, blijckende bij haer eygen hant, is .... 275000.

S^a in alles 6175000.

Is t'samen ses millioenen een hondert vijffent'seuentich duysent guldens.

Dese calculatie hebbe ick voor mijn vertreck aen sijn Ex^cie mijn heere den Rijcx Canceler ende andere Rijcx Raeden getoont, die 'tselve toestonden ende verhoopten veel meerder sommen te wege te brengen.

Ende nademael ick van wegen de Croon Sweeden ben gesonden om een combinatie te wege te brengen, soo volcht nootsaeckelijck, dat de gemelte Croone middelen moet hebben, waermede sij begeert te combineren.

Naerder bewijs ouer het voors.

1. Dat de Croon Sweeden de voors. somme heeft belooft, blijckt in de Argonautica Gustaviana, bij de ampliatie van 't Octroy, artyckel 14. Ende off haere Coninckl. Ma^t door den swaeren krijch geen gereede penningen inbrachte, soo sal 'tselve in schepen, metalen en ijsere stucken etc. konnen geschieden, tot soo redelijcken prijs, dat de Compaignie daer noch ½ off ¼ bij sal konnen proffiteren.

2. Hoe veel bij de particuliere in Sweeden is geteeckent, daer kan geen juste somme van seggen, alsoo de boecken hier niet hebbe; maer dat een merckel. somme moet wesen, blijckt bij de voors. ampliatie ende mijne volmacht, folio 149.

3. Wat gelegenthoyt het met de 3 schepen heeft, sal wat naerder verclaren. Het is dan sulcx, dat sijne Coninckl. Ma^t jaerlicx veel schepen moste beslaen, om hem in het ouervoeren van sijn crijchsvolck te dienen, die hem veel costen ende noch onwillich waeren: Soo versocht sijne Ma^t, dat den Adel ende Steden de voors. schepen souden doen bouwen, om hem in tijt van noot op vracht te dienen, haer meerder huere beloven als hij aen andere gaff, met die meyninge datse daernae in de Suyder Compaignie souden getrocken worden. De Steden deden die 18 schepen bouwen, die van sijne Coninckl. Ma^t veel duysen voor vracht hebben ontfangen; dan alsoo men die daer nae soo veel niet van noode hadde, hiel den Adel op, tot naeder geleegentheyt. Middelerwijle viel occasie voor, dat ick een reyse bij sijne Coninckl. Ma^t in Pruyssen moste doen, die mij commissie gaff om door Pruyssen, Littou, Courlandt, Lijfflandt, Ingermanlandt, Finlant ende om den Noort-bodem nae Stockholm te kommen, welck reyse door de verhinderinge van 't Poolsche crijchsvolck langer duerde als ordinari, waer door een gerucht ontstont dat

ick ouerleden was. Daer ouer eenige goetvonden, dat men van ingeteeckeñ peñingen soude gebruycken, om op naerder gelegen plaetsen te handelen. Hetwelck ick tot Stockholm gecommen sijnde, heftich tegenspracк, bewijsende de cleyne proffijten ende groote periculen, die daer aen vast waeren; dan sijne Coninckl. Ma^t vont goet, dat men daermede soude voortvaren, om geenen tijt te verliesen ende het gelt niet te laeten stil liggen. Men soude middelerwijle sijn beste doen tot bevorderinge vande Suyder Comp^e, ende dan de voors. schepen en goederen taxeren ende in dese Comp^e inbrengen. Hierouer eenige reysen gedaen sijnde, werden eyntlijck vijff schepen met haer ladinge in Spaignen geconfisqueert; hetwelck nochtans soo verre van daer is, dat het capitael daermede voor dese Comp^e soude vermindert sijn, dat het veel meer sal dienen om het volck te meer doen teeckenen, om haer ouer dit ongelijck aen Spaignen te wreken, ende hebben daer door oock meerder recht verkreegen om tegens Spaignen te krijgen.

4. Dat de Boeren hier toe souden inleggen, moet niemant vreemt geven, alsoo de meeste macht van Sweeden in de boeren bestaet, die meest eensgesint sijnde, haer Ouerheyt ende Vaderlandt beminneñ, op de Rijcxdagen, daer sij mede compareren, lichtelijc sijn te bewegen tot 'tgeene sij dienstich ende proffijtich achten, daer noch bij komt, dat de predickers, die bij haer veel vermogen, hier alreede in hebben getekent; die haer niet alleen souden konnen bewegen om d'een door d'ander een tonne, maer de weerde van 3 off 4 tonnen koren jaerlicx te contribueren.

5. Dat Lijfflandt ende Pruyssen hier toe genegen sijn, daer van hebbe ick de bewijsen aen sijne Coninckl. Ma^t Gloorweerdiger gedachtenis geleuert. Die vanden hartoch van Pommeren, de steden van Straelsont ende Embden hebbe noch bij mij ende aen de heeren de Gecommitteerde getoont. D'oorsaecke, dat daer niet geteeckent is, is om-

dat niet versocht, patenten aengeslagen noch sekeren dach beraemt is.

6. De inteeckeninge vande Rijcx Cantseler, beneffens andere, hebbe bij mij: behoeft geen ander bewijs.

Soo dat uyt het voors. genoechsaem blijckt, dat niet alleen de boven verhaelde somme van buyten sal verkregen worden, maer veel meerder, soo wanneer de patenten off billetten daertoe van nieuws worden aengeslagen; want daer sijn veel hooge ende leege Officieren bij de armeen, die wat meer gelders hebben, als sij voor den krijch hadden, die niet alleen haer gelt, maer oock haere persoonen hiertoe willen laeten gebruycken, soeckeñ datse 'tselve iewers seeckerlijcken mochten aenleggen.

Eyndtlijck blijckt bij het nevens gaende extract eens schrijvens van date 6/16en Augusti uyt Stockholm, dat de Croon Sweeden groote preparatie ter zee maect.

Sal tot besluyt eñ verversinge van memorie kortelijck stellen, wat ick aenbiede te bewijsen.

Dat den langdurigen krijg hier door haest tot een gewenscht eynde soude konnen gebracht werden.

Het lants inkommen jaerlijcx met veel tonnen goudts vermeerdert, sonder beswaringe vande gemeente.

De zeevaert, neeringe ende coophandel grootelijcx verbetert.

Eenen vasten, bondigen eñ verseeckerden vreede vercregen.

Ende de West-Indc Compe daer door alsoo versekert ende verbetert, dat de actien lichtelijck hondert ten hondert souden kommen te reysen.

Wij willen aen de gemelte Compe Brasil, vanden Maragnon tot Rio de la Plata alleen laten, ende wat sij buyten Brasil noch heeft, ende wat sij daer eerst soude moogen vercrijgen.

'Tgeene ick versoecke is:

Dat haere Ho. Mo. belieuen te consenteren, off eenige Prouincien in 't besonder, dat haere ingesetenen in dese Suyder Comp^e mogen teeckenen, ende dat mij daer acte van verleent werde.

Ende dat de Camers mogen aengestelt werden in de steden, daer een genoechsaem capitael toe geteeckent sal sijn.

Biddende dat ick hier op met den eersten een goede resolutie mocht becommen, om haere Coninckl. Ma^t van Sweeden ende des Rijcx Raden daervan t'auiseren tot naerrichtinge, wetende wat groot naedeel het uytstel in dese goede saecke, om veel verscheyden redenen kan veroorsaken. Actum desen xv^en Septemb. 1636. Geteeckent Willem Uysselingh.

EXTRACT uit een schrijven uit Stockholm van den 6/16 Augustus, van Jan Bier, Secretaris van des Rijks Cancelier Oxenstiern.

Ick kan dus uyt den geweldigen aparat van veele schoone schepen, die ick hier met verwonderinge sie, die meest sints anno 1630 gebout en vernieut sijn, ende andere dingen, niet anders besluyten, als dat de Croone de zeevaert hoochacht eñ voor gewis een sonderlinge desseyn moet hebben Mij sijn onder andere ses aensienl. schepen gewesen, die in lange niet sijn gebruyckt geweest, die tot des heeren voornemen sijn gebout worden. Daer worden noch dagelijcx meer schepen voor de Croon gebout ende toegerust; onder ander is hier van Gottenburch voor weynich weken een gebracht van 700 lasten, de Arcke genaemt dat daer gebout is. Ende over twee maenden is hier noch een van gelijcke groote begost te bouwen. Diergelijcke, ende noch grooter, sijnder elders noch voorhañ. Hier worden oock allerhande preparatien gemaeckt om het

schip den Rijcx Appel op te winden. Ick achte, dat wel nodich waere, dat de Heeren hem [1]) in Hollant geexpedieert hadden, ende met den eersten een reyse herwaerts dede, dewijle de heer Rijcx Canseler noch hier is, die apparentlijck noch wel twee maenden off langer hier mochte verblijven, om bij de heeren Administratoren beneffens de heer Rijcx Canzeler de saecke te beter te bevorderen etc.

---

1) d. i. W. Usselincx.

DERDE VERGADERING.

1 Februarij 1873.

RECTIFICATIE. — OMVANG VAN WICQUEFORT'S HISTOIRE DES PROVINCES UNIES. — HANDSCHRIFT VAN HUYGENS. — DE VREDE VAN MUNSTER. — REFORMATIE VAN 's HERTOGENBOSCH. — VERZOEK VAN AMERSFOORT OM SCHADEVERGOEDING, 1629.

RECTIFICATIE.

De Heer R. C. H. Römer te Deil rectificeert eene vergissing, voorkomende in de *Kroniek* 1871, p. 154. Aldaar komt voor eene „Overeenkomst van die van Voorhout met de Abtdij van Rijnsburg". In het stuk zelf verklaart „'t gemeen convent van der Lee (Leeuwenhorst) zich te verbinden enz." Van het laatste, niet van de eerste, was Gijsberta van Waardenburg dan ook in 1545 abdis.

OMVANG VAN WICQUEFORT'S HISTOIRE DES PROVINCES UNIES.

De Heer Brill merkt op, dat men het er voor gehouden heeft, dat van het handschrift van Wicquefort bewaard gebleven waren boek 1—24 en boek 29, terwijl het tusschenliggende en wellicht enkele boeken na het 29e verloren zouden zijn gegaan. Bij de inzage van het 29e boek is bij hem echter twijfel ontstaan over de juistheid van deze meening. Het 29e boek sluit zich met zijn inhoud aan het 24e. Daardoor ontstond bij hem de vraag: zou de omstandigheid, dat een boek, hetwelk, blijkens den inhoud niet anders dan het 25ste zijn kan, het 29ste genoemd is, ook het gevolg daarvan zijn, dat de voorhanden stof op eene andere wijze in boeken is ingedeeld geweest. Is dit het geval, dan is het te denken, dat wij niets wezenlijks van Wicqueforts arbeid missen.

HANDSCHRIFT VAN HUYGENS.

De Heer Brill legt over een handschrift van Constantijn Huygens, den Zoon, gevonden in de bibliotheek van de Kon. Akademie te Amsterdam. De auteur was na zijnen vader Secretaris van Willem III. Het HS. bevat dagelijksche aanteekeningen van 21 October 1688 tot 2 Sept. 1696. Spreker hoopt van de Akademie verlof te bekomen, het in onze werken op te nemen.

DE VREDE VAN MUNSTER.

De Heer Brill spreekt over twee punten, die op het laatste oogenblik het tot stand komen van den vrede van Munster dreigden te doen mislukken:

1°. De tegenstand van de Prov. Utrecht en Zeeland. Spreker wijst aan, dat de tegenstand van Utrecht te wijten was aan den invloed van Frankrijk. De afgevaardigde van Utrecht tot den vredehandel, van Reede van Nederhorst, onttrok zich dikwijls om den gang der onderhandelingen te stremmen. Utrecht beriep zich op de tractaten, die verboden buiten Frankrijk te handelen. Zeeland vreesde de opening van de Schelde. Deze provincie heeft zich ten slotte voor den vrede laten winnen, omdat zij inzag, dat Spanje de sluiting van de Schelde zoude toegeven, om de handen vrij te krijgen voor den oorlog tegen Frankrijk, en om de ketterij uit Antwerpen te kunnen weren. De Gedeputeerden van Zeeland stelden alstoen tot voorwaarde van hun consent, dat de W.-I. Compagnie met groote macht door de Staten zoude worden ondersteund tot de herovering van Braziliё. Holland stemde daarin toe en dreef eene expeditie van 40 schepen en 6000 man door. Doch Maurits van Nassau was tot de aanvoering van die expeditie niet te vinden; zijne eischen waren zoo hoog en klimmend, dat het duidelijk bleek, dat hij er ganschh geene geneigdheid toe had.

2°. Men eischte, dat Spanje ook in het spiritueele de souvereiniteit over de Roomsche districten van N. Braband en Limburg zoude afstaan. Dien eisch kon Spanje niet voldoen, ook omdat het de geestelijke souvereiniteit niet bezat, als welke, verklaarde de Koning, alleen aan den Paus toekwam. Dit had de hevigste debatten in de vergadering der Staten Generaal ten gevolge. De Gedepu-

teerden keerden naar Munster terug, met de bevoegdheid om dit woord (in het spiritueele) te laten glippen. Zoo doende kwam de vrede tot stand.

REFORMATIE VAN 's HERTOGENBOSCH.

Uit het Archief van HILTEN.

HANDELINGE der Gedeputeerden des Zuyt-Hollandtsche Synodi, voor de Hoog Mog. Heeren die Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, in saecken der reformatie van 's Hartogenbosch.

Die Gedeputeerde van 't Zuyt-Hollandtsche Synode, dempto D. Voetio, predicant tot Heusden, ende provisioneel Kerckendienaer in 's Hartogenbosch, t'samen gecomen zijnde in 's Gravenhage op den 8en Januarij a° 1630, hebben van goeder handt verstaen, dat in 's Gravenhage al van te vooren uyt 's Hartogenbosch aengecomen waeren D. Coenradus Markinius, Leegerpredicant vañ Ho. Mog. Heeren Staten Generael eñ door derzelffder authoriteyt, doch zonder kerckelijcke seyndinge te hebben, provisioneel predicant binnen 's Hartogenbosch ter eendere, ende D. Spilardus, predicant tot Gorchum, oock provisioneel predicant in den Bosch, verselschapt met de E. heer Pensionaris van die selve stadt, in qualité als Diacon aldaer, ter andere sijde, om haer Ho. Mo. te onderrichten van saecken, ende te induceren tot het desseyn bij yder partije, tegen elcanderen strijdende, voorgewent ende geformeert. De eenen, naemelijck Markinius, poogde haer Ho. Mo. te persuaderen (tot wat eynde can hij weten), dat haere Ho. Mo. ex duplici jure competeerde die verkiesinge ofte beroepinge van ordinaire predicanten iñ stadt 's Hartogen-

bosch tot haer te trecken, eens deels, dewijl haer Ho. M
die stadt met d'wapenen gewonnen hadden, anderdeels
dewijle haere Ho Mo. betaeltsheeren ofte doteerders wae-
ren vanden dienst der kercken aldaer.

De andere, namelick Spilardus cum adjuncto, gaven
ter contrarie request over eñ remonstreerden aen hare Ho.
Mo., dat sij beyde alreets in de stadt van 's Hartogen-
bosch eenen kerckenraedt opgerecht hadden, met kennisse
vande E.E. Commissarisen van haere Ho. Mo., uyt die
lieden, die iñ tijt van ....[1] ofte ....[1] weecken van buy-
ten in den Bosch met der woninge gecomen waeren. Dat
die zelve kerckenraedt, als volcomen macht hebbende, nu
alreede eenige predicanten uyt Zeelandt bij leeninge ver-
socht hadde, oock getreeden waren tot denominatie van
ordinare predicanten, versoeckende dat haere Ho. Mo. haer
zulcx wel wilde laten gevallen.

Die gedeputeerden des Synodi voornoempt, deser beyder
partije desseyns ende voorslagen in der vreese Godts over-
wegende, hebben aan weerzijde merckel. misslagen, tegen
't recht der kercken strijdende, bevonden; ende off zij wel
gewenst hadden dese saecke in communicatie te mogen
leggen met die Gedep^{den} van andere Synoden deser landen,
eer en all vooren dies aengaende yts aen haere Ho. Mo.,
tot beter onderrichtinge van 't recht der kercken, gere-
monstreert wierde, zoo en heeft den tijt van die selve te
conscriberen zulcx niet willen lijden, overmits men ver-
stonde, dat haere Ho. Mo. alreets bereyt waeren volgende
daechs een uytslach der zaecken te geven. Hebben der-
halven de voorñ Gedeputeerden, als die naestgesetene bij
's Gravenhage, verstaen haers ampts te sijn, deser beyder
ptije desseyns eñ voorslagen tegen te gaen; ende hebben
tot dien eynde op den 9^{en} Januarij aen haere Ho. Mo.,
sub litt. A, bijgaende remonstrantie bij monde en bij ge-

1) In 't HS. niet ingevuld.

schrifte overgelevert. Over welcke gedelibereert sijnde bij haer Ho. Mo., is den Gedeputeerden aengedient, dat zij op den 11en Januarij ten 10 uren wederom voor haere Ho. Mo. zouden compareren.

De Gedeputeerden ten gestelde tijde verschijnende, is haer van haere Ho. Mo. eenige interpretatie over haer geexhibeerde remonstrantie afgevordert, die sij tot contentement van haere Ho. Mo. gedaen hebben. Daer op is denselven Gedeputeerden seeckere remonstrantie bij den D. Spilardum aen haere Ho. Mo. overgelevert, ende hier bij sub litt. B gaende ter handt gestelt, ende gelast die selve te oversien, ende haer bedencken daer over aen haere Hoo. Moo. sanderen daechs in te brengen.

Die Gedeputeerden des Synodi voorñt hebben eerst dese remonstrantie geexamineert, ende haer antwoort daer op gereet gemaeckt, hier bij gaende sub litt. C. Daer nae hebben sij D. Spilardum daer over aengesproocken, ende sijn E. aengewesen eenige ongerijmtheeden, vervattet in die selve sijne remonstrantie, ende met eenen te bedencken gegeven, off het stichtelijck zijn zoude voor haere Ho. Mo. met schriften en remonstrantien tegen een ander aen te gaen; ende zoo veer met hem versproocken, ende deses ééns geworden, dat wij haer Ho. Mo. bidden souden, die gelaste replique op sijn E. Spilardi remonstrantie te mogen inhouden, ende seeckere voorslagen aen haere Ho. Mo. doen, dienende tot stichtelijcke affhandelinge der saecken; welcke voorslach alhier sub litt. D volcht.

Desen voorslach hebben die Gedeputeerden aen haere Ho. Mo. op den 12en Januarij 1630 ten 11 uren gedaen; welcke haere Ho. Mo. in consideratie nemende, hebben ten laetsten resolutie over dese zaecke genomen, hier bij sub litt. E gevoecht.

Welcke resolutie volgendes daechs in schrift, onder 't zegel van haere Ho. Mo., aen de Gedeputeerden van 't Synodus van Suyt-Hollant behandicht is.

A. AEN de Ho. Mo. Heeren die Staten Generael vande Geunieerde Provincien.

Geven reverentelick te kennen die Gedeputeerden des Synodi van Suyt-Hollandt, datse nevens de Gedeputeerden van Gelderlant ende Noort-Hollandt, tot goedt genoegen van 't gansche Synodus van Utrecht, uwe Ho. Mo iterative versocht hebben, dat uwe Ho. Mo. believen mochte van die respective Synoden deser Provincien, ofte haerder Gedeputeerden, te eyschen een notabel getal van predicanten, welcke in getall van acht, min ofte meer onder die directie van uwe Ho. Mo. haere talenten in de stadt van 's Hartogenbosch souden mogen in 't werck stellen, tot oprechtinge van een kerck; in sulcken verstande dat van die selffde, nae expiratie van 3 ofte 4 maenden vier souden affgaen, ende vier in haere plaetsen succedeeren, tot dat eenige wesen van kercken sich in deselve stadt zoude openbaeren; op dat uyt het midden van die selve eenen kerckenraedt mochte gecooren, ende alsoo tot beroepinge van ordinaere predicanten mochte geprocedeert worden. Doch, dat die vijff predicanten, bij uwe Ho. Mo beschreven, om den dienst des Godtlicken woorts in de veroverde stadt van 's Hartogenbosch voor een tijt te bewaren, eenen kerckenraedt alrede hebben vercoren, ende door middel van dezelve alles prepareeren tot beroepinge van ordinaere predicanten.

Wijders, dat die voors. geleende predicanten den anderen niet wel en verstaen, maer bij eenige derselve uwe Ho. Mo. in deliberatie gegeven wort, off niet soude dienen in dese gelegentheyt, dat bij authoriteyt van uwe Ho Mo., zonder communicatie met de respective kercken, predicanten souden gestelt worden.

Ende alsoo, nae 't geringe oordeel vande Suppl. ende veel andere kerckelijcke personen, uyt dese wegen ende voorslagen merckelijcke swaricheden zouden mogen ontstaen,

zoo en hebben zij niet connen stil staen, maer vinden haer zelven amptswegen verplicht om uwe Ho. Mo. op 't alderdemoedichste te versoecken, dat uwe Ho. Mo. believen voor desen tijt die ordinaere beroepinge van predicanten binnen 's Hartogenbosch te surcheren, ende haren ende haere medebroederen voorn̄ voorslagen in goede recommandatie te nemen. Want, onder correctie van uwe Ho. Mo., ingevalle den kerckenraedt (beroepen̄ in alle ijl predicanten niet geauthoriseert bij die kerck) mochte procederen tot beroepinge. 't is nauwelijcx te dencken, dat de wettelijcheyt van die beroepen predicanten zal erkent worden; maer veele sullen houden, dat dese precipitantie op een quade moer leydt, ende in desen meer gevordert is eenich particulier desseyn, als de stichtinge vande kercken Godts; — veele, dat die beroepinge geen behoorlijcke authoriteyt in dese gehadt hebbe, over zulcx, dat die beroepinge van geender weerden is, gemerckt die reformatie van steden ende landen, 'twelck 't ampt eens Evangelisten is, ende dese authoriteyt, de grootste nae die Apostolische, niet en spruyt uyt de seyndinge van dese ofte die kercke, maer (zoo die gereformeerde kercken tegen die usurpatie vanden Roomschen Pauws leeren) uyt de authoriteyt van die Synodale vergaderingh; uyt alle welcke disputen nauwelicx yets anders ontstaen can, als verdelinge ende onlust.

In gevalle uwe Ho. Mo. (welcke wij niet cunnen dencken), sonder communicatie met die kercken, mochte procederen binnen de veroverde stadt van 's Hartogenbosch predicanten te beroepen, zulcx, onder reverentie, soude geschieden buyten en̄ tegen die practicque, tot noch toe gepractiseert in de reductie van provincien ende steden onder de gehoorsaemheyt van uwe Ho. Mo., met notoire infractie van die gebruyckelijcke kerckenordre deser landen, de leere, begrepen in onse confessie ende die practicq̄ van alle die beste ende gesontste kercken.

Want gelijck wij die authoriteyt van uwe Ho. Mo. van harten geerne bekennen in kerckelijcke ende wereltl. saecken, soo is 't mede datse moet gelimiteert worden nae Godts woort, ende niet dienen tot verswackinge, maer conservatie van die rechten der kercken.

Die Suppl. recommandeeren dies te liever uwe Ho. Mo. den voorñ haeren ende harer broederen voorslach, om datse haer t'eenemael verseeckert houden, dat denselven geene disputen zal onderworpen wesen, maer alle kercken aengenaem, als welcke notoirlijck over één compt met den woorde Godts ende d'eenparige practiq̄ der kercken, ende in sijne natuere dient tot aenwinninge ende stichtinge van een groote kerck. Want nae desen voorslach zullen bij ons, sonder communicatie eñ authoriteyt van uwe Ho. Mo , geen predicanten deser Provincien gestelt mogen werden, ende 't is te bedencken dat sulcke die haere commissie ontfangen sullen van Godt, die Overheyt ende die Kercke, dē segen Godts sullen met haer brengen. Selffs zal het geruchte van dese geleertheyt, godtsalicheyt ende ervarentheyt, telcken reyse te haerder aencomste eenen nieuwen lust verwecken in die inwoonderen van 's Hartogenbosch, om haere predicanten te hooren. Uwe Ho. Mo. zullen gelieven desen geringen arbeyt van uwe demoedige dienaren ten besten te duyden, als voortcomende uyt enckele lust van alle disordre te weeren, ende tot die meeste stichtinge van die kercken den meermael versochten voorslach te arresteren. *Copie.*

B. REMONSTRANTIE der Gedeputeerden van den Kerckenraedt der stadt 's Hartogenbosch aen die Ho. Mo. Heeren, mijn Heeren de Staten Gñaell vande Vereenichde Nederlanden.

Hooge Mogende Heeren.

Wij sien meer en meer, dat het nodich is, dat wij

uwe Ho. Mo. clare openinge geven vande gelegentheyt der jegenwoordige kerckelijcke regieringe in den Bosch. Vertrouwen oock, dat het uwe Ho. Mo. niet onaengenaem, als mede niet ondienstich sijn zall, om op ons overgelevert request een goede resolutie te nemen. Wij zullen het cortelijck doen, beginnende vanden aenvang aen, tot die jegenwoordige gestaltenisse toe.

Het heeft uwe Ho. Mo. belieft eene kerck te fonderen; niet terstont uyt te sien naer eygen predicanten, maer nae predicanten bij leeninge, ende dat volgens den wensch van alle kerckendienaren, die dat achteden best te sijn voor het eerste, opdat daer nae door een wettige kerckenraet, met approbatie des achtbaren Magistraets, als oock met commissie en goetvinden van uwe Ho. Mo., ordinaere predicanten mochten vercooren ende beroepen worden; gelijck oock aen eenige heeren, door speciale Gedeputeerden vande leste Zuyt-Hollandtsche Synode, die gn̄ale last daer toe hadden, zulcx is versocht; welcke heeren seyden, dat uwe Ho. Mo. daer toe inclineerden. Hier over hebben haer oock die lidtmaten vanden Bosch naederhant zeer verheucht, dat het uwe Ho. Mo. heeft belieft zoo in de saecke te gaen.

Die leeninge hebben uwe Ho. Mo. gedaen uyt de 3 naestgelegene Provincien, ende in die Provincie uyt die naestgelegen kercken, begerende dat die predicanten, die den H. kerckendienst in den Bosch zouden waernemen, niet soo seer van haer respective magistraten zouden werden gelast, als wel van haere respective kerckenraden affgesonden, soo dat die geleende predicanten seyndinge hebben van haere kercken. Tegen welckers doen noch Godts woort, noch eenige kercke ordre in 't minste strijdich is; jae werdt genoechsaem versterct met het exempel Act. 13, alwaer maer eene kercke, die kercke van Anthiochien, wort gelesen Paulum eñ Barnabam gesonden te hebben tot dat groote werck om die Heydenen te bekeeren. Ende

wat aengaet die twee predicanten, die uyt Zeelandt da
toe gesonden zijn, die selve hadden tot daer en toe al vo
ren commissie vande Synode, om aen uwe Ho. Mo. te ve
soecken, dat doch op die reformatie, zoo die Stadt a
oock de Maijerye, wel mocht gelet worden.

Voorders, Ho. Mo. Heeren, zoo hebben die predicant
bij leeninge al vanden aenvanck aen gewenst, dat sij e
wettelicke kerckenraedt aldaer mochten becomen, zijn
dat het eerste nodichste werck, dat tot stichtinge der ke
ken aldaer vereyscht wierde, opdat daer alsoo waere fac
ecclesiae, oock opdat die predicanten tot haeren moei
licken dienst mochten, soo met advysen der ouderling
gedient, als in commissien ende zoo voorts geholpen, en
met naemen door diaconen vanden swaeren last der
sorginge der armen ontslagen worden, die sij tot dien
toe, tot datter ordinaere diaconen waeren, nootsaeck
mosten dragen, gelijck sulcx eertijts de H. Apostelen
gebeurt: Actorum 6.

Die kerckenraedt is eyndelijck gestelt, met kennisse en
believen vande H. H. Gecommitteerden van uwe Ho. M
ende dat met de meeste stemmen der lidtmaten, die ald
waeren comen woonen, 'twelck oock is conform den woo
Godts ende der aengenomen ordre onser kercken.

Desen kerckenraedt, bestaende in ouderlingen eñ dia
nen, heeft recht ende macht, volgens Godts woordt,
Belijdenisse onser kercken ende die kerckenorder, om n
approbatie des Achtbaeren Magistraets, ende jegenwoord
mede met kennisse ende believen van uwe Ho. Mo., uyt
sien nae predicanten, zoo, die bij leeninge haer mochten d
nen, als die ordinaer haer mochten bij blijven, sulcx allen ke
kenraden, zelffs in gemeene dorpen, toecomt, ende oock
die steeden geschiet is, daer geen predicanten en waeren,
met naemen tot Nimwegen, Rotterdam, der Goude, Vtre
eñ elders, doen door die droevige opgeresene verschil
alle hare vorige predicanten van dienst ontset waeren.

Volgens dien heeft die kerckenraet (die predicanten bij leeninge ten hoochsten niet dan deliberative daer inne gaende) beginnen te spreecken van beroepinge der ordinare predicanten, ende niets vast willen stellen, nopende de nominatie der zelve, voor ende aleer zij, volgens het exempel der eerste Apostolische Kercken, Act. 13, ende die kerckenordre, eenen vast- en biddach met die geheele gemeente hadde gehouden. Die Genomineerde sijn daer nae gesonden ende ontboden om haer gaeve in den Bosch te willen laten hooren, gelijck eenige versocht sijnde, gedaen, andere affgeslagen hebben, sommige noch doen sullen.

Doch met die beroepinge heeft den kerckenraedt haer niet willen met die selve in laeten, voor ende all eer die selffde genomineerde uwe Ho. Mo. souden voorgedragen sijn, opdat met weten ende goedt vinden van uwe Ho. Mo. hier inne mochte gehandelt worden.

Nu is ons ootmoedich ende eerbiedich versoeck, dat die leninge, in ons request gemelt, voor eenen corten tijt van uwe Ho. Mo. mochte toegestaen werden, als oock de nominatie der predicanten tot beroepinge, alsoo vastelijcken vertrouwet werdt, dat sulcx tot die meeste stichtinge, rust ende vreede der kercken vanden Bosch sal strecken, ende dat met eenen die H.H. Gecommitteerden van uwe Ho. Mo., die nae den Bosch gaen sullen, mogen last hebben om met advys ende assistentie nopende dese zaecke den kerckenraedt aldaer te dienen.

C. CENSURE over die voorgaende remonstrantie der broederen van 's Hartogenbosch.

Nopende de leeninge der predicanten.

1. Dat haere Ho. Mo. seeckere predicanten inder haest beschreven hebben, om in den Bosch gesonden te worden, laten wij staen; maer dat die versochte predicanten geen

behoorlijcke Synodale ofte Classicale kerckelijcke seyndin gehadt noch versocht en hebben, gerequireert tot zul een hooch wichtich werck, sal bevonden worden (teg het stellen van die broederen) verre buyten den wens van alle getrouwe kerckendienaren te wesen.

Dat speciale Gedeputeerden vande laeste Zuyt-Hollan sche Synodus generale last zouden gehadt hebben, t haere Ho. Mo. die leeninge van predicanten in den Bos te solliciteren, op sulcken voet van kerckelijcke seyndinge gelijck zijl. gesonden sijn, blijckt uyt geen Synodale acte

Dat eenige Heeren souden geseyt hebben (gelijck Suppl. poseeren), dat haere Ho. Mo. inclineerden aenvan tot leeninge, daer nae tot beroepinge van ordinaere pr dicanten in den Bosch, is wel, maer niet dan door we telijcke ende behoorlijcke kerckel. seyndinge ende bero pinge.

Dat die broederen, versocht bij leeninge te dienen, u die naeste Provincien ende naeste kercken, daerop fond ren, dat een yder van haer van sijn respective kerckenrae sijner particuliere kercken gesonden sijn, versterckend sulcx met het exempel der kercken van Anthiochien, is onses oordeels ongerijmt eñ ongefondeert, gemerckt d particuliere kerckenraeden tot zulck een seyndinge ni geauthoriseert en sijn, als staende onder Classen eñ S noden, welcke dat recht van seyndinge, tot reformatie d landen ende steden, toecomt. Konnen oock sulcke kercke raden, verbonden onder order ende gecommitteert in juri dictie, in desen niet vergeleecken worden, in authorite van seyndinge te doen tot bekeringe van volckeren end fonderen van kercken, bij de Metropolitane Apostelsch kercke van Anthiochien. Actorum 13.

Dat die 2 broederen van Zuydt-Hollandt Synodale sey dinge souden gehadt hebben, gelijck Suppl. mede remo streren, is in actis niet te vinden; maer veel eer sijn gelast om alleen bij die E.E. Heeren Gecommitteerde

van haere Ho. Mo. aen te houden, ende in naeme des Synodi te bidden, dat door de capitulatie met die vanden Bosch, de toecomende reformatie door onbillicke conditie niet verhindert en werde.

2. Betreffende voor het tweede, die verkiesinge vanden kerckenraedt: — dat die broederen bij leeninge in den Bosch sijnde, gewenscht hebben al vanden beginne eenen kerckenraedt te mogen hebben, dat laten wij daer; maer dat sij zoo slordich, tegen ordre ende recht der kercken, naer haer particulier goedt vinden doen verkiesen, ende dus haer selffs authoriteyt aen gemaeticht is (die wij nopende 't kerckelijcke niet sien connen van waer zij die ontfangen hebben), dat geeft materie van disput ende onlust.

3. Aengaende voor 't derde, die nominatie van predicanten tot leeninge ende ordinaere beroepinge. De broederen procederen dese aengaende in haere remonstrantie ex hypothesi, die nu van ons met fondament gerejecteert is; daer om moet komen ten valle, wat daer getimmert is. 'T strijt (neffens de kerckelijcke misslag in desen begaen) tegen de authoriteyt van haer Ho. Mo., dat sij haer onderstaen hebben te treden tot nominatie ende probatie van predicanten, soo bij leeninge als beroepinge, voor en alleer consent van haere Ho. Mo. gedragen was sulcx te mogen doen.

4. Nopende de conclusie ende petitie, gelijck die geleyt is op onvaste gronden, soo vervalt sij in haer selffs.

D. VOORSLACH van die Gedeputeerden des Zuyt-Hollandtsche Synodi aen die Ho. Mo Heeren Staten Gñaell gepresenteert, den 12en Januarij 1630.

Wij hebben uyt last van uwe Ho. Mo. oversien de remonstrantie van die broederen van 's Hartogenbosch aen

uwe Ho. Mo. gheexhibeert, ende gelijckerwijs het oge
merck van ons versoeck aen uwe Ho. Mo. in die kerck-
lijcke saecken van 's Hartogenbosch (hetwelck versoeck w
liever neven onse medebroederen, die Gedeputeerden d
ancorrespondere̅n Synoden, soude gedaen hebben, indie
het den tijt had connen lijden) geen andere geweest e
is, dan die de stichtinge der selver kercken ende voorc
minge van disputen ende swaricheden in de kercken des
uwer Ho. Mo. landen, ende in 't minste niet aengeley
om uwe Ho Mo. te derogeren in der selver authorite
in 't kerckelijck, maer veel eer om aen te wijsen wat ke
kelijcke seyndinge de broederen, gesonden nae den Bosc
tot uytvoeringe van zoo een saecke van node was. Als
souden wij ongerijmt treden tot examinatie ende refutatie v
die voorn̅ remonstrantie der broederen, gesonden uyt 's H
togenbosch, ten waere uwe Ho. Mo. 'tzelffde tot naerd
onderrichtinge van saecken gelieffde te lasten. Maer so
den, onder correctie van uwe Ho. Mo., raetsamer achte
gelijck, neffens ons, die broederen vanden Bosch voorñ
van ons over haer remonstrantie aengesproocken sijnd
oock niet vreemt daer van schijnen te sijn, dat het ker
kelijcke wesen van 's Hartogenbosch bij provisie sou
mogen gelaten werden in staet gelijck het nu is, en
dat uwe Ho. Mo. goet vinden mochten te gebieden, d
die Gedeputeerden der naestgesetene Synoden van Ge
derlandt ende Vtrecht, ofte meer andere, nae uwe Ho. M
discretie, ondertusschen geconscribeert wierden, om u
Ho. Mo. te dienen met aenwijsinge ende voorstellin
van die gequalificeerdste predicanten deser landen, die me
onder d'authoriteyt van uwe Ho. Mo. ende bij seyndin
vande respective Synoden, met genoegen van die van 's Ha
togenbosch soude mogen gebruycken, om bij leeninge, a
men seydt, voor een tijt die kercke aldaer door God
genade voorts te vergaederen ende op te rechten; om d
onder die selve authoriteyt van uwe Ho. Mo. ende volge

de gebruyckelijcke kerckenordre, nae eysch van zaecken geprocedeert te worden tot wettelijcke verkiesinge ende beroepinge van ordinaere blijvende predicanten.

Hetwelck doende zullen uwe Ho. Mo insisteren de lieffelijcke exempelen van haere voorvaderen, die kercken in 't stabileeren van gebruyckel. ordre verblijden, alle disordre ende confusie voorcomen ende haere lust sien aen de vreede ofi eendracht harer kercken.

E. RESOLUTIE der Ho. Mo. Heeren Staten Generael, gevolcht op den voorgaenden voorslach, den 12en Januarij 1630.

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden hebben, om verscheyde redenen ende consideratien, goedt gevonden ende verstaen mits desen te authoriseren het Synodus van Zuyt-Hollandt, ofte bij absentie van dien der selver Gedeputeerden ad causas, om die Nederlantsche kercke binnen 's Hartogenbosch, bij leeninge, van vreedsame ende godtsalige ende wel begaeffde predicanten voor eenen tijt te voorsien, versoeckende ende ordinerende de Magistraten ende die vanden kerckenrade binnen de voors. stadt respective die predicanten, die bij 't welgemelde Synodus ofte der zelver Gedepen derwaerts bij leeninge gesonden sullen werden, tot bedieninge van Godts H. woort te ontvangen ende admitteren nae behooren. Gedaen ter vergaderinge van die H. Gemelte Heeren Staten Generael, in 's Gravenhage op den 12en Januarij 1630. Onder stondt: Nicolaes vander Bouckhorst vt. Noch leeger: Ter ordondonnantie vafi H. Gemelte Heeren Staten Generael. Ondt. Corfi Musch. Op 't spatium was gedruckt een zegel in rooden wassche.

VERZOEK

van Amersfoort om vergoeding van schade, geleden door den inval van den vijand, 1629.

Uit het Archief van HILTEN.

Mijn Heere.

Alsoo d'heere van Tienhoven ende andere heeren, onse saecke favoriserende, ons hebben gewaerschuwt, dat in de brieven van voorschrijvens, ons bij de Gedeputeerde van d'Ed. Mog. Heeren Staten van Vtrecht verleent, aenstotelijck sal wesen, dat daer bij onder andere motiven gestelt wordt, dat die van Amersfoort in dese miserie sijn gecomen door de belegeringe van 's Hartogenbossche, eñ dat daer door wel sulcke offensie soude connen gegeven worden, dat ons versouck soude worden te rugge gestelt, daer andersints alle andere redenen ende motiven voor ons zeer favorabelijck sijn ingestelt, — Soo hebben wij, door raedt van d' gemelde heere van Tienhoven, goedt gevonden onsen dienaer met d'selve brieven wederom te rugge te senden, eñ uwe E. wel ernstel. te bidden ende te versoucken, ten eynde de voors. brieven daer nae mochten gedresseert ende in alder ijl door d'selve onse dienaer ons wederom toe gesonden mochten worden, ende dat uwe E. ons gelieve ten besten te houden, dat wij, meenende 't gunt voors. is, ons principaelste middel te sijn, 'tselve versocht hebben in onse voorschrijvens te worden geinsereert, onde uwe E. alsoo vergeeffsche moeyten hebben aengedaen; uwe E. versoeckende, dat de Regeerders van Amersfoort niet en sullen naelaten de moeyten, die uwe E. met ons is hebbende, met behoorlijcke danckbaerheyt te recognosce-

ren. Ondertusschen sullen wij onse saecke alhier alomme recommanderen eñ nae ons vermogen ten besten prepareren; ende verhopende dat uwe E. sich onbeswaert sal laten vinden, ten dienste van Amersfoort, noch dese moeyte aen te nemen, eñ onse dienaer soo rassen mogelijck wesen sal te depescheren, willen wij uwe E. in schut des Alderhoochsten bevolen hebben, ende sullen altijdts blijven,

Mijn Heere,

Uwe E. zeer geaffectioneerde vrinden eñ dienaeren,

A. Mol,

J. J. de Ridder,

Johan van Wynbargen.

Den 16ren Februarij 1631, oude stijl.

De copie van 't voorschrijvens gaet hier bij, opdat het redres in margine vandien gestelt, eñ d'heeren van Tienhoven eñ Wede vertoont mach worden.

Adres: Aen mijn Heere, mijn Heere Antonis van Hilten, Secretaris der Ed. Mog. Heeren de Staten 's Landts van Vtrecht.

Rp. 17e Febrij 1631

Origineel.

Doorluchtige, Hoochgeboren Furst eñ Heere.

De Regierders der stadt Amersfoort hebben ons geremonst, hoe dat d'selve geresolveert sijn d'Ho Mo. Heeren Staten Generael te versoucken, om te mogen genieten eenich redelick soulagement jegens de overgroote schade ende oncosten, die sijluyden hebben gesupporteert door de invasie des vijants, in den jare 1629 geschiet; daerbeneffens oock rembourssement vañ costen vañ oorloge, voor de aencompste ende naer 't vertreck des vijants bij heml. gedaen, volgens de reeckeninge daervan bij onse Gecom-

mitteerden geapostilleert ende gesloten, ende dat om door 't voors. middel betalinge te connen doen aen de pa ticuliere borgers ende ingesetenen, die door ordre van Regierders t'Amersf. inder tijt ende op credit vande sta de giericheyt ende moetwillicheyt vanden vijant met fu nissement van verscheyden waren ende penningen, oo met wagens ende peerden, hemluyden jegens de geda belofte ende gemaeckten accoorde ontnomen, hebben m ten voldoen, mitsgaders om des voors. stadts comptoir wederom te brengen in soodanigen staet, dat de quot ende contributien van deselve stadt voortaen niet alle gevonden, nemaer oock op behoorlijcke tijden betaelt mog werden. Verclarende de Regierders voorñpt, dat alle 'tsel sonder een merckelijcke subventie eñ soulagement, hemlu den onmogel. is te doen, vermits in desen tijt niet en practicabel in de voors. stadt te doen eenige capitale u settinge. Gelijck zij Remonstranten ons ende den Heer Staten deser Provincie, sulcx voor desen meermaels ge monstreert hebben, neffens dien sustinerende, dat het redelick ware, dat de General[t] (die gedient ende gebe ficieert is met de veroveringe vañ stadt 's Hertogenbosc de stadt Amersfoort oock eenichsints indempnere van schade ende oncosten, daer inne d'selve door de beleg ringe ende veroveringe van 's Hertogenbosch vervallen insunderheyt dewijle 'tselve niet sonder de totale ruy van Amersfoort can worden naegelaten eñ met cley quetsinge vande General[t] soude connen geschieden; t bevoorderinge der voors. zaecken, onse favorable briev van recommandãe eñ intercessie an uwe Furstel. Do luch[t] versouckende. Waeromme wij niet en hebben co nen onderlaten den Remonstranten voorñpt, d'selve ind beste forme te gunnen eñ accorderen, dienvolgens u F. D[t] bij desen te gemoet te voeren, dat wij van a 'tgene boven verhaelt is seer goede kennisse hebben, oc niet anders connen bevinden, dan dat de Remonstranten

hare voors. versoucken wel gefundeert sijn. Versouckende uwe Furstel[e] Doorluch[t] oversulcx seer ernstlick ende vruntlick, dat d'selve de boven geallegeerde middelen gelieven, nae hare meriten, te overweghen, mitsgaeders wel te letten op de goede eñ getrouwe debuoiren, bij dese Provincie van tijt tot tijt gedaen, omme den staet van hare Ho. Mo. te presteren alle mogelijcke middelen eñ goede officien, 'die men van d'selve emmermeer soude connen begeeren ende van goede bontgenoten verwachten, tot defensie eñ verseeckeringe vanden lande jegens alle machinatien, practicquen eñ geweltdaden van derselver vijanden eñ haren adherenten, specialick mede tot de belegeringe ende veroveringe der voors. stadt van 's Hertogenbosch, waer door die van Amersfoort in de voors. swaricheden zijn comen te vervallen, ende geschapen dat d'selve, sonder het steun ende behulp vande Generaliteyt, t'eenemael vervallen eñ in decadentie comen soude, gelijck uwe Furstel. Doorluch[t] dienaengaende naerder ende breeder bericht, bij monde der Gecommitteerden van Amersfoort, gelieven sullen te ontfangen, daertoe wij ons sullen gedragen om dese te becorten. Emmers wij en willen geensints hopen, dat uwe F. D[t] de stadt Amersfoort, weseñ een lith van consideratie vande Regieringe deser Provincie, sulcx souden willen laten ofte sien vervallen, dat d'selve onmachtich souden moeten blijuen hare gewoonelicke eñ extraord[e] quoten ende lasten, tot stuyr vanden oorloge, te furneren. In welcken gevalle die van dese Provincie souden moeten verminderen, tot merckelijcken ondienst ende naedeel vande staet van hare Ho. Mo., sulcx wij oock liever souden voorgecomen sien, — ende vastelick gelovende, dat uwe Furstel[e] Doorluch[t] dese onse ernstgemeynde intercessie aengenaem, oock die voorñ Regierders van Amersfoort voorderlijck wesen zal, bevelen d'selve hiermede,

Doorluchtige Hoochgeboren Furst eñ Heere, in de beschermenisse van Godt Almachtich, die wij bidden d'selve

te behouden lange welvareñ in voorspoedigen Gouuernemente. Ges. t'Vtrecht den xjen Februarij 1631.

J. v. Hattem vt.

Uwe Furstele Doorluchts seer goede vrunden,

Die Gedeputeerden vañ Staten slants van Vtrecht.

Ter ordonnañ vañ selve,

Ant. van Hilten.

Adres: Aen zijne Princele Excie. [1])

Origineel.

---

1) Gelijkluidende brieven werden door de Staten 's Lands van Utrecht geschreven aan den Raad van State en aan de Staten Generaal.

VIERDE VERGADERING.

15 Februarij 1873.

BIBLIOTHEEK. — WICQUEFORT. — UTRECHT IN 1795. — VEREENIGING VAN DE ROOMSCHEN EN DE PROTESTANTEN. — AANBEVELINGEN VAN SCHEEPS-KAPITEINS, 1667. — STUKKEN RAKENDE DE MEIJERIJ VAN 's HERTOGENBOSCH, 1631.

BIBLIOTHEEK.

Ten geschenke ontvangen:

Van de Schrijvers:

Dr. J. G. Ottema, *Thet oera Linda Bok*, naar een HS. uit de 13e eeuw. Leeuw., 1872. 8°.

Dr. A. A. van Heusden, *Handleiding tot de Aardrijkskunde*, 2e Stuk, 1872. 8°.

P. H. Witkamp, *Gedempte Looijerssloot. Fokke Simonsz. straat. Arend Fokke Simonsz.*, plano. Overdruk.

Dr. H. Rump, *literarischer Handweiser*, 128—131. Munster, 1872/3. 8°.

Van de Société libr. d'émulation de Liége:

Mémoires; nouv., série IV. Liége, 1872. 8°.

Van den Heer Mr. A. J. Enschedé, *Beschrijving der wapens in de Groote of St. Bavo's Kerk te Haarlem*, door J. A. Alberdingk Thijm, Mr. H. Gerlings Cz. en Mr. A. J. Enschedé. Haarlem, 1873. fol°.

In ruiling ontvangen:

Van de kön. bayer. Akademie der Wissenschaften, te München.

Sitzungsberichte, 1872, 2, 3. München, 1872. 8°.

Inhaltverzeichniss zu Jahrgang 1860—1870 *der Sitzungsber.* München, 1872. 8°.

Van de Redactie:

Alt-Preussische Monatschrift, IX, 8. Köningsb., 1872. 8°.

Van het Indisch Genootschap:

Notulen der algem. Vergad. van 17 *December* 1872.

Van de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis:

Verslag van de handelingen der dertigste vergadering, 29 *October* 1872. Zwolle, 1873. 8°.

Verzameling van stukken die betrekking hebben tot Overijsselsch regt en geschiedenis. Tweede afdeling, *Verslagen en Mededeelingen*, VIII. Zwolle, 1873. 8°.

WICQUEFORT.

De Heer Brill komt nog nader terug op zijne mededeeling in de vorige Vergadering gedaan, betrekkelijk den omvang van Wicquefort's geschiedwerk. Hierover ontstaat eenige discussie, die aanleiding zal geven tot nader onderzoek.

UTRECHT IN 1795.

De Heer S. G. Heringa doet uit de papieren van zijnen grootvader, den Utrechtschen Hoogleeraar Jodocus Heringa, eenige mondelinge mededeelingen betrekkelijk de Utrechtsche zaken in 1795.

VEREENIGING VAN DE ROOMSCHEN EN DE PROTESTANTEN.

De Heer Heringa legt eenige pamfletten over van 1673 en 1685, handelende over de mogelijkheid eener vereeniging van de Roomschen en de Protestanten. De Heeren Brill en de Geer doen eenige mededeelingen over dusdanige plannen van vereeniging, die uit den aard der zaak onvruchtbaar moesten blijven.

AANBEVELINGEN

VAN

KAPITEINS BIJ HET NOORDER KWARTIER,

1667.

Medegedeeld door den Heer P. A. LEUPE.

Mag Zeeland met recht trotsch zijn dat Middelburg en het zoo veel kleinere Vlissingen, eene reeks van namen kunnen noemen van hen, die binnen hare wallen geboren, op lateren leeftijd de grootste heldendaden ter zee be-

dreven hebben en die niet schroomden hun leven voor het Vaderland op te offeren, als het de eer van 's Lands vlag gold, waardoor hunne namen met gulden letteren in onze geschiedboeken staan vermeld. Ook de steden van het Noorder-Kwartier, Hoorn, Enkhuizen en anderen kunnen er roem op dragen dergelijke mannen te hebben voortgebracht. Reeds meermalen waren wij in de gelegenheid in deze *Kroniek* aanbevelingen te plaatsen, door het Collegie ter Admiraliteit van het Noorder-Kwartier bij H. H. Mog. ingediend, tot rangsverhooging van verdienstelijke en bij dat Collegie dienende personen [1]. Ook nu hebben wij het genoegen onzen lezers eenige aanbevelingen tot Kapitein bij dat Collegie, en door hetzelve in het voorjaar van 1667 aan H. H. Mog. ingezonden, mede te deelen. Uit de daarbij door de supplianten overgelegde verzoekschriften, gestaafd door de getuigenissen van beroemde Vlootvoogden, als van den eenigen de Ruyter, van Meppel, Sweers, van der Zaan en den Sergeant Majoor van het regiment Mariniers, Graaf Johan Belgicus van Hoorn, blijkt het welken dienst ze reeds in vroegere betrekkingen aan het Vaderland hadden bewezen. Van hunne prilste jeugd af de zee bevaren hebbende, hetzij ter koopvaardij, of in dienst van de Oost-Indische Comp^e^ of van den Lande, waren ze achtereenvolgens scheepsjongen, matroos, stuurman, schipper en luitenant geweest, en hadden getoond dat zij den vijand moedig onder de oogen durfden zien. Geen wonder dan ook dat de drie openstaande plaatsen voor ordinaris Kapitein spoedig werden aangevuld. Bij resolutie van H. Ho. Mo. van den 25^en^ April 1667, werden daartoe benoemd: Gerrit Claesz. Posthoorn, Sybrant Pietersz. Hen en Maerten Jansz. de Boer. Dat dit geluk aan laatstgenoemde mede te beurt viel, ofschoon hij de tweede op eene voordracht stond, zal men gedeeltelijk wel daaraan mogen toeschrij-

---

1) Zie de jaren 1866, 1867 en 1870.

ven, dat hij de zoon was van den verdienstelijken Kapitein Jacob Cornelisz. de Boer, die vooral ook door zijne dapperheid onder van Galen, tegen de Engelschen in de Middellandsche Zee, in de jaren 1652 en 1653 betoond, tot Schout bij Nacht werd benoemd. Hij overleed slechts twee jaren later. Een ouder broeder van Maerten, Cornelis, diende mede als Kapitein bij hetzelfde Collegie; deze stierf aan de gevolgen zijner bekomen wonden in den Zeeslag van Solebay, op den 16^{en} Junij 1673, te Rotterdam. De jeugdige Kapitein Maerten toonde door zijn heldhaftig gedrag in de jaren 1671, '72 en '73, dat hij den Kapiteinsrang waardig wist op te houden; hij overleed in 1681.

I. Hooghe Mogende Heeren.

Door het avancement van Davith Vlugh, van Cappitein tot Schout bij Nacht, een ordinaris Capp^n plaetse van dit Collegie vacant geworden sijnde, ende wij ingevolge van het 56^e articul van onse instructie bevought sijnde, uw Ho. Mo. in onderdaenich respect voor te dragen een dubbeld getal van twee bequaeme persoonen, om een uyt denselven bij uw Ho. Mo. geeligeert te werden, en hebben wij niet cunnen naerlaeten uw Ho. Mo. seer gedienstich voor te dragen de persoonen van:

Egbert Pietersz. Quispel en

Captn [1]) Maerten Jacobsz. de Boer.

Beyde bequaeme mannen, hebbende de eerste van kints gebeen gevaren ende verscheyde batailles bijgewoont, ende in den voorleden jaer voor L^t met den Schout bij Nacht Stachouwer sal^r. Den andere, Maerten Jacobsz. de Boer, heeft mede van jonghs aff gevaren, soo in de Straet, Guinea, als in den voorleden jaere voor L^t met den Capp^n

1) Dit is later door een andere hand en marge geschreven.

Cornelis de Boer. Versoeckende met alle respect, dat uw Ho. Mo. een der twee genomineerde met behoorl. commissie als Capp^{n} goetgunstelijck gelieven te voorsien.

Waermede,

Hoghe Mogende Heeren, bidden wij Godt Almachtigh, uwe Ho. Mo. te willen conserveren in langhdurighe gesontheyt en voorspoedighe regieringe. Actum Enchuysen den 22^{en} April 1667.

(get.) Nicolaes Opmeer v^{t}.

Uw Ho. Mo. bereytwillige,

De Gecommitteerde Raden ter Admiraliteyt, residerende binnen Enckhuysen.

Ter ordonnantie van deselve,

(get.) Wilhem van Neck.

Opschrift: Hoghe Mogende Heeren, de Staten Generael der Vereenichde Nederlanden in 's Gravenhaghe.

Dese onderstaende voyagies heb ick Capt. Luyten^{t} Egbert Pietersz. gedaen, beginnende in 't jaer 1648 tot de tegenwoordige tijt.

A° 1648. Voor de eerste mael naer Brasiel gevaren met het boot de Linde Boom, Schipper Pieter Christiaensz., out zijnde 12 jaren.

„ 1649. Met dito Schipper gevaren op Engeland en Schotlandt en Franckrijck of en aen.

„ 1650. Met schip 't Lant van Beloften wederom naer Braesiel gevaren.

„ 1651. Met dito schip naer Poortugael geweest.

„ 1652. Gedient onder den Capp^{tn} Jan Noblet, van 't Collegie ter Admiraliteyt van West-Vrieslandt en 't Noorder Quartier, onder de groote visscherij, en doen van de Engelsche genomen.

„ 1653. Met het schip de Salmander naer Noorwegen gevaeren, en van daer naer Cadix in Spangien, ende voort naer Italyen.

1656. Met het schip de Groote Christoffel voor Onder-Stuerman naer Italyen gevaeren, en doen in dienst van St. Marcus geweest in de Venetiaensche armade [1]).

1659. Met den Capp^tn Seger Groes, voor Schrijver gevaeren, voor 't Collegie ter Admiralyteyt van West-Vrieslandt en 't Noorder Quaertier, onder de visscherij, en doen tegen een Sweetse caper in bataille geweest.

1660. Met een galjoot voor Stuerman, onder de groote visscherij gevaeren met de Grieck van Texel.

„ In December met schipper Fardinande Kiffelt, voor Stuerman naer Malga gevaeren, met fregat de Coninghin van Vranckrijck.

1661. Met het boot van Scheepen Mossel, voor Stuerman onder de groote visscherij gevaeren.

„ 'Tselve jaer in December met Schipper Jacob Naeyer van Vrieslandt, voor Stuerman naer Rovaennen [2]) gevaeren.

1662. Tot Rowaennen voor Stuerman over gegaen op schipper Claes Erasmus van Amsterdam, naer Lixabon.

Dito jaer met Captn Barckhout, voor Stuerman onder de groote visscherij gedient, voor 't Collegie ter Admiralyteyt van West-Vrieslandt en 't Noorder Quartier.

1663. Met Schipper Pieter Olffert Backer, voor Stuerman naer Smirna gevaeren.

1664. In November Luytenant geworden onder den Cap^tn Seger Groes, en in 't jaer 1665 met den

---

1) Wellicht heeft hij toen deel genomen aan de belangrijke zeeslagen gen de Turken, in dat en het volgende jaar 1657 (zie Curt Sivertsen lelaer, door Chr. Bruun, 1871, p. 18—72).

2) Rouaan.

Schout bij Nacht Stachouwer in de bataelie tegens de Engelsche geweest.

A° 1666. Voor Captn Luytenant met den E. Schout bij Nacht Stachouwer, en in de eerste bataelie tegens de Engelse met hem geweest, daer hij den vierden dach is doot gebleeven.

En doen in Zeelandt, door last van haer Edel Mogende Gecommitteerde, overgegaen voor Captn Luytenant, op den Ed. heer Graef Johan van Hoornes, en met deselve in de tweede bataelie tegens de Engelse met hem geweest; hebbe bij den Graef in alles gedient ses maenden en 20 dagen.

Attestatie. Joan Corns Meppel, Luyt. Admirael van Hollandt ende West-Vrieslandt en 't Noorder Quartier,

Attesteert, dat Egbert Pietersz. Quispel van Enckhuysen in dienst van haer Ed. Mo. voor Captn Luitenant met den Hr Schout bij Nacht Staghouwer zalr is uytgevaren, ende naer den doot van dien heer soo is 't dat desen persoon, door last van haer Ed. Mo. in Zeelant, wierde overgeset door sijn goet comportement op den Ed. heer den Graaff Jan van Hoorn; alsoo dat Captn Cersseboem gecommandeert wiert van haer Ed. Gecomm. Raden om over te gaen op het schip van den gewesen Schout bij Nacht Staghouwer zalr, om aldaer het opperste commando te voeren, — Soo is 't dat desen boven genoemde Egbert Pietersz. den tijt dat ick hem hebbe gekent, mits dat hij meest alle dagen aen sijn boort is geweest om sijn last uyt te voeren, soo van den Graeff Jan van Hoorn, als anders, mijns weetens, gelijck mij oock wel bekent is, hem altijt getoont seer vigelant, ende dat met een goet beleyt, soo dat hij hem altijt dies aengaende gedragen heeft als een vroom en eerlijck Captn Luytenant toebe-

hoort: dieshalve ick niet en hebbe cunnen weygeren dese mijne goede getuygenisse te verleenen, op dat alle die dit sien, mogen weeten dat hij een man is die meriteert tot hoger ampten gebruyckt te werden.

Actum Hoorn den 18en April 1667.

(Was get.) J. C. Meppel.

Attestatie. Graeff Johan Belgicus van Hornes, Heer tot Biecht en Moerkercken, Sergeant Majoor en Capiteyn van het regiment Zee soldaten,

Attesteere ende verclare, hoe waer ende waerachtigh is, dat Egbert Pietersz. Quispel van Enckhuysen met hem heer deposant heeft gevaren op 't schip Gelderlant in qualité als Capiteyn Lieutenant, ende dat geduyrende deselve voyagie d'voorschr. Egbert Pietersz. Quispel hem altoos heeft gecomporteert (soo in de batalie tegens d'Engelsche als andersints) als een vroom soldaet behoort ende toecomt te doen; ende sulcx sijn voorsz. sergie altijts naer behoiren wel ende mannelijck heeft waergenomen; oock sijn commando wel heeft weten te gebruycken met goede, groote diligentie ende naersticheyt; soo oock dat hij, Egbert Pietersz. Quispel, nooit heeft getoont dat hij was een liefhebber van starcke dranck, mitsgaders in alle voorvallende occagien goede soldaet ende zeemanschap heeft gebruyckt.

Actum Hoorn den xxjen April 1667.

(Was get.) Gr. J. B. van Hornes.

Aen de Hoogh Mogende Heeren, d'Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden.

Verthoont met behoorlijcke eerbiedinge en in alle onderdanigheyt Maerten de Boer, Lieutenant ter Zee, soone van Jacob Cornelisz. de Boer, in sijn leven Schout bij Naght, varende van 't Collegie ter Admiraliteyt residerende

binnen Enchuysen: hoe dat hij suppl^{t} nu 18 ja
geduyrende het Vaderlandt ten oorlogh te water
bedient, ende oock onder den heer Lieutenant Ad
Generael de Ruyter, in de jaren 1664 en 1665, bijge
de toght ende het exploict na de kust van Guinee, :
hij suppl^{t}, sijnde Lieutenant van Captn Pomp sal^{r},
vermits desselfs sieckte in desselfs plaetse commande
met sijn onderhebbende soldaten en matrosen, neve
dere, heeft helpen veroveren de twee sterckten de
gelschen Cormantyn en Toccorary; hebbende voo
andere het geluck gehadt van met sijn volck d'eerst
d'andere Comp^{e} Cormantyn te beklimmen, en u l
Mog. vlagge van 't veroverde fort te doen afwayen
hij suppl^{t} continuerende sijnen dienst in de jonghs
taillie tegens d'Engelschen, niettegenstaende een
quetsure aen sijn arm en sware slagh op sijn borst
en heeft afgelaten van sijn volck aen te moedigen, e
(sonder roemen) te quyten als een vroom soldaet,
nigh dat hij eyntelijck nogh nae een geveght van d
ren, en nae dat sijne wonde tot drie reysen was ont
gen, door 't ontlopen van sijn bloet in onmaght o
overloop is neergesegen; alle 't welck alhoewel niet
en is geweest dan sijn plight, — Soo versoeckt hij on
nighlijck en verhoopt noghtans, dat u Hoogh Mog
beminnende den genen die hun eer en eedt betrag
daer door bewogen mogen worden om hem suppl^{t}, d
hij nu de nominatie van 't Collegie ter Admiraliteyt
derende binnen Enchuysen, tot eens Capiteyns p
heeft bekomen, en hij d'outste Lieutenant is die v
voorsz. stadt vaert, met deselve vacante Capiteyns p
te begunstigen.

'Twelck doende et(

(Eigenh. get.) M. J. de

---

1) In 1642 geboren, was hij dus met zijn zevende jaar begi
varen.

Den 8en Februarij 1665.

Door ordre van de heer Vysadmirael d'Ruyter, en de heer Vysadm. Jan Cornelis Meppel en verdre bijhebbende Crisraeden, ben ick Capt en Schout bij Nacht Willem van der Zaan, als Collonel ende opperhoofd gemaeckt over alle de gelande Capiteynen, Luyttenanden, Officieren ende mattroosen, om door Godes seegen te helpen verоveren het Casteel Cormantyn. Soo is 't dat ick van der Zaan, voor soo veel als mij bekent is en gesien te hebben, verclaere waer ende waerachtych te weesen, als dat den Luytenandt Marten Jacobsz. de Boer sich als een vroom, goet, eerlijck soldaet ten dienste van ons lieve Vaderlandt in alles wel heeft gedragen, soo in 't veroveren van het fort Toeckerary als in 't veroveren van het fort Cormantyn. Tot kennissie der waerheydt hebbe dit selvighe onderteyckent.

(Eig. get.) Willem van der Zaan.

Datum in Amsterdam den 30en Januarij 1666.

Isaac Sweers, Vice-Admirael van Hollandt en West-Vrieslandt, resorterende onder 't Ed. Mo. Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam.

Verclaere bij desen, ten versoecke ende ter instantie van Maerten Jacobsz. de Boer van Enchuysen, geweesene Luytenant bij den Capn Pomp salr, hoe dat deselve in den jare 1664 ende 1665, neffens andere, onder 't commando van den heeren Vice-Admiralen de Ruyter ende van Meppel geweest in de Middellantsche Zee, ende van daer voorts naer de kust van Gunea, alwaer verscheyde lanttochten sijn gedaen ende eenige forten van de Engelschen verovert, in al 'twelck den requirant sich neffens andere officieren wel en naer behooren gecomporteert ende gedragen heeft, en widers op zee ende te scheep, vermits de indispositie van zijn Capn salr, 't commando over 't volck wel

waergenomen, voor soo veel tot mijnder kennis is gecomen: des hem, dese getuygenis op sijn versoeck niet en hebbe connen noch willen weygeren om hem te verstrecken daer ter plaetse daer 't vereischt. Ter oirconde der waerheyt dit geteeckent in Amsterdam den 12en Februarij 1667.

(Eig. get.) Isaac Sweers.

II. Hooghe Mogende Heeren.

Door het overlijden van Govert 't Hoen een ordinaris Cappiteyns plaets van dit Collegie vacant geworden sijnde, ende wij in gevolge van het 56e articul van onse instructie bevought sijnde uwe Ho. Mo. in onderdaenigh respect voor te dragen een dubbeld getall van twee bequame persoonen, om een uyt denselven bij uw Ho. Mo. geeligeert te worden, en hebben wij niet cunnen naerlaeten uw Ho. Mo. seer gedienstich voor te dragen de persoonen van:

Capt. [1]) Gerrit Claasz. Posthoorn,

en

Jan den Haen.

Beyde bequaeme mannen, waer van de eerste als Exs Cappiteyn van de Oost-Indische Compe ter Camer tot Hoorn, in verscheyde actien ende batailles sich wel heeft gedragen [2]), hebbende van kints been aff gevaren ende gedurende dien tijt veele zee-gevechten bijgewoont; den anderen, Jan den Haen, heeft mede van kints gebeen gevaren ende verscheyde slagen bijgewoont. Versoeckende met alle respect, dat uw Ho. Mo. een der twee genomineerde met

1) Dit is later door een andere hand in margine geschreven.

2) Hij voerde onder anderen in den slag van 1665 (13 Junij) de vlag van de Agatha, van 32 st., behoorende aan de O.-I. C.

behoorlijcke Commissie als Cappiteyn goetgunstelijck gelieven te voorsien.

Waermede,
Hoghe Mogende Heeren, bidden enz.

Actum tot Enchuysen den 22en April a° 1667.

(Get.) Nicolaes Opmeer.

Uwe Ho. Mo. bereidwillighe,
De Gecommitt. Raden enz.
Ter ordonnantie van deselve,
Wilhem van Neck.

Opschrift als voren.

Aen de Hooge eñ Mog. Heeren de Staten Gen. der Vereenichde Nederlanden.

Geeft ootmoedelijk te kennen Jan Jacobsz. Haen, Cappn Lieutenant van den Lt Admirael Meppelen, dat hij supplt van jongs aff ter zee ende nu den tijt van 19 jaeren als Officier ende anders desen Staet gedient, ende middelertijt met den Lt Admirael de Ruyter de jongste toght in Guinea gedaen, ende voorts de batailles jegens de Engelschen bijgewoont heeft, ende sigh soodanich gedragen als bij de nevensgaende attestatien, mitsgaders bij missive van den Luitent Admirael Meppelen aen den heer de Ruyter blijckt. Ende gemerckt hij supplt in consideratie van dien bij 't Collegie ter Admiraliteyt in 't Noorder Quartier mede is genomineert tot een vacante Cappitains plaets, — Soo versoeckt hij seer onderdanighlijck, dat uwe Ho. Mo. hem gunstelijck daermede believen te benificeeren.

'Twelck enz.
(Eig. get.) Johannes Jacobsz. Haen.

Michiel Adriaensz. Ruyter, Lt Admirael van Hollandt ende Westvrieslandt, verclaert ende attesteert hiermede

ter requisitie van den persoon van Johannes Jacobsz. Haen, nu op onse Guineesche reyse als L[t] gedient hebbende bij den heer L[t] Admirael Meppel, dat hij hem alomme geduyrende deselve in sijn voorsz. dienst ende bij alle voorvallende occasien, daer hij is gebruyckt geweest, seer wel gecomporteert ende gedragen heeft, niet alleen tot contentement van mijn persoon in 't bijsonder, maer oock van alle verdere Officieren onser Crijgsraedt, ende voornamentlijck die geene onder wiens Commandement hij exploicten te lande heeft bijgewoondt, dewelcke bijsonderlijck van sijne goede diensten, aldaer bewesen, hebben getuyght. Versoecke oversulcx een igelijck daer bij den voorsz. L[t] Haen sijn avancement tracht te bevoorderen, specialijck de Ed. Mo. Heeren Raden ter Admiraliteyt in de Noorder Quartieren, dat, d'occasie voorvallende, hem gelieven te beneficeren, ter consideratie van sijne voorsz. goede comportementen ende om dat hij hem vromelijck als een goet Officier, soldaet ende zeeman gedragen heeft. T'oirconde der waerheyt hebbe ick deze met mijne gewoonlijcke handtteyckeninge bevesticht. In Amsterdam den xix[en] December 1665. Ende was onderteyckent Michiel Ad. Ruyter.

Naer gedaene collatie is dese copie mette principale bevonden t'accorderen.

In 's Gravenhage den xxij[en] Aprill 1667.

Bij mij

(Get.) J. Engelaer, *Not[s] publ.*

Buiten op staat: Copie attestatie Johannes Jacobsz. Haen, Luitenandt.

Den ondergeschreve Cap[n] ende Schout bij Nacht Wilhem van der Zaen, op den vij[en] Februarij jongstleden, door den heer Michiel Adr. Ruyter gestelt wesende, als Collonel ende Opperhooft over alle de gelaude matrosen van 's Lants vloote, om door Godts genadigen segen daer

mede te helpen veroveren het Engelsche fort Cormantyn, gelegen op de custe van Guinea, attesteert hier mede ten versoecke van Johannes Jacobsz. Haen, die, in qualité als Lieutent van den heer Jan Cornelis Meppel, het geseyde exploict heeft bijgewoont ende door Godts genade loffelijck heeft helpen effectueren, dat hij sich alomme, soo in 't emporteren als deffenderen, soodanich heeft gecomporteert ende gedragen als van een goet officier ende soldaet betaemt ende toestaet, tot mijn bijzonder contentement ende genoegen; met versoeck aen een igelijck die desen sal worden vertoont, dat se den voorn. Johannes Jacobsz. Haen in sijn avancement gelieven behulpsaem te wesen ende de behulpsame handt te bieden. T'oirconde mijne gewoonlijcke handtteyckeninge. In Amsterdam den xixen December 1665, ende was onderteyckent Wilhem van der Zaan.

Naer gedaene collatie is dese copie mette principale bevonden t'accorderen. In 's Gravenhage den xxijen April 1667.

Bij mij

Buitenop staat als voren. J. Engelaer, *Nots publ.*

WelEdele Gestrengen Heer.

Mijn Heere.

Den toonder deses is mijn Capptn Luytnt Johannes Jacobsz. Haen, bij UEd. wel bekent, alsoo dat hij ter tijtt wij uyt de Guinea quaemen, door UEd. goede voorschrijvens het bovengenoemden ampt heeft van onse Ed. Moog. Heeren becoomen, daer voor hij UEd. oock met schuldige eerbiedigheyt altijt wel heeft te bedancken, gelijck hij oock dat doet bij alle gelegentheden. Soo is 't datter alhier den plaetse is vacant van zalr den heer Schout bij Nacht Govert 't Hoen: hetselve sal met een Cappiteyns plaetse

vervult werden. Ende alsoo hij supliant voorleeden soomer hem seer valiant heeft gedragen, en beyde de battaliens als een eerlijck vroom soldaet, gelijck meede in Guinea oock sulcks heeft betoont, hetwelcke bij haer Ed. Moog. in goede consideratie is genomen, ende hebben hem volgens sijn merite op de nominatie gestelt, beneffens Cap^tn Posthoorn, die hem wel mochte een harde partij sijn, daerom soo heeft hij mijn versocht een lettertje van recommandatie aen UEd. te willen verleenen, hetselve ick oock niet en hebbe connen ofte mogen weygeren, om de goede diensten te beloonen aen mijn ende het Vaderlant bewesen. Dieshalve soo hebbe ick de vrijmoedicheyt genomen UEd. ernstigh te willen versoecken, desen boven genoemden Johannes Jacobsz. Haen, daer comende, de behulpige hant gelieft te bieden, ten eynde sijn versoeck mocht een goede uytcomste becomen, waermede UEd. hem grooten dienst soude doen ende mijn groote vruntschap geschieden, waer voor mij altijt verobligeert houde, om UEd. in voorvallende saecken te mogen dienen.

Hiermede WelEdel Gestrengen Heer, soo beveel ick mijn in UEd. goede grasie ende bidden Godt Almachtigh, Hij UEd. Gestrengen sal gelieven te sparen in langduyrige gesontheyt ende voorspoedige regeringe, en sal trachten altijt te mogen sijn ende blijven die ick ben

UEd. onderdan̄ d^r,

J C. Meppel.

Actum Hoorn den 22^en April 1667.

Het opschrift was: WelEdele Gestrengen H^r mijn H^re Mighiel Adriaensz. Ruyter, Luyt^n Adm^rll. van Hollandt en Westfrieslandt, in den Haage.

III. Hoghe Mogende Heeren.

Door het overlijden van Zeger Groos een ordinaris Cappiteyns plaets van dit Collegie vacant geworden sijnde, ende

wij enz. en hebben wij niet cunnen naerlaten uw Ho. Mo. seer gedienstich voor te dragen de persoonen van:

Cap^{n} [1]) Sybrant Pietersz. Hen,

en

Symon Jansz. Karseboom.

Beyde bequaeme mannen, waervan de eerste, hebbende van kintsbeen de zee bebout en verscheyde actien bijgewoont, sich wel heeft gedragen ende lange jaren voor schipper in de Straet gevaren; den ander, Symon Jansz. Karseboom, heeft mede van jonghs aff gevaren, soo in Guinea als anders, en in den voorleden jaere voor L^{t} met den Graeff van Hornis, — versoeckende met alle respect dat uw Ho. Mo. een der twee genomineerde met behoorlijcke Commissie als Capp^{n} goetgunstelijck gelieven te voorsien. Waermede,

Hoghe Mog. HH. enz.

(Get.) Nicolaes Opmeer v^{t}.

Uw Ho Mo. bereydwillige de Gecommitt. Raden enz.

Ter ordonnantie van deselve,

(Get.) W. van Neck.

Actum tot Enchuysen den 22^{en} April 1667.

Opschrift: Hoghe Mog. Heeren de Stat. Gen. der Ver-Nederl. in 's Gravenhaghe.

---

1) Dit is later in margine met een andere hand geschreven.

STUKKEN

rakende de Meijerij van 's Hertogenbosch, 1631.

Uit het Archief van HILTEN.

MISSIVE van Balançon, aan den Schout van Peelandt, 15 Julij 1631.

Mijn heere Schoutet. Alsoo wij sijn geinformeert, dat Capitaine Bergaigne, Schoutet vañ stadt van 's Hartogenbosch, aeñ vorsters vañ Meijerije soude hebben geordonneert te neemen eñ houden in arrest alle goederen, soo meubile als immeubile, eñ special. alle de thienden eñ het innecomen vañ pastooren vañ voors. Meijerije, tenderende deselve ordonnañ tot prejuditie vañ souverainiteyt vañ Catolicque Ma^{t}, — soo eest dat, door d'ordre dien wij hebben van te beletten bij alle middelen 'tgeene de vijanden van sijne Ma^{t} tegen de voors. souverainiteyt willen pretenderen, wij hebben bevonden te behooren inden naeme eñ van wegen sijne Ma^{t} eñ haerer Hooch^{t} te beveelen, deesen ontfangen hebbende, terstonts te geeven ordonnantie aen alle den vorsters van uwen districte, dat sij niet en sullen hebben te gehoorsamen de voors. ordonnañ vanden Schoutet vañ Bossche, noch oock neemen ofte houden in arrest de voors. goederen der pastooren. Ende soo yemants der voors. vorsters hadden haer vervordert via facti eenich onrecht te doen, niet voorder en sullen procederen te geeven eenige inventarisatien der voors. goederen, ofte te geeven eenich relaes, selver te laeten 'tgeene sij alreets souden mogen hebben gedaen, alles op pene daer over te worden achterhaelt eñ daer voor te moeten verantwoorden, gelijck ghij oock persoonel., in gevalle daerinne niet en stelt alsulcken ordre alst behoort: want sulcx ten dienste

van sijne Ma[t] conveniert. Waeromme sult terstondts seynden recipisse van deesen, met 'tgeene hierinne sal wesen gedaen. Waertoe mij ganschel. verlatende, ben,

Mijn heere Schoutet,

Uwen dienaer,

Breda 15 Julij 1631. Baron de Balanzon.

Superscriptie: Monsieur, Monsieur Marck van Gerven, Schout van 't quartier van Peelandt, in absentie aen sijnen Lieutenant, St. Oeden Roy.

MISSIVE van den Hoofdschout van den Bosch, aan Ho. Mo., 17 Julij 1631.

Edele Hooch Mogende Heeren.

Mijne Heeren. Mijnen Stadthouder hadde bij mijne abs. op den vj[en] deser uwer Ho. Mo. geadviseert de proceduren, gehouden tegens de papen deser Meijerije, transgresseurs van uwer Ho. Mo. placcaet vanden 13[en] May lestleden, ende specialijck tegens een pastoor tot Vucht, ende van desselffs civile gevanckenisse alhyer, waer door alsoo de gehoorsaemh[t] van het voors. uwer Ho. Mo. placcaet noch niet en wierde geeffectueert, — Soo ben ick voortgevaeren tot de andere delinquanten, eñ alhier doen haelen eñ in civile detensie des voorbehouden den anderen pastoor tot Vucht, neffens noch eenen tot Berlecum. Door welck gerucht de resterende soo geintimideert sijn geworden, dat meerendeel derselver sijn gevluchtet eñ latiterende, tegens dewelck ick bij arrest op haere goederen procedere, derselver sijnde over de 50 int getal, daer van mij op huyden is gebleecken bij recepisse, dat de respective vorsteren den voors. mijnen last van arrestamenton hebben ontfangen. Ick sal wijders van u Ho. Mo. verwachten de naerdere ordre eñ beveelen die deselve in de-

sen mij sullen gelieven te geeven, om mij in alle vlijt eñ onderdanicheyt daer naer te connen reguleren. Waermede, naer gans ootmoedige mijne gebiedenisse, ick Godt Almachtich bidde,

Edele Hooge eñ Mogende Heeren, uwer Ho. Mo. in eene langduerige ende voorspoedige regieringe eñ gesontht[t] te gespaeren. Uyt 's Hartogenbosch den 17en Julij 1631. Onderstont: uwer Ho. Mo. onderdanigen getrouwen dienaer, get. H. Bergaigne.

MISSIVE van den plaatsvervanger van den Hoofdschout van den Bosch, 22 Julij 1631.

Edele Hooge eñ Mogende Heeren.

Mijne Heeren. Mijnen Mr den Hoochschoutet deser Stadt eñ Meijerije hadde uwer Ho. Mo. op den 17en deser aengedient vande arresten bij hem gedaen op de goederen eñ innecomen vande papen derselver Meijerije, wegen de overtredinge van uwer Ho. Mo. placcaet des 13en May lestleden. Sedert is mij ter handt gecomen copye van seeckere missiue bij Balanzon gesonden aeñ Schotetten der vier Quartieren, ten eynde de respective Vorsters niet en hebben te obedieren den ontfangen last vañ voors. arresten, gelijck u Ho. Mo. uyt bijgaende copye van dien sullen verstaen connen. Ende gemerckt mij te vooren compt, dat sommige derselver Vorsters haer onwillich houden om het voors. arreat in 't werck te stellen, uyt oorsaecke sij sustineren geen eedt in handen uwer Ho. Mo. gedaen te hebben, nochte vanden voorgaenden gerelaxeert te sijn, — soo dient, onder ootmoedige reverentie, ofte uwer Ho. Mo. niet goet eñ dienstich souden vinden haer den voors. eedt te doen affneemen.

Item alsoo d'ingesetenen der meergenoemde Meijerije,

soo wel geestel. als weereltl., noch dagelijcx voortvaeren in 't obtineren eñ door de deurwaerders vañ andere sijde in 't werck te stellen allerhande provisien eñ executorien vanden Hove tot Brussel, dient, insgelijcx onder behoorlijcke correctie, off uwer Ho. Mo. niet raedtsaem souden vinden, dat soo wel tegens d'impetranten, als executeurs van dien, criminelijcken wierde geprocedeert naer behooren, op dat alsoo door het eene den vijandt bij trappen uyt, eñ u Ho. Mo. bij trappen in de volcomen possessie geraecken; mij in alles met ootmoedichste onderdanicheyt gedragende tot de beveelen bij u Ho. Mo. hierinne te geeven. Ick bidde Godt Almachtich,

Edele Hooge eñ Mogende Heeren, uwer Ho. Mo. regieringe met voorspoet te segenen. 's Hartogenbosche den 22en Julij 1631. Onderstont: uwer Ho. Mo. onderdanichsten eñ getrouwen dienaer, den Stadthouder des Hoochschoutet voors., get. J. Catz.

EXTRACT uyt de resolutien van Heeren Staten van Holland en West-Vrieslandt, genomen in hun Ed. Groot Mog. vergadering, gehouden in Julij 1631.

Sijnde geleesen brieven vande Hoochschout eñ sijn Stedehouder in 's Hartogenbosch, vanden 17en eñ 22en deser, ende van Balanson, Gouverneur tot Breda, vanden 15en deser, eñ geopent de deliberatien daerop in de vergaderinge vande Heeren Staten Generael gehouden, ende dat de Gecommitteerde van dese Provincie versochten dienaengaende vañ Heeren Staten gelast te mogen worden, — Is nae deliberatie verstaen ende geresolveert, dat, tot conservatie vande hoocheyt van het landt in ende over de Meijerije van 's Hartogenbosch ende vande publicq. authoriteyt, die met het emaneren van het joncxste placcaet

vañ 13^{en} Meije lestleden, tegen de exercitie vañ pastoren eñ andere geestelijcke, van haere diensten in de cloosters, kercken eñ capellen in de voors. Meijerije, met d'ordre op d'executie van het voors. placcaet gegeven, is geenga geert, aen de Gedeputeerde in het leger sal worden geschreven, omme met sijn Ex^{cie} den Prince van Oragnien te communiceren eñ delibereren, in wat voegen, mette meeste reputatie eñ seeckerh^{t} van het Landt, de beveelen ende proceduren, daerop aengevangen, ten effecte gebracht, ende de beletselen, daer tegen gedaen ofte voor te neemen, sullen connen geweert worden, omme, het advys van S. Hoochgem^{te} Ex^{cie} nevens de rescriptie vañ voors. Gedeputeerdens gesien, desen aengaende eyntel. resolutie te neemen.

AAN de Ho. Mo. Heeren Gedeputeerden te velde, 28 Julij 1631.

Edele etc. Wat de Hoochschout eñ sijn Stadthouder bij missiue vañ 17^{en} eñ 22^{en} deser uyt 's Hertogenbosch aen ons respectivel. hebben geschreven, eñ 'tgeene de Gouverneur tot Breda den 15^{en} derselver maent den Schout van Peelandt heeft geadverteert eñ geinsinueert, sullen u l. cunnen sien uyt de nevens gaende bijlagen, eñ alsoo het placcaet op 't sluyten vande parochie- eñ clooster kercken, mitsgaders de cappellen in de Meijerije van 's Hartogenbosch, nae voorgaende communicatie met sijne Ex^{cie}, den 13^{en} May lestleden is geemaneert, — Soo en hebben wij niet dienstich geoordeelt hier inne verder te treden, sonder alvoorens te verstaen de wijse consideratien van sijne Ex^{cie}, in wat voegen mette meeste reputatie eñ seeckerh^{t} van het Landt de beveelen, in 't voors. placcaet gevoert, eñ de aengevangen proceduren, daerop gevolcht, ten effecte gebracht moogen worden, om daer door te

geraecken tot de meeninge eñ intentie, daer toe het meergenoemde placcaet is gedaen emaneren. Derhalven versoecken eñ begeeren wij, dat u l. hierover met sijn Ex[cie] willen communiceren, eñ sullen hierop bij rescriptie van u l. verstaen de consideratien van deselve sijne Ex[cie], die wij met verlangen sullen verwachten. Act. den 28[en] Julij 1631.

VIJFDE VERGADERING.

1 Maart 1873.

BIBLIOTHEEK. — OMVANG VAN WICQUEFORT'S GESCHIEDWERK. — CATALOGUS VAN SCHILDERIJEN. — HET PARTHENON. — PORTRETTEN. — AANTEEKENINGEN BETREFFENDE DE VEROVERING VAN ROERMOND ENZ., 1632. — STUKKEN BETREFFENDE DEN STAAT VAN MAASTRICHT, 1630.

BIBLIOTHEEK.

Ten geschenke ontvangen:

Van den Schrijver:

W. J. Knoop, *Iets over Willem den derde, als legerhoofd.* Amsterdam, 1873. 8°.

Van het Ministerie van binnenl. zaken:

Publications de la Société historique et archéologique dans le duché de Limbourg, IX. Ruremonde, 1872. 8°.

In ruiling ontvangen:

Van het Bataviaasch Genootschap van Kunst. en Wetenschappen, te Batavia:

Verhandelingen, XXXVI. Batavia, 1872. 8°.

Notulen van de algemeene Bestuursvergaderingen, X, 1872. 1, 2, 3.

Tijdschrift, XVIII. 6e Série, I. 5, 6. Batavia, 1872. 8°.

Van het Koninklijk Instituut voor Land-, Taal- en Volkenkunde van Neerl. Indië, te 's Gravenhage:

Bijdragen, 3e volgreeks, VII, 2. 's Gravenh., 1873. 8°.

Van de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis, te Zwolle:

Verslagen van de handelingen der Vergaderingen 1—7, 14, 15, 16, 20—29.

Kronijk van Ger. Coccius. Deventer, 1860. 8°.

OMVANG VAN WICQUEFORT'S GESCHIEDWERK.

De Heer Grothe komt terug op het in de vorige Vergadering door den Heer Brill geopperde gevoelen, dat door Wicquefort nimmer meer dan 25 boeken zouden zijn geschreven van zijne *Histoire des Provinces-Unies*, en handhaaft den grooteren omvang van het oorspronkelijke Handschrift, vooral op grond van het *Essai de Critique* H.S. en van de in zijn Handschrift van Wicquefort opgenomen *Indice expurgatoire* van *Lestevenon* en de *Remarques* van *Bassage*, die 32, althans meer dan 25 boeken hebben gezien. Cf. de Inleiding van den Heer Lenting, op het 1e deel van Wicquefort, p. XXXII. — De Heer Brill behoudt zich nader onderzoek voor.

CATALOGUS VAN SCHILDERIJEN.

De Heer Vreede spreekt over den *Catalogus van Schilderijen*, een pamflet voortgevloeid uit de twisten van het laatst der vorige eeuw, in den vorm van eene lijst eener

verzameling van politieke portretten. De schrijver van dit pamflet is niet bekend; vele gissingen zijn gemaakt naar den auteur. Onder hen werd soms ook de Raadpensionaris van de Spiegel genoemd. Opmerkelijk is, dat de Heer Vreede in het archief van v. d. Spiegel een exemplaar van dien „Catalogus" gevonden heeft, waarbij in margine met de eigen hand van v. d. Spiegel de namen van hen staan aangeteekend, die zijn bedoeld. Zeker is, dat de personen, die in gunstig of ongunstig licht worden gesteld, door hunne politieke richting wel of niet met de gevoelens van den Raadpensionaris sympathiseerden.

Spreker zoude evenwel daaruit niet als ontwijfelbaar durven besluiten, dat v. d. Spiegel de auteur is van dat pamflet.

HET PARTHENON.

Naar aanleiding van de *Elgin Marbles*, in het Britsch Museum bewaard, spreekt de Heer Morell over het Parthenon en de beeldhouwwerken, waarvan in die *Marbles* fragmenten zijn bewaard. Spreker geeft daarvan prachtige photographieën ter bezichtiging.

PORTRETTEN.

De Heer Nijland geeft uit zijne rijke collectie wederom een aantal Nederlandsche portretten ter bezichtiging.

AANTEEKENINGEN

BETREFFENDE

de verovering der steeden

ROERMOND, VENLO, MAASTRICHT EN LIMBURG,

1632.

Uit het Archief van HILTEN.

MEMORIAEL aenteyckeninge van de veroveringe der steeden Ruremonde, Venlo, Maestricht eñ Limborch, eñ vande gelegenth[t] derselver, in 't stuck van haere Regieringe, voor soo veele men deselve heeft connen verneemen ende daervan bericht is geworden.

Den 1[en] Junij 1632, als sijn Ex[cie] met het leger gecomen was voor Venlo, heeft hoochgedachte sijn Ex[cie] aen deselve stadt eñ oock aen die van Stralen gesonden, dat sij eenige souden hebben te deputeeren, om met hem te coomen capitulatie maecken. Die van Venloo hebben geantwoort 'tselve niet te cunnen doen, sonder alvoorens gesproocken te hebben met haeren Gouvern[r], Graeff Hendrick vañ Berge, versoeckende paspoorte om ten selven eynde naer Gelder te gaen, daer hij was, die hun vergunt is eñ een trompetter daerbij gedaen.

Den 2[en] Junij hebben die van Stralen gesonden 2 Burgemeesters met den Pastoor, dewelcke, gehoort hebbende de presentatie van sijn Ex[cie], te weeten, soo sij hun wilden vougen, de Spaensche regieringe affgaen eñ comen bij de Geunieerde Provincien, dat sij souden gemainteneert werden bij haere privilegien, vrijheden eñ rechten, als oock bij de publicque exercitie vañ Roomsche Catho-

licque Religie, verclaert hebben 'tselve wel genegen sijn te doen, maer overheert wesende van 't garnisoen, niet te connen, ende sijnde hun geantwoort, dat sij hun naerder tegens morgen souden moeten verclaeren en̄ sich het garnisoen quijt maecken, sijn sij vertrocken om rapport te doen.

Ten selven dage heeft sijn Ex^{cie} naer Ruremonde gesonden sijn Gen. Graeff Ernst, met eenige troupes te voet en̄ te peerde.

Den 3^{en} Junij, die van Stralen wederom gecoomen ende hebben in 't overgeven van̄ stadt geaccordeert, versoeckende derrewaerts eenich volck gesonden mochte werden, om 's Coninex volck te beeter en̄ met reputatie te doen deslogeren, 'twelck geschiet is, sijnde de Colonnel Wijnbergen met eenich volck te voete en̄ te peerde derwaerts gesonden.

Ten selven dage hebben haer oock die van Venloo overgegeven en̄ gecapituleert, dat sij in haere rechten, vrijheden en̄ privilegien souden werden gemainteneert, mitsgaders oock in haere regieringe ende publicque exercitie van haere religie, despicierende eene kercke voor d'exercitie van̄ gereformeerde religie.

Den 5^{en} Junij het leger opgebroocken sijnde, marcherende naer Ruremonde, hebben de gecommitt^{den} van haer Ho. Mo. neven sijn Ex^{cie} te velde haeren wech door Venloo genoomen, om de gecontinueerde Magistraet in eedt van 't Landt te neemen. Dan sij hebben geweigert, niet alleen eedt, maer oock belofte van getrouwich^{t} te doen. Eyntel. belooft voor den tijt van een maent in haeren dienst getrouwel. te continueren, om ondertusschen te sien wat bij die van Ruremonde, als haer hooftstadt, soude werden gedaen.

De stadt van Ruremonde bij nae op gelijcke conditien ten selven dage gecapituleert hebbende, en̄ het leger den 7^{en} Junij opbreeckende, hebben de Gecommitteerde van

haer Ho. Mo., passerende door Ruremonde, de Magistraet doen vergaderen, om volgens de capitulatien haer den eedt van getrouwicheyt te laten doen. Dan sij hebben versocht uytstel voor een maent, om eerst d'Infante haeren eedt op te schrijven, presenterende evenwel gehouw eñ getrou te blijven, op verlies van lijff, goet eñ bloet. Daerop hun geantwoort is, dat soodanige opschrijvinge aen de Infante niet nodich en was; dat sij bij de capitulatie gehouden waeren den eedt te doen, doch dat men haer belofte van gehouw eñ getrou te sijn bij provisie soude aennemen, die sij dienvolgens oock gedaen hebben in handen vañ heer Grave van Culenburch.

Wat nu aengaet d'aenstellinge vañ Magistraet in de voors. steden, daervan de resolutie vañ 20en Novemb. lestleden is spreeckeñ, d'selve is niet verandert, maer gebleeven gel. die was, volgens de capitulatie. Eñ belangende d'andere politicque officien, daerop en is geen informatie genoomen, om dat daertoe geen gelegentht eñ tijt en was, vermits het geheele leger daernae niet en conde wachten eñ de Gecommitteerden 't selve mosten volgen, om haer niet te separeren vañ persoon van sijn Excie, eñ dat men meende, dat bij die van Gelderlandt daerinne ordre soude werden gestelt, als sijnde de voors. steden tot deselve Provincie gereduceert, gelijck men oock daernae verstaen heeft datter eenige Gedeputeerden van 't Hoff eñ Reeckencamer in de voors. steden sijn geweest.

Wat aengaet de militaire officien van Commandeur, Maieur eñ Commis vañ munitie van oorloge, deselve sijn altemael door sijn Excie, gelijck wij verstaen hebben, bestelt.

De stadt van Maestricht den 22en Augusti gecapituleert hebbeñ, sijn de heeren Gecommitteerden eenige dagen daernae met haere mesnage daer binnen gegaen, om haer te beter op alles te connen informeren, eñ hebben verstaen de stadt tweeheerich te sijn, ende de regieringe van dien te bestaen bij den Prince van Luyck, eñ den Con.

van Spagnien, als Hartoch van Brabant, nu haer Ho. M
in desselffs plaetse. Eñ sulcx niet bij separatie, d'eene
't eene quartier te Wijck off elders, d'ander in 't ande
maer in divisien eñ promiscue, sulcx dat oock de regie
ders bij beyde Princen werden gestelt, uytgesondert alle
datter twee Schoutetten sijn, bij elcke Prins apart geste
om een yeders gerechticht te bewaeren.

D'Officiers die wij bevonden hebben sijn deese: vi
Commissarisen Deciseurs, van elck Prince twee; vier Co
missarisen Instructeurs, van elck Prince mede twee; tw
Schoutetten, van elck Prince een; twee Burgemrs, v
elck Prince een; 14 Scheepenen, van wegen elck Prin
seven; 8 Geswoorens, van elck Prince vier; een Payme
ter ofte Rentmr; een Pensionaris, Muntmr eñ Lombae
een Licentmr, Collecteur, Controleur ende besiender.

De Commissarisen Deciseurs werden bij haer respecti
Princen gestelt eñ blijven ad vitam, ten sij datse om
denen werden geremoveert, gelijck nu den Bisschop v
Luyck geremoveert heeft Moreum, sijnde Agent tot Br
sel, om dat hij hem mette compste van Papenheym ha
gemoeyt, wel wetende datte Gecommittde van haer E
Mo. met hem niet en souden willen besoigneren, sij
in sijn plaets gestelt de heer Louffelt.

Haer officie bestaet daerinne, dat sij eens 's jaers,
Augusto, in de stadt comen, de Magistraet als dan v
nyeuwen, te weeten: de Burgemrn, Scheepenen, Gesw
rens eñ Paymr, eñ opneemen alle de reeckeningen, s
vañ voors. Paymr, gasthuysen, leprosen eñ andere arm
huysen, insgelijcken oock de reeckeninge vañ Licentm
ende dat sij opte disordren, soo daerinne eenige gevond
werden, ordre stellen.

Aen haer wert oock geappelleert vañ sententien, bij d
hoogen eñ legen gerechte geweesen, daerom sij dan oo
de processen telckens visiteren, sententieren eñ wijsen
arrest, sonder voorder resort, appellatie, reductie off revis

In 't vernieuwen vañ Magistraet wert deese ordre gehouwen, datte Brabantsche Schout ende den Deecken van St. Servaes een lijste van eenige persoonen, niet gebooren sijnde van Luycksche moeders, elcx apart overgeven aeñ Commissarisen van haer Ho. Mo., gel. oock de Luycksche Schout eñ den Deecken van St. Maria lijsten overgeven van eenige persoonen, van Luycksche moeders gebooren, aeñ Luycksche Commissarisen, daeruyt men de keur soude mogen doen, sonder dat nochtans de heeren Commissarisen daer aen, namentl. aeñ lijste, gebonden sijn.

De Commissarisen totte electie vergadert sijnde, wert bij de Luycksche (die bevonden sijn in alle acten eñ schriften de preseance te hebben, doch soo, dat eerst een Luycxsche, daernae een Brabantsche, dan weder een Luycksche ende daernae een Brabantsche teyckenen) eerst voorgeslagen een Luycx persoon, om tot Luycksche Burgem̃r geelegeert te werden, gel. dan oock bij de Commissarisen van haer Ho. Mo. voorgeslagen wert een Brabants persoon (sijnde daertoe gequalificeert een yeder, die van geen Luycksche moeder is gebooren) om tot Brabantsch Burgem̃r gestelt te worden, ende wanneer dan van d'eene off d'ander sijde daertegen niet en valt te seggen, soo werden de twee bij de Commissarien conjunctim gecoren.

Op gelijcken voet procedeert men dan oock voorts totte electie der Scheepenen, eñ daernae mede totte geswoorens.

Tot Paym̃r wert 't eene jaer een Luycksche, 't ander een Brabantsche gestelt, met gemeene stemmen der Commissarisen, uyt de rijcxsten, om verschot te connen doen: daeromme 'tselve ampt niet aengenaem is.

De voors. electie is veele jaeren herwaerts altoos geschiet ten overstaen vañ Gouverneur, die daertoe last heeft weeten te practiseren, onder pretext dat hij voor de bewaernisse vañ stadt moste responderen, eñ oversulcx geen ander als vertroude persoonen conde aenneemen, sulcx dat in effecte de geheele Magistraet van hem heeft moeten dependeren.

Uyt de voors. Magistraet werden 2 Collegien van J titie geformeert: het eerste bestaet in de Schoutet eñ Scheepenen, voor dewelcke coomen reële eñ crimin saecken; doch wijsen de Brabantsche Scheepenen o Brabantsche borgeren, eñ de Luycksche Scheepenen ov Luycxe borgeren. Dit Gerichte heeft twee Secretarise: bij de respective Princen elcx eene gestelt, die ad vita blijven.

Het ij[e] bestaet in de twee Burgemrn en 8 Geswooren voor dewelcken conjunctim geventileert werden alle pe: sonele saecken, ende wert genoempt het leech recht. De hebben oock twee Secretarisen, die bij de geheele Magi traet gestelt werden. Ende wert van beyde Collegien g appelleert aeñ Commissarisen Deciseurs, gelijck voors. i

De 4 Commissarisen instructeurs werden bij de respe tive Princen elcx twee gestelt, ende blijven mede ad vita Haer officie bestaet daer in, dat voor haer alle saeck van appel geinstrueert werden, vermits de Commissaris Deciseurs niet in loco woonen; ende geinstrueert sijnd werden sij aeñ Commissarisen Deciseurs overgelevert.

De 2 Schoutetten werden bij de Princen gestelt, el apart, die elck voor sijn meesters gerechticheyt vigilee Die Luycksche geniet sijn helfte vañ breucken geheel; Brabantsche verantwoort van sijn helfte d'eene helft ende brengt wederom in reeckeninge d'oncosten van Ju titie. De Luycksche Schout, sijnde assessor vañ bed geweest, versoect continuatie vañ gagie van 200 gul.

De Pensionaris bij de stadt.

De Muntmr en Lombert bij den Coninck, nu ha Ho. Mo.

De Licentmr heeft aen de Gecommitteerde twee co missien getoont, eene vañ Coninck, eñ eene vanden Prin van Luyck, die 2 off 3 maenden jonger was, eñ versto den, dat hij bij den Coninck gestelt was, eñ datten Bi schop oock daerop commissie hadde gegeven.

Vande licenten heeft men verstaen, dat beyde Princen in 't jaer 1580 deselve ingewillicht hebben.

Datte selve a° 1583 ingevoert sijn, mits dat de reeckeningen daervan gedaen souden werden, niet voor d'Admiraliteyt vañ Coninck, maer voor de Commissarisen van beyde Princen; dat oock 'tselve alsoo continuelijcken is geschiet, eñ mede noch dat jaer voor de Commissarisen vañ Prins van Luyck eñ van haer Ho. Mo.

Datter een besondere lijste is gemaeckt, differereñ vañ licenten des Conincx op andere plaetsen.

Dat vande incomende eñ uytgaende goederen geen licent en is betaelt, maer alleen vande passeerende te scheepe, sulcx dat het in effecte niet en is als passagegelt, doch dat het genoempt wert waterlicent, werdende opte landtvrachten bij de Princen geen licent getrocken, maer bij de stadt alleen, met permissie van beyde Princen; die daer voor aeñ Princen betaelt 400 gul. 's jaers, tot redemptie vanden 16en peñ bij haer daer voor belooft.

Dat dit waterlicent off passagiegelt eerst is verpacht eñ nu gecollecteert geweest bij den Collecteur, dewelcke geemploieert hebbeñ tot besierder eñ tolknecht, oude schippers, die uyt het gesichte van een schip, eñ hoe diep 'tselve is 'gaende, conden oordelen vande quantiteyt der ladinge, de collecte veel hooger gebracht heeft als de verpachtinge, ende daerover hem te Brussel aengenaem heeft gemaect.

De judicature vañ questien over de licenten valleñ, heeft gestaen bij den Gouverneur, als superintendent vañ licenten, eñ twee assesseurs, bij elcke Prince eene gestelt.

Op alle dese voors. officien hebben de Gecommitteerden van haer Ho. Mo. haer niet ondernoomen te disponeren, als alleen op 't stuck vañ Magistraet.

Sijnde op aengeven van eenige Gedepden vanden secreten Raet des Bisschops, van datten tijt al 1° Augusto gecomen was, om de Magistraet te vernyeuwen, dat het nu

niet langer conde uytgestelt worden, om datte Magistraet haer hielde gedechargeert, niet willende met het billietteren off andere stadts saecken te doene hebben, ende dat sij van Luyck gereet waeren door haere Commissarisen met die van haer Ho. Mo. hierop te besoigneren, de saecke gecommuniceert met sijn Excie, eñ goet gevonden datte heeren Beaumont eñ Tresorier gñael van Goch de functie van Commissarisen Deciseurs van wegens haere Ho. Mo. souden doen.

Dienvolgens hebben haer deselve geinformeert opte persoonen, haer nu eñ dan bij geschrifte gegeven, die de saecke van haere Ho. Mo. eñ de gereformeerde religi souden moogen toegedaen weesen, ende heel weynic bevonden, off waeren al meest van Luycksche moeder gebooren. Eñ haer bevinde alvoorens gecommuniceert hebbende met sijn Excie eñ d'andere heeren Gecommitteerden, sijn ter gewoonlijcker plaetsen mette twee Luycksche heeren Commissarisen vergadert; eñ sessie genoomen hebbeñ naer den ouden voet, doch onder protestatie van non prejuditie, is d'electie, in vougen ende manieren boven verhaelt, geeffectueert, eñ den eedt, die alleen sloech opte conservatie vande Roomsche Religie, met exclusie vañ Gereformeerden, met gemeen consent verandert eñ gedresseert na den tegenwoordigen tijt, gelijck oock der borgeren eedt daer naer mede is verandert geworden. Eñ deselve veranderinge van d'eene eñ d'anderen eedt sijn Excie eñ d'andere heeren Gecommitteerden gecommuniceert eñ bij deselve oock goetgevonden sijnde, is deselve daer nae bij de Magistraet ten dage vañ publicatie gepresteert, gelijck oock eenige dagen daer nae de respective gilden, ontboden sijnde, den nieuwen eedt van getrouwicht hebben gedaen.

Ende vermits deesen eedt nyet en conde affgenoomen werden als door den Scholtis, is d'selve bij een acte gecontinueert, om goede redenen sijn Excie eñ d'heeren daer-

toe moverē, eñ heeft deselve Scholtis mede daerop den eedt gedaen. Hem is oock een acte gegeven, gelijck de Luycksche Schout hadde, dat hij soude staen over alle transporten eñ beswaernissen van erffgronden. Oock, vermits over de debauche vanden Brabantschen Secretaris van 't Hooge gericht, die nu oock doot is, geclaecht wierde, eñ oock noodich was een Secretaris vañ religie te hebben, is goetgevonden den ouden te verlaten, soo wel van 't Hooge gerechte als vanden Vroenhoff, eñ in sijn plaets te stellen Philips Beeltgen, hebbē hij eñ sijn ouders aldaer om de religie veel moeten lijden, eñ nu selffs oock goede diensten gedaen.

Hiernae sijn bij de voors. Commissarisen opgenoomen de reeckeniñ vañ stadt, vañ Heyligen Geest, vañ Leproosen, van St. Catharina eñ Nicolaes Capelle, die van Bellick [1]) eñ vañ licenten.

In de reeckeniñ vañ licenten gevonden sijnde de gagien vañ Superintendent eñ twee Assesseurs, sijn deselve voor de leste reyse gepasseert, eñ 'tselve Collegie affgestelt, om dat den Gouverneurs van haere Ho. Mo. steden 't gesach in 't incomen van 't Landt nyet en wert toegestaen. Eñ vermits de Luycksche Commissarisen oock niet en conden beneemen de jurisdictie van haeren meester over de licenten, is bij provisie, tot naerder ordre, geaccordeert, datte questien over de licenten vallende souden comen voor 't lege Gerechte vande stadt.

Oock is den Licentm̄r in de rekeniñ gechargeert met eenen stuver op elcken gul., die hij voor la Motterie ontfangen heeft vande schippers, sonder daervan mentie te maecken in sijne reeckeniñ.

Aengaende d'andere Officiers, te weeten, die vier Commissarisen Instructeurs sijn gebleeven, doch sonder acte van continuatie, sijnde de twee Brabantsche Licentm̄rs

1) *Bellick*, dorp aan den Rhijn, bij Nuis.

Dionijs Meis, Pensionaris vañ stadt eñ Scheepen vand
Vroenhoff, eñ Licentm̃r Adam Randenraet, mede Sche
pen vañ Vroenhoff.

De Pensionaris is van gelijcken gebleeven, sonder ac
van continuatie.

De Muntm̃r maecte voorts staet om te vertrecken.

De Wardyn, mede Scheepen vanden Vroenhoff weesend
versocht de continuatie van sijn logement in de Mun
eñ tractement; daerop niet en is gedisponeert, dan
den Commis Coninck gelast 't huys tot sijn nodichste m
gasijn te bewoonen, hebbende mede bij inventaris overg
noomen alle muntgereetschap.

Om den lombaert op te houden heeft de Taeffelhoud
acte van continuatie versocht, werdende bij elck een a
een charitatyff man gerecommandeert. Lus heeft mec
acte daertoe versocht; andere versoecken montem pietat
aldaer op te rechten; dan daerop en is nyet gedisponee

Op 't Licentmeesterschap eñ andere officien daeraen c
veñ is bij haere Ho. Mo. gedisponeert, waervan de G
committeerde hebben geadviseert de Regieringe van Luyc
ten eynde om vanden Bisschop mede commissie voor ha
luydens te hebben. Daerop deselve den 30en Octobris g
rescribeert hebben, dat sij meenden, dewijl de voorgae
Licentm̃r was gestelt bij den Bisschop eñ mits dien
crachte vañ capitulatie moste continueren, dat beyde p
soonen souden geaccommodeert sijn. Daerop aeñ heer Lo
felt bij monde geseyt is, dat wel de Commissie vañ
centm̃r mede bij den Bisschop gegeven wort, maer
den Coninck altoos denselven gestelt heeft, daerin ha
Ho. Mo. nu mosten continueren. Wat daerop zedert
vertreck vañ heeren gevolcht is, weet men noch ny
doch hebben de Gecommitteerden evenwel den voors.
centm̃r in sijn officie doen installeren, met last, dewijl
lijste nyet en conde verandert werden, als met consent v
beyde Princen, dat hij de oude lijste, tot noch toe alda

gebruyckel., soude volgen tot naerder ordre van haere Ho. Mo., daerop dan sal dienen geresolveert met die vañ Luycksche Regieringe.

Gelijck hem mede gelast is te continueren in den ontfanck van twee gulden op elck peert aldaer comende, welcke twee gulden de Bisschop geaccordeert heeft om den gñalen pachter des Conincx van alle incomende peerden uyt dese landen, in plaetse van vier gulden bij den Coninck daerop geset, t'ontfangen, mits aeñ Bisschop jaerlijcx daeruyt reyckende duysent guldens, waerop mede sal dienen geresolveert.

Oock is hem gelast vañ goederen, over asse gaende, bij provisie licent t'ontfangen tot naerder ordre, vermits de luyden claechden dat Maseyck uyt haeren wech was liggende.

De questien over de licenten vallende sijn bij provisie gestelt ter judicature van 't lege Gerechte.

Van wegens den Prince van Luyck is door de Commissarisen Mean eñ Louffelt, mitsgaders Chocquier gepresenteert een accort, den 20en May 1615 tusschen den Ertshartoch ende Bisschop gemaect, op 't employ van 't incomen der licenten, houdeñ onder anderen, datten Prince van Luyck daer uyt jaerlijcx soude trecken 5000 gul., versouckende dat hem 't selve voortaen soude mogen volgen van maent tot maent, volgens de capitulatie.

Ende ten ijen, dat hem voortaen soude volgen de helfte van 't peerde licent, in plaetse van 1000 gul. 's jaers, bij hem vañ pachter ontfangen.

Waerop henluyden ter antwoort is gegeven, dat daervan rapport soude werden gedaen aen haer Ho. Mo., nyet twijffelende off deselve souden geven reden van contentement.

Met die vañ stadt is gesproocken van wegens invoeringe van eenige middelen van consumptie, die wij vonden op weynich specien te weesen, eñ oock van cleyne importantie, uytgesondert dat vañ wijnen, ten tappe gaende,

gegeven wert den 5^{en} penn̄, eñ dat van 100 ℔ mouts g
maelen betaelt werden 18 st. Die vañ Magistraet hebbe
geantwoort, al wilden sij op d'eene off d'andere speci
yets stellen, dat sulcx in haer vermogen nyet en soud
sijn, vermits de stadt rontsom grenst aen 't landt va
Luyck eñ Limborch, daer gans niet en wert betaelt, wer
waerts haere ingesetenen, meest arm volck sijnde, datel
souden vertrecken; dat mede in 't dorp van St. Pieter
recht voor de poorte vañ stadt liggende eñ Luycx wesende
alle haere ingesetenen eñ soldaten souden gaen drincken
eñ alle neringe de stadt beneemen, behalven dat alle gees
telijcken eñ haere dienaers vrij sijn, eñ oock die van St
Servaes een vrijen wijnkelder hebben: daerbij de saeck
doen is verbleven; doch is den wijnkelder daernae bij pro
visie voor een jaer, op 't versoeck vañ heeren Gecommit
teerden, geslooten.

Ende vermits sij versochten logisgelt te mogen genieten
gelijck ten tijde vañ Con. was geschiet, sijnde de soldate
die nyet in de baracquen conden logeren, met servicie
versien geweest, is hun aengeseyt, dat sij houdende c
baracquen tot haere dispositie, alvoorens souden moete
resolveeren selffs eenich volck tot haeren laste te neeme
om sulcx gesien alsdaen daerop naerder te connen reso
veeren. Waerop sij eyntel. soo verre gecomen sijn, dat
gepresenteert hebben twee comp^{en} ruyteren eñ 1500 m
te voete tot haeren laste te neemen, betaelende aen
geene, die in de baracquen souden logeren, halff gel
welcke presentatie voor eerst is aengenoomen, ende, m
correspondentie vande heeren Gecommitteerden, tot se
vitiem̄r gestelt .... Alewijn.

Tot exercitie vande gereformeerde religie is de kerck
van St. Hilaire voor de france tale gehouden; maer d
van St. Jacob voor die duytschen all te cleyn vallend
sijn bij eenige heeren besichtiget de 4 parochiale kercke
ende voor de bequaemste gevonden sijnde die van St. M

thijs, is de Magistraet aengeseyt, dat sij deselve souden doen ruymen. 'Twelck bij hun aengenoomen sijnde, sijn 's anderen daechs gecoomen de heeren Schenck, Mean eñ Louffelt, proponerende van wegens 't capittel tot Luyck, dat sulcx soude strecken tot prejuditie vanden Bisschop van Luyck, denwelcken toestaet een pastoor in de parochiale kercken te stellen, 'twelck hiermede soude werden benoomen; presenterende een ander kercke, namentl. St. Tonis, daerontrent, dan op een hoeck vande stadt liggeñ, off de Cruysbroeren kercke, mede niet bequaem sijnde. Dan hun is geantwoort, dat hunne gerechtich[t] van een pastoor te stellen hierdoor niet en wierde benoomen, connende de pastoor St. Tonis kercke incorporeren, ende dat sij soo nau niet en mosten sien, gegen de beleeftheeden haer getoont bij de capitulatie, die sijn Ex[cie] anders wel hadde connen maecken, opten voet van Rhijnberck, daer t'andere tijden den bisschop gans geen recht en was gelaten ende diergelijcken: daerbij hunne oppositie is gebleeven ende evenwel de kercke ingenoomen geworden.

Opte gelegenth[t] vande andere geestelijcke cloosters eñ eene commanderie, in de stadt gelegen, is geen informatie genoomen, om dat de geestelijcken in haer geheel waeren gelaten bij de capitulatie; doch is d'eene eñ d'ander gelast haer soo veel doenlijck t'informeren op 't recht vande collatie der Capitularen, dewelcke men verstaen heeft te bestaen in een Proobst eñ omtrent 40 Capitularen, ende datte Probst gestelt is bij d'infante.

In de stadt van Maestricht strect haer meede een gedeelte vañ Graeffschap vanden Vroenhoff, bestaende deselve Graeffschap in drye dorpen, namentl. Wilre, Montenaken, Heuckelom, eñ omtrent een derdendeel vande stadt van Maestricht. Over dese Graeffschap is mede Schout de Brabantsche Schout vande stadt. Daer is oock een Rentm̃r vañ domeynen, seven Scheepeñ, een Secretaris eñ een gerichsboode. Alle deese officiers sijn alleen

bij den Coninck gestelt eñ blijven ad vitam. Sij
oock gelaten tot naerder ordre van haer Ho. Mo.
halven dat in plaetse vañ Secretaris gesuccedeert is
lips Beelgens om redenen voors. Haer jurisdictie be
daer inne, dat sij over de drie dorpen hebben veel
personele jurisdictie, maer in 't gedeelte vanden Vroe
dat in de stadt is, hebben sij alleenel. fundariam
dictionem eñ nyet over de superficie off persoonen.
is bij deselve officiers oock bij provisie gedaen den
van getrouwicht. De Schout, Scheepenen eñ Secr
werden nyet bevonden eenich tractement te hebben.
ontfanck vande domeynen beloopt, vañ 1en October
totten lesten Septembris 1629, 4771 gulden 9 d., end
uytgeeven 5870—17—9.

Vande militaire officien, als Gouverneur, Majeur en
voost, mitsgaders oock van 't Commisschap is bij sijn
gedisponeert; ende als de Gouverneur, wesende den
toch van Bouillon, d'acte van Gouvernement aen de
gistraet op 't stadthuys was exhiberende, hebben sij
voorgehouden, gelijck sij oock te vooren aen de h
Gecommitteerden hadden gedaen, dat hij mede eet
doen aen den Prince van Luyck, hem gevende copie
den eedt bij den Gouverneur la Motterie gedaen. Is
selven eedt bij sijn Excie ende de heeren gecommitte
sulcx bevonden, dat daerinne geen swaericht conde w
gemaect, eñ mits dien geaccordeert in deesen het
gebruyck te volgen. Waernae de Cancelier van Luyck
de heere Mean te Maestricht gecoomen en den
Gouverneur d'eet affgenoomen hebbende, heeft de M
traet mede eenige articulen, bij voorgaende Gouver
geteyckent, voorgehouden ende teyckeninge van d
Gouverneur mede versocht, die 'tselve uytgestelt hee
dat bij haer Ho. Mo. daerop soude weesen geresolve

Vande contributien is apart rapport gedaen end
metten eersten dienen geresolveert opte residentie

Ontfangers, om de contributien te beter te doen executeren eñ extenderen.

De stadt eñ casteelen van Limborch, Valckenborch, Dalem ende Hertzogen-Rade den 8en September 1632 verovert sijnde, hebben de heeren Gecommitteerden haer soo veel mogel. geinformeert op de gelegentht van 'tselve landt, hebbende tot dien eynde de reeckeningen ontboden vañ respective Rentm̃rs, ende daernaer oock naer Limborch gecommitteert de heeren Arnheym eñ Nobel, om op alles provisionele ordre te stellen.

Uyt de voorseyde informatien is verstaen, datte vier landen van Overmase bestaen in 4 quartieren, te weeten Limborch, Valckenb., Dalem eñ Hertzogenrade, maeckende t'samen gecombineert eene Provincie.

Datte selve quartieren t'samen aen den Con. ordinarie hebben betaelt 6000 gul. ter maent, off 72000 gul. 's jaers, ende nu eñ dan noch eenige extraords beden; te weeten: in 't jaer 1625 36000 gul., a° 1629 32000 gul., a° 1630 18000 guld. eñ anno 1631 eerst 21000 eñ daernae noch 14000 gul., ende dat sij aen haer Ho. Mo. jaerlijcx hebben betaelt voor contributie 30000 gul.

Dat in deselve beden eñ contributien betaelen die van Limborch $^{3}/_{7}$, die van Valckenborch $^{2}/_{7}$, die van Dalem $^{1}/_{7}$ eñ die van Hartzogenrade mede $^{1}/_{7}$, die alle te samen werden ommegeslagen opte mergentalen, sonder datter eenige middelen van consumptie in treyn sijn off geheeven werden; dragende de geestelijcken eñ Ridderschap $\frac{1}{3}$ ende de gemeene ingesetenen eñ bancken $\frac{2}{3}$ vande voorñ lasten. Ende stelt elck quartier sijnen ontfanger, om de peñ t'innen, die deselve brengen aen den Ontvanger van Limborch, die mede Ontfr gñael over d'andere quartieren is vañ beeden, eñ als Ontfr gñael commissie heeft vande Hertzhartoch, treckeñ voor tractement den xxiiijen peñ. Dan daer vallen seer groote clachten, soo wel over d'inegaliteyt vande quote, als over d'excessen, abusen eñ con-

cussien in 't uytsetten eñ heffen vañ selve, werden gesustineert, dat die van Limborch, naer haere groote qua titeyt van goederen eñ trafficque, dobbel meer behoor te geeven, naer advenant van d'andere landen. Van g lijcken oock die vañ geestelijcken eñ adelijcken stant, na advenant vañ gemeene ingesetenen, dobbel meer, ende d nyettegenstaende de placcaten die tegens dese excesse abuysen eñ concussien in 't uytsetten eñ heffen van voors. contributien sijn geëmaneert, evenwel de rijck eñ bevelhebbers vañ Lande vrij eñ exempt gehouden, door de menichte van Officiers wel 20 ten hond[t] aen c ten gedragen werden; trecken den particulieren Ontf ten hond[t], de schatheffers 6 ten hond[t], boven de cost vañ uytsettinge eñ tractement vañ Ontfanger gñael.

Om consent totte voors. beden te vercrijgen, is bij Infante den Gouvern[r] van Limborch aengeschreven, hij de Staten soude doen vergaderen, die dan daervan viseert de Drossaerts vañ respective vier quartieren, tegens den bestemden dach te compareren.

De Drossaerts verschrijveñ daerop elcx haere Stend te weeten in 't Landt van Limborch, Dalem ende H zogenrade, de geestelijcken, edelen eñ bancken; maer 't landt van Valckenborch compareren alleen die vañ R derschap ende Bancken, werdende die vañ Riddersc verschreven door den Stadthouder vañ Leenen, ende vande Bancken door den Drost, welcke bancquen eenige deputeren om opte vergaderinge te compareren

De Landtschap binnen Limborch vergadert sijnde (d de Vergaderinge ordinarie valt, niet connende de Ste buyten de Provincie geroepen werden), is de propos gedaen vanden Gouverneur, off yemants anders bij Infante daertoe geauthoriseert.

Bij d'veranderinge vañ Souverain vande voors. Land doet den Hertoch eerst aeñ Staten, ende de Staten da nae eedt van getrouwicheyt aen den Hartoch.

Gelijck de voors. Landen verdeelt sijn in vier deelen, soo heeft oock elck gedeelt sijne Officiers, Regieringe eñ Domeynen apart, uytgesondert datter een Gouverneur off Stadtholder is geweest, hebbende den titul gehadt van Gouverneur eñ Capiteyn Generael vande vier Landen van Overmase, hebbende groot credit gehadt, niet alleen in militaire saecken, maer oock in de policie eñ vergeven van officien.

Het Hertochdom van Limborch bestaet in geestelijcken, Ridderschap eñ 4 Bancken, constituerende de Staten van 'tselve quartier, sonder dat de stadt van Limborch selffs comparitie off stemme heeft.

De geestelijcken sijn den Abt van Cloesterraedt, den Abt van Godtsdal eñ 't Capittel tot Aken, behalven een jofferen stifft. D'Abten sijn vercooren geweest vande Infante, als Vrouwe vañ Lande, op nominatie van 2 off 3 bij de religieusen gedaen.

De Ridderschap sijn d'edelen van 't Landt. De Graeft van Flodroff heeft bij req^te te kennen gegeven, dat sijne voorouders sijn geweest Erffmaerschalcken van Limburch eñ Valckenburch, ende om de religie daeruyt gestooten te sijn, versoect daer in gerestitueert te worden.

De 4 Bancken sijn deese: Balen, Walhoorn, Monsen eñ Herff off Walon quartier, daer de Walsche tale gebruyct wort, werdende in de andere plaetsen Neerlandts gesproocken.

De principaelste Officiers van 't Hartochdom sijn deese, ende moeten weesen off ingebooren off Brabanders:

1. De Drossart eñ Stadthouder vande Leenen metten Leen-Griffier.

2. De Meijer vande stadt eñ hooge justicie van 't Landt van Limborch.

3. Seven Scheepenen vañ Hooge Justitie met 1 Griffier, sijnde de Burgem̃rs vande stadt van geringen aensien.

4. Een Rentm̃r vañ Domeynen.

5. Een Vorstm̄r.

De Drost eñ Stadthouder, genaemt Guillaume van Caldenb., eñ den Leengriffier, genaempt Hannot, hebben haer commissie vande Infante. De Drost heeft van selffs gepresenteert eedt van getrouwicht te doen, sustinerende bij de capitulatie gecontinueert te sijn, daerop hij dienvolgende bij provisie in eedt is ontfangen tot naerder dispositie nu oock meer. Hij is als Drost hooge Officier van alle criminele saecken in 't quartier van Limborch, de subalterne Drosten eñ Officiers vande 4 Bancken sijn aen hem comptabel vañ amenden eñ hij aen de finantie. Hij is als Stadthouder vañ Leenen, President vanden Adel eñ Leencamer, ende in saecken van leenprocessen verschrijft hij soo veel leenmannen als partijen willen becostigen, van welckers sententien gereformeert wert aen 't Leenhoff van Brabant: hij heeft boven sijn emolumenten 200 gul. 9 s. jaerlijcx.

De Meijer, genaempt Charles de Spranckenis, is Meijer vande stadt eñ hooge Justitie van 't quartier van Limborch. Dese is gestelt vanden Grave van Noyelles, leste Gouverneur van Limborch, alhoewel men meent datte voorige gestelt sijn bij Cantzler eñ Raden.

Deese Meijer eñ 7 Scheepenen (alhoewel de Scheepenen alleene wijsen) constitueren de hooge Justitie van Limborch, voor welcke Justitie comen alle criminele saecken van 't geheele Landt, uytgesondert de Heerlijckheden, die criminele jurisdictie hebben, ende wert daer inne gesententieert sonder appel. Item alle civile saecken vande hoofftbancken in secunda instantia, daer in niet bij arrest gesententieert, dan gereformeert wert aen den Raedt van Brabant.

De Meijer verantwoort niet vañ breucken, maer is gehouden daertegen te dragen de costen vande generale vergaderinge, die drie mael 's jaers plecht gehouden te werden eñ nu maer eens, opten tweeden maendach naer drye Coningen; in welcke vergaderinge affgedaen werden alle saec-

ken de Regieringe betreffende. Onder anderen werden de Burgemrs verandert eñ andere Officiers, die veranderlijck sijn, eñ wat de stadt van Limburch meer betreft.

De Scheepenen van hooge Justitie blijven ad vitam eñ werden op nominatie vañ overblijvende Schepenen (als yemants sterfft off affgaet) van 3 persoonen, geelegeert bij den Meijer, 'twelck geschieden moet voor de voors. gñale vergaderinge, op dat het Collegie alsdan compleet mach weesen.

De Griffier ende gerichtsbode sijn gestelt geweest bij den Gouverneur.

De Rentmr vañ Domeynen, gñt Pr van Straten, wert gestelt bij den Ertzhartoch, hebbende tot gagie den 32en peñ vanden ontfanck ende vande calminen [1]) den 60en peñ. Eñ vermits d'Heeren Gecommitteerden wierd aengedragen, dat bij geen opsicht was neemeñ opte bosschen, eñ datte selve seer wierden verhouwen ende vernielt, hebben sij Marcelis Thins, coopman tot Aken, die goede diensten hadde gedaen met incoopen van granen in 't quartier van Aaken eñ daeromtrent, tot dienste van 't leger, bij provisie acte gegeven om goede opsicht te neemen eñ sorge te dragen, dat het Landt in dien deele geen schade en mochte lijden. Dan d'heeren Arnheym ende Nobel, daer nae tot Limborch comende, hebben getuychenisse van sijn vromicheyt ende getrouheyt gehoort, eñ dat hij van elck een wel bemint eñ gesien was, soo wel van die vañ religie als andere.

De Vorstmr, Henry de Beaume, wert gestelt bij de Infante, hebbende commissie van die vañ finantie, eñ eedt gedaen aeñ Cantzeler ende President vañ Reeckencamer.

Sijn officie bestaet daer inne, dat hij de 14 off 17 Vors-

1) Kalmijnsteen, waarmede men het geel koper maakt. Er waren in het Limburgsche belangrijke kalmijnsteengroeven.

ters, die tot opsicht over de bosschen verdeelt sijn eñ onder hem staen, goede toesicht doet neemen, datter geen hout verhouwen werde; moetende deselve Vorsters alle 14 dagen aen hem brengen, ten overstaen vande Scheepenen der respective bancken, daer onder de bosschen gelegen sijn, de namen vande geene die in de bosschen gehouwen hebben, om te sien off oock eenige daer onder sijn, die daertoe niet en sijn gerechticht, die hij dan daer over calangeert voor de Scheepenen, daeronder de bosschen gelegen sijn, eñ in 't jaer eens accordeert mette breuckhaftigen, in 't bijweesen vañ selve Scheepenen.

De Vorstmr heeft geene boomen uyt het bosch mogen laten gaen, als alleen op ord^e vañ Infante, sonder dat d'ordre van den Gouverneur, off 't oock van de Reeckencamer daer toe suffisant is geweest.

De meeste ingesetenen van 't Landt sijn gerechticht cleyn hout te houwen, betalende voor een cleyn boomken, omtrent de dickte van een arm, 7 stuver, eñ voor een heester 3 s.

De Vorsters sijn gestelt vañ Reeckencamer van Brabant; doen haer eedt voor 2 Scheepenen vande banck, daeronder het bosch is leggende.

Nevens de voors. principale Officiers sijn mede twee Burgemrs binnen de stadt Limborch, die op nominatie van 2 off 3 persoonen uyt de burgers, geeligeert werden bij den Meijer eñ Scheepenen.

De nominatie geschiet bij alle borgers, die ten tijde vañ gñale vergaderinge, off, soo men se noemt, plaids generaulx, op 't stadhuys vergaderen eñ daer de nominatie doen, gaende alle jaers eene vande Burgemrs aff.

'T officie vande Burgemrs is van cleyn aensien, bestaende alleen in administratie van stadts saecken ende daervan reeckeninge te doen voor 't Collegie vande Scheepen. Het incommen vande stadt is weynich, hebbende in 't jaer 1629 den ontfanck geweest 475 gul. 12 s. 6 d. eñ den

uytgeeff 1099 gul. 3¼ s., eñ in 't jaer 1630 is den ontfanck geweest 729 gul. 6 s., daerin begreepen een subsidie vañ finantie van 180 gul., eñ den uytgeeff 970 gul. 5 s.

De voors. Drost, Meijer, Schepenen, Griffier, Vorstm̃r eñ Burgerm̃rs hebben den eedt gedaen, van haer officie getrouwel., uyt den naeme van haere Ho. Mo., te sullen bedienen, naer de gedresseerde formulieren. De burgers hebben oock eedt aen de Magr̃t gedaen.

Tot predicant binnen de stadt Limborch is gestelt Godefroy Hotton, eñ is hem verstrect de somme van 250 gul.

Vermits niet als een kercke binnen Limborch is, heeft de Magistraet bij provisie, tot dat een ander plaetse soude wesen geordonneert, toegestaen dat in deselve kercke geëxerceert soude werden de gereformeerde religie van 9 tot halff elff uren, eñ des naemiddachs te twee uren.

Vier Bancken van Limborch.

Deese Bancken, te weeten: Balen, Walhoorn, Monsen eñ Herff, off Walonquartier, hebben elck een Drost, 7 Scheepenen, 1 Griffier en 1 Gerichtsbode; doch te Herff sijn 14 Scheepenen, 2 Griffiers eñ 2 Gerichtsboden, te weten de helfte voor de Vrijheyt, eñ d'ander helfte voor de Banck, blijveñ alle dese Officiers ad vitam.

De Drosten, Griffiers eñ Gerichtsboden werden in de voors. plaetsen, behalven Walhoren, dat verpant is, gestelt bij den Gouverneur van Limborch, met voorgaende advis vañ Drost van Limborch.

Soo wanneer een Scheepen-ampt tot Balen off Monsen compt te vaceren, sijn d'andere Scheepenen, ter manisse [1]) vanden Drossart, gehouden nominatie te doen van 2 bequame persoonen uyt hunluyden jurisdictie, uyt dewelcke de voors. officier gehouden is eene totten eedt t'admitteren.

Dan te Herff wert d'electie gedaen, niet bij den Maijer,

1) d. i. op aanmaning.

maer bij den Gouvern[r] van Limburch selffs, die oc
daerop sijne commissie depescheert.

De Scheepenen hebben jurisdictie over civile saeck(
eñ wert van haer gewijsde geappelleert aeñ hooge Justi
van Limborg, uytgesondert in de Banck van Balen, d(
geappelleert wort aen de Ridderschap off Leenmann
van Limborch, die den Stadthouder verschrijft.

De criminele saecken werden voor deese Bancken n
gebracht; dan comen directel. voor de hooge Justitie, u
gesondert in 't ampt Walhoorn, dat verpant is voor 2
gul. eñ 3[m] gul. aen oncosten, gelijck oock uyt de Ban
Monsen, ten tijde van Carolo 5e verpant sijn de heerlicl
den Bensel, Tueven eñ Sinnick aen de heer van Ben
genaempt N. Colijn.

Int 't quartier van Limburch sijn noch de heerlijckhed
Spriemont, la Chapelle, Esneu, Vellatour, Tavier, I
bigné, dewelcke werden getaxeert met de geestelijcken
Ridderschap, sijnde geen diensten van charriage ofte wa(
ten subiect, contribuerende alleen in de beden.

De Officiers eñ Scheepenen vañ voors. Bancken hebb
den eedt van getrouwicht[t] gedaen, soo die is gedressee
behalven een Scheepen vande Vrijheyt van Herfft, die (
selve geweygert heeft.

Valckenborch bestaet in de Ridderschap eñ 4 hooftba
ken, Meersen, Herle, Clemmen eñ Beeck.

De principale Officiers sijn:

1. De Drost, wesende de Grave van Noielles, gestelt
de Infante: heeft het doen bedienen door Fredrick R
deraet, althans noch wooneñ op 't huys tot Falckenbor

2. De Stadthouder vañ Leenen, die mede voocht is va
vier hooftbancken, wesende de heer van Geul, die
officie beleent heeft voor 2900 gul. tot den jaere 1649

3. De Leengriffier, die bij den voors. Stadthouder gest
is, eñ wert genoempt Herman Conegracht.

Het officie vanden Drost bestaet in 't vervolgen van

criminele saecken; heeft tot gagie 200 gulden van 28 s., 7 off 8 bunder hoylandts eñ sijn brandt uyt de bosschen. Het is geconfereert geweest bij de archiers vañ Infante, eerst opte rolle staende, die 'tselve dan hebben vercoft aen andere; dan het schijnt datte Gouverneurs van Limborch sijn daer nae mede successivel. Drosten geweest van Valckenborch. De voors. Drost verschrijft de Bancken ten Landtdage.

Het officie vande Stadhouder vande Leenen is, te verschrijven de Ridderschap op saecken van State. Item in leenprocesse, eñ wert van hunluyden sententie gereformeert aen 't Leenhoff te Brussel. Hij is hooft vañ vier Bancken eñ stelt de Scheepenen, in qualiteyt als Voocht, sonder nominatie, in elcke Bank 7 eñ een Greffier.

De Banck van Heerle heeft judicature, soo wel in criminele als civile saecken; d'andere drie Bancken hebben alleen apprehensie in criminele saecken, renvoyerende deselve aen de Scheepenen van Valckenborch, maer hebben judicature in civile saecken.

Van alle 4 Bancken wert geappelleert aen de Leensale vàn Valckenborch, eñ alle sententien, aldaer geweesen, werden onder cautie geexecuteert, niet tegenstaende d'appellatie, die bij forme van reformatie gebracht werden aen 't Hoff van Brabant, soo het geen Leensaecken sijn; maer Leensaecken wesende, wert daervan gereformeert aen 't Leenhoff tot Brussel.

De Leengriffier heeft goede diensten gedaen eñ beloften van continuatie becomen; is mede gestelt tot administratie vañ domeinen van Valckenborch eñ Dalem, alsoo sijn voorsaet weygerde den eedt te doen.

De criminele saecken, uytgesondert van Heerle, staen ter judicature vañ Scheepenen van Valckenborch, die mede seven sijn eñ bij den Voocht gestelt werden.

Doch daer sijn eenige heerlijckheden, als Gelein, Honsbroeck, Amstenraedt, Schin, Winantsraet eñ Schaesburch, die hooge jurisdictie hebben.

Dalem heeft een Drost, die mede Stadthouder vañ Lee
nen is, eñ wert gestelt van een archier vanden Coninck
au tour de rolle.

Heeft een Meijer, die vañ Gouverneur vande Provinc
gestelt wort.

Ende 7 Scheepenen, die op nominatie vañ andere Sche
penen bij den Drost gestelt werden; dan de Canceli-
sustineert hem sulcx te competeren, eñ heeft oock eeni
Officiers eñ Scheepenen ingestelt; sij sijn ad vitam.

De Greffier wert bij de Gouverneur gestelt.

Daer sijn oock 2 Burgem̄rs, die alle jaer bij den Mei
eñ Gemeente gestelt werden.

De Drost heeft de verschrijvinge vañ Stende, bestaen
in den Abt van Godtsdael, die ordinaris voor alle geestel
compareert; anders mogen de geestel., die een goede partije lants aldaer hebben, mede compareren, gelijck die van Aken eñ Canonicken van St. Servaes tot Maestricht hebben gedaen.

De Drost is hooft vande civile eñ criminele jurisdictie; trect een vierendeel vande breucken, doende vande andere ¾ reeckeniñ aeñ finantie. In qualiteit als Stadthouder vande Leenen, doen de vasallen aen hem eedt eñ betaelen het heergewaet, wesende van een groot leen 15 gul.

Vande vonnissen der Scheepenen wert gereformeert aen 't Hoff van Brabant in civile saecken, eñ werden ondertusschen de sententien geexecuteert onder cautie; in criminele valt geen appel.

Daer sijn verscheydene bancken eñ dorpen, geengageert aen particuliere heeren, tot dat de penñ werden gerembourseert; te weeten: Olne, St. Mertens, Vouren, Moerbeke eñ Molingen.

In 't Quartier van Hertzogenrade is een Drost, genaempt Trips, gestelt bij de Infante, wiens officie mede is de Stende te verschrijven; heeft bij hanttastinge belooft de justitie t'administreren in naeme van haer Ho. Mo.

Daer is een Stadthouder vande Leenen, mede bij de Infante gestelt, die over de leensaecken 't gesach heeft, ende wert genoempt Adolff van Dueten, heer van Nieuborch.

Daer sijn seven dorpen, die t'samen verpant sijn, uytgesondert een, te weeten Hertzogenraedt; in elcx is een Schout, een Secretaris eñ 7 Scheepenen ende een bode.

De Scheepenen sijn ad vitam, ende als een sterft, eligeert de Drost een ander uyt de nominatie van 3 persoonen, die Scheepeñ doen.

De Schouten eñ Secretaris werden bij den Gouverneur van Limborch gestelt.

De Bancken, verschreven sijnde door den Drost om eedt van getrouwicht te doen, hebben 'tselve gedaen die van Shertogenraden alleen; maer die van Waech hebben uytstel van drye weecken versocht; die van Gulpen, Margraten, Simpelvelt, Kirchraet, Holzet, Wijlen, Mercxstern ende Wels, hebben het gedifficulteert, sonder redenen te geven.

Gelijck de Quartieren vande Landen van Overmase gesepareert sijn, soo sijn oock de domeynen in elck Quartier apart, ende werden mede apart geadministreert.

In 't landt van Limborch is Rentmr vañ domeynen Pr Straet, sijnde, om redenen hier boven verhaelt, d'opsicht daervan bij provisie gegeven aen Marcelis Thins, die 'tselve oock althans is ondernemeñ.

Den ontfanck bestaet in chinsen, landtpachten, renthen, tollen, thienden, bosschen, weyden, coorn, den 12en penninck van vercofte landen, recognitie van Aken, Calminberch, loot, sulpher ende cooperroes, gelijck alle deselve partijen in de overgenomene reeckeninge werden gebracht; beloopende den ontfangh in de reeckeninge, ingegaen den eersten October 1626 tot lesten Septemb. 1627, ter somme van 67395 gul. ende den uytgeeff 47980 gul., gelijck 'tselve uyt de reeckeninge can werden gesien. Vande exploicten eñ hergeweyden verantwoort de Drost selffs te Hoove, gelijck oock doet de Vorstmr van keuren eñ breucken, ver-

vallen in sijn officie; doch dient geweeten soo veel de recognitie van Aken, Calmijnberch, ende loot, sulpher ende cooperroes aengaet, dat die van Aken gehouden sijn 60 voetbogen-schutten jaerlijcx te houden op 't huys te Limborch, den tijt van 6 weecken; ende in cas den Hartoch van Limborch haer langer wil houden, moeten sij blijven, mits genietende alleen de montcosten soo lange sij over de 6 weecken gehouden werden, 'twelck bij de stadt geredimeert wert voor twee hond[t] rijnsche gulden van 57½ st. 't stuck, doende 575 gul.

Met de calmijnberch heeft het deese gelegentheyt, dat deselve verpacht is aen Hans Stapart, coopman tot Aken, opten 1[en] December 1622 voor ses jaeren, met conditie dat hij van elck hondert ℔ soude betaelen aen den Coninck 38 s. ende vercoopen deselve wederom voor 48 s. gelt; genietende alsoo voor alle sijne oncosten 10 s. opte 100 ℔, ende is daertoe gestelt een geswooren Contrerolleur en̄ weger, sonder welckers aenteyckeninge en̄ weginge geen calmin vanden berch vervoert most werden; dan moet den Rentm̄r de coolen, tot het branden noodich, bestellen uyt het bosch des Hertogenwals, mits genietende voor elck soē 120 gul.

Het voors. accort is tot verscheyden reysen gecontinueert en̄ duert noch.

Opten voors. berch hebben te pretendeeren de voorn̄ pachter de somme van 15000 gul. metten interesse van dien, over een instrument daermede 't water uyt den berch gehaelt wert.

Ten tweeden eenige coopluyden van Antwerpen, die daerop verschooten hebben 100000 gul. à 9 pcento, die men meent betaelt te sijn tot op 35000 gul.

Ten ijj[en], Graeff Hendrick vanden Berch, die daerop gehypotequeert is in Mayo 1629 mette somme van 140000 gul. à 8 pcento, daerop noch nyet en is betaelt, 'tsij van capitael off interesse.

Tot Aken heeft geen ander calmijn verwerkt mogen werden als desen calmijn, eñ wierden alle 'tselve cooper dan geteyckent met het wapen vañ Coninck; ander cooper, daermede nyet geteeckent sijnde, mochte door de landen vanden Coninck nyet passeren.

De berch Lantsenberch eñ andere, daerin loot, sulpher ende cooperroes gegraven wert, sijn mede bij octroy aen eenige persoonen voor seeckere tijt van jaeren uytgegeven, eñ in Aprili deses jaers 1632 gecontinueert voor noch twintich jaeren aen Mathijs Conen tot Maestricht, tegens een gedeelte van elcker specie; te weeten, van 't loot thien ℔ ten hondert, van 't sulpher ende cooperroes 20 ℔ ten hondert, ende van silver 30 ℔ van 't hondert, vrij sonder costen. Sijnde mede opsichters gestelt, datter vanden berch off bergen niet en mach vervoert werden, ten sij 'tselve alvoorens wel gerafineert bevonden eñ gewogen sij, werdende de tonnen, daerinne het vervoert wert, dan oock geteyckent met een Borgondisch cruys. In de reeckeninge, verscheenen den lesten 7bris 1627, wert voor dat jaer daer in ontfang gebracht 10958 ℔ cooperroes. Ende wert dit ende 't loot ende sulpher publicquel. vercoft aen den meestbiedende, ende den Rentmr trect tot gagie den 32en peñ.

In 't Quartier van Limborch is een heerlijcht, genaempt Spriemont, voor desen verpant, eñ daernae bij de ingesetenen ao 1593 off 1594 gelost, daer van den Rentmr de domeinen apart ontfanckt eñ verreeckent, bestaende in renten, pachten, bosschen, granen, capuynen eñ mortemeinen; beloopende den ontfanck over 't jaer verscheenen den lesten 7bris 1627, ter somme van 2830 gul. 13 s. 3 d., eñ den uytgeeff 4231 gul. 16 s. 9 d. Den Rentmr heeft in 'tselve jaer voor gaige getrocken den thienden peñ, eñ volgens d'apostille op sijn reeckeninge gestelt, soude voortaen genieten den 15en peñ.

Te Valckenborch eñ Dalem is een Rentmr vañ domeinen, genaempt Adriaen de Groot, houdende van elck

quartier aparte reeckeninge. Den ontfanck van Valcke borch bestaet in coorn, hout, capuynen, chinsen, tolle bastart goederen, moolens, banmolens eñ keuren, belc pende over 't jaer verscheenen den lesten 7bris 1628 somme van 6982—10, eñ den uytgeeff 9838 gul. Tot I lem bestaet den ontfanck in granen, capuinen, hinne chinsen, erffbeden, molenpacht, hout, eicker, hoygr mijnen, coolen, bastartgoet; te weeten: als een bast sterfft sonder wettich oir, den x^en^ off xij^en^ peñ van v cofte goederen, breucken eñ mortemeinen, beloopende o 't jaer, verscheenen den 1^en^ Octob. 1628, ter somme v 4506 gul. 7 s. 1 d. ende den uytgeeff 987 gul. 12 s. 1

Vande exploicten eñ hergeweiden doet den Drossart Dalem selffs reeckeniñ te Hove.

De voors. Rentm̃r heeft tot gagie van beyder ontf gerschappen 400 gul. 's jaers, die daernae voor hem vitam verhoocht sijn met 100 gul. ende daer nae noch 1 100 gul. 's jaers, sonder consequentie voor sijne successeu

Ende alsoo hij was woonende in den lande van Luy geen gade slaende op sijn officie, oock gevraecht sijnde hij eedt aen haer Ho. Mo. soude willen doen, antwoo dat hij hem daerop soude moeten beraden, hebben de H ren gecommitteerden bij provisie een acte gegeven Herman Conegrafft, Leengriffier van Valckenborch, de goede diensten bij hem gedaen in 't informeren van gelegenth^t^, dat hij d'administratie soude waerneemen; dienvolgeñ oock tèn overstaen van eenige Heeren den verpacht eñ vercoopinge van eenich slachhout, eycker andersints heeft gedaen.

Vande domeynen van Hertzogenrade heeft den Rent genaempt Cortenbach, voor het vertreck vañ Heeren committeerden sijn reeckeniñ niet overgebracht, niet genstaende hij daertoe genoechsaem is vermaent gewe sulcx dat men daervan geen informatie heeft connen comen.

Vande Justitie in 't generael.

Dewijl de landen van Overmaze in 't stuck van justitie resorteren onder de Cantzelerie van Brabant, hebben haer verscheydene partijen geaddresseert aeñ Heeren Gecommitteerden, om te verneemen hoe sij hun voortaen dienthalven souden hebben te gedragen. Daerop hun geantwoort is, dat de jurisdictie van 't Hoff van Brussel althans cesseerde eñ dat sij haere saecken voortaen souden moeten brengen voor den Raedt van Brabant in 's Gravenhage, doch datte definitive sententien voor den 8en 7bris gepronuncieert, haer effect souden sorteren eñ geexecuteert werden deur d'oude deurwaerders, die daertoe geauthoriseert wierden.

Ende vermits op 'tselve subiect een memorie wierde gepresenteert, is deselve, om daerop te resolveren, aen haere Ho. Mo. overgesonden.

In 't generael claechden d'Advocaten eñ partijen over de groote costen, die de luyden hadden moeten dragen, ter cause vande groote distantie tusschen Brussel eñ 't landt van Overmaze, sonderlinge soo wanneer commissarien in loco mosten comen, ende dat daeromme de saecke voor deesen soo verre al was gebracht geweest, datter voorslagen waeren gedaen, om, tot gerieff van parthijen, eenige Commissarisen uyt het Hoff van Brussel een tijt lanck binnen Mastricht te laten resideren, off datter instructeurs souden werden gestelt, maer dat door deese veranderinge de saecke was blijven steecken, versoeckeñ dat bij haer Ho. Mo. nu daerop ordre mochte werden gestelt, dewijl het hun al te beswaerl. soude vallen uyt haer landt naer 's Gravenhage te gaen.

STUKKEN

BETREFFENDE

DEN STAAT DER STAD MAASTRICHT,

in 't najaar van 1633.

Uit het Archief van HILTEN.

I. MISSIVE van de Magistraat van Maastricht aan de Raad van State, dat. 19 September 1633.

Edele Moogende Heeren.

Wij hadden ons alle tijt betrout, dat de notoriteyt vañ armen staet deser stadt, soo deur de onlancxe swaere belegeringe eñ devastatie rontomme, als deur den uyttermatigen overlast vañ garnisoen op soo weynich borgeren, ende ten derden, deur de schromelijcke generale contage [1]), waer bij de resterende borgeren sijn eensdeels gestorven, anderdeels sieck ende elders gerefugieert, soude aen eenen yegelijcken hebben eene christelijcke compassie veroorsaeckt, ten aller minsten om ons niet te lasteren eñ voor faute of naerlaetenschap te reeckenen, dat wij in sulcke extremiteyt niet en hebben aen de soldaten alles te passe bestelt naer haeren heysch (waertoe gheene stadt ter weerelt en soude bestant weesen naer proportie). Maer effenwel hebben verstaen uyt u Ed. Mo. missive vanden xij[en] deses maents, dat eenige persoonen, sluytende de oogen aen alle redenen, niet op en houden van ons achterrugge te denigreren, gelijck of aen onsen wille eñ affectie waere gebreeckende, dat de visitatie des Heeren nu alhyer swaerder is, dan als die bij menschel. machte en can geremedi-

1) d. i. *aanstekelijke ziekte.*

eert worden in dese jammerlijcke conjuncture van oorlooge, pest eñ dierte saemen. Welcke drye afflixien, comende vande handt Godts, hoe seer sensibel dat die sijn, ons soo groote droeffheyt eñ weermoet niet en causeren als de voors. detractien[1]), die deser stadt sonder eenige onse nooselheyt of verdienste naergeseyt eñ naergeschreven worden, om dat wij bemercken, dat die enckelijck trachten om ons in openbaere disgratie te brengen, in plaetse dat de voors. aenbringers souden behooren te bedencken, dat, om te estimeren de genoechsaemheyt of gebreck van voors. assistentie, niet en moet gelet worden op 't geene het behoeff vañ soldaten mogelijck wel soude meer verheysschen, maer naer d'obligatie eñ machte die wij hebben, om dat alle t'onsen coste te bestellen. Waerop ingevalle sij hadden willen reflecteren, soo hadden sij behooren saemen aen u Ed. Mo. te representeren, dat dese stadt benaest geen borgeren meer en resteren; — dat oock de gemeene middelen vañ accysen sijn twee geheele derdendeelen gemindert; — dat hyer oock gheene andere neeringe ter weerelt meer en is, jae dat daer in effect gheene gelijckenisse meer en is van eene stadt. Alle welcke saecken, sijnde publycq eñ in 't openbaer, en vereyschen geene voordere excusen, der wij oock noyt en hadden gemeent vandoen te hebben. Ende aengaende dat u Ed. Mo. ons in wedergeldinge voorleggen de gagien vañ pestm̄rs, die haere Ed. Mo. hebben ten laste vañ Lande herwaerts gesonden, wij moeten daer inne grootelijcx estimeren eñ danck weeten aen haere goede affectie t'onsewaerts. Maer daermede en wort dese stadt, noch onse borgeren niet eenen stuyver verlicht, mits dat die van oudts is versien tot haeren laste van seeckere religieusen, die voor pestm̄ren eñ assistenten moeten dienen, met noch andere vrouwen, die ten selven eynde gebruyct worden, alsoo dat de voors. nyeuwe pestmeesteren

1) d. i. *laster.*

ter contrarien commen ons noch te laste, voor soo veele als haere logementen eñ servys is raeckende. Uyt alle welcke redenen wij aen den Crijchsraedt hebben op heeden gegeven de antwoort hyer bij gaende, hoopeñ dat u Ed. Mo. sullen bevinden, deselve in der billickheyt bestaet, waer en boven wij oock souden overvloedige oorsaecke eñ stoff hebben van wederclachte tegen andere, ten waere dat ons betrouw op de waerheyt soo groot is, dat wij liever hebben te lijden eñ patienteren tot de bijcomste vañ heeren Commissarisen, die daerinne sullen moegen effectuelijck versien, als moegel. eenige persoonen met ons schrijven meer te verbitteren. Godt den Heere wille ons in alle dese extremiteyten vertroosten, dien wij bidden u Ed. Mo. etc.

II. ANTWOORD aan den Krijgsraad.

Die Raetsverwanten, tegenwoordich noch present binnen de stadt Maestricht, wesende omtrent het vierdendeel van haer competent getal, sijnde de meeste elders gerefugieert eñ oock eenige gestorven eñ sieck, hebbende gehoort de propositie, aen haer op heden in de maendaechsche vergaderinge voor gehouden deur den auditeur Fisbach, in naeme vañ E. E. Chrijchsraedt alhyer, of den eersamen Raedt deser voors. stadt Maestricht soude cunnen bestell. eñ furneren bequaeme huysen, soo voor de logieringe eñ accommodement vañ geinfecteerde soldaten, met deckseis eñ vuyr ten laste vañ stadt, als oock voor de geene die uytte geinfecteerde huysen sijn wijckende; ende in gevall niet, dat den Chrijchsraet daertoe soude innemen eñ appliceren eenich clooster.

Seggen voor antwoort, eerst aengaende de geinfecteer soldaten, dat sij den E. E. Chrijchsraet genoech hou indachtich van dat den voors. eers. Raedt deser stadt

over eenige maenden gedwongen geweest het pesthuys alhyer mette bijgelegene groote beslotene plaetse aff te breecken eñ te ruymen, om dat de fortificatien sulcx souden vereyschen, met laste (soo het orden expresselijck luydt) van een ander pesthuys buyten de stadt te besorgen, ende dat in die conformiteyt den eers. Raedt heeft terstont vast buyten de Stadt eene kercke eñ huys met eene ruyme plaetse, wesende deur de onlancxe belegeringe geheel verwoest, doen met groote costen herstellen eñ repareren eñ daer inne logeren de geinfecteerde soldaten, met drie gegagieerde assistenten ten laste vañ stadt. Waer naer, alsoo den Chrijchsraet 't voors. pesthuys niet meer en woude gebruycken, maer een ander buiten de stadt hebben (hoe wel directel. tegen 't voors. orden), heeft den Eers. Raedt geassigneert een ander pesthuys binnen de muiren, bij de Chrijchsraet voorgeslagen eñ begeert, met eene groote bijleggende eñ beslootene plaetse met stroybaracquen eñ corven met stroy, eñ oock met secours van brant sedert de couwe nachten. Alsoo dat in de machte vanden Eers. Raedt niet en is nu wederomme een vierde pesthuys te bestellen met genoechsaeme cameren eñ gelegentheyden, gelijck als geeyscht wort à l'advenant van siecke soldaten, welckdaenich huys oock in deese stadt niet en is te vinden, maer soude moeten van nyeus gebout worden, d'welck den tijt eñ middelen niet toe en laten. Te min oock, om dat den grooten Schuttenhoff vañ voetbooge, die den Eers. Raedt hadde mogen daertoe employeren, is bij de soldaten geheel geruyneert eñ alle vensteren, deuren, balcken eñ solderinge uytgebroocken.

Ende aengaende de soldaten die uyt geinfecteerde huysen haer vertrecken, alsoo den Eersamen Raedt daertoe oock heeft gelevert eene groote beslotene plaetse, rontomme bemuyrt, eñ daerinne stroybaracken, gelijck als den Chrijchsraedt hadde begeert eñ metten Magistraet geconvenieert, verclaeren, dat sij daer mede sullen behooren te

gestaen, gemerckt dat met alle 'tgeene voors. is, de soldaten meer commoditeyt participeren als de stadt en can in deese extremiteyt bestellen voor de borgeren.

Finalijck, noopende de comminatie van deur gebreecken van 'tgeene voors. is, een clooster in te neemen eñ daertoe te approprieren, alsoo de religieusen van St. Anthonis nu desen morgen bevoorens dese voors. propositie is aengeseyt, dat sij haer huys souden voor de voors. soldaten openen, verhoopen dat in alle gevalle den Eers. Raedt daer van gheenen tichte [1]) en sal hebben, veele min daer toe oorsaecke gegeven etc.

III. EXTRACT uyt zekeren brief, geschreven uit Maastricht den 22^en Septemb., aan den Klerk François van Overhagen.

Voorders en can ick nyet onder silentium te laeten voor bij gaen, dat deese stadt in groote benautheyt eñ miserie is, nyet alleen om de afflicxtie, procederende door de contagieuse sieckte, maer oock doordien dat d'omleggende heeren Drossarts eñ Schoutetten heure ondersaten verbieden, dat niemant en mach hyerinne comen, omme die contageuse sieckte wille, op groote amenden, et interim onder dit pretext soo en comen alhyer geen eetende waeren, denckende ons alhyer te benauwen, nyet sonder suspitie, dat de voors. Heeren eñ Officiers met onsen vijandt intelligentie hebben. Die van Luyck sijn oock quade naebuers; sij willen den naeme hebben, dat sij neutrael sijn en goede correspondentie houden, maer in effect, contrarium est verum. Het waer goet, dat sulcx aen de Ho. Mo. Heeren worde aengedient, gel. wij schriftel. van wegen de Magistraet hebben gedaen, noopende het ver-

---

1) d. i. *schuld.*

bieden voors.; maer wij en hebben tot noch toe op onse brieven geen antwoort becommen. Wij vreesen seer, dat onse diversche brieven naer den anderen aen de Ho. Mo. geschreven nyet en worden behandicht. Wij crijgen antwoort van de Ho. Mo. van affairen van thien mael min importantie, eñ van dit gewichtige affaire nyet een jota. Daeromme sal 't noodich sijn, dat u L. aeñ Ho. Mo. sulcx te kennen geeft: want 't is meer dan tijt. Ick soude verhoopen, dat de Ho. Mo. met retorsien souden cunnen soo veel opereren, dat alles wederom alhyer soude connen van d'omleggende steden eñ dorpen ingebracht worden, tot troost eñ soulagement van desen ellendigen eñ miserabilen, soo borgers als soldaten: het soude eenen dienst sijn, die den Almogenden Godt soude aengenaem weesen. Aengaende de contagieuse sieckte, die begint een weinich te cesseren, verhoopende dat deselve door de barmharticheyt Godts sal ten lesten ophouden. De derde part vande burgers sijn uyt de stadt gevlucht, ende meer dan de tweederdeparten van de Raetsheeren, waervan oock eenige gestorven sijn ende noch eenige cranck.

IV. MISSIVE van den Commandant van Maastricht aan den Raad van State, dato 28 September 1638.

Edele Moogende Heeren.

Op hetgeene u Ed. Mo. aen mijn den 20^en^ huius heeft belieft te schrijven, dient ter ootmoediger antwoort, dat die van Luyck, Grave van Reeckum, den heere van Petersem, van Eysden ende meer andere, op diegeenen dye yet binnen Maestricht brengen, eene geltstraffe van thien goutgulden min ofte meer geset hebben, ende dat onder pretext van om te eviteren het perycul van die contagi-

euse sieckte. Dan en hebbe van gheen lijffstraffe oyt gehoort; wel is waer dat ick die naest omliggende op dit stuck gesondeert, die mij ter antwoort gegeven, dat sij haere granen, booter ende ander victualien gheern alhyer ter merckt nae ordinaris gewoonte brengen wilden, maer dat sij 't nyet en derven doen uyt vreese vanden vijandt, dewelcke al de geenen die maer een pont boter ofte yets anders ingebrocht hebben eñ daer achter commen connen, 's daechs, jae wel bij nacht van 't bedde haelen, jammerlijck met stooten eñ slaen tracteren eñ op 't uytterste rançonneren, ja sij verhinderen ons eygen gewas in te brengen. Represalien souden wel hyerop dienen, maer terwijlen mijn commissie gelimiteert en niet verder als op eetwaeren, gaende naer Maseyck, Gelder ende Stevens-Weert, ofte in 's vijants leeger, spreecken doet, ende periculeus is sonder ordre yets te attenteren, hebbe ick bij deesen u Ed. Mo. ootmoedich bidden willen, mij alsulcken last over te senden, dat ick op alle des vijandts steeden, ende op 't minste soo daer in gaet, ja op het selffs eigen gewas ende op die geenen, soo het ingebrocht ofte noch inbrengen moogen, represalien doen mach. Ick en twijffel niet des vijants garnisoen sullen daerdeur schouwen ende sal het versperren van deese stadt cesseren ende van victualie ende alles genoechsaem ingebrocht worden. Verwachtende dan hyer u Ed. Mo. ordre sal sijn ende verblijven,

Edele Moogende Heeren,

U Edele Moogende ootmoedigen
getrouwen dienaer.

Geteeckent Joachim van Goltsteyn.

Maestricht den 28[en] 7ber 1633.

V. RAAD van State aan Ho. Mo.

Hooge Moogende Heeren.

Wij hebben geleesen de bijgaende clachte van 't gebreck, dat binnen Maestricht is, door verbot in d'omleggende plaetsen gedaen de stadt niet te frequenteren om de peste, daer door geene eetwaeren ende behoeften daer binnen comen. Wij ontfangen nu oock eenen brieff vanden Commandeur Goltsteyn, hyer bij gevoecht, daerinne hij sulcx mede schrijft. Ende off wel het verbot van 't eviteren der contagieuse plaetsen eenichsins bestaen mach, soo en soude 'tselve nochtans bij de omleggende neutrale ende contribueerende plaetsen niet soo verre behooren genoomen te werden, dat daer mede alles buyten gehouden eñ niet met allen binnen Maestricht gebracht soude werden, soo sij niet en willen verwachten, dat alles uytte stadt selffs binnen gehaelt werde wat te crijgen is. Maer het blijckt uytten voors. brieff vañ Commandr Goltsteyn, dat, off sij 't al wilden binnen brengen, dat de vijandt hun sulcx beleth, ende de geene die yet binnen gebracht hebben, daer over ranconneert. Daer tegen men wel met retorsie soude connen doen procederen op de geene, die in 's vijants steeden yet desgelijcx brengen, soo hij, Commandr, voorslaet; dan dewijle de vijant dit doet, soo 't schijnt, om 't belet van eetwaeren gebracht werdende naer Maseyck, Gelder, Stevensweert etc., van welck verbot wij geen kennisse hebben, — soo meenen wij (onder correctie) dat dese saecke soude moogen geremitteert worden aen sijn Excie ende de Heeren in 't leger, omme bij 't beste middel daerinne op 't gevoechlijcxste promptel. te versien, off hierop t'adviseren wat best te doen sij, ten eynde de stadt Maestricht ende andere onse omleggende steeden in geene grootere ongelegentheyt eñ necessiteyt gebracht en werden. Ons nochtans gedragende ter dispositie van u Ho. Mo.

Hooge Moogende Heeren, wij beveelen u Ho. Mo. in de protectie vañ Almoogenden. In den Hage den ijen Octob. 1633. Was geparapheert F. Vrijheer van Swartsenbergh. Onderstont: Ter ordonnañ vañ Raedt van State der Vereenichde Nederlanden. Onderteeckent M. Huygens.

VI. MISSIVE van de Magistraat der stad Maastricht, in date 5 Octob. 1633.

Hooge eñ Mogende Heeren.

Ons is uytnemende droeff geweest om leesen den inhout van u Ho. Mo. missiven vañ xxjen eñ xxiiijen van Septembris, die wij nu terstont ontfangen, ons taxerende van misaffectie eñ wedermoet tegen de geinfecteerde soldaten, daer wij ons ter contrarie vertrouwen, dat alles, wanneer de waerheyt haere plaetse nemen sal, beyde partijen gehoort zijnde, den voors. tichte ons sal affgewendt worden. Gelijck als u Ho. Mo. sullen aenvancx cunnen bemercken uytten duplicaet van onse missive op 'tselve subiect aeñ Ed. Raedt van Staeten geschreven, d'welck wij nu seynden om den boode niet op te houden; daer bij alnoch voegende, dat, boven de ellenden daer inne geroert, den leger van u Ho. Mo. is ons deese weecke overcommen tot aen de stadt, in alle omliggende dorpen. Ende alsoo aldaer op die landen, emmers die wederomme in culture gebrocht waeren, niet en was gesaeyt dan haver eñ fouragie (om dat het voorgaende jaer den saytij wierde beleth door denselven leger hier rontomme tot 1e November), soo is voor de tweede reyse alle het gewasch door die halte van drye dagen geheelijck verslonden eñ ontvoert geworden, niet sonder apparentie dat deselve landen sullen blijven voortaen desolaet liggen; de contagie blijft ons oock noch bij onder de resterende borgeren. Godt wille ons haest vertroosten, die wij bidden,

Hooge eñ Mogeñ Heeren, in gesondtheyt, geluck eñ salicht lange te gespaeren. Uyt Maestricht den 5en Octob. 1633. Onderstont: uwe Ho. Mo. ootmoedige dienaeren, de Hoochschouttetten, Borgermrn eñ Raedtsverwanten, noch resterende binnen Maestricht. Get. J. S. Buetenaken, in absentie vañ Secret.

VII. AAN de Heeren hun Ho. Mo. Gedepden in het leger, den 10en October 1633.

Wij hebben hyerbevorens tot onsen groot leetweesen verstaen, ende is ons voorts door communicatie van brieven van derrewaerts over gebleecken, dat binnen Maestricht geen cleyne disordre is, ende dat oock de Magistraet aldaer haer tegens desen Staet, als oock tegens de soldaten, met de contagieuse sieckte besmet, met soodanigen affectie niet en betoont, als wij wel desireren, ende dat te verhoopen staet, dat, de voors. Magistraet verandert sijnde, daer inne goede beterschap sal staen te verwachten. Oock werden wij bericht, dat ten platten lande om Maestricht ende daeromtrent, vañ millitie, in dienst van deesen Staet, grooten overlast ende beswaernissen werden gepleecht. Waerop bij ons gedelibereert sijnde, hebben goetgevonden u L. mits desen te versoecken, dat deselve de moeyte willen neemen van te schrijven aen de Commissarisen van Luyck, datse bij u L. in 't leger willen coomen eñ volgens gewoonte de Magistraet helpen vernieuwen. Des sullen u L. in de Brabantsche Magistraet geen andere mogen avanceren, als die vañ Gereformeerde religie professie doen, ofte ten minsten deselve ten hoochsten sijn toegedaen, ende sullen u L. wijders de nyeuwe Magistraet daertoe houden, ofte bij gebreecke vandien selffs ordre stellen, dat de siecke soldaten beter als hyer bevorens werden geaccommodeert, ende dat wijders alle ordre, dependerende vande ordinaris

directie derselver Magistraet, wel mach worden geobserveert. Ende eenige abuysen daer in over blijvende, sullen u L. deselve willen rechten, gelijck u L. oock met sijn Ex^cie^ de heer Prins van Orange sullen willen helpen ordre stellen, dat de voors. landen vande militie van deesen Staet geen exactien, foulen ofte extorsien ten platten lande werden gedaen, maer deselve van alle overlast ontlast ende bevrijt. Alle 'twelcke verricht sijnde, sullen u L. veel gedaen hebben: sulcx dattet best sal sijn dat de decisie vañ processen eñ andere saecken gelaten werde aen de Commissarisen, die van hyer derrewaerts met d'eerste gelegentheyt sullen werden gesonden. Doch off het mocht gebeuren dat in andere saecken mede disordre mocht worden bevonden, sullen u L. haer daerop moogen informeren ende deselve informatie ons toeschicken, om, gesien, voorts gedaen te worden nae behooren. Actum Hage den 10^en^ Octobris 1633.

ZESDE VERGADERING.

15 Maart 1873.

Bibliotheek. — Floris V. — Sententien van de Rechters, gecommitteerd door de Collegien ter Admiraliteit, 1633. — Sententie van den Raad van State, 1636. — Sententie van den Hove van Gelderland, 1633. — Brief van den President van den Raad van Brabant, 1632. — Soevereiniteit over de Meijerij van den Bosch, 1634.

BIBLIOTHEEK.

Ten geschenke ontvangen:

Van den Schrijver:

Dr. H. Rump, *Literarischer Handweiser*, n°. 132. Münster, 1873. 8°.

In ruiling ontvangen:

Van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen, te Amsterdam:

Verslagen en Mededeelingen, afd. Letterkunde, 2e Reeks. III. 1. Amsterd., 1873. 8°.

Verslagen en Mededeelingen, afd. Natuurkunde, 2e Reeks. VII. 1. Amsterd., 1873. 8°.

Van het Indisch Genootschap:

Notulen der algemeene Vergadering van 11 *Februarij* 1873.

Van den Harz-Verein für Geschichte und Alterthümer, te Wernigerode:

Zeitschrift 1872. 3, 4. Wernigerode, 1872. 8°.

Van den Verein für hamburgische Geschichte, te Hamb.:

C. F. Gaedechens, *Bürgerbewaffnung.* Hamb., 1872. 8°.

Van de Redactie:

Alt-Preussische Monatschrift, I—III. Königsb., 1864/66. 8°.

FLORIS V.

De Heer Brill treedt, naar aanleiding van de charters, voorkomende in het nieuwlings uitgekomen *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*, in beschouwingen over de regeering en de staatkunde van Graaf Floris V. Spreker schetst den toestand van het Graafschap bij het optreden van Floris, en hoe Floris de Voogd Holland redde voor het verlies van zijne autonomie, door Vlaanderen voor haar behoud door aanhuwelijking te interesseeren. Uit een staatkundig oogpunt was het voor Floris raadzaam, Holland te onttrekken aan den invloed van Vlaanderen. Was hij nu anti-vlaamsch, zoo was hij in dien tijd tevens anti-fransch en anti-clericaal. Deze houding werd hem ook eenigszins door zijn binnenlandsch belang voorgeschreven. De Adel toch steunde op Vlaanderen, en zoo moest hij steun zoeken bij de steden. Dien kon hij vinden door vriendschap met Engeland, waardoor de hollandsche handel, ten koste van dien van Vlaanderen, werd begunstigd. Zoo Floris voorts op uitbreiding van grondgebied bedacht was, kwam voor hem in aanmerking, dat hij aan den kant van Vlaanderen een machtigen tegenstander vond; niet alzoo aan den

kant van Utrecht en West-Friesland, alwaar hij ook nog den dood van zijnen vader te wreken had. In Utrecht lag de Regeering en de burgerij met den Bisschop steeds overhoop. Floris kon zich dus aan die zijde versterken door, waar het pas gaf, partij te kiezen tegen den Bisschop. Spreker licht dit alles toe met verscheiden charters uit genoemde verzameling.

SENTENTIEN

VAN DE

RECHTERS, GECOMMITTEERD DOOR DE COLLEGIEN TER ADMIRALITEIT.

1633.

Uit het Archief van HILTEN.

I.

Alsoo Rutger Janss. van Medenblick, gewesene Capiteyn op 't schip 't Wapen van Medenblick, jegenwoordich gelogeert op de Voorpoorte alhyer, onder 't beleyt van wijlen den Generael Adriaen Janss. Pater, in de slach jegens de Spaensche off Portugeesche Gallioenen, op den 12en 7ber a° 1631 gedaen, voor de Heeren Rechteren, bij de respective Collegien ter Admiraliteyt daertoe gecommitteert, buyten pijne ende banden van ijsere bekent heeft, dat hij met sijnen scheepe, 't Wapen van Medenblick, gelast sijnde van sijn heer Generael ende Chrijchsraedt, daer hij mede present is geweest, ende belooft hadde met sijn medemaet, 't schip Goerree, een vande Spaensche Gallioenen, alsdoen beneden wint van haer seylende, te abborderen; —

ende gecomen sijnde naerbij sijn Admirael, dewelcke met het schip Utrecht aen des vijandt Vice-Admirael geabordeert lach, hij, gevangen, 't schip Goeree heeft laten vaeren ende omtrent anderhalff ure besich geweest sijnde met 't bergen van 't volck van 't schip Utrecht, dat in brant waer, — daer naer blijvende ontrent sijn Admirael, hem vergeeten heeft te aborderen eenich Gallioen, jae selffs sijn Admirael, dewelcke alleene sonder seconde aeñ Spaenschen Vice-Admirael ende met noch een Gallioen langen tijt in hevich gevecht ware, te hulpe ende tot secours te comen, niettegenstaende hij, gevangen, de ongelegentheyt van sijn Admirael van naerbij wel conde sien, evenwel heeft willen affwachten tot dat de gemelte sijn Admirael 't eene Gallioen in de gront geschooten ende het ander eyntelijck verovert hadde. Waernaer hij, gevangen, hem alsdoen eerst bijgevoecht ende hem van sijne debvoiren, als het te laet waere, heeft willen quijten, onderwijle versuymt hebbende sijn schuldige plicht, contrarie sijn beloften, ordre eñ articuls-brieff, trouloosljjck jegens sijn heere Admirael hem comporterende. Al 'twelcke alsoo het in hem, gevangen, als in andere, niet ongestraft behoort gelaten te worden, — Soo is 't, dat de voorñ Heeren Rechteren, gehoort den eysch ende conclusie vañ heere Fiscael yegens hem, gevangen, genoomen, eñ geleth op 'tgeene tot laste van hem, gevangen, als mede op 't geene tot sijns gevangens defensie overgeleyt is, — Doende recht uyt den naeme ende van wegen de Hooge Moogeñ Heeren Staten Generael, condemneren denselven met de verbeurte van alle sijne gagie, confisquerende deselve ten proffijte vande gemeene saecke, verclaerende hem, gevangen, inhabyl tot eenige militaire diensten naer desen te doen, condemnereñ hem wijders in de costen vande gevanckenisse ende mise van justicie.

Aldus gedaen ende geresolveert bij de Heeren Rechteren voornoempt, in 's Gravenhage desen 30en Julij 1633, ende gepronunceert in de vertreck-camer vande Hooch

Moogende Heeren Staten Generael, te presentie vande Heeren Rechteren voornt, ten dage ende jaere als boven.

II.

Alsoo Willem Gerritss. Ruytevelt van Delffshaven, geweesene Capiteyn op 't schip de Maecht van Dordrecht, jegenwoordich gelogeert op de Voorpoorte alhier, onder 't commando van wijlen den Generael Adriaen Janss. Pater, in den slach tegen de Spaensche off Portugeesche Gallioenen, op den 12en 7ber 1631, ontrent de custen van Brasillien gevallen, voor de Heeren Rechteren, bij de respective Collegien ter Admiralt daer toe gecommitteert, buyten pijne en banden van ijsere bekent heeft, dat hij met sijnen scheepe geene vande Spaensche off Portugeesche Gallioenen heeft coomen te aborderen, contrarie d'ordre en last van wijlen de gedachte sijne Gnael ende Chrijchsraet, welck ordre hij aldaer present sijnde, ten selven dage, als wanneer de Spaensche off Portugeessche Gallioenen beneden wint in 't gesichte van haer waeren seylende, en oversulcx een yeder wel conde aborderen, selffs hadde helpen ramen ende belooft getrouwelijck naer te coomen, t'samen twee en twee aen een Gallioen te sullen aborderen; — Dat hij niettegenstaende de ordre ende sijne beloften vooren gemelt, voor uyt sijnde voor sijn medemaet 't schip Hollandia, voorbij een Spaensche Gallioen, sijnde den Schout bij Nachte, daer aen sij mosten aborderen, geloopen is, 't geschut van sijn eene sijde alleenlijck daerop lossende, sonder weder te keeren ofte gepoocht te hebben om 'tselve off eenige andere Gallioenen (daerop hij, gevangen, wel eenige schooten gedaen heeft) te aborderen. Welcken volgende mede 't schip Hollandia, sijn medemaet, in gelijcke wandebvoiren, seylende elcx sijns weechs van anderen, geweest is. Sulcx dat wijlen haere Generael, Admirael en

eenige weinige Cap^{nen}, met een goet ende genereux exempel hen voorgegaen sijnde ende geabbordeert leggen̄, de meeste hitte vander vijanden gansche armee hebben moeten uytstaen, sijnde door de flauwe ende naerlatige comportementen onder meer andere, als oock van sulcke twee considerabile, welgemonteerde scheepen, soo van hem, gevangen, als mede van 't schip Hollandia, contrarie den articuls-brieff, tegens redenen eñ beloften aen den anderen gedaen, gefrustreert geworden, waer door de victorie, dewelcke apparentel. aen de sijde van wijlen de gedachte Generael uytgevallen soude hebben, niet alleene te deele versedt, maer oock 't schip vande meer genoemde Generael aen brant geraeckt sijnde, is eyntelijck haere gedachte Generael comen te verdrencken. Alle welcke flauwe eñ naelatige comportementen van hem, gevangen, contrarie den articuls-brieff, ordre ende sijne eygen gedane beloften begaen, in militaire persoonen niet en behooren ongestraft gelaten te worden. Soo is 't dat de voors. Heeren Rechteren, gehoort den eysch eñ conclusie vanden heere Fiscael, jegens hem, gevangen, genoomen, ende gelet op 't geene tot laste van hem, gevangen, als mede op 't geene tot sijns gevangens defensie overgeleyt is, — doende recht uyt den naeme eñ van wegen de Hooch Mogende Heeren Staten Generael, condemneren denselven met de verbeurte van sijne heele gagie, confisquerende 't selve ten profijte vañ gemeene saecke. Condemneren hem wijders in de costen vande gevanckenisse ende mise van justitie.

Aldus gedaen ende geresolveert bij de Heeren Rechteren voorñt, in 's Gravenhage desen 30^{en} Julij 1633, ende gepronunceert in de vertreck-camer vañ Ho. Mo. Heeren Staten Gñael, ter presentie vañ Heeren Rechteren voorñt, ten dage ende jaere als boven.

III.

Alsoo Dirck Claess. Haen van Medenblick, gebooren tot Hoorn, geweesene Cap[n] op schip Amersfoort, jegenwoordich gelogeert op de Voorpoorte alhier, onder 't beleyt van wijlen den Generael Adriaen Janss. Pater, in den slach jegens de Spaensche off Portugeesche Gallioenen op den 12[en] 7ber 1631 gedaen, voor de Heeren Rechteren, bij de respective Collegien ter Adm[t] daer toe gecommitteert, buyten pijne eñ banden van ijsere bekent heeft, dat hij met sijn schip, genaempt Amersfoort, gelast sijnde van sijn heer Generael ende Chrijchsraet, daer hij mede present is geweest, eñ belooft hadde met sijn medemaet, 't schip de Griffioen, een vañ Spaensche Gallioenen, alsdoen beneden wint van haer seylende, te sullen aborderen; — dat echter hij, gevangen, 'tselve niet naegecomen heeft, hoewel het schip de Fortuyne rede een Spaensch gallioen aen boort waer, maer door tusschen loopen van 't schip de Fortuyne daer inne tot twee mael verhindert sijnde, sijn geschut wel gelost heeft op de Spaensche, maer geene geabordeert te hebben, hoewel, naer de voorgaende verhinderinge, geruymen tijt genoech gehadt heeft om te connen aborderen. Dat hij, gevangen, vernoomen hebbende dat een schoot onder water in sijn schip ingegaen waer, ende daer over op de andere sijde brengende, dicht verbij sijn heer Gñael geloopen is ende een stuck weechs van daer, voor bij de scheepen Groeningen, Hollandia ende Goeree, beneden wint bij het geramponeerde schip Walcheren is blijven leggen, sonder sijn heere Generael te hulpe gecomen te sijn, off sijn boot te mannen, om den heere Generael op sijn brandende schip ofte in 't water leggende te comen bergen. Waer door de meergemelde Generael verlaten sijnde, principalijck vañ drie voorgenoemde scheepen, ende mede van hem, gevangen, eyntelijck is comen te verdrencken. Door welcke sijne trouloos-

heyt sijne heere de Generael om 't leven gecomen ende de victorie verset is geworden, tegens belofte, tegens trouwe, tegens articulsbrieff, voor heenen met eede onder anderen van hem, gevangen, mede beswooren. Ende alsoo men niet en vermach 'tselve ongestraft te laten passeeren: Soo is 't, dat de Heeren Rechteren voornt, gehoort den eysch ende conclusie vanden heere Fiscael, jegens hem, gevangen, genomen, ende gelet op 'tgeene tot laste van hem, gevangen, als mede op 'tgeene tot sijns gevangens defensie overleyt is; doende recht uyt den naem ende van wegen de Hooch Moogende Heeren Staten Gnael, hem, gevangen, condemneren en bannen uyt dese Vereenichde Provincien en geassocieerde Landen, voor den tijt van vier achter een volgende jaeren, sonder middeler tijt daer weder inne te mogen comen, op pene van aen den lijve gestraft te worden; verclaerende hem inhabyl om eenige militaire dienst naer deesen meer te doen, confisquerende alle sijne gagie ten profijte vande gemeene saecke; condemneren hem wijders in de costen van gevanckenisse en mise van justitie.

Aldus gedaen ende geresolveert bij de Heeren Rechteren voornt, in 's Gravenhage desen 30en Julij 1633.

Gepronuncieert in de vertreck-camer van Ho. Mo. Heeren Rechteren voornt, ten dage en jaere als boven.

IV.

Alsoo Symen Volckerss. Bobbert van Enckhuysen, geweesene Capn op 't schip Groeningen, in de vloote onder 't commando van wijlen den Generael Adriaen Janss. Pater, in den jaere 1631 op den 12en 7ber, ontrent de custen van Brasilien, in den slach te water jegens de Spagniaerden ende Portugeesen gedaen, hem tegens eere ende trouwe soo verre vergeeten heeft, dat hij, gelast sijnde

vande gemelte Generael eñ Chrijchsraedt, daer hij mede present is geweest, ende aengenomen eñ belooft hebbende met Andries Wouters., Capn op 't schip den Oliphant, t'samen een vande Spaensche ofte Portugeesche Gallioenen, alsdoen beneden wint in 't gesichte van haer sijnde, te sullen aborderen, diesniettegenstaende 'tselve niet gedaen heeft, maer in tegendeel, onaengesien de goede voorganck ende exempel van wijlen den Generael Pater ende eenige andere Capnen, dewelcke haer midwaerts in der vijanden armée eenige Gallioenen twee en twee t'samen geabordeert hadden ende in hevich gevecht waeren; jae selffs sijn medemaet, 't schip den Oliphant, 'tgeene mede geabordeert hadde een Gallioen, daermede 'tselve een goede wijle tijts slaechs is geweest, hij, Symon Volckertss. Bobbert, boven wint te loeffwaerts van deselve sijn medemaet verbleven is, denselven geen assistentie gedaen heeft, maer voorbij geloopen is. Ende daer naer gecomen sijnde met sijnen scheepe te loeffwaerts boven wint, seer naerbij de gedachte Generael ende 't schip Walcheren, denselven sijnen Gñael, welckers schip brandende waer, niet alleene niet geborcht heeft, maer selffs eenige van sijn bootsvolck, dewelcke reede al in het boot waeren om den gedachten Gñael te bergen, weder uyt het boot heeft laten opcomen, niettegenstaende hij, Symon Volckertss. Bobbert, hem wel bergen conde, als sijnde eenige Spaensche schepen wel een canonschoot van daer eñ reddeloos, daer jegens hij, Bobbert, maer een musquetschoot verre van daer waer. Sulcx dat hij de ongelegentheyt, daer inne sijn heer Generael waer, niet conde ignoreren, te meer alsoo de gedachte Generael hem neffens eenige andere uyt het brandende schip tot hulpe waiffde, vragende, alsdoen noch op het schip ende daernaer op de boechspriet in zee sittende waer, aen sijne bootsluyden off sij noch geen boots sagen comen; waer naer hij eyntel. geen hulpe becomeñ, is comen eylace te gedrencken, waer door de apparentie van de victorie

verset is geworden. Alle welcke trouloosheyt aen sijn heere Generael gedaen, 't verlaten van denselven ende, niet jegenstaende den goeden aenvanck van sijn heere Generael eñ andere Cap^nen^ in 't aborderen vande vijanden, hem voorgegaen, deselve, jae selffs sijn compagnion niet te hulpe te comen, contrarie den eedt op den articulsbrieff, de ordre ende belofte aen den anderen, selffs als wanneer de Gallioenen in 't gesicht hadde, gedaen, andere ten exemple behooren gestraft te worden. Waeromme hij, Symon Volckertss. Bobbert, naer dat hij hier te lande gecomen is, sijnde naer costuyme ingedaecht om binnen driemael veertien dagen in persoone te compareren, ende blijvende in gebreecken, hebben de Heeren Rechteren bij de respective Collegien ter Admiraliteyt daertoe gecommitteert, gesien den eysch ende conclusie vanden heere Fiscael, ende geleth op de bescheyden jegens hem overgeleyt, doende recht in den naeme ende van wegen de Ho. Mo. Heeren Staten Generael, verclaeren denselven Symon Volckertss. Bobbert, overmits sijne contumacie, versteecken van alle exceptien declinatoir, dilatoir en peremptoir, condemneren eñ bannen den selven Symon Volckertss. Bobbert sijn leven lanck geduereñ uyt dese Vereenichde Provincien ende geassocieerde Landen, sonder daerinne weder te moogen comen, op de verbeurte van sijn lijff, confisquerende ten proffijte vande gemeene saecke alle sijne gagien.

Aldus gedaen ende geresolveert bij de Heeren Rechteren voorñt, in 's Gravenhage desen 30^en^ Julij 1633, ende gepronuncieert in de vertreck-camer vañ Hooch Mog. Heeren Staten Gñael, ter presentie vande Heeren Rechteren voorñt, ten dage eñ jaere als boven.

V.

Alsoo Jan Jacobss. May van Hoorn, geweesene Capⁿ op 't schip, 't Wapen van Hoorn, in de vloote onder 't commando van wijlen den Generael Adriaen Janss. Pater, in den jare 1631 op den 12ᵉⁿ 7ber, omtrent de custen van Brasilien, in den slach te water jegens de Spagniaer den eñ Portugeesen gedaen, hem niet gecomporteert en heeft volgens d'expresse ordre vañ gedachten Gñael ende Chrijchsraet (daeronder hij mede gecompareert heeft) eñ met gesaementlijcke goetvinden ten selven dage hadde belooft elck ander getrouw te sullen sijn in 't aborderen ende gevecht jegens de Spaensche off Portugeesche Gallioenen, alsdoen beneeden wint in 't gesichte van haer seylende. Ende hij, Jan May, gelast zijnde ende aengenoomen hebbende met Phls Antoniss., Capⁿ op 't schip de Fortuyn, t'samen met hun tween een Spaensch off Portugeesche Gallioen te aborderen (hoewel hij sulcx wel heeft connen doen) naer gelaten heeft, maer oock verlaten ende geen hulpe gedaen en heeft aen de gemelte Phls Antoniss., sijn compagnon, dewelcke hem met sijnen scheepe de Fortuyn was voorseylende naer den vijandt toe, ende een vande Gallioenen geabordeert hadde ende een geruymen tijt daermede slaechs was, waerover hij, Phils Antoniss., met sijn stuyrman neffens andere gequets ende daer naer deser weerelt is comen te overlijden, sulcx dat sij, overmits hen geen secours van 't schip 't Wapen van Hoorn, schipper Jan Jacobs. May, gedaen is, haer vijandt hebben moeten verlaten, sijnde de gemelte Jan May, sijn schip ondertusschen verbleeven ter loeffwaerts aff, boven wint van 't geabordeerde Gallioen ende 't schip de Fortuyn. Waer naer hij met sijnen scheepe voor uyt loopende, niet alleen sijn medemaet de Fortuyn, jegens belofte, ordre ende last, ganschel. verlaten, maer oock sonder eenige acht op sijn schuldige plicht te neemen, hem met

sijn schip geduyrende 't gevecht uyt d'armee begeeven heeft en̄ van verre hem is blijven onthouden, door welcke sijne, neffens eenige andere Cap^{nen} fauten en̄ wandebvoiren, de victorie, dewelcke anders naer apparentie aen̄ sijde van des gemelte Gn̄ael Pater gebleeven soude hebben, verset is geworden. Waerover hij Jan Jacobss. May, hyer te lande gearriveert sijnde, ende daer over tot Hoorn in apprehentie genoomen, hem aen 't geene voors. schuldich kennende, de gevanckenisse ontgaen is ende t'sedert hem altijt geabsenteert heeft, niettegenstaende drye achtereenvolgende citatien van 14 dagen tot 14 dagen naer costume gedaen, evenwel blijft contumaceren̄, — Soo is 't dat de Heeren Rechteren, gesien den eysch ende conclusie van̄ h^{r} Fiscael, ende gelet op de bescheyden jegens hem overgeleyt, doende recht in den naeme ende van wegen de Ho. Mo. Heeren Staten Gn̄ael, verclaeren denselven Jan May, overmits sijne contumatie, versteecken van alle exceptien declinatoir en peremptoir, condemneren en̄ bannen denselven Jan May uyt deese Vereenichde Provincien en̄ geassocieerde Landen, voor den tijt van twee achtereenvolgende jaren, sonder middeler tijt daer weder inne te moogen comen, op pene van aen den lijve ofte anders arbitralijcken gestraft te worden, confisquerende ten proffijte vande gemeene saecke alle sijne gagien, hoewel rede bij hem van̄ West-Ind. Comp^{e} al ontfangen.

Aldus gedaen en̄ geresolveert bij de Heeren Rechteren voorn̄t, in 's Gravenhage desen 30^{en} Julij 1633, ende gepronuncieert in de vertreck Camer van̄ Ho. Mo. Heeren Staten Gn̄ael ter presentie van̄ Heeren Rechteren voorn̄t, ten dage en̄ jaere als boven.

SENTENTIE

VAN

DEN RAAD VAN STATE TEGEN JAC. FR. VAN RENESSE VAN BAER,

1636.

Uit het Archief van HILTEN.

Alzoo Jacob Frederick van Renesse van Baer, soldaet onder den Lieutenant Coronnel Mevert, aen des vijandts zijde, jegenwoordich gevangen op de Voorpoorte van Hage, vrijwillichlick bekent heeft, dat hij hem heeft onderstaen te conspireren met den Lieut[t] Corronnel Mevert, in garnisoen tot Calcar, om Doctor van Ghall te lichten uyt Vtrecht, ende met gewelt te brengen tot Calcar bij den voors. Mevert, — En dat hij tot dien eynde gecomen is, als een neutrael persoon zijnde, ende eenen geruymen tijt hem onthouden heeft hier binnen 's landts, daer geen quartier met den vijandt gehouden wordt; — tot het voors. feyt gebruyckende eenen Jan Lenaerts, alias Duc Dalve, mede gevangen, ende eenen Jan Robberts, nu fugityff; oock daertoe copende ende procurerende peerden ende waghen, ende nae beleyt van alle preparativen, daer toe nodich, heeft op den 13[en] Aprilis lestleden ges[en] eenen brieff valschelick, daer inne te kennen gevende, dat zijns neeffs Achtevelts huisfr., tot Amersfort doodel. krank zoude wesen, ende den zelven brief niet met zijns, Renessens, maer met den naem van Achtevelt teeckenende, om alsoo den voors. Doctor vander Ghall, onder pretext van haer te comen visiteren, uyt te locken ende ter plaetse te brengen, daer hij hem bequamelijck zoude cunnen gevangen nemen ende vervoeren. Tot welcken eynde hij oock de

voors. peerden ende waghen, waer over hij tot v
den voors. Jan Robberts hadde gestelt, employeer
lijck hij oock door die middel den voors. Doctor
Ghall uyt Vtrecht heeft gecregen, ende op den w
Amersfort commende, buyten de menschen, hij aer
zijde vañ waghen ende de voors. Duc Dalve aen e
zijde zijn aengevallen, elck met eene geladene pi
de handen, seggende tegens den voors. Doctor en
selffs zoon, die bij gevalle zijnen vader accompaig
„geeft v gevangen ende swijght stille, off dat gate
Dewelcke haer hebben gevangen moetende geven, d
Renes ende Duc Dalve eenige touwen hebben ge
dezelve aen handen ende voeten gebonden, oock ha
den met socken ende vodden toegestopt, leggen
achter over in den waghen, uyt den welcken het
steunsel wech genomen was achter heuren rugg
zoo haest zij eenich geruchte hoorden, off asser j
quam, hadden hij ende Duc Dalff elck een bloot
de handt. Ende in ende met zulcken equippagie vañ
fortschen wech keerende, zij dezelve Doctor enc
hebben gevoert buyten Rhenen om, ende soo voo
Grebbe, in meninghe ergens over de reviere te pa
ende alsoo den voors. Doctor ende zijnen soone
voeren, om heur sulcken schat aff te schatten als
den connen doen. Alle welcke feyten alsoo sma
zijn nae concussie, violentie, rooff, valsheyt, strae
derie, behalven dat hij soldaet zijnde vañ vijandt,
landen buyten quartier zijnde, niet en heeft mogen
ende dat alle 'tzelve in landen van Justitie niet
hoort te worden ongestraft geleden, — Soo is 't
Raet van State der Vereenichde Nederlanden, na
deliberatie ende alles overwogen hebbende, doenc
uyt den naem van wegen de Hooge ende Mogen
ren Staten Generael, den voorñ Jacob Frederick
nesse van Baer gecondemneert heeft, ende cond

hem midts dese, gebracht te worden ter plaetse daer men gewoon is justitie te doen, ende aldaer met den sweerde geexecuteert te worden, datter de doot nae volghe; ende verclaert alle zijne goederen te zijn geconfisqueert. Aldus gedaen ende gesententieert in den Rade van State, in 's Gravenhage den 27en Junij 1636. Was geparapheert Esaias v. Liclama vt. Onder stont: Ter ordonnan̄ van̄ Raet van State, ende get. M. Huygens. Ter zijden stont aldus: Gepronunchieert in den Rade van State, ende bij ordre van heur Ho. Mo. d'executie gesurceert voor eenige daghen den 30en Junij 1636, ende get. M. Huygens.

SENTENTIE

VAN

DEN HOVE VAN GELDERLAND AANGAANDE DE POSSESSIE VAN DE GRAAFSCHAP BERG.

1633.

Uit het Archief van HILTEN.

In de saecke hangende voor den Hove des Furstendoms Gelre ende Graefschap Zutphen, tusschen volmachtigers vanden Hooch en̄ Welgebooren heere Graeve Henrick vanden Berge etc. ter eenre, en̄ de volmachtigers vanden Hooch ende Welgebooren heere Graeve Aelbert vanden Berge etc. ter andere zijden, — concludeerende de volmachtigers van wel gemelten heere Graeve Heynderick bij hunne memorie, dat met opheninge vande sequestratie vande stadt ende huys 's Heerenberge, sonder regart te nemen op dye geproponeerde exceptie spolii als in hock summarissimo, buyten propoost sijn Excie Graeve Heynderick vanden Berge, als ab intestato, hebbende het apparente recht, ver-

claert solde worden tot die stadt ende huyse 's Heerenberge bij proevysie de naeste te zijn, eñ dienvolgens, dat zijn Ex[cie] die recredentie solde worden geadiudiceert; — condemneerende mede Graeve Aelbert, Graeve vanden Berge etc., wederomme op den huyse 's Heerenberge voorñ te leueren soodanige charters, als zijn Ex[cie] van daer buyten de Provincie ofte elders verbracht heeft, eñ ten vollen possessoor ofte petitoir voorbeholden, soo eñ als zijn Geñ goeden raet gedragen solde, cum expeñ; ofte de volmachtigers vañ heere Graeve Aelbert tot den Berge, daerentegens bij haere memorie contendeereñ, dat bij sententie van desen Hove, ten opsien vande aengh. motiven, ende die haer Ed. eñ W. tot faveur vande Justitie soude gelieuen suppleeren, d'exceptie spolii geadmitteert eñ d'heeren Ampt. in regard vañ selue verclaert soude worden niet te sijn onfanckel., maer veel meer gecondemneert die gemelte datelijckheyt costen schadeloos te repareren, soo wel ten respecte van die Graefschap 's Heerenberge cum pertinentiis, als vande heerelijckheyden Bijlandt, Panderen, Gendringen, Ettem met den gevolge vandien, eñ mede te gedoogen dat die reckeniñ vande jare 1632, mitsgrs voorgaende jaere, aen de heere Gedaachde solde geschieden. Daerop voor eerst eñ al recht ende Justitie verwachteñ omni meliori modo, eñ bij ordre eensamentl. redoublement, dat de heer Gedaachde nae opheninge vande sequestratie gementioneert solde worden bij de voorgemelte Graefschap vanden Berge ende aencleuen van dyen, immers proevisionelijcken eñ tot dat anders solde sijn bekent, alles met de costen off op gesien die voors. memorie met alle bijgevoechde documenten, schijn eñ bescheyt overgegeuen, vermogens decreet vanden xx[en] May naest leden. Alles rijpel. geexamineert eñ overgewogen wat in desen t'ouerwegen eñ t'examineeren stondt, 't voors. Hof voorbijgaende die geproponeerde exceptie spolii, invoegen dese alhier is voorgenomen, eñ doende recht in summarissimo possessorio, uyt

crachte vande verschrijuinge bij den Rade ex offitio gedaen heeft, op die gedecerneerde sequestratie, ende erkent eñ verclaert: dat d'heer Graef Aelbert vanden Berge bij proevysie sal continueeren soodanige possessie, als welgemelte Graef Aelbert voor dato vande sequestratie gehadt heeft. Ordonneeren vorder partijen, nae wisselinge vande respectiue memorie, ad primam post vacantias peremptorie pari passu te dienen van solutie, om̃e, 'tselfde geschiet, na concl. in der saecke bij den Houe in petitorio, possessorio wijder gedaen eñ erkent te worden wat nae recht behooren sal. Iniungereñ ondertusschen parthijen van alle feytelijckheyt etc., directel ofte indirectel. hun te ontholden. Gedaen ende ghepronunchieert in den Houe Prouinciael van Gelderlant, tot Aernhem den x^en^ Julij 1633.

Sluysken.

Rp^a^ 24ª Aug^ti^ 1633, des naermiddaeghs, vañ Generael der Munten, geñt vañ Wel.

BRIEF

van den President van den Raad van Brabant, 1632.

Uit het Archief van HILTEN.

Hooge ende Mogende Heeren.

Onse voorsaeten in Raede hebben 't sedert den jaere 1586 totten jaere 1593, onder de commissie vanden heere Prince van Orangen, Hoochloff. ged., bij authorisatie vanden Grave van Lycester, ende daer nae onder de autoriteyt eñ commissie van u Ho. Mo., als representerende den Hartoge van Brabant, recht eñ justitie geadministreert

over de Steden eñ Landen, onder 't gebiet van uwe H(Mo., alleenel. in de qualiteyt van d'eerste eñ andere Ra(den van Brabant, op de goede hoope eñ vast vertrouwen dat sij (soo haest eenige hooftstadt van Brabant geredu ceert soude werden uyt de Spaensche tyrannie onder d Unie vande Vereenichde Nederlanden) gestelt souden wer den in gelijckheyt eñ in deselve qualiteyt mette Cance lerye van Brabant, tot Brussel residerende, gelijck deese Raedt in den jaere 1593 bij uwe Ho. Mo. geerigeert is tot alsulcken recht, privilegien ende preeminentien, d Cancellerye van Brabant tot Brussel van outs gecomp teert hebbende; blijvende alleenlijck 't onderscheyt, dat der selven Raet, onder gelijcke commissie als is hebbende de Cancelier van Brabant, alleenlijck gevoert heeft eñ alsno- voert, de qualiteyt vañ eerste Raedt. Ende alsoo tege woordich, door Godts genade, de Stadt van 's Hartogenbos (sijnde een hooftstadt van Brabant), mette gansche Ma- rye, mitsgaders het Hartochdom van Limborch, de sta van Maestricht, mette voordere steden eñ landen van Ov maze, gereduceert sijn onder de gehoorsaemh[t] van u Ho. Mo., soo en hebben wij amptshalven niet willen o mogen nae laeten, uwe Ho. Mo. met eerbiedinge in dencken te stellen, of niet dienstich, jae hoochnoodich waere, tot conservatie van uwe Ho. Mo. Hoocheyt (gerechticheden in 't Hartochdom van Brabant, dat de eersten Raedt voortaen aenname eñ voerde de qualitey van Cancellier van Brabant, over het district onder uw Ho. Mo. resorterende, daer van hij nu eenige jaeren (functie heeft gedaen, bij besonder commissie als eers Raedt, waer door uwe Ho. Mo. Hoocheyt soude werd geconserveert eñ den Raet gestelt in meerder lustre gelijckheyt mette Cancellerye tot Brussel. Tot welck eynde uwe Ho. Mo. sullen believen te considereren, (den Raet van Gelderlandt, onder 't gebiet des Conincx v Spagnien, niet tegenstaende sij maer en hadden het qu

tier van Ruermonde, altijts heeft gevoert eñ gemainteneert de qualiteyt van Cancellier ende Raden van Gelderlandt, om geenen wint ofte gerechticht over te geven aen de drye quartieren des Hartochdoms van Gelderlandt, onder de Vereenichde Nederlanden; gelijck oock de voors. Raden van Gelderlandt onder de voors. Unie van uwe Ho. Mo., doen sij maer een quartier en hadden, altijts gemainteneert hebben de qualiteyt van Cancelier eñ Raden van Gelderlandt, om geen prejuditie te lijden in henne privilegien eñ preeminentien, soo wanneer de voordere quartieren door Godts genade souden moogen gereduceert werden, gelijck naderhandt successive is geschiet. Die vanden Rade van Vlaenderen, in Zeelandt residerende, niettegenstaende sij noch quartier, noch hooftstadt van Vlaenderen en hebben, hebben altijt behouden de qualiteyt van President eñ Raden van Vlaenderen, cum idem jus sit in parte quod in toto. Bij soo verre wij langer continueren in onse voors. oude qualiteyt, insonderheyt nu de Stadt van 's Hertogenbosch met desselffs Meyerye, Mastricht, mitsgaders het Hartochdom van Lymborch mette voordere steden eñ lande van Overmaze, gereduceert sijn onder de Unie vande Vereenichde Nederlanden, soo sal aen 's vijänts sijde verstaen werden, jae sullen wij tacite selffs confesseren eñ metter daet toe staen, dat u Ho. Mo. in 't Hartochdom van Brabant, niet suo jure, maer alleenlijck precario, ofte bij usurpatie, recht ende justitie laeten administreren, confirmereñ daermede de nyeuwe maxime vañ vijandt, dat den Con. van Spagnien de souverainiteyt competeert over het platte landt, onder contributie gelegen, gelijck men daertoe tegenwoordich is trachtende, niet bij ondergravinge, maer met open deure, blijckende bij 't mandement van cassatie, hier annex, op den 2en deses bij de Cancellarye tot Brussel gedecerneert tegens een mandement van daechsele, in persoon van onse fiscaelen, tegens Jan Michielss., out Burgemeester vande

heerlijckheyt van Ste Michiel Gestel, Meijerye van 's H togenbosch, ter saecke dat hij tegens die placcaten v Mo. Ed. Heeren vanden Raede van State, voorbij gaer desen Rade eñ sijne competente Rechters, eenige vai Regierders der voors. heerlijckh[t] hadde in rechte betrock voor de Cancellerye tot Brussel. In welck mandement wel stoutel. derven seggen, dat wij soucken te incorpe ren de jurisdictie, ende bij gevolge de souverainiteyt v Meijerye van 's Hartogenbosch, onder 't pretext vañ v overinge van deselve stadt; sustinerende tegens de noto waerheyt, dat de Meijerye soude sijn een corpus apa gans niet dependereñ vande voors. stadt, eñ dat daero alsnoch conferentie is hangende, in prejuditie van dewel niet en behoort te werden geattenteert, verbiedende mi dien aen den voorñ Jean Michielsen, die vanden pret sen Raedt van Brabant in Hollandt te pareren ofte o dieren. Door sulcke sinistre middelen eñ notoire usurpat blijven alle de vasallen, notarissen, deurwaerders, lantm ters eñ voordere officieren vañ voors. Meijerye in den e vañ Coninck van Spagnen, tot vernietinge van u Ho. I Hoocheyt eñ Souverainiteyt in deselve quartieren. Eñ s len ontwijffelijck op denselven voet de voors. nyeuwe max soucken in te voeren ende te practiseren in den lande Overmaze, ten sij bij uwe Ho. Mo. daer inne tijdel werde versien eñ desen Raedt behoorlijcke qualiteyt, haere residentie in een vande steden van Brabant we vergunt. Wij hebben uwe Ho. Mo. 'tselve in dese g genth[t] des tijts, opdattet daernae, in gevalle van on handelinge metten vijant, geen nyeuwich[t] en mocht ged det worden, dienstel. willen voordragen, niet uyt eer particuliere ambitie, maer alleenlijck tot onse deschar conseruatie eñ maintienement van uwe Ho. Mo. ger tich[t] eñ Hoocheyt in den lande van Brabant, alwaer tegenwoordich ten naestenbij soo groote jurisdictie heb als de Cancellerye tot Brussel residerende, ende su

ons reguleren na dat uwe Ho. Mo., volgens haere gewoonlijcke discretie eñ wijsheyt, desen aengaende sullen believen te resolveren, 'tsij in 't aenneemen vande nieuwe, ofte in 't continueren vande voorgaende qualiteyt. Voorts, alsoo de stadt van 's Hertogenbosch, Maestricht, het Hartochdom van Limburch, mette voordere steden eñ landen van Overmaze, gereduceert sijn onder de Unie vande Vereenichde Nederlanden, met reservatie van hunne privilegien, eñ dat deselve onder andere expressel. mede brengen, dat d'ingesetenen van Brabant buyten de Provintie niet en mogen in recht betrocken werden, eñ mitsdien, dat de Magistraten vande respective steden met recht souden mogen weygeren het oversenden vande processen, daervan bij partije gecondemneerde aen desen Raede sal worden geprovoceert, soo versoecken wij dienstel. aen uwe Ho. Mo. om alle clachten eñ desordre in 't stuck van justitie tijdelijck voor te coomen, al is 't dattet geschieden sal met onse seer groote incommoditeyt eñ ongelegentht (die wij tot accommodatie vañ ingesetenen van Brabant eñ verlichtinge vande dagelijcxse reys- ende teercosten ter sijde setten), dat deselve u Ho. Mo. believen goet te vinden, dat wij onse residentie mogen neemen in een vande steden van Brabant. Waerop wij met eerbiedinge uwe Ho. Mo. resolutie sullen verwachten, ende hiermede sullen wij den Almogenden Godt bidden,

Hooge ende Mogende Heeren, uwe Ho. Mo. te gespaeren in langduyrige eñ voorspoedige Regieringe. In 's Gravenhage den 17en Novemb. 1632. Onder stont: Uwe Ho. Mo. onderdanige dienaeren, d'eerste Presiderende eñ andere Raden van Brabant. Ter ordonnañ van deselve, get. P. Gillis.

ADVIES VAN DEN RAAD VAN STATE

OVER

het recht van soevereiniteit op de Meijerij van den Bosch.

1634.

Uit het Archief van HILTEN.

Hooge Moogende Heeren.

U Ho. Mo. begeeren ons bericht op de bijleggeñ requeste; ende omme 't selve nae te commen sullen u Ho. Mo. gelieven wederom in haer memorie te brengen, wat debvoiren ende nyewicheden dat bij de Spaensche partije al voorgewent sijn geweest, t'zedert de stadt van 's Hartogenbosch onder u Ho. Mo. gehoorsaemheyt is gebracht, om 't oppergesach over de Meijerye aen hun te trecken, invoerende nyeuwe maximen eñ te vooren noyt gehoort, al of 't platte landt den Coninck van Spagnien alleen was toe behoorende, daer nochtans geduerende den oorloch altijt is geobserveert, datte platte landen volgen de corpora onder dewelcke sij resorteren, 'twelck den vijandt selffs in sijne placcaten ten regard van Breda op den x^en^ Julij 1628 heeft gesustineert eñ gepubliceert, — Ende dat wij, om sulcken voornemen in sijne eerste beginselen te stuyten, met verscheyden advisen u Ho. Mo. versocht hebben 't souverain over de Maijerye met vigeur te willen mainteneren, eñ ten dien fine alle d'officieren eñ vaszallen doen citeren, om hunne commissien van u Ho. Mo. te comen ontfangen, de leenen verheffen eñ den eedt van getrouwicheyt doen, dewijle dat alle voorgaeñ conferentien eñ openingen van accommodatie nyet en hadden gesuccedeert. Op welcke citatie, en daerenboven noch verscheyden speciale aenmaninge, de vyer Hooftofficieren vande Maijerye telckens

dilayen hebben versocht eñ vercregen, om hun te bedenc ken offse souden obedieren, tot dat eyntelijck sij voor de leste mael bij u Ho. Mo. met missive vañ 8en Octob. lestleden gesommeert sijn geworden aen u Ho. Mo. handen den eedt te coomen doen den 1en Novemb. daeraen volgende precis, ofte, langer in gebreecke blijvende, datse van hunne offitien vervallen souden sijn, die oock datel. aen andere vergeven souden worden. 'Twelck all nyettegenstaende en hebben hun totte gehoorsaemheyt nyet cunnen resolveren, maer den gesetten tijt verre laten verstrijcken. Waerop dan oock gevolcht is, dat u Ho. Mo. andere vyer Hooftofficieren hebben gestelt, eñ aen ons affgesonden haere resolutie vanden 21em November, omme deselve in hunne bedieninge met alle vigeur eñ efficatieuse middelen, selffs bij retorsie, daer 't van noode waere, in te stellen eñ maincteneren. Dienvolgens hebben wij oock aen acht besondere Schouten in 't quartier van Antwerpen, eñ elders onder den vijant, met onse brieven gelast binnen den tijt van een maent sauvegarde voor den voors. Hooftofficieren tot Brussel te procureren, off dat bij faute van dien, sij van nu voor alsdan buyten sauvegarde wierden gestelt. T'eynde van welcken tijt sij voor antwoort hebben gecregen, dat den Marquis van Aytona hun versouck had affgeslagen, geresolveert sijnde de vyer oude Hooftofficieren vanden Coninck van Spagnien in de Meijerye te mainteneren. Ende sijn oock alsdoen bij de Hoochschout van den Bosch ende andere veradverteert geworden, datte selve hunne oude commissie bleeven exerceren, onaengesien sij den eedt aen uwe Ho. Mo. geweygert hebbende, verlaten sijn geweest; sulcx dat daerop bij ons gedelibereert eñ verstaen sijnde, dat men daerinne behoorde te versien ende versorgen dat u Ho. Mo. authoriteyt bij dese luyden soo vermetel. nyet en werde genegligeert, hebben eerstel. den Secretaris aen u Ho. Mo. gesonden, om derselver verclaeringe te verstaen off aen de voors.

vyer oude Schouttetten eenige speciale notificatie van hun affsetten diende gedaen, voor alleer tegens hunluyden te procederen, die ons rapporteerde dat u Ho. Mo. verstonden dattet moest blijven bij 'tgeen u Ho. Mo. aen de Schouten hadden geschreven, sonder datter eenige naerder declaratie ofte insinuatie was gerequireert. Waer op dan oock bij ons de Gouverneurs vanden Bosch ende van Bergen gelast sijn de voors. acht Schouten in 't quartier van Antwerpen, mette vyer verlatene Hooftofficieren, in apprehensie te crijgen eñ van goeden prijse te houden. Dit is dan de procedure die wij in dese saecke gehouden hebben, dewelcke wij oock vertrouwen, dat u Ho. Mo. sullen helpen mainteneren, op datte publicque authoriteyt nyet en werde gecrenckt, noch den vijandt daer uyt nyeuwe hoope come te scheppen van sijne ongefondeerde nyeuwicheyt staende te houden; te meer alsoo u Ho. Mo. dese saecke aen ons hebben gestelt, die nu nyet meer in haer geheel en is, maer door retractatie ofte moderatie alle onse proceduren met disrespect van deesen Raedt vruchteloos soude maecken. Ende op dat u Ho. Mo. verstaen, van wat consequentie eñ importantie deese saecke zij, eñ dat wij daer inne nyet dan met rijpe deliberatie en sijn getreden, die nyet alleen fonderende op u Ho. Mo. eygene resolutie, maer oock op de justitie eñ goede reden van State; — soo hebben wij gemeynt datte vyer verlatene Hooftofficieren nyet en cunnen aengesien worden in andere qualiteyt, als ondersaten van u Ho. Mo. ofte als vijande van 't Landt. Datse voor geen ondersaten en cunnen aengenoomen worden, wort hier met beweesen, datse u Ho. Mo. ondersaten nyet en hebben begeeren te sijn, weygerende u Ho. Mo. den eedt van getrouwicht te doen, dat alle subiecten schuldich sijn, ende souden lijff eñ goet tegens u Ho. Mo. verbeurt hebben, indiense ondersaten sijnde, den eedt geweygert hebbeñ ende van hunne bedieninge affgeset sijnde, sij in de commissie ende de

gehoorsaemheyt vañ Con. van Spagnien, in weerwil van haere hooge Overicheyt, hadden willen eñ derven blijven. Maer sij selver verclaeren hem wijders in de bijgaende requeste, naementl. datse den eedt nyet en hebben gedaen, om datse geen twee heeren conden dienen, dat is emmers te seggen, datse den Coninck van Spagnien eñ nyet u Ho. Mo. voor haeren Heere begeeren te kennen, daer omme sij oock als vijanden rançonnable eñ van goeden prijse bij ons sijn verclaert, in plaetse van tegens hun als rebellen criminel. te procederen, waerense subiecten geweest. Hyeruyt sien u Ho. Mo. wat redenen wij gehadt hebben om op dese maniere de voors. Schouten te doen aentasten; eñ wat apparentie soudt hebben, daer in yets te buygen ofte versachten, nu den vijant selffs dese saecke als sijn eygene bij de handt neempt, hebbende doen sommeren alle de Schouten van Suyt-Hollant, van 't landt van Heusden, van Bommelerweert, ende een gedeelte onder Breda, om sauvegarde voor sijne vyer gepretendeerde Officieren in de Meijerye binnen een maent uyt te brengen, op pene van verlies van hunne eygene vrijheyt. Waertegens wij van gelijcken bij placcate general. jegens alle sijne Officieren, onder contributie geseten, bij retorsie doen procederen, eñ quamen u Ho. Mo., uyt wat consideratie het waere, het minste daer inne toe te geeven, soo waeren wij buyten hoope gebracht de Hoocheyt van 't landt te bewaeren eñ dit different uytte confusie tot een redres te brengen. Ons gedragende ter dispositie van u Ho. Mo.

Hooge ende Moogende Heeren, wij beveelen u Ho. Mo. in Godes heylige protextie. In den Hage den 4en April 1634. Was geparapheert .... Onder stont: Ter ordonnantie vañ Raet van State der Vereenichde Nederlanden. Get. M. Huygens.

ZEVENDE VERGADERING.

29 Maart 1873.

Journaal van Huygens. — Bilderdijks eerste huwelijk. Stukken betreffende de geschiedenis van Frankrijk in 1631 en volgende jaren.

JOURNAAL VAN HUYGENS.

De Heer Brill deelt mede, dat bij de Kon. Akademie opgespoord is hetgeen aan het HS. van Huygens ontbrak (zie Vergad. 1 Februari), zóo dat thans het complete Journaal, met vergunning van de Kon. Akademie, in de werken kan worden opgenomen.

BILDERDIJKS EERSTE HUWELIJK.

De Heer Brill vestigt de aandacht op het onlangs uitgekomen werkje: „*Bilderdijks eerste huwelijk*, 1784—1807". De brieven aan zijne eerste vrouw geschreven, voor het

huwelijk, kenmerken niets dan uitgelaten hartstocht. Zij werpen een licht op Bilderdijks leven vóór zijne uitzetting. Die uitzetting was voor hem eene verlossing, zoo wel van zijne vrouw, met wie hij niet gelukkig was, als van zijne schuldeischers, die hij zich door zijne mildheid of verkwisting had op den hals gehaald. Verschillende passages uit de brieven van de vrouw, die spreker medegedeelt, geven een inzicht in den benarden toestand, waarin het huisgezin verkeerde en in de oneenigheid die tusschen de echtelingen heerschte.

De Heer de Geer van Jutfaas zal op dit onderwerp in de volgende Vergadering terug komen.

STUKKEN

BETREFFENDE DE GESCHIEDENIS VAN FRANKRIJK IN 1631 EN VOLGENDE JAREN.

Uit het Archief van HILTEN.

I.

MISSIVE van den Koning van Frankrijk, geschreven aan zijn moeder in date 1 April 1631.

Madame.

Je n'ay point de besoing de vous faire entendre, puis que vous le sçavez mieux que personne, les justes raisons qui m'ont obligé a me separer de vous pour quelque temps, et combien j'ay prins de soing pour empescher que le desplaisir ne vous arrivast, aussy bien qu'a moy, estant dans ma cour mescontente, je ne pouvois apporter remede aux

brouilleries qui s'y preparoient; et vous scavez bien, qı
le mal estoit à tel point, que je n'eusse peu (sans ce qı
j'ay fait) garantir mon Estat des troubles d'ont il estc
menacé. Tout ce la n'empesche point qu'en rendant ce qı
je doibs au repos de mes subiects par preference a tout
choses, je ne conserve pour vous l'amitié et le respect qı
vous pouvez attendre d'un bon filz, de quoy ayant rec
tant des preuves en diverses occasions, je m'estonne
ce que vous me croyez capable de prendre des resolutio
violentes contre vous. Elles n'ont jamais entrée dans m
pensees, ny en celle de tous ceux de qui je me sers,
ne me scaurois imaginer a quelle fin vous voulez persua
au monde, que l'on trauvaille à vostre ruine, puis c
vous n'avez et ne trouvez autre mal que celuy de nos
separãon, laquelle vous avez procurée en vous esloigna
de ce qui vous pouvoit unir heureusement a l'advanta
de cette couronne. J'apprens au reste avec beaucoup
desplaisir que vous retardez de jour en jour vostre part
ment, quoy que vous m'ayez cy devant promis et asseu
y estre disposée. Si vostre indisposition en a esté caus
j'en suis doublement faché, mais je n'ay point appris qu
vous ayez eu aucune incommodité capable de vous emp
scher de faire voyage. Je loue Dieu de tout mon coe
que vous en soyez delivrée, et vous prie de partir mai
tenant sans remise pour des considerations importantes
mon Estat et pour faire cesser des bruits que les mauu
esprits vont semant, que vous n'estes a Compiegne en e
tiere liberté, ce qui ne se pourra plus dire lors qu'esta
dans vostre maison de Moulins il n'y aura personne pı
de vous qui vous puisse donner ombrage. Je vous supp
encore une fois me donner contentement, sur quoy aya
chargé mon cousin le Mareschal d'Estré et particulie
ment le s[r] Marquis de St. Chaumont de vous entreten
je vous en diray d'avantage que pour vous asseurer q
je ne suis point capable d'attirer l'ire de Dieu sur moy

vostre occasion, mais bien toutes benedictions, comme je feray tousiours en prenant le soing que je doibs de mon Estat. Je ne doubte pas que vous ne satisfaciez promptement à ce que je desire, aussy trouverez vous tousjours des veritables tesmoignages de l'honneur et du respect que vous rendra,

Madame,

Vostre treshumble et tresobeyssant filz,

Louys.

A Dijon le 1e Auril 1631.

II.

ANTWOORD van de Koningin-moeder op de voorgaande.

Monsieur mon filz.

Pour responce aux vostres du premier de ce mois, que le sr de St. Chaumont m'a rendues, je Vous diray avec le respect que je vous doibs, que je remects au jugement de ceux qui ont consideré sans passion et interest, ce qui s'est passé en ce lieu et vr̄e separation d'avec moy. Si la cause que vous en avez vous mesmes declarée par la lettre generale, que vous avez escritte dedans et hors du Royaume, meritoit ce traittement, et si vous avez deu prendre en mauvaise part, comme si ce m'eust esté un crime, de n'avoir pas faict l'accommodement mentionné en icelle avec le Cardinal de Richelieu, que luy mesme n'a jamais voulu, quoy qu'en apparence il ayt tesmoigné le desirer et le recercher, et la difficulté que je fis d'assister a vos conseils, pour la connoissance que j'avois que l'on m'avoit osté la confiance, et que ne l'ayant avec vous au point que debuois, il n'estoit pas raisonnable de m'employer dans vos particulieres et importantes affaires, — je

n'eusse jamais creu que vous eussiez pour ce subiect vouloir rompre avecq moy et moins me faire souffrir les desplaisirs que je ressentis et ressents tous les jours en cette separation, qui estoit asseurem[t] resolue avant vostre partement de Paris pour venir en ce lieu, et le voyage aussy que vous voulez que je face a Moulins, puis que les gens de guerre, qui sont encores pour m'y conduire, avoyent esté commandez á ce dessein pour se trouver avec leurs armes aux environs de Compiegne et y estoyent avant vostre arrivée. Pour le regard des brouilleries, que me mandez, qui se preparoient dans vr̃e cour, et du mal qui estoit et auquel vous ne pouuez (à ce que vous me dites) pourveoir, moy estant mescontente, vous sçavez bien que je n'en suis pas la cause et que je n'y aye part. Aussy n'ay je rien a vous dire sur ce subiect, sinon que j'employeray tousiours tresvolontiers, non seulement de ce qui depend de moy, mais aussy ma propre vie, pour garantir vr̃e Estat de toutes les choses qui en pourroyent alterer le repos. Faites moy, s'il vous plaist, le bien de le croire, et que j'ay un extreme regret de ne pouuoir obeir au commandement, que vous mavez faict cy devant et faictes encore par vos dernieres, de partir d'icy pour m'acheminer a Moulins, comme je m'y estois resolue lors que je vous l'aye mandé. Et vous supplie treshumblement de ne le point trouver mauvais, estant blessée au point où je suis de l'apprehension, qu'ayant fait volontierement le chemin d'icy a Moulins, d'ou l'on me peut en quatre journées mettre sur le Rhosne, pour me mener dans la galere que vous faictes preparer, afin de me passer en Italie, au lieu a la verité de ma naissance. Mais en ayant apporté avec moy, venant en France, tout ce que j'y avois valant, il ne m'y reste ny honneur, ny bien, ny retraitte, que par la grace de ceux qui esloignez maintenant de parenté et ne m'ayant jamais veue, auront beaucoup de raison de ne me point recevoir en leur Estat, si mon propre filz ne m'a pas

peu souffrir et laisser achever mes jours dans le sien. Quel jugement feront ils de moy en toute la chrestienté, aussy de me voir par vr̃e commandement tirée par force hors de vr̃e Royaume, et bannie sans forme de justice et sans estre ouye, ce que vous ne souffrirez estre fait au moindre de vos subiects, quelque meschant qu'il peut estre. Quelle reputation, aussy bien pour vous que pour moy, qui aye le principal interest a la conservation de vr̃e honneur. C'est ce qui me donne la mort et m'y fait resouldre. Je cognois trop vostre bon naturel pour croire que vous y consentiez volontierement; mais ceux qui ont ce dessein formé, apres l'avoir acheminé pied à pied, scauront bien, quand je seray a Moulins, vous supposer et mettre en avant tant de soupçons et des craintes de vr̃e perte et de vr̃e Estat, et des menaces d'abandonner la conduitte de vos affaires, que vous serez contraint, sy vous y portez creance, a vous laisser aller a la violence de leurs conseils et a me faire achever ce voyage, auquel ils vous diront à present qu'ils ne pensent pas. Vous pouuez bien juger que la grande instance qu'ils me font faire d'y aller, augmente mes soupçons et apprehensions, et ne me laisse aucun repos, m'ayant reduitte en tel estat, que par ma seule mort j'espere me garantir de tant de miseres, que je voy tomber sur moy, si par vostre bonté vous ny apportez quelque soulagement pour restablir mon esprit et m'oster ceste apprehension, dont je suis (si) vivement touchée, qu'elle me fait resouldre à vous la demander plustost icy, que de me contraindre a faire un pas pour tourner la teste du costé ou ce desseyn m'est preparé. Si vous ne consultez la supplication qui vous est faitte sur ce subiect par vr̃e bonne mere, qui ne vous a jamais offencé, ny d'effet, ny de pensee, et les raisons, qu'avec vostre bon naturel, je me promets que vous me conserverez l'amitié et le respect que me faittes esperer par vostre lettre, que vous compatirez à ma douleur extreme, et que me laissant icy, ou je suis

aussy bien separée de vous et sans soupçon pour les affaires de vostre Estat que si j'estois a Moulins, vous me donnerez avecq quelque repos le moyen de me remettre et garantir ma vie, que je ne desire que pour vous rendre les tesmoignages de tendresse et d'affection que vous doibt,

Monsieur mon filz,

Vostre treshumble et tres affectionnée mere et subiecte,

Marie.

A Compiegne ce xj[e] Auril 1631.

III.

REQUEST van den Hertog van Orleans aan het Parlement.

Supplie Gaston, Filz de France, duc d'Orleans, frere unicque du Roy, disant, qu'encores qu'il soit notoire que Jehan, Armand du Plessis, Cardinal de Richelieu, ait entrepris a force ouverte sur sa personne, en suitte de la detention de la Reyne sa mere, et qu'ainsy il soit coulpable de sa sortie hors du Royaume, — neantmoins il a esté si artificieux et si meschant, que de faire expedier une declaration, addressante au Parlem[t] de Bourgoigne, remplie de divers faits qu'il a supposez contre l'honneur et la reputation dudit seig[r] Duc. Par la quelle il le fait blasmer estre sorty volontierement de la France, afin de troubler le repos publicq, et fait declarer en consequence ceux qui sont pres de luy, mesmes ses principaux domesticques, criminels de leze Ma[té], pour jetter sur autruy le crime qu'il a commis par cette violence, et pour couvrir aussy et acheminer par ce moyen le dessein qu'il a d'entreprendre sur la personne dud[t] seig[r] Duc, sur celle de la Reyne sa mere et en suite sur celle du Roy, et finalem[t] envahir la France, ou la meilleure partie

d'icelle. Et d'autant qu'il importe grandem[t] que les Ministres de la Justice ne servent point par surprinse à advancer les sinistres intentions dud. Cardinal, et qu'au contraire ils doibvent estre employez principalement pour les destruire, veu qu'elles tendent a la ruyne de la maison Royale et de l'Estat. Ce considerć, Messieurs, il vous plaise donner acte aud. seig[r] Duc de ce qu'il declare que l'entreprinse et violente persecution dud. Cadinal contre sa personne estre la cause de sa sortie hors du Royaume, et qu'il n'y a un seul des desnommez en lad[e] declarãon, ni aucun autre, qui par conseil ou autrement y ait contribué; ensemble luy donner acte de la protestation qu'il fait que lad[e] declarãon dessus mentionnée ne puisse nuire, ny prejudicier a ceux qui sont comprins en icelle, non plus qu'a luy, et de ce qu'il s'est opposé, comme de faict il s'oppose tant a l'execution de lad[e] declaration, qu'au registrement de tout autre semblable, qui vous pourroit estre presentée sur le mesme subiect. Et pour arrester le cours dud. Jean, Armand du Plessis, Cardinal de Richelieu, demande led[t] seig[r] Duc acte de ce qu'il se rend partie formele contre luy, ses fauteurs et adherans, pour leur faire leur procez sur les faits mentionnéz en la presente requeste, circonstances et dependances, requerrant à cest effect permission d'en informer et obtenir monitoire et l'adjunction du Procureur General du Roy, et vous ferez justice. Signé Gaston.

IV.

AFSCHEID van den Koning van het Parlement, 24 Juli 1631.

Vous auez entendu comme la Reyne est sortie de mon Royaume, pour aller trouuer mon frere et se mettre tous deux entre les mains des Espagnols, mes capitaux ennemis.

Mais je ne les crains point et empecheray bien qu'ils ne me facent du mal. Ils ont consulté les magiciens et astrologues pour scauoir ma mort, et croioient que je debuois mourir au mois de May. Je ne suis pas encore mort, et me porte bien, Dieu mercy. Ils disent que m^r le Card^al veult chasser la maison Royale; cela est faulx, je me suis tousiours bien trouué de ses conseils. Si j'eusse creu ceux que l'on me voulloit donner, toutes mes affaires seroient ruinées. Quiconque l'aymera, m'aymera, et je le scauray bien maintenir. J'ay eu aduis par mes Amb^rs des pratiques et des menées que l'on auoit fait contre Moy vers les estrangers, pour empecher mes desseins. Et vous, monss^r le President, l'on a p̃nté des req^tes contre vous, par ce que l'on sait que vous me seruez bien: je vous maintiendray.

[En suytte de ce le Roy recommanda monss^r de la Valette pour sa reception de Duc et Pair, et l'execution de la Com̃^on contre les faux monnoyeurs et les vsuriers, et leur dit qu'il leur feroit part de ses affaires lors qu'il seroit a Monseaux].

V.

UITTREKSEL uit een brief uit Straatsburg, 30 October 1631.

Nous avons confirmation de la grande armature du Roy de France vers la Champagne, et qu'il est en personne à Troye, y faisant de tels preparatifs et provisions, mesme de vivres, comme s'il vouloit aller en un pays, ou il ne trouveroit rien a manger. Pouroit il bien par le Bassigni entrer en la Franche-Comté, receptacle de son frere, ou dans le pays de Suntgaw et Ober-Eltsas, car selon la description de ses preparatifs, il y a grande apparence, qu'en 15 jours il marchera. Les tres grandes victoires, tant de mess^rs les Estats, com' aussi du Roy de Sueden et Sacxen

y frayent le chemin, s'il a envie de bien faire, et avoir ussi part à la gloire d'avoir aydé à restituer l'Allemagne ı sa liberté. De mesme escrit on aussi de Mets, que Royne mere et Monsieur cerchent tous les moyens de ccommoder, et que le duc de Lorraine y ira en pernne pour interceder. On dit que le Roy veut bien parnner à sa mere et à son frere, mais point de tout à ırs ministres et suite. Monsieur a congedié la cavalle-, qu'il avoit congedié [1]), laquelle se mit avec les troupes Lorraine, qu'on dit faire ensemble 4000 chevaux. Le emier jour de la marche de ceste armée de Lorraine a advis, que le Duc mesme l'a escrit a sa mere, qu'elle st affoiblie de 2500 soldats; il y a 5 regiments de callerie appartenants au Duc, chacun de 500 chevaux et Prince de Pfaltzburch a 1500 chevaux, le Duc 7 regints à pied, le Prince, trois. Ils ne voulurent point faire rment à Ossa, ny a l'Empereur mesme, ains à leur Duc, marcher si le Duc mesme ne marche. Tellement qu'il compagnera l'armée jusques à Worms, ou à Oppenheim, ou elle passera le Rhin. Elle s'affoiblira bien, et à and peine trouuera on 9000 au passage. On dit que Empereur demandera secours et assistance reelle de tous s Estats de l'Empire, soubs peine du ban imperial, et ı'il veut aller en personne a la guerre. Et les triumviri, Roy de Sueden, Sacxe et Brandenburg declareront enemys tous les Evangeliques, qui ne se joignent a leur arti: tellement qu'il y aura encores bien de fusées a esmeler.

Pour le fait de l'alliance de France et de Baviere, j'ay eu ce de plus depuis, ascavoir que leur alliance va là: qu'eux deux (la Ligue sera de mesme advis, comē je pense) ne permettront pas que du vivant de l'Empereur un Roy de Romains soit esleu, ou si cestuy cy vient a mourir, qu'un

1) Waarschijnlijk schrijffout voor *enrôlés* of *engagés*.

autre de la maison d'Austriche ne luy succede, et que Baviere estant molestée de la maison d'Austriche pour ce regard, le Roy le secourira à ses despans avec une armée de 30/m hommes; et si l'Espagne attacque pour se faict la France, la Baviere l'assistera de 12/m hommes aux mesmes conditions. Cela a esté tenu fort secret, le Pape y trempant mesme; mais un secretaire du Nonce, residant à Paris, ayant prins tous les actes, a gaigné au pied et apporté ceste alliance au Roy d'Espagne, tellement qu'il y en a qui sont d'advis, les affaires de l'Emp[r] allant de mal en pis, la Baviere et la Ligue retireront leur espingle du jeu, laissans le bon Empereur à l'abandon. Ce que toutesfois, à cause de la conjonction de l'affaire et de l'affoiblissement de la Papauté, ils feront à grand peine et mesme doubte si la France demeurera ferme en l'alliance de Sueden et des offertes faites aux deux Electeurs.

Mayence et Baviere disent a Franckfurt, qu'encores que les affaires n'y soyent pas composées, que toutefois il y aura bien de moyens de faire une paix avec les Protestans. Je pense qu'ils regardent à la France, pour faire led[t] accord.

L'Electeur de Saxe estant pressé par Tilly, il demanda secours du Roy de Sueden, lequel fit semblant de n'y prester pas l'oreille, et demanda dud[t]. Electeur 5 conditions d'accomplir. Premierement, ascavoir de faire une paye à son armée de 3 mois; 2, de mettre dans son armée un de ses Princes; 3, de luy donner Wittenberg pour retraicte; 4, de promettre de vouloir vivre et mourir en ceste resolution au restablissement de la religion et liberté dans l'Empire; 5, de chastier ses conseillers ou les luy delivrer à les chastier, qui l'avoient si mal conseillé. A quoy l'Electeur respondit, que pour la 1e demande, il luy estoit impossible de faire la paye ainsy à un coup, mais qu'il payeroit un mois de gaige, et les deux autres avec le temps. 2: qu'il ne luy donneroit pas seulement un de ses fils, mais

que luy mesme en vouloit estre present en personne 3: que non seulement Wittenberg, mais tous ses pays il luy offroit pour asseurance. 4: qu'il vouloit vivre et mourir à la defense et recuperation de la liberté de l'Allemagne. 5: que quant à ses mauvais conseillers, qu'ils les chastieroit luy mesme. A lors le Roy luy dit, qu'il avoit seulement voulu essayer s'il avoit une bonne et ferme resolution: qu'il ne demandoit rien; mais que s'il vouloit donner quelque chose à son armée, qu'elle l'en remercieroit. Voila une belle procedure, et bonne resolution.

On a depuis eu nouvelles asseurées, que le Roy de France marche avec son armée, mais on ne sçait pas où il donnera. Il a force charrettes, longues et estroittes, lesquelles tire seulement un cheval, tellem[t] qu'il y a apparence, qu'il voudra passer quelques montaignes ou chemins estroits; vouldroit il bien aller au Pays de Luxenburg etc.

Vostre lettre a esté leue en l'assemblée du Senat et des vingt et uns, et fort bien receue, avec ordre que par une lettre on vous en remerciast. etc.

VI.

BRIEF van Richelieu aan de Koningin-moeder.

Madame.

Je scay comme mes ennemis, ou plustost ceux de l'Estat, non contans de m'avoir deschiré aupres de vr̃e Ma[té], veulent encor rendre ma demeure suspecte aupres du Roy, comme si je ne l'approchois que pour l'esloigner de vous et diviser ce que Dieu et la nature ont conjoinct. J'espere en la divine bonté, que leur malice sera cognue, mes deportemens bien tost justifiés et que mon innocense triumphera de la calomnie. Ce n'est pas Madame, que je ne m'estime coupable de ce que j'ay cessé de plaire a vr̃e

Ma^{té} et que la vie ne me soit odieuse en l'estat que je suis, privé de l'honneur de vos bonnes graces et de cette estime que j'aimois bien plus que les grandeurs de la terre; et comme je les tiens toute de vr̃e main liberale, aussi je les porte et les abaisse a ses pieds. Excusez, Madame, vr̃e ouvrage et vr̃e creature; tout ce qui previendra de vr̃e humeur sera receu de moy sans murmure et suivi de mille benedictions; mais, Madame, epargnez de grace par cette pitié, qui vous est naturelle, le pourpre de l'Esglise, dont vous m'avez revetu et qui perdra son eclat et son lustre si vr̃e Ma^{té} luy imprime une tasche si noire. Quel apparence y a il que le plus obligé des hommes fût né le plus ingrat, et que ma conscience, mes interests et ma premiere inclination m'ataschant a vr̃e service, je m'en sois separé par le seul avantage d'aquerir le nom de traitre avec la meilleure et la plus grande Royne de l'Univers. Cela seul consideré, Madame, me devroit absoudre de crime et de soupçon devant le tribunal de vr̃e Ma^{té}, qui m'a presque condamné sans m'ouyr; mais je n'en appelle pas, resigné a toutes vos volontez. Je souscriray au malheur et ne veux point disputer contre ma souveraine Maistresse, ny luy demander raison de ce qu'ell' a fait. Je ne pense non plus de me fortifier de l'appuy du maitre, ny de celuy de ses officiers, ny de la memoire de mes services passez, contre le cours de vr̃e presente indignation. La pensée en seroit criminelle, et bien contraire a l'humeur que j'ay tousiours fait paroistre, de chercher la gloire dans la fidelité, et la seureté dans la seule innocence. Je desire encor moins de trainer ma miserable fortune dans la France, ou la porter dans Rome, pour y voir de ruines plus lamentables que les miennes. Je m'ennuirois par tout ou vostre Ma^{té} ne seroit pas, et sans la permission de la voir je n'ay plus que celle de mourir. Mais je souhaiterois pour ma reputation, pour les faveurs et le rang que je tiens en la maison de Dieu, que ce fût apres mon innocence connue, et, si ce

n'est trop d'audace, apres l'honneur de ces bonnes graces recouvrées. Cela m'arrivant, je n'aurois plus de regret de sortir de la Cour ny du monde. Je meurs ausy bien mille fois de jour, depuis que vostre Ma^{té} fait semblant de croire que je ne suis plus moy mesme, c'est a dire,

Madame,

de vostre Ma[té].

le treshumble, tres-fidelle et tresobeyssant serviteur.

Armand, Cardinal de Richelieu.

VII.

EXTRACT uit een brief van Parijs, 17 Sept. 1632.

La presente haste du messagier et les bruicts que les amis de Monsr firent publier par ceste ville, auecq plusieurs circunstances et apparence de verité, de la defaicte de mons[r] le Marechal de Schombarch, m'a faict faillir de vous mander par ma derniere la verité de la rencontre entre le dit Marechal et les troupes de Monsr et du Ducq de Montmoranci, laquelle vous apprendrez par la relation dudict Marechal et la lr̃e du Roy ci joncte. Le desastre de Monsr et la prinse du dict Ducq de Montmoranci est si sensible envers plusieurs en ceste ville, que dimanche dernier la nouvelle y venant et nous faisants hors de joye et tirer force fusées, qui firent un bruict comme du canon devant nostre hostel, pour la victoire de Maestricht, les Parisiens crojants que cela fust pour la victoire des armées du Roy et l'emprisonnement de mons[r] de Montmorenci, commencerent a murmurer et s'assembler en grandes bandes prests a faire quelque tumulte; mais estants mieux informez, ils s'appaiserent et retournerent chez eux. On a mené ledit Ducq de Montmoranci au chasteau de la Tour pres de Bourdeaux, pour le panser et guerir de ses blessures,

les quelles on n'apprehende pas tant que la Justice rigoureuse. Toutesfois espere on que par les serieuses entremises de mons^r le Prince de Condé, qui a espousé sa soeur, Madame la duchesse de Vantadour, sa seconde soeur le Ducq d'Angolesme, aussi son beau frere, le Marquis de Chaumont, favorit du Roy, et generalement tous les grans de France, il obtiendra grace pour sa vie, et que maintenant on pourra facillement, moyennant une paix entre le Roy et Monsr, qui est tout desesperé a Besienes, prenant fort a coeur la prinse de monsieur de Montmoranci, ayant escrit au Roy, comme on nous asseure qu'il se viendra jetter a ses pieds, pour disposer de sa vie, comme bon luy semblera, moyennant que grace soit faite audict Duc de Montmoranci. Les desputez de Pezenas, Bagnoles, Briscau, Monfrain, Alais, Cunde et de plusieurs autres places se sont jettez au pieds de sa Ma^té, tellement que tout le monde, mesme les 5000 Neapolitains, commencent a quitter Monsr, qui par cela et la deroute du Duc d'Elbeuff, laquelle vous verrez par la relation ci joincte, duquel Monsr avoit esperé merveilles, sera contrainct de faire promptement son appoinctement ou de se retirer en Espaigne. Paris le 17 Septemb. 1632.

Le Roy a rebrouché chemin et prend la routte de Montpelliers, pour y assembler les Estats. Le bruict est ici qu'asseurement sa Ma^té s'en va de dela en Piccardie avecq la plus grande partie de son armée, sans doupte pō en la presente conjoncture de temps resumer ses droicts au Pays d'Artois et Hainault.

VIII.

EXTRACT uit een brief van Parijs, 24 Sept. 1632.

Tout le monde est ici en inquietude et souci de mons^r le Ducq de Montmoranci, d'autant que le Parlement de Thoulouse auroit receu ordre de le mener du chasteau de

la Tour a Thoulouse et de luy faire son proces. Il est a craindre, qu'il aura danger de sa vie, si par quelque paix ou traitté entre le Roy et Monsr il n'en soit garanti. A quoy Madame de Montmoranci et plusieurs des Grands travaillent fort envers Monsr, qui est tellement enragé de cholere qu'il a rompu son espée et crie tout hault que le malheur de monsr de Montmorancy le porteroit a sa ruyne. Il a quitté tout le Bas-Langedocq et ne cherche que de se mettre a couvert, monstrant bien qu'il fera son accort a tel prix que ce soit, pō conserver la vie du dict Ducq de Montmoranci, ayant a celle fin envoyé au Roy le sr de Chaudebonne et sa Maté a luy le sieur d'Aliguebonne. La principale difficulté se rencontrera au regard de la Royne-Mere et les adherans de Monsr, lesquels il desire comprendre en son accord, a quoy le Roy ne veult entendre. Peu de temps nous apprendra le succes de ces negoces comme du dessein que le Roy auroit de venir auecq ses forces ès quartiers de Piccardie. Sa Maté partist le xve de ce mois du pont Saint-Esprit pō aller a Montpelliers; monsr le Baron de Dona, Gouverneur d'Orange, eust ce mesme jour audience du Roy et de monsr le Cardinal, et s'en est retourné auecq contentement. Paris le 24 Sept. 1632.

IX.

EXTRACT uit een brief van Parijs, 8 Aug. 1636.

Tout est icy en espouuante et allarme. Hanibal ad portas. Le tambour bat par toute la ville et la trompette sonne pour lever des gens, qui monteront à 30000 hommes de pied et 16000 chevaux lors qu'ils seront assemblées. Le rendevous general est à St. Denis; messieurs les Marechauls de la Force et de Chastillon en seront les chefs soubs le Roy, qui marchera luy mesme. Il y en a desia

une bonne partie levée, qu'on arme aussy tost, et les mene on ès villages autour dudit St. Denis. Chasque porte cochiere donne un homme à cheval. La Sorbonne deux cens; messieurs du Conseil privé 1000 et ainsi le reste, dont vous aurez une liste particuliere par mes prochaines. La maison de ville fournit deux mille hommes de pied; les six corps de marchands 4000; les mestiers 6000; le parlement 2000; la chambre des Comptes 1200; la Court des aydes 500; les advocats et procureurs 800; les notaires 600; les comediens 100 etc. Enfin tout le monde est icy en action; vous n'entendez que coups de mousquets par toute la ville, ou mond[t] s[r] le Mar[el] de la Force ordonne tout, a la requisition mesme des habitans, qui ne veullent estre commandez que de luy, les simples soldats mesme le stipulant, lors qu'ils se font enroller a la maison de ville, au cimetiere St. Innocent, au grand Boulevard pres la porte St. Antoine et ès autres endroicts destinez pour ledit enrollement. Tous les grands lacquais doibnent aller, soubz peine de galleres, et les maistres, qui ne les donnent, condamnez à cincq cens livres d'amande; on en croit faire trois bons regimens chacun de 20 comp[es]. Vous remarcquerez icy, s'il vous plaist, une estrange revolution des choses. A la St. Barthelemy les habitans de Paris voulurent tuer led[t] s[r] de la Force, comme ils firent ses pere et freres, et maintenant ilz cerchent en sa preudhommie et conduite leur salut. Les Ennemis assiegent Corbie; mais leur cavallerie court toute la Picardie: ils vindrent mardy dernier brusler Montaterre pres St. Leu. On a abbatu tous les ponts tant sur la Seyne, qu'Oyse. Le Roy harangua mardy dernier tous les corps de mestiers, qui vindrent les uns apres les autres devant luy dans la grande gallerie au Louure, mons[r] le Mar[al] de la Force estant derriere sa Ma[té]. Messrs le Comte de Brisson et de Berlise assemblent la cavallerie des portes cocheres; nostre Giraut est bien empesché. Ceux qui ont volé l'argent du Roy à

9 lieues d'icy, sont prins: il y a parmy eux des gens de qualité. En Italie l'on ne faict plus rien, le Duc de Savoye ayant quitté le Tesin, que les Espagnols ont maintenant passé. Il est pour sa personne dans Vercelli, et le Mar[al] de Crequi dans Cazale, les ministres de Parme et plusieurs autres soustenans ouvertement que son Alt[e] est d'accord avec les Espaignols. Quant à Dole, mons[r] le Grand-Maistre escrit du 3e de ce mois, qu'il espere estre dans la ville en cincq ou six jours. Il envoye 2 a 3000 chevaux de son armée pour la Picardie, qui sera desormais le theatre d'une sanglante tragedie. Mais jugez en quelle posture je suis maintenant de deça: tout le monde crie hafo sur messeigneurs les Estats, je n'ose plus paroistre jusques a ce qu'ayons nouvelles qu'on est en campagne. Le regiment de Piemont est entierem[t] deffaict au passage des Ennemis à Bray, 27 officiers et 24 sergeants tuez, et mons[r] le Comte retiré a Noyon avec l'armée, qu'il a ordre de mettre ès mains de mons[r] le Mar[al] de Chastillon et luy retourner en Champagne contre le Duc Charles.

X.

EXTRACT uit een brief van Paris, 15 Aug. 1636.

Mes precedentes vous ont apprins le passage des Espagnols sur la Somme, ou le regiment de Piemont a esté deffaict. Du depuis ilz se sont aussy rendus maistres de Roye, Nesle, Mouy et autres petites places au deça de lad[e] riviere, courans avec leur cavallerie jusques aux bords de la riviere d'Oyse, qui est guéable en beaucoup d'endroits; de sorte qu'on a trouvé a propos de faire passer l'armée de monsieur le Comte au deça, pour la mettre en seureté, en attendant que les forces du Roy s'assemblent. On fortifie St. Denys en diligence, et y faict on un retrenchement depuis la Seyne jusques à Bourge pour couurir Paris, en

cas que les Ennemis entreprinsent de passer lade rivi
d'Oyse et faire des cavalcades vers icelle ville, ou t
est maintenant en allarme, le tambour battant continue
lement pour lever du monde. Monsieur sera demain ic
avec 1500 chevaux et 6000 hommes de pied, qu'il men
de son appanage. Le Duc de la Rochefaucaut, remi
depuis peu de jours en grace, partist avant hier pour alle
querir la noblesse de Poictou et une bonne partie de
erocquans, qui sont appaisez par monsr de Brissac, q
leur a porté leur abolition et cassation de plusrs impos
tions. Monsr de Valençay ramasse la noblesse de Bou
bonnois, Nivernois et Berry, et monsr de Longueville cel
de la Normandie, avec 8000 hommes de pied, que cet
province-la doict fournir, a l'imitation de celle-cy, de l
quelle sont desia sortiz plus de 12000 hommes; de sor
qu'en peu de jours l'on sera bastant d'aller aux ennem
teste baissée, pour les faire desloger de la Picardie, ou i
assiegent et battent la ville de Corbie, deffendue brav
ment par monsr de Harcourt, Lieutenant de la Provin
et fort vaillant gentilhomme. Le Duc de Chaune est
Amiens, y ramassant ce qu'il peut des trouppes et d
paysans. Monsr de Longuevall fait de mesme es enviro
de Guise, et le comte de Roussy à Reims, ou il est co
stitué Gouverneur, en la place de monsr le Marquis de l
Force qui sera avec le Maral, son pere, dans l'armée Royal
en qualité de Maral de Camp. Monsr le Maral de Chasti
lon est à Compiegne pres l'armée que Monsr le Com
(revenu hier en cette ville) luy a mis ès mains. Da
Noyon on a jetté les regimens de Bellefont et de St. Lu
dans Chauny des autres, et ainsy tout le long de la rivie
d'Oyse. L'armée navalle ayant passé le Destroit est he
reusement arrivée en Provence le 8e de ce mois, ay
prins en chemin cincq vaisseaux Turcs de Tunis et Alg
nous verrons maintenant ce quelle entreprendra desorm
Monsr le Duc d'Angoulesme est rappellé aussy de son e

de Grosbois. Il commandera toutte le cavallerie. Mad^me^ sa femme mourut avanthier d'une longue maladie. Le Parlement s'estoit assemblé pour deliberer sur les remonstrances qu'il auroit a faire au Roy, touchant la constitution presente des affaires, contre les Ministres d'Estat de S. Ma^té^. Mais le Roy ayant faict venir la pluspart des Presidens et Conseillers au Louure, leur a lavé tellement la teste, qu'ils n'ont plus rien osé dire depuis, bien qu'ils ne cessent de descrier lesd^s^ Ministres, ausquels de plus en plus S. Ma^té^ tesmoigne une entiere confiance. Les François ont derechef prins pres Gernesay une barcque Angloise avec quantité des pacquets pour le Cardinal Infant, le tout soubs couverte à Cottington et Windebanck, des premiers Ministres du Roy d'Angleterre, qui y ont eu aussy des lettres, qu'on dechiffre maintenant icy auec les autres. Nous en verrons indubitablement des nouvelles menées. J'espere que la negotiation, que le Comte de Lycester faict en cette Court, aura bonne issue; il est fort galand seigneur et qui prend à coeur les affaires du bon party. L'Amb^r^ ordinaire va aux eaux de Pougues. Monsr le Mar^al^ de Bresé est malade à Compiegne d'une cheute qu'il a faitte; on croit qu'il retournera bientost en cette ville pour se preparer a son voyage de Cologne. Quant au siege de Dole, l'on n'en scauroit rien dire jusques à ce que la grande mine, qu'on faict soubs le bastion, aura jouée, la dureté du roc empeschant qu'on n'y avance point tant comme l'on s'estoit persuadé du commencement. Cependant il est certain que le camp est bien retrenché et qu'on n'y craint point le secours qui s'approche. La nouuelle de la demarche de son Ex^ce^ monseigneur le Prince d'Orange rejouist tout le monde: la Court en a prins tout autre visage. On parle desia d'aller recogner les ennemis jusque aux portes de Bruxelles, et de faict les trouppes estant assemblées, il se trouvera une puissance de 60000 combattans, laquelle, partagée en deux et conduitte par des bons chefs, peut faire

des merveilles. On apprehende les boutefeux, c'est p[illegible] quoy on a faict commandement de boucher tous les so[illegible] piraux des caves, et de n'estre emmy les rues apres n[illegible] heures; force espions se prennent; les jesuistes et prest[illegible] Lorrains et autres estrangers ont ordre de se retirer. Il [illegible] a eu icy manque des poudres, mais les moulins ayans es[illegible] refaicts et permission donnée à tout le monde d'en fair[illegible] il s'en trouve derecheff en abondance.

XI.

EXTRACT uit een brief van Parijs, 20 Aug. 1636.

Nous avons bien besoing icy d'une puissante diversion [illegible] de Messeigneurs les Estats [1]); car l'ennemy a encor pris [illegible] Corbie, que monsieur de Saucourt a vendu fort lachement, nonobstant que mons[r] de St. Preuil y estoit entré, pour luy remettre le coeur au ventre. Il a encor pis faict que les Gouverneurs de la Capelle et du Chatelet, qui ont esté tirez, en effigie, a quatre chevaux a la place de Greve, leur biens confisquez et appliquez a l'hospital des estropies, avec degradation de noblesse pour eux et leur posterité. On ne fera pas moins aud[t] de Saucourt, non obstant qu'il soit beau-frere du president de Mesme et de mons[r] d'Avaux. On craint a ceste heure Amiens, ou bien leur passage sur l'Oyse. L'espouvante est grande en cette ville, d'ou plusieurs se sauvent desia vers Orleans et Tours. Le Roy a esté veoir son armée, qui est campée pres de Senlis, et reviendra ce soir en cette ville, ou il demeurera gueres, mais retournera avec mons[r] le Cardinal a l'armée, laquelle se grossit de jour a autre. Monsieur arriva hier a midy icy, ses troupes, en nombre de 1200 chevaux et 6000 hom-

1) Men vergelijke over de betrekkingen tusschen onze Republiek en Frankrijk in den zomer van 1636, Arend, D. III. St. V. p. 18 en 23—25.

mes de pied, le suivent et seront icy dans cincq ou six jours. Monsr le Prince a levé le siege de Dole le 15e de ce mois, la mine n'ayant faict nulle operation et le Duc Charles avec le general Lamboy estans arrivez a Bezançon avec 8000 chevaux, qui ont talonné l'armée a sa retraicte, mais furent repoussez par Degenfelt. On croit que led[t] Duc Charles entrera dans la duché de Bourgoigne, ce qui empeschera led[t] Prince de n'envoyer de deça tant de secours, comme l'on s'estoit promis. En fin, nous sommes a la veille de veoir bien de maux, si le bon Dieu n'y remedie; il n'y a que Messeigneurs les Estats desquels on attend le plus grand secours. Toutte la Cour fut fort rejouye de l'arrivée du courrier de monsieur de Charnassé, portant nouvelle de la resolution prinse de battre aux champs et faire quelque grand effort, pour divertir l'ennemy. Le Prince Thomas n'a pas peu s'abstenir de reprocher aud[t] de Saucourt sa lacheté; il s'excuse sur le manquement des poudres, mais il en avoit assez pour attendre et repousser un assault. L'ennemy n'avoit point encor esté logé sur la contrescharpe, ny faict aucune bresche. On prend icy tous les chevaux de carosses pour les employer a monter des cavaillers. La noblesse commence a venir, mais messieurs le Comte de la Rochefoucault et de Valençay ameneront la plus grande trouppe. En Italie nous sommes reduits a la defensive, les Espagnols estans entrés dans le Piemont, ou ils saccagent et ravagent la campagne a merveille. Les deux flottes du Roy sont joinctes en Provence. L'embarquement des soldats s'y faict pour le grand exploict, qu'on croit estre sur quelque havre d'importance en Italie. On escrit de Genes du 10e de ce mois, que ceux de Naples se sont revoltez et que le Duc de Matalina est leur cheff. Monsr de Meilleraye vient d'ariver de Dijon, ou il a laissé l'armée; on dict qu'il amenera 2000 chevaux.

XII.

COPIE de la declaration que le Roy a desiré de monsieur le Comte [1]) par le sieur de Botru et laquelle led[t] s[r] Comte a refusé de signer.

Nous soubsigné declarons, qu'ayant pleu au Roy par sa bonté entendre a la treshumble supplication de nous permettre de demeurer dans Mouson, et nous promettans a sa Ma[té] que nous y vivrons comme un bon et fidel subiect, sans avoir intelligence avec les estrangers, ny que ce soit qui puisse estre suspect a sa Ma[té], recevoir Monsieur et nous en ses bonnes graces. Et en cas que son Alt[e] se voulut departir de l'obeissance qu'il doibt a sa Ma[té], ce que nous croyons qu'il ne fera jamais, nous jurons et promettons a sa Ma[té] de ne l'assister ny adherer a ses desseins, ny directem[t] ny indirectement, en quelque façon que ce puisse estre, comme aussy nous supplions Monsieur de faire le mesme a nr̃e esgard, si nous nous oublions jamais jusques a tel point de nous departir de l'obeissance et de la fidelité, que nous debuons a sa Ma[té], ce que n'arrivera jamais.

XIII.

RESPONCE de mons[r] le Comte [1]), a mons[r] le Comte de Brion.

Monsr le Comte ayant oui mons[r] le Comte de Brion, et veu la declaration du Roy, qu'il luy a apportée sur l'accommodement de Monsr avec sa Ma[té], n'a autre chose a dire, sinon qu'il est tres aise, que Monsr a donné contentement au Roy, et qu'il y trouué le sien tout entier.

---

1) de Soissons. Zie over zijne betrekking op dit tijdstip tot den Koning Arend, D. III. St. V. bl. 37.

Que pour son particulier, n'estant sorty de la Cour, que pour les interestz de S. A. et sa seureté propre, il n'a plus rien a desirer, que lad[e] seureté, et que mons[r] de Bouillon jouisse des offres de la bonne volonté du Roy, ainsy qu'il a appris que sa Ma[té] lui en a faict donner des asseurances par M. de Boys Cargrois. Neantmoins s'il osoit se plaindre, il en a grand subiect, en ce que par ladicte declaraōn le Roy luy pardonne une faute, qu'il n'a point faicte. Au contraire sa Ma[té] ayant approuué sa retraicte a Sedan, comme elle luy a mandé par une de ses lettres, apportée par mons[r] de Liancour, et de laquelle mons[r] le Comte de Brion a la coppie, où mesme sa Ma[té] luy faict l'honneur de luy promettre sa protection et escrit la mesme chose a madame de Bouillon. Et au prejudice de tout cela ceste declaration le jette en faute, a quoy il adjoute le mauuais traictem[t] quon a faict a madame sa mere, et celuy qu'on luy faict pour son Gouuernem[t] et ses charges, estatz et appointemens, qu'ilz ne luy baillent pas lieu d'esperer mieux a l'advenir.

XIV.

LETTRE de mons[r] le Comte a Monsieur.

J'ay receu la lettre de V. A. par mons[r] le Comte de Brion, qui m'a appris son accommedement avec sa Ma[té]. Je souhaitte son contentement, et ne plains ma mauuaise fortune, si en la rendant telle, V. A. l'a bonne. Monsr de Brion luy montrera un escrit pour respondre aux choses qu'il m'a dit de vr̃e part. Je l'ay prié d'asseurer V. A. que je suis avec tout le respect que je dois, bien veritablement

Vr̃e treshumble et tresobeissant serviteur.
Louis de Bourbon.

A Sedan ce 14e Feburier 1637.

XV.

LETTRE du Roy. [1])

Ma cousine. La douleur, en la quelle je scay que vous estes, me font vous depescher ce Gentilhomme pour vous tesmoigner la part que j'y prends, et le desplaisir que j'ay de la faute de celuy qui s'en est rendu la cause. Bien que je ne le puisse plaindre, je vous plains extremement et suis bien aise de vous en rendre ce tesmoignage. Cependant je prie Dieu.

XVI.

RESPONCE.

Sire.

J'ay receu avec tous les respects, que je dois, l'honneur qu'il a pleu a V. M. me faire. Ma perte est si extreme et ma douleur a tel exces que je ne puis attendre aucune consolation d'icy bas. Je l'attende de celuy qui est le vray Consolateur et supplie treshumblement vostre M[té] de croire qu'il n'y a rien au monde qui me puisse empescher d'estre,

Vostre treshumble et tresobeiss[e] servante et subjette.

XVII.

LETTRE de Monsieur le Cardinal.

Madame.

Je ne scaurois assez vous faire connoistre le desplaisir que j'ay tousjours eu de que vous n'estiez pas maistresse des volontez de m[r] vostre Fils. S'il vous eust voulu croire,

1) Aan de moeder van den Graaf de Soissons, die gesneuveld was. Zie Arend, t. a. pl. pag. 317.

vous n'auriez pas l'affliction, que sa faute et sa mort vous donnent tout ensemble. Je supplie Dieu de tout mon coeur qu'il Luy plaise de vous consoler, et vous de me croire ....

XVIII.

RESPONCE.

Monsieur.

Je croy que vous ne doutez point que ma douleur ne soit extreme, et quelle ne surpasse tout ce qui se peut imaginer. Cest pourquoy je supplie la divine bonté me donner la force de la pouuoir supporter. C'est d'elle de qui je l'attends et a qui je la demande, et a vous de me croire,

Monsieur,

Vostre treshumble servante,

La Contesse de Soissons.

XIX.

COPIE van een brief van den heer Dendelet aan mevrouw zijne moeder.

Ma Trescher mere.

Je ne doute point que vous ne serez bien estonnée d'entendre nr̃e malheur, qui est certainement le plus inoui et le plus extraordinaire et le plus lamentable (qui) ait jamais esté. Enfin, cet un coup du ciel. Tout nos gens au meilleur ordre du monde, avec grande gayeté et resolution ce sembloit, aussy tost le combat commencé, ont laché le pied avec un desordre et confusion sans pareille. Nous partimes hier de Remilly sur les huict heures, ne pouuant partir plustost à cause du plus vilain temps du monde, qu'il fit toute la matinée, en desseing de combattre les ennemis, si nous les trouvions deça la Meuse. Il se vindrent mettre

en battaille au long d'un bois, vis à vis de Sedan, dans un lieu assez serré, ou il ne pouuoit pas tenir un trop bonne ordre. Nous nous rengames vis à vis deux, en battaille, au plus bel ordre qui ait jamais esté. Sur ce temps là nostre advengard donne par le commandement de mon pere, qui craignoit qu'il ne se saississent d'une hauteur, qui leur eut esté assés favorable, à ceste charge toute l'aile gauche de la teste de leur armée, plus et quasi toute la droicte. Sur ce temps là mon pere, qui voit que nos gens marchandoient un petit, se met a la teste d'un regiment de cavallerie pour le mener à la charge, mais ils l'abandonnerent sans tirer un coup de pistolet. Tout le reste de la cavallerie de ceste aile s'enfuit à toute bride. Mon pere court à la teste de l'infanterie pour les exorter à mieux faire; mais tout cela ne servoit de rien, il se (replièrent) sur mon regiment et sur quattre ou cincq autres que nous estions pour les sustenir. Il tomba sur mon seul regiment trois battaillons de fuiars, et deux esquadrons de cavallerie, qui le bouleverserent de sorte, qu'il me fut impossible de rallier un seul homme. Dans ceste confusion, ou mon plus grand mal estoit l'aprehension de la personne de mon pere, je trouve un cheval, sur quoy je monte, il me fust tué des que je fus dessus. Un laquai, qui me cherchoit, me donne le mien et avec cela je poursuis pour aller chercher mon pere. Je le trouve luy trois ou quatrieme fort pressé et sur le point d'estre pris prisonnier ou tué. Quand je vi cela, je fis tant que je raillie douze ou quinze avec moy, desquels estoient messieurs de Roussillon, La Fueillade et La Mousser, avec lesquels je donne sur ceux qui nous pressoient le plus. Nous en tuames et poursuivimes quelques uns, et cela fit tenir bride en main aux autres. En fin nous ralliames avec mon pere quelque cincquante chevaux, et avec cela de temps en temps, monsieur Fabver et moy et quelques uns de ces messieurs la, tournions et faisions de petites charges pour favoriser la retraite a mon pere, qui

fut tousiours quasi le dernier, et qui fut tout un temps ne voulant point se sauver. En fin le plus heureusement du monde, sans apparence aucune, mon pere arriva a la Cassine, luy dousiesme. Jusques la il fut tousjours suivi des ennemis; dela il vient a un lieu nommé le Chesne, ou il joignit le reste des Brebis. Nous arrivames hier fort tard en cette ville; nous ne scavons pas dire encore ce que nous avons perdu et ce qui nous reste. Nous avons fort peu perdu de nostre lache cavallerie, pour nr̃e infanterie il y a tres peu d'Officiers pres, qui se sont sauvez à cheval. Elle y est toutte demeurée, le bagage pris. Praslin à esté tué, Chalansé blessé a mort, mons[r] de Sencé mort, Roguelle pris, et grande quantité d'autres Officiers et gens de qualité pris ou tués. Mon cousin de Galerande se porte bien et a parfaitement bien fait en cette occasion son debvoir dont je vous manderay les particularités plus a loisir. Mon pere demeurera ici pour asseurer la Province et pour empescher le progres de l'ennemi. Dieu l'assistera s'il luy plait et ne l'abandonnera point en cette occasion, ou il a bien besoin de sa grace. Consolez vous, ma treschere mere, et croiez. Moyennant la grace de Dieu, j'espere que la victoire des ennemis n'aura point de suite.

A Rethel le 7e Juillet 1641.

XX.

RELATION veritable de ce qui s'est passé icy a Rouen depuis l'arrivée de mons[r] le Chancelier.

Monsr le Cancellier arriva icy le 2e jour de Janvier a 2 heures et fut salué des Conseill[rs] du viel palais; il descendit dans l'abbaye de St. Ouin, logis qui luy avoit esté preparé. Messieurs du Parlement, de la Chambre des Comptes, de la Cour des Aides, les Thresoriers des finances, le corps de la ville, les anciens justices et mons[r] l'Archeves-

que de cette ville le furent saluer et luy faire la harangue, messieurs du Parlement parlants par la bouche de le premier President, disant que la compagnie feroit tousiours veoir l'affection, qu'elle avoit et avoit tousiours eue au service du Roy. Qu'ils scavoient, qu'on avoit preoccupé l'esprit de sa Ma[té], luy donnant a entendre, qu'ils ne l'avoient servy comme doibuent de bons et fidelles subiects, tels qu'ils estoyent. Que cela ne les estonnoit point, estans asseurez par le tesmoignage de la conscience, et qu'ayans a se deffendre devant un Prince qui s'est acquis le nom de juste, ils esperoyent qu'il leur auroit reservé une oreille pour les entendre en leur justification. A quoi led[t] s[r] Chancellier repartist, que le Roy estant descendu de son Trosne, pour se transporter aux extremitez de son Royaume, afin d'asseurer ses alliez et donner le repos a ses suiects, ils pouvoient bien descendre de leur siege pour reprimer l'insolence des seditieux et mettre en seureté une Province, dans laquelle le Roy les avoit constituez juges de la vie et du bien des habitans. Qu'il les faisoit eux mesmes leurs juges, s'ils avoyent servy le Roy et le public ainsy, qu'ils y estoyent obligez. Que le Roy n'avoit point esté preoccupé, qu'il scavoit la verité de ce qui s'estoit passé, — qu'ils s'assemblassent le lendemain et qu'il leur feroit sçavoir la volonté du Roy. Que ceux qui avoyent bien servy seroyent recompensez, et ceux qui avoient desservy seroyent punis du chastiment deub aux mauvais Magistrats.

La responce faicte par led[t] s[r] Chancell[r] a la chambre des comtes fut, que le Roy estoyt bien informé de leurs bons services, et qu'ils s'asseurassent qu'il ne leur arriveroit rien de la part du Roy et de la sienne, qui ne les fust advantageux.

Messieurs de la cour des Aides eurent pour toutte responce qu'ils s'assemblassent le lendemain et qu'il leur feroit scavoir la volonté du Roy, et que ceux qui estoyent

coulpables pourroyent songer a leur conscience. Voila ce qui se passa le jour d'hier.

Ce jourdhuy 3me Janvier mess^{rs} le Guay et Tourte, hussiers, ont esté sur les neuf a dix heures signiffier a messieurs du Parlement et Cour des Aides, assemblez en leur Palais, par ordre du s^{r} le Chancellier, l'arrest de l'interdiction, portant deffence de s'assembler, ny deliberer, et a eux enjoinct de se rendre dans quatre jours pres la personne du Roy, a peine d'estre declarez criminels de leze Ma^{té}. Et apres led^{t} arrest signiffié, lesd^{s} de Guay et Tourte les ont commandé de sortir presentement de leur Palais, a quoy ils ont obey sur le champ, et lesd^{s} le Guay et Tourte, huissiers, en sont demeurez les maistres.

Dud^{t} Parlement et Cour des Aides lesd^{s} huissiers sont allez au bureau des Tresoriers de finance et leur ont signifié un arrest d'interdiction, sans leur commander d'aller trouver le Roy.

On commence de ce matin a prendre des prisonniers, il y en a desia, a ce qu'on me vient de dire, 7 ou 8 de pris.

ACHTSTE VERGADERING.

12 April 1873.

BIBLIOTHEEK. — NIEUWE LEDEN. — BILDERDIJKS EERSTE HUWELIJK. — CHALDEEUWSCH VERHAAL VAN DEN ZONDVLOED. — WALLENSTEINS BETREKKINGEN TOT DE REPUBLIEK. — EXTRACTEN UIT DE HANDELINGEN VAN DEN KERKERAAD TE UTRECHT, 1733. — CLASSICALE ACTA VAN BRAZILIE.

BIBLIOTHEEK.

Ten geschenke ontvangen:

Van de Schrijvers:

A. Quetelet, *Notices extraites de l'annuaire de l'observatoire royal de Bruxelles pour* 1873. Brux, 1873. 12°

Mr. F. der Kinderen Fz., *De Nederlandsche Republiek en Munster, gedurende de jaren* 1650—1666. Leiden, 1871. 8°.

R. Chalon, *Curiosités numismatiques*, 19. extr. Rev. numism. Belge, V. 5.

Mr. H. Gerlings Cz., *Mededeelingen, strekkende tot nadere opheldering der geschiedenis van het beleg van Haarlem.* Overdr. uit *Haarlems nieuwsblad.*

H. G., *De vrouwen te Haarlem in December* 1872 *en Januarij* 1873. Haarlem, 1873. 8°.

In ruiling ontvangen:

Van het Comité central de publication:

Inscriptions funéraires et monumentales de la Flandre Orientale, 54—69. Gand, 1867—1871. 4°.

NIEUWE LEDEN.

Tot gewone leden van het Historisch Genootschap zijn benoemd de Heeren: J. G. Frederiks te Zutfen, Dr. A. H. Raabe te Utrecht, H. G. v. d. Poel te Veenendaal, Mr. J. Heydanus te Weesp, Mr. J. N. van Hall te Utrecht, Mr. S. Muller Fz. te Amsterdam, Dr. R. A. S. Piccardt te Goes, Dr. A. H. v. d. Es te Utrecht, Mr. F. der Kinderen Fz. te Heemstede, F. D. O. Obreen te Rotterdam, Dr. F. J. v. d. Ham te Utrecht, Mr. W. Heineken te Amsterdam, en A. L. Lesturgeon te Zweelo.

BILDERDIJKS EERSTE HUWELIJK.

De Heer Mr. B. J. L. de Geer van Jutfaas komt terug op het in de vorige vergadering besproken boekje over Bilderdijks eerste huwelijk. Hij meent dat aan die onbeduidende brieven door den Heer van Vloten veel te veel gewicht is gehecht. Spreker behandelt de drie tijdvakken waarin het boek verdeeld is. Hij merkt op, dat de van 1785 gedateerde brieven anterieur *moeten* geweest zijn aan dien van 4 Februarij 1784, waarin hij Chloë afschrijft, zoo als die hier gedagteekend is; maar daarmede vervalt ook de beschuldiging van connectien met twee meisjes te gelijk. De connectien met jufvrouw van Woesthoven vangen aan in Mei 1784, dus na den brief van 4 Febr. 1784.

Een tweede bezwaar is de tijd van het 1e huwelijk. Van Vloten stelt daarvoor 1785 21 Juni. Is dit waar dan zoude zijne eerste dochter drie maanden na dat huwelijk geboren zijn. In den echtzang in de *Odilde* stelt Bilderdijk echter zelf het jaar 1784.

3°. Wanneer is hij voor de tweede keer gehuwd, en richtte hij na dat 2e huwelijk nog brieven aan zijn eerste vrouw? Van Vloten zegt in 1796, doch daarvoor is geen grond. Da Costa zegt in 1797. Bilderdijk is in 1797 naar Brunswijk gegaan. Den 13en Augustus noodigt hij zijne eerste vrouw tot hem te komen. Zij weigert pertinent; op dien brief heeft Bilderdijk de bewering van verlating gebaseerd. Zijne tweede vrouw was toen *niet* bij hem. In Sept. 1797 noodigt hij haar op nieuw; haar antwoord was weder uitermate koud. Daarmede houdt de correspondentie op. *Na dien tijd* nam hij jufvrouw Schweickhardt eerst bij zich: in Juli 1798 werd uit dit samenzijn het eerste kind geboren. Of hij ooit met die tweede vrouw door een wettig huwelijk verbonden is, is onzeker. Later kreeg hij zijne dochter uit het eerste huwelijk bij zich. Spreker legt over origineele brieven van Bilderdijk, na dien tijd aan zijn zwager Elter geschreven. Vreemd, dat hij in die brieven niet spreekt van zijne tweede vrouw, die toen (voorjaar 1798) zwanger was. Hij schrijft zelfs eens, dat hij alleen is. Het schijnt dat het gebeurde de correspondentie met zijn zwager ook later niet verbrak.

CHALDEEUWSCH VERHAAL VAN DEN ZONDVLOED OP TERRA COTTA TABLETTEN.

De Heer Hulsebos geeft ter bezichtiging twee photographiën van de voor- en achterzijde der fragmenten van drie tabletten, waarop men het Chaldeeuwsche bericht om-

trent den Zondvloed gevonden heeft. Op dergelijke tabletten, van klei gemaakt, schreef men met het stilet, waarna zij gebakken werden. Men heeft daarvan eene groote menigte in het Britsche Museum. De hier bedoelde zijn afkomstig uit de Bibliotheek van den Assyrischen Koning Assur-banipal in zijn paleis te Nineveh. De oorspronkelijke tekst moet afkomstig zijn uit de stad Erech en kan volgens Smith niet later ontstaan zijn dan in de zeventiende eeuw vóór onze jaartelling, terwijl hij zelfs veel ouder kan wezen.

WALLENSTEIN'S BETREKKING TOT DE REPUBLIEK.

De Heer Dr. W. G. Brill spreekt over Leopold van Ranke's werk over von Wallenstein, en vooral over de betrekkingen, die tusschen von Wallenstein en onze Republiek bestonden. De groote macht, waartoe onze kleine Republiek geraakt was, wekte algemeene verbazing en men dacht ter verkrijging van diergelijke macht denzelfden weg als de Republiek te moeten bewandelen. Ook von Wallenstein dacht in Mecklenburg zich dergelijke positie te kunnen scheppen.

In dien tijd trachtte hij door een Schotsch koopman in Zaandam zich te Wismar eene groote vloot te doen bouwen, waardoor hij de macht van de Republiek zoude fnuiken. De Staten kwamen tusschen beiden door het emigreren van scheepstimmerlieden te verbieden. Ook knoopte hij betrekkingen aan met Foppe van Aitzema, Resident der Staten in Hamburg, die naar den Haag kwam om deswegens mededeelingen te doen, waarnaar echter de Staten geen ooren hadden.

In 1629 had de tweede aanraking met Wallenstein plaats. De Staten namen daartoe het initiatief en zonden Foppe van Aitzema tot hem in Boheme. Zij wilden het Rijk doen gevoelen, dat men de onzijdigheid, door den inval van Montecuculi geschonden, meer moest ontzien. Tevens bedoelde men Wallenstein te polsen omtrent hetgeen tusschen hem en Spanje omging.

EXTRACTEN

UIT

DE HANDELINGEN VAN DEN KERKERAAD TE UTRECHT,

1733.

Uit het Archief van HILTEN.

EXTRACT uyt de handelingen des Eerw. Kerkenraats van Utrecht, gehouden den 1en Junij 1733. [1]

Art. 5. ad. 2.

Ook stonden, ten versoeke van de Eerw. Vergaderingh, binnen de broederen Out Diakonen Wijdom en van Embdere, welke a Dom. Praeside gevraagt zijnde off ons eenigh berigt wisten te geven aangaande de gevoelens of bijeenkomsten der Hattemisten, die zigh in deze stadt bevinden, en hare grouwelen soeken voort te planten? Gaf de eerste tot antwoordt hoe het gebeurt was, dat de student Smit, soon van de makelaar van die naam, aan zijn

1) Betreffende de zich in de stad bevindende Hattemisten.

huys sijnde, sij gesproken hadden over saken van relligie, wanneer hij, Wijdom, merkte dat deze jongelingh in een dwalend gevoelen was, waar over hij hem waarschouwde. De student versogt, hij wilde met hem nader spreken, en daar toe bij hem komen aan 't huys van zijn vader tegens aanstaande sondagh (die geweest is na beste geheugenis de 18 Jan̄rij dezes jaars), wanneer, seyde hij, daar nogh een vriend zoud bij sijn, om samen te spreken. Dit nam hij, Wijdom, aan, zeggende ook een vriendt, namentlijk Monsr van Embdere, te zullen mede nemen. Dit alsoo bestemt zijnde, waren zij beyde ter gesetter tijdt gekomen ten huyse van den makelaar Smith, aan het Jans Kerkhoff, vindende bijeen eene vergaderinge van seven personen, waar van sijlieden kenden den blikslager de Roy, eenen van Zutphen, uyt de Bakkersteegh, en sekeren boeren schipper, dien sij lieden verstaan hebben, dat weekelijks in de stadt in diergelijke vergaderingh komt prediken. Zijlieden soo veele menschen bijeen siende, seyde Wijdom, dat hij vreesde dat zij thans ongelegentheyt doen souden, en dat sulk een geselschap niet verwacht hadden, dogh kregen tot antwoort, sij souden maar gaan sitten. Geseten sijnde, verklaren beyde dese broederen, dat de blikslager de Roy met diergelijke woorden aanvingh: „Wij zijn hier samen vergadert, om te vernemen of wij, dan of gij lieden de beste religie hebt." Vervolgens seyde hij, de Roy, „dat hij overstort was met den Heyligen Geest, na de belofte Joël 2:28, 29, en dat hij was volmaakt heyligh en geregtveerdight en met Christus geset in den Hemel, en dat nu alle vleesch soo gelukkigh was." Hij voeghde der bij: „dat hij als leeraar uyt Godts naam hen quam aankondigen, dat sij ook soo waren, indien sij het maar gelooven wilden; maar indien niet, soo waren sij vervloekt." Hij seyde ook, dat hij nu niet meer konde struykelen, hij was uytwendig en inwendigh volmaakt, hij had de genade in besittingh, alleenlijk groeyde hij op in erkentenis. Dit

alles stemden ook alle van dat geselschap toe. Op vrage of alle menschen saligh wierden, antwoordde hij, m aller toestemminge, ja. Over den val Adams seyde hij e de anderen, dat de sonde niet was door verleydingh, ma dat die was en vloeyde uyt de menschelijke natuur. Om trent het beelt van Godt leerde hij dat Adam hetzelv gedragen had voorbeeldigh; dat hij afschetste Christus, he beelt des onsienlijken Gods: anders, seyde hij, had H het beelt niet konnen dragen, om dat Hij vleesch en ni geest was. Over den val der Engelen schenen sij te spo ten, en omtrent de plaats Judae vs. 6, dat dat waren d quade verspieders van het lant Canaan. Vervolgens seyde sij volmondigh, dat de mensch geen oorsaak van sijne d den was, en die dat stelden waren Atheisten, ja dat d alle waren Atheisten, die eene afhankelijke selfstandighe stelden, 'tsij engel, 'tsij mensch. Dit stemden ook a toe, gelijk ook de makelaar Smit en sijn soon deden. M het verbondt der werken dreven sij alle den spot; dit gin soo hoogh, dat de makelaar Smit stilstant maakte, waar hij op allerley wijse toeleyd om deze twee broederen overtuygen, dat de religie die dese vrienden leerde beste was, daar bij voegende: men noemtse van Hatt en Buytendijk. Seggende, dat hij er soo ergh tegens g weest was als iemant, dogh dat hij sijn soon te Amst dam bestelt hebbende op een komptoir bij een heer, d gevoelens toegedaan, en die sijn soon daar toe overre had, hij deselve ondersogt had, en soo bevonden dat h het prijsen moest, en sijn soon daar toe had overgegeven en hoe seer dit aangingh kond men afnemen, als men dagt dat de saligheyt sijner kinderen hem ter harten gingh Hij deeder bij, om dese twee broederen te overtuygen, da de heer de With, predikant alhier, met hem van één g voelen was: want dat die heer bij 't bedienen van 't He lig Avontmaal in den Dom gesegt had: „komt alle sond gescheurde klederen, 't is geen treur- maar blijmaal, 't

voor die, welke vastelijk gelooven, dat Christus voor haar gestorven is", en dat, seyde hij, geloofde ik vastelijk, en daar op gingh ik aan. Ook beweerde hij, dat de LX[ste] vrage van onsen Katechismus, ja dat de geheele Bijbel voor hem was.

Nogh seyd meer gemelte makelaar Smit, dat Dom. Daservelt in een Collegie gesegt had, dat sij waardigh waren om uyt de stadt geset te worden; dat de predikanten daar toe de grondtleggers waren, en dat sij, Wijdom en van Embdere, dat nu ook worden souden; dogh dat sij het er op geset hadden, om goedt en bloedt op te setten en te doen sien, wie de ware religie had, en wie de ware leeraars waren, de predikanten of sij lieden, en dat sij beweerden, dat sij de reghte waren, en uyt goddelijke authoriteyt, maar dat de anderen (de predikanten) de valsche waren, om dat sij twijffelden en deden twijffelen.

Ook verklaarden genoemde twee broederen Oudt-diakonen, hoe zij deze menschen hadden hooren seggen dit volgende, dat Paulus meenichmaal na den vleesche sprak, en dat hij in soo verre vervloekt was.

Op deze en diergelijke taal wierd door de broederen gezeght, dat sij Godt lasterden, en vervolgens gevraaght, of de gene die Godt lasterden, niet door het swaart der Overigheyt moesten gestraft worden? Hier over waren die vrienden niet eens. De meeste seyden, neen; dogh de Roy haar twist beslissende, seyde van ja; „maar niet (voeghde hij er bij tot de broederen) gelijk gij het meent; maar als hij in Christus gelooft, sterft hij vleesschelijk, en dat is doodt genoegh". Ook viel het gesprek over de wederkomst van Christus ten oordeel, waar op sij volmondigh seyden, dat Hij niet sightbaar op de wolken zoud wederkomen, want Hij had sijn lichaam op de aarde gelaten; daar bij vragende waar op sulk een Richterwerk steunde? De broederen toonden, dat dat gegrondt was op Godts Hoogheyt, 's menschen afhangingh, de wet van Godt, het Evan-

gelium enz., waar op zij van allen beguygt wierden en uytgelagchen, en tot antwoordt kregen deze woorden in substantie: „de goddeloste zal mogen seggen tot dien Reghter: ik ben maar uw knegt geweest, en in al wat ik gedaan heb, heb ik uw gehoorsaamt."

Als de Broederen seyden, dat sij erger bestonden dan de duyvelen: want die geloofden en t' sidderden, — gaven sij tot antwoordt van neen: want dat die geloofden en t' sidderden, maar, seyden sij, „wij gelooven en sijn gerust."

De Broederen namen afscheydt met een wensch, Godt wildese nogh ontrusten, al was het op hun doodbed, en soo wierden sij beantwoord: „gij lieden wilt ons van onse vastigheyt uytstooten."

Dit van de bovengenoemde Broederen verklaart sijnde, wierden sij a D'om. Praeside voor haare liefde en moeyte in desen bedankt en den heylrijken segen en genade tot voorstant der waarheyt toegebeden.

Nogh sijn gemelte broederen versogt heden agt dagen te willen wederkomen, om te hooren of de scriba derselver opgegeve verklaring wel mogt getroffen hebben, wanneer dezelve (in het net gestelt zijnde) haar E. W. zoud worden voorgelezen, 'tgeen door haar E. W. vriendelijk is aangenomen.

Den 8en Junij 1733.

Art. 2. ad. 5.

De broederen Wijdom en van Embdere binnen gestaan sijnde en hunlieden sijnde voorgelezen de acten, die de scriba voorleden week gecoucheert en nu in het net gestelt hadde, verklaren alles te zijn hare eyge geseghdens, die sij lieden nogh bevestigen, en betuygen wel te weten, dat het juyst zoo gebeurt is, en het geposeerde te sijn de suyvere waarheydt; waar bij haar E. nu nogh voegen, dat die menschen ook geseght hadden, dat men nu niet meer bidden moest, maar alleen danken, om dat sij alles had-

den in besittingh, en dat sij, als leeraren, alleen segen en vloek moghten uytspreken; ook dat sij gereet waren om te lijden, gelijk hare broederen in Hollandt en Zeelandt vervolgt wierden (waar onder sij telden van Hattem en Buytendijk), en dat dit het merkteken sijn soud, dat sij de ware kerk waren, waarom sij maar verlangden naar lijden.

Nogh verklaarde broeder Wijdom, dat de jonge Smit ten sijnen huyse tegens hem in tegenwoordigheyt van sijn vrouw en hare suster gezegt had, dat indien alle menschen de saligheyt niet hadden in besittingh, men dan de Bijbel wel mogte op 't vuur werpen, want dat die sulks leerde.

Hier op sijn de Broederen bedankt en zegen toegewenscht.

Art. 5.

Dewijl de Kerkenraadt nu soo veele preuven hadt van de voorstanders der Hattemisten, die allesins voldoende waren, en aan welker waarheyt men niet twijffelen konde, is geresolveert deselve bij trappen te censureren, en bij provisie door den scriba op te stellen een request aan de Ed. Aghtb. Heeren der Regeringh, om het dissemineren van sulke grouwelen te stuyten, en sulke voorsieningen te maken, als haar Ed. Aghtb. 't meest nodigh en nuttigh vinden sullen, hetgeen toekomende maandagh zal ingelevert worden om over gesien te werden.

Den 15en Junij 1733.

Art. 3. ad. 5.

Het opstel is voorgelesen en met dankbetuygingh aan den scriba goed gekeurt, sullende door de directores aan den eersten heer Borgemr worden overgegeven, om in de Ed. Aghtb. Vroedschap te worden ingelevert.

Het gemelde opstel luydt als volght:

De Predikanten en Ouderlingen der Nederduytsche Gemeynte alhier, geven met behoorlijke eerbiedt aan UEd.

Aghtb. te kennen, hoe tot hare innige smerte en l
leet, eenige ledematen derselver sijn vervoert ge'
tot de Hattemistische grouwelleer, in soo verre,
niet alleen die siel- en landtverderffelijke gevoele
toegedaan, maar ook deselve bij alle gelegentheden
digen, en, dat verders gaat, opentlijk dissemineren
toe sij ook nu en dan bijeenkomsten aanreghten,
dan ook aan den Kerkenraad gebleken is tot volle o\
gingh, dat die afgedwaalde en vervoerde menscher
alleen van Hattem, Buytendijk en Woutelaars (al
ten van kerk en stad, door de respective overheden
onder sij weleer behoorden, gebannen en uytgeset) n
hare broederen, belijdende tegelijk, dat zedert de tijd
Apostelen geen boek geschreven is, soo vol van Go(
heyt en licht, dan dat van Pontiaan van Hattem:
ook opentlijk staande houden veele van de snootst(
gevoelens dier menschen; als bij voorbeelt, dat a
stellen, dat een mensch oorsaak van sijne daden is,
isten sijn, gelijk ook zij alle, die eene afhankelijke se
digheyt, 'tsij engel, 'tsij mensch, gelooven. Dat m(
over de sonde niet behoeft te bekommeren ofte te l
ven: dat die maar inbeeldinge is, spottende met het
oordeel, en seggende dat de goddelooste mensch als(
konnen seggen tot den Rechter: „ik ben maar uw
geweest, en in al wat ik gedaan heb, heb ik uw g
saamt." Ja soo verre gaat de trots en stoutheydt die
schen, dat sij niet ontsien staande te houden, dat
de Apostel somtijts spreekt na den vleesche, en da
soo verre vervloekt is. Terwijl sij onse gereformeer(
noemen de Anti-Christense en de predikanten ver
daar bij voegende, dat sij alleen sijn de reghte e
leeraars, die uyt Gods naam en authoriteyt den me
aankondigen, dat sij volmaakt sijn, en dit maar g
moeten, sonder meer, of dat sij vervloekt sijn en de
in den Heyligen Geest begaan. Dogh, en dat alle

treft en waar voor elk schrikken moet, dat een onder hun geseght heeft: „ik ben Godt self; terwijl sij niet ontsien hebben te seggen dat sij lieden, ja selfs niet een die godtslaster begaat, strafbaar sijn door het lichamelijke swaart der Overigheyt. Welke stellingen (en andere meer, die den Kerkenraadt door geloofwaardige getuygen gebleken sijn, en waar van wij gereedt sijn UEd. Aghtb. de copyen te besorgen) van die aart sijn, dat sij alle gronden van godtsdienst en eerlijkheyt omkeeren, en voor Kerk en Staat geheel verderffelijk sijn: — Zoo is 't, dat de Kerkenraat voors. UEd. Aghtb. in den name Godts en sijns beminden Soons, en soo lief UEd. Aghtb. de onsterffelijke siele, ja het leven en goedt van de ingesetenen van UEd. Aghtb. onze ledematen sijn, eerbiedigh versoekt om het dissemineren van alle zulke ziel en volk verdervende gevoelens door derselver hooge maght op allerleije wijsen te stuyten, en vorders soodanige voorsieningen te maken, als UEd. Aghtb. meest nodigh en nuttigh vinden sult, en schilden der aarden die Godes zijn, betaamt.

'Twelk doende enz.

Den 22en Junij 1733.

Art. 2.

Is besloten, dat Pieter Smith aan 't Jans Kerkhof, als sijnde een voorstaander der Hattemistische gevoelens, sal worden gecensureert van het Avontmaal, en dewijl de predikant van het quartier, alvoorens dese getuygenissen gebleken sijn, reets uyt de stad was en nogh eenigen tijdt staat uyt te blijven, — dat de censure hem sal worden aangeseydt door den ouderlingh van 't quartier, Geelkerken, geadsisteert door den ouderling van der Wel.

Den 29en Junij 1733.

Art. 1. ad. 3. van den 15en Junij.

Is uytgevoert, sullende de eerste heer Burgemr hetzelve in de Vroedschap, desen morgen gehouden, inleveren.

Art. 2. ad. 1. van den 22en Junij.

Is uytgevoert, en gerapporteert, dat Smit ontkende hetgene van hem gesegt wierdt, en dat sigh seer gegraveert hield, dat onverhoort gecensureert wierd, en op hetgeen de Gecommitteerden seyden, dat sigh aan den Kerkenraad (indien sigh gegraveert hield) kond addresseren, en dat de gevoelens van Spinosa, van Hattem enz. waren tot omkeeringh van den burgerstaat en de gereformeerde godtsdienst, antwoorde hij: „Na uw gevoelen", en dat zijn antwoordt aan den Kerkenraad in geschrift zoude senden, hetgeen hij dan ook desen middagh aan den ouderlingh Geelkerken gesonden heeft, die hetselve aan den Praeses overgaf.

Den 6en Julij 1733.

Art. 1.

Is een nader memorie van Pieter Smit door den ouderlingh Geelkerken ingelevert, waar over omvraagh gedaan sijnde, is geresolveert het te houden en bij bequame gelegentheyt te lesen, en door de voorn̄ ouderlingh Geelkerken hem te laten seggen, dat hij, als hij iets te seggen heeft off appelleren wil, zigh hier in persoon voor den Kerkenraadt sisteren moet.

Den 13en Julij 1733.

Art. 1. ad. 1.

Broeder Geelkerken had Smit het beslotene aangezeght en ten antwoord gekregen, dat hij gekomen soude hebben, zoo hij te vooren geciteert was, eer hij onder censure was gestelt; dogh dat nu niet van sints was te komen.

Den 5en Octob. 1733.

Art. 2.

Coll. Schermer en Laan rapporteren, dat de heeren Commissarissen Politicq hun hadden bericht:

1. Dat de Heeren van de Regeringe het request aan haar Ed. Aghtb. gepresenteert door den Kerkenraadt, daar op hadden goedt gevonden de Heeren Commissarissen Politicq te versoeken, een placcaat dien aangaande op te stellen, en dat dan vervolgens te publiceren, ter weringe van die schadelijke gevoelens van van Hattem enz. en tot stuytingh van de conventiculen.

2. Wegens de Roy, is onder bedreygingh aangezeght, na dat boven ontboden was, sigh voortaan te waghten eenige conventiculen te houden om die bose gevoelens te verspreyden.

3. Pieter Smit's request was afgewesen en hij gerenvoyeert aan den Kerkenraadt.

Art. 3.

De Heeren Gecommitteerden ad causam zijn bedankt voor dese bekentmakinge, en is goetgevonden dat directores in tempore de Heeren Burgemeesteren en de Heeren Commissarissen Politicq sullen bedanken voor haar waaksaamhydt en goede devoiren in desen aangewendt.

Collata concordant. Quod testor,
Jacobus Oosterdijk.

Certificere ik ondergesz., ter requisitie van mijn collega Davervelt, waar ende waaraghtigh te zijn, dat ik, als Deputatus Classis Ultrajectinae in tempore, door zijn Eerw. verzoght zijnde om zijn boekje genaamt: *De eenvoudige en oprechte waarheydt ontdekt enz.*, benevens een voorbericht tegens de memorien van Pieter Smith te examineren, hetzelve ook hebbe doorlezen en geexamineert, mitsgaders aan mijne mede Gedeputeerden gecommuniceert, en daar op vervolgens aan zijn Eerw. volkomen vrijheyt gegeven, zoo voor mij zelfs als uyt de naam van de Heeren mede Gedeputeerden, om het gemelde boekje en voorberigt volgens kerkenordeninge uyt te geven, zoo en in dier voegen als

nu door zijn Eerw. geschiedt is; hebbende daar geene clausule of bepalinge bij gevoeght. Des oirconde hebben dezen eygenhandigh ondertekent. Actum Utrecht dezen 23en Xber 1734.

Origineel. Jacobus Oosterdijk.

CLASSICALE ACTA VAN BRAZILIE.

Door de welwillende vergunning van het Provinciaal Kerkbestuur van Utrecht zijn wij in de gelegenheid de in zijn archief berustende Acta mede te deelen van eenige Classicale vergaderingen van de Herv. Kerk in Brazilie, tijdens dat land in het bezit was van de West-Indische Compagnie. Het zijn de copien, die door de Noord-Hollandsche Provinciale Synoden aan de Provinciale Synoden van Utrecht op haar verlangen werden geleverd.

I.

ACTA primae Classis Pernambucensis, gehouden op 't Recif. den xvien Xbris anno 1636.

Sijn op dese vergaderinge verschenen:

Predicanten:

Ds. Daniel Schagen.	Ds. Johannes Oosterdagh.
„ Samuel Batiler.	„ Joachimus Soler.
„ Jodocus a Stetten.	„ J. Teodorus Polhemius.
„ Cornelius van der Poel.	„ Davit a Dorenslaer.

Ouderlingen:

Den heere Wilhelm Schot.	Cap. Richart Lavei.
„ Paulus Serotskerken.	Den here Johan Robberts.
	Singr Jan Rooman.

Nae aenroepinge van Godts H. Naam zijn gekoren tot:

Preses D[s]. Daniel Schagen.
Assessor „ Samuel Batiler.
Scriba „ Jodocus a Stetten.

SESSIO prima.

D[s]. Tomas Kempius, eene propositie hebbeñ gehouden uyt Joh. 3: 16, is de broederen des Classis wel gevallen.

SESSIO 2.

Dn. Samuel Batiler is verkoren tot Examinator ende heeft sulcx in latin gedaen. De broederen des Classis gevraecht zijnde wat vergenoegen datse hadden over de antwoort van Candidato theologiae gekregen, hebben geantwoort daer over gecontenteert te wesen, ende is oversulcx tot proponent in d'Engelse tale door gemene stemmen toegelaten, sullende zijnen dienst in 't leger tot Serenhaim bedienen, waer toe hem eene acte van de Gedeputeerden des Classis sal mede gegeven worden.

SESSIO 3.

Art. 1. Alsoo D. Presidi een sekere missive behandicht was, waer in de ledematen des Classis een misgenoegen hadden vertoont over sijn E. missieve, uyt last des Kerkenraets op 't Recif uytgeschreven, tot convocatie deses Classis, is van de E. vergaderinge verstaen, dat D. Schagen wel hadde gedaen, hebbende den last des Karkenraets gevolcht.

Is gevraecht geworden, waerom

2. D. Samuel Folkeri, tegenwoordich de kercke tot Pariba bedienende, niet ontboden was. — Is geantwoort, van wegen de ongelegenheyt der plaetse te deser tijt, oock dat de kerke beyder absentie niet en conde derven.

3. D. Polhemius, bedienaer des H Godtsdienst in 't leger, sal continueren tot dat sijne 3 maenden geexpi-

reert sijn, welcken tijt altoos sal geopserveert worden van degenen, die succesivel. tot den legerdienst sullen gesonden worden, en sal hem succederen D. Schagen; denselven sal volgen D. Dorenslaer.

4. De bedininge der kerke op 't Recif is bevolen D. Schagen eñ D. van der Poel. De karke van Tamarika D. Jodoco a Stetten. De karke van de Cabo S. Augustijn D. Polhemio. De karke van Pariba in de stadt D. Dorenslaer. De Nederduytse karke bevonden in de forten D. Folkeri. De Engelsen in deselve forten D. Batilaer. D. Oostedach sal in den legerdienst continueren tot naeder order.

SESSIO 4.

D. Polhemius eenige misnoegen hebbende over sijn plaetse, heeft de E. vergadering goet gevonden deselve plaetse alleen bij provisie hem te laten gerecommandeert te wesen, nae 't expireeren van sijnen legerdienst. Is goet gevonden, dat de deputate Classis aen de E. Heren vriendelijk sullen versoeken een plackaet in 't Neerduyts eñ Portugies tegens degene die in bloetschande sijn levende in dese landen.

SESSIO 5.

Art. 1. Is de sake van D. Johan Oosterdagh over het trouwen van een sekere vrouwe, gen. Sara Hendricks, tegen het believen en advys van de E. karkenraet, op 't Recif voorgevallen. Oock is hem voorgehouden sijn quaet gevoelen, dat hij in zijn brief bekent gemaeckt hadde, over de plaetse Matt. 19 : 9. Hier over gevraecht sijnde of hij niet qualijck gedaen hadde, heeft geantwoort, ja, belovende in toecomende sich voorsichtiger te dragen; oock heeft hij afstant gedaen van sijn verkeerde opinie. De E. Vergaderinge syende op sijn neerslachticheyt en ootmoedige suplicatie, dat de E. broederen het selvig hem voor dit mael willen oversien, hebben hem desen mislach en foute gepardoneert, met een scherpe vermaninge sich in toecomende voorsichtiger wilde dragen, ofte bij faute van dien,

datse genootsaeckt souden wesen met meerder rigeur tegen hem te procederen. Is oock goet gevonden, dat hij de plaetse Matt. 19, in 't leger comende, soude nae den rechten sin des H. Geestes verklaren; ook degene onderwijsen, die misschien van dit sijn verkeert gevoelen hadden mogen kennis hebben.

2. Den Deputatis Classis is last gegeven bij de E. Heren Raden te versoeken, dat de voornoemde Sara Hendricks, als noch in overspel leven̄, uyt het leger mocht ontboden worden, om haer nae 't Vaderlant te senden.

3. Aengaen̄ de questie geresen tussen Cap. Stalpaert en̄ Polhemius is van de E. Vergadering verstaen, soo veel Polhemius belangt, dat hij in manier van spreken qualijck en onbedachtsaem gehandelt hadde. D. Praeses uyt naem van de E. Vergaderinge, heeft hem daer over een vermaninge gedaen, recommanderende sijn E. in toecomenden sich voorsichtiger te dragen.

4. D. Samuel Batiler versocht hebbende 2 Neerlantse siekentrosters, een in 't fort, d'ander in d'Aldea, die daer omtrent opgerecht wort, is sijn E. geantwoort, dat hij met den E. Kerkenraet aldaer hem soude omsien nae 2 bequame personen, die deselve diensten bekleden mochten.

5. Sijn tot Deput. Classis genomineert D. Schagen, D. Batiler en̄ D. Soler.

6. Wort den E. Deput. in last gegeven om bij de Ed. H. Raden te versoeken een seker tractement voor D Joh. Oosterdach, van die tijt af dat hij tot predikant bevesticht is.

7. Insgelijcks te versoeken dat D. Kempius mocht een seker tractement als proponent toegelecht werden.

Censurâ morum gehouden sijnde is de Vergadering in vrede en̄ liefde gescheyden.

Daniel Schagen, p. t. *Preces.*
Samuel Batiler, *Assessor.*
Jodocus a Stetten, *Schriba.*

II.

CLASSICALE Vergaderinge, gehouden in Brasil op 't Recif de Parnambuco, anno 1637 den 3[en] Mert.

Zijn op dese Eerw. Vergadering verschenen:

D. Jodocus a Stetten		Tamarika.
„ Samuel Batiler		Noorder fort v. Pariba.
„ Fredericus Kesselerus		Recif.
„ Cornelius van der Poel	, predic. op 't	Recif.
„ Joachimus Solerus		Recif.
„ Teodorus Polhemius		de Cabo S. Augustijn.
„ Samuel Folckerus		Suyder fort van Pariba.
„ David van Dorenslaer		in Frederick Stat.

Den heer Jan Robbertss., ouderling op 't Recif.
Den heer Majoor Goudlad, ouderling van Pariba.

Nae aenroepinge van Godts H. Naem door D. Cornelium van der Poel heeft D. Kesselerus ingelevert sijn brief van beroeping en commissie, sijn E. van de Classis van Amsterdam mede gegeven, waer in verhaelt wort sijn wettelijck beroep om Godts woort in Brasil te helpen bedienen eñ Godts kerke aldaer te helpen stichten eñ bouwen, met seer goede getuygenissen van sijn persoon aengaende leere ende leven eñ behulpsaemheyt in de kerckelijcke regering. Oock garen voor sodanich heeft willen erkennen, ende voor een litmaet des Classis aennemen, Godt danckende eñ lovende met vruech des herten, over het toeschicken van goeden harder ende leeraer, die met de hulpe des Heren in dese landen grote stichting sal kunnen doen; waertoe hem de Here sijnen segen wil geven.

Hier nae is van dese vergaderinge verkoren tot Praeses D. Fredericus Kesselerus, Assessor D. Cornelius van der Poel, Scriba D. David van Dorenslaer. Ende andermael het gebet gedaen sijnde door D. President, isser toe getreden tot de handelinge.

1. Sessio.

Art. 1. Is voorgelesen seker instructie, D. Frederico Kesselerio van de Classe van Amsterdam mede gegeven, waer over uyt sijn E. een verklaring gehoort hebbende, is de Classis vergenoecht geweest.

2. Is oock voorgelesen een missive van de Classis van Amsterdam, gelijck oock van Walcheren, aen de Kerkenraet op 't Recif gesonden, waer in sij haer beklagen over de naelaticheyt van deselve Kerkenraet in het overschrijven van den staet der kerken in Brasil, ende over het quaet comportement van eenige dienaeren des Woorts aldaer, met een eernstige vermaninge om daer in voor den volgenden tijt te versyen; over dewelcke verstaen is, dat naederhant sal gehandelt worden.

3. Zijn daer nae overgelesen de acten des voorleden Classis ende vooreerst in 't opnamen der broederen, doe ter tijt verschenen, aengemerkt dewijl alsdoen alle of de meeste ouderlingen van de Kerckenraet op 't Recif tegenwoordich waeren, ende daer uyt eenigen twist geresen was, of het niet goet en ware, dat nu een vaste ordre beraemt wierde, hoeveel ouderlingen uyt yder kercke op de Classicale Vergaderinge sullen mogen gesonden worden. En is verstaen, dat men sich hierin reguleren sal volgens het Sinode Nationael, laest tot Dordrecht gehouden, dat is, dat een ouderling uyt elcke kerke sal gedeputeert worden, ende Gedeputeerden samentl., soo predicanten als ouderlingen, sullen gehouden sijn aen de Classis de behoorlijcke credentiebrieven te vertonen.

4. Door indachtenisse van de bevorderinge D. Kempii tot proponent (waer van gehandelt wert in de eerste Sessie) is gevraecht, of men in toecomende oock imant in deze landen sal aennemen of promoveeren tot predikant buyten seer hogen noot? Is geantwoort neen, dewijl men uyt het Vaderlandt genoech kan becomen, waermede

wij de vrijheyt deses Classis niet en willen hebben vermindert. [1])

5. Bij gelegenheyt dat in de 3. sessie reden gegeven wort waerom D. Daniel Fockerius niet tot het Classis geroepen was, is besloten, dat alle leden des Classis voortaen, sonder eenige uytsonderinge, te verschrijuen, latē een iegelijck kerck haere vrijheyt in 't deputeren.

6. Is vorder besloten, dat den predicanten eerst uyt het Vaderlant hier gecomen, van de Classicale Vergaderinge, of soo die niet tesamen kan comen, immers bij provisie van de Gedeputeerden des Classis, de plaets sal toegewesen worden, daer men haren dienst sal mogen gebruyken.

7. Wort onnodich geacht meer predicanten als één, neffens D. Kempius, in 't leger te gebruyken; ten waere dat het leger verde van een ander verdeelt wierde, als dan de Gedeputeerden gelast worden te overslaen, offer noch een predicant van node sal wesen of niet, en soo ja, imant daer toe te verkiesen. Ende dewijl D. Plante, neffens de proponent voornoemt, den dienst in 't leger waer neempt, wort over sulcx Davidt van Doorenslaer vrye gekent van het sucsederen in Schagens plaets, tot der tijt toe hem anders geordoneert wort.

8. Predicanten sullen niet meer, onder 't decksel van den legerdienst, paerden mogen houden; maer sal van de Classis aen de Hooge Raden versocht worden, dat hare Achtb. gelieve, den predicant nae 't leger sullende gaen, een paert in 't leger te beschicken.

9. D. Deputati refereren, datse aen de Heren Raden versoekeū (volgens den last de 4. Sessie gegeven), dat doch een placcaet mocht uytgegeven worden tegen die gene die in dese landen in bloetschande sijn levende, vertonende

1) Deze kwestie gaf voortdurend aanleiding tot veel geschil tusschen de Kerken in de Kolonien der Hollandsche Synoden.

dat haere E. sulcx op haer naemen; maer alsoo tot noch toe geen effeckt gesien is, worden daerom gelast op een nieu bij sijn Excell. ende de Hoge Raden daerom aen te houden.

10. Bij gelegenheyt deser wort goetgevonden sijn Excell. eñ Hoge Raden aen te spreken van wegen die jodinne te Pariba, schuldich aen schrickelijke Godtslastering tegens onsen Salichmaker Jesum Christum ende den H. Doop, dat hare Achtb. gelieve haer nae waerde daer over te straffen, hetwelck verstaen wort tot noch toe niet geschiet te sijn.

11. Van D. Johan Oosterdach (waer van in de 5. Sessie) sal daer nae gesprooken worden.

12. Aengaende Sara Hendricks wort besloten sijn Excell. eñ de Hooge Raden te versoeken, datse uyt het leger ontboden ende nae 't Vaderlant gesonden mach werden. Ende also de kercke Godts meer eñ meer gelastert wort over het onwettelijck houwelijken van Sara Hendricks, voorts is goet gevonde D. Schagen eñ D. Oosterdach, beyde tegenwoordich in 't leger sijnde, met de eerste gelegenheyt daer over te horen, als die de huwelijcken aen Sara Hendricks voorñ. bevesticht hebben; ende met een D. Oosterdach te vragen of hij den text Matt. 19 al verclaert heeft, gelijck hem van den Classis was opgeleyt.

2e Sessio, naemiddagh.

Art. 1. Refereren D. D. Deputati datse, gelijck haer last was in de 5e Sessie, een stipendium voor D. Oosterdagh eñ D. Kempio versocht eñ verkregen hebben.

2. Nae desen is van D. Preside ondersoeck gedaen nae den staet der kerken in dese landen, aengaende het prediken, het bedienen des H. Avontmaels, oefeninge van de kerklijcke dissipline, houden van consisstorien, aenteygeningen vande Acten, het getal der ledematen, huyssoekinge voor de bedieninge des H. Avontmaels, ende meer andere saken daer toe horende. Ende alsoo in vele der-

selver verscheyden gebreken bevonde werden, is besloten deselve met alle ernst te vertekenen, eñ insonderheyt nauwe achtinge te nemen, dat de attestatien der ledematen bewaert worden, de huyssoekinge voor het bedienen des H. Avontmaels gedaen, de naemen der gener, die haer tot den H. Avontmale begeven, aengetekent worden, als oock van die gene die gedoopt worden ende trouwen, vooral dat de kerklijcke dissipline na behoren mach werdē geoeffent.

3. Is vorders goet gevonden, dat de Kerckenraet op 't Recif alle weken eens sal te samen komen, ende elders, daer het mogelijck is, desgelijcks, maer die van Pariba alle maenden, alsoo, verscheydene plaetsen bedienende, niet wel meer bij der anderen kunnen komen.

4. Oock staet te bearbeyden, dat in alle plaetsen daer kinderen sijn, ende met namen op 't Recif, scholen mogen worden aengestelt; oock dat aldaer een Portugeese schoolm̄r mochte becomen worden.

5. Wort verstaen datter een Duyts siekentrooster van doen is op Tamarica, gelijck oock in Ristinga, ende oock in Moerbeeck, welck gebreck met d'eerste gelegenheit sal vervult worden.

6. Alsoo oock de Predicanten behoort ter harten te gaen de bekeringe der Brasiliaenen, Portugesen eñ Negers, ende die sonder bequame middelen niet verhoopt kan worden, so sijn voor tegenwoordich daertoe dese middelen beraemt: Voor eerst, dat een cort begrijp der Christelijcke Religie met eenige gebeden in Spaens mogen worden gestelt. Waer toe van dese Vergaderinge versocht sijnde D. Joachimus Solerus, verklaert bij hem alrede soo een boeckjen ontworpen te sijn. Ten 2e, dat men sal versoeken aen sijn Excell. eñ de Hooge Raeden, dat haere Achtb. gelieve op Comp̄ kosten eenige Brasilianen op 't Recif te onderhouden, ten eynde sij aldaer in de gemeente der Christelijcke Religie mogen onderwesen worden van D. Joachimus

r, die sijnen arbeyt gaeren daertoe te bestedigen be-
;. Het derde middel, om in de Aldeën der Brasiliae-
eenige schoolm̃rs, soo Duyts als Brasiliaens, indien
ogelijck waer, te setten. Welcke middelen besloten is
sijn Excell. eñ de Hoge Raden te communiceren,
e worden de Deputati gelast haer op alle goede midde-
te bedencken.

. Wort oock voor nodich geoordeelt, dat personen, haer
ende begeven tot den houwelijcken staet, verschijnen
r de gehelen Kerkenraet, of immers soo veel ledema-
. derselver alser bij den anderen sijn.

3. Item te versoeken, dat de Synodale Acten der Noort-
llantse Synoden van 't jaer 20 af ons mogen werden
degedeylt, ende voorts van jaer tot jaer.

9. Item ons te schicken, aengaende het houwen, nae de
llijcxse ordonantien, daer over in 't Vaderlant beraemt
le bevesticht; personen die haer uytgeven voor getroude
den sullen haer moeten vertonen voor den Kerkenraet
blijck van de trouwe te geven.

3e Sessio, voormiddach.

Art. 1. Is binnen gestaen Cristiaen Cristiaenss., sie-
ntrooster op de Cabo S. Augustijn, versoekende, nae-
nael hij alred 40 maenden lanck in dese landen, en daer
34 als siekentrooster, geleeft heeft, dat de Eerw. Clas-
geliefde vermeerderinge van sijn gagie, die nu slechts
gulden bedraecht, te versoeken; belovende, indien
lcks toegestaen wierde, sich noch een wijl tijts naerstich
de gewillich in den dienst van de Compe te sullen dra
en. Welck sijn versoeck (also getuycht wert, dat hij daer
aerstich is in sijnen dienst eñ stichtelijck van leven) dese
ergaderinge hem niet en heeft willen afslaen.

2. Is oock in dese Vergaderinge bekent gemaeckt, dat
eker vroupersoon van Sedan, een predicants dochter, ge-
aemt Antonette Cantei, in dese landen gecomen met

seker soldaet, geñ Lucas Harmon, nu behorende onder de compag. van Cap. Doncker, haer uytgegeven voor getrouwde luyden, bevonden is in onecht te leven; dat meer is, overspel, verlaten hebbende haren wettelijcken man, een dienaer des Goddelijcken woorts, tegen den welcken al in 't Vaderlant met openbare hoerdom haer verloop hadde. Dat oversulcx van de Kerkenraet van 't Recif de Politique Raden alrede voordesen verworven was haer na 't Vaderlant te stieren, maer dat sulcks door anderen verhindert geworden. Derhalven de vrage is, wat men voorders hier in doen sal. Waer op goet gevonden wort de Harmon eñ Antonette Cantei voor dese Vergaderinge te ontbieden, om haer hierover eens naerder te ondersoeken, waer van vorders art. 4 eñ 6.

3. Verstaen hebbende uyt D. Preside, dat Cristiaen Wachtelo in 't Vaderlant met soo goeden eñ eerlijcke attestatie was aengecomen, dat de E. Classis van Amsterdam, hoewel dicwils van hem gehoort hebbende van sijn boos en ergerlijck leven in dese landen, nochtans heeft moeten contentement nemen, soo wort getuycht, dat geen ander attestatie van de Kerckenraet op 't Recif hem was mede gegeven, als soodanich, die meer tot sijn nadeel als recommandatie heeft kunnen stercken. Is derhalven besloten de E. Classis van Amsterdam daer van te verwittigen, op dat sij weten mach wat voor een persoon Christianus voorñ zij, eñ andere, onder dewelcke hij sich houden mochte, de waerheyt bekent maken.

4. Is ingestaen Luc. Hāmon, die gevraech sijnde of hij hier een getroude vrouwe hadde, sulcks met sijne kerken bevestichde, niet tegenstaende hij daer van (geen) blijck heeft kunnen doen ende sich selven met eygen mont opentlijck quam tegen te spreken.

5. Dewijl het exempel ons leert van Cristianus Wachteloo, hoe dat sommige haer weten te behelpen met valsche getuygenissen, soo is beslooten, dat de getuygenissen die

van predicanten eñ siekentrooster worden nae 't Vaderlant mede gegeven, in het kerken boeck opgetekent ende een copie daer van aen de Respectyve Classen in 't Vaderlant overgestuyrt sal worden; oock mede, dat geen predicant of ouderling vrij sal staen aen eenige ledematen getuygenisse te geven, sonder goetvinden van de Kerkenraet.

6. Antonette gevraecht sijnde ofse met Luc. Hāmon getrout was, is hertneckelijck daer bij gebleven, oock, ofse niet wist dat haer voorgaende man noch leefde; seyt geduerich neen, maer sij heeft haer selven mede al verscheyden mael tegen gesproken Komt oock met Luc. Hāmon in haer sake voor te staen gansch niet overeen, ja lopen sij bijde recht tegens malkander. Sij secht, dat in de kercke van Amsterdam haere geboden gegaen sijn; hij, datse in den Hage. Sij, datse een houwelijckse getuygenisse van de predicanten tot Amsterdam ontfangen heeft, diese aen de Kamer der Heeren Bewinthebberen aldaer soude overgelevert hebben; hij, datse geen getuygenisse van eenich predicant oyt gehat hebben.

7. Dewijl het dan blijckelijck is, dat dese 2 personen, Luc. Hāmon eñ Antonette Cantei niet wettelijck sijn te samen gegeven, eñ ofse al, nochtans sij niet en kan verschoont worden over het verlaten van haren wettelijcken man, die wij verstaen alsnoch in 't leven te sijn, soo is 't dat geoordeelt wort sijn Exell. ende Hoge Raden daer van opening te geven, eñ haere Achtb. eernstelijck te porren, dat over sodanige boosheden behoorlijcke straffe mach geoeffent worden.

8. De Classis van de Gedeputeerde van de Kerkenraet van Pariba versocht sijnde, dat haer geliefde den voors. Kerkenraet met haer Autoriteyt bij te staen, om bij sijn Excell. eñ de Hooge Raden aen te houden voor een vader van 't gasthuys in Pariba, alsoo daer wel een van node soude wesen, ende met een dat de melisen die onder de soldaten aldaer verbuert worden, mochten uytgekeert wer-

den ten profijt van hetselve gasthuys, heeft sulcx g
opgenomen te doen.

9. Wiert voorgestelt, of de ouderlingen, van d'
plaets nae d'ander metter woon vertreckende, voor o
lingen aldaer erkent mogen worden sonder niewe voorga
verkiesinge van de Kerkenraet aldaer, ende is geoor
van neen. Bij welke gelegenheyt de Classis oock
mandeert voortaen goede sorge te dragen, dat tot o
lingen mochten gecoren werden mannen, niet allee
Gereformeerde Religie toegedaen sijnde, maer oock b
gende haren handel eñ wandel van een goet ende ee
gerucht. Sal oock niemant langer dan 2 jaren aengen
worden, hoewel nochtans als 't van noden is, contin
sal mogen geschieden.

10. D. Batilerus heeft versocht, dat den Classis gel
te arbeyden bij sijn Exellentie eñ de Hoge Raden
Samson Calvert, een jaer tijts op het Noorder fort
Pariba het voorleserschap bedient hebbende, gedu
welcken tijt hij hem wel eñ neerstelijck gedragen
(hoewel naederhant sich heeft komen te verlopen), m
als soodanig voor dat jaer op het Comp^s^ boek gestelt
den. Is toegestaen, dat het versoeck geschieden sal.

11. Wort gevraecht, of een perticulier kerck, sonder
nisse van andere, vrij staet een siekentrooster te exa
ren ende te bevorderen. Is besloten, dat het allee
den Classe behoort te geschieden.

12. Is goet gevonden, dat een kerk op de Caap St
gustijn (hetwelck tot nochtoe niet geschiet en is) s
formeert worden, hetwelck de deput. Classis sullen s
te effectueren.

13. Bij gelegenheyt dat dese Classi is bekent gem
hoe dat seker Sergeant, sich verbonden hebbende m
Portugese dochter, versocht hadde, dat een predica
hier mochte gaen ter plaetse daer sij wonachtich i
de trouwe te bevestigen, eñ dat de Kerkenraet va

aer niet toe heeft kunnen verstaen, om gewichtige redenen; wort geoordeelt, niet alleen, dat de Kerkenraet hier in wijslijck is bedacht geweest, maer oock dat sulcks nimmermeer behoort toegestaen te worden, eñ die begeren getrout te worden, datse gehouden sullen wesen te komen ter plaetse, daer sulcx gewoonlijck geschiet, ten waer dat de Classis daer anders in quaem te voorsien.

4e Sessio, naemiddach.

Art. 1. Dewijl D. Jodocus a Stetten ons bekent maeckt, dat hij niet wel stoffe weet te vinden om ouderlingen te verkiesen in sijn gemeente, wort goet gevonden, dat de visitatores in de visitatie der kercken, nae de gelegenheyt vande kerck, desen aengaende oock sullen vernemen.

2. Oock heeft D. Jodocus a Stetten desen Classis te kennen gegeven, dat seker Pieter van Haesten bevonden is op dieverie van armegelt, wel veroordeelt was om̃e het gestolen weer te geven, maer tot noch toe geen restitutie geschiet is. Is daerom geresolveert dies wegen den heer Fiscael aen te spreken.

3. Belangende de prophanatie der sabbaten, die in dese landen bijnaest in alle plaetsen seer grof toegaet, met singen, springen, opentlijck arbeyd te doen, kopen en verkopen, droncken drincken eñ spelen, ende veel verscheyden wulpsheden eñ overstallicheden te bedrijven, waar door den toorn Godes hoochlijck ontsteken wort, is seer hoochnoodich geacht bij sijn Excellentie eñ de Hoge Raden met alle vlijt eñ instantie aen te houden, dat al sulke prophanatiē en schenderijen des sabbaths teenemael mochten geweert worden. Oock wanneer in de weecke de opentlijcke predicatiē geschieden, dat doch de godtsdiensten door 't geraes op de straat, om eñ bij de kercke (gelijck veeltijts op 't Reciff geschiet), niet geinterturbeert en worden.

SESSIO 5, voormiddach.

Also de missiven van d'E. Classen van Amsterdam en Walcheren, aen dē Kerckeraedt van 't Reciff gesonden, nu wederom sijn voorgelesen, in welcken geklaecht wort over 't argerlijck leven, niet alleen van de ledematen, maar oock van eenige predicanten hier te lande, is goet gevonden in dese vergaderinge ondersoeckinge te doen na een yeders comportement.

SESSIO 6, namiddach.

Art. 1. In welcke ondersoeckinge gecomen sijnde tot D. Polhemium, isser yet tegen sijn persoon ingebracht, waer op de Classis goetgevonden heeft D. Polhemium te vermanen.

2. Is oock bevonden dat Jodocus a Stetten, hoewel in voortijden vermaent eñ gecensureert sijnde, nochtans in sijn argerlijck leven is voortgaañ, waar over de Classis dan geoordeelt heeft, dat sijn dienst de kerckē Godts in dese landen niet langer dienstich sal cunnen wesen, en oversulx goet gevondē dat hij na voorloop van 5 a 6 maandē naā 't Vaderlant sal vertrecken.

3. D. Samuel Folckerus versoeckeñ van dē Classe, dat haar gelieve sijn dimissie nae 't Vaderlant te geven, met een getuygenisse van sijn p̄soon, wort hem sijne dimissie toegestaan, onder ratificatie van sijn Ex^cien^ eñ Hooge Raden, te meer om dat geoordeelt wort, dat hij onwettelijck tot het predicamt is beroepen, en hij daarenboven in het uytvoeren desselven in gebreke bevonden wort, so ten aensiē van den ommegang sijns levens, als voornamelijck van sijn kennisse. Is hem oock toegestaan sekere getuygenisse, waar van de copye gestelt sal worden in het Classicaale boeck.

SESSIO 7, voormiddach.

Art. 1. Omme gevraacht sijnde of men oock in desē

)eck soude doen na het comportement van
ı D. Oosterdach, beyde niet tegenwoordich
deringe, is geconcludeert: ja, so nochtans,
ene definitive sententie sal comen, voor en
lve gehoort sullen sijn, ofte van dē Classe
lē van dese tegenwoordige, ofte van andere,
ın desen Classe sullen geauctoriseert worden.
ten eersten ondersoeck geschiet is ten aen-
:hagen, en daar na van D. Oosterdach, en
ʒen beyde ingebracht, waar over sij beyde
ullē mootē gehoort worden, waer toe Depu-
ses, te gelijck met de Kerckenraat van 't Re-
eert sijn, als oock om definitivelijck haare
en.

et gevondē de p̄ponentē, die gebruyckt wor-
ıdē, toe te latē omme mede in alle Classicale
te verschijnen als toehoorders, niet hebben̄
ıtive of definitive stemmen, sullē oock ge-
personalia verhandelt wordē, uyt te staan.
ıutati Classis sijn genoemt D. Preses, Fre-
en D. Joachimus Solerus.

ck goetgevondē de H. Hoge Raden door de
dige ouderlingen te begroeten, also volgens
n̄ Camer der XIX, gelijck alle andere, oock
ıten haar rantsoengelt sal gegevē worden, —
tbaarheden doch gelieve te letten op degene
ı kinderen hier te lande te voeden hebben.

Sessio 8; namiddach.

2 Brs ouderlingen refererē, datse, haar ver-
ɘ Raden voorstellen̄, tot antwoort becomen
ıare Achtb., wanneer het op het uytdeylen
)engelt quam, daer aen gedencken of daar
ıuden.

ɔus Dapper, heden aengecomen sijnde met

't schip Orangiē, heeft in dese Vergaderinge ingelevert sijne brieven van wegen de Classis van Schouwen eñ andere van wegē de Classis van Walcheren, waar inne getuycht wort sijn wettelijck beroep eñ commissie tot de bedieninge des Godtlijckē woorts en de ophouwinge der kercke Christi in Brasilien, met seer goede getuygenissē van sijn persoon. Waarom hem de broederē des Classis gesamentlijcke oock geerne voor soodanich erkennen, met vreuchde den Heere onsen Godt danckeñ, dat hem gelieft noch so goede eñ vaderlijcke sorge voor sijn arme kercke alhier te draagen met het toesenden van sodanige godtsalige eñ bequame harders eñ daarenboven sijn E. aennemeñ voor een ledemaet deser Vergaderinge, met toewenschinge van dē rijcken segen des Heeren over sijnen dienst.

3. Over het doopen vañ kinderen der Brasilianen eñ Negros sijn twe questien voorgevallen, eene van de kinderen, welcker ouders niet sijn gedoopt, d'ander van de kinderē, welcker ouders immers gedoopt sijn. Waer op van de broeders gelijckelijck is geoordeelt, dat de kinderē van ongedoopte ouders niet en mogē gedoopt worden, voor en aleer de ouders sullē sijn onderwesen in de waare Christelijcke Religie eñ den doop sullen ontfangen hebben. Maar so de ouders gedoopt sijn en J. Christus belijden, dat men dan haare kinderen mach eñ behoort tot den doop toe te laaten. Welcke resolutie dē E. Classen van Amsterdam en Walcheren sal bekent gemaackt worden, omme met de Synoden te communiceeren eñ ons derselver sententiē te laten toecomen.

4. Hier op wierde voorgestelt, of de ouders, die haare kinderē ten doop meynen te presenteren, niet verbonden souden sijn een predicant, immers sdaachs te vooren, daar van te verwittigen. Hetwelcke bij allen wel gewenst wert dat het geschiedē konde, maar dewijle, dat sulx niet wel so strickt soude kunnen ingevoert worden, wort beslooten dit sijnen loop te laaten hebben. En moet dit verstaan

worden niet van de Brasilianen of Negers, maar van onse natie.

5. Also de Classis van Walcheren een missive hadde gesonden aen dē Kerckenraedt van 't Reciff, waer in sij versoecken, dat seker Jan Michiels hier als proponent mochte gebruyckt worden, gelijck hij voor desen tot sulck eynde in Brasil was afgesonden, is gevraacht, of men Jan Michiels voorn̄t voor proponent soude aennemē? Is geantwoort, dat hem voor desen van den Kerckenraat van 't Reciff een text was voorgeschreven, om een proeve van hem te nemen, waer in hij so slecht bevonden wierde, dat het niet geraden geacht wierde hem tot proponent aen te nemen, gelijck het oock noch om diergelijcke oorsaackē wil wort uytgestelt.

SESSIO 9, voormiddach.

Art. 1. Wort bevonden, dat 7 Duytsche predicanten voor tegenwoordich van doen sijn om de plaatsen in Brasil te becleden. Te weten: 3 op 't Reciff te gelijck met Antoni Faas, waer toe genoemt worden D. Preses, Fred. Kesslerus, Jacobus Dapperus: van den derden sal men spreken na dat sijn Ex^cie^ uyt het leger sal gecomen sijn. En̄ de kercke van Pariba sal bedient worden bij D. Corn. van der Poel en D. David van Doorenslaer, welcke beyde haare woningen in de stadt sullen hebben, mits dat sij bij beurten oock het Suyder fort sullen waarnemen. De Caap St. Augustin sal alsnoch voor dese tijt bij D. Theodorus Polhemius bedient worden, die goede naarsticheyt sal doen om de kercke aldaer in een goede forme te brengen. Sullen oock de broederē des Classis indachtich sijn hem bij gelegentheyt te .... [1])

Aengaende D Plante, die tegenwoordich bij sijn Ex^cie^ in 't leger is, wort geraden gevondē, dat men eerst sijn

1) In het H.S. opengelaten.

Ex^{cie} sal begroetē, eer dat men hem eenige plaatse comt toe te wijsen.

2. Heeft mijn heere Gijseling, Hoge eñ Secrete Raadt, so datelijck in dese vergaderinge doen inleveren een sekere missive, gesondē van dē E. Classe van Walcheren, overeen comende met de missive van de E. Classe van Amsterdam, waar over hier vooren in de 5^{e} en 6^{e} Sessie is gehandelt. Oversulx wort geoordeelt, dat aengaande dese tegenwoordige missive niet meer te verhandelē staat.

3. Dewijl het oock bevondē wort, dat wij behalven de predicantē hier te lande sijnde, noch twe van doen sullen hebben, wort goet gevondē so aen de E. Classe van Amsterdam eñ Walcherē, als oock aen de Vergaderinge vañ XIX te versoecken, dat haar gelieve de kercke alhier met noch 2 geleerde, godtsalige, ervarene eñ vreetsame mannen te versien.

4. Wort oock goetgevonden de Classis van Amsterdam eñ Walcherē op haare missiven te antwoorden, en haare E. tot meerder contentement de acten deses Classis over te stuyren, waar uyt sij mogen sien wat van ons daar in gedaan sij, eñ met een te versoecken dat haar E. gelieve deselve acten met de kercken van Noorthol. eñ de Mase te communiceren, dewijl het tegenwoordich geen tijt noch gelegentheyt geeft deselve so dickwils te copieren.

5. Nademael oock niet lichtelijck eenige beschuldinge behoort aengenomen te wordē tegen een ouderling of predicant, so wort besloten, dat men geen aenclage sal inbrengen in het Classis tegen iemant van de ledematen derselve, voor dat hij in privé daer over sal aengesproken wesen, en so hij niet luysterde, alsdan noch eerst van dē Kerckenraadt vermaant sijn.

6. Wort oock eyndelijck besloten, dat het Classis 2 maal sjaars, in 't begin eñ in 't eynde van den somer, ordinaris sal te samen comen, en dat op 't Reciff. Sal oock de

dach der bijeencomste door D.D. Deputatos in tijts bekent gemaackt worden.

Hier op, na gedaane vermaninge van D. Preses aen de broederen tot getrouheyt in haaren dienst en na aenroepinge van Godts H. Naem, is de Vergaderinge in goede vrede eñ eenicheyt gescheyden.

Was geteyckent:

Fredericus Kesselerus, Classis p. t. *Preses.*
Cornelis van der Poel, *Ass.*
David van Dooreslaer, p. t. *Scriba Classis.*

NEGENDE VERGADERING.

26 April 1873.

BIBLIOTHEEK. — MUNSTERSCHE VREDE. — CLASSICALE ACTA VAN BRAZILIE.

BIBLIOTHEEK.

Ten geschenke ontvangen:

Van de Schrijvers:

Dr. L. J. Suringar, *Bijdrage tot de kennis van den regeeringsvorm van Maastricht en zijn ressort, meer bijzonder gedurende het tijdvak* 1632—1794. Leiden, 1873. 8°.

A. L. Lesturgeon, *Ter gedachtenis van Roelof Bennink Janssonius.* Overdruk, 1873.

H. C. Rogge, 1625. Overdruk.

" *De Resolutie der Staten van Holland, tot vrede der Kerk.* Overdruk.

Mr. J. S. G. Koning, *Brief van Nicolaas Witzen aan Samuel Emmius.* Overdruk.

J. G. Frederiks, *De middeneeuwsche keuren van de stad Leiden*, uitgegeven door Dr. H. G. Hamaker. Overdruk (recensie).

J. G. Frederiks, *Brieven en onuitgegeven stukken van Johannes Wtenbogaert.* Overdruk (recensie).

Dr. H. Rump, *Literarischer Handweiser*, n°. 133. Münster, 1873. 8°.

Van de Regelings Commissie:

Handelingen van het XIIe *Nederlandsche Taal- en Letterkundig Congres*, gehouden te Middelburg. Middelburg, 1873. 8°.

In ruiling ontvangen:

Van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen, te Amsterdam:

Jaarboek 1872. Amsterdam. 8°.

Verslagen en Mededeelingen, afd. Letterk., 2[e] reeks. III. 2.

Gaudia domestica, *elegia Petri Esseiva*, *cui certaminis poet. ex leg. Hoeuft praemium adjudicatum est.* Amst., 1873. 8°.

Programma certaminis poetici etc. 1873.

Van het Indisch Genootschap:

Notulen van de algem. vergad. 25 *Maart* 1873.

Van den Historischen Verein für Nieder-Sachsen, te Hannover:

Zeitschrift, 1871. Hannover, 1872. 8°.

34e *Nachricht.* Hannover, 1872. 8°.

Van de Académie royale de Belgique, te Brussel:

Bulletins, 2e Série. T. 31, 32, 33, 34. Brux., 1871/2. 8°.

Annuaire, 1872 et 1873. Brux., 1872/3. 8°.

Compte rendu de la Commission d'histoire, 3e Série, XII. 4, 5. XIII. 1, 2, 3 et annexe XIV. 1, 2. Brux., 1871/2. 8°.

Collection de chroniques belges inédites. Table chronologique des Chartes. III. Brux., 1871. 4°.

Centième Anniversaire de fondation, I, II. Brux., 1872. 8°.

Parthenopeus van Bloys, *Ouddietsche fragmenten.* Brussel, 1871. 8°.

Spieghel der wijsheit of leeringhe der Zalichede van Jan Praet, door J. H. Bormans Brussel, 1872. 8°.

Biographie nationale, I, II, III, IV, 1. Brux., 1866—1872. 8°.

Van de Commissions royales d'Arts et d'Archéologie, te Brussel:

Bulletin, XI, 5—12. Brux., 1872. 8°.

Van de Oberlausitzische Gesellschaft der Wissenschaften, te Görlitz:

Neues lausitzisches Magazin, XLIX. 2. Görlitz, 1872. 8°.

Van den Cercle archéologique du pays de Waes, te St. Nikolaas:

Notice historique des Etablissements de bienfaisance de la ville de St. Nicolas, 2e partie, par Dr. J. van Raemdonck. St. Nicolas, 1873. 8°.

Van de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis, te Zwolle:

Overijsselsche Stad-, Dijk- en Markeregten, II. 2. Zwolle, 1872 8°.

Van de Redactie:

Altpreussische Monatsschrift, neue Folge, X. 1, 2. Königsberg in Pr., 1873. 8°.

MUNSTERSCHE VREDE.

De Heer Dr. W. G. Brill vestigt de aandacht op enkele belangrijke brieven uit de Archives van Groen van Prinsterer, 2e Série, IV, betrekkelijk de eerste maanden van 1648. Spreker wijst op de intrigues van Frankrijk om de ratificatie van het vredestraktaat zoo mogelijk tegen te houden, en toont uit eenen brief van 17 April (p. 256) aan, dat er verstandhouding bestond tusschen den Gezant de la Thuillerie en de Provincie Zeeland. Uit een brief van de maand Mei blijkt, dat hij zelfs Zeeland wilde doen breken met de andere Provincien, om ook na den vrede, onder bondgenootschap van Frankrijk, den oorlog voort te zetten. Als men nagaat, dat volgens bestaande traktaten

de vrede niet buiten Frankrijk mocht gesloten worden, moeten wel beweegredenen van het hoogste belang Holland hebben bewogen de ratificatie niettemin met alle kracht door te zetten. Dat de Staten van Holland niet schroomden uit te spreken, wat zij van Frankrijk vreesden, zoo als uit deze brieven blijkt, moet wel een gewichtigen grond gehad hebben. Ook liet Zeeland zich eindelijk overhalen geen langer tegenstand te bieden.

De Heer de Geer van Jutfaas vraagt, of men niet te veel gewicht hecht aan uitdrukkingen, als die door den spreker vermeld zijn? Hij meent, dat uit hetgeen de spreker heeft aangehaald, slechts blijkt, wat er zoo al werd gepraat. Zeeland alleen kon toch geen oorlog voeren.

De Heer Brill antwoordt, dat hij niet alleen redeneert uit enkele uitdrukkingen, maar uit hetgeen de kennis van den algemeenen toestand hem heeft geleerd. Het moge avontuurlijk schijnen, dat Zeeland alleen de gevolgen van het verwerpen van den vrede zou hebben willen trotseeren; maar toch had reeds vroeger Prins Maurits plan gehad zich in Zeeland te vestigen en met deze Provincie alleen den oorlog vol te houden. En bovendien in 1647 en 1648 had een Fransche legermacht door Zeeland heen, en met Utrecht in verstandhouding, licht in het middelpunt des lands kunnen doordringen.

CLASSICALE ACTA VAN BRAZILIE.

Vervolg der voorgaande Vergadering bladz. 317.

III.

CLASSICALE Vergaderinge gehouden in Brasil op 't Reciff de Pernambuco 1638, 5 Jan.

Sijn op dese Vergaderinge verschenen, uyt de kercke van 't Reciff: D. Joachimus Solerus, D. Fredericus Kesslerus, D. Jacobus Dapperus, predicanten; Jacob Altrichs, ouderling.

Uyt de kerke van Tamarica: D. Johannes Theodorus Polhemius, pred., Jan Huygen, ouderling.

Uyt de kercke van Pariba: D. Samuel Baziler, D. Cornelis van der Poel, D. David van Doorenslaer, predicanten; Pieter ter Weyden, ouderling.

D. Franciscus Plante eñ D. Johannes Oosterdag, predicanten, sijn verexcuseert van wegen den legerdienst.

Sessio 1.

Art. 1. Na aenroepinge van Godts H. Name sijn de credentiebrieven gelesen eñ sijn alle richtich bevonden. Die van Tamarica, vermits de Kerkenraadt niet heeft cunnen vergaderen, sijn verexcuseert.

2. Hier op d'electie gevolcht, en sijn met meeste stemmen vercoren tot Preses D. Dapperus, Assessor D. Kesslerus, Scriba D. Polhemius.

3. Het gebet wederom gedaan sijñ door D. Pres., sijn geleesen de acta van 't voorgaeñ Classis, gehouden op 't Reciff den 3en Mart 1637. Eñ voorgevallen:

4. Aengaeñ de persoon D. Kempii tot proponent bij het Class. aengenomen weseñ, wert gerapporteert van D.

Deput. dat van wegen de groote swacheyt sijns lichaams deselve op sijn eernstich versouck dimissie is vergunt na 't Vaderlant, met approbatie van sijn Ex[cie] eñ d'Hooge Secrete Raden. De Classis heeft daar bij geacquiesceert.

5. Op den 8[en] art. Sess. 1, van wegen een paert te sullen verwerven voor de dienaars in 't leger, hebben deput. gerapporteert, dat het van sijne Ex[cie] eñ d'Hooge eñ Secrete Raden was toegestaan eñ belooft.

6. D. Deput. doen rapport, datse volgens haaren last, Sess. 1, art. 9 gegeven, te versoecken een placcaat tegen de bloetschande, omme gepubliceert te werden, daer toe consent hadden vercregen; maar also daar niet op gevolcht en is, worden alsnoch belastet dienswegen instantelijck aen te houden bij de voorgem. Heeren.

7. Op Sess. 1, art. 10, van de jodinne te Pariba, is gerapporteert van D. Deput., dat de Heeren Hooge Secrete Raden hadden toegestaan, dat van den Rechter der plaatsen daar over informatie soude genomen werden; maar also de E. Broeders van Pariba ons hebben bekent gemaackt, dat deselve naerstich te kercken gegaan heeft en groote hoope gegeven van haare bekeeringe, is geresolveert, dat men noch met haar soude aensien; ende is den Broederen van Pariba bevoolen voortaen goede opsichte op haer te willen nemen.

8. Art. 12, Sess. 1, is mede gerapporteert a D. Deput. dat de Heeren Hooge en Secrete Raden hadden geresolveert Sara Henrichs van wegen haare onbehoorlijcke houwelijcken na het Vaderlant te versenden; maar also daar niet op gevolcht en is, versoeckt het Classis dat D. Deput. als vooren sullen aenhouden.

9. D. Schagen over het bevestigen van dit ontwettelijck houwelijck aengesproken wesende, hadde geantwoort, dat hij hadde geoordeelt beter te wesen, datse gehouwt was, als in hoerdom leefde; hetwelck D. Deput., als mede het geheele Classis, gants voor onfatsoenlijck hebben ge-

houden, en heeft hem oock gedient tot sijnen laste in sijne dimissie.

10. Aengaende D. Johannes Oosterdach sal na desen daar van gehandelt werden.

11. Bij Sess. 2, art. 2, is omgevraecht, off volgens resolutie des voorgaañ Classis de kerckelijcke plichten in swange gaan, als daar sijn: Catechisatie, oeffeninge van kerckelijck discipline, houden van consistorien, aenteyckeninge vañ acten, huysbesoeckinge voor het Avontmaal. Eñ is bevonden, dat sulx door Godts genade in alle kercken so veel mogelijck wert geobserveert eñ naargecomen, insonderheyt op 't Recif en Pariba. Die van Tamarica beloven insgelijcks hetselve in effecte te sullen brengen.

12. Volgens Sess. 2, art. 4, wert bevonden, dat alle scholen na gelegenheyt van plaatsen werden gehouden.

13. Bij occasie Sess. 2, art. 5, wert geclaacht bij D. Deput. datter veel te weynich sieckentroosters, soo te water als te lande, sijn, hetwelke de Classis mede verstaañ, is geresolveert dat aen de Vergaderinge van de XIX meer sullen worden versocht.

14. Sess. 2, art. 6, De middelen raeckeñ vañ bekeeringe der Brasilianen, rapporteren D. Deput. op 't

1. dat D. Solerus een cort begrijp der Christelijcker Religie, met eenige gebeden, hadde nae 't Vaderlant gesonden, waar van d'exemplaaren alsnoch verwacht werden.

2. Van eenige Brasilianen alhier op Comp^nye^ costen te houden, omme in de Christelijcke Religie te informeren, hebben de Hoge en Secrete Raden 'tselve in suspensie gehouden, of het Classis betere middelen op dese tegenwoordige Vergaderinge mochte uytvinden.

15. D. Deput. afgevraacht sijñ of eenige beter middelen op dese art. hadden bedacht tot bekeringe der Brasilianen, hebben bekent gemaackt, dat haar goetdunckt eenen

predicant te stellen in de Aldeën [1]) der Brasilianen eñ het Woort Godts te prediken, de Sacramenten bedienen, kerckelijcke discipline te oeffenen; daar beneffens, dat tot sijne assistentie noch 2 voorlesers, ervaren in de Spaanse taale, omme ouden eñ jongen te leeren lesen en schrijven en in de fondamenten der Christelijcker Religie te onderwijsen, souden bijgevoecht werden. Wolcken voorslach den E. Broederen des Classis heeft welgevallen. So veel te meer, om dat de Broederen van Pariba hebben te kennen gegeven, dat de Brasilianen, dewelcke bij haar eenen tijt lanck waren bedient geweest, seer begeerich waaren om predicanten te hebben, eñ oock hetselve expresselijck aen dese E. Vergaderinge hebben doen versoecken. Heeft oversulx dese Vergaderinge D. David van Doorenslaer, van welckers bequaamheyt eñ goeden ijver, oock ervarentheyt in de Portugese taale sij haar versekert houden, goetgevonden hem te bewegen, dat hem mede gelieve dit Christelck beroup aen te nemen. Gelijckse dan oock datelijck desen voorñ waarden medebroeder met redenen daar toe hebben versocht, onder belofte datse met raadt, hulpe eñ gebedt tot Godt hem in desen dienst wilden de hant bieden. Blijveñ deselve, als d'ander, een lidtmaet van de Kerckenraet tot Pariba eñ des Classis.

16. D. David van Dorenslaer gehoort hebbeñ het eernstich versouck eñ goede meyninge des Classis, eñ sijnde door den noot eñ gewichticheyt van de saecke in sijn gemoed overtuycht, heeft in de vreese des Heeren hetselve aangenomen. Tot dien eynde Deput. Classis gelastet sijn approbatie hier van sijne Ex^{cie} en de E. Hoge eñ Secrete Raden te versoecken.

SESSIO 2.

Art. 1. Is bevonden dat d'inhout van Sess. 2, art. 7,

---

1) *Aldeas*, pachthoeven.

namelijck dat de p̃sonen, haar begeveñ tot den houwel▒ ken staat, verschijnen sullen voor den kerckenraadt, o▒ al gepractiseert wert.

2. Also wij tot noch toe geen antwoort hebben gec▒ gen uyt het Vaderlant aengaeñ het senden van de Sy▒ dale acten eñ houwelijcksche ordonnantien, volgens art. eñ 9, Sess. 2, wert gestemt datse alsnoch sullen verso▒ werden.

3. Sess. 2, art. 9, Is nochmaals den B^ren gerecomm▒ deert d'examinatie van personen, die haar voor getro▒ luyden uytgeven, omme daar van blijck te vertoonen.

4. Volgens Sess. 3, art. 7, is Antonette Cauten, le▒ in overspel met Luc. Hermens, vañ Hoge Raden ▒ 't Vaderlant gesonden.

5. DD. B^ren Deput. volgens Sess. 3, art. 12, antwo▒ den, datse op de Cabo d'Augustijn souden hebben gegae▒ omme aldaer een gemeynte te formeren, maar also se ve▒ staan hebben, door den B^r Polhemius, datter weynich sto▒ daer toe geweest is, hebben 't in mora laten verblijven.

6. Sess. 4, art. 1, hebben D. Deput. gerelateert, dats▒ op Tamarica geweest sijnde, de predicant absent wesende eñ de kercke seer desolaet staende, niet geraden gevonden hebben tot formeringe van eenigen Kerckenraat te gaan, aleer daar een ordinaris predicant soude wesen.

7. Sess. 4, art. 2, van wegen Peter van Haarlem, die eenige berovinge vañ armegelden op Tamarica hadde gedaan, is goet gevonden, dat de predicant hem daar op sa informeren en d'informatie aen Deput. over te senden, omme bevordert te worden.

8. D. Deput. volgens Sess. 4, art. 3, rakende d'hey linge des Sabbats, verclaren sulx op 't Reciff ten goeden eynde gebracht te hebben; maar op andere plaatsen sulx noch niet geschiet wesende, is goetgevonden, dat tot dien eynde een gñaal placcaet van sijne Ex^cie eñ Hooge en Secrete Raden sal versocht worden.

9. Deput. rapporteren, dat volgens Sess. 6, art. 2, D. Jodocus a Statten sijnen dienst in Tamarica hadde verlaaten.

10. D. Samuel Folkeri is volgens resolutie Sess. 6, art. 3, met approbatie van sijn Ex^cie^ eñ Hooge eñ Secrete Raden naa 't Vaderlant gesonden, en is hem seekere getuygenisse gegeven volgens het goetvinden des Classis.

11. Sess. 7, art. 2. Aengaeñ persoon D. Schagen rapporteren D. Deput. datse volgens haaren last, met t'samen den E. Kerckenraet van 't Reciff, hebben gedaan, eñ daarvan blijck hebbeñ vertoont uyt het voorlesen van d'acten uyt 't kercken protocol, heeft 't Classis hetselve goetgekent eñ gepresen.

12. Bij occasie van art. 3, Sess. 8, is gelesen een sekere missive vande Gecommitteerden tot de kerckelijcke saecken in West-Indien uyt de Classe van Walcheren, van ontrent desen inhout. Voor

1. approberense onse resolutie aengaeñ den doop van de kinderen der Brasilianen en Negros, hetwelcke bij de Broederen oock so gepractiseert wort.

2. Dat de Bewinthebberen ter Camer van Zeelant clagen, dat noch aen de XIX, noch aen haer geschreven was van het Classis eñ kerckendienst rakeñ. Verclaaren moderatores Classis niet te min van haer geschiet te sijn aen de XIX in Mart 1637, met d'oversendinge van d'acten des Classis.

3. Van Jan Michielss. wort vernieuwt het versoeck om hem te willen tot proponent aennemen, en daar bij noch Marcus de Foer, om bij sijn persoon insgelijx te doen.

Waar op stemmen gecolligeert weseñ van, ten

1. Jan Michielss. heeft het Classis geordonneert, dat also de voorñ Broederen seer schijnen aen te dringen tot promotie van sijn persoon, eñ goede getuygenissen sijn ingecomen van sijn vroom leven eñ wasdom in de

leere, eñ dieshalven noch naarder soude werden ondersocht, eñ van D. Dep. na bevint van saken eñ sijne bequaamheyt worden geprocedeert.

2. Aengaeñ Marcus de Foer, van wegen ouderdom en swackheyt, die van hem wort getuycht, stemmen de Broeders hun hier van te willen excuseren.

SESSIO 3.

Art. 1. Is verclaert van D. Dep. dat, met communicatie van sijn Ex^cie, D. Plante soude wesen de derde predicant op 't Reciff.

2. Aengaeñ Sess. 9, art. 4, is volgens resolutie des Classis aen de XIX, aen de Camer van Amsterdam en Zeelant geschreven eñ versocht dat haare E. geliefde noch 2 predicanten te senden.

3. Waerom het Classis niet op gestemden tijt gehouden is, werden verscheydene redenen a D. Deput. ingebracht, welcke bij het Classis voor goet sijn gekent en aengenomen.

SESSIO 4.

Generale Gravamina.

1. Is een clachte over de groote liberteyt der Papisten, oock in plaatsen die sonder accoord hier te lande sijn overgegaen. Want sij sonder verhinderinge prediken in publijcke kercken, de moniken bewoonen de cloosters eñ genieten d'incomen van dien, houden processie op vrije straaten, bouwen tempels, sonder haer overheyt daar in te kennen, trouwen selfs Nederlanders sonder proclamatien, dien sulx om vaste redenen bij ons is geweygert, eñ nemen de biechte af die ter doot sullen geexecuteert worden. Hier van heeft de Classis goet gevonden sijne Ex^cie eñ Hooge Secrete Raden aen te spreken eñ bidden, dat sulx, waar van wij geen exempel in 't Vaderlant hebben, in toecomeñ worde belet.

2. Ondertusschen Jan Take geroepen weseñ, ten eynde omme hem t'ondersoecken of hij bequaam sij als voorleser d'Aldeen der Brasilianen te bedienen. Maer also men verstonde, dat hij so veel kennisse noch niet en hadde, als daar soude noodich toe wesen, oock daar bij vernomen heeft, dat hij sonder kerckelijcke instructie nu alhier gecomen is, so is hij voor desen tijt verexcuseert geworden, eñ sal aen het Classis van wegen desen geschreven worden.

3. Carel Carelss., voorleser eñ sieckentrooster op 't Reciff, ingestaan sijnde, heeft van het Classe versocht, dat hij door intercessie van hetselve mochte sijn rantsoen vrij hebben, sonder last van sijne gagie, dat deselve mochte worden verbetert ten aensien van sijnen schooldienst; heeft tot antwoort gecregen dat hij hem soude addresseeren aen de Kerckenraadt op 't Reciff, bij den welcken hetselve versoeck aen sijne Ex^cie en Hooge Secrete Raden alrede geschiet is.

4. Ten anderen wort niet weyniger geclaacht over de groote vrijheyt, die de joden genieten in haaren godtsdienst, so datse op 2 plaetsen op 't Reciff genoech publyck vergaderen in huysen, hier toe bij haar gehuyrt. Alle dese dingen sijn strijdende tegen de voortplantinge der waarheyt, tot ergernisse der gelovigen, der Portugysen, die meynen dat wij halve joden sijn, tot onderdruckinge der Gereformeerde kercken, alwaar sodanige vijanden der waarheyt, beneffens haar gelijcke vrijheyt genieten. Wort oversulx wederom hoochnodich geacht met allen eernst hetselve als boven aen sijne Ex^cie en hooge Secrete Raden te recommanderen, dat sodanige vrijicheyt door haare auctoriteyt mach worden benomen.

5. Het derde Gravamen is de groote disordre eñ godtloosheyt, die ontrent de Negros wort gepleecht, want voor

1. komen niet ter kercke;

2. bij coopen en vercoopen worden dickwils getroude luyden gescheyden;

3. bedrijven overspel en hoererije, sonder daar over gestraft te werden;

4. arbeyden op den Sabbath.

Classis verstaat dat tot remedie daar tegen gestelt sullen worden navolgeñ dingen, sonder nochtans aen te roeren tegenwoordich, of het eenen Christen geoorloft sij Negros te coopen eñ vercoopen om tot slaven te gebruycken.

1. Remedium. Dewijle bij christelijcke Regenten het principaalste ogemerck in 't verkrijgen van de Negros behoort te sijn, omme haar tot kennisse Godts eñ der salicheyt te brengen, soo behoorense ter kercken gebracht eñ in de Christlijcke Religie onderwesen te worden, waar de gelegenheyt is dat sulx kan geschieden, van wat religie haare heeren en meesters oock sijn mogen; hetwelcke een conditie can weesen, wanneerse deselve comen te vercoopen. Item behooren vrome eñ godtsalige capiteynen gestelt te worden, die haar ter kercken doen comen.

2. Remedium. Dat in kopen eñ verkoopen sorge sal gedraagen worden, dat personen die wettelijck getrouwt sijn, niet geseparêert worden.

3. Remedium. Overspel en hoererije sal onder hen, als onder de christenen, door de Overheyt verboden, en die daar tegen doen sullen, na behooren gestraft worden.

4. Remedium. Sullen gehouden sijn den dach des Heeren te vieren, noch voor haare heeren, noch voor haar selven te arbeyden, en indien daar tegen yet gedaan wort, sullen haare meesters, onder wien sij staan, daar over aengesien worden. De Vergaderinge verstaat, dat dese dingen door een placcaat behooren bekent gemaackt te worden, en hierom sijn Ex^{cie} en Hoge Secr. Raden sullen gebeden worden.

6. Ten 4^{en} wort geclaacht, dat de sonde van hoererije eñ overspel sijn op 't hoochste gecomen bij velen, dat geen wonder was dat Godts wraacke daar door over het geheele lant gehaelt wierde.

De Vergaderinge verstaat, dat de navolgeñ dingen als remedien daar tegen cunnen gebruyckt worden. Voort

1e. een placcaat te versoecken van sijn Excie en Hooge Secrete Raden in houwelijx saken in 't gemeyn, eñ in 't bijsonder tegen dese sonde, eñ dat hetselve door de Officiers mach geexecuteert worden.

2. Aen het Collegium der XIX reverentelijck te versoecken, dat haare E. gelieve gene vrouwluyden met manspersonen hier te lande gelieven te laten comen, onder dat pretext datse met malcanderen verlooft sijn en hier willen trouwen; noch die vrouwens die seggen, hier te lande haare mannen te hebben, noch die gene, die voorgeven aen manspersoonen hier te lande verlooft te sijn, sonder eerst genoechsaam bewijs van alles te hebben, overmits dickwils veel quaats hier onder schuylt. Altemets hebbense noch een ander man of vrouwe in 't leven; altemets sijnse met andere in 't Vaderlant verlooft; altemets blijvense hier te lande lange in hoerdom met malcanderen woonen, tot dat het bekent wort, datse noch ongetrout sijn.

3. Sal vande kercke vlijtich ondersoeck gedaan worden, wanneerse hier comen, ofse oock wettelijck getrout sijn; tot dien eynde sullen die ongetrout sijn door de Officiers geconstringeert worden, voor de Kerckenraden te compareren so haast sij hier te lande aencomen, omme haare getuygenissen eñ trouwbrieven te laten sien, gelijck oock goet gevonden is Class. p̄ced., Sess. 2, art. 9.

7. Ten 5, wert mede ingebracht, dat bij eenige van onse natie in 't begin van 't suycker maalen is toegelaaten, dat, na de paapsche maniere, haere ingenien sijn [1]) ingewijt door eenen mispaap met segeninge, supstitieuse ceremonien en gebeden, so binnen als buyten haare huysen sprengen van wijwater enz.

Remedium hier tegen is, dat de naastgeseten predicanten

---

1) *ingenhos*, d. i. suikermolens.

aen de segnoors d'ingenios sullen versoecken en vermaanen, datse 'tselve in toecomen niet meer en willen toestaan.

SESSIO 5.

Art. 1. Tot het 6te gravamen is voorgecomen: also meer en meer het vloecken en sweeren bij jongen en ouden so gemeyn wort, insonderheyt onder militare en scheepspersonen, dat het bijna van vele voor geen sonde meer gehouden wort: waar door Godts toren over ons ontsteken wort. Is goetgevonden, dat men niet alleen op den predickstoel datselve eernstelijck straffen moet, maar op alle occasien, tijdich en ontijdich, de krijchsofficieren, gelijck oock de schippers aengesproken sullen werden, datse die grouwelijcke sonden aen hare soldaten en scheepsvolck willen straffen, volgens den articulbrief, en haar daar in met een goet exempel voorgaan.

2. Tot het 7de gravamen wort van de Broeders gesamentlijck geklaacht, dat het niet mogelijck is, datse met haare kostgelden cunnen toecomen; werden oversulx genootsaackt om bij sijne Ex^{cie} en Hooge Secr. Raden door DD. Deputatos verbeteringe te versoecken van hetselve.

3. Gravamen speciale 1:

Wort ingebracht dat de Portugysen in sulcke plaatsen, die met accoord sijn overgegaen, de vrijheyt van haaren godtsdienst so verre uytstrecken, gelijck in Pariba geschiet, datse haer niet te vreden houden met den onverhinderden godtsdienst binnen de wanten des tempels, maar oock opentlijck haare pcessie en camerspelen over straaten aenstellen t' eeren van haare Santen. Onder ander oock oprechten een staack met een vaendel daar boven, met voorstelling van eenige prijsen om die af te halen, waar door groote ergernisse onder d'onse ontstaan en lichtelijck d'onse met haare afgoderije, uyt begeerlijckheyt van de prijsen, gemengt worden. En wort hier over gevraacht, of niet nodich sal sijn hier tegen remedie te versoecken. Wort

geantwoort, noodich te sijn sijn Ex[cie] en Hooge Secr. Raaden te begroeten en daar tegens placcaat te versoecken, also hetselve stucken sijn die groote argernisse causeeren.

4. Gravamen speciale 2:

De Broederen Gedeputeerde van de kercke van Pariba geven dese E. Vergaderinge te kennen, hoe dat seer groote argernisse onder haare gemeynte ontstaan was door openbare eñ straatruchtige hoerdom van Elske Groenewals, litmaat derselve gemeynte. Waar over de Kerckenraat aldaar, om de argernisse so veel mogelijck was te weeren, na scherp ondersoeck en blijckelijcke overtuyginge van vier getuygen, die haar op de daat hadden betrapt, eñ bereyt waaren sulx met eede te bevestigen, eñ dan noch een vijfde, tegen welcken Elske voorñt haare misdaat hadde geopenbaart, bekenneñ noch daarenboven haaren boel dese getuygenisse warachtich te wesen, hadden goetgevonden haer daar over aen te spreken, eñ so het mogelijck ware haar tot bekentenisse haarer sonden eñ leetwesen te brengen. Dit meermaals, met geduyrich aenhouden, uyt last des Kerckenraedts, door besendinge geschiet sijnde in haer huys, also sij door swackheyt niet en conde verschijnen in de Vergaderinge, heeftse nochtans hartneckelijck de blijckelijcke waarheyt altoos ontkent, sonder eenich teycken van berouw of leetwesen, ja lasterende eñ scheldeñ die gene die haar vermaanden. Waar op sij door goetvinden des Kerckenraets, als onboetvaerdich, voor d'eerste maal met bedeckten naam de Christelijcke gemeynte was voorgestelt, om voor haar van den Almachtigen Godt de genade eñ bekeeringe te bidden. Waer nae de Kerckenraat voorts met haaren vlijt eñ naarsticheyt was voortgegaan, hebbende haar alrede tot 3 maal toe ontboden om voor den Kerkenraat te verschijnen, hetwelck sij telkens heeft geweygert, niettegenstaande sij onderwijlen uyt last derselver Kerckenraadt meer eñ dickwils door de 2 predicanten in alle mogelijcke vrientlijckheyt eñ sachtmoedicheyt is

aengesproken, tot schultbekenninge eñ boete. anders niet en hebben cunnen verwerven, ande eenmaals ofte twe haar schult bekenneñ eñ bekla het scheen, nochtans deselve naderhant heeft h seggeñ het voorgaañ geschiet te sijn uyt dwan neloosheyt, eñ datse immers voor de Kerckenraa begeerde te comen. Oversulx de Kerkenraat de ren, uyt haer gedeputeert tot desen tegenwoord sen, hadden belast dese gantsche sake aldaar te eñ met het goetvinden desselven te comen tot voorstel. En bij aldien sij, Elsgen voorñt, alds haare hartneckicheyt quam te blijven, 'twelck hoede, eyndelijck tot de excommunicatie toe sonder noch eenmaal den Classe nootlijck te m wachten, also de gelegenheyt haarer kercken uytstel niet soude cunnen lijden.

Waar op de Broederen des Classes, de saak overwegeñ in Godts vrese, goetvinden en besluy sij, Elsgen Groenewals, noyt en is geweest goeden naam eñ alsnoch p̄sisteert in hare hartn dat men noch twe maanden gedult sal nemen, i tijt de Broederen des Kerkenraats tot Pariba e eñ gedurichlijck haar te vermanen, eñ bij aldien gene verwinninge sal bevonden worden, het tw stel, hetsij met bedeckten of onbedekten name lijck als het de Kerckenraadt ter plaate sal gerad Ende so in vier achtereenvolgeñ maanden door vermaningen de hartneckicheyt niet en comt t wen, het alsdan de kercke van Pariba vrij sal ban of afsnijdinge tegen haar te gebruycken, gave dat haare siele door dit middel mochte worden.

5. Questiones.

1. Of kinderen van lijfeygen Negros, die selfs doopt sijn, op de belijdenisse haarer heeren sull

gedoopt worden? Wort geantw. Neen, maar te blijven bij de resolutie Class. p̄ced., Sess. 8, art. 3.

6. 2. Of een predicant, die om sijn ergerlijck leven van sijnen dienst kerckelijck ontslagen is, in een ander beroepinge, buyten de kerkendienst, hier te lande soude mogen blijven. Het Classis verstaat, dat het niet sonder groote argernisse geschieden kan, van wegen de tederheyt der kerken alhier. En vermits hier onder ons sodanige predicant bevonden wert, namelijck Jodocus a Stettum, gelijck boven te sien is, Sess. 2, art. 9, so is goetgevonden sijn vertreck aen sijn Ex^cie^ en Hooge Secr. Raden te versoecken, ten waare hij de kercke satisfactie dede.

7. Dm̄ Dep. gevraacht wat aengaan̄ de p̄soon D. J. Oosterdach van haar was gedaan, hebben verclaart, datse tot hier toe hem hadden getolereert in 't leger, niet in de meyninge dat hij soude blijven, maar alleen bij gebreck van een ander. Het Classis stemt desen mede eñ vinden goet, dat daar mede so lange werde gewacht, dat een̄ ander uyt het Vaderlant mag aencomen, eñ sal dan ontboden eñ sijne sake bij D. Deput. en den Eerw. Kerckenraat op 't Reciff afgehandelt worden.

8. Aengaen̄ d'ordre der plaatsen in 't bedienen der kercken in Brasil, laten het de Broederen berusten bij de resolutie des voorgaan̄ Classis, Sess. 9, art. 1.

9. Deputati hebben bekent gemaackt, hoe datse op Tamarica, in plaatse van D. Jodocus a Stettum, beroepen hebben D. Polhemiū van de Caap S. Augustijn, omme deselve Gemeynte als ordinaris harder te bedienen, doch met app̄batie van S. Ex^cie^ en Hooge Secr. Raden en ratificāe des Classis, hetwelck beroep den Classis hen wel laat gevallen en mits desen app̄beert.

10. Wort voorgestelt of D. Dorenslaer nu met den eersten na d'Aldeen der Brasilianen sal gaan, dan of hij sal wachten dat een ander predicant in sijn plaatse uyt het Vaderlant sal gecomen sijn, om sijn plaatse te becleden?

Wort geantwoort, dat hij met den eersten vertrecken sa en sal ondertusschen D. van der Poel den Kerckendien [1] tot Pariba na sijn vermogen waarnemen.

SESSIO 6.

Art. 1. Also vele verscheyden suycker molens bij Ne- derlanders gecocht sijn en oock bij haar bewoont werden doch sommige so verre gelegen sijn, datse tot de publyck godsdiensten in andere gemeynten niet cunnen comen eñ nochtans een redelijck getal der menschen daar woo- nen, soo wert bij dese Vergaderinge nodich geacht, d deselve, insonderheyt de molens ontrent Gojana gelege sijñ, voorsien werden op dese wijse, dat door een predican verscheyden molens bedient werden, blijveñ leden van de classe eñ subject de wetten van dien, gelijck dander pr dicanten; eñ dat daar van sijn Ex^cie en Hooge Secr. R den, mitsgaders d'ingenios, in name van dese Vergaderin sullen aengesproken werden, eñ sullen ondertusschen naast gelegen predicanten deselve altemets besoecken haer met een predicatie vereeren, eñ arbeyden dat smo gens eñ tsavonts het gebet voor het volck gedaan wert.

2. Bij dese occasie is ondersoeck gedaan, wat plaats in Brasil predicanten souden van doen hebben. En is nodich geacht, dat volgeñ plaatsen met den eersten voor- sien worden, als daar sijn: Pariba, noch een, Cabo Augu- stijn een, Boverson een, 't groote fort Mauritius op Rio Francisco een, Gojana een, een om altijt den legerdienst waar te nemen. Oversulx vint de Classis geraden sulx aen 't E. Collegie der XIX te remonstreren, eñ te bidden dat ons met den eersten so vele predicanten moesten toe- gesonden worden.

3. En vermits seer weynich sieckentroosters aen lant, eñ maar 2 op de heele vlote sijn, en nochtans bevonden wort dat veele plaatsen deselve van doen hebben, als na- mentlijck in het leger: een Duyts, een Engels, een Frans;

in den Vijfhoeck een, in 't fort Ernesty een, in Gojana een, in 't fort Orangie op Tamarica een, in Serenhain een, in Siara een, eñ mede eenige om de plaatse te vervullen van sulcke die haaren tijt uytgedient hebben en naa 't Vaderlant gaan. So wert mede goetgevonden aen het Collegium der Ed. Heeren XIX te versoecken, dat ons meer toegesonden werden.

4. Vermits de stadt Olinda hoe lanx hoe meer begint bewoont te werden, en dat die van het dorp bij het ...[1]) daar bij lichtelijck cunnen comen, verstaat het Classis, dat men van sijne Ex^cie en Hoge Secr. Raden sal versoecken, datter een kercke in de stadt werde opgemaackt om den godtsdienst daar te plegen.

5. Alhier wort aen het Classis bekent gemaackt, dat Frederick Alken, sieckentrooster in Rio Grande, hem niet wel soude hebben gedraagen, verstaat het Classis, dat daar over informatie sal werden genomen, eñ na bevint van saacken daar in sal werden gehandelt.

6. Wert voorgestelt, off niet een proponent in d'Engelsche tale in locū D. Kempii wort gereq̄reert, eñ is geoordeelt van neen.

7. Heeft het Classis neffens D. Kesselerus in locū D. Soleri tot Deput. gestelt D. Dapperū.

8. Heeft het Classis geordineert, dat de namen der predicanten eñ sieckentroosters, en den tijt datte Classis heeft begonnen gehouden te worden, in het Classicale Protocol sullen werden geteyckent.

9. Censura morū gehouden sijñ is, Godt lof, niet strafwaardich bevonden, waar op D. Praeses dese conventū met het gebet sluyteñ, sijn de Broeders in goede vrede eñ eenicheyt gescheyden.

Was onderteyckent: Jacobus Dapper, *Praeses Classis.*
Fredericus Kesselerus, *Assessor.*
Johannes Theodorus Polhemius, *Scriba.*

---

1) In het H.S. opengelaten.

IV.

CLASSIS gehouden in Brasil op 't Reciff van Parnambuco, in den jare onses Heeren 1638, den 29en Oct.

Sijn op dese Vergaderinge verschenen:

Uyt de kercke van 't Reciff:

D. Jacobus Dapperus. D. Fredericus Kesselerus. D. Joachimus Solerus. D. Franciscus Plante.	Predicanten.

D'heer Schepen Samuel Halters, Ouderling.

Uyt de kercke van Tamarica:

D. Johannes Polhemius, Pred.
Cap. Bartolomeus Metting, Ouderling.

Uyt de kercke van Pariba:

D. Samuel Bachiler. D. Cornelius van der Poel. D. David a Dooreslaer.	Predicanten.

D'heer Schepen Isaac de Rasiere, Ouderling.

Na dat D. Jacobus Dapperus de Name Godts hadde aengeroepen, sijn de credentiebrieven ingelegt eñ gelesen, en alle als richtich aengenomen. D. Johannes Oosterdach, die om sijn legerdienst niet heeft cunnen verschijnen, wert om deselve reden verexcuseert.

Hier op is gevolcht d'electie, en sijn bij de meeste stemmen vercoren:

tot Praeses D. Fredericus Kesselerus.
„ Assessor D. Jacobus Dapperus.
„ Scriba D. David a Dooreslaer.

Waar na andermael de Naam des Heeren sijñ aenge-

ıen door D. Praesidem, is men toegetreden tot de
delinge.

Sessio 1, voormiddach.

rt. 1. Sijn voorgelesen d'acta des naastvoorgaañ Clas-
en voor eerst a D. Deputatis gerefereert op den 6te artt.
. 1, aengaende een placcaet tegen de bloetschande,
haare EE. daar toe instantelijck hadden aengehouden,
at sijn Ex^{cie} en Hoge Secr. Raden niet alleen en heb-
belast eenen te publiceeren, maar rede oock al belast
ontwerp daar van te maaken, hetwelck evenwel tot
toe niet en is geschiet: waaromme goet gevonden is
sijne Ex^{cie} en haare E. Achtb. hier toe op nieu eern-
ck aen te spreken.

Op 't 7de art. Sess. 1, dat spreeckt van de jodinne
'araiba, also deselve noch al voortgaet in de gegeven
nselen haerer boetveerdicheyt, is goet gevonden te
en bij de voorgaañ resolutie.

Wat belangt Sara Henricks (van wien Sess. 1, art.
die tot nochtoe niet is wechgestuyrt na 't Vaderlant,
gearbeyt worden, dat de resolutie des Classis aen haer
effecte mach comen, also de argernisse vrij lang ge-
t heeft.

De kerckelijcke plichten (waar van art. 11 Sess. 1)
laren de Broeders alle datse na gelegentheyt worden
erhouden; dat oock de scholen, waar van art. 12, in
de ordre staan: alleen waar te wenschen, dat wat meer
rlingen mochten ter schoole gehouden worden, waar toe
uders na gelegenheyt sullen moeten worden aengeport.

. Aengaañ den 12^{en} art. Sess. 1, van eenige sieken-
osters te versoecken aen de E. XIX, dat is geschiet,
ijck dan oock eenige meer dan te voren herwaarts ge-
den sijn.

. Op 't 14de art. Sess. 1, spreken van de bekeringe
Brasilianen, wort goetgevonden, vermits het boexken

D. Soleri, voor desen na het Vaderlant gesonden, achterblijft, dat D. Solerus eñ Doreslaer tsamen sullen stellen een kort, grondig en klaar onderwijs in de Christlijcke Religie, twelck daar na in den name des Classis sal oversien worden door D. van der Poel en D. Polhemiũ, en also na 't Vaderlant gestuyrt om gedruckt te worden; waarmede ons sullen behelpen ter tijt Godt geve meerder kennisse in de inlantsche tale.

7. Aengaañ den 15en art. Sess. 1 wort bekent gemaeckt, dat het besluyt des Classis van een predicant, en met namen D. Doreslaer, in de Aldeen te stellen, bij sijn Excie en Hoge Secr. Raden is aengenomen, en daar op D. Doreslaer langē in sijn dienst ingetreden; dewelcke bij dese[illegible] gevraecht, hoe 't met dese bedieninge toeginck, verclaerde dat na gelegenheyt des tijts en volx de vruchten niet berouwelijck sijn, comeñ het volck in de dagelijcksche gebeden en sangen eñ tot 't gehoor des G. Woorts, luysterende oock met gehoorsaemheyt na de vermaninge haare predicants, alleenlijck dat het noch niet rijp genoech en is het H. Avontmaal te bedienen. En bij dese gelegenheyt wort geresolveert, tot meerder stichtinge der Brasilianen, aen sijn Excie en hoge Raden te versoecken, dat de ordre van de Regeeringe der Aldeen, bij sijn Excie en Hoge Secr. Raden nieuwlinck geraemt, met den eersten in de Aldeen mochte bekent gemaeckt eñ ingevoert worden.

8. Is ingestaan D. Jodocus a Stettum, verclaareñ, dat hij, voor desen van den E. Classe uyt sijnen dienst om eenige sijne begangen fauten ontset weseñ, oversulx als nu in alle ootmoedicheyt sich voor dese Vergaderinge, comt vertoonen om deselve satisfactie te doen, biddeñ hem sijn begangen fouten te willen vergeven en hem wederom in sijn vorigen dienst herstellen, beloveñ met eenen sich voortaen also te sullen dragen, dat den Class. geen oorsaeck soude gegeven worden haar te berouwen over sijne herstellinge.

r op de Classis, met christelijcke mededogenheyt
ıaren gevallen medebroeder ontsteken sijñ, goet ge-
ːeft na te speuren, of oock mogelijck ware hem sijn
dich versoeck in te willigen. Heeft oversulx voor
ɑgen ondersoeck gedaan na den ommeganck sijns
tsedert sijn deportement, voornamelijck bij den broe-
ʼan Tamarica, daar de fauten begaan sijn; dewelcke,
ns vele andere broederen, seer goede getuychenisse
van D. Stettum voorñt, van sijne neerslachticheyt
ːhtelijcken wandel, so in 't openbaar, als mede in
uyshoudinge een geruymen tijt herwaerts.
ʼts is dese sake D. a Stettũ den broederen in be-
ɔge gegeven tot na de middach, eñ dat om haare
ticheyt wille.

Sessio 2, nademiddach.

1. Resumereñ de saake D. a Stettum, also hij
ʼtbiet de kercke satisfactie te geven over sijne be-
e misslagen, wort hetselve gaerne van dese verga-
aengenomen, en geoordeelt deselve stichtelijxt te
geschyeden, so de satisfactie beyde voor dese Ver-
go eñ voor de kercke van Tamarica, daar de mis-
begaan sijn, gedaan worde; namelijck, dat hij sijn
ɔn leetwesen alhier doe eñ deselve aen de kercke
narica door den predicant aldaar opentlijck in sijne
e wort bekent gemaeckt. Waar op D. a Stettum van
ıide dese resolutie is voorgedragen, eñ gevraacht,
jn begangen sonden niet en bekende met hartelijck
eñ d'argernissen, daar door gegeven, door eenen
gen voorganck van sin was weder wech te nemen
ɔren een goet exempel te geven.
op antwoort D. a Stettũ het: Ja, betoneñ een groote
ıchticheyt met ootmoet, oock te vreden weseñ, dat
ne boetvaardicheyt de kercke van Tamarica worde
ragen, in voegen dat dese vergaderinge desen aen-

gaañ sich t'eenemaal vergenoecht hout, biddeñ Godt, dat Hij hem door sijnen goeden geest in dit goede voornemen wil stercken.

Vorders so wort op dese gemelte satisfactie eñ goede getuygenisse der Broederen van Tamarica, als oock van andere, besloten D. a Stettum weder beroupelijck te stellen, maar dat sijne beroupinge niet sal worden in het werck gestelt, dan na gedane bekentmakinge van sijne boetvaardicheyt en satisfactie aen de gemeynte van Tamarica, 'twelck dan metten eersten sal moeten geschieden. Waar na Deput. noch een tijt lanck opsicht sullen nemen op sijn leven, en alles na hoop eñ wensch uytvalleñ, als dan D. a Stettum voorñt, met cõmunicatie van de naastgelegen predicanten, tot den dienst bevorderen. Waar over dese Vergaderinge van D. Stettum bedanckt sijnde, heeft hem verders toegewenscht Godts rijcken segen.

2. Op 't 2e art. Sess. 2, wort bekent gemaeckt, dat de Classis van Amsterdam antwoort heeft gesonden op 't versoeck van de Synodale acten en houwelijcksche ordinantie, 'twelck hier na den Classi sal worden vertoont.

3. Art. 3 Sess. 2, van d'examinatie der gener die haar voor getroude luyden uytgeven, wort alom in 't werck gestelt.

4. Wat belangt de saake van Peter van Haerlem, die voor desen eenich armengelt tot sich heeft getrocken, en daar over rede is gecondemneert het gestolen te vergoeden, wort goetgevonden alsnoch te vernemen of hij sijne condemnatie heeft genoech gedaan.

5. Op 't 8e art. Sess. 2, refereren Deput. datse een gñaal placcaat tegen de ontheylinge des Sabbats aen sijne Ex^{cie} en Hoge Raden hebben versocht en beloften daar toe vercregen; maar also het placcaat noch niet en is te voorschijn gecomen, sullen Deput. 'tselve vorders soecken eñ bearbeyden.

6. Van Deput. wort bekent gemaackt, hoe datse volgens

art. 12 Sess. 2 hebben Jan Michielss. t'examinatie gestelt, eñ denselven sodanich bevonden, datse hem gaarne tot proponent hebben willen bevorderen. 'tWelck de Broeders alle haar wel hebben laaten bevallen, te meer also men verstaat, dat hij hem in sijn dienst loffiijcken quijt.

7. Belangeñ het gravamen van de grote liberteyt der Papisten (waar van Sessio 4 art. 1), verclaaren Deput., datse daar over bij sijne Ex^cie en Hoge Secr. Raden hadden gedoleert, eñ gebeden om deselve met haare auctoriteyt tegen te gaan. Waar op tot antw. gekregen, dat de Papisten haare vrijheyt was geaccordeert en toegestaan; dat evenwel sijn Ex^cie en haare Hoog Achtb. souden besorgen dat den paapschen godtsdienst binnen de kercken bleve, dat oock papen, sonder p̄clamatien trouweñ, souden gestraft worden; — maar dat nochtans dies niet tegenstaañ der Papisten vrijheyt eñ stouticheyt seer toeneemt en aenwast, waaromme hoochnodich geacht wort noch maal eernstelijck aen te houden, dat dit gravamen mach werden afgedaan, eñ met een uytlegging te versoecken, hoe verre de vrijheyt der Papisten sich uytstreckt, omme also onse conscientie allenthalven te quijten, eñ ons d'afgoderije niet deelachtich te maken.

8. Op 't 4^e art. Sess. 4, van d'opentlijcke vrijheyt eñ stoutheyt der Joden, refereeren Deput., dat alhoewel sijn Ex^cie en Hoge Secr. Raden verclaren, dat de Joden sodanige vrijheyt niet toecomt, eñ oversulx oock al belast hadden aen den Fiscaal deselve in te binden, evenwel haare stouticheyt meer en meer aenwast, gelijck op 't Reciff, so oock tot Paraiba, alwaarse hare handen aen den Schout hebben geleyt, die haar vraachde na haar gep̄tendeerde vrijheyt. Hetwelck een sake sijnde gants argerlijck eñ nadeelich voor de Gemeynte Godts eñ sijn eere, so is 't dat Deput. andermael gelast worden oock hier in bij sijn Ex^ice en Hoge Secr. Raden te arbeyden, dat hare Hoge Achtb. gelieve tegen sodanige vermetelheyt te ijveren.

Sessio 3, voormiddach.

Art. 1. Is binnen gestaan D. Kempius, voor
Engels proponent na 't Vaderlant gegaen, versoecl
dese Vergaderinge, dat hij wederom voor sodanic
aengenomen worden, of andersins in eenige ande
na gelegenheyt van de kercke, sonder dat hij
schen eenige attestatie van de kercke in 't Vaderl
commissie van de Camer van Amsterdam kan v
Om welcke oorsaeck, gelijck oock insonderhey
geen Engels proponent voor tegenwoordich hier
is, de Classis hem voor p̄ponent niet can aenne
gens den 6en art. Sess. 6, Class. p̄ced. Soude noc
genegen sijn hem yewers anders toe te gebruycl
om hem beproeveñ of hij eenige kennisse had
Portugyse tale, eñ bevindeñ een genoechsame oı
silianen te onderwijsen, vint de Classis goet heı
te gebruycken. Sullen derhalven Dep. dit selve
en Hoge Secr. Raden bekent maken, met veı
behoorlijck tractement. Sullen oock indachtich sijn
pio sijn plaets, die bequaamst mach sijn, aen te

2. Op 't 3e Gravamen, waar van art. 5 Ses
disordre en godtloosheyt onder de Negros, — D
porteren, dat niet alleen de remedien, daar tege
eñ besloten, van sijn Excie en Hoge Secr. Rade
voor goet gekeurt, maar oock een placcaat aeı
belooft, om deselve remedien in 't werck te stell
om Dep. niet anders sullen hebben te doen
nieus aen te bevelen.

3. Rapporteren Dep., dat sijn Excie en Hoge
den niet alleen een placcaat tegen hoererij eı
(waar van art. 6 sess. 4) seer hoochnodich acht
al over lange ordre hadden gestelt, om eenen t
pen. Dat evenwel de sake meer en meer verlo
noch toe geen placcaat was uytgecomen, waaı

Vergaderinge, die wat meer gehoopt hadde, haar hoochlijck bedroeven, so om dat sulcx is strecken tot groote schande des H. Egliums en Godts heyligen Name, als oock om dat dusdoen den toorn Godts over dese landen soude ontsteken, lasten nochmaels Deput. niet na te laaten sijn Ex[cie] en Hoge Secr. Raden met alle vlijt en naarsticheyt te bidden en aen te prickelen, dat eenmael het beloofde placcaat mach worden aengeslagen.

4. Is ingestaan Daniel Hesta Bellombre, Frans sieckentrooster, versoecken sijn dimissie na 't Vaderlant; maer also hij onlanx is bevordert tot het sieckentroosters ampt, so en kan de Classis niet verstaan hem te veroorloven sonder eerst eenige dienst van hem genooten te hebben. Sal derhalven noch een jaer ten minsten hier moeten dienen.

5. Het remedium tegen de supstitiense manieren om de molens aen 't malen te helpen, waar van art. 7 Sess. 4, wort alomme gebruyckt, en sal noch verder gebruyckt werden, daar 't nodich sal sijn.

6. Op 't gravamen tegen vloecken en sweeren, waar van art. 1 Sess. 5, seggen Deput., dat een placcaat versocht en belooft, doch geen gepubliceert is, weshalven daar op van nieus sal moeten aengehouden worden en het vloecken en sweeren in kerck en elders eernstich bestraft, als voren.

7. Refereren vorders Dep. op 't 2e art. Sess. 5, dat sijn Ex[cie] en Hoge Secr. Raden de vermeerderinge van costgelt der predicanten hebben aengenomen aen de Camer der XIX te recommanderen.

8. Aengaan het Gravamen speciale van de groote stoutheyt der Papisten tot Pariba, verclaren Dep. dat sijn Ex[cie] en Hoge Secr. Raden, op haar versoeck, belooft hebben voor te sien, dat sulx niet meer soude geschieden; gelijck dan de vrucht daar van rede gespeurt is.

9. Van Elske Groenewals, waar van art. 4 Sess. 5,

verclaren de Broederen van Paraiba, datse haa
kenninge eñ boete, so in 't bijsonder voor p
ouderling, als oock voor de Kerkenraet gedaa
oversulx met haar niet is voortgegaan tot de
linge, maar goetgevonden heeft een wijle tijts
haar te houden, eñ ingevalle sij goede vruch
keeringe vertoont, haar alsdan, wanneerse ve
der ter tafel des Heeren, met wechneminge v
ergernissen, toe te laten. Waar over dese V
haar verblijdeñ, Godt bidt, dat Hij de goede
ten saligen eynde wil voltrecken.

10. 'Tgene van Jodocus a Stettum in 't 6e
beslooten was, is afgedaan en nedergeleyt art
huñ Classis.

11. Nopeñ art. 7 Sess. 5, daar Deput. eñ c
raat van 't Reciff gelast wert de sake D. Oc
te doen, refereren Deput., dat hen in de Ker
't Reciff de aenclachten des Classis sijn voorge
also hij over de swaarste al voor desen sijn ce
gedragen, eñ d'andere niet verdienden om afg
den, eñ oock een geruymen tijt herwaerts goe
nissen worden gegeven over sijn p̄soon en diens
EE. hem niet hebben willen ontslaan van sij
maar deselve, na voorgaañ scherpe vermaninge
gebruycken; waar inne de Classis haar oock te v

12. Nopeñ art. 10 Sess. 5, wort gerefereert
a Doreslaer sijnen dienst al lange onder de
heeft aengegaen, en ondertusschen D. van
kercke van Pariba alleen met goeden vlijt wa
ter tijt toe hem bij p̄vysie is bijgevoecht gewo
ponent Jan Michielss., om den dienst in 't
waar te nemen.

13. Aengaeñ van in de molens, insonder
Gojana sijn, een predicant te stellen, waar van
6, refereren Deput., dat sijn Excie eñ Hoge S

esolutie des Classis haar wel hebben laaten gevallen, omme, om deselve in 't werck te stellen, alleenlijck ch, dat eenige predicanten uyt het Vaderlant overco-, daar op wij wachten sullen.

SESSIO 4, voormiddach.

rt. 1. Het versoeck van eenige predicanten aen Camer de XIX, is volgens art. 2 Sess. 6 wel geschiet, maar noch toe geen predicant herwaerts gesonden, waar door e verwilderinge ontstaat onder onse natie, die noyt Woort Godts kunnen hooren noch Sacramenten ge-rcken, overmits de plaatsen seer wijt van den anderen gen sijn, eñ daarentegen het lant vol is van papen eñ dische priesters. Weshalven wederom een brief sal moegeschreven worden, eñ dat niet om minder, maar wel meerder p̄dicanten, alsoder noch eenige plaatsen bij roorgaañ sijn toegecomen, als Alagoa, Sierenhayn, S. ustino etc.

So is oock nagecomen art. 3 Sess. 6, handeleñ van ige sieckentroosters uyt het Vaderlant te ontbieden, sijn eenige ons rede toegestuert, hoewelder noch vrij gebreck sijn; daarom oock wederom de XIX sullen ten beschreven worden, om op alle Compagnyeschepen sieckentrooster te stellen.

. Op 't 4de art. Sess. 6, refereren Deput., dat het opwen van den kercke t'Olinda van sijn Excie en Hoge :. Raden was aengenomen, maar bij gebreck van wercklen tot noch toe niet is begonnen. Ondertusschen taañ, dat de Papisten daer rede een kerck hebben etimmert, beneffens 2 cloosteren, eñ versoecken noch andere, so wert besloten bij sijn Excie en Hoge Secr. len te arbeyden, dat onse kercke daar opgebout mach den eñ de Papisten het verder bouwen verboden.

. Van Frederick Alken, sieckentrooster op Rio-Grande, r van art. 5 Sess. 6, wort verstaan, dat sijn bedieninge

aldaar niet stichtelijck kan wesen, eñ daarom raatsaam dat hij van daar ontboden worde, eñ gelijck hij selve versoeckt, na 't Vaderlant veroorloft.

5. Daniel Hesta Bellombre levert in een geschrift, streckeñ ten selven eynde 'tgeen hij voor desen mondelinge versocht heeft, om na 't Vaderlant veroorloft te worden. Welck geschrift, also 't met alle onbeschaamtheyt eñ oneerbiedicheyt, eñ niet sonder lelijck lasteren op dese Vergaderinge is ingestelt, ons doet verstaen hem sijn oorlof te geven, vermits hij niet waerdich is sijn dienst langer te betreden, en dat men sijn onbeschaemt overdringen aen sijn Ex^cie^ en Hoge Secr. Raden sal vertoonen, ten eynde hem geen siecketroosters tractement en volge, van den tijt af dat hij desen dienst heeft aengenomen, doch gene gedaan: 'twelck van sijn Ex^cie^ en Hoge Raden oock is aengenomen.

6. Gravamina.

1. Wenschen de broeders gesamentlijck dat d'oude gravamina, aengaañ de grote vrijheyt der Joden eñ Papisten, ongeregeltheyt onder de Negros, ontheylinge des Sabbaths, vloecken en sweren etc. eenmaal mochten afgedaan worden.

2. Wort ingebracht, hoe dat meest alle segjoors d'ingenios van onse natie, te gelijck met de Portugysen, juyst op den Sondach hare molens aen 't malen stellen, om geen ander insicht, als dat het so 't gebruyck is deser landen, derhalven het anders niet en is als den Sabbat te ontheyligen eñ sich deelachtich maken aen de supstitie der Papisten. Waar op geresolveert wort sijn Ex^cie^ en Hoge Secr. Raden te versoecken, dat hare E. Mog. gelieve dit exempel in 't placcaat tegen d'ontheylinge des Sabbaths in 't bijsonder oock uyt te drucken, en so wel Portugysen als Nederlanders de sake verbieden.

3. Wort ingebracht, dat sommige sieckentroosters, bij gebreck van predicanten, den H Doop bedienen, welck

eygentlijck eñ allen gehooreñ tot het predickamt, so wort besloten dit misbruyck in geener maniere toe te staan.

Quaestiones.

1. Off de personen, die hier te lande tot het sieckentroosterschap worden bevordert, haar niet behooren voor sekeren tijt aeñ Compnye te verbinden?

Antw. Ja. De tijt wort gelaten aen 't goetduncken van de pmotores.

2. Off niet behoorlijck ware, dat onse Classicale Vergaderinge met een pdicatie wierde begonnen?

Antw. Ja, en dat door eenen, die daar toe sal verkoren worden, eñ wert voor tegenwoordich genoemt D. Praeses Kesselerus.

Sessio 5, na de middach.

Art. 1. 3. Dewijle bevonden wort, dat vele gehoude Brasilianen, so mans als vrouwspsonen, gelijck door den oorloch, also oock door moetwillige verlatinge, een tijt lang herwaerts van haare egade blijven afgescheyden, eñ ondertusschen haar niet en cunnen met andere laaten vertrouwen, hoewel sij 't begeren en de houwelijcksche t'samencomste niet wel missen cunnen, so is de vrage op wat manier en middel men hen in desen haaren noot sal cunnen te gemoet comen?

Antw. Dat door een openbaar edict de wechgelopene door den wereltlijcken richter moeten worden ingedaacht, om bij haare portueren binnen sekeren tijt te vervoegen, na verloop van welcken tijt de verlatene psonen gehouden en verclaart worden voor los en vrij van de verlatende partij, soo se quamen achter te blijven. Waaromme Deput. sijn Excie en Hoge Secr. Raden sullen vragen, bij wien sulck edict sal moeten versocht worden.

4. Off een manspersoon sich bij 't leven van sijn wijf met een vrij vrouspersoon verloopen hebbeñ, eñ een kint gewonnen, na 't overlijden van sijn wijf sal mogen trouwen

met de vrouwspsoon voornt? Welck geval tegenwoordi(gevonden wort in Pojouba, onder de Brasilianen, hebb(beyde psonen nu lange met den anderen geconverseert (niet willen den anderen verlaten?

Antw. Dat wat aengaet 't exempel verhaalt, sulx (toegelaten worden, also de Brasilianen noch niet al wetich en sijn; sal nochtans de trouwe niet geschied sonder voorgaan bestraffinge voor al het volck. Sal oo dit exempel in geen consequentie getrocken worden.

2. Op het versoeck van de broederen van Paraiba w(Jan Lodewijckss., sieckentrooster in Frederica, om s ouderdom en swackheyts wille, van den Classe veroorl omme tegen May na 't Vaderlant te vertrecken, teg welcken tijt D. Deput. sullen indachtich sijn, hier van (pbatie van sijn Ex[cie] en Hoge Secr. Raden te versoeck

3. D. Jacobus Dapperus stelt voor, hoe de twe jaar(die sijn E. aengenomen was hier te lande de kercke Go te dienen, bij na verloopen sijnde, hij van sins is toe men Maert wederom na sijn kercke te vertrecken, doch sijn E. niet langer heeft willen uytleenen, en hij (sijn langer uytblijven niet gaern de gemoederen van Gemeynte eenichsins soude willen vervrembden. Wel pposìtie van allen Broederen is aengehoort met geen kle droefheyt, van harten wenschen, dat sijn E. van sin q(te veranderen, om sijnen dienst, behulpsaamheyt en (in de kercken deser landen noch voor een tijt te mog gebruycken; te meer om dat ons in twe jaaren tijts ge predicanten uyt het Vaderlant sijn toegesonden, waar(oock de Classis gaerne haaren dienst heeft willen aenwe den, of 't mogelijck ware sijn E. te bewegen, om noch e(jaar tijts bij ons te blijven; beloven sijn verblijven bij o(aen sijn kerck en Classis op 't beste te willen versch(nen, buyten twijffel, dat sijn yever meer soude streck tot verweckinge, dan uytblussinge der liefde in de har(sijner Broederen en Gemeynte. En of wel D. Dappe

door dit al sich niet heeft laten afsetten van sijn voornemen, so en kan nochtans de Classis geen volcomen besluyt maken, maar geeft sijn E. dese sake Christi, onderwijl sijn tijt noch niet is verloopen, in verder bedenckinge, hoopeñ sijn E. noch sal resolveren te blijven. Besluyt nochtans de Classis, in gevalle sijn E. immers gelieven sal te vertrecken, dat Deput. hem sijn behoorlijck afscheyt in den name des Classis sullen geven, met Classicale attestatie, na meriten eñ waarde.

4. Is voorgelesen de missive des Amsterdamschen Classis (waer van hier voren is gewach gemaackt, art. 2 Sess. 2), waer in beneffens een verschooninge over langsaemheyt in 't schrijven, eñ verclaringe haerer goeder genegenheyt eñ sorchvuldicheyt over de kercken van Brasil vertoont wert:

1. Dat haare E. de copyen onser Classicale Acten de kercken van Noort-Hollandt eñ Mase, gelijck wij begeert hadden, hebben medegedeylt.

2. Dat ons versoeck wegen de Acten des Noort-Hollantschen Synodi, van den jaare 1620, en voorts van jaar tot jaar, deselve ons mede te deylen, bij den Synodum is toegestaan, eñ de Acten oock rede tot so verre gecopieert, dat wijse met den eersten hebben te verwachten, gelijck oock de casus matrimoniales.

3. Dat het oordeel Synodi Nort-Hollandicae, gelijck oock des Classis van Amsterdam, over den doop der kinderen van ongedoopte ouders met het oordeel onses Classis overeencomt.

4. Dat het Classis groote naersticheyt hadde gedaan om onse kercken te voorsien met twe seer goede eñ fijne predicanten, eñ rede deselve uytgevonden eñ d'E. Heeren Bewinthebberen voorgedragen, maar noch geen consent en hadden gekregen, eñ dat het Classis dieshalven niet versuymen soude daarom aen te houden.

5. Dat de Classis van Amst. de sake D. Wachtelo, conform d'acten onses Classis, hadden t'hant genomen, waar

door D. Wachteloo grote moeyte eñ swaricheyt was gebaart, dewelcke dan daar door gedrongen wesen sich voor de Classis van Amst. te verantwoorden, so vele hadde te wege gebracht, dat sijn sake nu is twijffelachtich geworden; — dat oversulx de Classis van Amst. ons toestuyrt copyen van de testimonien die hij, Wachteloo, haare E. vertoont heeft, eñ die hem schijnen t'eenemaal van sijn beschuldinge te verschoonen.

6. Haare E. blijschap en applausus over 't vooroomen der kercken in Brasil, als mede haar E. eernstich versoeck aen de H. Bewinthebberen om ons in de goede sake de hant te bieden.

Eyndelijck besluyten onder een vertrouwen, dat uyt al 't voorgaañ blijcklijck sij hare E. bereytwillicheyt neven den Classen en kercken in Brasil, eñ met een gebet over onse p̃soonen eñ dienst.

SESSIO 6, voormiddach.

Art. 1. Is andermaal voorgelesen de missive van den E. Classe van Amst., eñ overmits in deselve van ons begeert wort naarder onderrichtinge eñ bescheyt aengaañ de p̃soon D. Wachtelo, en het getuygenisse hem vañ kerck medegegeven, — so is 't dat dese Classis, hoewel ongaerne eñ als gedrongen, alles wel nauw en scherpelijck heeft gaan ondersoecken, principalijck bij kerckelijcke p̃sonen, die met Wachtelo gedient hebben, uyt welcks geloofwaerdige berichtinge de Classis bevint en verclaart:

Voor eerst, dat Wachtelo hier te lande so niet geleeft heeft, dat hem in goeder conscientie een goet of eerlijck getuygenisse conde medegegeven worden. En wat ten tweden belangt het testimonium ecclesiasticum, bij hem in 't Vaderlant vertoont, dat hij geen heeft vercregen, dan na verscheyden maal afgeslagen te sijn, eñ door sijn importuyn aenhouden; oock niet sonder voorgaañ scherpe vermaninge eñ bestraffinge; oock niet om hem daar mede bij

vermaanden te recommanderen, als buyten vermoeden, dat een sodanich testimonium tot so verre soude worden aengenomen, als nu wel verstaan wort dat het doet. Waarom de Classis eendrachtelijck besluyt, so hier van, als van de gantsche sake D. Wachteloo, belangeñ sijn p̄soon eñ leven, een genoechsaam bericht aen de E. Classis van Amst. te laaten toecomen.

2. Sijn binnen gestaan d'Heer Admiraal Willem Cornelissz. eñ d'Heer Majoor Mansveld, versoeckeñ aen de Classis haar E. te willen voorsien op de aenstaañ tocht met een predicant eñ sieckentrooster; waar op goetgevonden is, hare E., nevens een sieckentrooster, toe te voegen den proponent Jan Michielss.

3. Is voorgelesen een missive van d'E. Classis van Walcheren aen den Classe van Brasil, waar inne haare E. vertoonen hare blijschap over 'tgene bij onsen Classe is verricht, met dancksegginge tot Godt eñ begeerte om sijnen segen. Vertoonen oock, dat haare E. aen de Camer van Selant vertoont hebben, volgens onse schrijvens, de schadelijckheyt des Jodendoms hier te lande. Aengaañ het tafelrantsoen te vermeerderen, hebben rede daar toe gearbeyt, eñ sullen noch meerder arbeyden daar 't behoort. Bedroeven haar datse onse gebreck van predicanten, onaengesien haaren vlijt eñ devoiren, niet en kunnen vervullen; dan beloven alsnoch te doen wat mogelijck is. De Heeren Bewinthebberen van Seelant sijn geresolveert bequaame sieckentroosters hier na toe te stieren. Eyndelijck bedancken onsen Classi voor de bevorderinge van Jan Michielss.

Wort besloten, desen brief te beantwoorden met een vriendelijck versoeck, dat de E. Broederen des Classis van Walcheren gelieve in haare goede geneegenheyt eñ devoyren nevens de kercken deser landen te volharden.

4. Daniel Hesta Bellombre levert andermaal in een geschriftjen, versoeckeñ daar in een attestatie van dese

Vergaderinge over sijn p̄soon en leven, 'twelck hem, mits hij se niet verdient heeft, wort geweygert.

5. In plaatse D. Frederici Kesseleri, die voor sijn twejaarigen getrouwen dienst bedanckt is, is bij de meeste stemmen tot Deputatum Classis vercoren D. Joachimus Solerus. Eñ of gebeurde, dat D. Dapperus quame te vertrecken ('twelck tegen onse hoope soude sijn), so sal D. Kesselerus in sijn plaatse treden.

Censura morum gehouden en niet strafwaerdich bevonden sijnde, is dese Vergaderinge, na gedaane vermaninge door D. Praesidem aen alle broederen tot getrouwicheyt in haaren dienst, eñ na danckseggiinge tot Godt, in goede eenicheyt eñ vrede gescheyden.

Was geteyckent: David a Dooreslaer,
p. t. *Scriba Classis.*

V.

EXTRAORDINARE Classicale Vergaderinge, gehouden op 't Reciff de Pernambuco, den 25en Martij 1639.

Op welcke verscheenen sijn:

Uyt de kercke van 't Reciff.	D. Fredericus Kesselerus, *Pr.*	Predicanten.
	D. Jacobus Dapperus, *Ass.*	
	D. Joachimus Solerus.	
	D. Franciscus Plante.	
	D' Heer Schepen Samuel Halters, Oud.	
Uyt de kercke van Pariba.	D. Samuel Bachiler.	Predicanten.
	D. Cornelius van der Poel.	
	D. David a Dooreslaer, *Scr.*	
	D' Heer Schepen Menso Franss. a Turnhout, Ouderling.	
Uyt de kercke van Tamarica.	D. Theodorus Polhemius, Pred.	
	D' Heer Schepen Jan Wijnantss., Oud.	

Na aenroepinge van Godts H. Name is men getreden
›t de handelinge.

SESSIO 1.

Art. 1. Is van D. Praeside bekent gemaackt de oorsake
aarom de Broederen extraordinaris waaren tsamen geroe-
en, namelijck van wegen geen cleyne swaaricheyt, rakeñ
e Psoon D. Oosterdach, voor tegenwoordich predicant in
Lio Francisco, dewelcke tsedert sijn laatste censure we-
erom op nieuw de kercke Christi swaarlijck geargert eñ
len H. dienst becladt soude hebben met sekere bedriech-
ijcke schriften en actien, waar mede hij sommiger luyden
gelt soude gesocht hebben te onttrecken of rede oock on-
rokken; waar over D. Deput. hadden goetgevonden dese
op den Classem, als daar gehooreñ, te brengen, met voor-
gaan kennisse van sijn Excie en Hoge Secr. Raden.

2. Waar op D. Deput. de voorn. sake D. Oosterdach
d'E. Vergaderinge nader hebben geopenbaart, met aenwij-
singe vañ namen der gener aen wien, eñ de somma die
hij, Oosterdach, schuldich te sijn gehouden wert, inleve-
reñ met eenen sijne verantwoortbrieven, waar in hij van
sommige dingen, daar hij van verdacht is, bekentenisse
loet, en daarenboven dat hij, om eenige misnoegens, bij
wijlen met de verkeerde wel was wechgeruckt: sulx hij tot
loch toe niet wel hadde cunnen gevoelen eenige inner-
ijcke versekeringe de particulari sua et interna vocatione,
'ñ daarom duysentmaal liever hadde van sijn dienst gedi-
nitteert te werden, dan noch een maant aldus sijn dienst
continueren, met besmettinge van sijn conscientie en
spect des H. Ministerij.

3. Om dan dese so gewichtige saken af te doen met
beste ordre, is geresolveert eenige interrogatorien aen-
eñ de bovengemelte dingen te stellen, eñ deselve D.
anni Oosterdach voor te dragen.

SESSIO 2.

D'interrogatoria, D. Oosterdach voorgedragen, te gelijck met hare antwoorden sijn dese, en vooreerst:

Belangeñ het scheel met Sr Jacob Coets.

1. Off hij, Oosterdach, ontfangen heeft van Christiaen Cobus de somma van elf hondert vier en dartich gls.?

Antw., Ja, so in gelt als oncosten.

2. Off hij, om Christaen Cobus ondertusschen te vreden te stellen, hem een wisselbrief gepasseert heeft op Sr Jacob Coets van vijftien hondert gls.?

Antw., Ja.

3. Off dan Sr Jacob Coets dese 1500 gls. hem, Oosterdach, sij schuldich geweest?

Antw., Neen, maar seker persoon in 't Vaderlant hadde hem, Oosterdach, geschreven, dat Sr Coets aen hem, Oosterdach, de voorñ somma soude uyttellen.

Waar op getoont sijñ, dat dan hier van in de wisselbrief gewach mochte gemaackt sijn, eñ de voorñ somme niet geeyscht als verschoten gelt; daar en boven, dat gene sijner vrienden machtich sijn hem sodanigen somme bij te setten.

Antwoort. De broeders nement dan voor een groot abuys, en doen daar in gelijck sij goet vinden.

Belangeñ het scheel met Jan de Backer.

1. Of hij, Johannes Oosterdach, ontfangen heeft van Jan de Backer de somma van 300 gls.?

Antw., Ja.

2. Off hij, Jan de Backer, daar voor heeft genoech gedaan?

Antw., Neen, uyt oorsaeck dat hij de beesten, waar mede belooft hadde Jan de Backer te betaalen, niet heeft cunnen krijgen, gelijck sij wel schuldich waaren te leveren.

Waar op vorder gevraacht sijñ, van wien dat Portugys briefgen, dat hij Jan de Backer hadde gegeven, tot bewijs

dat hij vele beesten eerstdaachs te verwachten hadde, geschreven was?

Antw., van een Fransman.

Waar op gerepliceert sijnde: 't is een Portugysche naam en geen Fransche, die daar onder staat; oock is blijckljjck dat dit u eygen hant sij.

Antw. op 't eerste niet een woort.

Op dit ander, een wijl tijts geswegen hebbeñ, heeft na instantie eyndelijck niet anders als vragender wijse geantwoort: Sou mij dan niet geoorloft sijn een copye van een brief te houden?

Hier na D. Oosterdach uytgestaan sijnde is goet gevonden de vorder handelinge uyt te stellen, om haar gewichticheyt wille, tot morgen, en sijn de Broeders vermaant alles in de vrese des Heeren wel te overleggen, om daar na te besluyten wat dienstich sal wesen voor de eere Godes eñ de stichtinge sijner Gemeynte.

SESSIO 3.

Na dat Johannes Oosterdach weder was ingeroepen, is hem volgens goetvinden des Classis afgevraacht, of hij oock raad weet sijne schulden te voldoen? Hier op antw.: hij verhoopt dat hij soude kunnen, hoewel voor tegenwoordich geen macht daar toe hebbende.

Vorders is hij vermaent, also hij gister ons geantwoort hadde, belangeñ de wisselbrief aen Sr Coets, dat wij 't voor een groot abuys hadden te nemen, ons rondelijck te verclaaren, wat dit voor een abuys geweest sij. Hier op antwoort hij, dat die brief (waar van in 't derde interrogatoriū, belangeñ het scheel met Sr Coets, gewaacht wort) sijn eygen is, gelijck hij dat bij desen oock wel rondelijck bekent, dat die andere brief, van die beesten (waer van in 't 2de interrogatoriū, belangeñ 't scheel met Jan de Backer), mede sijn eygen is.

2. Dewijle dan uyt alle dese voorgaañ onbedwongen en

vrijwillige antw. Joh. Oosterdach openbaerlijck is blijckēn, dat hij met een lelijcke bedriechlijckheyt heeft omgegaan, om der luyden gelt tot sich te trecken, verdichtēn daar toe eenige valsche geschriften, als een wisselbrief en seker Portugeesch geschrifte van eenige beesten, hem quansuys toebehoorende; — dewijle openbaer is in sijne brieven uyt claere en naacte woorden, dat hij sijn dienst niet langer can betreden, sonder despect van 't Heylich ministerium, oock sonder beswaarnisse sijner conscientie, vermits sijn voorgaañ quaat leven, eñ dat hij sich niet recht heeft cunnen versekeren van de p̄ticuliere eñ inwendige beroepinge, eñ dieshalven oock begeert ontslagen te wesen, — So ist, dat de Classis, na aenroepinge van Godts H. Name en alles overwogen hebbeñ, in sijn H. vrese eendrachtelijck besluyte, hem, Johannem Oosterdach, uyt sijnen dienst te ontsetten, als die voor desen door sijn argerlijck leven verscheyden maal gecensureert, oock met suspensie van sijn dienst voor 3 maanden, en noch laast conventualiter wel scharpelijck vermaant sijnde, op pene van remotie, sich voor allen argerlijcken handel en wandel te wachten, edoch dies niet tegenstaañ sich weder op nieuw so groflijck verlopen hebbeñ als oyt te voren, sich daar door teenemaal so H. bedieninge onwaardich heeft gemaackt, en, sonder de meeste opspraack eñ ergernisse van Godts gemeynte, daar in niet kan, dies oock niet behoort gedult te worden.

3. Welcke resolutie des Classis Joanni Oosterdach sijñ voorgelesen, heeft sich daar mede te vreden gehouden; vertrouweñ de Classis in sijne sake na goeder conscientie gehandelt te hebben, hoopeñ oock dit sal strecken tot sijner verootmoedinge voor Godt.

4. Eyndelijck is besloten dese resolutie des Classis aen sijn Ex^{cie} eñ Hoge Secr. Raden door D. Deput. bekent te maken, met versoeck deselve te willen hanthaven.

5. Voorts, also D. Deput. openinge doen van het cer-

lijck eñ vroom comportement D. Jodoci a Stettum, volgens de goede getuychenissen daar op tsedert de laatste bijeencomste des Classis, eñ effter tot noch toe niet en is herstelt in sijnen dienst, hetwelck bij dese occasie wel diensteliјck soude sijn, — Wort beslooten alsnu D. a Stettũ te herstellen eñ d'approbatie daar van bij sijne Ex[cie] en Hoge Secr. Raden te bevorderen.

6. Refereren D. Deput., dat de resolutie des Classis aengaañ d'ontsettinge Johannis Oosterdach van sijnen dienst sijn Ex[cie] eñ Hoge Secr. Raden wel is gevallen. Dat oock sijn Ex[cie] eñ Hoge Raden goet vonden D. Oosterdach voornt hier op, om des schandaals wille, met den eersten na het Vaderlant te stieren. Refereren desgelijx, dat sijn Ex[cie] en haare EE. Achtb. met de bevorderinge D. a Stetten seer wel te vreden sijn. Waar op dan vorders goet gevonden vort met sijn Ex[cie] te cõmuniceeren aengaañ de plaatse, daar a Stetten sijn dienst sal hebben aentegaan.

En hier mede sijn de handelingen deser Vergaderinge geeyndicht, die beslooten is met den gebede tot Godt.

Was onderteyckent: David a Dooreslaer,
p. t. *Classis Scriba.*

VI.

CLASSIS, gehouden in Brasil op 't Reciff de Pernambuco, in den jaare onses Heeren 1640, den 20[en] April.

Eer de Vergaderinge is aengevangen, is van D. Kesselero een predicatie gedaan uyt 2 Thess. 1 v. 3, eñ voor ortodox aengenomen, en sijn E. daar voor bedanckt.

Sijn op dese Vergaderinge verscheenen uyt de kercke van 't Reciff: D. Fredericus Kesselerus.
D. Joachimus Solerus.
D. Franciscus Plante. } Predicanten.
D'Heer Commissaris Lintsenich als Ouderling.

Uyt Tamarica: D. Joan. Theodorus Polhemius, Predicant.
Uyt Sierenhain: D. Joh. Eduardus, Predicant.
Uyt de Caab Augustijn: D. Jodocus a Stetten, Predicant.
Uyt Porto Calvo: D. Nicolaus Vogelius, Predicant.

D. David Doreslaar, Pred. onder de Brasilianen, gelijck oock de broeders van Paraiba worden alsnoch verwacht.

Ondertusschen wort goet gevonden de Vergaderinge te beginnen, also twe dagen te vergeefs gewacht is.

D. Rabirius Eeckholt, pred. in Rio Francisco, wort geexcuseert wegen de grote distantie.

Na dat D. Keslerus den Name Godts hadde aengeroepen, is de credentiebrief overgelevert vañ kercke op 't Reciff eñ geapp̄beert.

D'excuse van D. Polhemio, waarom hij noch credentie, noch ouderling had met gebracht, is niet aengenomen.

Hier op is men getreden tot d'electie, eñ sijn met de meeste stemmen gecoren tot Praeses D. Franc. Plante, Assessor D. Fred. Kesselerus, Scriba D. Joh. Eduardus.

Hier mede, de naam des Heeren andermaal aengeroepen sijñ, is men getreden tot de handelinge.

SESSIO 1.

Art. 1. Aengaende het langh uytstel vañ ordinare Classe hebben Dep. gerefereert, dat het niet wel mogelijck is geweest de Vergaderinge eer bijeen te roepen, mits het geduyrich wachten des vijants te water eñ te lande, waar door de Broeders niet costen hare garnisoenen verlaten.

2. Ad art. 1 Sess. 1. Nopeñ het placcaat tegen de bloetschande, is van sijn Ex^{cie} en Hoge Secr. Raden geantwoort, dat hare E. dat achten hooch nodich te wesen sonder uytstel te voltrecken, en hadden d'Heer Assessor belast 'tselve te maken eñ aen te laten slaen.

3. Ad art. 7 Sess. 1. Wat aengaet 't reglement der Brasilianen is geschiet.

4. Ad art. 4 Sess. 2. Aengaañ Peter van Haerlem, die

eenich gelt vañ armen genomen hadde en alsnoch geen satisfactie daar over gedaan, wort de Kerckenraat op Tamarica belast hem nader te ondervragen, eñ daar van bescheet te geven aen de gedelegeerde des Classis.

5. Ad art. 5 Sess. 2. 'T placcaet tegen de schendinge des rustdachs is tot noch toe niet aengeslagen, dan is belooft van sijn Ex^cie en Hoge Secr. Raden metten eersten daar in te willen voorsien.

6. Art. 7 Sess. 2. Aengaañ de liberteyt der Papisten, hebben sijn Ex^cie eñ Hoge Secr. Raden geantwoort, dat haar E. haar devoor daar in doen souden, om dat te beletten, so vele den staat deser landen lijden cost; dat haar E. oock alreede de monnicken hadden wechgesonden. Hebben oock belooft een publyck placcaat, dat den godsdienst der Papisten alleen soude mogen geschieden binnen de muyren der kercken, om geen argernissen aen andere te geven, eñ dat, op straffe van haar vrijheyt te verliesen, so daar tegen quam te geschieden. Oock dat geen Papen souden mogen trouwen, sonder voorgaañ ꝓclamatien, op gelijcke pene, eñ privatie van haer ampt. Doch dewijl men verstaat, dat hier en daar noch publijcke ꝓcessien en afgodische comedien geschieden, sullen haar E. gebeden worden dit te voltrecken, eñ het placcaat aen alle plaatsen aenslaan.

7. Heeft binnen gestaan Boudewijn Maarschalck, siekentr̄ op de Cabo, versoeckeñ na het Vaderlant te gaan om sijn huysvr. te halen, en is goetgevonden, om de quade consequentie, hem dit af te slaan.

8. Art. 8 Sess. 2. Aengaañ de liberteyt der Joden is van sijn Ex^cie en Hoge Secr. Raden apostille op het versoeck der Broederen gegeven, dat de Joden sal alle excercitie, die ergernisse mochte geven, geboden worden in te binden, eñ haar dingen in 't secreet te doen, dat den passanten op de straat geen ergernisse gegeven worde; oock den fiscael gelast hadden tegen deselve te vigileeren. De-

put. sullen oock bij den Fiscael aenhouden daar in sijn devoor te doen, en voorts alle middelen aenwenden om haare vrijheyt meer en meer te beletten.

9. Art. 2 Sess. 3. Nopeñ de godtloosheyt der Negros, hebben sijn Ex^cie^ eñ Hoge Secr. Raden oock apostille gegeven, datter ordre sal gestelt worden, datse des Sondaachs tot het gehoor des predicatie sullen comen, en den sabbat niet ontheyligen met wercken ofte dansen. Dat oock yeder sijn eygen vrouw sal hebben, en hoererij en overspel, so veel mogelijck is, onder deselve voorgecomen. En hebben haare E. daer na weder belooft een placcaet hier tegen te stellen.

10. Art. 3 Sess. 3. Tegen de grote hoererije en overspel hebben sijn Ex^cie^ en Hoge Raden belooft in het placcaat, tegen de bloetschande gestelt, te handelen, en de predicanten sullen daar tegen insonderheyt haare p̄dicatien aenstellen.

11. Art. 6 Sess. 3. 'T placcaat tegen het lichtveerdich vloecken en sweeren is van sijn Ex^cie^ eñ Hoge Secr. Raden belooft, en d'h. Assessor belast te maken eñ aen te laten slaan.

12. Art. 7 Sess. 3. Rapport gedaan van het costgelt der predicanten, als dat sijn Ex^cie^ en Hoge Secr. Raden geschreven hadden aen de Vergaderinge der XIX en hetselve gerecommandeert, eñ belooft 'tselve noch eens te vernieuwen.

13. Art. 9 Sess. 3. Aengaañ Elsken Groenewals refereert de kercke van Paraiba, in de attestatie haar gegeven, haar satisfactie gedaan te hebben vañ voorgaañ misdaat, en is also op 't Recif tot de cōmunicatie toegelaten.

SESSIO 2.

Art. 1. Ad art. 1 Sess. 4. Aengaañ 't getal der predicanten, blijft vrij cleyn; doch dewijl men verstaat, dat de XIX besloten hebben noch negen predicanten herwaarts

over te senden, sal aen haare E. geschreven worden, sij geliefden haare beloften te voltrecken. [1])

2. Art. 2 Sess. 4. Wat aengaet 't getal der sieckentroosters, is nu redelijck in getal, doch evenwel, dewijl men verstaat, datter noch capitale schepen en garnisoenen sijn, dewelcke noch niet voorsien en sijn, sal de E. Vergaderinge der XIX gebeden worden in 't senden te continueren.

3. Art. 3 Sess. 4. 'T versoeck van een kerck in Olinda is toegestaan eñ gevolcht, eñ de Papisten is verboden nieuwe kercken wederom te bouwen.

4. Art. 4 Sess. 4. 'T vertreck des sieckentroosters in Rio Grande is toegestaan.

5. Ad art. 7 Sess. 4. Betreffeñ d'oude Gravamina aengaañ de groote vrijheyt der Joden, Papisten, Negros, ontheyligen des sabbats, vloecken, sweeren etc., is gesproken art. 6, 8, 9, 11, Sess 1. Aengaañ het maalen op den sabbat is van sijn Ex^{cie} en Hoge Raden geantwoort, dat daar in sal geremedieert worden, door het placcaat tegen de profanatie des Sabbaths. Nopeñ het doopen der sieckentrs, daar in is voorsien, eñ de delinquanten daar over behoorlijck gecensureert.

6. Art. 1 Sess. 5. Aengaañ de moetwillige verlatinge der Brasilianen, of die door oorloch geschiet, is van sijn Ex^{cie} eñ Hoge Raden geantwoort, dat die sake, also se van verder consequentie is, in verder bedenckinge genomen werde. Ondertusschen recommanderen de predicanten, prin-

---

1) In de acta der Zuid-Holl. Synode 1641, ... op dit artikel aangeteekend. „Wort nodigh geacht te vernemen bij de Heeren Negentienen of de negen beloofde predicanten na Brazil gesonden sijn: so ja, sal men de vermelde heeren daer over bedanken eñ recommanderen in den goeden ijver te willen voortgaen, tot verbreydinge van de H. Waerheyt; so neen, sal men haere Achtb. versoeken daerin geen tijt te willen versuymen. Eñ bij dese occasie wort eenen Florentius Steraerts, uyt het lant van Cleeff, voor gerecommandeert aengenomen, om hem te vorderen bij de West-Ind. Comp. tot dienste van Godes Kercke.

cipalijck de predicanten der Brasilianen, devoor te doen bij yeder der gescheydene Brasilianen in 't particulier, om deselve bij den ander weder te brengen, daer toe de Capiteynen der Aldeen haar de hant sullen bieden. Doch overmits de predicanten daar in haar beste doen eñ het selfde van weynich effect is, worden haare E. gebeden hier over haar E. breder te verclaren eñ te stellen een directeur, door welcken de gesepareerde mogen geciteert worden.

7. Art. 3 Sess. 5. Na alle vriendelijck versoeck van de Classe gedaan aen D. Dappero, sijn E. woude dese Gemeynte langer met sijnen dienst bijstaan, is hem sijn vertreck toegestaan.

SESSIO 3.

Art. 1. Op dese Sessie sijn aengecomen de Broeders van Paraiba, welcke belet waaren geweest, door stille en contrarie winden, eer te arriveren, met namen: D. Samuel Bachiler, predicant; Sr Menso Franss., als ouderling; D. David Dooreslaer, pr. onder de Brasilianen. En sijn vañ Vergaderinge gewellecomt, eñ hebben haar credentie overgelevert en is voor goet aengenomen.

2. Is goetgevonden de verhandelinge vañ voorgaañ dach de Br^ren^ van Paraiba voor te lesen, eñ is de resolutie derselve toegestaan.

3. Volgens het besluyt Classis Extraord. anno 1639, is D. Oosterdach afgedanckt eñ na huys gesonden eñ D. a Stetten aengenomen en na de Cabo gesonden. [1])

---

1) Acta der Z.-Holl. sijn 1641.

„Dewijl hij wort afgedankt sonder daer bij eenige redenen ofte fouten te allegeren, acht het Synodus behoorlick te zijn, eñ dat men 't haer sal aenschrijven, datse ofte in haer acten bekent maken so wel de misdaden, als de censuren tegen sodanige, ofte immers datse bij beslotene missive sulx overschrijven aen den Synodum ofte Classen, onder welcke die predikanten souden mogen resorteren ofte geresorteert hebben, op

Sessio 4.

Art. 1. Is gerapporteert vañ pred. van Tamarica, hoe bijna in een jaar tijt geen consistorie aldaar is gehouden, eñ dat dewijl de ouderlingen na Gojana vertrocken waaren. Doch vermits men in sulcken grooten swaaricheyt de kercken niet moet laten vervallen, is goetgevonden D. Kesselerum eñ D. Dooreslaar daar na toe te senden, om den predicant aldaar behulpelijck te sijn eñ na andere ommesien, die daer toe bequaam mochten sijn.

2. Betreffeñ de plaatsen daar geen Kerckenraat is, sullen de predicanten aldaar allen vlijt aenwenden, om een Gereformeerde kercke te krijgen, eñ dewijl der so een strickte order niet gehouden kan worden ontrent de cōmunicatie, sullen met goede cautie haer daar in dragen, de namen der gener die als passanten cōmuniceeren, aenschrijven, oock alle kerkelijcke saeken, eñ sullen gehouden sijn met de naaste consistorie correspondentie te houden, ja, haare difficulteyten aeñ selve over te senden.

3. Is rapport gedaan van D. Dooreslaer, p̄dicant Brasilianen, hoe hem niet berout des arbeyts onder haar; dat de kinderen redelijck avanceren in kennisse, ja, eenige bedaachde door daachlijx onderwijsen tot so verre gecomen, dat sij het H. Avontmael metten eersten hadden cunnen ontfangen, so den troebel sulx niet hadde verhindert. Oock rapport van de twe schoolm̄rs D. Dionysio eñ D. Kempio, dat sij haar oock naerstich queten in de kinderen te onderwijsen.

4. Maer wert bij denselven a Dooreslaer geclaecht, dat

---

dat men oock hier te lande op sulcke ongeregelde predicanten in leere, leven ofte ordre sorgvuldelick mogt letten."

Men kan uit deze opmerking opmaken, dat de Classicale Acta van de extraordinaire Vergadering van 25 Maart 1639, door de Z.-Hollandsche Synode niet ontvangen waren.

het reglement, bij sijn Ex^cie en Hoge Secr. Raden voorgeslagen, in 't regeren van̄ Aldeen, niet werde gepractiseert, en̄ wenscht oversulx, dat hier inne order mochte worden gestelt.

5. Claacht oock, dat somtijts eenige Brasilianen wechliepen, en̄ also van hare vrouwen scheyden̄, opgehouwen wierden van de Portugysen. Remedie hier tegen wort bij de Vergaderinge gestelt, dat sijn Ex^cie en Hoge Secr. Raden werden aengesproken, dat geen Brasiliaen, sonder consent van sijn opsiender, mochte uyt sijn Aldea gaan woonen, noch dat geen inwoonder deselve sal mogen ophouden, sonder verwittinge van̄ Capiteyn der Aldeen.

6. Wort vorder bij denselven a Dooreslaar geclaacht, dat sijn E. den swaaren dienst alleen niet conde uytvoeren; wenschte derhalven dat hem een van̄ Br̄rs mochte worden toegevoecht, om het werck des Heeren met meerder vrucht te cunnen uytvoeren. Hier op heeft de Vergaderinge hoochnodich geacht na een hulpe uyt te sien, dewijl de distantien en̄ menichte der Aldeen dit vereyschte.

Sessio 5.

Art. 1. Is goetgevonden D. Eduardū aen te spreken, van welcken de Vergaderinge bescheyt hadde, nu redelijck in de Portugysche tale geoeffent te sijn, om met vrucht onder de Brasilianen te verkeeren, en̄ hem met redenen te p̄suaderen, hij wilde sich daar inne laten imployeeren.

2. D. Eduardus heeft dit goetvinden des Classis en het versoeck toegestaan.

3. Is vorder geordineert dat D. a Dooreslaar d'Aldeen bij Paraiba, en D. Eduardus, die von Gojana en Tapizerica soude waarnemen, doch alles onder ratificatie van sijn Ex^cie en Hoge Secr. Raden, welcke daar van aengesproken sijn̄ 'tselve hebben geapprobeert.

4. De predicanten der Aldeen sullen gehouden sijn

nauwe correspondentie te houden, eñ so dickwils als mogelijck bij den anderen te comen:

5. Art. 6 Sess. 1. Aengaañ de corte onderwijsinge des geloofs, bij eenige Brrs gestelt en oversien, is goet gevonden na 't Vaderlant over te senden, om in drie talen gedruckt te worden, te weten Nederduyts, Portugys, Brasiliaens. ¹)

6. Dewijl d'inwoonderen van Gojana over lang geclaecht hebben, hoe haer een predicant nodich was, is verstaan, also D. Eduard., als de naastgesetene, daar alle 3 weken sal gaan p̄diken.

7. Sijn voor dese Vergaderinge gecompareert een Jode eñ Jodinne, welcke te voren vañ Gereformeerde Religie p̄fessie doeñ, eñ van haar eerste man, welcke oock vañ religie was, een soontgen hebbeñ, 'tselve tot het Joden-

---

1) Acta der Z.-Holl. Synode 1641:

„Wort geoordeelt, dat de classis voors. haer sulx niet en magh onderwinden, veel min in eenige talen te laten drucken, sonder visie eñ approbatie van eenige respective Synodus deser landen, eñ sal 'tselve haer per Deput. Syn. aengeschreven worden datse in saeken leere en ordre betreffende, willen gaen in eenigheyt, advys eñ raet met de gemeyne kercke deser landen. Zijn oock eerst de Heeren XIXen, daer na de Bewindh. ter Camer te Amsterdam versocht per missive der Synode te geven visie van 't exemplaer eñ te surseren den druck: eñ dewijle geen genoegsame antwoorde toegekomen en is, zijn daer over haer Ed. Gr. Mog. met een schriftelicke remonstrantie begroet, dewelcke den druck te Enckhuysen angegeven hebben te surseren tot naerder ordre en geresolveert hebben bij de Vergad. van de XIX te vernemen hoe het hier mede gelegen is. Wort oversulx dit bevolen de directie eñ sorge der ordin. Gedeputeerden.

Acta Syn. Z.-Holl. 1642. „Nopende het overgesonden vraegboexken hebben Deputati den druck daer van (met alle haere devoyren daer tegen aengewendt) niet konnen beletten. Bij dese occasie is eenen Florentius 'treraerts uyt het lant van Cleef (die in de verleden Synode voor gecommandeert was aengenomen) verclaert om sijn dissoluyt leven niet meer recommandabel te sijn.

dom gebracht hadde eñ laten besnijden. Waar over d• Jo vrienden van 't kint in Vranckrijck doleereñ, versochte hulpe in desen, om het kint bij haar te krijgen. De Jo dinne eerst binnen geroepen sijñ, is gevraacht van wa religie sij in Vranckrijck p̄fessie dede?

Antw. vañ Gereformeerde.

Daer na, wie haar vader was geweest?

Antw. Jean Ay Sjeur de Parier, Collegii Toarcensis.

Voorts, waer sij desen man getrouwt hadde?

Antw. te Rochelle, eñ dat in de Paapsche kerke.

Daar na, waar sij afgevallen was van haar eerste religie?

Antw. tAmsterdam.

Gevraacht waar haer kint besneden was, in wat ouderdom eñ waarom sij het daar toe geperst hadde?

Antw. tAmsterdam, out tien jaaren, en dat het kint sich selfs vrijwillich hadde laten besnijden, dat het selfs de moeder daar toe gequelt hadde.

Daar na de Jode binnen geroepen sijnde, sijn hem oock eenige vragen voorgestelt eñ heeft daar op geantwoort, hij was van natie een Fransman, sijn vader van p̄fessie een papist, die in sijn jonckheyt wert gedoopt, maar van sijn vader heymelijck in 't Jodendom onderwesen en besneden in Hollant over drie jaaren. Dat hij dese vrouwe te Rochelle in de Paapsche kercke hadde getrout; — dat sijn wijfs voorsoontjen eerst over 14 maanden besneden was, doch tegen sijnen wille; — dat het kint selfs daar om hadde gebeden, dat hij oock sijn wijf daer toe noyt gequelt hadde om haar vorige religie te verlaaten. 'Twelck aangehoort sijnde, is goetgevonden dat D. Deput. bij sijn Ex^cie^ eñ Hoge Secr. Raden sullen aenhouden, dat deselve personen na 't Vaderlant mogen gesonden worden, eñ het soontjen bij sijns vaders vrienden, om van deselve in de Christlijcke Religie onderweesen te worden.

SESSIO 6.

Gravamina.

Art. 1. Wort geklaecht, dat veel vrouwen van hare mannen wonen, eñ op andere plaatsen huyshouden in tijt van vrede, selfs de mannen in vaste plaatsen woneñ.

Remedie: Behooren echte luyden, van wat staat sij sijn, bij malcanderen te woonen, en sullen Dep. hier over sijn Excie en Hoge Secr. R. begroeten.

2. Dat de sieckentrs alhier met onlust haaren dienst betreden, clagende over het cleyn rantsoen datse ontfangen en geensins tot nootlijck onderhout kan strecken; datse minder rantsoen hebben als de schoolmrs, daar sij nochtans van hoger qualiteyt sijn, eñ de schoolmrs van de kinderen so vele trecken, datse hebben te leven.

Remedie: Deput. sullen bij sijn Excie en Hoge Secr. Raden verhooginge van rantsoen der sieckentrs versoeken.

Quaestiones.

2. Of het niet geraden is, om het cleyn getal der predicanten, dat die Brrs, die eenige garnisoenen ontrent haar hebben gelegen, deselve altemet met een predicatie versorgen, so het sonder schade haarer kercken geschieden kan.

Antw. Ja, en sullen Dept. versoecken, dat sulx op kosten vañ Compnie geschiede.

2. Alhoewel dat de kercken verre van malcanderen gelegen sijn, of niet nodich was, dat evenwel de visitatie der kercken door D. Deput. wat dickwilder geschiede.

Antwoort: Ja, so het kan geschieden sonder versuyming van sijn eygen Gemeynte.

3. Wie de macht heeft de predicanten te senden, als het de noot vereyscht, so uyt d'een plaats in d'ander, off als deselve uyt 't Vaderlant comen eñ noch geen gemeynte hebben.

Antw. Wort verstaan, dat dit alleen toecomt den Class., en, wanneer deselve niet kan gehouden werden, D.

Deput., en dat op dese wijse: Daar Kerckenraden sijn, sullen sij dat doen met voorgaan̄ communicāe en consent van dien, op dat niet schijne dat hen predicanten werden opgedrongen. Daar geen Kerckenraat is, sullen het doen de Gedelegeerde na haar goetduncken: alles bij p̄visie tot den naaste Classe eñ met kennisse eñ app̄batie van sijn Ex[cie] en Hoge Secr. Raden.

SESSIO 7.

Art. 1. Men is gecomen tot het lesen der brieven, en voor eerst den brief van d'E. Heere Jacob Hamel, uyt naam van d'EE. H. Bewinthebberen, gedateert 16 Jan. 1640.

1. Haar vlijt aengewent om het getal der predicanten hier te vermeerderen.

2. Haare vreuchde over den goeden segen des Heeren over den dienst D. a Dooreslaer onder de Brasilianen.

Over welcke 2 pointen haar E. beleefdelijck sal bedanckt worden.

3. Een voorslach of de Brasilianen niet so wel in de Duytsche tale souden cunnen onderwesen worden, als in de Portugysche? En is geoordeelt voor eerst, dat men uytsien sal na 2 schoolm̄rs, die huysgesin hebben, en deselve in de Aldeen te laaten wonen om de Brasiliaensche kinderen in Nederlants te leren lesen, schrijven etc., eñ op dat de Brasiliaantgens, door conversatie der kinderen van̄ schoolm̄ren, oock de tale mettertijt mochten leeren. 'Twelck sijn Ex[cie] en H. Secr. Raden voorgedragen sijn̄, 'tselve hebben geapp̄beert.

4. Hoe de Camer van Amsterdam de Synodale acten, mitsgaders eenige boecken hadde gesonden, waar van men geen bescheyt gekregen heeft, als dat de boecken souden gecomen sijn.

2. Daar na is gelesen de brief des Classis van Amsterdam, inhouden̄: 1. Een verwonderinge dat wij d'Acta Syn.

Noorthol. niet gekregen hebben, welcke wij alsnoch verwachten. 2. Hoe de Classis 't meeste part van onse Gravamina de Vergaderinge der E. XIX hadden voorgedragen ῖ op 't hoochste gerecommandeert, waar over de Classi l bedanckt worden, hoewel wij de goede vruchten noch aar verwachteñ sijn. 3. Een versoeck dat men voortaan n hare E., so der eenige kerckelijcke p̄sonen sonder estāe overcomen, met een advysbrief soude verwittigen t d'oorsaeck van sulx sij, ofte 'so sij in eenige acten noteert sijn geweest, in hare attestatien of nevensgaañ even soude aenwijsen, op datse door d'eerste niet be- gen, noch door d'andere in twijffel gebracht wierden: elck voortaen sal geschieden.

3. Voorts sijn gelesen brieven vañ Classe van Walchen, begrijpeñ: 1. Haer goetwillicheyt eñ yever om voor se kercken te sorgen, waar over haar E. sal bedanckt rden, eñ gebeden daar in te continueren. 2. Een eernch versoeck dat de p̄ponent Jan Michielss. tot den H. inst mochte gep̄moveert worden. Waar op de Vergadege acht nemeñ, na rijpe deliberatie geoordeelt heeft or tegenwoordich noch niet dienstich te wesen, maer et hem noch een weynich te patienteren, tot dat de Vergaderinge wederom bijeen soude comen, eñ dat men alsan op sijn p̄motie soude letten. Redenen daar van sullen Deput. den Classi van Walcheren schrijven.

SESSIO 8.

Art. 1. D. Joannes Michielss. de resolutie des Classis verstaan hebbeñ, oock also sijne jaaren ten eynde gecomen waaren, heeft aen dese Vergaderinge sijn afscheyt na het Vaderlant gesocht, daar bij oock een getuygenisse van sijn p̄soon; eñ is hem beyde toegestaan, eñ sijn attestatie sal hem geschreven worden bij de Gedelegeerde.

2. Is voorgestelt, offer oock eenige veranderinge der plaatse soude geschieden onder den Broederen, eñ goet-

gevonden, dat neen; dan dat voortaen de Porto Calvo en de Cabo S. Augustijn sullen staan onder de consistorie van 't Reciff, de predicant van d'Aldeen in Gojana onder Tamarica, eñ de predicant van d'Aldeen van Paraiba onder de kercke van Paraiba.

3. D. vander Poel heeft op sijn versoeck van de kercke tot Paraiba verlof gekregen na Hollant te gaan, doch na 7 of 8 maanden weder te keeren, dat de Gedeputeerde consenteerden met ap̄pbatie van sijn Ex^cie en Hoge Secr. Raden, also sijne jaaren geexpireert waaren.

4. De kerke van Paraiba, also D. vander Poel na Hollant vertrock, heeft beroupen D. Bachiler, Engels predicant, om voortaan in haar gemeynte in duyts te prediken; en is vañ Gedeputeerde voor goet gevonden onder ratificatie des Classis, welcke het daar bij laet blijven.

5. In plaatse D. Kesseleri, die in Dapperi plaatse getreden was, is met de meeste stemmen tot Deputatus Classis vercoren D. Plante.

6. D. Bachiler is geordineert de toecomeñ Classe te prediken.

7. Henrick Straten heeft een requeste overgegeven om hier te lande het ampt van sieckentr̄r aen te vangen, allegereñ dat hij daar voor aengenomen was, 'twelck hem afgeslagen wort, dewijl hij geen instructie vañ Kerckenraet mede brocht, off eenich getuygens van sijn leven.

8. Censura Morum gehouden, niet straffwaerdich gevonden, is de Vergaderinge na aenroepinge van Godts H. Name met vrede gescheyden.

Onder stont:

Joh. Eduardus,
p. t. *Scriba Classis.*

TIENDE VERGADERING.

10 Mei 1873.

Bibliotheek. — Romeinsche sleutels. — Hunnebedden in Denemarken. — Charter 1094. — Portretten. — Classicale acta van Brazilie.

BIBLIOTHEEK.

Ten geschenke ontvangen:

Van het Stedelijk Bestuur van Utrecht:

Verslag van den toestand der gemeente Utrecht over 1872. Utrecht, 1873. 8°.

Van den Schrijver:

Dr. H. Rump, *Literarischer Handweiser*, n°. 134. Münster, 1873. 8°.

In ruiling ontvangen:

Van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, te Batavia:

Tijdschrift, XVIII. 2. XIX. 5. XX. 1. Batavia, 1871. 8°.

Notulen, VIII. Batavia, 1871. 8°.

Verhandelingen, XXXIV, XXXV. Batavia, 1870. 4°.

ROMEINSCHE SLEUTELS.

De Heer Dr. G. A. Hulsebos vertoont een sleutelring en sleutels, die hij acht van Romeinschen oorsprong te zijn, en waarvan hij het gebruik toelicht door sleutels en sloten uit het Museum van het Prov. Utrechtsch Genootschap, die men stellig weet van de legerplaats te Vechten afkomstig te zijn.

DEENSCHE HUNNEBEDDEN.

De Heer Vermeulen legt de afteekening over van twee Hunnebedden in Denemarken, naar de natuur vervaardigd door den Heer Burman Becker te Kopenhagen.

CHARTER 1094.

De Heer Vermeulen geeft ter bezichtiging het oudste echte Charter berustende in het Provinciale archief van Utrecht, van het jaar 1094, benevens een (zijns inziens) valsch Charter van 1085.

PORTRETTEN.

De Heer Nijland geeft ter bezichtiging eene serie van portretten uit zijne verzameling.

CLASSICALE ACTA VAN BRAZILIE.

Vervolg der voorgaande Vergadering bladz. 371.

VII.

ACTA Classis Brasil.:, gehouden op 't Reciff de Pernambuco, 21 Nov. 1640.

Bij aenvang van de Vergaderinge heeft D. Bachiler gedaan een p̄dicatie uyt Heb. 2 v. 14, en̄ is daar over bedanckt, nadiense stichtelijck en̄ met Godts Woort conform geoordeelt was.

Na aenroepinge van̄ Naam des Heeren door D. Plante, sijn gelesen de credentien der afgesondene Broeders, die geformeerde kercken hebben, en sijn geapp̄beert.

Sijn verschenen:

Fredericus Kesselerus, Joachimus Solerus, Franciscus Plante,	Predicanten	van 't Reciff.
Mattijs Becks, Ouderling.		
Samuel Bachiler, Cornelis van der Poel,	Predicanten	tot Paraiba.
Eduart van Munnickhoven, Ouderl.		
Theodorus Polhemius, Predicant Lambert Lievenss., Ouderling		tot Tamarica.

Nicolaus Vogelius,	Predicanten tot	Porto Calvo.	
Jodocus a Stetten,		Cabo S. Augustijn.	
David a Doreslaer,		Mauritia.	Onder de Brasilianen.
Johannes Eduardus,		Tapezerica.	

D. Rabberius Echolt wort wegens de veerheyt der plaatse geexcuseert.

Sijn gelesen beroepinge, dimissie, testimonia, Ketelii,

eñ sijn de Vergaderinge wel gevallen, en is hij oock gee voor een lit derselver aengenomen.

Tot Directores sijn vercoren: Praeses D. Fred. Kesse rus, Assessor D. Sam. Bachiler, Scriba D. Fran. Pla

De tijt van bijeencomste is beraemt des voormiddaa van 8 tot 11, namiddaachs van 3 tot 6.

SESSIO 1.

Art. 1. ad. art. 2 Sess. 1. Aengaende het placcaat teg de bloetschande is door diligentie vañ heer .... Walbeeck, voort na 't voorleden Classe ingestelt en aeng slagen, rapporteren de Broeders van Tamarica, datse m Peter van Haerlem, die in voortijden eenich goet van de armen genomen hadde, veraccordeert sijn, mits betale een sekere somme gelts, so vele sijn gelegentheyt ver mochte, waar bij het Classis dese sake laat berusten.

3. Art. 5 Sess. 1. Het placcaat tegen d'ontheylinge des Sabbats, is mede gepubliceert.

4. Art. 6 Sess. 1. Wat aengaat de vrijheyt der Papisten, waar tegen een placaat belooft was van sijn Ex^cie en Hoge Secr. Raden, datse haaren godsdienst souden alleen binnen de muyren van haare kercken houden, of geen ergernisse geven aen anderen, op pene van haare vrijheyt te verliesen etc.; doch sij, blijveñ bij hare meer als voorgaañ excessen, ja oock eenige munniken, voor desen van hier vertroken, wederkeren met brieven van den Paus, — Wort goetgevonden 'tselve placcaat van sijn Ex^cie en Hoge Secr. Raden wederom ootmoedelijck te versoecken, om tegen sodanige abuysen en incruyperije derselver na vermogen te arbeyden.

5. Vande stouticheyt der Joden (art. 8) sal in gravaminibus gehandelt worden.

6. Wat belangt de Negros in hare godtloosheyt, had-

1) Door vocht uitgewischt.

n sijn Excie en Hoge Secr. Raden belooft, datter ordre ude gestelt worden, datse souden comen tot 't gehoor n Gods Woort, eñ dat een yegelijck sijn eygene vrouwe ude hebben, hoererij en overspel verhindert worden; aar toe oock een placcaat soude worden gemaackt. Doch so 'tselve tot nochtoe niet is geschiet, sal men sijn Excie Hoge Secr. Raden instantelijck versoecken, dat voor-oemde placcaat metten eersten mach in 't werck gestelt orden.

7. Het placcaat tegen overspel, hoererij, vloecken en eren is in voorgaañ gepubliceert.

8. Verclaaren sijn Excie en Hoge Secr. Raden brieven tfangen te hebben van d'E. Heeren XIX, waar in be-nt gemaackt wert, dat de predicanten voor yeder van re kinderen hier te lande ontfangen souden tot kostgelt gl. ter maant.

9. Van 't getal der predicanten sijn nu al eenige aen-comen, eñ wort met blijschap verstaan datter noch 4 der wegen sijn, waar bij desen articul blijft berusten.

10. Het maalen op den Sabbat is bij placcaat verboden, belooft 'tselve wederom te vernieuwen.

11. Apostilleeren sijn Excie en Hoge Secr. Raden, dat publicatie van placcaat in de Aldeas, alle Brasilianen llen belasten sich bij haare vrouwen te vervoegen, ter laatse daar se gewent sijn hare woningen te hebben, en lat de Capp. van d'Aldeen scherpelijck sal aengeschreven worden datse sullen sulx doen nacomen. Doch also dit sel-vige noch niet en is geschiet, sullen sijn Excie en Hoge Secr. Raden aengesproocken worden, sulcx mochte metten eersten vernieut worden.

12. Rapporteert D. Keslerus, dat sij volgens haren last op Tamarica sijn geweest, eñ alhoewel daar noch weynich stoff was, datse nochtans twe bequame p̃sonen tot ouder-lingen eñ een tot diaken hadden gestelt, waarin het Clas-is te vreden is en haare E. bedanckt.

Sessio 2.

Art. 1. Is ingestaan Cornelis Jacobss., siekentr̄ in Poujouha, versoeckeñ dat hij met den eersten na 't Vaderlant gaan mochte, om oorsake sijn vrouwe andersins lichtlijck in armoede vervallen soude. Geantwoort: hij sal sijn tijt uytblijven.

2. Rapporteren D. Deput. het apostil sijn Excie en Hoge Secr. Raden, luydeñ aldus: „De Capp̄ in d'Aldeen sal oock aengeschreven worden haar precys na haare instructie te reguleeren, op pene van cassatie, en d'ongehoorsame cunnen ons door de predicanten D. a Dooreslaer eñ D. Eduardū aengedient worden, op dat door straffe van deselvige onse goede intentie dies te beter effect geniete"; waar op de Broederen predicanten der Brasilianen te kennen geven, dat het reglement in d'Aldeas ingevoert is.

3. Apostil van sijn Excie en Hoge Secr. Raden tegen de clachte van het wechloopen der Brasilianen van haare egaden: „Fiat, eñ is naar luyt van haare instructie." Maar also door experientie vañ voors. Brasilianen bevonden wort, dat nootsakelijck dese sake door een placcaat sal moeten geremedieert worden, eñ daarom goet waar, dat in 't placcaat d'indaginge der gener die hare egaden moetwillichlijck verlaten hebben .....[1]), Sess. 1 art. 6, huius Classis wierde bijgevoecht een verbodt, dat niemant van d'inwooders des lants sal vermogen eenige Brasiliaansche man of vrouw buiten weten, veel min tegen wil en danck van diegene die opsicht op d'Aldeen hebben ...... dienst op te houden. Eñ moste dit verbodt uytgestreckt worden sowel ten aansien van ongehoude als gehoude[2]), op dat niemant over het ophouden van de gehoude sich quame te verschoonen, mits te seggen niet geweten te hebben dat het

1) Dit en eenige volgende woorden door vocht uitgewischt.

2) d. i. ongehuwden en gehuwden.

gehout p̄soon was, 'twelck andersins meermalen soude
:hieden, so ...... met waarheyt.

. Is alles volvoert door de versendinge D. Eduardi
er de Brasilianen, die verclaart sijn dienst tot noch
niet vergeeffs geweest te sijn.

. Correspondentie wort onderhouden tusschen de pre-
nten onder den Brasilianen so vele mogelijck is.

. Belangeñ de corte onderwijsinge des geloofs in 3
en, verclaaren Deput. dat deselvige van haare E. is
-gesonden aeñ XIX om gedruckt te worden.

. Refereert D. Eduardi, dat hij volgens d'orde des Clas-
de bedieninge in d'Ingenios van Gojana waarneemt,
.r versoeckt, dat aldaer een ander predicant mochte
den ingevoert, vermits hij het niet wel can waernemen,
ler versuym der Brasilianen. Hier in sal voorsien wor-
, so haest alsser eenigen predicanten uyt 't Vaderlant
en aencomen.

. Noopeñ de jood en jodinne met haar kint, refereren
ut., dat het kint door ordre van sijn Ex^cie^ en Hoge
rete Raden is versonden na het Vaderlant aen D. Ri-
, als aen 'tselve verwant; dat oock sijn Ex^cie^ en Hoge
r. Raden beloften gedaan hebben tot het versenden der
ers, 'twelck niet is geschiet. Wort oversulx goetgevon-
, sijn Ex^cie^ en Hoge Secr. Raden andermael te versoec-
, dat dit oock mochte worden volvoert.

). Op de clachte van het verscheyden wonen van vele
chte luyden, refereren Deput. het volgeñ apostille van
Ex^cie^ en Hoge Secr. Raden: „Men is geresolveert, tot
:hneminge van dese ongeregeltheyt, hier eñ in andere
rtieren de getroude personen onder één Comp̄nye te
ngen, eñ die Comp̄nye als dan te houden leggen, son-
van daer te lichten, op dat also de bijeenwoninge van
eëchte luyden na het versoeck des Classis mach geduy-
wesen." Wort oock vorders verstaan, dat so een Com-
ye is opgericht, sulx dat de Classis sich gaerne vernoe-

gen soude, so niet verscheyden exempelen van echte luyden, van een woonen̄, overbleven. Sulx goetvinden sijn Ex^cie en Hoge Secr. Raden met alle eerbiedicheyt andermaal te begroeten, om een placcaat te laten aenslaen, ten eynde also gehoude luyden geconstringeert worden in alle vaste garnisoenen den anderen bij te woonen.

10. Sijn Ex^cie en Hoge Raden sullen den sieckentroosters so hogen costgelt laten volgen als den schoolm̄rs, en wort alrede gepractiseert.

11. D'oncosten der predicanten in 't waarnemen der bijgelegener garnisoenen, of waarse amptswegen mosten wesen, sullen vallen tot last van de Comp̄nye.

12. De visitatie der kercken sal geschieden so dickwils alst mogelijck sal sijn.

13. Sullen ('tgene noch niet geschiet is) 2 Duytsche schoolm̄rs in d'Aldeen gestelt worden bij d'eerste gelegenheyt. Wort oock verstaan, dat eenige boecken uyt 't Vaderlant ontboden, aengecomen sijn, als oock Acta Synodi Noorth., ab anno 1618 usq. ad 1637 etc. Waar bij verstaan wort, dat de navolgen̄ van jaar tot jaar sullen begeert worden. De andere nagelatene boecken, als Postillen Schulteti, kleyne psalmboecken, hebben sijn Ex^cie en Hoge Secr. Raden aengenomen 'tselve aen de E. XIX te remonstreeren.

14. De brieven aen den E. Classen van Amsterdam en Walcheren sijn door Dep. volgens last des Classis geschreven, gelijck oock testimoniū Johannis Michielss.

15. Is binnen gestaan Peter Willemss., sieckentr. op 't fort Orangie, versoeken̄ metten eersten na 't Vaderlant te mogen verlost worden. Is hem sulx afgeslagen.

16. Den 2^en art. Sess. 8, is te verstaan alleen van correspondentie.

17. Wort allesins verstaen, dat nodich is datter meer p̄dicanten in d'Aldeen gestelt werden. D. a Dooreslaer maakt bekent de bequaemheyt D. Kempi, tegenwoordich

schoolmr̄ onder de Brasilianen, om tot het predicamt te kunnen gepromoveert worden. Wort geantwoort denselven tot de p̄positie toe te laten, nademael hij voor desen hier schoolmeester geweest is, eñ in de Portugysche tale wel ervaren, goede getuygenisse hebbende van sijnen goeden dienst eñ ijver, eñ dat ondertusschen op sijn wijder ...... iñ toecomeñ Classe sal achtinge gegeven worden. Hier bij sal veranderinge van sijn tractement als p̄ponent versocht worden.

8. Deselve versoeckt mede D. Dionysius, schoolmr̄ onder de Brasilianen. De Vergaderinge hoût sijn versoeck voor gerecōmandeert, en dat in den naasten Classe hier van sal gesproken worden. Doch also hij, vrouw en kinderen hebbeñ, in groote arbeyt sijn tractement niet genoech is, sal bij sijn Ex[cie] eñ Hoge Secr. Raden vermeerdinge van dien versocht worden.

SESSIO 3.

Art. 1. Aengaeñ kerckelijcke plichten is omgevraacht, of oock deselve na behooren wierden geobserveert, de kerckelijcke discipline geoeffent, de consistorien gehouden, het Nachtmael des Heeren bedient, visitatien aengestelt etc. Doch en is, Godt lof, niet anders als goede ordre in vele, en redelijcke, na vermogen en gelegenheyt, in d'andere plaatsen bevonden.

2. D. a Dooreslaer rapport doeñ van den aenwas der Brasilianen in de Relige, verclaert so verre gecomen te sijn, dat hij onder haer voor d'eerste maal het Nachtmaal des Heeren gehouden heeft met eenige p̄sonen.

3. D. Eduardus maact mede bekent het sijne na vermogen gedaan te hebben, in het catechiseeren en onderwijsen in de beginselen der Religie; dat oock haare 2 schoolmr̄s haar devoor deden. Verhoopt door Godts genade, dat haar arbeyt niet te vergeefs wesen sal. Wort hier bij

vernieut, ex class. anni 1638, dat de ouders bij gelegenhe
vermaant sullen worden haar kinders school te senden.

4. D. Soler stelt voor, dat in d'Aldea van sijn Excie ee.
Brasiliaen is, in de beginselen der Religie, leesen en schrij
ven redelijck ervaren, bequaam om de Brasilianen t'onder-
wijsen. Wort gevraacht of sijn hulpe daar nodich is. 'Tselve
stelt voor Eduardus, die gelijcken heeft in sijn plaatse. —
Wort geantw. Ja, en dat van sijn Excie en Hoge Secr. —
Raden een tractement voor haer sal versocht worden.

5. Is ingestaan Carel Carelss., sieckentr, vertoonende
sijne instructie, begeren̄ te gelijck een plaats van sijne
residentie. Is beneffens dese bij sijn Excie en Hoge Secr. —
Raden goetgevonden, dat hij op 't Reciff sal blijven, en
dat den tegenwoordigen siekentr hier ter plaatse so lange
tot sijn aenstaan̄ vertreck sal gecontinueert worden, en
den schoolm̄r alhier in Mouristadt, en den sieckentr in
Mauristadt in 't clooster sal verplaatst worden.

6. Wort gevraacht of oock een p̄ponent, bij gebreck o
absentie van̄ predicant, sal vrij staan te trouwen? Wo
geantw. Ja.

7. Wort gevraacht of oock persoonen, die hare voorig
p̄clamatien sonder verhinderinge hebben gehadt, soude
mogen trouwen in hare privé huysen? insonderheyt bru
of bruydegom swaarlijck sieck sijnde en̄ de noot de co
firmatie vereyste? Wort geantw. op de vrage in 't gemey
Neen, maar in gestelden casu sal 't geschieden, met ke
nisse van̄ Kerckenraet.

SESSIO 4.

Art. 1. Is ingestaan Jan Lodewijcks, sieckentr, ver-
tooneñ sijn instructie en̄ attestatie, die de Vergaderinge
wel behaachde, soeckende commoditeyt van plaats tot sijne
residentie. Wort verstaan dat d'sieckentr, so tegenwoor-
dich is in 't gasthuys, na S. Antoni sal vertrecken, also

hij een Engelsman sijn, aldaer de meeste Engelsen sijn, en Jan Lod. voorts in sijn plaats succederen.

2. Philippina Penbroeck, wed. van S. Jan Bernaertss., woon. tot Paraiba, clagen datse onder beloften van Domingo Strigt, vendrich onder Cap. Robbert, versoeckt met denselven in den e. staat bevesticht te worden. Wort dese saake den Broedren van Paraiba bevolen, daerse nu woont.

3. Wort gevraacht, offer niet sowel sorge behoort gedragen te worden tot de bekeringe der Portugysen, als der Brasilianen .... waer toe also D. Soler sijn dienst psenteert met prediken .... Excie en Hoge Secr. Raden gesprooken worden op wat plaatse dit .... geschieden kan. Also oock op andere plaatsen daar de predicanten in die tale ervaren sijn, sullen de Portugysen soecken te bekeeren. Maar also weynich predicanten in die tale ervaren bevonden worden, sullen alle predicanten, insonderheyt de jonge, vermaant worden om sich in die tale so veel mogelijck is te oeffenen, en sullen dit D. Keslerus en D. Plante sijn Excie en Hoge Secr. Raden bekent maken.

4. Versoeken en vragen de Brs van Pariba, of niet Peter de Bruyn, gewesen sieckentr tot Paraiba, om sijn quaat leven, 'twelck alsnoch duyrt, en sijne lasteringe tegen Jan Michielss., waar van hij schult bekentenisse gedaan heeft, na 't Vaderlant behoorde te vertrecken, gelijck hem voor desen is belast geweest, waer toe de E. Heeren, na dien hij van sijn dienst ontslagen was, consent gegeven hebben. Deput. sullen dit selve wederom bij sijn Excie en Hoge Secr. Raden versoecken.

5. Wort gevraacht, of een predicant, van dien kerckelijck geoordeelt is dat hij de kercke Christi hier te lande niet langer stichten kan, oock een eerlijck testimonium hem bij sijn afscheyt is geweygert en geen valeet (sic) pdicatie doen mogen, alles met appbatie des Classis en der Hoge Overicheyt, — wederom mach in deselve qualiteyt, sonder

voorgaañ schultbekenninge eñ satisfactie der kercke, die hij geergert heeft, aengenomen werden?. Wort geantw. Neen.

6. Wort gevraacht, of oock een sieckentr̄ publyck sal mogen p̄diken, sonder in 't privée voor een tijt lang van een of twe p̄dikanten gehoort eñ daar na p̄paratoor geexamineert te sijn? Antw. Neen.

SESSIO 5.

Gravamina.

Art. 1. Niet tegenstaañ sijn Ex^cie^ en Hoge Secr. Raden placcaten tegen hoererij eñ overspel, p̄phanatie des Sabbats eñ het schrickelijck vloecken en sweeren, hebben doen publiceeren, doch bevonden wort dat deselve sonden noch even seer grasseeren; wort nodich geacht sijn Ex^cie^ en Hoge Secr. Raden te bidden, dat ordre worde gestelt, dat deselve door hare officiers na behooren mogen geexecuteert worden.

2. Aengesien in 't gemeyn, eñ in 't bijsonder vañ Comp^nys^ dienaars, geclaacht was op een quaatsprekeñ manier, dat uyt haar gagie de predicanten hier te lande betaalt werden, so wort de E. Vergaderinge in bedencken gegeven, wat daar tegen te doen sij. Sal geremonstreert worden aen het E. Collegie der XIX, en versocht worden aen sijn Ex^cie^ en Hoge Secrete Raden intercessionales aen 'tselve Collegie, op dat dese klachte mach wechgenomen worden, dewijl het H. predicamt eñ onse diensten daarom worden gelastert, en in alle Republycken en Landen het H. p̄dickamt eñ predicanten bij souvereyne Magistraten en Overheden uyt de geestelijcke of uyt andere gemeyne middelen worden onderhouden.

3. Wort geklaacht over het onwettelijck bijslapen der gener die aen malcander verlooft sijñ, dadelijck oock bij malcanderen gaan wonen, voor de solemnisatie; item over het lang uytstellen iñ bevestinge vañ trouwe, na dien oock

3 houwelijcksche p̄clamatien gedaan sijn. Tegen 't eerste sal placcaat van̄ Hoge Overicheyt versocht worden; tegen 't twede, dat in 't placcaat geinsereert worde dat de solemnisatie niet langer als 4 weken mach opgeschort worden, ten sij de cōtrahenten door sieckte of absentie worden verlet.

4. Also verstaan wort, dat bij 't versenden der Brasilianen tot den oorloch somtijts eenich misnoegen ontstaat onder deselve, mits de schade, die sij daar door in hare huyshoudinge comen te lijden, eñ bovenal groot achterdeel comen te lijden aen harer sielen salicheyt; wert goetgevonden sijn Excie en Hoge Secr. Raden ootmoedelijck te versoecken, dat hier inne so veel mogelijck voorsien worde, dewijl oock d'armoede onder den Brasilianen seer groot is, door dien sij in hare .... swaricheden, deck, medecyne, chirurgijn eñ diergelijcke nootsakelijckheyt derven, waar door haar geslachte comt te verminderen. Wert goet gevonden denselven noot sijn Excie en Hoge Secr. Raden voor te dragen, ten eynde daar in op 't gevoechlijckste worde voorsien.

6. Vermits bevonden wort, dat sommige Brasilianen haar egade verlateñ, haer gaan versteken in andere Aldeen dan daarse eygentlijck thuys hooren; dat oock sommige daerenboven haar bedriechlijck met andere hebben laten hertrouwen; overmits oock eenige in andere Aldeen wonachtich, geerne in d'Aldeen daar de predicanten sijn, woonen souden, maar uyt vrese van haare Capp̄ niet en derven. So wort den Classi in bedencken gegeven, of niet nodich waare sijn Excie en Hoge Secr. Raden aen te soecken, om de Capp̄ der Aldeen te belasten, dat sij op schrijven of aensoecken der predicanten laten volgen sulcke en sulcke luyden, ten eynde:

1. Het wechloopen der getroude luyden mach worden voorgecomen.
2. Het hertrouwen mochte worden gestuyt.

3. Den aenwas van Godts kercke door bijvoegen v. geschickste uyt de Aldeen mochte bevordert worden.

7. Also lichtveerdiche duellen en moetwillige doot[illegible] gen in vele plaatsen seer gemeyn sijn, sal men versoecke[illegible] de voorgaañ placcaten desen aengaañ te vernieuwen en [illegible] executeren.

8. Also verstaan wort, dat de Joden hoe langer [illegible] meer in dese landen arriveeren, en door hare bedriegerije[illegible] de negotien aen haar treckeñ, oock al reets verre he[illegible] grootste deel der winkelen aen haar hebben gecregen, e[illegible] te vresen staat, dat alles noch arger worden sal, tot scha[illegible] eñ schade der Christenen, ergernisse der Brasilianen e[illegible] Portugysen, eñ verswacking vañ onsen Staat. Daarbeneve[illegible] haar stoutheyt in het geestelijcke oock so groot wort, dat[illegible] niet alleen publyckelijck op de marckt hier op 't Reci[illegible] tegen verbot vañ Hoge Overicheyt (siet Class. 1638, Se[illegible] 8, art. 2), tot argernisse van andere, bij malcanderen c[illegible] men, maar oock noch p̄paratie maken om aldaar een syn[illegible] goge te bouwen. Sij trouwen aen Christenen, sij verleyd[illegible] Christenen tot dat godtslasterlijcke jodendom, besnijd[illegible] Christenen, gebruycken Christenen tot haare dienstbod[illegible] in haare huysen, en Christinnen tot hare concubijn[illegible] So oordelen de Broeders tsamentlijck haer ampt eñ sch[illegible] dige plicht te wesen, sulx aen sijn Ex[cie] en Hoge Se[illegible] Raden niet alleen te remonstreren, maar oock, om d[illegible] Naam J. Chr̄i onses eenigen Salichmaakers wille, die d[illegible] den joden meer als door alle andere vijanden gelastert we[illegible] te bidden, dat de boven gesc. dingen in tijts mogen ge[illegible] medieert worden. Eñ gelijck geen lant in de gansche we[illegible] relt is, daar de joden niet worden gelimiteert, dat 'tsel[illegible] oock in dit lant mach geschieden, eñ die daar tegen doe[illegible] na behooren mogen worden gestraft. Wort mede goetg[illegible] vonden dit selve aen 't E. Collegie der XIX door een mi[illegible] sive te remonstreeren.

SESSIO 6.

Art. 1. Is gelesen den brief vañ Classe van Amsterd. eñ daar bij aengemerckt: 1. geven sij reden waarom de boecken niet gesonden waaren; doch dese sijn nu gesonden, maar niet gelijck versocht is, gelijck te sien is boven, art. 13, Sess. 2. Ten anderen wort gesproken van predicanten eñ sieckentr̃rs; hebben met blijschap twe becomen. Sullen de Brs bedancken voor haare sorge eñ naersticheyt. Verstaan oock, datter noch andere onder wegen sijn. Wat aengaet het miscontentement, dat bij sommigen bestaet over eenige sieckentr̃s, insonderheyt op de schepen, bevinden meermalen de schult te wesen bij sommigo schippers, die haar niet kunnen lijden in de cajuyte, om opsicht in deselvige te hebben. Ten derde, over het senden vañ Acta onses laastgehouden Classis, dient daar op, dat in 't jaar 1639 geen Classe gehouden is van wegen de troublen. De laaste eñ naaste acten sijn nu alrede gesonden eñ sijn alsnoch genegen nauwe cõrespondentie te houden eñ onse acten altijt over te senden. Versoeckeñ oock vriendelijck haar E. believe oock de Synodale Acten van jaar tot jaar te laten toecomen.

2. Aengaañ de verplaatsinge der predicanten, so weet het Classis geen veranderinge te maken, maar wort bij den Kerckenraet op 't Reciff bekent gemaackt, dat sij een derde predicant hooch nodich hebben, in plaats D. Lantmanni sal. 'T Classis recõmandeert hen de p̃soon D. Ketelii, met de laatste schepen hier gecomen, 'twelck de Broeders op 't Reciff hebben aengenomen met haaren Kerckenraat te cõmuniceeren. De Gecommitteerde des Kerkenraats doen rapport, dat sij van harten versoecken den p̃soon van D. Ketelio tot haaren ordinaris predicant. Versoeckeñ te gelijck van de Eerw. Vergaderinge app̃batie daar van, 'twelck de Classis heeft toegestaan. Hier op is mede app̃batie versocht van sijn Excie en Hoge Secr. Raden,

die hier mede te vreden sijn, mits conditie, dat hier eene vierden p̄dicant uyt Zeelant comeñ, sijn plaatse oock heb ben sal, eñ dat daar eenige predicant van noden wesen sal, een van allen uyt dese plaetse sal gesonden worden.

3. Rapporteren D. Deput., dat D. Leoninus, met app̄batie van sijn Ex[cie] en Hoge Secr. Raden, gesonden is na Rio Grande, om aldaar sijn dienst iñ vrese Godts te volvoeren, waer bij het Classis het laat berusten, eñ sal hem bekent gemaackt worden, dat hij de Brasilianen so vele mogelijck onderwijse en op deselve achtinge geven sal.

4. Wort gevraacht, of niet raatsaam is dat D. Echolt, die nu 2 mael niet heeft cunnen verschijnen op de Classicale Vergaderingen, van wegen de groote veerte der plaatse, wierde verplaatst, wanneer meer predicanten sullen gecomen sijn? Antw. ja.

5. Of niet nodich is, dat alle acten aen d'absente predicanten werden gesonden? Antw. ja.

6. De predicanten sullen op alle plaatsen, daar schole sijn, goede achtinge geven, dat de kinderen mede iñ hoof stucken van de Christelijcke religie eñ gebeden mochte onderwesen worden.

7. D'Aencomeñ predicanten sullen in actis van 'tsel jaar aengeteeckent worden.

8. .... vañ Classicale Vergaderinge sal geen predicant mogen scheyden, sonder eerst d'Acta voor sijn gemeynte gecopieert te hebben.

9. Also de Broeders verstaan, datter aen d'Acten Syn. Noorthol. een index nodich is, sal 'tselve instellen D. Plante eñ 'tselve tegen toecomeñ Classe bereyt maken.

10. In plaatse D. Soler, die voor sijn dienst bedanckt is, is gesuccedeert tot Deput. Classis D. Kesselerus eñ naast hem D. Ketel.

11. Is geordineert toecomeñ Classi te prediken D. Polhemio, en naast hem D. Vogelio.

Is dit jaar aengecomen D. Ketel, predicant op 't Reciff, Leoninus, predicant in Rio Grande.

Afgegaan Jan Michielss., p̄ponent tot Paraiba.

Censura morum gehouden sijnde eñ niet straffwaardich bevonden, is de Vergaderinge, na aenroepinge van den Name des Heeren, in goede vrede eñ eenicheyt gescheyden.

Onderstont: Franciscus Plante,
Classis p. t. *Scriba ac Deputatus.*

VIII.

APOSTILLEN bij sijn Ex^{cie} en d'Ed. Heeren Hoge Secr. Raden verleent op de Extracten Acta Class: Brasil: de a° 1640 in Nov.

Op art. 4, Sess. 1. Hier tegens sal bij sijn Ex[cie] en d'edele Heeren Hoge Raden in tijde eñ wijle sodanich werden voorsien, als de gelegenheyt van onsen Staat sal cunnen lijden, eñ middeler tijt sal goede sorge gedragen worden, dat alle publycklijcke schandalen mogen wech genomen en nagelaten worden. Over de twe moniken is alrede aen de Vergaderinge van de XIX geschreven, om dies aengaeñ hare intentie te verstaan.

Op art. 6, Sess. 1. Kunnen op dit point, noch bij placcaat, noch bij eenich ander expedient voor alsnoch niet sien yet te cunnen statueren, dat ons vruchtbaar effect belooft, eñ worden derhalven de Br[s] versocht, bij aldien sij eenich bequaam concept hebben, dit stuck betreffende, hetselve aen de Vergaderinge te exhiberen, om te sien welck bequamelijck sal cunnen in 't werck gestelt worden.

Op art. 11, Sess. 1. Fiat.

Op art. 3, Sess. 2. Men sal bij placcaat gebieden, dat geen inwoonder eenich Brasiliaen tegen sijn danck ophoude, maar deselve laate gaan na d'Aldec daar hij sijn woonplaatse gehadt heeft.

Op art. 8, Sess. 2. Wort dese sake voor alsn
naarder bedencken genomen.

Op art. 9, Sess. 2. Wort tegenwoordich gepract
gelijck den Deputatis belooft is.

Op art. 4, Sess. 3. Fiat, eñ wort een yeder va
bij provisie 12 gl. ter maant toegeleyt voor tracten

Op art. 4, Sess. 4. Bij aldien de persoon misdoe
hij gelijck andere inwoonderen in recht betroken e
over gestraft worden.

Op art. 1, Sess. 5. Men sal den Advocaat Fisc
den Scholtesen op nieu belasten de placcaten, h
geemaneert, en haren inhout in 't werck te doen
Op art. 2, Sess. 5. Is alrede daar over geschrev
wort van de Vergaderinge van de XIX daar op an
verwacht.

Op art. 3, Sess. 5. D'Ordonnantie van d'Heeren
van Hollant eñ Westfrieslant over de politye geem
sal alhier gepractiseert werden.

Op art. 4, Sess. 5. Men sal dese hare Eerw.
mandatie so veel in acht hebben, als de tijt en de
pagnye dienst sal cunnen lijden.

Op art. 5, Sess. 5. Men sal na discretie hier
poneren, eñ de predicanten die in d'Aldeas wone
verquickinge van siecken en behoeftigen, met 't
't ander versorgen.

Op art. 6, Sess. 5. De predicanten vañ respect
deas, begereñ eenige Brasilianen van andere Ald
haar plaatsen te trecken, sullen haar daar over ni
de Capiteynen van d'Aldeas, maar aan sijn Ex^cie
te addresseren.

Op art. 8, Sess. 5. Aen de Vergaderinge van d
is over dese sake ernstelijck geschreven, om dat v
. . . . cunnen gaan, als d'order van ons Va
mede brengt. Indien eenige in 't p̄ticulier haar misg
so sijn d'Officieren schuldich, volgens haaren eet en

last, deselve bij den wech van justitie te doen straffen, eñ sullen wij d'Officieren daar toe houden, datse haar in haar ampt na behoren quijten.

Op art. 7, Sess. 5. Fiat.

Aldus gedaan in onse Vergaderinge op 't Recyff, den 18en Jan. 1641.

Onderstont: Ter ordonnantie van sijn Excie,
Hoge eñ Secreete Rade.
Was geteyckent: J. Van Walbeeck.

IX.

ACTA Classis Brasil:, gehouden op 't Reciff den 17en Octob. anno 1641.

Na aenroepinge van den Name des Heeren door D. Kesselerum, Praes. sup. Classis, sijn de credentien der gener, die geformeerde Kerckenraaden hebben, overgelevert eñ geapprobeert. Eñ sijn op dese Vergaderinge verscheenen:

Van 't Reciff:

D. Fredericus Kesselerus.
D. Franciscus Plante.
Nicolaus Ketel.
D. Joachimus Soler.
} Predicanten.

Sr Hans van der Goes, Ouderling.

Van Paraiba.

D. Samuel Bachiler, Predicant.
Sr Peter Coets, Ouderlinck.

Van Tamarica.

D. Theodorus Polhemius, Predicant.
Sr Peter Solijn, Ouderling.

Van Caap Augustijn.

Jodocus a Stettum, Predicant.

Sr Casper Ley, Ouderlinck, dewelcke sich door een brief exouseert, eñ d'excuse aengenomen.

D. Nicolaus Vogelius, Predicant op Porto Calvo.

D. David a Doreslaer, Predicant in Mauritia, onder de Brasilianen.

D. Johannes Eduardus, Predicant in Tapezerica, oock onder den Brasilianen.

De Testimonia van D. Samuel de Coninck, den 21[en] Dec. lestleden uyt het Vaderlant aengecomen en tot den kerckendienst op 't Reciff beroepen, gelesen sijnde eñ den Class. welgevallende, is tot een lidt desselven, met toewenschinge van den segen des Heeren in sijnen dienst, aengenomen.

Van gelijcken sijn met goet genoegen gelesen de testimonia D. Petri Doornici, predicant, tegenwoordich tot Paraiba, eñ is gaerne tot een litmaat des Classis aengenomen; so mede D. Gilbertus le Vaulx, tegenwoordich predicant in de Fransche Gemeynte op 't Reciff; D. Johannes Offringa, die, op vertooninge van sijne testimonia, tot den kerkendienst in Gojana door DD. Deputatos Classis afgeveerdicht was. Doch (also) sijne testimonia niet bij hem en hadde, is wel bij provisie toegelaten, doch sal deselve noch in den naasten Classe hebben te vertoonen. 'Tselve sal oock plaatse hebben in D. Casparo Velthusio, jegenwoordich predicant in Sierenhain.

Absenten waaren D. Cornelius van der Poel, om sijne sieckte geexcuseert, is evenwel noch voor het scheyden des Cl. verschenen.

D. Cornelius Leoninus, predicant op Rio Grande eñ D. Johannes Ongenade, pred. op Rio Francisco, sijn van wegen verre gelegenheyt der plaatsen geexcuseert.

Sessio prima.

Tot Directores Classis sijn vercooren: Nicolaus Ketel in Praesidem, D. Fredericus Kesselerus in Assessorem, D. Samuel de Coninck in Scribam. De Sessien in de Vergaderinge sullen sijn, na dat een yeder vande EE. Broederen hier te lande sullen aengecomen wesen.

Also D. Polhemio in voorgaanden Classe opgeleyt was te prediken, sal hetselve publice gedaan worden, gelijck dan oock 'tselve gedaan is uyt Act. 4 v. 24 et seq. eñ is sijne E. daar over bedanckt.

Den tijt van vergaderinge sal sijn ab 8va, ad 11mam eñ namiddach a 3tia ad semisextam.

Sessio secunda.

1. Wert den Class. a DD. Deput. bekent gemaackt, hoe dat sijn Excie eñ d'EE. Heeren van den Hoogen Raade doen voorstellen, of niet geraaden waare, dat een uyt haare E. Collegie in onse Classicaale Vergaderinge (als sijnde tot noch toe in dese landen de hoochste so vele het kerckelijcke betrefft) soude mogen verschijnen, tot geen ander eynde, dan om deselve Vergaderinge meerder auctoriteyt te geven, oock mede om te gevoechlijcker der kercken gravamina wech te nemen, gelijck oock om van die resolutien, die hier in Classe genomen worden, en niet anders als door haare E. Mog. auctoriteyt ten effecte moeten worden gebracht, dies te beter openinge in haare E. Mog. Collegie te cunnen doen?

Vint de Classis goet, dat een van haare E. Mog., sijnde litmaat van de Christelijcke Gereformeerde kercke, op haar versoeck sal worden toegelaaten. Eñ sijn gelast om 'tselve haar E. M. voor te draagen Praeses en D. Scriba.

2. Sijn na ordre voorgelesen Acta Class. de anno 1641. Aengaañ art. 4 Sess. 1, daar gesproken wort van de vrijheyt der Papisten, daar op bij haar E. Mog. was geapos-

tilleert, dat in tijt eñ wijlen sodanich sal worden voorsien, als de gelegenheyt van desen staat sal cunnen lijden. Verstaat de Classis, dat hier na van dit stuck weder sal gesproken worden.

3. Art. 6, handelende van de Negros, om die tot een godtsalich leven te brengen, waar op geapostilleert, dat haare EE. noch bij placcaat, noch eenich ander expedient yet voorderlijx cunnen statueren, eñ oversulx aeñ de Broeders versoecken, bij aldien sij eenich bequaam concept hebben, 'tselve aen haare EE. te exhiberen, vindt de Classis goet dat men de media, beraamt Class. 3 Sess. 4, art. 5, so vele mogelijck sal practiseeren; mede dat een schoolm̄r werde gestelt, om deselve in de beginselen der Christelijcker Religie te onderwijsen. Alles onder approbatie van sijn Excie en HH. Hooge Raaden.

4. Art. 10, daar belooft was dat het suycker maalen op den Sabbath soude verboden worden, bevint de Classis daar op niet te volgen. Sal daar over nochmaals aen sijne Excie en HH. Hoge Raaden worden vertoont door D. Deput.

5. Art. 11, daar gesproken wort van de Brasilianen, omme haar bij haare egaaden te vervoegen, 'twelck wel bij sijn Excie en HH. Raaden belast was door placcaat, doch nochtans bevonden wort weynich effect te sorteeren, wort nodich geacht dit door DD. Deput. wederom aen sijn Excie en HH. Hoge Raaden te vertoonen, ten eynde de placcaten mogen worden geexecuteert.

Sessio tertia.

1. Is ingestaan Cornelis Andriessen, sieckentrooster in Gurassou, versoeckeñ dat hij om sijn lastige familie voor te staan, van plaatse mochte worden verandert, ofte so dat niet conde vallen, dat hij dan tot de propositien mochte toegelaten worden? Wort goetgevonden dat men op sijn versoeck ten aensien van gesochte verplaatsinge sal letten; doch d'admissie tot de propositien wort absoluyt geweygert.

Is ingestaan Eduard Ooms, schoolm̄r in Tamarica, versoekende veranderinge van plaatse. Wort geant-t, dat men nevens anderen oock op sijn persoon sal n.

Sess. 2, art. 3, daar verboden wort dat geen inwoon-eenich Brasiliaen tegen sijnen danck op houde, maar lve sal laaten gaan na de Aldea, daar hij sijn woon-tse gehadt heeft. Vint de Vergaderinge goet, also dit ıymt wordt, te versoeken, dat het geemaneerde plac-met den eersten mach ter executie worden gestelt.

Art. 6, wort de afgesondene corte onderwijsinge in alen als noch verwacht.

Art. 7, Tot verlichtinge D. Eduardi in Goiana is le een ander predicant gesonden.

Art. 8, Also het versenden van die jode en jodinne sijne Ex^cie^ en HH. Hoge Raaden in naarder bedenc-e wort genomen, doch dat het kint bij D. Rivetum aengecomen, die ons daar over oock bedanckt heeft, nen dese saacke daar bij laaten berusten.

Art. 9, daar geapostilleert wort in practijcke te sijn, echte luyden onder de soldatesque bijeen woonen, en̄ tans bevonden wort groote foute in desen te sijn, is ich geacht hier op naarder aentehouden.

Art. 13, daar onder andere gesproocken wort van ta Synodi Noorthollandiae, worden DD. Deput. gelast lve t'ontbieden van 't jaar 1637 af tot noch toe, en̄ ts te versoecken met de kercken in Brasil goede cor-ondentie te willen houden.

Art. 17, sprekende van de bequaamheyt D. Kempii tot het predickamt bevesticht te worden, vint de Ver-leringe goet D. Kempium, onder approbatie van sijn cie en̄ HH. Hoge Raden, te promoveren, mits volstaande een goet examen, 'twelck op 't eynde des Classis sal laan worden door D. a Doorenslaer, en een predicatie Rom. 8 vs. 1, en dat in Portugys.

10. Sess. 3, art. 4. Daar den schoolmrs in d
voorgestelt door D. Soler en D. Eduardum, een t
belooft was, daar op d'apostille volgt: fiat. Versta
gaderinge, also hier op niet en comt, dat D. S
Eduardi sullen aenhouden om ordonnantie tot h
linge te becomen.

11. Art. 5, sprekende van een plaatse voor
is geschiet.

12. De saake van Philippina Pembroeck is bij
deren tot Paraiba afgedaan.

13. Sess. 4, art. 3. Refereert D. Soler, sijn
daan te hebben om in Portugys te prediken, do
vrucht, also de Portugysen, uyt vreese van excom
door den papen ofte vicarisen, van de paaperije
brengen sijn.

14. Sess. 5, art. 1. Wort bij den E. Classen
dat men weder van nieus eernstelijck bij sijn Ex
Hooge Raaden sal aenhouden, dat de grouwelen
spel, hoererije, lasteren etc. mogen worden gew

15. Art. 2. Betreffende de betaalinge der pr
daar de EE. Heeren seggen geschreven te sijn ae
eñ antw. verwacht wort, sullen Deputati vernem
geen antwoort gecomen is, also den predicanten
verweten wort.

16. Art. 3. Handelende van 't bijslapen van
aen malcanderen belooft; item over het lange si
houwelijcksche proclamatien. Wort goet gevon
E. Mog. te versoecken, datse believen in een pl
te drucken den tijt van solemnisatie.

17. Art. 4. Apostilleeren haare EE. dat (no
versenden der Brasilianen) des Classis recomm
achtinge sal genomen worden, so veel den tijt en
pangyes dienst sal cunnen lijden. Dan de wijl d
remedieert en wort, verstaat de Classis, dat me

sal aenhouden, 'twelck doen sullen de predicanten van de Aldeën.

18. Art. 5. Apostilleeren haare E. Mog., dat men de Aldeen eenige behoefticheden tot verquickinge der siecken sal toesenden. Doch also in desen niet gedaan en wort, sullen de Predicanten voornt haare EE. 'tselve remonstrerē.

19. Art. 6. Also op 't eerste lit van dit gravamen (betreffende de Brasilianen, die haare egaaden verlaaten) geen apostille gevallen is, sal 'tselve mede vertoont worden.

20. Art. 8. De Joden betreffende, daar haare EE. apostilleeren, dat aen de XIX over dese saacke eernstelijck sij geschreven, sal men vernemen of haare EE. antwoort ontfangen hebben, en sal voorts desen artyckel gereserveert worden tot onse Gravamen.

SESSIO 4ta.

1. Art. 1, Sess. 6, daar gesproken wort van sekere missive van Amsterdam, nopende het oversenden van eenige boecken: 't is wel sulx datter sommige gecomen sijn, doch niet tot dienst van de kercke alhier, also in plaatse van groote bijbels cleyne sijn gesonden. Wort verstaan, dat tot invoeringe van de nieuwe translatie 20 groote bijbels tot dienst van yeder sullen ontboden worden.

2. Art. 3, nopen̄ D. Eecholt, is van Rio Francisco ontboden en na S. Antoni gesonden.

3. Art. 7, D. Plante heeft op versoeck des Classis gestelt een indicem op d'Acta Synodi Noorthollandiae, en̄ 'tselve overleveren̄ is daar over hoochlijck bedanckt.

4. Na lecture van d'acta des voorleden Classis hebben D. Deputati vertoont, dat haare E. versocht waaren van sijn Excie en HH. Raaden, dat met den E. H. Admiraal Lichthart een predicant mocht medegesonden worden op den tocht, en̄ datse tot dien eynde de oogen hadden geslaagen op D. Velthusen, pred. tot Zierenhain. Doch also D. Velthusen eenige swaaricheyt maackt, wort sulx den

Class. voorgedragen. Oordeelt de Classis, dat D. Velthuse niet alleen hier toe bequaam is, maar oock met de minst schaade van sijne Gemeynte kan gesonden worden, onde approbatie van sijn Ex^cie eñ HH. Hooge Raaden, die oo versocht sullen worden, so hem, als allen anderen, die o tochten gesonden sullen worden, een honorarium in sted van haar costgelt ('twelck dan cesseert) te vereeren, ge lijck oock voor haar extraordinaris diensten en moeyte.

5. D. Velthuysen dit verstaande, versoeckt, dat indie eenige plaatse mochte worden geconquesteert, het hei mochte vrij staan weder na sijn plaatse te keeren. D Classis verstaat sulx niet te kunnen geschieden; dan sa hem evenwel op sijn aenschrijven ten besten accommode- ren, so vele mogelijck.

6. Refereeren wijders D. Deputati, hoe datse, op h schrijven en recommandatie van die van Amsterdam, in e Extraordinaare Classicaale Vergaaderinge hadden geexan neert eenen Meynart Henrickss., sieckentrooster in G nea, in welck examen (gedaan door D. Plante) hij sodan satisfactie gedaan hadde, dat stichtelijck geacht was h tot het H. Predickampt te bevoorderen, waar inne Classis sich gecontenteert hout.

7. Is oock geleesen sekere missive van D. Meyn Henricks, predicant op 't Casteel de Mina in Guinea, d bij sijne E. versoeckt correspondentie te houden met Vergaderinge, 'twelck gaerne aengenomen wort, en DD. Deputati gelast hem te antwoorden.

8. De Kercken yeder na haaren stant ondervra sijnde, wort verstaan alles na ordre wel te sijn.

Sessio quinta.

1. D. Dooreslaer, na de geleegenheyt der Brasilia gevraacht, verclaart wel eenige progressen gedaan te h ben, doch niet sodanige als hij wel hadde gewenst, mits deselve door de loopers comen te verwilderen. Verso

versulx, dat hem ex Classe mochte eenich schrift mede gegeven worden, ten eynde sij door sulx in beter ordre mochten worden gebracht, 't welck sijn E. toegestaan is.

2. D. Eduardus stelt oock voor d'ongemacken, die hem in sijne Aldea ontmoeten, namelijck dat de Brasilianen verstroyt worden door geduyrigen arbeyt, die haar van buyten opgeleyt wort; datse oock seer worden vermindert door het wechvoeren in vreemde oorlogen en andersints. Vint de Classis goet sijn Ex[cie] en HH. Hooge Raden te begroeten, ten eynde die gene insonderheyt verschoont mochten worden, daar eenige hoope van bekeeringe verwacht wort.

3. Gravamina.

1. Off in een Gemeynte, daar meer als een predicant is, niet noodich sij, dat oock ten tijde der Classicaale Vergaderingen een bij sijne Gemeynte blijve, om den dienst waar te nemen. Wort verstaan: Jae.

2. Of men de verre geseten predicanten, als van Rio Francisco eñ Rio Grande niet en behoorde den tijt des Classis bekent te maacken, om haare gravamina, diese mochten hebben, over te senden, en haar oock onse acta te communiceeren? Wort verstaan: Also sij mede leden des Classis sijn, haar oock selfs te ontbieden.

3. Wort gevraacht: Also vast het getal der predicanten in dese quartieren toeneemt en geen hooger vergaderinge en is als de Classis, of niet geraatsaam waar, dese Classen in tween te verdeylen, om also uyt die twe een Synodum te formeeren? Wort verstaan ja, en sal de approbatie hier te bij sijne Ex[cie] en Hoogen Raadt worden versocht door Praesidem en D. a Doorenslaar.

De kercken van het Reciff en plaatsen suytwaert aen gelegen, oock de kercke van Tamarica sullen staan onder Classe van 't Reciff. De kercken noortwaarts onder Classe van Paraiba.

Of oock een predicant vrij staat sijn gemeynte een tijt

lanck te verlaaten en buyten consent van sijn kercke ye anders te aenvaarden? Wort verstaan: Neen.

5. Off niet en behooren meer predicanten ontboden t worden, insonderheyt also dese conquesten vermeerderen Wort verstaan: noch 6 a 7 met den eerste te versoecker Oock mede, dat conform Classe 5, Sess. .. art. 6, yege lijck predicant sal arbeyden om de Portugysche taale t leeren.

6. Wort gevraacht: Also een merckelijck aental va weesen hier te lande bevonden wort eñ apparentelijck mee sullen aenwassen, wat middel tot derselver onderhouding sal cunnen gevonden worden?

Antw. Men sal aenhouden bij sijn Ex^cie^ en HH. Ra den, dat haare EE. in desen believe te voorsien, so ' 't Reciff als tot Paraiba.

SESSIO sexta.

1. Also de joden hier op 't Reciffe een Synagoge, bu ten consent van d'Hooge Overicheyt, hebben getimme dat oock de Papisten ongehoorde vrijicheyt gebruyck wort verstaan dit beyde te remonstreren en te versoeck dat in sulx alles na behooren werde versien.

2. Is in Classe verscheenen d'E. heere Dirck Codde der Borcht, Hooge Raadt, gecommitteert uyt het mid van haare EE. Mog. Collegie, om dese vergaderinge bij woonen en met advysen te dienen, en heeft na vert ninge van sijn credentie sitplaatse genomen. Is van Vergaderinge gewellecomt.

3. Also den Kerckenraat op 't Reciff seker geschrift hant gestelt was bij sijne Ex^cie^ en HH. Hooge Raad bij den Papisten gestelt tot 'maintenu van haare papen vicarisen, waar op haar EE. Mog. het advys des K kenraats voorñt hadden versocht. — So is, na lecture hetselve geschrift en provisionele advys des Kerckenra goetgevonden noch boven gemelte Kerckenraats ad

'twelck de Classis oock verstaat wel gefondeert te sijn, sekere remonstrantie in te stellen, waar inne sulck een geschrift wijtloopiger mach worden beantwoort; nevens dien te versoecken, hoe verre sich de vrijheyt der Papisten hier te lande uytstreckt.

4. En also bij occasie van desen bij d'E. Broederen van Paraiba vertoont wort, wat een groot quaat gedaan wort door de grouwelijcke excommunicatien, die de vicarisen over haare onderdaanen excerceeren, die haar niet alleen ad spiritualia, maar oock tot temporalia selfs uyt strecken, ja tot gevanckenissen selfs, waar door dan gemeyne lieden so van de waare Christelijcke Religie worden afgeschrickt, datter gene hoope en is tot eenige bekeeringe derselver, so lange die macht der vicarisen duyrt; oock mede van meest alle Broeders vertoont, wat groote en onlijdelijcke excessen de Papisten in haare processien en andere superstitien dagelijx begaan, — Is hoochnoodich geacht oock eenige particuliere casus desen allen aengaan̄, in de voorgemelte Remonstrantie te vertoonen, en bij de Hooge Overicheyt aen te houden, dat tot weeringe van veel onheyls in desen moge worden voorsien.

Hier toe sijn gelast D. Plante, D. Soler, D. Dooreslaar, D. Doornick.

5. D. Vogelius, pr. in Porto Calvo, vertoont, hoe dat in sijn plaatse seker vervallen kerck staat, die met kleyne kosten soude cunnen worden gerepareert en̄ tot dienst der Gereformeerden gebruyckt. Wort verstaan nodich te wesen hier over sijn Ex[cie] en HH. Hooge Raden te begroeten.

6. Stelt gemelte D. Vogelius noch voor, hoe en door wat middelen men best soude voorcomen het doopen van de vroetvrouwen, principaalijck over de kinderen van Nederlanders? Wort verstaan, dat men bij de ouders aenhouden sal om sulx te weeren; oock, indien sij tegen ouders danck sulx doen, door auctoriteyt der Overicheyt deselve te straffen; sulcken doop oock voor nul en geener waerden te houden.

7. Het trouwen van negros met blancke wort geraden tegen te staan, so vele mogelijck.

SESSIO septima.

D. Velthuysen stelt voor, hoe dat tot Zierenhain seker ongemack ontstaan was over het ommedragen van d'afgodinne Rosario, alwaer goede christenen, die haar op heeren straaten, sulx siende en weygerēn te eeren, niet alleen quaalijcken bejegent, maar oock nu en dan geslaagen wierden. Wort verstaan dit nevens andere diergelijcke vuylicheden der Papisten aen sijn Ex^cie^ HH. Hooge Raaden te vertoonen.

2. Wort gevraacht, of in plaatsen, daar twe of meer kerken sijn, niet een van dien tot oeffeninge van onsen godtsdienst behoorde gebruyckt te worden? Verstaan in al manieren noodich te wesen, en sullen hier over haar E. Mog. begroet worden.

3. Gevraacht, off een predicant, sijnen tijt uytgedie hebbende eñ gesint omme na het Vaderlant te vertrecke gehouden sij sulx iñ Classe aen te dienen, dan of 'tse bij den Gedeputeerden kan afgedaan worden? Antw. He yemant volle resolutie in Classe, sal hem openbaar maar tusschen tijden resolverende, sal door D. Deputa kunnen gedepescheert worden, welke hem, nomine Clas testimonium geven sullen.

4. Is goetgevonden in Classe niets te verhandelen, 'tgene bij geschrifte gestelt en den Presidi geexhibeert is

5. Men sal oock in posterum alle daage de Acta Classis des voorgaanden daachs resumeeren.

6. Wort gevraacht, off men kinderen van negerinnen, welcker vaders Nederlanders sijn, doopen sal. Antw. jae.

7. D. Deputat. vertoonen gehoort te hebben van den Commandeur Lystri, hoe nodich sij een predicant te hebben onder de Brasilianen in Rio Grande. 'tWelck vertoog de E. Heeren van den Hoogen Raade voorgedraagen sijnde,

haar aan dese Vergaderinge hebben gerenvojeert. De Classis verstaat sulx billick, indien een bequaam persoon kan uytgevonden worden. Op 'twelcke D. vander Poel sijnen dienst presenteert. En wort gevonden sijnen dienst, soo onder de Duytsche als onder de Brasilianen, aldaar te gebruycken; en sal, mits approbatie van sijn Ex^cie^ en HH. Hoge Raden, beroep in forma door de Gedeputeerde des Classis op sijn persoon tot desen dienst gedaan worden.

SESSIO octava.

Dewijle verstaan wort dätter noch andere Aldeen sijn, die oock predicanten van nooden hebben, so is goetgevonden D. Devaulx op sijn eygen versoeck te senden na d'Aldea D. Eduardi, om sich te oeffenen in de Portugysche taale eñ naemaals sijnen dienst te besteden onder den Brazilianen, sonder prejudicie van de kercke van 't Reciff, daar van hij een lit is, mitsgaders met approbatie van sijn Ex^cie^ en H. Hooge Raden.

2. D. Deputati vertoonen verstaan te hebben van d'HH. Hooge Raaden, hoe dat een groot getal Engelschen in Mauristadt ingegeven hadden seker request, versoeckende dat haar een Engels predicant mochte worden vergost [1]); waar op haar E. versocht hadden het advys des Kerckenraats op 't Recyff. Eñ wort, so bij den Kerckenraat als bij den Classe verstaan sulx nodich te sijn, en sal den Kerckenraat met den eersten na een bequaam persoon uytsien.

3 Also de paalen der conquesten van de geoctroyeerde West-Indische Compñye sich beginnen verder uyt te strecken, also dat oock in Angola met het veroveren van de stercke stadt van Loanda de S. Paulo goede conqueste is gedaan, — So ist, dat sijn Ex^cie^ eñ HH. Hooge Raaden versoecken, dat uyt den onsen een predicant en 2 sieckentroosters afgesonden worden, omme aldaar in het eerste

1) d. i. *vergund.*

goede fondamenten te leggen. Waar op de Classis, niet [illegible] liever siende als den opbouw van Godts kercke in di[illegible] nieuwe conqueste, naarstich ondervraacht heeft, of yeman[illegible] in de vergaaderinge mochte sijn, die tot desen dienst ge[illegible] neegen waare, eñ heeft hier toe, nevens andere, sijne[illegible] dienst gepresenteert D. Ketel, Classis Praeses. Daar o[illegible] de Vergaderinge goetgevonden heeft hem, Ketel, tot de[illegible] selven dienst te nomineeren, sonder prejudicie nochta[illegible] vande kercke op 't Recyff, als mede onder approbatie v[illegible] sijn Excie en HH. van den Hoogen Raade, wenschen[illegible] hem hier toe den seegen des Heeren.

4. Aengaañ de verplaatsingen der predicanten w[illegible] goet gevonden stichtelijck te wesen, indien het gevoe[illegible]lijck geschieden kan, dat D. Polhemius, predicant tot [illegible]marica, met consent van sijne kercke verwisselt werde [illegible] D. Offringa, predicant tot Gojana; 'twelck sij beyde [illegible] willich aennemen, en blijft die saacke in last van [illegible] Gedeputeerden.

5. Wert goetgevonden dat, so haast eenige predican[illegible] uyt het Vaderlant overcomen, gelet werde op de pr[illegible]canten van Rio Grande eñ Rio Francisco.

6. In plaatse D. Plante, die voor sijnen tweejaari[illegible] dienst bedanckt is, wert gecooren tot Deputatus Clas[illegible], nevens D. Fred. Kesselerum, D. Samuel de Coning.

Sessio nona.

1. Is ingestaan d'E. H. Johan Tollener, Secretaris [illegible] sijn Excie, overleverende seker schrift, waar bij van [illegible] Excie vertoont wort, hoe dat, na dien sijn Excie gesint [illegible] na het Vaderlant te vertrecken, sijne goede genegenh[illegible] tot de kerken alhier aenbiet, en daar nevens versoeckt, [illegible] van wegen dese Vergaderinge sijn persoon mochten v[illegible] leent worden literae testimoniales van sijnen handel [illegible] ommeganck alhier, na dat de Classis bevint te behoor[illegible] Waar op geantwoort, voor eerst dat sijn Excie voorñt [illegible]

hoochsten bedanckt wort wegen alle faveur aen de kercken deser landen bewesen, met eernstich versoeck daar in te willen continueeren. Oock mede een ampel testimonium te verleenen, omme hetselve te cunnen bij alle geleegenheyt, des noot sijnde, te gebruycken, met toewenschinge van den seegen des Heeren in alles daar sijnen dienst tot nut van het Vaderlant en Godts H. Kercke mochte worden gebruyckt. Sijn oock gelastet D. Praeses en D. Assessor omme, uyt naam en van wegen deser Vergaderinge, den selven sijn meergemelte Ex^cie^ te begroeten eñ dese resolutie bekent te maaken, gelijck oock 'tselve noch stante Classe is gedaan. Het Testimonium in te stellen eñ over te leveren is den Deputatis bevolen.

2. D. Doreslaer doet rapport van de propositie eñ examen D. Kempii, sijnde beyd esulx, dat geoordeelt wort, dat hij met vrucht den dienst van Godts Kercke sal cunnen betreden, en sullen tot sijn promotie gedaan worden drie behoorlijcke proclamatien in de kercke tot Paraiba; maar de bevesting sal geschieden in sijne Aldea door D. a Dooreslaer, alles met approbatie van sijn Ex^cie^ en HH. Hoge Raden.

3. Wort a D. Praeside eñ D. a Dooreslaer gerapporteert, dat den voorslach (genomen Sess. 5ta questione 3^tia^ huius Classis) sijn Ex^cie^ en HH. Hooge Raaden wel hadde behaacht, begeerende dat sulx bij provisie werde gepracticeert. Dat ondertusschen haare EE. aen de Vergaderinge van de XIX dit selfde vertoonen en volle approbatie hier toe versoecken sullen; sullen evenwel alle generalia, die hier verhandelt sijn, blijven gelijckse nu sijn, tot op het naatste Synodus toe.

4. D. a Dooreslaer eñ D. Baziler rapporteeren, dat se, volgens last, bij de kercke van 't Reciff de dimissie D. Ketel tot den kerckendienst in Angola hadden versocht, doch voor antwoort becomen, dat wel hij, Ketel, tot gemelten dienst voor den tijt van een jaar, en niet langer, beleent

sal mogen worden, so nochtans, dat haar wederom een ander predicant geduyrende dien tijt worde toegestaan; 'twelck de Classis om de schaarsheyt van predicanten niet wel heeft cunnen toestaan. Daarover deselve D. Dooreslaar en D. Baziler en nevens haar D. Eduardus nochmaals aenhouden sullen.

5. De kercke van 't Recyff draacht voor, hoe dat sij, tot dienst van d'Engelsche kercke in Mouristadt, beroepen hadden D. Samuel Baziler, in Classe als een godtsalich eñ vroom predicant genoechsaam bekent. Welcke beroepinge de Classis gaerne geapprobeert heeft, en sal sijne dimissie per D. Deput. uytgewerckt worden.

Sessio decima.

1. Wort wederom a D. Doreslaer, D. Baziler eñ D. Eduardo vertoont, hoe dat over de dimissie Ketelii nochmaals in den Kerckenraat van 't Recyff was gedifficulteert; dat oock tot deselve niet en hadde cunnen verstaan worden, ten sij onder die expresse conditien boven gemelt, waar over de Classis, geen ander expedient vindende, haareñ eysch eyndelijck ingewillicht heeft.

2. Worden D. Deputati gelast D. Ketel mede te geven behoorlijcke brieven van instructie. Oock wort hij, Ketel, speciaalijck geauctoriseert D. Fredericum Vitteum, van wiens gaven, geleertheyt, wandel, de Classis genoechsaam is versekert, welcke tegenwoordich alleen den dienst van Godts Kercke in Loanda becleet, te examineeren en voorts, na gewoonlijcke ordre, door oplegginge der handen in den heyligen dienst te bevestigen.

3. Prediken sal in proxima Classe D. Dooreslaar, of in absentie Doornick.

Censurâ morum gehouden eñ Godts H. Name door D. Praesidem gedanckt sijnde, is de Vergaderinge in liefde en vrede gescheyden.

Was geteyckent: Samuel de Koninck, *Classis p. t. Scriba.*

X.

ACTA van de gemeene t'samenkomste, bestaende uyt beyde de Classes, bijeen vergadert op 't Reciffo de Parnambuco, den 18en Julij anno 1644 ende geeyndicht den 26en Julij.

Sessio 1a.

Deze E. Vergaderinge is begonnen met den gebede, ende is geschiet van Do Jacobo Cralingio; ende naer hetzelve zijn overgelevert de credentien van de respective kercken, uyt beyde de Classes, dewelcke wierden bevonden te zijn deze navolgende personen:

Van 't Reciffo.

D. Jacobus Cralingius.
D. Samuel Bachiler.
D. Nicolaus Vogellius.
D. Nicolaus Ketelius. } Predic.
De Hr Jacob Atrichs, Ouderl.

Van Gojana.

D. Theodorus Polhemius, Pred.
Sr Michiel Henrichz., Ouderl.

Van ...... [1])

D. Casparus Velthusen, Pred.
Sr Roelof Carpentier, Ouderl.

Van Paraiba.

D. Cornelius vander Poel.
D. Joannes Haselbeeck.
D. Thomas Kempius. } Predic.
Sr Cornelis Teunisz., Ouderl.

---

1) Uitgewischt: men zou verwachten, dat er *Sierenhain* stond; doch de overgebleven trekken veroorloven niet, het daarvoor te houden.

Van Tamarica.

D. Joannes Offeringa, Predic.

Van de Cabo St. Augustijn.

D. Jodocus a Stetten, Predic.
Sr Henricus Reinvaen, Ouderl.

Van St. Antonio de Cabo.

D. Petrus Ongena, Predic.

Hierop zijn wij wijders getreden tot de electie van de Directores van beyde de Classes, ende zijn met de meeste stemmen verkoren tot Praeses, D. Jacobus Cralingius, Assessor, D. Cornelius vander Poel, Scriba, Petrus Ongena.

SESSIO 2da.

Naer aenroepinge van den naem des Heeren is verschenen in deze Vergaderinge de H. ende S. Raet, de hr Dirck Codde vander Burgh als Commissaris, welkers credentie de E. Verg. voorgelezen zijnde, is wel gevallen ende van de Vergaderinge bewellecoemt.

Art. 1. Alsoo de Verg. bestaet uyt de Gedeputeerde van haere respective kercken in Brazil, ende de ouderlingen niet en sitten naest haere respective predicanten, noch oock alle predicanten, komende van een kercke, bij malkanderen hare sitplaetse hebben, zoo heeft D. Praeses bij die occasie voorghestelt, of het niet gevoeglicker en zoude zijn dat de Gedeputeerde van eene ende deselfde kercke bij malkanderen saten, ende dat die geene, die heden het voorzitten hebben, op morgen het lest sitten zouden hebben. De Verg. vint goet te blijven bij de oude ordre, waer van art. 1 van de Verg., gehouden anno 1641.

Art. 2. Dionysius a Biscarreto, voor desen praeparatorie geëxamineert ende ad publicas propositiones toegelaten, als te zien is art. 29, 46 van de Vergaderinge des jaers 1642, versoect peremptorie geëxamineert ende alsoo

ad ministerium gepromoveert te worden. Dit versoeck verstaen zijnde, wort geoordeelt, dat men Dionysium eerst zal onderzoecken, off hij eenige progressus in de theologie gedaen heeft, aleer dat men op sijn versoeck finalijck concludeert, ende om dat te doen zijn gedeputeert D. Kempius, D. Ketelius, D. Polhemius.

Art. 3. Is ingestaen Theophilus Labes, heeft versocht aen de E. Verg. hem in seker Aldaea onder de Brasilianen als schoolmeester te gebruycken. De Verg., hier op lettende, vint dat niet gheraden, alsoo hij de Portugiesche, noch de Brasiliaensche, noch de Duytsche tale niet en kent, ende raedt hem te keeren na het Vaderlant, ende men zal voor hem bij de HH. R. intercederen, dat hij vrij magh overcomen ende genieten een eerlijck viaticum.

SESSIO 3ª.

Art. 4. Joannes Apricius, hebbende goede getuygenisse van leven ende bequaemheyt, versoect, dat de E. Vergaderinge hem gelieve praeparatorie te examineren ende ad publicas propositiones toe te laten. De Verg. verstaet, dat D. Haselbeeck ende D. Kempius hem zullen examineren om ad publicas propositiones te comen; 'twelke geschieden zal als de Gedeput. ad causam zullen t'huys gecomen zijn, om daer naer, nae bevint van zaken, vorders met hem te procederen, volgen art. 8 der kercken ord. 1619; 'twelck gelaten wort tot discretie van de E. Classis van Paraiba.

Art. 5. Alsoo art. 21 gesproken wort de bonis misericordiae, zoo verstaet de Verg., dat de Gedeputeerde zullen gelastet worden dat de diaconen (des noots zijnde) behulpelick te wesen om 't genot van die goederen te mogen becomen.

Art. 6. Dewijle art. 23 gehandelt wort van sekere Paeps geschrifte eñ de refutatie van dien, 'twelck tegenwoordich gemist wort, soo vint de Verg. geraden, hierover de HH. R. te begroeten, om te vernemen of het onder hare E. be-

rust? Soo jae, ten minsten te versoecken copie van 't voorñ geschrift.

Art. 7. Naedien D. Ketelius, D. Polhemius ende D. Kempius, rapporteren, dat zij Dionysium a Biscarreto, de quo art. 2, orthodox hebben bevonden, soo vint de Verg. geraden hem een text te geven om sijne gaven te hooren, om daer naer, nae gelegentheyt van saecken, over sijn verzoeck te disponeren. Waer toe hem is gegeven dezen text: Gal. 5 v. 4. Gehoort hebbende het rapport van de E. broeders, die sijn gaven gehoort hebben, heeft de Verg. goet gevonden hem te geven 2 maenden tijts, om hem te praeponeren tot het examen peremptorium, ende hem volgens art. 44 Synodi, gehouden zijnde anno 1643, te promoveren ad ministerium.

SESSIO 5ta.

Art. 8. Nopende het 1e gravamen, handelende van de ontheylinge des Sabbaths, waer van oock art. 5, 37, 57, 76, 87, coetus praeparatorii anno 1642, wort verstaen, dat de Deput. op alle abusen, oock bij de Negros gepleeght, wel zullen letten, ende de selfde aen de HH. R. remonstreren, ende verzoecken, dat haere E. M. door placcaten, ende executien van dien, gelieven te voorzien.

Art. 9. Wat aengaet het 2e gravamen, 'twelck spreect van Godslasteraeren, vloecken ende lichtveerdich sweeren, als oock de vrijheyt der Joden, waer van oock art. 16, 19, 22 coetus praepar.; vint de Vergaderinge geraden, dat D. Deput. aen de EE. R. zullen versoecken, dat de placcaten, daer tegen gestatueert, vernieuwt ende geexecuteert worden.

Art. 10. Het 3e gravamen, sprekende van de stouticheyt der Papisten in 't gemeen, waer van oock art. 24, 39, 61, 71, coetus prepar, als oock in 't bijsonder datse nieuwe capellen timmeren, cruycen oprechten, processien doen, onder het dexel van begravingh, affgoderije voortplanten, onder het dexel van comoedien; datse bannen die

persoonen, die aen de onse het minste gehoor geven; als oock het incomen van nieuwe Molucken [1]), Jesuyten of Papen, komende uyt Vranckrijck off uyt de Bahia, door ordre van de Bisschop aldaer; jae, dat oock hare stoutigheyt zoo verre gaet, datse dorven slaen, die haren afgod niet eeren.

De Verg. oordeelt, dat hare stoutigheyt in 't brede zal gededuceert worden ende aen de HH. R. geremonstreert, ten eynde hierin door hare E. Mog. authoriteyt tijdelick en bequamelick mach voorsien worden.

Bij dese occasie wort gevraegt, of men niet en behoorde te letten op den persoon van Emanuel Morais, te vooren gewesen jesuyt in deze conquesten, alsoo hij een schadelick instrument bevonden wert, zoeckende de menschen te vervoeren tot de Paepsche affgoderije ende superstitien. Ten 2en, off het ledematen van de Gereformeerde Religie bestaet capellen te bouwen, te timmeren, tot oeffeninge in de Paepsche godsdienst. Ten 3en, off die van de Gereformeerde Religie hare kinderen mogen laten gebruycken t paepsche superstitien?

Op het 1e wort geantwoort, dat de HH. R. zullen versocht worden daer in te willen voorsien. Op het 2e, dat het geenemael ongeoorloft is. Op het 3e, dat het niet vrij en staet.

SESSIO sexta.

Art. 11. Over het 4e gravamen, handelende van de namiddaegs predicatie, waer van art. 35 coet. praepar. is gehandelt, verstaet de Verg., dat over al nae de middagh de Catechismus zal gepredict worden, ende zullen oock Deput. gelast zijn, des noot zijnde, door brieven de predicanten, Kerkenraden ende gemeene leden elck tot den schuldigen plicht aen te manen. Bij dese occasie wort gevraegt, off niet noodigh en zij, dat de schoolmeesters de kinderen dan leeren de vragen ende antwoorden des Catechismi, om die

1) Zoo staat er: er schijnt *monicken* gelezen te moeten worden.

van haer, al eer de predicatie nae de middag begint, opgeseyt te worden? De Verg. hout dit noodig en stichtelick, ende zijn oock Deput. gelast tot die plaetsen, zoo veel mogelick is, met siekentroosters te versorgen.

Art. 12. Over het 5e grav., sprekende beyde van het openen der kerken voor de Gereformeerde, belooninge voor het bedienen van combinatien, als oock van bijsondere diensten, waer van art. 17, 58 en 59 coet. praep. is gesproken, — verstaat de Verg., dat het bij de HH. R. zal verzocht worden, ende sijn oock Deput. gelast sorge te dragen voor den opbouw van de kercke van Gojana.

SESSIO 9a.

Art. 13. Nopende het 6e gravamen, sprekende van huwelijcxsche saken, waer van art. 6, 12, 14, 38 coetus praep., wort verstaen, dat versocht zal worden renovatie ende executie van placcaten. Bij deze occasie vraegt de kercke van Paraiba, off een man, die in 't Vaderlant een getroude vrouw heeft, die hem, so hij seyt, door haer broeder onthaeld is, die oock daer nae, als hij seyt, sich niet eerlick gedragen heeft en in 't Vaderlant met een ander man getrout is, hier oock met een ander mach trouwen?

Op welcke vrage de Verg. antwoort, dat die persoon eerst moet doen blijcken, dat sijn huysfrou de bant des houwelijcx door overspel gebroken heeft ende dat hij zij innocens, ende daer op versoecken aen de Magistraet behoorlicke scheydinge, ter plaetse daer zij woont.

Bij dese occasie wort oock verhaelt: Ten 1en, dat een Braziliaen onkuysheyt pleegt met sijn stiefmoeder, den welken bij een Portugies opgehouden wort. Ten 2en, dat een ander Braziliaen 2 vrouwen heeft. Ten 3en, dat seker man, wiens vrouwe oock in onecht leeft, met eens anders vrouwe boeleert. Ten 4en, dat seker man sijn huysfrou voor 5 guldens verkoopt aen een ander man, ende dat de

ɔer de verkochte vrouwe behout, ende daer bij kinderen
;. Waer op gevraegt wort, wat tot weeringe van zoo-
ge grouwelen dient gedaen?
e Verg. oordeelt ten aensien van het 1e en 2e, 'twelck
Braziliaenen en Portugys raect, dat men zulx aen de
R. zal remonstreren, dat hare E. gelieve zulx te
ıeren, waer door sulck een grouwel mach belet worden.
verstaende, dat, op het versoeck van de E. Hr Dirck
le vander Burg, door eenige leden deser Vorgaderinge,
le nature der Brazilianen best kennen, een ontwerp
gemaect worden, vervattende remedie, waer door de
ilianen niet alleen van sulken grouwel, maer oock alle
re zouden mogen affgebracht werden. 'Twelck gedaen
vorden door D. vander Poel, D. Haselbeeck, D. Kem-
ı, D. Velthuysen; d'welcke oock geschiet is, om de
R. te dienen bij forme van advys. Ten aensien
het 3e ende 4e, 'twelck slaet op onse natie, verstaet
Verg. dat men zulx aen de HH. R. zal bekent maken,
versoecken, dat de Hr Fiscael mach gelast worden
daer op te informeren, ende tegen soodanige nae be-
en te procederen. Wort oock gevraegt, off men niet
ort te verzoecken placcaet, om te verhinderen dat de
n geene van onse natie mogen trouwen, als oock
geen trou voor wettelick mach gehouden worden, dan
of in de kercke, of van de Overheyt geschiet. De Verg.
eelt zulx noodich te zijn.

Sessio 10.

rt. 14. Wat belangt het 7e gravamen, handelende van
Acta Synodi uyt het Vaderlant, waer van oock art. 10
us praep. is gehandelt, oordeelt de Verg., dat niet alleen
dese kerke vrijstaet, met andere kerken te correspon-
n, maer oock goet ende stichtelick, dat de kercken in
conquesten van Brazil corresponderen met alle de re-
tive Synoden in 't Vaderlant, in dezer voegen, dat de

kercke in dese conquesten aen de respective Synoden versoeken, dat haer jaerlijcx hare Acta Synodalia mogen toegesonden werden, ende dat de kercke in dese conqueste oock hare acta van haere gemeene Verg. jaerlijcx aen de respective Synoden in 't Vaderlant oversende. Doch vint geraden dese haere goede meeninge, al eer men tot de practijcke comt, de E. H. XIX, om sekere insichten, te communiceren, niet twijffelende off hare E. zullen dit ons goet voornemen in desen laten welgevallen.

Art. 15. Soo veel aengaet het 8ste grav., sprekende van de civilisatie ende onderwijsinge der Brazilianen ende Negros, waer van art. 8 en 87 coet. praep. is gehandelt, oordeelt dese Verg., dat de maniere om de Brazilianen te civiliseren eñ onderwijsen, art. 87 voorgeslagen, niet wel practicabel en is, ende het selffde gevoeglicker kan geschieden in hare Aldeen. Wat belangt de Negros, wort verstaen, dat niet alleen een ygelick lidtmaet schuldich is hare Negros in de Christelicke Religie te onderwijsen, maer oock datter tijd beraemt wort, waer op de Negros zullen hebben hare bijeenkompsten in een bequame plaetse, om door een sieckentrooster onderwesen te worden; 'twelck gelaten wort tot dispositie van de respective kerken.

Bij dese gelegentheyt wort gevraegt, off niet een schoolm̃r behoort de kinderen .... [1]) Negros van sulcke persoonen, die in Comp^{s} dienste zijn, om niet ende gratis te leeren. De Vergadering meent, dat haer voor haren arbeyt eenige belooninge toekomt; doch laet dit ter dispositie van de HH. R.

Art. 16. Nopende het 9^{e} grav., vragende hoe men handelen zal met zulke ledematen, dewelke, tegen de goede ende getrouwe vermaninge van haere predicanten, haer onmundige kinderen willen laten doopen bij de Papen? Oordeelt dese Vergaderinghe, dat men tegens zoodanige

1) Mede door vocht uitgewischt.

ıaten, die haere kinderen bij de Papen doopen laeten, voorsichticheyt kerckelijck zal procederen.

ɹt. 17. Over het 10e grav., vragende hoe dat men delen zal met sulcke lidtmaten, die, off uyt nieusgieeyt, off haer werck maken van de superstitien ende ɔderijen der papisten te gaen besien, 't zij in hare codien. ofte anders? Wort goet gevonden soodanige ledeɜn te vermanen tot affstant.

ɾt. 18. Aengaende het 11e gravamen, vragende of het lidtmaet vrijstaet den papisten, de welcke op seker ɾt van haere klocken haere reverentie doen, in dese ere van doen te volgen ende haer in desen gelijck te antwoort de Verg. Neen.

·t. 19. Van het 12e grav., vragende of men niet en ort de persoonen, komende uyt het Vaderlant, haren ɔrief aff te eyschen? meent de Verg. van jae.

PARTICULARIA.

SESSIO 12a.

·t. 20. Alsoo art. 70 coetus praep. goet gevonden is de Synodo van Noort-Ht te communiceren, hoe men ·elen zal met de gheene die van siekentroosters get zijn, ende dit tot noch toe niet en is geschiet, zoo gevraegt off het niet voltrocken sal worden? De Verg. ɾoort, dat het zal geschieden per D. Deputatos.

ij dese occasie wort oock gevraeght: Ten 1en, of sietroosters ymant vermogen in den houwelijcken staet te estighen? Ten 2en, hoe te handelen zij met soodanige roude? Op het 1e verstaet de Verg. Neen. Op het 2e, soodanige persoonen bij de Overheyt hebben te verken voor getroude erkent te worden.

ırt. 21. Of men niet en dient te schrijven aen de Ed. ɹren XIX, ende te verzoecken datter predicanten, ende er die een Fransch predicant, als oock siekentroosters en gesonden worden? De Vergadering verstaet, jae,

ende dat het schrijven met dese schepen zal overgesonden worden, 'twelck geschied is.

Art. 22. Off niet dient versocht, dat Carel Walsingam, corporael, ende Janne Mikels, om datse in onkuysheyt leven ende haer zoeken te behelpen met een versierde attestatie, om haere onkuysheyt te bedecken, datse mogen nae merite gestraft worden ende versonden nae 't Vaderlant? De Verg. oordeelt, jae.

Art. 23. Alzoo de Brazilianen op Rio Grande versoeken: 1^{en} dat hare kinderen mogen bevrijt worden van de dwang, die de Portugysen over haer gebruken? Ten 2^{en} een schoolm̄ om haere kinderen te onderwijsen? Ten 3^{en} een ordinaris predicant, welck derde oock versocht wort van de andere natien daer woonende, als oock van die van Rio St. Francisco, Anagras, de Zuyt, Porto Calvo, — Zoo ist, dat de Verg. goet vint het eerste te recommanderen aen de HH. R. Nopende het 2^{e}, dat haer drie Brasilianen tot schoolm̄rs door ordre van de Classe van Paraiba zal bestelt worden. Belangende het 3^{e}, alsoo hier gebreck van predicanten is, dat D. vander Poel ende D. Kempius eens die van Rio Grande bij leeninge bedienen zullen ende nae gelegentheyt Kerckenraden formeren, ende daer nae, de noot zijnde, D. Haselbeeck, ende dat volgens haere presentatie uyt den naem des Kerckenraeds gedaen, voor welcken zij oock zijn bedanct.

Wat aengaet die van Rio St. Francisco, Anagras, de Zuyt ende Porto Calvo, die zullen bij leeninge versorgt worden ende daer Kerckenraden gestelt door D. A. Stetten, D. Velthusen, wel verstaende dat om den anderen sondag D. Ongena D. a Stettens gemeynte bedienen zal, ende dit alles onder approbatie van de E. HH. R., mits dat door ordre van hare E. Mo. van d'een tot d'ander plaetse een peert genieten om over wegh te geraeken.

Art. 24. Wort gevraegt, of men de Negros met hare negrinnen niet behoort te trouwen? De Verg. antw. Jae.

rt. 25. D. Offeringa vraegt, off het niet vrij en staet ouderling te kiesen uyt de ledematen die tot Garassou ıen? Wort verstaen: jae; doch dat het geschieden zal ›verstaen van de Visitatores.

t. 26. D. Offeringa vraegt, off hij niet en behoorde n d'eene dan in d'andere plaetse van sijn combinatie ontmael te bedienen? Wort geoordeelt: jae.

. 27. D. Offeringa versoect, dat die van Carassou en siekentrooster mochten versien worden? De Verg. ort, dat voor haer sorge zal gedragen worden, zoo alsser stof is.

. 28. Wort gevraegt, of de broeders predicanten, die a nae het Vaderlant te gaen, niet en zullen versien n met een behoorlicke attestatie, uyt name van dese adering.

Vergad. verstaet, dat hare Deputati gelast worden, lit selfde, alvoren gesien hebbende hare kerckelicke tatie en testimonium, nae behoren uyt den naem van Verg. te geven.

rt. 29. Alsoo wij in dese conquesten genieten ruste vrede, ende daer en tegen de gemeenten in Duyts-, Engelant etc., suchten onder den bloedigen oorloch, wort gevraegt, off het niet noodig en zij te verzoeken algemeenen bededagh, ten deele om God te dancken de weldaden in dese conquesten, als oock voor den oefden staet der gemeenten Christi in het bedroefde istenrijck.

e Verg. vindt dat ten hoogsten noodig ende dienstig, dat het met den eersten zal versocht werden.

rt. 30. Wort gevraegt, of het den lidtmaten vrij staet ıerie te houden van pater nosters ende andere vindin- des Pausdoms, dienende tot affgoderie eñ superstitie. Vergaderinghe hout zulx ongeoorloft.

rt. 31. Wort noch gevraeght, of het niet dienstich en dat in toecomende voor het houden van de gemeene

Verg. de respective kercken, resorterende onder de Classe van 't Reciffo, hare gravamina den Deput. tijdelick doen behandigen, om aen de Classe van Paraiba overgesonden te worden, ende off oock sulx niet en dient te geschieden in de Classe van Paraiba, op dat hare gravamina den Classi van 't Reciffo mogen toegesonden worden. De Verg. hout zulx noodich ende dienstich.

Art. 32. De Visitatores van het Classis van 't Reciffo, rapporteren, dat zij de kercken volgens ordre gevisiteert hebben ende wel bevonden, uytgenomen dat eenige ledematen in Porto Calvo haer verlopen in overspel, ende dat het Classis van 't Reciffo, als representerende den Kerkenraed, op sodanige gelieve te letten, 'twelck oock in acht zal genomen worden.

Art 33. De Visitatores des Classis van Paraiba openen, dat zij oock de visitatie der kercken gedaen hebben, ende alles nae gelegentheyt wel bevonden.

Art. 34. Zijn tot Deputati van dese Verg. verkoren D. Jacobus Cralingius, D. Cornelius vander Poel ende Samuel Bachiler, niet alleen om te behertigen 'tghene, uyt krachte van de voorgaende resolutien, aen de HH. Raden te versoeken is, maer oock om te senden, met approbatie van haere E. Mog., de aenkomende predicanten ende sieckentroosters in vacerende plaetsen, ende om bij sieckte ofte verstervinghe der Deput. te vervullen, hebben naer haer de meeste stemmen D. Ketelius, D. Vogelius, D. Kempius.

Art. 35. In 't jaer 1643 zijn vertrocken naer het Vaderlant D. Fredericus Kessellerus, D. David Doreslaer, D. Petrus Door . . . .[1]), D. Joh. Eduardi.

Ende is overleden D. Lambertus Ritzma.

Ende anno 1644 zijn vertrocken D. Franciscus Plante, D. Joachimus Solerus, D. Jacobus Leoninus.

---

1) Onleesbaar.

n 'tzelve jaer.alhier gearriveert D. Jacobus Cralingius, hier op 't Reciffo beroepen.

[selfde jaer op 't Reciffo voor ordinaris predicant be-)en D. N. Vogellius.

.rt. 36. De Directores van dese Vergaderinge zullen HH. R. uyt den naem van deze Verg. bedancken.

.rt. 37. Zijn verkoren tot Visitatores des Classis van eciffo D. Bachiler ende D. Vogellius, ende des Classis Paraiba D. Kempius ende D. Hazelbeeck.

'ensura morum gehouden zijnde, is de Vergad. nae ge-ne danckseggingbe in vrede gescheyden, ende is, God niet straffbaers bevonden.

ubscript: Cornelis vander Poel, pred. in Frederica de aiba, p. t. Dep. et Assessor.

amuel Bachiler, Ecclesiastes Anglicanus Mauristadii, :. gener. p. t. Deputat.

Ticolaus Vogellius, Ecclesiastes Reciff coet. gñralis p. t.)utat.

Iet is ons niet gebleken of meerdere Synoden gehouden - Wel hebben wij in Acta van de Z.-Holl. Synode geteekend gevonden uit een brief van Gedeput. der .ssis van Brazilie d. 23 Nov. 1649. „Dat in soo langen geen Classicale Vergaderinge is gehouden, dewijle der edicanten soo weynich zijn ende den tegenwoordigen stant des landts niet wel lijden en can."

ELFDE VERGADERING.

8 November 1873.

Bibliotheek. — Wicquefort. — Walchersche boerenpolitie. — Oude munten. — Plaatwerk. — Brief van François van Aerssen. — Kruistocht in den Atlantischen Oceaan, 1615.

BIBLIOTHEEK.

Ten geschenke ontvangen:

Van den Heer J. H. van Lennep:

Staatsalmanak voor het Koningrijk der Nederlanden, 1865, '6, '7, '70, '71. 's Gravenhage. 8°.

Friesche volksalmanak, 1838—'41, 1846—'49. Leeuw., Sneek. 12°.

Utrechtsche volksalmanak, 1838, '43, '45, '57—'59. Utr. 12°.

Nederl. volksalmanak, 1831—'37, '39. Amsterd., 12°.

Verschillende brochures en losse blaadjes uit het jaar 1853.

Catalogue de la Biblioth. de theologie de M. van Voorst, père et fils. Asterdam, 1859. 8°.

Catalogus letterk. nalatenschap Jac. Koning. Amst., 1833. 8°.

Catalogus der handschr. van Mr. P. G. J. Hoog van Ter Aar. Rotterdam, 1869.

Eene vraag en een antwoord op godsdienstig gebied, door een achterblijver. Zeist, 1866. 8°.

De Heer Groen van Prinsterer, het hoofd der christel. hist. partij, door E. Rotterdam, 1871.

L. Mulder, *Voorbereiding in vredes tijd.* Utrecht, 1868. 8°.

J. H. Wijffenbach, *Recherches sur les antiquités romaines dans la vallée de la Moselle de Trèves.* Trèves, 1840. 8°.

Sicille le blason des Couleurs en armes, livrées et devises; publié par Hip. Cocheris. Paris, 1840. 8°.

Claude Paradin, *Devises heroiques et emblemes.* Paris, 1621. 8°.

J. Scheible, *Das Schaltjahr* I—V. Stuttgart, 1846/7. 12°.

J. Scheible, *Das Kloster, weltlich und geistlich*, VI, VII, IX. Stuttgart, 1847/8. 12°.

Aanteekeningen omtrent benoemingen of overlijden van beroemde personen. HS. van Floris en Jacobus Koning.

Van het Ministerie van binnenl. zaken:

E. G. Lagemans, *Recueil des traités et conventions conclus par le Royaume des Pays-Bas avec les Puissances étrangères, depuis* 1813 *jusqu'à nos jours*, VI, 2, 3. La Haye, 1873. 8°.

Van de Schrijvers:

Verslag van de Comm. van Bestuur van het Museum van Oudheden in Drenthe, aan de Gedep. Staten, over 1872. Assen, 1873. 8°.

Dr. A. H. Raabe, *Humaniteit of Zelfverheffing?* Utrecht, 1873. 8°.

J G. Frederiks, *Het geslacht van de Wateringe, eene bijdrage tot de geschiedenis van den Holl. adel.* Overdruk.

J. B. Rietstap, *Heraldieke Bibliotheek*, 1873, 1, 2. 's Gravenhage, 1873. 8°.

H. C. Rogge, *Het beroep van Vorstius tot Hoogleeraar te Leiden.* Overdruk.

Mr. G. W. Vreede, *Advies van den Zeeuwschen regtsgeleerde, later Raadpens. Van de Spiegel.* Overdruk.

A. L. Lesturgeon, *Levensschets van Dr. R. Benninck Janssonius.* Overdruk.

P. A. Leupe, *Willem Jansz. van Amsterdam, Admiraal, en Willem Jansz. van Amersfoort, Vice-Comm. der O.-I. C. in de* 1e *helft der* 17e *eeuw.* Overdruk.

P. A. Leupe, *De Haarlemsche schilder Adriaen Gael*, 1624. Overdruk.

P. A. Leupe, *De staatk. toestand der Vorsten op Celebes, onder Macasser behoorende*, 1771. Overdruk.

P. A. Leupe, *Het eiland Saranguni (Rossingein) der Banda groep.* Overdruk.

P. A. Leupe, *Salomon Sweers, Raad van Indie*, 1644. Overdruk.

P. A. Leupe, *Nederlandsche schilders in Persie en Hindostan, in de eerste helft der* 17e *eeuw.* Overdruk.

J. G. Frederiks, *Iets van de Rode Leeu.* Overdruk.

Laboranter, *Opschriften op geschut.* Overdruk.

" *Inventarisatie der meubelen en goederen op het kasteel te Vianen*, 1567. Overdruk.

N. P. van den Berg, *De munthervorming in Nederland en hare gevolgen voor N. Indië.* Batavia, 1873. 8°.

Dr. J. A. Wynne, *Programma van het sted. Gymnasium te Groningen*, 1873/4, waarbij is gevoegd eene verhandeling, *Bouwstoffen voor eene geschiedenis der latijnsche school en van 't Gymnasium te Groningen.* Groningen, 1873. 8°.

Mr. W. C. M. de Jonge van Ellemeet, *Uittreksel uit het Museum Catsianum.* Antwerpen, 1873. 4°.

Baron Guillaume, *Histoire des Bandes Orientales des Pays-Bas.* Brux., 1873. 4°.

R. Chalon, *Histoire de la fabrication des monnaies.* Brux., 1873. 8°.

H. Rump, *Literarischer Handweiser*, 1873, n°. 135—142. Münster, 1873. 8°.

[n ruiling ontvangen:

7an de Koninklijke Akademie van Wetenschappen, te .sterdam:

erhandelingen, XIII. Amsterdam, 1873. 4°.

erslagen en Mededeelingen, afd. Natuurkunde, II. reeks, ., 2. Amsterdam, 1873. 8°.

erslagen en Mededeelingen, afd. Letterk., II. reeks. III, Amst., 1873. 8°.

'an de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch ŗt en Geschiedenis, te Zwolle:

legister van Overijsselsche Oorkonden.

erslag van de 31ste *Vergadering.* Zwolle, 1873. 8°.

upplement Catalogus.

'an het Koninklijk Instituut voor Land-, Taal- en Volkunde van Neerl. Indië, te 's Gravenhage:

Bijdragen, 3^e reeks, VII. 3, 4. VIII. 1. 's Grav., 1873. 8°.

'an het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid-Taalkunde, te Leeuwarden:

le Vrije Fries, XII, nieuwe reeks, VI, 4. Leeuward., 3. 8°.

'an het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Weschappen in Noord-Brabant, te 's Hertogenbosch:

landelingen over 1872. 's Hertogenbosch, 1872. 8°.

erzameling van oorkonden betrekkelijk het beleg van 's Hernbosch in 1629, III. 's Hertogenbosch, 1871. 8°.

7an het Indisch Genootschap:

Notulen van de algem. Vergad. van 29 *April*, 31 *Mei en* 15 *ober* 1873.

7an de Société archéologique de Namur, te Namen:

Annales, XII. 2. Namur, 1873. 8°.

7an de Section historique de l'instruction royale grandale de Luxembourg, te Luxemburg:

ublications, 1872, XXVII (V). Luxemb., 1873. 4°.

'an de Redactie:

Messager des Sciences historiques, 1872, 4. 1873, 1, 2. Gand, 1872/3. 8°.

Van den Oudheidkundigen Kring van het land van Waes, te St. Nikolaas:

Annalen, IV, 4. St. Nikolaas, 1873. 8°.

Van het Germanische Museum, te Neurenberg:

Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit, 1872. Neurenberg, 1872. 4°.

Die Aufgaben und die Mittel des germanischen Museums. Nürnberg, 1872. 8°.

Van de kön. bayer. Akademie der Wissenschaften, te München.

Sitzungsberichte, 1872, 4, 5; 1873, 1, 2, 3. München, 1872/3. 8°.

Gedächtnissrede auf Fr. Ad. Trendelenburg. Münch., 1873. 4°.

Verzeichniss der Mitglieder, 1873.

Van de K. K. geographische Gesellschaft, te Weenen:

Mittheilungen, 1872. Wien, 1873. 8°.

Van den historischen Verein für Steiermark, te Grätz:

Beiträge zur Kunde steiermärkischer Geschichtsquellen, 9e Jahrgang. Grätz, 1872. 8°.

Mittheilungen, XX. Grätz, 1873. 8°.

Nachtrag zu den Vereins-Statuten.

Van den Harz-Verein für Geschichte und Alterthümer, te Wernigerode:

Zeitschrift, VI, 1, 2. Wernigerode, 1873. 8°.

Van de oberlausitzische Gesellschaft der Wissenschaften, te Görlitz:

Neues lausitzisches Magazin, L, 1. Görlitz, 1873. 8°.

Van den Verein für Kunst und Alterthum in Ulm und Ober-Schwaben, te Ulm:

Verhandlungen, neue Reihe, 5es heft. Ulm, 1873. 4°.

Van de Redactie:

Altpreussische Monathschrift, X, 3, 4, 5. Königsberg, 1873. 8°.

Van de Smithsonian Institution, te Washington:

Contributions to Knowledge, XVIII. Washingt., 1873. 4°.

Report, 1871. Washington, 1873. 8°.

Common Schools, report.

Ed. Young, *Einwanderung in die Vereinigten Staaten*. Washington, 1872.

WICQUEFORT.

De Heer Brill komt terug op het in de Vergadering van 15 Febr. en 1e Maart gesprokene over den omvang van Wicquefort, *Hist. des Prov. Unies*. De kwestie is, of er, volgens de overlevering 32, dan wel 25 boeken van dat werk geschreven zijn. De Heer Chais van Buren heeft de „*Indice expurgatoire*", door den Heer Grothe aangevoerd, vergeleken met de bekende 24 boeken en hij heeft het meeste van het daarin uit Boek 25—32 aangehaalde terug gevonden in Boek 1—24.

Spreker is daardoor versterkt in zijn gevoelen, ofschoon hij het eenigzins wijzigt en het er thans voor houdt, dat die latere boeken eene ongebruikte, verwerkte stof zijn van vorige Boeken.

De Heer Grothe kan dit aan den vorigen spreker niet toegeven. Wij hebben hier toch de getuigenis van mannen als Lestevenon en Basnage, die het volledige handschrift hebben onderzocht en gebruikt, en wien dit niet zoude zijn ontsnapt. Wie de breedsprakigheid van Wicquefort en zijn vallen in herhalingen kent, zal zich niet verwonderen, dat in het laatst gedeelte zaken gevonden worden, die hij reeds vroeger had besproken. Hij gelooft evenwel, dat de geschiedenis het verloren gaan van die latere boeken niet al te zeer behoeft te betreuren, daar met den val van de Witt de officieele bronnen voor Wic-

quefort gesloten waren, en zijn werk dus van zelf minder interessant moest worden.

WALCHERSCHE BOERENPOLITIE.

De Heer Vreede deelt uit de papieren van den Raadpensionaris van de Spiegel een concept mede van de Walchersche boerenpolitie 1778, waarin half schertsend de boeren op Walcheren worden terechtgewezen over hunne regeeringstheoriën, en zij door redenering worden geleid tot verzoening.

Deze mededeeling geeft aanleiding tot eenige gedachtenwisseling, waaraan de Heeren Nepveu, Wynne en Brill deelnemen.

OUDE MUNTEN.

De Heer Hulsebos vertoont eenige munten van het laatst der 14de eeuw, uit eene vondst op de Veluwe, meerendeels munten van de Utrechtsche Bisschoppen. Zij zijn thans eigendom van het Prov. Utrechtsch Genootschap.

PLAATWERK.

De Heer Nijland geeft ter bezichtiging de platen van den intocht van den Aartshertog Ferdinand binnen Antwerpen, ontworpen door Rubbens en gegraveerd door van Tulden.

BRIEF VAN FRANÇOIS VAN AERSSEN

AAN

MORNAY DUPLESSIS.

Medegedeeld door den Heer H. C. ROGGE.

Deze brief werd gevonden in de collectie van wijlen Mr. L. C. Luzac (*Catal. de la collection d'autographes de Luzac*, 1872, n°. 280), en gekocht door Mr. E. Charavay te Parijs, die ons vergund heeft afschrift te nemen en er gebruik van te maken.

Monsieur. Dès le vj^{e} de Sept. ie vous donnay advis de mon retour des eaux de Spa, avec offre de la continuation de mon bien humble service; lors ie trouvay qu'on n'avoit pas grand' satisfaction pardeça, de la conduitte qu'on croyoit que vous aviez tenue en l'assemblée des Eglises, ce que ne cessa aucunement par la venue de plusieurs deputez, que i'estimoy devoir avoir apporté meilleure information à votre decharge. Mais il semble que les interests et passions particulieres ayent esté plus fortes et considerables que la verité, car il s'en est trouvé qui ont pris à tasche de mal interpreter vos actions; toutesfois, desormais ce premier orage est calmé, on ne croit plus sy criminellement de vos procedures, il se dit, qu'on a enbut par tout, de s'en servir. Cela certes me contente, car ie connoy par experience avec quelle fidelité et affection vous avez toujours esté porté pour avancer le service du Roy et du Royaume; cela a esté cause que ie me suis emancipé de vous en donner quelques avis; ie m'assure q̄ le predray [1]) comme venant du devoir d'un obligé serviteur.

1) lisez: prendrez.

Je vous ay escript quil se disoit que Nienburch estoit d'accord avec Brandebourg, pour la succession de Clève, moyennant quelque some d'argent, mais on s'en est trompé, ils ne sont d'accord, que pour exclure Saxe de la possession, laquelle luy a esté promise solemnellement par le traicté de Juterbourg [1]), en quoy nul de leurs voisins ni amis ne peut approuver leur dessein, qui ne peut que desesperer Saxe, chose qu'on ne desire nullement en ceste conionction, moins qu'en tout autre que la paix universelle est reputée utile à ceste Minorité [2]). Du reste ces deux Princes auront prou de matieres à demesler ensemble pour le iugement definitif de leur different, qui se peuvent terminer toutes ensemble d'un seul coup. Le Conte de Buquoy a passé par icy, envoyé en Espagne par l'Archiduq Albert; etant convié de veoir la Reyne, ne se laissa aller que fort nonchalament, tesmoignant ne le desirer point, mesmes qu'il ne s'en voulloit point destourner de son chemin. Le Roy d'Espagne continue à voulloir retirer les Archiduqs des pays bas, pour cest effect leur a cy devant offert la jouyssance du titre et des fruicts de Portugal et de Valence. Ils y ont faict la sourde oreille, aymant mieux estre petits Princes libres au loing, que grands près et subiects. Il retira donq encor ceste proposition, et luy faict esperer la Royauté des Romains, moyennant qu'il veuille [prendre] le change des Pays-Bas. Le Conte de Buquoy va pour s'en defendre le mieux qu'il pourra, avec charge d'insister pour ceste royauté, que le Pape doibt moyenner par la demise de l'Empereur comme fayneant. Le dessin du Roy d'Espagne est de loger en la place des Archiduqs, le Prince d'Espagne, avec Madame, solon la premiere proposition de Don Pedro du vivant du feu Roy, qu'on remet derechef sur le bureau, par le traicté des alliances reciproques qui se sont ou proiettées, ou ar-

1) lisez: Juterbok. 2) savoir du Roi de France.

restées, car on en parle diversement icy et en Espagne. Ce n'est pas qu'en ce faisant le Roy d'Espagne veuille avantager son frere de sy bonne heure, mais il pouroit que par la mort de l'un des Archiduqs, il court hazard de veoir un grand changement dans ces pays, auquel il est conseillé de pourveoir premier qu'il arrive, pour par le nom et l'authorite de son frere aisné, conserver ces pays, qui luy importent tant. La brigue pour l'Empire se faict chaleureusement; notre estat a interest que l'Archiduq Albert n'y soit point promeu, mais nos raisons sont de peu de consideration; la France le doibt autant apprehender que nous, aussy demonstre elle d'en avoir quelque sentimen, et toutesfois, elle ne s'en remue point. l'Angleterre tient quasi pour indifferent ce qui se faict au dela de ses Isles, excepté le faict de la Theologie. La doctrine d'Arminius n'est point encor deraciné, elle a trouvé beaucoup d'adherans, et de ceux qui devroient reietter toute nouveauté. Vorstius qui est de son opinion, et de beaucoup plus schismatique, a esté appellé à la charge de professeur en l'Université de Leyden; plusieurs villes et les plus puissantes se sont opposées à sa reception; toute la Zeelande a protesté de separation; cela pourtant n'a point mis à changement ceux qui le favorisent. En l'assemblée d'Hollande les iugemens sont trouvés divers, et peut estre Vorstius ja bien, eust eu le dessus sans la declaration que le Roy de la Grandbretagne a faict faire en pleine assemblée, qu'Arminius a eu des fantasies extravagantes et des opinions andacieuses et schismatiques, qu'on devroit avoir serré avec luy dans le tombeau; que Vorstius est blasphemateur heretique, voire athée, que ses livres meritent d'estre bruslés par les carrefours, et l'autheur chastié exemplairement s'il estoit notre subiect, et costé [1]) ses heresies, que son Ambass. a exhibées, exhortant à Mess. les Estats

1) *coter*, met nommers aanteekenen.

de le renvoyer, de n'alterer point la religion pour laquel
avons tant paty, que ceux qui n'ont pu la chasser p
violence le taschent par menées; adioustant qu'il ne s'e
pas tant allié avec Mess. les Estats pour des raisons d'e
tat, mais principalement pour le regard de la religion, d
laquelle il se dit estre l'unique Protecteur, demandant
response par escript. Ce iugement d'un sy grand Roy
Theologien ensemble frappera sans doute un notable cou
d'ont ie vous donneray advis aussy vite que ie le scaura
quoy attendant ie vous supplie de croire que ne scauri
aymer personne, qui plus honorast vostre amitié, que mo
qui suis,

Monsieur,

Vostre bien humble et tres obligé servite

F. d'Aerssen.

De Paris ce 14e d'Octobre 1611.

Adres: A. Monsieur, Monsieur du Plessis, Con̄ en s
conseil d'estat, de cinquante hommes d'armes, surint
dant de la Maison et Courronne de Navarre, Gouverne
pour sa M[té] a Saumur.

KRUISTOCHT

in den Atlantischen Oceaan, 1615.

Medegedeeld door den Heer P. A. LEUPE.

Het hier onder medegedeelde rapport is van Pieter Woutersz. Fortuna van Zierikzee, door H. H. M. toegevoegd als Raad bij den Commandeur Jacob Pietersz. Mol, die met vijf schepen onder zijne vlag, in het begin van het jaar 1615, naar de kusten van Spanje en Portugal werd

onden ter beteugeling van den moedwil der Turksche
oovers, die deze kusten zeer onveilig maakten. Van
engewone wapenfeiten is er in dit rapport geen sprake
wel er een gevecht werd geleverd tegen drie Turksche
pen, later een schip van hen genomen en nog later
hunner veroverde prijzen hernomen werd). Doch ons
vooral de goede verstandhouding, die er tusschen onze
epsbevelhebbers en die der Spaanschen, in deze jaren
het twaalfjarig bestand, plaats had, terwijl het ons
ns den schrijver doet kennen als een wakker en oplet-
d zeeman. Hij was onder anderen in de kwaliteit van
ot Generaal aan boord van het vlaggeschip van den
niraal Jacob van Heemskerck, in het gevecht tegen de
njaarden bij Gibraltar in 1607. Met Kapitein Cleyn-
g kwam hij in het Vaderland terug, nadat door dezen
de Barbarijsche kust nog een Turksch schip was geno-
n. Een gedeelte van het buitgemaakte zilver, werd
r de Admiraliteit van Amsterdam onder Kapitein Cleyn-
g, zijn Luitenant en Pieter Woutersz. verdeeld; boven-
n werd de Kapitein nog vereerd met dertig gulden voor
overbrengen van drie vlaggen van den Spaanschen
miraal, door zijn scheepsvolk veroverd.

1615, den 24en September stilo novo.

Looft Godt vuyt het schip Hollandia, liggende in de Baye van Calis.

Eedele ende Mogende Heeren, Mijne Heeren die Sta-
n Generael, die mij gesonden hebben aen den Comman-
eur Jacob Pietersz. Mol van Amstelredam, ouer die vijff
hepen van oorloge naer die custe van Spaignen, als
edt bij hem gecomen in het Texel den 7en Januarius,
de den 13en daer vuyt geseylt naer die Hooffden; eñ
gen die lengten van 't eylandt Wicht, alwaer wij onsen

focken mast ontstucken seylden, soo dat wij wederom i
Seelandt moesten, en een ander mast opgeset hebb
zijn wij den xxix[en] dito daer weder vuytgeseylt, ende
ons beste gedaen om voort te pogen naer onse ged
neerde wachte (sonder in Engelandt te comen) nae bi
Capen S[t]. Vincent ende S[te] Marie; ende den xv[en]
sagen wij die Cape Fynesterre; wij seylden soo lanc
cust tot den xvij[en] dito, smorgens vroech bij de Barl
ende ten elff uren een mijl van Rocksente [3]); daer vo
wij drye Vrijbuyters, die daer ten ancker gelegen had
ende een die wachte twee off drye mijlen dwers in
Wij seylden naer die drye schepen toe, siende dat
Vrijbuyters waren; leydent met haer aen zee, ende
haluen dach met haer gevochten. Den Admirael h
xxiiij stucken ende 180 mannen, ende den Vice-Adm
xiiij stucken ende 100 mannen, ende die andere
schepen waren cleynder, maer al vol volcx ende wa
al Mooren ende Turcken; ende mits dat wij alleen
ren coosen wij den grootsten Admirael, ende sij wa
malcanderen seer getrouw ende bleven dicht bij den
deren. Soo, al hadden wij connen aborderen, soo en
niet geraden om grooter ongeluck te verhoeden. (
wij en conden hem noyt op die sijde crijgen; dan n
met die voorste stucken geschoten, en waeren een
nae binnen den roep; maer hij schoot soo seer met
musketten teffens in ons schip ende in ons seyl,
oock wast soo stercken wint, dat wij die onderste stu
nyet en mochten gebruycken vant water int perycke
schip end goet. Ende die sonne was int ondergaen
werden seer doncker, soo hielden wij eens wat drag
om ons ander sijde in hem te schieten, om een st
ofte mast ofte hem reddeloos te maecken voor dien n
Ende gelijck het dien nacht seer coelde en sagen wij

1) 39° NB. 2) 38° nabij Lissabon; Kaap Roxent. 3) Onder kl

gens geen schepen meer; ende den wint noordelijck wesende seylden wij naer die Caep St. Vincent[1]); den xx[en] dito daer bij die Cape gecomen, ende den xxij[en] dito tot Lagus[2]) op die reede: is vier mijlen bij oosten die Caepe voorsz.; daer vonden wij Capiteyn Gorcum van Vlissingen met Jan Michielsz. Block van Amsterdam. Daer wat water gehaelt hebbende, sijn den xxiij[en] dito van daer geseylt; den selffden tsavonts cregen wij eenen Vrijbuyter met lxvj menschen, daer onder waeren acht Christenen en negen Moorse jongers, ende die reste sijn in de bordagie[3]) doot gebleven, ende voort noch xx mannen Turcken ende Mooren, twee ende twee tsamen gebonden ende over boort geworpen, ende tschip met die stucken in brandt gesteken, door oorsaecke die masten al in stucken waeren ende geenen tijt en hadden die stucken te lossen ende over te nemen om den nachts wille. Ende den vijffden Augustus quamen wij wederom op die reede van Lagus om water te halen, om dat zij het ons eens geweygert hadden; ende ick selve de tweede reyse aen landt gegaen hebbe met den Gouverneur gesproken, waerom hij ons het water weygerde, nademael wij quamen om haer lant ende custen te bevrijden van die Mooren ende Turcken. Ende gelijck sij gehoort hadden van de visschers ende barckiers[4]), dat wij eenen Turck genomen hadden, wilde hij hebben dat ick twee Moorsche jongens aen 't landt bij hem soude brengen, gelijck ick gedaen hebbe, om aen haren Coninck te schrijven. Ende hij vraechde my hoe veel schepen van oorloge dat Hollandt ende Zeelandt vuytgesonden hadde om Vrijbuyters te soecken. Ick seyde hem van twaelff schepen, meest als wij waeren, die verdeylt sijn soo een deel in de Strate voor die Caneel ende lancx die custen van Portugael van Caep Fynister[5]) tot Lissebon toe, son-

1) 37° NB. 2) Lagos. 3) De entering. 4) Schippers. 5) Finisterre, 43° NB.

der die ander seen ende custen, daer noch xij schepen van oorloge oock voeren, om die see te veiligen voor die pirates. Hij antwoorde mij in presentie van sijnen Raedt, dat Holland rijck ende machtich was voor een cleyn landt, ende meer conde te wege brengen ende thoonde dat metter daet, als eenen Coninck in de Christenheyt. Ende hij heeft metter daet eenen brieff naer haeren Coninck geschreven, ende die Spaensche gevangenen met die Moorsche jongers, in den Turck gecregen, offgevraecht ende verhoort, hoe den Vrijbuyters saecken al stonden ende gelegen waeren; daer in oock geroert was Jacob Pietersz. Mol, Commandeur over die schepen voorschr. op die custe gedestineert als vooren. Ende ick hebbe dat voor Jacob Pietersz. Mol en mijn selven in persoone (aen 't landt sijnde): Pieter Woutersze Fortune van Zirczee, onderteeckent als dienaers van mijne Edele ende Mogende Heeren Staten van Hollandt.

Ende den vijjen quamen wij met onse drye schepen in de baye van Calis, om dat wij seer leck waeren, ende die ander schepen, vañ bordagie van den Turck; daer sijnde den xjen dito, quamen Don Jan [1]) den Admirael van die Spaeniaerden, met twaelff Capiteynen aen boort, om 't schip te besien, ende presen 't seer boven hare schepen. Ende hij vraechde mij dieselve conditie, die den Gouverneur van Lagus gevraecht ende geschreven hadde aen den Coninck, ende seyde datter een faute aen was, om dat het zijne nyet en is ende den Coninck nyet toe en quam. Ick vraechde hem, waerom dat hij in de baye van Tunes eñ Arsiers [2]), beyde nyet en bewaerde met schepen den heelen somer lanck, te weten: van die maent Maerte tot October toe aen ancker leggende, opdat daer nyemandt vuyt off in mochte gaen. Hij antwoorde mij, datse over

1) De Vassarde, volgens schrijven van Moy Lambert van 28 Aug. 1615 uit de Leeuwin op 37° NB. aan de Staten Generaal. 2) Algiers.

:e jaer in Tunes xxv schepen verbrant hadden, ende haer anckers ende cabels soo goet nyet en waren als e om te rijden [1]), eñ dat haeren Co. het noch nyet aden en vont, hoe wel dat het best ghedaen waere; le seyde daerbij soo men hier in nyet en versage bij Christen Coningen, dat die mont van de Strate [2]) toe-ischen soude van die Moorsche vrijbuyters. Ende den ' dach hier naer dat hij in ons schip te gaste was, noode ons mij ende den Commandeur met die twee Capitey-n Gorcum ende Block te gaste in sijn huys aen lant. t bijwesen van sijn Capiteynen met een semblant van ede vrientschappe ons bedanckende van wegen die Edele de Mogende Heeren Staten Generael, van de getrou-cheyt die wij op die custe bewezen. Hij heete mij altoos lote Major, om dat hem kennisse van mij gedaen was den slach van Gibraltar; ende oock over vier jaeren, en ick met den Admirael Hautyn vuyt Seelandt tot Lis-bon was, quam Don Jan oock in ons schip om het te sien met sijn Capiteynen. Oock vraechde hij mij noch, ' ick wel in Westindien geweest hadde. Ick seyde jae, aer hij wiste het wel; maer seyde niet van sesse off se-en reysen bij mij daer gedaen, ende met de Spaengiaerts an de eene haven op d'ander gevaeren hadde, op seecker avenen die ons nut ende bequaem sijn in tijden van oor-loge. Want alle die schepen die van Havana comen om nae Spaignen te seylen, moeten daer dicht aen voorbij, want daer geen ander passagie en is omme met haer vlote te passeren, ende is de cust van Florida ende die passagiẽ van Bahama. Soo dat men haer negotie daer mede belet-ten kan met seker remedie van schepen ofte landen, 'twelck ick hem niet en hebbe geseyt, noch niemandt in Spaen-gien sulck een achterdencken en heeft, dat onse landen dat voornemen sullen.

---

1) Ten anker liggende om een storm weêrstand te bieden. 2) Van Gibraltar.

Ende den xv^en dito gingen wij wederom tzeyl vuyt die baye van Calis met vijff schepen, die wij gebrocht hebben thien mijlen voorbij die Cape St. Vincent. Ende den xx^en dito quamen wij bij Capiteyn Mooy Lambert van Rotterdam bij Cape Ste Marie met sijn drie schepen, ende brochten ons die brieven van de Edele ende Mogende Heeren; waeruyt wij hebben verstaen van mijne Ed. eñ Mo. om twee schepen te senden nae die passagie van de Caneel, om die vijff schepen van de Oost-Indische Comp^a te verwachten. Soo in 't corte geresolveert, hebben gesonden Capiteyns Block ende Brack van Amsterdam, een vañ compaignie van Moeye Lambert ende een van onse met haer beyden, soo dat Moeye Lambert met sijn twee schepen naer sijn gedestineerde wacht geseylt is ende wij oock met ons twee schepen; daer blijvende tot op deser ure toe, eñ soo van malcanderen gescheyden den xxij^en dito. Ende den xxv^en dito quamen bij ons seventhien Spaensche schepenen van oorloge, daer Admirael op was Anthoni Quende [1]) de sone, van een van de vier Esquaders van Spaengien, ende brochten veel bootsgesellen mede voor Don Jan, die noch te Calis lach, d'ander waeren coopvaerdijschepen met ijser geladen; ende gelijck hij van ons gehoort hadde, ons kennende, sont hij sijn sloep aen ons boort om een man bij hem te comen van wegen onsen Admirael om met hem te spreken; soo ben ick van wegen vañ Ed. Mogende in haer sloepe gegaen ende onse vlagge neder doen haelen. Ende aen boort comende om sijn meeninge te weten, heeft mij gevraecht off wij de schepen van Conte Maurisco waeren ende die Staten van Hollandt, die daer gecomen waeren om die custe te bevrijden van de Pirates. Ick antwoorde hem jae, hoe lange wij daer

1) Antonio d'Oquendo, mogelijk de Bevelhebber der Spaansche vloot in den zeeslag bij Duins, op den 21^en October 1639, tegen den Admiraal Marten Harpertsz. Tromp.

geweest hadden ende noch meenden te blijven. Hij dede mij groote vrientschappe van wegen mijn Ed. Hooch Mogende ende dede mij wederom aen boort setten, ende seylde soo voort naer die baye van Calis met sijne schepen.

Ende den xij^en September wesende bij Cape Ste Marie, is bij ons gecomen Don Jan van Scardo (?), Admirael van seven Spaensche schepen; gelijck wij naer malcanderen toe seylden op den dach, deur de lengte[1]) malcanderen niet en kenden off en wisten ofte het vrient off viant was; naerder comende heeft hij sijn sloepe vuytgeset ende naer ons boort doen comen: want hij ons aen die vlagge kennende was ende wij hem oock aen sijn seylen, om een man te hebben van wegen den Admirael vuyt ons schip. Soo ben ick van wegen mijne Ed. Mogende aen sijn boordt gecomen om met hem te spreecken ende sijne meninge te weten; doen heeft hij begeert, dat die ander twee Capiteynen, Mol ende Gorcum, bij hem te gast souden comen, gelijck geschiet is, ende hij heeft ons gevraecht, off wij begeerden bij hem te blijven op den dach onder sijn vlagge, off in der nacht onder sijne lanteerne. Oorsaecke seyde hij: ghij nu maer twee schepen sterck en sijt, ende ick hebbe brieven gecregen van Arsieres, dat op den vij^sten September sullen vuytseylen seven groote schepen, vier van Thunes ende drie van Arsiers, om buyten die Strate te comen. Wij seyden hem, dat wij twee schepen van Thunes verwachten, die onder onse vlagge bescheyden waren, ende daer geseylt sijnde om gevangenen te lossen. Ende hij seyde toens tegens ons: Ghij moocht dan doen dat u belieft; ende hij seyde noch: off wilt ghij nu op een ander gaen in de Strate, Barbarie, ofte dye eylanden van Canarien: dat moocht ghij wel doen; maer doet u belieffte. Want sijne meyninge was sijne custen selve te bevrijden, ende wachtende aldaer naer die vlote, die vuyt West-In-

1) Afstand.

dien commen souden. Alsoo sijn wij in allen vrientschap van malcanderen gescheyden. Den xiiij^en dito hebben wij eenen prijs genomen van eenen Turckschen Vrijbuyter: was een Fransch schip met harpuys geladen; daerin wij gevonden hebben vijff Turcken met twee christen slaven en Franchoisen van 'tselve schip, ende hun in de baye van Calis gebrocht, ende geschreven aen den coopman tot Ceville, daer 't goet aen gesonden was. Heeft met ons geaccordeert ende vergunt twee hondert ducaten tot eene vereeringe, ende vijftich ducaten voor die matrozen van beyde die schepen; ende hebben hem soo schip ende goet wederom gegeven. Ende gelijck hij, Fransman, den xiiij^en smorgens ten acht uren van den Turck genomen was, cregen wij hem wederom den selven dito savonts. Ende gelijck wij den xvij^en in de baye van Calis gecomen sijn om onse schepen schoon te maecken, soo dat wij meenen den xxvij^en ofte xxviij^en wederom vuyt te seylen naer onse gedestineerde wachte, waernemende onsen tijt met een getrouwen ijver tot eere ende voordeel van mijne Ed. ende Hooch Mogende Heeren Staten Generael, die Godt spaere in alle voorspoet, mitsgaders een lanck leven ende salich sterven.

(Onderstond) Uwen ootmoedigen ende getrouwen dienaer,

Pieter Woutersz. Fortuna,
van Sirczee.

In alles bereyt totter doot toe.

TWAALFDE VERGADERING.

22 November 1873.

BIBLIOTHEEK. — EXECUTIE VAN MAULDE, PESCARENGO EN VOLMAR, 1587. — PAPIEREN VAN V. D. SPIEGEL. — HET HUIS TE VEEN. — BRIEVEN VAN WILLEM VAN OLDENBARNEVELD.

BIBLIOTHEEK.

Ten geschenke ontvangen:

Van de Schrijvers:

Dr. A. H. G. P. van den Es, *Stedelijk Gymnasium te Utrecht.* Utrecht, 1873. 8°.

Mr. H. E. Moltzer, *Bilderdijk en het Nederlandsche Volk.* Groningen, 1873. 8°.

A. J. Nijland, *De geschiedenis van Utrecht in plaat.* Tentoonstelling op de Vergadering van de Gewestelijke Vereeniging van onderwijzers, Utrecht 28 Juni 1873. Utrecht, 1873. 8°.

In ruiling ontvangen:

Van het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde, te Leeuwarden:

Vijf en veertigste Verslag over 1872—'73. Leeuw., 1873. 8°.

EXECUTIE VAN MAULDE, PESCARENGO EN VOLMAR, 1587.

De Heer W. G. Brill merkt op, dat Mevr. Bosboom Toussaint in een harer Leycestersche romans, in de executie die op 26 October 1587 te Leiden plaats greep, een gruweldaad zegt, waarvoor de gerechte Nemesis later van Oldenbarneveld getroffen heeft. Spreker stelt de gebeurtenis naar hare ware toedracht voor, en toont aan, dat het beraamde plan als conspiratie tegen de souvereiniteit, dus als hoog verraad, naar de opvatting van de Hollandsche Regeering, aan den hals *moest* gestraft worden. Zij die meenen, dat men in de souvereiniteit van Elisabeth had behooren te berusten, onderstellen in de Engelsche Vorstin eene belangeloosheid, die zij in der daad niet bezat. Het is duidelijk, dat Leicester zich leende om eene verstandhouding tusschen Spanje en Nederland tot stand te brengen, waarvan Elisabeth de eer en de vruchten zoude hebben geplukt. Dit plan werd door de Staten doorzien, en zij konden, om hunne autonomie te bewaren, niet anders doen, dan dit naar vermogen te keeren. De drie slachtoffers stonden in den eed van de Staten, en konden zich dus niet dekken door een bevel van Leicester.

Het gesprokene geeft aanleiding tot gedachtewisseling, waaraan de Heeren de Jong van Rodenburg, Hartog, Vreede en Grothe deelnemen.

PAPIEREN VAN VAN DE SPIEGEL.

De Heer Vreede doet uit de papieren van den Raadpensionaris van de Spiegel, mededeeling van een anoniem vlugschrift, door dien Staatsman in H.S. als zijn werk erkend.

De titel is: „Brief van een heer uit Gelderland aan een heer in Zeeland, over het different tusschen de zes Provincien en die van Zeeland, nopens de finantien der laatst gemelde, 1771." In welk vlugschrift ook de kwestie der souvereiniteit wordt aangeroerd.

Verder van een gedicht in de gevangenis op de Voorpoort te 's Hage vervaardigd, dat voor een man van ruim 60 jaren, na acht maanden gevangenis, van energie getuigt.

HET HUIS TE VEEN.

De Heer Dr. G. A. Hulsebos doet mededeeling dat binnen het fort te Blauw-Kapel bij vergravingen door de Genie, twee ellen onder den grond, fragmenten van oude bouwwerken gevonden zijn, o. a. een kapiteel, dat hij acht van den Romaanschen bouwstijl te zijn. Het schijnt afkomstig te zijn van een oud kasteel, het Huis te Veen, dat aldaar moet hebben gestaan en waarvan hij eene oude afbeelding vertoont en waaromtrent hij eenige aanteekeningen mededeelt.

BRIEVEN

VAN

WILLEM VAN OLDENBARNEVELD

AAN

HUGO DE GROOT.

Medegedeeld door den Heer H. C. ROGGE.

Behalve N°. 1, die op de Academische Bibliotheek te Leiden wordt bewaard, en N°s. 15, 16, 17 en 20, die op de Bibliotheek van de Remonstr. kerk te Rotterdam worden gevonden, zijn al deze brieven aanwezig op de Bibliotheek van de Remonstr. kerk te Amsterdam.

I.

Mijn Heer.

U Ed. seer aengenaemen brief van den 15en deser is mij wel behandicht. Sij verwondert dat die met eenige excusen geladen is, daer die in mijn regard seer onnodich sijn, wel wetende dat wt soo een groot licht niet kan gekommen sijn, als dat de claerheyt self medebrengt. Te exprimeren mijne affectie tot U Ed. dienst soude maer pampier bederven sijn, also die teenemael sonder vrucht is; maer de goede wille sal nimmermeer verflauwen. Dat de usurpateurs van ons vaederlant nijdich sijn aen die geene die het land nodichst soude wesen, is niet te verwonderen, want haeren naem medebrengt om de deucht te schouwen, sulcks (tot mijn leetwesen) blijckt in U Ed. persoon. Doch ofte het eynde de last niet draegen sal, valt te besien. Ick

sij verwondert ten hoochsten, dat ons nichtien [1]) soo seer verheucht naer de suyre noorde winden hangt, daar sij nochtans .... tot alle soeticheyt (soo het scheen) te inclineren. Ick wete wel dat ick het wat met haer moet verkerft hebben, nootsaeckelijck, al waert maer om dat het de boeren niet mercken souden. Maer wat konnen dat de anderen gebeteren? Somma, 't is de werrelt. Nu moet ick mij wat [verstouten] ende U Ed. importuneren om eens rond wt sijn advys te verstaen ten aensien wat ick behoorden te doen. Alhier soude mij wel wat goets konnen gebeuren, maer ick soude mij wat daernaer moeten voegen, ende soude (om goede reputatie te bekommen) ons 't vaederlant wat hert moeten vallen. Van aldaer wort mijn twijffelachtige hoope gegeven, om tot mijn contentement te kommen, daer ick nochtans weynich apparentie toe sien. Jonger te worden kan ick niet hopen, ende mijne exercitie is altijt geweest 'tgeene den ouderdom moeijelijck valt, soo dat, soo ick yet soude mogen gelden om daernaer rust te bekommen, in desen tijt soude moeten geschieden. Ten anderen, soo kommen mij te vooren de actien van mijn vaeder sal., wiens voetstappen ick gerne van verre soude volgen, ende nochtans wert mijne goede genegentheyt belet, ende den tijt en wacht niet. Wat nu oorberst soude wesen staen ick in twijffel. Ick wege tegen den anderen de obligatie die ick hebbe aen mijn vaederlant (maer niet aen de regierders) ende de faveur die mij alhier geschiet; alwaer ick de luyden soo quaet niet vinde als men die wel afgemaelt, maer ter contrarie genegen tot redelijcke moderatie. U Ed. kan mij imputeeren, dat het een swaere saecke is yemant in sulcken gelegentheyt te raeden, dan die reden is voor ...... [2]) dat aen U Ed. geen gemeene saecken behoorden gevraecht te worden. Ick verhaelde

---

1) Hij bedoelt waarschijnlijk de Republiek.

2) Hier is een gedeelte weggescheurd.

yet aen onsen gemeenen vrient ...... voor hij U Ed. deelachtich sal maecken, maer bidde .... het bij U Ed. mach blijven. Hier mede sal eyndigen ende God bidden U Ed. met sijne famillie ende ons allen te verleenen wat saelich is. Ick blijve altijt,

Mijn heer,

U Ed. dienstwillige dienaer,

W. d. B.

Geschreven den 23en Januarij 1626.

Aen mijnheer, mijn heer de Groot.

II.

Mijn Heer.

Ick vinde mij ten hoochsten verobligeert, door het overgesonden advys van U Ed. ende soude mij conform hetselfde wel konnen resolveren, want geen plaetse mij te verre kan sijn om eer te soecken; dan naer ick kan verstaen, soo en is geen krijch tusschen den keyser ende den Turq, ende is eenmael seecker, dat den tegenwoordigen keyser niemant wel wil, ten sij hij teenemaal devoit katolijck is, soo dat mij dat eenich bedencken geeft. Mijne leste brieven wt Hollant van den 4en ende 6en deser geve mij beter hoop als te vooren, dat ons nichte haer tot deuchden wel mochte begeven, ende den boedel soecken te redderen, maer alle menschen hebben haer gebreecken, ende ons nichtie mede, voornementlijck is sij traech ende langsaem, dat sommige voorsichticheyt noemen, doch wert bij mij voor slaphertícheyt geoordeelt. De Hugenottische vreede geeft hier geen blijsschap, men schijnt hert te willen oorlogen. Tis wonder dat ons vaederlant ofte inwoonders niet bemercken konnen, dat een goede vreede haer best waer. Ick meyne dat die te bekommen soude wesen; maer de onstuymige stierluyden soecken die niet. God verleene ons een beter, ondertusschen sal ick God bidden,

Mijn heer, U Ed. te verleene de volkommenheyt van ijne begeerte, mij onderscrijvende voor altijt,

U Ed. seer dienstvaerdige dienaer,

Wilhelm d'Oldenbarnevelt.

Brussel den 13^en Februarij 1626.

A Monsieur, Monsieur de Groot.

III.

Mijn Heer.

Die van den 25^en Mey is mij behandicht. Tsedert hebbe vernomen eenen genaemt de Briel, die in geselschap was van Brassert, maer geene boecken vernomen. Niet dat ick daer haestich mede sij, maer om dat U Ed. mij 'tselve in sijnen brief vermaent, ende opinie hebbe dat het die ijn die van U Ed. kennis sijn. Van Ruslant geloove niet at eenige handelinge drijft, ten waere in Engelant, alwaer ij gereyst is. Wt Duytslant scrijft men mij van den 23^en Mey, dat alles sich tot oorloge van Italien ende tegens Vranckrijck bereyt. Alhier is noch graf Heyndrick van den Berge, wachtende naer secours wt Duytslant, twelck men seyt te marcheren. Hier is mede tijdinge dat Rohan opper geslaegen is, ende dat princes met den eersten al moeten tot reden kommen. Het pasport door de groote affairen van de princes is verleyt geweest, maer laet mij so daetelijck weten te sullen depescheere, sal het met den eersten oversenden, twelck ick hebbe doen waerschouwen aen U Ed. broeder.

Hiermede naer mijne dienstige gebiedenis aen mejoffrou U Ed. huysvrouw ende familie, sal eyndigen ende blijven,

Mijn Heere,

U Ed. dienstvaerdige dienaer,

W. d'Oldenbarnevelt.

Met grooten haest.

Brussel den 1^en Junij 1629.

A Monsieur, Monsieur de Groot.

IV.

Mijn Heer.

Door den lesten ordinaris hebbe ick U Ed. laeten weten twee brieven gelijckelijck ontfangen te hebben; de faulte moet wesen, dat sij aldaer blijven leggen: want aengaende Meusnier, die de saecken van Vranckrijck doet, is deselfde die bij mij woont ende die gedaen heeft tsedert het vertrecke van Baugy; hebben hem daerover geordonneert 12 hondert guldens tot de kompste van Botru. Ick hebbe dese vocatie toegelaeten met consent van de princes alhier, want int eerste veele menschen daerop murmureerde. Ick soude wel blijde sijn, koste dese cleyne beginselen hem in eenige continuele conditie brengen, alsoo ick weynich apparentie sien, dat hij soo lange ick leve van mij voor sijne getrouwe ende langduerige diensten kan beloont werden. Mijn neef heeft int leste gescreven ende bedanck hem seer van sijnen huysheer, doch is noch vroeg; hij vermaent niet dat hij te Charenton te kercken gaet. Men hadde hier gehoort dat Wesel soude weder belegert werden; maer daer van sal voor dese mael niet vallen. Den gouverneur wert bij veele geexcuseert ende naer mijn oordeel heeft hij nochte de Spangnaerts geen schult, alsoo hij diligent genoech is geweest ende sij haer wel hebben geweert; maer de Duytschen hebben haer geweer nedergeleyt ende niet willen vechten. Souden mede voor de open plaetse geweest sijn 7 sentinellen, waer van 5 omgekoft waeren ende 2 Spangnaerts, sijnde doot geslagen. Des gouverneurs paert is in de open plaetse onder hem geschoten, soo dat hij groot perijckel liep om doot geslaegen te werden, ten waere geweest yemant riep: het is den gouverneur. In den Bos hebben sij noch goede moet om soo haest niet over te geven; den prins doet groote naersticheyt om een eynde te hebben, twelck van beyden sijde veel volcks kost, onderentusschen sal men hier middel soecken om te ontset-

'en, maer op wat maniere, daer toe sijn mijne oogen te uyster. Graef Heindrick is noch tusschen Wesel ende ' IJssel, hij en kan nochte in hel, nochte in hemel, › wel bij de Nederlanders, Duytschen, als Spangnaerts. c bekenne gaerne dat ick sijne methode niet en verstae. er kompt noch keysers secours ende wert het leger in ıbant met nieuwe lichtinge gesterckt tot 12 duysent n. Wt Duytslant wert mij gescreven van den 29en Augtus, dat Frietlant met sijne troupen in Swabenland is; ' hij niet naer Italien gaet, ende dat de saecken daer neder werden geleyt, sal sonder twijffel die macht geıyckt werden tot wtroeijinge van de Luterraenen. Of anckrijck hier onder niet sal speelen sal men sien. Mijn nck dat den keyser die reformatie wel hadde mogen hterlaeten. Hier sijn twee fransche cavalliers de Malta passeert: weten veel te seggen van de toerustinge ter 'e in Vranckrijck. Ick doen mijne dienstige gebiedenis en mejoffrou U Ed. huysvrouwe ende familie, blijvende

Mijn Heer,

U Ed. gansch ootmoedigen dienaer,

W. d'Oldenbarnevelt.

De Staeten hebben Eyndhoven genomen.

Brussel den 7en September 1629.

V.

Mijn Heer.

Ick sij verwondert dat U Ed. met soo een beuseling als het paspoort bekommert is. Ick hebbe hetselfde van de princes geeyst, om dat de paspoorten noch niet sijn toegelaeten ende niet begeerde de ministers daerom met requeste moeylijck te vallen, soo dat de gerechticheyt niet betaelt is. Alle die U Ed. sal begeeren, sal ick trachten op die voet te bekommen, ende die U Ed. voor andere sal belasten, die sullen door van Alphen op de ordinaris

voet gesoliciteert werden ende sal hem daermede laeten begaen, soo dat U Ed. vrijelijck daer in kan handelen. Ick kan niet verstaen, dat de teologanten van Leuven souden het boeck van den cardinael Berrulle gecensureert hebben, maer wel dat eenen Carmelijt wat gebrabbelt heeft, die daer over gevangen is.

Met den Bos is het noch soo naer niet; maer evenwel doen die van de Staeten groot gewelt ende sijn aen de wallen, hebben een mijne doen springen, die tegens haer de operatie gedaen heeft, met verlies van vele. De Francoysen betaelen het gelach dapper; Courtaumer is geschoten ende sijn soon gequest. Graef Heindrick van den Berch gaet noch al langsaem voort tot het ontset, twelck sijne renommee verargert. Graef Jan van Nassau blijft op de passage van de IJssel, al waer hij hem versterckt. Van de vrede sal niet vallen voor al eer de waepenen weder in rust sijn, welcken tijt met patientie moet verwacht werden. Men heeft in Hollant gestroyt dat ick tot Amersfort gecommandeert hadde ende daer naer in den Hage bij mijn vrienden was geweest, int wederkeeren naer de Velue gevangen tot Wtrecht, ende soude neffens de borgemeesters van Amersfort geexecuteert werden, om dat sij met mij correspondentie hadde gehouden. Nu sal ick het weder grootelijcks te lijden hebben, alsoo eenen Jan Schouten, notaris tot Rotterdam, catolijck, gevangen is, die verscheyden mael met mij gegeten heeft, als sijnde neef van van Alphen, ende mede wel eenige discoursen gehad, die ick bevinde niet gehouden te sijn om aen de Staeten te waerschouwen. Desen Schouten heeft aen van Alphen gescreven ende is den brief door de bode aen de magistraet gebracht, die hem daer over hebben doen vangen, ende alrede 2 ofte 3 mael aen de pley doen binden, strengelijck gegeselt ende soo men seyt alles bekent heeft, dat de heeren van hem hebben willen weten; maer wat het is, wete ick noch niet. Het schijnt dat in dese wer-

relt geen rust te houden is. Soo desen persoon misdaen heeft, ick soude wel derven verclaeren, dat hij het wt puren ijver van religie gedaen heeft: want ick wel weet dat hij niet een stuver genoten nochte geeyst heeft. Ick verlange te weten, ofte Botru wel met den cardinael is, als mede wat men oordeelt van Meuniers diensten in absentie van Baugy. Aengaende het opgescrift van de brieven aen mij, is even gelijck; dan souden tot Parijs meerder curiositeyt onderworpen sijn, soo die directelijck aen mij houden; maer alhier is geen moeyte te verwachten. Int scrijven wert mij geseyt, dat voor seecker den Bos met accord is in de Staeten handen: souden van daech ofte gisteren daer in gekommen sijn, soo dat waer is, moeten goede conditien bedongen hebben. God geve dat wij hier door een goede vrede mogen bekommen, want de oorlogen niet als seer groote miserien mede brengen. Ick blijve naer mijne dienstige gebiedenis aen mejoffrou U Ed. huysvrou ende familie,

Mijn Heer,

U Ed. gansch ootmoedigen dienaer,
W. d'Oldenbarnevelt.

Van Schouten verneme ick, dat soude bekent hebben, dat hij aen van Alphen gescreven hadde eenige middelen om den Bos te ontsetten. Mene op heden geexecuteert is. De Catolijcken moeten het cruys nu geweldich draegen. Het sal de Remonstranten wat doen rusten. Men sal nu sien, wat de prins met de authoriteyt, die hij behoorde gewonnen te hebben, doen sal voor de onschuldigen ende voornementlijck voor U Ed. ende mij.

Brussel den 14en September 1629.

A Monsieur, Monsieur de Groot.

VI.

Mijn Heer.

Ick vreese dat Meusniers officie niet langer sal duren als tot dat Botru gekommen is. De wispeltuyricheyt van mijn neef mishaecht mij ten hoochsten; doch ick hoope dat de jaeren hem meerder verstant sullen mede brengen. W mijne leste sal U Ed. verstaen hebben het overgaen v den Bos: de capitulatien hebbe ick tot noch toe niet g sien; dan seyt men te sijn op de voet van die van Bre Den prins, die nu victorieus is, sal mogelijck met s fortuyn tevreden sijn ende den trefves soecken te vor ren, waertoe ick meine de Staeten genoech gesint sij ende alhier is men daer niet tegen, soo dat men vast t sich is om te raemen den voet, dewijle ick geloove dat van Gelderlant, Overijssel ende Utrecht de passage v de IJssel sullen willen te niet hebben, waer op dan n advys wt Spangnien sal moeten verwacht werden; m soo men die wil maecken op den ouden voet, mits y behoudende tgeene hij heeft, sal cort afloopen. De Staete den Bos in verseeckeringe siende, hebben haere resolu overgesonden, met excuse dat de emotien in de Velue saemenkompste belet heeft van de provincien, excusen ick lange te vooren gespelt hebbe; doch God gunne o eene bestandige vrede. Ick sij in twijffel of ick h Hoocheyt wil moeijelijck vallen, om te versoecken dat ic soude de goederen genieten mogen, die mijn vaeder sali ger mij bij testament hadde toegevoecht: want het andere te begeeren soude niet te pyne waert sijn, om soo een groote princes te emploijeren. Hoewel ick gelove dat sal afgeslaegen werden; evenwel soude ick gaerne sien wat de prins voor mij sal willen te wege brengen. Ick bidde U Ed. dienstelijck mij hierop sijn advys te willen scrijven, ende op wat manier het gevoechgelijckste soude wesen. Ick en bekomme geene brieven wt Hollant, het schijnt dat een

ygelijck meent coupabel te sijn aen tgeene Schouten gedaen heeft, soo groot is dapprehentie in de menschen. Voorwaer mijn dunct dat sulcke luyden meer schijn als daet hebben van verstant. Onderentusschen alle dese handelingen wert hier verwacht graef Heyndrick van den Berge, om de reste van Brabant met sijn leger te bewaeren. Het is veel, kan Vranckrijck over al sijn vlogelen spreyden, is een teecken van groote macht, ende dat vals moet sijn dat het soo wtgeput is. Ick bemercke wt de brieven van Bottelier aen Meusnier, dat in Vranckrijck gearbeyt wert om den trefves te beletten. U Ed. gelieve mij tadviseren ofte het met fondement de onse soude konnen daertoe brengen, want sonder extraordinaris assistentie gelove ick niet dat het soude konnen geschieden. Ick meyne het meest aen de directie van de prins sal houden, die in voortijden niet veel op de belofte ofte directie van Vranckrijck plach te staen, maer dat men sijn selven behoorde te helpen. Is hij noch van die opinie soo sullen die van Vranckrijck weynich opereren. Ick houde het oock het seeckerste voor ons lant met haere winst te vreeden te sijn, alsoo het voor seecker is dat, de oorloch continuerende, de duytsche lige haer met den koning van Spangnien soude voegen, 'twelck ick houde het machtichste lichaem dat nu op de been is ende dat best soude konnen dueren. De quaede geruchten, sonder noch verseeckert te sijn van het overgaen van den Bos, hebben onsen cardinael voor eenige daegen doen vertrecken, twee mijlen buyten de stad op een huys van haere Hoocheyt, Tervuren genaemt; doch is op eergisteren weder in de stad gekommen. De gemeente is seer op hem gebeten, wijten hem alles, maer ick gelove tonrecht. Evenwel verstaet hij de regeeringe van dese landen niet ende heeft hem laeten verleyden door personen die een plasdanck soecken te haelen, met te doen geloven in Hispangnien, dat dese landen machtiger sijn als wel in de waerheyt is. Ick movere we-

der in questie van den trefves, alsoo mij die int hooft lecht, te weten ofte die sal konnen gesloten werden, sonder overstaen van de Ambassadeurs der koningen, die over de voorgaende gestaen hebben. Int scrijven wert mij geseyt, dat een extraordinaris courier wt Spaengnien is aengekommen: soude last brengen tot vertreck van den cardinael, twelck hem best is; want evenwel, geweten sijnde in Spangnien van de disreputatie, die hij sijnen meester met vluchten heeft aengedaen, soude evenwel niet hebben konnen blijven. Ick eyndige met mijne dienstige gebiedenis aen mejoffrou U. Ed. huysvrou ende familie blijvende,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichsten dienaer
W. d'Oldenbarnevelt.

Brussel den 21en September 1629.

A Monsieur Monsieur de Groot.

VII.

Mijn Heer,

Ick ende vele, jae selver de vrinden van de princes, moeten met U Ed. bekennen, dat sij een saelich leven leyt ende dat niet als goetheyt bij haer is; de tegenspoet, die sij hier met gedult lijt, sal haer ontwijffelijck in den hemel dubbel vergelt werden. Sij heeft lange gearbeyt ende doet noch haer beste om haere gemeente vrede te geven. Soo de onse met geen valscheyt ommegaen, so meene ick dat het gedaen is: want alles wat sij begeeren, haer geconsenteert wert, ende soo veel ick kan bemerken, soo is de prins daer toe genegen. De gedeputeerde sijn tot Rosendael: sal alleen resteren om commissarissen te nomineren en vorders te sluyten; maer ick blijve noch in die scrupul of het kan geschieden sonder overstaen van

koningen, die haer met den voorgaenden trefves geeyt hebben; soo jae, sal haest gedaen sijn, versoecke :halven andermael dienstelijck op U Ed. mij de bequaem- voet te geven met den eersten, om de princes voor j te emploijeren. Ick geve weynich daerom ofte sij het laen, als ick maer met goet fondement kan doen ver- ecken. Aengaende dat mijnen naem soude mogen ge- lt werden wt de confessie van Schouten, daer geve ick le niet om, alsoo yder een behoort te weten dat ick minsten soo veel schuldich ben te doen voor die geen mij de kost geven, om te hooren eenige propositien die aen werden, hoewel de sijne aengaende den Briel sonder ch fondement was, ende om de waerheyt te seggen, r discoursgewijs als om yet wt te rechten. Ick houde voor onnosel, ende alles dat hij gedaen heeft is wt van religie, sonder eenich but. Hij is van die on- le die het gelach sal moeten betaelen, ende dunck mijne vrienden niet behoorde te last gelegt te werden, hem ten minste niet kennende. Ick hope dat de Go- ende van Dam haere vrienden niet sullen te geval alt bekennen, daer geen en is, ende sullen de gevan- geen cleynen vijant verloren hebben door de doot van q [1]). God gave dat de regierders tot dienste van ons , ende soo het U Ed. aengenaem is, deselve met die tae versagen, maer mogelijck dat God haer in alles niet willen voordelijck wesen. Ick kan tot noch toe niet oeden hoe de pais in Italien soude konnen gevonden den, soo lange den koninck van Vranckrijck sijne wae- en aldaer wil houden. Den brief voor mons[r] de Thou be ick doen leveren dynsdach verleden aen den weert, er hij maer even ingekommen was. Om bij een te crij- tgeene dit jaer gepasseert is, hebbe ick drie verscheyde onen gebeden, die mij belooft hebben haer beste te

---

De Raadpensionaris A. Duyk.

doen. Daer is een persoon te Bergen in Henegou gevangen, die men opleyt dat soude naergemaeckt hebben de onderteeckeninge van de principaelste ministers van Vranckrijck, wert van den koninck door een exempt der gardes begeert om daer te brengen, twelck hem sal [geexcuseert] werden. Grobbendoncq is hier wel onthaelt, hoewel sommige hem de schult geven van het gebreck van poeijer, seggende niet meer geeyscht te hebben, twelck de eenige oorsaeck is van het haestich verlies van de stad, en mogelijck soude het de prins in de winter daer niet konnen houden hebben. Onsen Cardinael prepareert hem vast tot de reyse, ick meyne niet weder gehaelt sal werden. Ick [sollicitere] U Ed., soo die mij bequaem vint, tot sijnen dienst niet te spaeren, want ick niet meer wensche als met eenige daet mijne genegentheyt te betoonen. Hierop eyndige ick, U Ed. saemt mejoffrou U Ed. huysvrou ende familie bevelende in Godes heylige protextie, blijvende onveranderlijck,

Mijn Heer,

U Ed. onderdanichste dienaer,
W. d'Oldenbarnevelt.

Brussel den 28en September 1629.

Den bode, die van daege wt Hollant komt, brengt mede, dat seer groote apparaten gemaeckt werden voor het legger voor den Bos: dat gisteren mosten daer wesen 4 duysent wagens ende carren, twelck dan voorseecker op Brabant gelden sal. Mijn dunckt het selfde onbehoorlijck, dewijle men soo verre met het accord gekommen is. Tis wonder dat Botru soo lange wacht om hier te kommen.

VIII.

Mijn Heer.

Niettegenstaende de groote apparatien van orloge in Italien, wert bij veele vermeint dat tot een accord sal wt-

llen, soo Vranckrijck maer kan resolveren tot verlaeten n Susa, sonder twelck niet en is te hopen. Wat de ise sullen sluyten in haere vergaederinge sullen wij haest en. Dan hier wert gerapporteert, dat die van Hollant 4 in ten souden begeren afgedaen te hebben, eer sij tot handelen willen verstaen, die ick om de waerheyt te seggen iet wel en gelove, als sijnde deze: 1°. ordre te stellen it stuck van de religie, twelck mij dunckt beter in tijde an vrede als van oorloge behoorden te geschieden naer edenen, laetende appart de accidenten die daer konnen ij vallen; 2°. te willen middelen weten om de andere provincien te dwingen tot betaelinge van haer achterwesen, twelck mede beter in tijt van vrede kan geschieden, als sijnde minder belast, ten waere die van Seelant daer wat tegens hadde, overmits dat sij de rooverie sullen missen; 3°. hoe men de Westindische compagnie sal contenteren, die consisteert in eenige reden, ende gelijck U Ed. scrijft kunnen daer toe middelen gevonden werden; 4°. dat men verseeckerheyt begeert, dat den keyser sijne pretensien oude renuncieren: dit dunckt mij te seer buyten den wech, ls het selfde niet sijnde, nochte in de macht van den eyser, nochte koninck van Hispangnien, als toebehoonde (soo der eenige sijn) aen het rijck. Soo dat ick geve dat altijt de 3 pointen voorslaegen sijn van eenige e teenemael van de handelinge vervreempt sijn, ende or de anderen met redenen konnen overwonnen werden. lijck sommige wt Hollant scrijven, soude de handelinge reven werden openbaerlijck met partijschap, als de nonstranten de vrede ende de Contraremonstranten de oge, waer wt voor het eerste geen goet eynde kan racht werden; maer indien sij het tsaemen anders eens en, meene niet dat sij het omt respect van de koen souden naerlaeten. Men seyt mede dat den heere mont eenige ondanck bij die van Seelant soude behebben, voornementlijck bij die van Vlissingen. Men

voorseeckert mij wt Duytslant met brieven van den 24en October, dat de saecken voor den keyser daegelijcks beter gaen, ende dat Saxen de saecke van de Luttersche laet vaeren, Machdenburcht soude met Frietlant geaccordeert sijn, ende met den Turck een vrede gesloten voor 25 jaeren. Alhier hebben wij drie daegen geviert over de geboorte van den prins van Spangnien, ende wert den Marquis d'Aytona verwacht, als wanneer onsen Cardinael (die naer het veroveren van den Bosch hem niet laet sien) sal vertrecken. Graef Heindrick van den Berge is wederom hier gearriveert. Daer wert een pertinente relatie gemaeckt van een persoon van seer goet verstant, die bij alles geweest is op den tocht van graef Heindrick, daervan mij een persoon van qualiteyt copie heeft belooft, die ick U Ed. sal senden, gelijck ick met den lesten gedaen hebbe aengaende de passage van de IJssel. Monsr Meusnier heeft mij verzocht, indien U Ed. eenige kennisse hadde aen Monsieur de Bottelier ofte Botru goede getuygenisse van hem te willen geven met een woort van recommandatie. Ick soude seer blijde sijn, koste hij op de eene ofte andere voet geholpen werden: want ick geen occasie voorsie waer door ick hem kan helpen, ende vinde mij door sijne lange ende getrouwe diensten geobligeert. Baugy heeft maer tamelijck wel met hem gehandelt: soo doet hij met een yder. Ick recommandere mij in de continuatie van U Ed. goede gratie, ende blijve naer mijne dienstige gebiedenis aen mejoffrou U Ed. huysvrou ende familie,

Mijn Heer,

U Ed. gansch onderdanigen ende
getrouwen dienaer,
W. d'Oldenbarnevelt.

Brussel den 2en November 1629.

Graef Heindrick vertreck weder van daech, met brieven van den 27en October. Scrijft men wt Hollant dat Burick

Wesel bij ons volck genomen is, ende dat de West-
ıe compagnie de reste van haer schepen wt Tessel
ı gesonden, die men seyt groot dessein te hebben.
ɔgens den trefves sijn, nemen dit seer tot haeren
el. Vale.
ingeleyde bidde ick U Ed. aen mijn neef te willen
ɔehandigen. Vergeeft mijne inportuniteyt.

Ionsieur Monsieur de Groot.

IX.

Mijn Heer.

memorie daer ick U Ed. in mijne leste van gescre-
ɔbbe, is wat verachtert, door dien den autheur sieck
orden; doch was eergisteren aen de beter hant. Ick
die pertinent sal sijn, maer int passeeren van de
is hij niet present geweest; soo ras ick die bekomme
ı senden. Ick wil mede hopen, dat die de vrede soec-
le sterckste in ons lant sullen wesen, voornement-
ɔo die van Seelant daer toe blijven inclineren. Van
ɔijde is niet te twijffelen ofte wert ernstelijck ge-
; maer soo de pays in Italien getroffen wert ende
ɔe nieuwicheden souden willen invoeren, dat soude
ɔcken onstellen. Den prins gebruyckt goede mid-
om wterlijck te toonen, dat hij tot de vrede niet ge-
is, hem absenterende soo lang hij kan wt den Hage;
ɔentusschen meene ick dat hij genoech geadverteert
rat resolutie de provincien inbrengen, om hem daer
e reguleeren. Ick hebbe geen scrijven wt Hollant;
ıij wert geseyt dat de bijeenkompste voor 14 daegen
ɾtgestelt. Soo de onse wijs sijn, sullen den trefves
men op den ouden voet, sondor lange te vertoeven.
ie weynich apparentie dat den keyser in lange tijt
ɔbben om nieuwe questien te soecken, ende dese
ı is de vrede hoochnodich. Den cardinael Richelieu

geloove ick wel dat soo spreeckt, maer onderentusschen arbeyt Baugy met handen ende voeten. Mijn dunck, dat die geene, die aen Vranckrijck haeren dienst presenteren om de handelinge te beletten, in eene goede republycq souden voor perturbateurs van de gemeene rust mogen geoordeelt werden, als mede dat sij correspondentie hielden met vreemde potentaten, die met de onse in geene vaste aliantie sijn, twelck niet te lijden is, maer behoort anderen tot exempel gestraft te werden. Maer dat volcxken gelooven dat sij geen quaet konnen doen. Botru sal hier binnen weynich daegen kommen, soo hij door een lacquay aen Meusnier heeft laeten weten; ick houde dat voor goet teycken, dat de vrede in Italien wel mochte voortgaen. Den marquis van Aytona is noch niet aengekommen: hij heeft eenige last gehad om int hof van Beijeren te negocieren. Die van Mirabel wert hier mede verwacht. Onse princes is 2 ofte 3 daegen niet wel geweest dan is nu, God sij lof, beter. De licenten sijn weder open. Ick houde dat het soo heel onpolitycqlijck niet soude gedaen geweest sijn, dat men de R. Catolijcken een kercke binnen den Bos hadde vergunt, voornementlijck in die conjuncture soo de saecken doen stonden, ende voor mij soo en behooren dese niet te wenschen dat sulcke courtoisie geschiede. Alle de actien van de prins toonen dat hij wel weet hoe men de werrelt moet bedriegen. God geve maer dat hij wat sinceerder met sijne oude vrienden ende dienaers handele. Soo hij wil, hij kan mij nu een goede staet voegen: want van deese sijde sal niet manqueren. Soo niet, sal het selfde lichtelijck konnen passeeren, sijnde geen comparatie van tgeene hier vooren geschiet is. Wij en hooren noch niet van de electie van Duycks plaets. Soo daetelijck komt mij scrijven wt Hollant van den 5en deser, daer wt ick verstaen dat 2 [1]) gesint blijft tot den

1) Hier wordt een persoon aangeduid. Vgl. den volgenden brief.

trefves, maer datter veele sijn die daer tegens arbeyden. Den prins van Orangien is saterdach verleden in den Hage gekommen, geaccompagneert van graef Ernst, alwaer deese weecke de Staeten van Hollant souden vergaderen, ende werden de provinciën verwacht. Ick bemercke wel, soo geen point den trefves achter hout, als de koningen contentement te geven, dat die voortgang sal hebben. In corten tijt moeten wij hooren waer het draijen sal. Onderentusschen blijve ick naer mijne dienstige gebiedenis aen mejoffrou U Ed. huysvrou ende familie,

Mijn Heer,

U Ed. gansch ootmoedigen dienaer,
W. d'Oldenbarnevelt.

Den prins heeft mijn neef van der Mijlen versien met een compagnie te voet op de repartitie van Noortholland.

Brussel den 9en November 1629.

A Monsieur Monsieur de Groot.

X.

Mijn Heer,

Tis mijn lief dat de memorie van de passage van de IJssel U Ed. aengenaem is, ende sal trachten U Ed. te dienen soo veel doenlijck is om alles te bekommen. Den autheur van de memorie in mijnen lesten verhaelt is weder ingestort: soo hij eenige daegen aen de beter hant waer, soude haest geeyndicht hebben. Altijts van die sijn wij verseeckert, soo hij levend blijft. De traversen die in de handelinge geschieden hoope ick dat vruchteloos sullen wesen. Chastillon, die gisteren hier wt Hollant gearriveert is ende van daege naer Vranckrijck vertreckt, seyt, dat de meeste stemmen tot den trefves vallen, maer dat sommige sijn die seggen dat men noch eerst een groot

effort op dese landen behoorde te doen. Mijn dunckt dat die luyden geen reeckeninge maecken, dat soo het effort misluck, dat men hier dan mede sijn seggen soude begeeren te hebben; want ick vinde de saecke hier niet gestelt, dat sij niet te remedieren souden sijn. Met weynich quetsinge van de gemeente soude men konnen 10 milioenen guldens vinden, daertoe gearbeyt wert, maer ofte de twee marquisen Mirabel ende Aytona, die hier sondach verleden sijn aengekommen, de remedie voor dit lant mede brengen, twijffele ick seer. Sij en hebben tot noch toe geene audientie gehad, door dien de princesse noch niet tot volkomme gesontheyt geraeckt is. Aengaende de 4 pointen, daer van hebbe ick geoordeelt gelijck U Ed.; dan de keyser sal konnen seggen dat hij geen oorloge met de Staeten heeft, ergo geen pais te maecken is met hem. Maer eene questie moet ick doen, hoe men het maecken soude indien de Westindische compagnie, die nu sterck in see sijn, eenige vaste plaetse naemen ofte maeckten in de West-Indien; want die behoudende, soude den koninck niet willen verstaen tot eenich accoort. Dat Pater Don Frederico soude aengetast hebben, daervan sijn over drie weecken geruchten geweest, maer geene continuatie. Meusnier bedanckt U Ed. van sijn faveur ende bid om continuatie, sal sijn best doen om het altijts te verdienen. Ick versoecke het selfde dienstelijck, alsoo ick hem gaerne geholpen sach. Chastillon oordeelt van mijn retireren in dese landen onvoorsichtelijck, seggende dat ick daermede de memorie van mijn vader sal quetsen ende te niet doen, U Ed. die daer van ten volle onderricht is, weet wel dat geen andere plaetse tot voorseeckerheyt voor mij open stont; maer ofte hij de memorie op sijn Calvinist van sijn voorouders niet gequest en heeft, doen hij Monpeliers wilde overgeven ende Egemorta [1])

---

1) d. i. *Aigues-mortes.*

ergaf, laete ick haer oordeelen; maer in mijn sin beort men sijn koninck tobedieren. Meer onvoorsichtige scoursen sijn bij hem gebruyckt, als dat de Staeten den os niet gecregen hebbende teynde waeren, ende dat den ins van Orangien, verstaende de passagie van de IJssel, ilde van den Bos trecken, hoewel ick geloove dat het aer is, indien men diepper int lant getrocken hadde, dat en Bos ontset was, ende dat het een groote slach voor de taeten soude geweest sijn. Evenwel voor yemant, die daer ient, vallen die discoursen niet wel. 2 plach hem voor iiet wijs te houden, gelijck hij mij dicmael geseyt heeft. Ick bedancke U Ed. van de sorge om den brief aen mijn neef te doen bestellen, ick hope hij sijn debvoir doet in U Ed. te besoecken ende goede vermaeningen te volgen. In corten tijt sullen wij sien wat apparentie tot de handelinge is. Onderrentusschen blijve ick naer mijne dienstige gebiedenis aen mejoffrou U Ed. huysvrou ende familie,

U Ed. ootmoedigen dienaer,
W. d'Oldenbarnevelt.

Brussel den 16[en] November 1629.

A Monsieur Monsieur de Groot.

XI.

Mijn Heere,

Den autheur van de memorie is mij gisteren wesen besoecken. Soo hem God gesont spaert, hope ick die U Ed. toekommende reyse te senden. Dat van dese sijde anders als vrede begeert wert, kan ick niet bemercken; maer het is geen reden dat de Staeten veel langer met haer antwoort souden wachten. Ick achte dat de meeste stemmen bestaen in cleyne steden, neffens eenige die niet veel te waeter negotieren; de eerste werden meest van haere predicanten geregeert, de andere hebben mogelijck bittere

pensionnarisen, die meenen dat het een faulte soude sijn van de grootste, dat sij yet soude goet vinden dat de oude regenten gedaen hebben, ende daer wt actie genoech fonderen om den trefves te verwerpen, sonder op het gemeene welvaeren verder te letten. Ick hebbe mede altijts gevreest, dat het in Seelant in de gemeene man niet soude willen. Mandemaecker sal mede daer niet veel goeds in doen, als siende niet veel verder als sijn neus lang is, soodat het daer sijn moeyte sal hebben. Wat Vranckrijck gelooft van die haeren dienst wt ons lant hebben aengeboden, laet ick daer; maer de wegen sijn noyt ledich van haere couriers op Hollant. Ick hoope in corten tijt wat te hooren wt die quartieren. Ondertusschen obligeert U Ed. mij ten hoochsten deelachtich te maecken van tgeene hij hoort, dewijle een van de bode, die ick gewent sij te gebruycken, in lange door een accident niet sal mogen reysen. Het accort van Italien sal gevonden wesen, so haest men de vrije dispositie van investiture aen den keyser sal gelaeten hebben, die niet anders als met recht sal geschieden: want het onmogelijck is willich te lijde dat den koninck van Vranckrijck den keyser [wet] sal s ten in sijne jurisdictie. De tijdinge van Baugy sijn g meenlijck met passie gemengt, veel meer die van sijn secretaris. De bagagie van Botru is hier gearriveert. S daetelijck kommen brieven aen Meusnier van den secr taris van Baugy, melden dat Roseus opentlijck tegens d trefves soude gepreeckt hebben, waer over die van d provincialen raet hem een reprimande gegeven hebbe doch heeft geantwoort dat hij preecken most volgens sij consciencie. Ick geloove niet dat hij eenen text sal vi den tot confirmatie van sijne conscientie. Burick sou genomen sijn. Den Viador generael, van hier vertre kende naar Spangnien, is door den superintendent v de militie met last van den koninck tot Hal gearresteer alwaer hij geexamineert is geweest ende sijne pampier

nen sijnde is voorts verreyst. Men meent dat al enquesten sullen gedaen werden. Ick doen mijne ;e gebiedenisse aen mejoffrou U Ed. huysvrou ende , blijvende,

Heer,

U Ed. gansch ootmoedigen dienaer,
W. d'Oldenbarnevelt.

l den 23en November 1629.

XII.

Mijn Heer,

autheur van de memorie is weder ingestort, hebbe isteren besocht ende bevonden dat weinich tot het resteert, U Ed. sal moeten patientieren tot sijne alescentie, wanneer daer geen faulte van sal sijn. uncius alhier seyt dat Collalto van den hertoch van soude te rugge gedreven sijn, ende dat die van eene sortie gedaen hebben op des marquis volck met age. Of dit waer is, kan ick niet verseeckeren, als de wt een persoon die desen staet niet seer bemint, loor sijne vilaine gierige proceduren hem oock seer jck maeckt; hij is mede in hoope van vrede. Van is hier noch geen seeckerheyt, eenige Spangnaer- ›ggen tijdinge te hebben dat hij geslaegen is. De › bij mij geproponeert wiste ick wel dat soo konde ›den volgens de articulen van den voorgaende tref- ıaer mijne vraege is: ofte sij eenige plaetsen incor- den, staende handelinge, in de Westindien, hoe men ermede soude konnen maecken: want de onse daer ten wortelen, is niet gelooflijck dat willichlijck sal reert werden. Ick bemercke mede dat den lust tot s ofte trefves alhier verflaut; de Staeten van Hol- ijn noch vergadert. Ick geloove dat U Ed. sal ge-

sien hebben de remonstrantie van den palsgrave aen de Staeten op het stuck van den trefves, twelck seer de ma[tet] ofte prins excedeert. Botru is gisteren hier gearriveert sonder dat yemant hem is tegen gegaen, maer den marquis van Mirabel heeft hem dien avont besocht. Hier passeeren sonder ophouden couriers wt Vranckrijck op Hollant, apparentlijck om den trefves te beletten. Het leger, dat den koninck in Champagne hout, wert bij veel niet gelooft dat tot oorsaeck van sijn broeder geschiet, maer wel om in Duytslant ofte dese landen te vallen, op welcke plaetse mijn dunck weynich voordeel te doen is. Want in Duytslant soude daer door de lige wacker gemaeck werden, die dan seker Oostenrijcks als oyt soude werden. Alhier is die natie weyniger als eenige bemint, ende al soude bij geset werden dat men bij een konde raepen. Mijn neef hope ick in sijn debvoir aen U Ed. sal volhouden, hoe wel in mijn regard hij het niet en doet. God sal hem, bidde ick, wijsheyt verlenen. Soo daetelijck bekomme ick scrijven wt Hollant van den 26[en] deser, die melden dat de Staeten van Hollant toekommende weecke sullen resolveren tot het een ofte ander; dat Haerlem, Leyden ende meest het Noorder quartier tegens den trefves sijn; dat Seelant, Vrieslant ende Groeninge seer roepen om oorloge. De andere provincien sijn wachtende de resolutie van Hollant. De predicanten bulderen overal seer, ende werden geen oprockende gescriften gespaert, soodat het daer noch wilt werck is; evenwel meene ick dat Hollant wel mochte voor kersmis resolveren. Aersens, verstaen ick, speelt sijn personnagie wonderlijck, soo daer als in Vranckrijck. Den Ambassadeur van Engelant aldaer is soo heel van den trefves niet vervreemt, maer wil sijn meester daer in begrepen hebben. Vranckrijck wil daervan niet hooren, soo doen Swede ende den Palsgrave; wij moeten sien wat daervan kommen sal. Hier sijn geruchten dat den koninck van Spangnien wel mochte in Nederlant

kommen; mijn dunckt dat daertoe noch tijt van node is. Hiermede bevele ick U Ed. in de bescherminge van God Almachtich ende blijve,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedigen dienaer,
W. d'Oldenbarnevelt.

Met U Ed. cousine mijne dienstige gebiedenis aen mejoffrou U Ed. huysvrou ende familie.

Brussel den lesten November 1629.

A Monsieur Monsieur de Groot.

XIII.

Mijn Heer,

Den autheur van de memorie blijft cranck, doch sonder perijckel, hebbende een apostume in sijn been, daer hij groote pijn aen heeft; genesen sijnde sal geen faulte wesen om U Ed. die te bestellen. Ofte die van Brabant reden hebben om antwoort te begeeren, soo siet men doch dat daerom niet meer gedaen wert, ende nae ick kan verstaen soo sijn de meeste stemmen in Hollant tegens den trefves, waertoe lichtelijck eenige provincien sullen vallen. Van Espangne ende [Sendon], beyde van de Fransche kercke, hebbe ick wt Hollant verstaen, maer van die van Scheveling hadde noch niet gehoort. Men stroyt daegelijcks boecken tegens den trefves, onder andere die seer sot sijn, als proponerende dat eerst de provincien behoorden onder den anderen te accorderen ende dan samentlijck een accoord met den koninck van Spangnien te maecken, mits houdende de privilegien, daer bij voegende dat men de trafycque op Oost ende Westindie soude vrij hebben, ofte anders dat men aldaer de oorloge soude voeren ende niettemin de vrede in dese landen behouden. Sulcke wargeesten sijnder met meenichte ende naer ick dat boecxken aensien, soo moet Aersens daer onder roeijen. Voor mij ick geve hem recht

dat hij sulcks doet, dewijle hij wel merckt dat men hem vreest, ende dat hij quaet mach doen sonder te vresen voor eenige straffe. De prins hout hem wel neutrael in discoursen, maer evenwel wete ick dat hij meerder tot de vrede genegen is. De faulte, die op de IJssel geschiet is, bekenne gaerne groot te sijn, maer en is daerom niet te argumenteren, dat door beter beleyt niet beter soude succederen. Van Pater hadden wij tijdinge van gebleven; maer nu seyt men, dat Don Frederico de Francoisen ende Engelschen bij de Bormudes gevonden heeft aen den anderen ende die beyde geslaegen, soodat hij 300 Engelsche gevangen heeft ende die naer Engelant gesonden. De vrede in Italien is eens getroffen geweest, maer doór een wtval o Collalto gebroocken, twelck sijn tijt sal moeten hebb om te raccommoderen; het accoort was tamentlijck vo den keyser. Alhier weten wij niet van ontsteltenis v humeuren; dan yder een wenste wel dat het beter gin waer toe een schoolmeester als den marquis van node i Botru toont hem seer hovaerdich van humeur, een gro vloecker ende sweerder, maer anders courtisan in sijne dis coursen. Soo U Ed. yet verstaet van de humeuren va ons lant, waertoe sij inclineren, alsmede van tgeene i Italien passeert, sal mij verobligeert vinden hetselve te ve staen, des te meer ick door een sieckte van een bode o Hollant seer geincommodeert sij van tijdinge, die mij n wel dienen om mijne saecken daer naer te dirigeren. Ic sal U Ed. wederom dienen in alles tgeene U Ed. mij gelieve te commanderen, als sijnde van gantscher herte

Mijn Heer,

U Ed. gansch onderdaenigen dienaer,

W. d'Oldenbarnevelt.

Met U Ed. permissie doen ick mijne dienstige gebied denis aen mejoffrou U Ed. huysvrou ende familie.

Brussel den 7[en] December 1629.

A Monsieur Monsieur de Groot.

XIV.

Mijn Heer,

De memorie hoope ick de naeste reyse te senden. Dat den prins van Orangnen sich in die matière neutrael draecht, daer in dunck mij dat hij gefondeert is, ende soo hij ernstlijck tot den trefves inclineert, gelijck men mij voor desen verseeckert heeft, soo kan hij goede officien onder de hant doen. Soo den oorloch in Italien gedaen was, soude sommigen in ons lant meer naer den trefves doen luysteren: want veel haer fondement daer op bouwen, waer toe Baugy dan het vier stoockt; evenwel hope ick met U Ed. dat de vrede met de wapenen in de hant sal getroffen werden. Indien de saecken met des konincks broeder geaccommodeert werden, soo sullen wij haest sien waer toe het leger in Chanpangne gedestineert is; hij toont wel dat hij het met het huelijck meent. Van de remonstrantie die de prelaten met de heeren vant lant aen de infante soude gedaen hebben wete ick niet; soo daer yet aen was, soude het wel gehoort hebben: bidde derhalven U Ed. gelieve mij, soo die te bekommen is, over te senden. Ick hebbe gelesen de remonstrantie van de West-Indische Compagnie tot beletten van den trefves, die voor haer particulier niet quaelijck is ingestelt; maer tgeene voordelichst tot des lants welvaeren is, moet meest wegen. Daer sijn gevoecht eenige consideratien naer de conscientie aengaende het maecken van den trefves door eenige predicanten gemaeckt, die soo stout ende onbeschaemt sijn dat sij derven seggen dat men haer mede daerop behoort te hooren, ende voorts soo vervult met ongehoorde leugens dat het overdraecht, scheldende alle die met haer niet eensgesint sijn voor sectarisen. Waer vandaen mach haer dese authoriteyt kommen? Souden sij die nemen wt de outheyt van haer outvaeders Calvin, Besa, Gomarus, ofte Bogermannus? Soo wanneer de regierders van ons

landt die twistcrijters de keel niet toe en binden, soo hebben sij hondertmael meer insolentie te verwachten van die swarte monnicken als oyt witte, grauwe, ofte bonte hebben voortgebracht: want die altijts in dwang werden gehouden van haer overhooft; maer dese sijn ontbonden ende loopen al brullende gelijck een hoop wilde stieren. Ick kan niet verswelligen dat sij de geck alrede soo [illegible] de mouwe laeten hangen (daer haer saecken noch soo h[illegible] vast niet gegront sijn) dat sij haer staetsuchticheyt ni[illegible] konnen dissimuleren; dan ick geloof dat sij daer soo [illegible] van sijn dat het moet wtbersten. Hier is niet nieufs dan dat men daegelijcks hoort dat de troupen, die int lant van Denmarcke sijn, versterckt werden, waer wt men concludeert dat het leger in Champangne ende die troupen het op den Pals gemunt hebben. Alle uren verwachten wij een courier wt Spangnien, die veel nieus moet mede brengen. Ick hadde niet getwijffelt ofte soude heden brieven wt Hollant gehad hebben; dan de tempeest kan het selfde belet hebben. Ick bidde nochmael U Ed. mij toch de remonstrantie, die aldaer loop, gedaen, soo men seyt, door de prelaeten ende heeren vant lant, te bestellen; ick sal mij boven andere obligatien bereyt houden om te verschuldigen ende blijven, naer mijne dienstige gebiedenis aen mejoffrou U Ed. huysvrou ende familie, voor altijts,

Mijn Heer,

U Ed. gansch ootmoedigen dienaer,

W. d'Oldenbarnevelt.

Brussel den 21en December 1629.

A Monsieur Monsieur de Groot.

XV.

Mijn Heer,

De kersdaegen sijn oorsaeck dat ick de memorie niet hebbe konnen gecopieert crijgen. U Ed. sal genoegen

…inne hebben, sijnde met goet verstant ingestelt, even- kan de waerheyt daer wel wt genomen werden. Ick mij niet genoech verwonderen dat U Ed. soo wanhoop recompensie, daer nochtans 2 [1]) altijts soo seer tot U plach te inclineren, soo 2 mij dicmaels selver geseyt …ft, ende gevoechlijck kan geschieden. Maer dat ick een …ere wech in moet, daer toe sijn twee redenen: de eer- …mijne onbequaemheyt om het lant te konnen dienen, …andere dat mijne faulte schijnen tegens de Heyligen …st te sijn, ende consequentelijck niet vergeeffelijck. … neme dat gaern met patientie op ende en quelle mij …t dat ick geen oprecht berou van die sonde hebbe. Mede …de ick 't well bij mijn vrou, die mijne gebreecken over …t hooft siet ende soo het in haer vermogen was, mij …er goets soude doen als wel tegenwoordich geschiet; …ch hebbe mij ten hoochsten te bedancken, hebbende …in pensioen geordonneert op een vast kantoor ende ver- …erdert tot 160 philippen, waermede men met weynich …ps kan doorspertelen. Dat de Roomsche katolijcke be- …ren dat men gelove, dat de pausche stoel niet dwaelen …, valt mij soo vreemt niet, dewijle die van het synode Dordrecht van het selve gevoelen sijn, ende ick meyne, …den het de Remonstransche predicanten naer haeren sij souden al mede wat precys sijn. Geluckich sijn die alle die partialiteyten voorbij sien ende haer best … om door wercken te betoonen dat sij Cristenen sijn. …cheyde brieven met den lesten ordinaris van Paris en dat stilstant van wapenen is in Italien, twelck wt Italien geconfirmeert wert. De brieven wt Hol- die ick verwachte, sijn mij saeterdach verleden toe- men. Men verseeckert mij, dat 2 seer inclineert tot efves, gebruyckende daer toe verscheyden voorslae- Haerlem, Leyden ende Enchuysen blijven daer te-

---

…erik Hendrik.

gens, soo doen mede de provincien Seelant, Vrieslant ende Groeningen; dan de resolutie van Hollant sal de wet setten. Dewelcke, om te beletten, heeft den ambassadeur van Venetien [1]) in den Haage aen de Staeten ende den prins brieven getoont van den ambassadeur van Venetien te Paris, die verseeckerden dat den koninck van Vranckrijck teenemael geresolveert was den krijch niet alleenlijck den koninck van Spaingnien aen te doen, maer mede in dese landen te vallen, ende de Staeten promptelijck te betaelen alle haer achterwesen, met gelt ende credyt bij te staen ten wtersten. U Ed. kan nu oordelen, hoe seer dat de contramineurs gestijft heeft ende de vreetsinnige den mont gestopt. Maer het is te verwonderen dat Baugy daer niet van en weet, twelck mij wel soude doen geloven dat het een ...... [2]) inventie is om tegens de kersdagen, als de vergaederinge moet scheyden, de resolutie te verhinderen ende alsoo de handelinge brouilleren ende verachteren. Evenwel moet dat sijn selven wijsen. Langerack hadde mede een expressen gesonden met advysen dat men geen trefves behoorde te maecken; maer sijn se weynich in acht genomen geweest. Ick denck Vranckrijck hem de pen vergult heeft. Ick verlange te weten, hoe de Staeten van Hollant noch gescheyden sijn ende wanneer sij wederom sullen vergaederen. Den ambassadeur van Engelant in den Haege is moderaet int stuck van den trefves; den Palsgrave was met een quaede keel gequelt. Ick sal met devotie verwachten de remonstrantie, die te Parijs loop van de prelaten en de heeren van dit lant aen de Infante; hier heeft men dit pasquil gestroyt. Alle tijt verwachten wij een courier wt Spaengnien, die vrij wat nieus sal mede brengen. Hier mede wensche ick U Ed. met mejoffrou U Ed. huysvrou ende familie een

---

1) Vicenzo Guzzoni. 2) Onleesbaar woord.

geluckich ende voor alle saelich nieuwe jaer, ende blijve altijts,

Mijn Heer,

U Ed. seer ootmoedigen dienaer,
W. d'Oldenbarnevelt.

russel den 28[en] Decembr 1629.

A Monsieur Monsieur de Groot.

XVI.

Mijn Heer,

U Ed. missive van den 17[en] Augusti is mij behandicht. t noch toe sien wij weynich effect van den grave van n Berg, niettegenstaende Maestricht in handen van de aten is, met conditie als Venlo ende Ruermonde, de igie aengaende, met de privilegien. Den gouverneur eft ses stucken geschuts mogen wtbrengen: wij moeten verwachten wat den prins sal voornemen. Ick gelove bij noch al verscheyde desseins heeft. Over weynich gen sijn wederom veel seylen op het Schelt gesien, derentusschen hebben Terestein ende Beaumont Rubns[1]) ontboden ende van selfs een paspoort gesonden om Cuyck ende sprincen leger te kommen. Ofte het besch is ofte den trefves meynen, sal men haest konnen rcken wt het geene sij sullen voorslaen. sKonincks ger is daer het voor desen was, Papenheim is leger ack.[2]) Trier heeft sich aen de Francoisen met accord ergegeven. Den koninck van Sweden soude Frieburch genomen hebben, waerinne veele vivres voor Frietlant eren. Van de Francoisen op dese frontieren hoort men

---

1) De beroemde schilder, in dezen tijd meermalen in de geheime onrhandelingen gebruikt (zie Arend, *Algem. Gesch. des Vaderl.* D. III. IV, onder and. bl. 290 en 680. 2) d. i. lager afgezakt.

niet, den koninck is naer Lyons ende seyt men dat sijne troupen een regiment geslaegen hebben van sijnen broeder. Daertegens is hier tijdinge ant hof van de coninginne moeder, dat den mareschal de Toras sich voor monsieur verclaert heeft; maer de brieven, gisteren van Parijs gekomen, melden daer niet van. Ick wete dat den heere Aysma U Ed. altijts sal raeden om des princen begeeren te volbrengen; doch U Ed. weet best wat hij te doen, ende konnen hem geen goede conditien mancqueren. Ick bemercke wel wt het scrijven van den heere Aysma, dat men den oorloch in die quartieren moede is, soo doet men overal, maer wie siet daer eynde van? Het is seecker dat de predicanten niet te vreeden sijn met de conditien die den prins maeck met de gekonquesteerde steden, twelck nochtans, als die wel onderhouden wierde, voor dese sijde niet goeds soude wtbrengen. Ick bekenne geern dat ick niet begrijpen kan waer al het geld van daen kompt, dat den prins in den oorloch verdoet. Maestricht is een kostelijck beleegeringe geweest; daer sijn oock veele menschen van qualiteyt gebleven ende nu noch in het leste den grave van Oxfort ende colonel Harwod. Den prins heeft mede groot perijckel geloopen, sijnde een van sijne camerlincx neffens hem dootgeschoten, twelck al doet achter dencken hebben, ende heeft nu victorien genoech gehad, voornementlijck soo hij sijn leger geluckichlijck kan thuys brengen. Ick meyne niet dat hij een goeden trefves sal tegens sijn, nochte onse princes mede. De Staeten Generael van dese landen sijn tegens den 7en deser bescreven. Wat daeruyt broeijen wil, sal den tijt leeren: tot noch toe geven de geestelijcheyt ende gemeenten wel. Het meest dat hier mancqueert is goede ordre. Den grave van Egmont is noch op een van sijn huysen. Den graef van Warfusé en komt niet te voorschijn, is een seer slechten gesel ende doet sijne vijanden lacchen. Dit is alles wat voor desen tijt hier omgaet, sal derhalven, naer mijne dienstige

›nis aen mejoffrou U Ed. huysvrou, eyndigen ende
,
Heer,

U Ed. ootmoedichsten dienaer,
W. d'Oldenbarnevelt.

l den eersten Septembr 1632.

XVII.

Mijn Heer,

van den 3en deser is mij behandicht op gisteren. !2en der verleden waeren hier wel geruchten van teren, doch niet seeckers. Ick meyne dat soo de ije hadde willen het wterste duerwachten, dat sij ›ch 5 ofte 6 daegen souden hebben gehouden; maer ıtset was weynich apparentie, 'twelck dan de moet t aen de belegerde. Men maeckt hier niet veel ıent op het toelaeten van de religie: immers die de wel doorsien oordelen dat het altemael op bedroch Het quaet dat Vranckrijck aen dese landen doet, is doch doet noch geen openbaere hostiliteyt. Spang-ssisteert monsieur met gelt ende volck, ende hooren ch toe niet dat den koninck op hem voordeel heeft: dat daer door veele van des cardinaels boose wil nt wert. Ick en twijffele niet ofte in U Ed. quar-werden mede logens wtgegeven, daervan wij hier een gebreck en hebben. Men scrijft wt Nurenberch en lesten ordinaris, dat den Sweed heeft willen pas-, maer door Frietlant gerepousseert is ende veel volcks ›n heeft; met den ordinaris, die heden ofte morgen ht wert, sal men de waerheyt verstaen. Ick en oock geene opinie tot trefves, hoewel eenige steden ›e wel inclineren, maer Vranckrijck ende Venetien en daer seer tegens. Wij en hooren noch niet wat

de Staeten, alhier vergadert, in sin hebben, sijnd den anderen met eede verbonden niet te divolgeren haere separatie; dan schijnen de princesse in groote tinge te hebben. Den cardinael de la Cueva is vertro den marquis de S[ta] Croce gaet mede wech, soo d legers van den koninck gecommandeert werden door Gonsales de Cordua, den hertoch van Lerma ende Carlos de Colomna. Den prins is noch te Maest Men spreeck van groote desseins: den tijt sal het l Van graef Heindrick wert divers gesproocken: d'een d volck heeft, andere dat het niet te beduyden is. De lutie van de Staeten alhier sal ons wijsen waer het wil. Onderentusschen blijve ick,

Mijn Heer,

U Ed. onderdaenichste dien

W. d'Oldenbarnevelt.

Brussel den 19[en] Septembr. 1632.

Voor het sluyten sijn de brieven van Coeulen g men, confirmeeren dat den Sweed is weder in sijn qu gedreven, met groot verlies.

A Monsieur Monsieur de Groot.

XVIII.

Mijn Heer,

Mijne leste is geweest van den 15[en] deser tot an van die van U Ed. van den 30[en] November. Tsedert van U Ed. niet bekommen. Den 16[en] hebben w geviert, soo over de electie van den koninck van] als over de victorie van de bataille ontrent Leipsic de keyser ende consequentelijck wij voor hem hout cedeert te sijn, al waert dat den koninck van Swede gebleven waere. Den 13[en] deser sijn de Staeten me gedeputeerde van hier in besoigne getreden, twee va

provincie ende vier wt Hollant, te weten: Noortwijck, Terestein, Broechoven ende Pau. Men seyt hier dat den koninck van Sweden soude den prins van Orangnien gesubstitueert hebben tot executeur van sijne intentien, ende ingevalle het buyten slants moste geschieden, graef Hendrick van den Berge, die nu met Warfusé in den Hage is. Savoye heeft Pignerol aen Vranckrijck verkoft. Den cardinael is noch niet bij den koninck; monsieur crijcht veel volck hier, maer wat sal hij daermede doen? Wij sijn hier in peine met van der Dussen, om dat wij tot noch toe van hem niet gehoort en hebben. U Ed. die daer naerder is, sal mogelijck meerder particulariteyten weten als wij hier doen. Vranckrijck schijnt Duytslant te willen helpen; den tijt sal ons wijser maecken ende ick blijve onveranderlijck,

Mijn Heer,

U Ed. onderdanichste dienaer,
W. d'Oldenbarnevelt.

Brussel den 22en December 1632.

A Monsieur Monsieur de Groot.

XIX.

Mijn Heer,

Die van den 4en deser is mij wel behandicht. Ick sij ten hoochsten verwondert dat U Ed. maer die van den 8en ende 15en December ontfangen heeft, daer ick nochtans wel drie ten minsten gescreven hebbe tusschen den 8en December ende 14 November. Ick hoope dat U Ed. die onder het couvert van Sr Overbeeck sal ontfangen hebben. Ick sende dese van hier om te sien ofte de brieven nu beter doorkompste sullen bekommen. Het geene ick van den prince van Orangnien gevoele, soude bij de mijnen voor crimen gehouden werden, jae men kan in die man

niet sien als goet. Hij heeft nu toegelaeten dat Polianders soon het houtvesterschap gekoft heeft van den heer van Duvenvoorde, daer het plach te wesen als een prove voor den adel, sommige seggen voor 36 duysent guldens, andere voor 22 duysent. Den cardinael Richelieu heeft mons^r d'Espernon het gouvernement van Mets afgekoft voor twee hondert dusent croonen ende verseeckeringe van de successie van het gouvernement van Guyenne aen sijn soon den cardinael. Den president van den Hogen Raet in den Hage is doot. De gedeputeerde, van hier wt den Hage gekommen, konnen niet wel resolutie bekommen om te vertrecken; de conditien werden seer secreet gehouden, moeten vrij exorbitant sijn: men soude het anders hier lichtelijck laeten doorslippen. Men hout het daer voor, dat wel eenige van de Staeten in den Hage tot meerder moderatie souden gesint sijn, maer dat Aerssens seer sijn personnage speelt. Wij moeten sien watter wtbroeijen sal. Over twee daegen is hier een extraordinaris wt Spangnien gekommen, brengt voor seecker de kompste van den cardinael in dese landen, twelck hier wat veranderinge sal mede brengen; soo soude mede in Duytslant doen, soo het waer is dat Arnhem geslaegen ende gevangen is van de keysersche, gelijck hier den roep gaet. Dat de Staeten van hier souden handelen met exclusie van haeren koninck is gansch buyten apparentie. Men sent wt Vranckrijck twee extraordinaris ambassadeurs, den eenen naer Duytslant, den anderen naer Hollant, die men seyt Hauterive sal sijn ende een milioen mede brengen. Noch meenen sommige dat de Hollantsche Staeten daerom noch te meer noch te minder sullen doen. Den cardinael is met het gouvernement van Mets niet te vreden, wil het bisdom daer bij hebben. U Ed. mach verseeckert sijn dat, soo haest U Ed. mij sal commanderen in sijne particuliere affairen, dat ick mijn debvoir sal doen getrouwelijck, ende dunck mij is de beste voet; ick geloove mejuffrou U Ed. huysvrou

r niet vreemt in sal sijn. Tot noch toe hebbe mijn
ner niet konnen verlaeten. Ick blijve voor altijts,
Mijn Heere,

U Ed. ootmoedichste ende getrouste dienaer,
W. d'Oldenbarnevelt.

ussel den 14en Januarij 1633.

XX.

Mijn Heer,

Die van U Ed. in date den 22en Februarij is mij op
nen tijt behandicht. Ick weete seer wel dat U Ed. re-
n genoech heeft om op geene publycque consideratien
sien, maer wel op particuliere, waerop ick meyne dat
k den 16en Februarij int breet hebbe gescreven, als dat
erin U Ed. in alles contentement sal gedaen werden;
twoort hebbende sal mij daernaer regleren, want son-
r U Ed. resolutie kan niet geschieden. Ick hebbe noch
et seeckers gehoort wat in de handelinge in den Hage
edert het wederkommen van den pensionaris van Namen[1])
vordert is, maer mijn dunckt dit noch al meer reysen
llen moeten gedaen werden eer sij het eens sullen
sen. Ondertusschen prepareren de Staeten ende prins
ch tot oorloch. Hier gaen de preparatien noch al lang-
em, naer ouder gewoonte, ende indien den trefves niet
t effect kompt door beleyt van sommige ministers, die
sijn sij geen Spangnaerden, niettemin martiaels gesint
n, sie ick hier een wondere revolte. Want de gemeente
et alleen, maer de geestelijcheyt ende adel hebben die
op van vreede soo ingesogen, dat het moeyte sal heb-
n haer tot den oorloch te doen resolveren. Godt ver-
me ons vrede, immers ist ons saelich. In Vranckrijck is

1) Jean de Ronnet, schepen van Namen.

weder groote veranderinge: den guarde des scaux is gevangen met eenige van sijn maesschap ende domesticquen, als mede madame de Vosselaer, sijne suster. Haulterive is geesschappeert, soodat dat huys nu sijn beurte heeft. Charnassé had den 3^en^ deser noch geen publycque audiencie gehad, maer woelt seer onder de hant. Den cardinael heeft wondere methodes, die 't de wijste mede werck soude vinden om die te verstaen. De Duytsche saecken hout men hier dat voordeelijck voor den keyser gaen, ende naer mijn cleyn begrip sijn de Francoisen onbequaem om de Sweedsche plaetsen te occuperen, want sij niet gewent sijn met soo rouwe kost haer lichaem te voeden. Ick sende U Ed. tot confirmatie van de tijdinge van Vranckrijck dit bijgaende extractien, ende meer niet hebbende blijve ick altijts,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste ende getrouste dienaer,

W. d'Oldenbarnevelt.

Brussel den 9^en^ Martij 1633.

XXI.

Mijn Heer,

Ick hebbe gisteren gescreven onder couvert van Sr Joost van Overbeeck, accuseerende die van den eersten ontfangen te hebben. Het is buyten disputen dat de groote machten, die naer Westfalen sacken, vele plaetsen sullen innemen, evenwel sullen de principaelste steden al wat tegen houden, en de troupen van Gronsfelt ende Isenburch haer hindernis geven. Ten sij de Staeten haer assisteren konnen sij daer evenwel niet blijven, overmits op andere oorten in Duytslant het voordelijck voor de keyser gaet ende Frietlant groote levers maeckt, die hij soo haest doenlijck is sal emploijeren. Van den trefves is niet seec-

ı te scrijven, ende naer ick hoore hebben de Brabant-
gedeputeerde eerst den 7en deser van desen met de
eren beginnen te tracteren: het sal noch al wat aen-
en eer alles vereffent sal sijn. Die wt Vranckrijck kom-
n, brengen mede dat den koninck eenige troupen geli-
tieert heeft: dat soude verre van daen sijn om oorloch
Duytslant te voeren. Hier kan men niet verstaen dat
en geen assistentie soude doen aen den keyser, al waer
maer om den keyser te obligeren in tijt ende wijl het
le aen hem te doen. Cornus [1]) heeft mij gescreven,
echte wel te weten ofte hij het met Aquarius hout,
t geen goede opinie van [vorige] saecken. Ick hoore
dat Octavianus ende Nisus veel bij Aries [2]) kommen,
r of het is om ursa minor [3]) wegen ofte Arctophylax [4])
Yele ick. Ick prijse seer de resolutie van den heere
gemeester de Graef, soo behooren alle vrome luyden
loen. Indien hier in dese landen trefves valt, sal on-
wijffelt op de commercie gelet werden, want de coop-
len niet anders en sullen te doen hebben. Hyades [5])
ft vele vrienden, Perseus, Eustachius, Eridanus, Hy-
ende soo ick kan mercken Camillus, doch die kenne
noch niet wel, hebbe hem gisteren besocht, maer hebbe
ı Hyades niet gesproocken, om redenen dat ick die
cke met Lyra [6]) door Eridanus tracteere, hoewel Camil-
ı het nootsaeckelijck moet weten, als sijnde o t k 22 [7])
meeste d s f c 18 u [8]), is seer cloeck. De Francoisen, waer
de op wat voet dat sij sijn, konnen haere insolentien niet
eten, als onlangs gebleecken is dat een edelman van mon-
eur in de kamer ende presentie van haer Hoocheyt, pater
arel, broeder van den hertoch van Aerschot, capucijn,
n voetien sette en hem dede vallen, waer over groote

---

1) Waarschijnlijk Oxenstierna. 2) Dit zal Frederik Hendrik zijn.
Zeker de onderhandeling over de trefves. 4) Oorlog, denk ik. 5) De
oet. 6) Isabella. 7) nu in. 8) credit.

murmuratie is geweest onder de principaele van dit lant, middelbaer ende gemeente, soo dat niet veel moeytens soude sijn haer te brengen tot wechjaeging van de Francoisen. Immer raede ick den voorseyde eedelman niet te voorschijn te kommen, alhoewel pater Carel voor hem intercedeert. De oorsaeck van de disgracie van Chasteaunoef wert soo verscheyden verhaelt, dat daer geen fondement op te maecken is; maer men glooft dat Haulterive geluckich is wt Vranckrijck te sijn [1]); in Hollant soude hij apparentelijck niet vrij sijn. Het is een hoverdigen hoop. Ick gelove niet dat Maurier daerom het water laijen sal. Euridanus heeft mij daetelijck geseyt gesproocken te hebben met Lijra (die het met de andere voornoemt ongetwijffelt sal gecommuniceert hebben) van de saecken van Hyades gesproocken te hebben. Alle vallen om hem u f 14 l q m n z f s 14 22 [2]), maer hebben begeert te weten van Pleiades [3]) met hoe veel Hyades sich ter l b f o u [4]) soude contenteren. Waerin Pleiades niet heeft begeeren te treden sonder te vooren te weten de begeerte van Hyades, die hij mach overscrijven, ende sal alles daer naer gedirigeert werden. Van de Aquarius sal geen swaericheyt vallen, naer mijne opinie, ofte moste van Taurus kommen, dat ick niet gelove; t b o f 14 s [5]) moet niet getwijffelt werden. Hier op sal ick U Ed[s] antwoort verwachten, ende moet considereren dat hier naer c 18 f o r u 14 22 [6]) extraordinaris s f d 28 q f o d 14 22 [7]) vallen. Ick bidde God U Ed. te verlenen de volle begeerte van sijn contentement ende blijve,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer,

Den 16[en] Maert 1633. W. d. B.

---

1) Vergel. Arend, *Algem. Gesch. des Vaderl.* D. III. St. IV, bl. 693, Noot 1. 2) Te emploieren. 3) De schrijver zelf. 4) Maent. 5) Van eer. 6) Diensten. 7) Reco(m)pensen.

XXII.

Mijn Heer,

Die van den 22en Martij hebbe ick ontfangen, ende dewijle U Ed. geen brief van die weecke van mij gehad heeft, is die nootsaeckelijck geintercipieert, want ick noyt weeck gefailleert hebbe te scrijven. Ick verlange te verstaen ofte U Ed. de mijne ontfangen heeft van den 15en ende 16en Martij: alsdan sullen wij vrijer konnen discoureren. Ick sij bedroeft dat U Ed. soo ontrouwe knechts-rencontreert. Ick sal mede somwijlen den koopman gebruycken. Wij verstaen hier mede, dat in Silesie stilstant van waepenen is tusschen de keysersche ende Saxissche, ende dat den curfurst van Saxen soo redelijcke articulen aen de keyser gesonden heeft, dat men die quaelijck kan weygeren, twelck dan een groote crack voor de Sweetsche soude sijn, soo sij daer buyten gesloten werden, twelck niet veel onsen trefves soude vorderen. Gisteren sijn hier gearriveert den aertbisschop van Mechelen met den voorschepen van Gent en de pensionnaris van Douay, om neffens den hertoch van Aerschot, die hier een wijl geweest is, weder naer den Hage te reysen ende te brengen resolutie op de wterste intentie van die van Hollant; maer dewijle den marquis d'Aytona, don Gonsales de Cordua, ende anderen naer Bouchain getrocken sijn, om den gouverneur met gewelt tot reden te brengen, sullen die besongnen wat retarderen. Den koninck is ongeluckich soo ontrouwelijck gedient te werden. De Hollanders (indien die van Bouchain het wterste wagen) sullen die occasie niet laeten voorbij gaen ende haer met den eersten int velt begeven. Van Vranckrijck hooren wij niet veel, dan dat den grave van Egmont eenige ruyterie bij hem heeft; wat hij daermede in den sin heeft moet den tijt leeren. Men heeft de kinders van de princes van Chimay van haer gesepareert, wt vreese dat sij wel soude mogen aen Puyloran een dochter geven,

die wel wat beters meriteert. Het volck van monsieur vermogen hem selfs niet om sijne groote indiscretie, die hij hier gebruyckt int mainteneren van insolente francoisen, twelck over eenige daegen naer bij was om groot rumoer te ontstaen, sijnde de Nederlantsche, Spaensche ende Italiaensche heeren tsaemen gespannen, ende indien sij den insolenten francois, genaemt Vaugibon, gevonden hadden, het soude voor haer slecht afgelopen hebben. Ende noch sien ick geen eynde daervan, dewijle het subject te enorm is: want dese Vaugibon heeft in de kamer van haer hoocheyt pater Carel, capucijn, broeder van den hertoch van Aerschot, doen vallen, ende Puyloran acht dat soo weynich, dat hij seyde hem te willen in sijn koets over straet voeren, twelck tot haer geluck niet geschie is; want coups de baston souden daer geweldich dicht ge- regent hebben. Ick sal U Ed. ordre verwachten en blijven,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste ende getroutste dienaer,

W. d'Oldenbarnevelt.

Brussel den 6en April 1633.

A Monsieur Monsieur de Groot.

XXIII.

Mijn Heer,

Desen sal alleenlijck dienen om U Ed. te seggen, d ick den sijnen van den 30en Martij ontfangen hebbe. De mael scrijve noch door de post ende verwachte met devo- tie U Ed. antwoort op de mijnen van den 15 en 16 Martij. De gedeputeerde sijn noch hier ende hebben nieuwer procuratie van den koninck, twelck de Staeten heeft doen resolveren haere gedeputeerde mede volle macht te

geven, soo dat ick gelove, soo haest de desen weder in den Hage sullen gekommen sijn, men corte mijlen sal maecken, dewijle het alleen op Farnabucque sal aenkommen. Ick vinde mij geaffligeert, dewijle mijn neef van der Mijle hier op sijn sterven leyt. Sal daerom U Ed. bidden mij te excuseren van vordere beantwoordinge op de sijnen. Evenwel moet U Ed. seggen, dat, naer dat den marquis d'Aytona met 6000 man te voet ende 2000 paerden naer Bouchain was getrocken, heeft den gouverneur sijn broeder een mijl van daer aen de marquis gesonden, met verseeckeringe van sijne getrouwicheyt voor den koninck. Den marquis leyde daer 400 man in ende liet een partije vant oude garnisoen, ende trock soo voorts nae Camerijck, met hem nemende den broeder ende laetende den gouverneur in sijne officie. Onderwegen hebben sij gevonden een fransche jongen, brieven hebbende van den gouverneur du Chastelet aen die van Bouchain, die antwoorden op brieven, aen hem gesonden door die van Bouchain, twelck den marquis oorsaeck gaf om de capiteinen te adviseren, dat sij haer souden verseckeren van den gouverneur ende sijnen luytenant. Om het welcke in excecutie te stellen sijn gegaen een sergeant mayor, drie capiteynen ende een soldaet ten huyse van den gouverneur, die aen tafel sat met sijnen lieutenant. Doen sij in quaemen, vraechden haer den gouverneur naer wat nieus; seiden sij last hadden den lieutenant te verseeckeren, het welck den gouverneur toeliet ende ging in sijn cabinet, daer hij twee gelaeden pistoolken vont, die hij in sijn sack stack; quam weder binnen. Doen seyden de anderen dat sij last hadde hem mede te verseeckeren, het welcke hem onstelde; niettemin brocht een glas wijn aen een van de capiteynen, die willende bescheyt doen, nam een mes ende stack hem doot; met het selfde mes questen noch een ander capitein tot den doot toe, die men seyt gestorven is, ende, nemende een pistool, schoot noch een capiteyn doot, ende met de

ander, faillerende den resterende capitein, schoot den soldaet doot; de resterende capiteyn stack den gouverneur met sijn rapier doot. Den broeder, die bij de marquis was, is tot Camerijck gevangen, den deecken van Camerijck, mede broeder van den Gouverneur, was al te vooren tot Brussel wt de Augustijnen gehaelt ende in de vier Emmers met soldaeten bewaert, die daernaer is naer Villvoorden gevoert. Een vreemde tragedie, die den koninck wel node was. Ick eyndige ende blijve,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer,

W. d'Oldenbarnevelt.

Brussel den 13ed April 1633.

A Monsieur Monsieur de Groot.

XXIV.

Mijn Heer,

De voorleden weecke hebbe ick twee van U Ed. bekommen, den eenen sonder date, die opgebroocken was, den anderen van den 12en deser. Den eersten antwoort op de mijnen van den 15, 16 ende 20en Martij, doch evenwel niet volkomentlijck, dewijle ick daer niet wt kan verstaen, hoeveel Hyades k o u 18 b f s [1]) ofte l 10 14 22 28 [2]) soude begeeren. Want op alle de reste sal daer naer wel gelet werden, dewijle Lyra wel weet dat Hyades met Aquarius [3]) niet en hout, soodat in alle gevalle als men Hyades meeninge wiste, soude konnen gelet werden, tsij bij Lyra ofte Leo [4]) te gebruycken. Voor Pleiades kan van Virgo [5]) niet veel houden ende deelt sulcke plucken, die apparentelijck wederom sullen moeten wtgespogen werden. .13 f O

---

1) int jaer. 2) maent. 3) Het schijnt dat de Groot hier boven schreef: „de religie." 4) De keizer, gis ik. 5) Waarschijnlijk Zweden.

4 l b s 19 f 22 [1]) dunck Pleiades dat Hyades oock soo heel
vel niet dienen soude. Mijn dunck dat alle menschen van
Cancer een scrick behoorden te hebben, voornementlijck
lie vroom sijn. Cornus gelove ick dat somwijlen al wat
seyt, dat hij niet en meent, want naer men mij onderricht,
oo Ursa minor niet komt tusschen Leo ende Virgo, soo
u het vooreerst op a 26 14 l f o [2]) gelden ende daer
trent. Ick en wete niet wie bij ofte ontrent Hyades
die met hem soude konnen spreecken, ten waere men
nant sonde, twelck niet lichtelijck, dewijle Hyades soo
solut blijft, soude konnen geschieden. Daerom wilde
iades wel dat Hyades sijne meyninge claerlijck open-
rde, ende alle conditien voorwende: want het nu lange
oech is geleden om sijne bedenckinge te nemen. Als
iades dat sal weten, sal hij in alle maniere soecken
ades te dienen. Van Andernach is U Ed. geabuseert,
ijle het den grave van Isenburch al eenigen tijt gele-
heeft ingenomen. Ick kan niet mercken, dat de ge-
uteerde van dese sijde geloven dat de Staeten aen de
re gerestringeerde ende geclausuleerde commissie sou-
gegeven hebben. Soo U Ed. die geremarqueert heeft,
mij obligeren daer van te onderrichten. Haulterive
ne ick dat noch in den Hage is ende wel bij den prins,
waere hij mede met den prins int velt waere getroc-
, dat men hout dat gisteren soude geschiet sijn. Indien
es in a s b 11 10 u [3]) komt, soo salder gewis slaegen
gaen, want Eustachius daer groote begeerte toe heeft.
seus [4]), Eustachius, Hydra ende Camillus sijn niet tot
sa minor gesint, Argo ende Gracilius met Aquila ter
trarie houden niet van Arctophylax. Lyra is neutral,
rmits die wel siet dat het achterdeelich is in alle ma-

Denemarken. 2) Bremen. 3) Braba(n)t. 4) „Ayton" schijnt
Groot hier boven gezet te hebben, wat hij boven de andere namen
belde is geheel onleesbaar.

nieren voor Taurus [1]) Ursa minor op die voet te r m t u f o [2]). Euridanus komt nu mede, daer van Ursa minor gesproocken wort, dat goed voor Pleiades saecken is. Koste Hyades tot d n f m 14 22 [3]) kommen, als dan soude men met hem konnen spreecken. Den marquis d'Aytona meende van daege naer het leger te vertrecken, alsoo alles marcheert, maer is noch voor een dach ofte twee wtgestelt. Men hout dat alsdan de gedeputeerde naer den Hage trecken, sijnde een jacht van de prins tot Antwerpen, die op haer wacht. Den graef van Warphusé is bij die van Mechelen gesententieert begaen te hebben crimen laesae ma^tis, sijne goederen geconfisqueert ende voor altijts gebannen. Tot Brussel is gestorven den tweeden soon van den heere van der Mijlen tusschen de 22 ende 23 April, snachts ten uren. In Seelant is mede overleden den rentmeester van Bewesterschelt, twelck mij van herten bedroeft; doch den wech moeten wij altemael in. Graef Jan van Nassau is drie daegen geleden naer Duytslant verreyst. Meer hebbe ick voor dese mael niet dan dat ick blijve,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer,
W. d'Oldenbarnevelt.

Den 27^en April 1633.

Indien U Ed. onder couvert gelieft te scrijven sou konnen opscrift maecken: A Monsieur Monsieur Fonte-barré, commissaire des monstres, demeurant au Sablon aupres du Cocq d'Inde a Brusselles.

A Monsieur Monsieur de Groot.

---

1) Spanje. 2) sluten. 3) Coelen.

XXV.

Mijn Heer,

Ick hebbe die van den 19en April wel ontfangen ende sij ten hoochsten verwondert dat mijne brieven niet te recht sijn gekommen, want ick alle weecke gescreven hebbe. In mijne leste van den 27en April onder het couvert van Audart, hebbe ick U Ed. gebeden te willen het opscrift maecken A Monsieur, Monsieur Fonbarré, commissaire des monstres, demeurant au Sablon aupres du Cocq Inde à Brusselles, die mij dan wel ter hant sullen kommen.. Ick hadde meede gescreven dat ick verwondert was t Hyades niet vermaende, hoeveel hij u f s l b 14 o 28 [1]) e 28 k 10 f 26 r [2]) soude begeeren, alsoo ick meene t Aquarius geen swaericheyt sal vallen, dewijle Lyra wel et dat Hyades daer geen vrient van is. Nu daer op rwachte ick antwoort. Ick en hebbe geen kennis met opluyden alhier, sal daerom die van Antwerpen gebruycn. De gedeputeerde sijn noch niet vertrocken: het ijnt dat Aquila ende Taurus niet eens sijn. Camillus ut het met Taurus, soo doet oock Hydra, die liever ctophylax saegen als soo Ursa minor; den tijt sal het est moeten leeren, want den prins tot Schenckenschans eenige daegen geweest is. Hier is mede alles aent archeren. Soo ick kan bemercken, soo hebben wij noch oorloch in Duytslant te verwachten. Ick sij verwondert at U Ed. van joffrou van der Mijlens huwelijck niet gehoort heeft, sij is al in de paesweeck getrout ende haer [man] is tot Brussel den 23en April overleden, meyne de voorleden weeck in den Hage begraeven is. Ick verstaen, dat de vader en de moeder wtermaten bedroeft sijn, soo

---

1) ter maent. 2) tjaers.

is oock den oom. Doch alles wat van God komt moet geduldich opgenomen werden. Ick eyndige ende blijve,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste ende getroutste dienaer,

W. d'Oldenbarnevelt.

Den 3en May 1633.

Een courier wt Spangnien, die twee daegen geleden gekommen is, seyt dat de vloot in salvo is.

Aen Mijn Heer Mijn Heer de Groot.

XXVI.

Mijn Heer,

Tsedert die van U Ed. van den 19en April hebbe ick niet vernomen, sij moeten wederom geintercipieert sijn. Ick hebbe weeckelijck gescreven ende lest den derden Mey. Drie van de gedeputeerde, die wt den Hage hier waeren, sijn over eenige daegen vertrocken, ende den aertsbisschop ende hertoch van Aerschot volgen heden. Men hoop noch al vreede, hoewel daer van verscheyden gesproocken wert, of het goet voor den koninck is ofte niet. Sommige meenen dat de commercie soo in Hollant in tijde van vrede sal groijen, dat naer de expiratie sij soo machtich sullen sijn, dat dese provincien niet sullen derven reppen. Den prins hout men ontrent Emmerick, den marquis d'Aytona tusschen Lier ende Mechelen, soo lange de Heeren niet weder in den Hage bij den anderen sijn, weet men niet te oordeelen. Indien de legers marcheerden, souden oorsaeck geven van scrijven: dien tijt verwachtende, blijve ick voor altijts,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer.

Den 10en Mey 1633.

Aen Men Heer Men Heer de Groot.[1])

1) Dit adres is met eene andere hand geschreven.

XXVII.

Mijn Heer.

k hebbe die van den 23, 30 April ende 8 Mey ont-
en, soo dat ick meene dat geene brieven van U Ed.
sijn, maer voor desen wel hebbe bekommen die open
eest waeren, gelijck ick U Ed. hebbe gescreven. Den
n quam spoedich over, hebbende die den 14[en] deser
angen. Ick hebbe tot twee mael gescreven aen wien
Id. het opscrift kan maecken. Desen scrijve ick door
oten. Het versoeck van den prins van Brandenburch
de Sweedsche koninginne vinde niet dat dat de mid-
is om Duytslant in vrede te stellen; maer wel soo
die wilde geven aen den koning van Polen. Andere
steden behoorden exempel te nemen aen Nurenburg.
n sal ongetwijffel sich selven bedrogen vinden. Van
chain is het nu heel stil ende de gevangens werden wel
aert. Het doode licchaem van den gouverneur is wel
ilsemt ende staet noch boven de aerden. Vranckrijck
belofte genoech aen de Staeten; maer mijn dunck niet
sij het al te veel geloven, hoe wel Schorpius met de
daer toe seer stoocken. Den grave van Egmont wert
besten in Vranckrijck niet getracteert; men heeft eenige
gen geleden gesproocken dat hij sich socht met Spang-
te reconcilieren. Ick verwondere mij dat U Ed. vreemt
van het volck van Lepus: dat die insolent sijn, — dewijle
us nu behoort van alle de werrelt bekent te sijn, ende
er geselschap soude bij hem niet konnen dueren. Ick
ve Cornus crullen in sijn staert heeft ende seer tot Aries
egen is, gelijck mede doet Sagittarius ende meenen dat
s volmaeckt is. Dat Hyades tijt begeert, meene niet
dat quaelijck genomen kan worden; maer om yemant
enden daer hij is, dunck mij quaelijck sal willen om de
te ende moyelijcke distantie van plaetse. Doch nu is
raege ofte Hyades sonder Ursa minor met Taurus niet

soude willen aenspannen, op dat Heliades daernaer sijn woorden mach beleyden; want de subtijlste alhier twijffel noch al aen Ursa minor, doch Heliades niet, dewijle wel bemerck dat Aquila het Taurus sal over den hals dri gen, ende Lyra is mede séer tot Ursa minor genege Evenwel souden de saecken van Leo groote veranderin konnen brengen. Hier hebben wij, dat den prins van Or gien Rijnberck heeft geblocqueert ende den Rijn on ende boven gesloten, maer niet dat hij approches beg neu heeft. Soo hij het met vrientschap kan crijgen, lijck men 't al seyt, soo behooren hij sijn selven daer v niet te waegen, want een cogel soude hem soo wel k nen wechnemen als een ander, het soude een groot v lies voor de Staeten sijn ende onwtspreeckelijcke disor veroorsaecke. Nu moeten wij verwachten, wat operatie aertsbisschop ende hertoch van Aerschot kompste in Hage sal doen, die buyten disputen saeterdach verle aldaer moeten gekomen sijn. Of die sullen te wege bren dat den prins sijn leger soude verlaeten ende daer komm twijffele ick seer, ende soo ick verstaen, soo hebben Brabantsche gedeputeerde expresse last den prins int le niet te volgen. Den marquis d'Aytona met sijn volck noch ontrent Mechelen ende Lier. Men spreeck veel, monsieur sich sal met sijn broeder accommoderen door houwelijck van Lorraine, mits den cardinael de Lorra wil trouwen met madame de Combalet. Eer ick die U Ed. van den 3en Mey ontfing, wiert mij van twee scheyde geloofwaerdige persoonen geseyt dat Hamelen set was. Dit is alles dat mij voor dese mael voorko ende blijve daermede voor altijts,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste diena

Den 17en Mey 1633.

XXVIII.

Mijn Heer,

Die van den 10^{en} deser is mij wel ende spoedich behandicht. De Sweeden hebben geen ongelijck om liberalijck wt te deelen, want anders souden sij haest haere vrienden verliesen; maer haer giften te mainteneren sal al vrij werck hebben. Be Brabantsche gedeputeerde hebben mondeling ende scriftelijck antwoort gegeven op de punten, die sij wt Hollant hadden gebracht. Daerop hebben de Hollantsche geresolveert aen haere principaelen te senden, ende blijft de vergaderinge van de Staeten van Hollant bij een, die mede tijt sullen hebben, soo eenige leden willen rapport doen aen haere vroetschappen tegen dat de anderen wt haere provincien weder kommen. Het schijnt de meeste difficulteyt valt op Farnabucq ende de interresten van die van Seelant. Alle dese omwegen gelove ick dat geschieden om te sien, wat succes den prince van Orangnien sal hebben voor Rijnberck. Graef Willem, die veltmarschalck is, is met eenige duysenden gescheep, sommige seggen 6 andere 7 duysent, om te sien ofte hij yvers avantage kan vinden; maer tot noch toe hebbe niet gehoort dat hij Hemert gepasseert is. sKonincks leger, alwaer monsieur nu is, blijft ontrent Antwerpen, ende sijn te vreden Brabant ende Vlaenderen te bewaeren, twelck ick meene buyten de gissinge te sijn van den prins, hebbende gelooft dat sij hem soude volgen. Want waerom een plaets te belegeren, die hij crijgen kan sonder perijckel? Men heeft hier Duc Mars van het huys van Colomna naer het casteel van Gent gebracht; men seyt, dat soo hij afscheyt van haere Hoocheyt nam om naer Italien te gaen, eenige insolente woorden gebruyck heeft, waertoe hij sot genoech is, hebbende hier meer als hondert duysent guldens verspeelt, met den hertoch van Lerma gevochten met achterdeel, ende onder de Francoisen voor een ma-

rottien gehouden, omdat hij bijnaer meende soo goet te
sijn als monsieur, die nu staet op sijn accord. Men ho
den infant cardinael tot Milanen, alwaer men seyt d
hertoch van Savoijen hem is gaen vinden, twelck ombra
geeft aen Vranckrijck. Nu wert mij geseyt ende is seecke
dat 's konincks leger naer de Maeskant marcheert en
dat den cardinael hier kompt. Meer wete ick voor dees
mael niet te seggen, dan dat ick blijve,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer,

W. d'B.

Deze sende ick den rechten wech door den notaris.

Den 25en Mey 1633.

Aen Men Heer Men Heer de Groot tot Hambourg.

XXIX.

Mijn Heer,

Deze mael hebbe ick van U Ed. niet gehad. In de andere weecke hebbe ick U Ed. door den ordinaris wech gescreven: nu sal desen over Hollant gaen. Den hertoch van Aerschot, die geduyrende den tijt de gedeputeerde naer haere provincien waeren getrocken om rapport te doen ende conclusie te nemen op het geene de Brabantsche hadde mede gebrocht, was van meeninge de steden in Hollant ende Stift te besoecken, twelck bij de Staeten Generael niet goet en is gevonden, soo dat den hertoch sich daer in geoffenceert vindende, herwaerts is gekommen sijnen tijt passeren ende gisteren avont wederom vertrocken, om op den bestemden tijt, twelck is den 2en Junij, daer te sijn. Nu soude men seggen dat het haest soude mooten buygen ofte bersten, hoewel de gedeputeerde van hier noch geen volkommen last en hebben om te handelen van de saecken van de graeven van den Berch ende War-

, hebbende alleenlijck geseyt aen de gedeputeerde
er, dat soo wanneer men daer van sal spreecken, dat
nede wat op de baen hebben te brengen. Ick denck, sij
nen de saecken van Pleiades. Den prins approcheert
voor Rijnberck; skoninks leger is tot Stevenswaert do
e gepasseert, met intentie Rijnberck te ontsetten, ist
llijck. Ick gelove niet dat den prins daerop verdacht
geweest. Monsieur volcht het leger niettegenstaende
nfante hem verscheyde maelen gebeden heeft wederom
kommen; ofte hij nu Stevenswaert sal passeren ofte
er blijven, moet ons den tijt leeren. Sijn accord is
erom af, willende den koninck sich houden aen dat
Langedocq, dat monsieur te seer achterdeelich voor
oordeelt. De Rayne mére is noch tot Gent, Chasteau-
af wert strickt bewaert ende Haulterive bedient sijne
ges opentlijck bij den prins. Den cardinael van Spang-
i is tot Milaenen gearriveert; den hertoch van Savoyen
t hem tot Nice seer ootmoedelijck onthaelt, twelck
francoisen niet smaeckt; de Republicq van Genua
gelijcks, ende hout men 't dat sijn Royale Altesse hier
kommen; maer soo heel haest niet. Ursa minor loop
jckel ende is Aries de schult, want hij sijne meeninge
seer achter hout: soude noochtans niet goet voor sijne
ntatie sijn, soo Perseus de overhant creech. De meeste
culteyten op den trefves loopen op Farnabucq ende de
tindische Compagnie. Soo daer expedienten toe konnen
onden werden, soude veel konnen bijbrengen. Den
toch van Elboeuf ende marquis de la Vieuville sijn tot
iteynebleau in de ceremonie, aldaer gehouden in rid-
maecken, van haer ordre degradeert; evenwel draegen
lie hier noch. De saecken van Duytslant weet U Ed.
er als ick, ende hiermede blijve ick, Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer,

i lesten Mey 1633. W. d'B.

en Men Heer Men Heer de Groot tot Hambourg.

XXX.

Mijn Heer.

Die van den 14en Mey is mij eerst den 3 deser gelevert; was niet gesloten met het teecken dat U Ed. mij gesonden heeft, maer met sijn waepen. Het waere wel te wenschen dat wij vreden overal hadden, maer sien daer tot noch toe weynich genegentheyt; men moet sien wat de wederkompste van de gedeputeerde in haere provincien sal opereren. Dewijle Hyades niet kan resolveren dan met Ursa minor, moet men de wtkompste verwachten, ende dunck mij hij bij Leo wilde sijn, dat best waere van Lyra wegen. Pleiades is mede wel belust de reste van sijn ongesont leven in ruste te besitten: is niet meer als 43 jaer, maer swack ende nau te wachten. Donderdach verleden heeft Rijnberck met den prins geaccordeert ende saeterdach is het konincks garnison wtgetrocken. De meestendeel van de gedeputeerde sijn weder wt haere provincien gekommen, soo men mij van den 4en deser wt Deltoton laet weten. Cygnus schijnt dat Ursa minor geen quaet sal doen, het meeste sal op het oosten ende westen draeijen. De Staeten van Hollant sijn wt den Hage naer haere vroetschappen verreyst, om morgen weder daer te sijn ende overmorgen met de andere provincien eensaementlijck in besongnen te treden. De konincksche hebben Gelder versien ende fortificeren haer te Stevenswaert. Ick dencke den prins op haer aentrecken sal, tsij om te actacqueren ofte sijn best doen om de vivres te beletten. Monsieur is noch tot Stevenwaert, den hertoch van Nienburch met sijn soon tot Brussel. Dit alles, ende blijve,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer,

W. d'B.

Den 7en Junij 1633.

Aen Men Heer Men Heer de Groot.

XXXI.

Mijn Heer,

Ick hebbe U Ed. den 7en deser over Antwerpen gescreven ende verwitticht het overgaen van Rijnberck, tsedert heb ick die van den 19en Mey ontfangen. Wat van Ursa minor sal vallen moet haest voor den dach kommen. Hyades consideratien sijn seer goet, dan ick bemercke dat de gansche werrelt meer met ongerijmde opinien geregeert wert als anders, ende dat het particulier meer wert gebruyckt, als om het gemeene best te vorderen, d'eene om ambitie van Staet, de anderen om goet. Veele willen niet anders begrijpen ofte Taurus wert ten hoochsten door Ursa minor geledeert, al sien sij voor haer oogen dat alles wat Aries voorneemt, geluckt, jae selver tegen gevoelen van al de werrelt. Niemant hadde hier gedacht dat Rijnberck soo weynich soude geresisteert hebben, ende wert den gouverneur niet gepresen, maer wel gelaeck. Argo heeft wt Deltoton aen Lyra seer achterdeelijck voor hem gescreven; te vooren wiert voor een heel goet soldaet gehouden, jae voor een van de beste. Pleiades hadde wel aen Euridanus geseyt, dat het niet langer houden soude; maer sulcke pronosticatien sijn beter onder een vrient als anders. Pleiades seyt noch, ten sij Perseus thuys komt al haest, dat hij wel ongeluck onderweech soude mogen hebben. Het is seecker dat Aries niet wel en staet bij Canis major, maer op het volck van Cancer is geen reeckeninge te maecken. Lepus komt daegelijcks in meerder verachtinge, geeft daer groote reden toe, maer Lyra verschoont hem seer, soo wt discretie als mede wat vermaekt sijnde met r n u 28 k d g 14 32 u [1]). Men seyt hier dat monsieurs volck Stevenswaert geplundert hebben int nemen van gelt ende silverwerck, dat een seer goede somme soude sijn;

1) sotticheyt.

doch daer komt graef Herman van den Berch quaelijck mede toe. Dat Deltoton soo haest sijn schult niet betaelen sal, gelove ick wel, als mede dat de wijste bij Ursa minor best sal vaeren, maer kan niet bevinden dat Aquila die sal sijn, noch min Taurus, want Hyades soude verwondert sijn te hooren de slechte discoursen die der omgaen in stuck van o f h n 28 18 14 [1]). Hoewel het mede buyten Pleiades verstant is, niettemin kan hij wel mercken wat fondament het heeft. De koninginne moeder hadden den koninck een edelman gesonden, adverterende haere indispositie; den koninck heeft een ander gesonden haer besoecken. Dus verre gescreven hebbende bekom[illegible] ick die van U Ed. van den 28en Mey; doch is mij va[illegible] Antwerpen gesonden, hoewel U Ed. scrijft over Coro[illegible] gesonden te hebben. Mijn dunck dat aen beyden sij[illegible] het point van reputatie aengaende Farnabucq soo ve[illegible] hapering niet behoorde te maecken: als men maer m[illegible] ijver de saecke meenden, men soude wel expedienten v[illegible] accommodatie vinden, tsij door autoriteyt, tsij door red[illegible] licheyt, ende Hyades voorslach is wel considerabel, wa[illegible] render sulcke onder de gedeputeerde van beyde sijde, h[illegible] soude soo lange niet aengelopen hebben. Maer het soo verre gekommen dat naulijcks eene bijeenkompste g[illegible] schiet sonder malcanderen te picqueren: seecker teyck[illegible] dat sij sulcke besongnes niet gewoon sijn. Van de E[illegible] gelsche daer mede te bemoeijen sal Aries nimmerm[illegible] toestaen, sijnde altijts tegens sijn humeur geweest vre[illegible] delinge over ophiuchus saecken te gebruycken. Den ca[illegible] dinael van Spangnien is noch in Italien ende gelove [illegible] sijne kompste in dese quartieren soo haest sal sijn. [illegible] goede receptie van Savoye ende Genua geeft ombragie [illegible] Vranckrijck. Men hout hier voor seecker dat Hamele

1) negotie.

ureert is ende dat Lunenburch geslaegen is. Meer
an dat ick blijve,
ı Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer,

J. d. B.

0en Junij 1633.

Men Heer Men Heer de Groot tot Hambourcht.

XXXII.

Mijn Heer.

ıebbe die van den eersten deser wel ontfangen met
jgaende hoochduytsche gedruckte, ende bedancke
daer van, als mede van de tijdinge die aldaer loo-
Tot noch toe hebben wij niet van Frietlants sieckte
t, maer wel dat hij sijnen leger in 4 verdeelt hadde.
e provincien sijn nu bij den anderen. Men verwachte
gedeputeerde van den prins soude kommen die daer
len waeren, soo men mij wt Deltoton scrijft van den
ser. Ick houde voor seecker dat Aries meer luystert
Taurus als naer Cancer; hij heeft daer oock groote
n toe. Den graef van Egmont hout men soo veel
reconcilieert; Canis major heeft hem seer slecht ge-
ert. Lepus is weder hier ende is al sijn volck wel
t, meenende dat Canis minor met Lepus haest we-
bij Cancer sullen kommen; soo Ursa minor sijn
ang heeft, twijffele ick daer niet aen. Tis waer dat
ıten loopen dat monsieur soude trouwen met Lor-
maer wete van geen seeckerheyt; van Combalet met
ardinael van Lorraine wert mede gesproocken. Wat
s saecken belangt, sijne redenen sijn onwederspreec-
, daerom moet men, eer te resolveren, sien wat van
minor sal vallen, ende dan sien wat best voor Hyades
ıderentusschen soude U Ed. wel goede bedenckinge

konnen geven aen Lyra (die ongetwijffelt niet ondancbaer souden sijn) van alles tot haeren profijt dienende, gelijck alreede eenige door U Ed. gedaen sijn. Op alles wat Hyades saecken aangaet, sal Pleiades, soo verre kommende, wel maecken dat sorge gedraegen sal werden. De proceduren van Cancer sijn niet om eerlijcke luyden te konnen houden: is wonder dat Canis major geen meer verstant heeft. Den edelman, die den koninck aen sijne moeder heeft, gesonden is genaemt la Roche, ende sal sij weder een ander senden. Argo is wat ouvoorsichtich int spreecken, ende Gracilius te ijverich int t n s l f o [1]), twelck geruchten maeck in Deltoton ende Ursa minor geen goet en doet. sKonincks leger is noch tot Stevenswaert. In Vlaendren is alles op de been. Men moet sien wat den prins van Orangnien sal wtrichten, ende hiermede blijve ick,

Mijn Heere,

U Ed. ootmoedigste dienaer,

W. d. B.

Den 14en Junij 1633.

A Men Heer, Men Heer de Groot tot Hambourcht.

XXXIII.

Mijn Heer.

U Eds lesten is geweest van den eersten deser, de mijnen van den 14en. Tsedert sijn hier gekommen den hertoch van Aerschot, aertsbisschop van Mechelen ende 4 andere gedeputeerde, hebbende de Staeten weder 14 daegen wtstel genomen ende de gedeputeerde aen haere principaelen gesonden, als mede aen den prins van Orangnien. Men twijffelt seer of den trefves voortgang sal hebben. Onderentusschen blijft 's konincks leger ontrent de Maese, daer

1) Vormen.

rtificeren. Men hout, den prins sal afkommen ende heyl elders versoecken; den tijt sal het ons leeren. ck wt Deltoton verneme, soo is Ursa minor wel half De coninginne moeder komt heden hier ende hout het accord voor haer ende den hertoch van Orleans gemaeckt. Puteanus heeft een boecxken gemaeck, de e raeckende, waer in hij de Hollantsche Staeten ende van Orangnien seer verheft, ende sijnen koninck met jnen seer laech set; is nochtans gecensureert door pleban van St. Pieters tot Loeven, maer hier wel gelijck verboden te verkopen. Ick hebbe het tot noch iet gesien. Men seyt, het in Hollant naergedruckt Soo het in U Ed. handen valt, wilde sijn gevoelen p wel verstaen. Van Duytslant hoore ick niet seec- Men seyt in Hollant, dat de Westindische compag- progressen gedaen heeft; de tijdinge soude van Madril men: sij derhalven verwondert dat men in dese quar- n daer niet van en hoort; dit sal noch grooter [haver- ckt] [1]) in den trefves maecken. Pleiades wilde wel en, indien Ursa minor quam te sterven, wat Hyades soude van sin sijn te doen, tsij bij Leo van Lyra en te gaen ofte elders, op dat indien men hem daer r vraechde, soude met fondement konnen antwoorden. rmede blijve ick,

[ijn Heer,

U Ed[s]. ootmoedichste dienaer,

W. d. B.

21[en] Junij 1633.

en Men Heer Men Heer de Groot tot Hambourcht.

Staat er *hapermarckt*, zoo kan dit zoo veel als *hapering* beteekenen. il. op *marckt*.

XXXIV.

Mijn Heer,

Ick hebbe U Ed^s. scrijven van den elfden deser wel ontfangen ende bevinde dat de wech over Deltoton de seeckerste is. Mijn dunck Hyades wijsselijck gedaen heeft sich te excuseeren om in die quartieren ofte daerontrent te blijven. Lyra in geval van Arctophylax kan hem bij Leo ofte elders emploijeren. Ick vinde tot Ursa minor seer weynich apparentie, soo dat mijn opinie is, dat Hyades behoorde te resolveren, ende op wat voet aen Pleiades te laeten weten. Indien [Meeden] die voet ingaet om alles wat sij hebbe eygen te maecken, soo sal haer rijck niet lang dueren. Van den trefves in Nederlant is weynich te hoopen: want hoe soude men konnen een middelwech vinden tussche beyde de Staeten? De eene willen, dat men de Oost ende Westindische compagnien contentement geeft; de anderen hebben daer geen last toe: oock is het buyten haer jurisdictie: de eene begeren graef Heyndrick ende Warfusé herstelt in haere goederen; de andere seggen, dat dat punt den koninck alleen raeckt ende geen ordre hebben in haere saecken te spreecken. De Hollantsche hebben te veel kromme sprongen: eerst wilde men int handelen van den koninck niet hooren spreeken; nu soude men wel nieuwe procuratie van den koninck begeren ofte ten minsten ratificatie van de substitutie: somma men stelt alles int warren daer den q 6 t [1]) seer toe arbeyt. Daerbij seggen de gedeputeerde, die van Hollant kommen, dat Vranckrijck twee milioenen getelt heeft ende het derde belooft, twelck genoech is om de Hollanders te engageren, ten minsten desen somer oorloch te voeren. Van Rijnberck hebbe ick U Ed. van den 7^en deser gescreven: men hout den gouverneur sich niet wel gedefendeert heeft,

1) Pau.

hij wijt het op gebreck van amunitie van oorloch, evenwel heeft het sich al te slecht. Indien Aquila bij tijts toe siet, soo mochte Aries wel belet werden van sijne desseinen. Ick kan niet gelooven, dat hij yet van Cancer treckt, hoewel men mij seyt dat hij gierich is. Men spreeckt nu niet meer van het accord van de koninginne nochte monsieur; dat volck is wonder veranderlijck. Het hof is nu groot tot Brussel, de koninginne, monsieur, hertoch van Nieuburch ende sijn soon sijn allen daer; tsijn kostelijcke gasten, daer evenwel den danck weijnich van sal wesen. Van de kompste van den cardinael van Spaengnen is het gansch stil. In Silesien mochte wel slaegen omgaen. Dit is alles ende daermede blijve ick,

Mijn heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer,

Den 28en Junij 1633. G. d. B.

Aen Men Heer Men Heer de Groot tot Hamburcht.

XXXV.

Mijn Heer,

Ick hebbe tsedert den elfden Junij niet van U Ed. gehad, soo dat ick presumeere dat U Ed. niet weeckelijck en scrijft, ofte wel dat die absent is, ofte (dat ick niet hoope) sieckelijck. Ick hebbe ten minsten weeckelijck gescreven. Hier is weynich veranderinge tsedert mijne leste, dan dat een deel des konincks leger is in Brabant gekommen, twelck men meynt, weder naer de Mase sal trecken, dewijle den prins daer schijnt het hooft te wenden; die sijne troupen hadde doen sacken tot Schenkenschans ende Nimmegen, ende in persoon was gekommen tot Aernhem, alwaer de gedeputeerde van den trefves van de Hollantsche sijde ende mede last hebbende van de oorlochsdispositie sijn geweest. Den gouverneur van Rijnberck wert op

het kasteel van Antwerpen bewaert. De fransche accorden haperen ende seyt men dat Lorraine wapent. In Silesien is stilstant van wapenen voor 14 daegen; de oordelen sijn divers op dat stuck: of dat Frietlant voor seecker het accord meent met Saxen, ofte dat hij de casack [1]) soude keeren; ick gelove het eerste, hebbende preuve gesien van het contrarie. Wt Spangnien sijn tijdingen, dat de vloote in salvo soude wesen. De Nederlanden hebben bij provisie daer wat van genoten, ende is nu in alles in beter ordre. Graef Heyndrick van den Berch heeft eet gedaen aen de Staeten van Hollant met sijne troupen, die weynich sijn; groote sotticheyt in sijn ouderdom. Ick hebbe het boeckxken van Puteano gelesen, seer onnut om in desen tijt gedruckt te werden. De Wouwer bedriecht mij niet, want ick hem van geen meerder hersenen geoordeelt hebbe. Waerdenburch wt Farnabucq gekommen sijnde, sal de waerheyt van de importantie van de Westindien wel weten te decifreren: of die sal sijn tot wensch van de Compagnie sullen wij haest hooren. De gedeputeerde van hier sijn noch tot Brussel, behalven de 4 pensionarisen. Ick dencke sij sullen hooren wat de gedeputeerde tot Aernhem sullen rapporteren, om geen meerder capada [2]) te doen. De Staeten van Hollant sullen desen dach bijeen sijn. Ick sal blijde sijn Hyades te konnen dienen, als hij sal resolveren, gelijck ick door verscheyde mijne voorgaende hebbe geadviseert. Desen gaet over Deltoton, ende ick blijve,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer,

W. d. B.

Den 5en Julij 1633.

Aen Men Heer Men Heer de Groot tot Hambourcht.

---

1) Fransch *casaque; tourner casaque, van partij veranderen.*

2) *capada*, Spaansch, beteekent *wat in een pand van den mantel (capa) medegenomen kan worden.*

XXXVI.

Mijn Heer.

Ick hebbe die van den 25[en] Junij wel ontfangen. Het is waer dat over Deltoton de seeckerste wech is, sal geen ander voortaen gebruycken. Van den gouverneur van Hulst sijn fabulen. Van den trefves is noch weynich te spreecken, dewijle de ses gedeputeerde noch hier sijn ende men noch van haer vertreck niet en hoort. De Francoisen meeten breet wt op haere maniere de onaengenaemheyt van den cardinael van Spangnien in Italien; maer hier en hebben wij daer van geene tijdinge. Soo de Sweden alleen haer hoop op Vranckrijck hebben ende het accord tusschen den keyser ende Saxen met Brandenburch voortgang heeft, is een slecht fondament, daer sij op bouwen. Dat Cornus voor Aries soude versoecken een goet stuck in x f r u t b 20 f 22 [1]), ende voor sijn selven, geloove ick wel, maer meene Ophiuchus genoech te doen heeft met sijne limiten. Hamelen hout sich wel beter als Rijnberck, ende is hier mede advys dat men gegaen is tot ontset. Ick verstaen de reden van Hyades wel aengaende sijn particulier, in tijde van Arctophylax. Soo wanneer men de seeckerheyt van het een ofte ander sal weten, sal Plyades daer wel op letten, ende het selfde aen Lyra doen verstaen. Den tijt moet haest leeren, wat van Ursa minor te verwachten sal sijn. De koninckseche hebben eenige paerden, die van Maestricht wilde gaen, op het rendevous van den prins tot Boxtel onder Weert geslaegen; mede is de vicomte de Manchou, swaeger van den heer van Brederode, tusschen Nimmegen ende het ruyters quartier, doen den prins daer was, bij hem hebbende 30 ruyters van die van Gelder, gevangen ende binnen de stad gebracht. Int scrijven bekomme die van den 29[en] Junij, bedancke U Ed.

---

1) Westvalen.

van het gedruckte. Veele houden noch voor seecker, dat Aries Ursa minor lief heeft ende die meerder soeckt als Arctophilax. Taurus heeft wel smaeck daerin, als het niet te veel gepepert wert. Wt Hollant verneme ick, dat de gedeputeerde, die bij den prins tot Aernhem sijn geweest, weder den 6en deser in den Hage gekommen sijn. Het schijnt, weynich apparentie tot handeling is, ten sij de Westindische compagnie contentement gedaen wert, daer ick weynich apparentie toe sien; evenwel hout men daer voor vast, dat de gedeputeerde van hier noch eens sullen overkommen. Mij dunck weynich apparentie te sijn dat Lepus bij Cancer sal kommen. De coninckschc legers sijn noch aen de Maes, Brabant ende Vlaendren. Den prins ontrent Boxtel, die 800 schepen bij hem heeft ende twee hondert duysent pont beschuyt heeft laeten backen, twelk ick niet geloove dat hij te lande gebruycken wil. Ick sal blijde sijn te verstaen, wat operatie de vermaeninge van Saxen aen de steden sal gedaen hebben, alsmede wat U Ed. hoor van het rapport van Waerdenburch wt Farnabucq. Hiermede blijve ick,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer,

Den 12en Julij 1633. W. d. B.

Aen Men Heer Men Heer de Groot tot Hambourcht.

XXXVII.

Mijn Heer.

Tsedert den 29en Junij hebbe niet van U Ed. vernomen, twelck mij doet oordelen sijne absentie, want over Deltoton geen brieven gemist werden. Hier is alles in eenen doen, den prins tot Boxtel ende skoninck leger in de Kempen. Onderentusschen wert Stevenswaert wel gefortificeert; men heeft ettelijcke metsers ende timmerluyden daer gesonden,

›gementen voor de soldaeten te maecken. De gede-
rde van dese sijde sijn noch hier, laeten verluyden
· naer Hollant te sullen gaen; maer mijn dunck niet
ij haer soo seer haesten: oock sijnder eenige naer
provincien gereyst, die noch niet weder gekommen
De 4 pensionnarisen houden noch al huys in den
, tgeene veel noch den trefves doet hopen. Hier is
nmen van Parijs den generael van de Feuillants, Sint
genoemt; arbeyt in de saecken van den grave van
›nt, die men hout tot Charleville sal kommen, sijnde
plaetse neutrael, ende dat alsdan op sijne saecken
elet werden. Int scrijven bekomme ick die van U
sonder date; meyne niet, dat het opscrift van den
iissaris, als de brieven over Deltoton gaen, perijckel
anders soude U Ed. konnen gebruycken: Aen den
emen Dominicus Wouters, koopman, woonende in
ze, op de gersemarckt tot Brussel. Pleiades gelooft,
Hyades hem vast sal maecken voor hij siet wat van
minor sal wesen. Indien Aries vast is aen Cancer,
echt hem Sagittarius seer. De geruchten van Friet-
lopen hier mede; maer ick gelove vastelijck, men hem
lijck doet. Houde oock de articulen, daer U Ed. van
aent, voor inventie: want den keyser volcks genoech
. Van Merode sijn hier quaede geruchten, doch dat
U Ed. beter weten. Hiermede blijve ick,

jn Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer,

22en Julij 1633. W. d. B.

›n Men Heer Men Heer de Groot tot Hambourcht.

XXXVIII.

Mijn Heer.

ɪ bekomme heden die van U Ed. van den 16en Julij.
noch toe vinde geen faulte met het opscrift van Meus-

nier, evenwel hebbe U Ed. laeten weten een naem van een koopman tot Brussel, om te doen naer sijne discretie. Den gouverneur van Rijnberck is wt het lant van Luxenburch. Dat Lorraine het wterste te verwachten gesint is, moet U Ed. voor vast houden, dewijle hij wel weet dat Vranckrijck poocht hem de Sweedsche op het lijf te senden. Tis een groot versuym van Merode, hij is doot. Van Frietlant heeft U Ed. andere opinie als wij hier hebben: den tijt sal het leeren. Ick sorge hij al te veel tijts versuympt heeft. Het is seecker, Puteanus quaelijck gedaen heeft ende is geluckich onder soo goede princesse te sijn. De Wouer in stucke van de vrede is niet wijser als hij. Het geene in Hollant gemaeckt is, hadde ick gesien. Bedancke U Ed. van het gedruckte: men hout het hier, soo grof niet. De gedeputeerde sijn noch hier; spreecken van vertrecken; maer den dach is noch niet geraemt. Den prins heeft alle de gedeputeerde ter oorloch saecken ten b o c f h [1]) ontboden, men sal haest sien wat hij sal resolveren. De vrede bestaet teenemael aen Farnabucq. In de reste soude men expedienten vinden. Den grave van Egmont is te Charleville; hij sal daer beter als in Vranckrijck sijn peys bekommen. De koninginne moeder heeft haer treyn seer gereformeeert ende monsieur sal mede huyshouden; doch evenwel blijft int hof logeren: sal mede groote reformatie moeten doen ofte sal niet toekommen. Men arbeyt continuelijck aen St. Stevenswaert ende ons leger is ontrent Diest. Dit is alles. Ick blijve,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedigen dienaer,

Den 29en Julij 1633. W. d. B.

Aen Men Heer Men Heer de Groot tot Hambourcht.

---

1) Andeg..

XXXIX.

Mijn Heer,

Tot noch too hebbe niet van U Ed. gehad. Cornus heeft mij gescreven, dat hij lange absent is geweest ende dat Hyades hem geseyt heeft, dat hij Pleiades van alles dat daer passeerde geadverteert hadde. Hyades sal wel weten, ofte Cornus de waarheyt seyt. Van Duytslant lopen hier veele verscheyden geruchten, doch sonder fondament. De gedeputeerde sijn noch hier: ick weet niet wat ick van haer vertreck sal oordelen. Mijne opinie is dat, indien sonder Farnabucq niet te handelen is, als soo duer te kopen, dat alles wel soude mogen blijven steecken. De geruchten sijn hier ende hebben lange gecontinueert, dat de Portugesen de Hollanders bij Farnabucq geslaegen hebben. Een courier van Genua heeft provisie van gelt gebracht; een wt Spangnen, dat de vloote in Calis gearriveert was. De legers sijn noch stil. Niet tegenstaende den prins groote preparaten maeckende, moeten de schepen ende waegens veele costen. Veele discoureren, dat den Prins wel mochte op Coelen gemunt hebben, om alsoo een stemme int Rijck te bekommen. Men hout, den hertoch van Feria marcheert, ick meene naer de Elsas. Lorraine blijft gewapent. Dat ick van Hyades saecken int particulier niet en scrijve, is omdat, de tijden soo staende, hij niet en resolveert. Sijne intentie wetende, sal hem gaerne ende oprechtelijck dienen. Hiermede blijve ick,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer,

W. d. B.

Den 5en Augusti 1633.

Aen Men Heer Men Heer de Groot tot Hambourcht.

XL.

Mijn Heer.

Naer dat ick U Ed. vrijdach verleden gescreven hadde, hebbe ick bekommen die van den 23en, ende daernaer die van den 27en Julij ontfangen. Het is seecker dat de saecken in Westfaelen niet wel voor den keyser gaen; doch hadde het accord in Silesien voortgegaen, soude in Westfaelen niet lange geduert hebben. Ick meene Frietlant wel groot berou heeft, nu hij sijn selven soo bedrogen vint ende soo schoone kans versien heeft. Men sal sien wat voorspoet de wapenen van Feria in de Elsas sullen hebben, waerhenen hij met een schoone leger vertrocken is. Twijffele niet ofte sal van Lorraine ende de catolijcke Swidsers alle assistentie bekommen. Van den trefves in dese quartieren is het gansch stil; evenwel blijven de 4 pensionarisen noch in den Hage. Ick denck die tot Brussel sijn niet gaerne wederom gaen sonder apparentie van yet wt te richten. Het princen leger is noch ontrent Boxtel: daer moet yet haperen, tsij van swacheyt ofte van gelt, ofte wel op een dessein te wachten, twelck ofte gepasseert is ofte niet rijp en is. Ondertusschen gaet den tijt van Campagnie voorbij. 's Konincks leger is noch ontrent Diest ende wort naerstich aen St. Stevenswaert gearbeyt, twelck Maestricht vrij wat incommodeert. Voor mij, ick oordele de vrede in Nederlant voor beyde partien best; maer sien niet, hoe men het met Westindien sal maecken. Wert daer niet een voet gevonden met meerder discretie als tot noch toe, houde alles voor verlooren moeyte. Onderentusschen is het Pleiade leet Hyades niet te konnen dienen, om dat hij geen resolutie neemp ende verwachten wil wat van Ursa minor sal kommen. Men hout hier den Pool voorspoedich is tegen den Moscoviter. Mijn scrijft wt Hollant, dat de Engelsche sergeanten, die de prins om recruten gesonden hadde, naer seven weecken daer ge-

weest te sijn, onverrechter saecken wederom gekommen sijn, twelck mij al vreempt te vooren kompt. Hiermeede U Ed. in Godes heylige bescherminge bevelende, blijve ick,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer,

W. d. B.

Den 12en Augusti 1633.

Aen Men Heer Men Heer de Groot tot Hambourcht.

XLI.

Mijn Heer.

Ick en hebbe vrijdach verleden niet geantwoort overmits de groote pijn, die nu wat begint te versachten. De Sweden sullen seer quaelijck tot accord willen verstaen, dewijl sij wel bemercken dat de andere van rijck wel wilden haer met eeren quijt sijn; soecken derhalven haer wel te stellen met den prins ende de Staeten; hebben secours gesonden, waermede sij meenen heel Brabant in te slocken, doch hebben tot noch toe niet seer geadvanceert; wat sij nu naer den gehouden biddach van eergisteren sullen doen, sal den tijt leeren. Het en schijnt niet, dat des konincks leger van meeninge is te wijcken, dat wel van ruyterije versien is ende tamentlijck van voetvolck. U Ed. blijft van opinie, dat Frietlant voordeel soude gedaen hebben met te handelen. Veele meynen, dat hij de kans versien heeft ende wert daer over geblasmeert. Dat Aries dobbel is gelove wel, macr nochtans geen vijant van Ursa minor. Ick hebbe niet konnen bemercken dat Sagitarius vrient van Fera is geweest, maer dat Fera het altijts met Schorpius gehouden heeft. Den Lotteringer heeft een proefstuck op [guttanus] Hoorn gedaen: hadde hij wat voorsichtiger geweest, soude meer quaets gedaen hebben. Nu is Nancy belegert; men hout het wel versien is, want ick

wel overlange geweten hebbe, dat hij geresolveert was een belegeringe te verwachten. Wij verwachten alle daege wat den prins sal voornemen; mijne opinie is op Brabant, maer of sijn dessein naer sijn contentement sal wtvallen, twijffele ick. Seecker houde ick, hadde men raet gelooft, dat sij hier buyten perijckel haer hadde konnen stellen; doch God weet het best. Divisum imperium is dangereus, voornementlijck daer luyden sijn die sonder andere consideratien als haere passien, gouverneren. Interim patitur justus. Hoe geluckich sijn die geene die het minste bewint hebben in dese werrelt. Ick dancke God, dat hij mij behoet heeft mij te vrede te stellen met de minste moeyten, mij gevende de gratie om alles te mogen aensien sonder groote passie, veel min ambitie. Ick hebbe een goede princesse ende gelove niet, dat sij met gemeyne gaven versien is, soo der oyt heyligen sijn geweest. Immers sij volcht alles wat van Heylige geseyt wert. Ick wilde U Ed. haer herte kende, sout haer ongetwijffelt lief hebben, dewijle de deuch haers gelijcke soeckt. Tot noch toe hebbe niet van U Ed. gehad. Ick offere mij continuelijck tot U Ed dienst ende blijve,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer,

W. d. B.

Den 26en Augusti 1633.

Aen Men Heer Men Heer de Groot tot Hamborght.

XLII.

Mijn Heer,

Die van den 24en der verleden maent hebbe ick bekommen. Van de saecken in Meyssen kan U Ed. goede onderrechtinge hebben. Wij hebben hier de hertoginne van Orleans, die met twee edelluyden in mans cleeren wt

r is geeschappeert; is wel ontfangen ende met wter-
n schoone presenten vereert. De handelinge van den
is seer slecht, hoewel de 4 pensionnarisen noch daer
U Ed. wel doorsiende de importantie van Farnabucq
:htelijck oordelen dat het den koninck ongeraden is,
e voet te handelen, sonder groote noot, hoewel veele
:hen anders te vooren hebben geoordeelt. Den prins
tot noch toe niet wt; hoore noch niet van sijn marche-
maer graef Willem heeft bij Sluis het fort, de Sterre
›mt, ingenomen ende beset gelaeten. Het schijnt dat
;aeten andere insichten hebben als den prins op sijne
inen: want hij nu alles lango gereet gehad heeft. Het
;een goede clanck geven, soo veel kosten gedaen te
:n sonder yets wtterechten. Hier is een antwoort
gaen op de wtschrijvinge van de Staeten biddach,
nne verhaelt wert dat niet hier, maer daer ter quae-
rouwe gehandelt is. Men hout Feria voor gepasseert;
ick hebbe geen seeckerheyt: het soude geweldige ver-
ringe in de Duytsche saecken geven. Ick meene dat
taeten raukoop sullen hebben, de geboden conditien
geaccepteert te hebben. Nu hooren wij dat het fort
de Philippine bij Biervliet van graef Willem belegert
Den tijt moet ons de reste leeren, ende ick blijve on-
ntusschen,

ijn Heer,

U Ed. ootmoedichsten dienaer,

W. d. B.

9en September 1633.

ıer is een Antiputeanus wtgekommen, die hem ende
Vouwer scrickelijck overhalen.

en Men Heer Men Heer de Groot tot Hamburcht.

XLIII.

Mijn Heer,

Die van den lesten Augusti is mij wel behandicht. Op stucke van den biddach bij de Staeten ingestelt is tamelijck wel geantwoort, doch op de maniere van dit lant, die soo heel wel van alles niet geinformeert sijn. Tegens Puteanus is wat beter gelet op veele dingen, maer sijn mede misslagen. De maet is wonder quaelijck te houden. Tot noch toe hoore niet, dat eenich tractaet met Vranckrijck tusschen de Hollanders is aengegaen ende gelove quaelijck dat met des princen consent geschieden sal. Ick hebbe wel verstaen, dat de heeren Huygens ende Beaumont aen den curfürst van Coelen gesonden sijn; maer sommige meenen, dat het soo wel is om den curfürst te dissuaderen soo weynich met Spangnien als met Vranckrijck aen te spannen, maer neutrael te blijven. De Duytsche saecken sullen nu eerst beginnen een ploy te nemen, dewijle den hertoch van Feria gepasseert is; soo het Lorraine wel meent sal groot voordeel aen het huys van Oostenrijck geven. Hier gaet het op en neder; graef Willem hadde de schans van de Starren verovert, doch is weder door den graef van Fontaine genomen; nu heeft hij de schans van de Philippine genomen bij Biervliet ende int water geset; gelove niet, dat die bij desen lichtelijck sal gerecupereert werden. Maer dit sijn noch geen hertslaegen. Den prins is geweest ontrent 's koninckx leger ende eenige mijne[1]) getoont; maer de koninckse aenkommende is geretireert ende eenichsins beschanst; is nu weder tot Boxtel. Den graef van Bucquoy heeft eenige compagnie van de Staeten doen retireren int schermutselen met goede couragie: men meynt ontrent 150 man van den hertoch van Bouillions regiment. De pest is seer sterck noch bin-

1) d. i. *mine*, vertoon van vijandelijkheid.

nen Maestricht, soo dat, indien den prins in guarnisoen treck, Maestricht wel mochte van meester veranderen. De ordre is hier te lande beter als voor desen. De pensionnarissen blijven in den Hage, ende men is hier niet geresolveert contributien in Walsbrabant te geven, maer liever voor dat gelt soldaeten te lichten. Den tijt sal ons in corten veel seggen; sommige hebben noch hoope tot Ursa minor, maer ick sij van contrarie opinie, ofte de conditien mosten seer veranderen. Soo daer niet onder de hant gebrouwen wert tegen Oostenrijck, staen de saecken niet quaelijck. Maer het schijnt dat trou wt dese werrelt gebannen is, want men hoort niet als van groote achterdencken in alle quartieren, soo dat de princen van haer eygen ministres niet verseeckert sijn. Indien den prins in Vlaendren niet wt recht van dit . . . houde ick de reste van niet, ende blijve,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer,

W. d. O.

Den 16en September 1633.

Aen Men Heer Men Heer de Groot tot Hamburcht.

XLIV.

Mijn Heer,

Ick [heb] van U Ed. eenen brief ontfangen van den 7en deser, doch is abusivelijck opgescreven, alsoo ick wel bemercke dat die aen mij niet komt, maer naer mijne opinie aen den heere Wtenbogart, die apparentlijck die aen mij behoorde, sal bekommen hebben. Een goet vrient heeft daer Leo woont gescreven, om te sonderen op de saecken van Hyades. Dit hebbe ick op mij derven nemen, dewijle daer geene verbintenis mede gemengt. Hier lopen veel boecxkens soo tegens Puteanus als andere, niet seer strec-

kende tot vorderinge van den trefves. De Staeten behouden het fort van de Philippine noch; doch is van dese sijde veel volcks in Vlaendren gesonden, om te sien ofte men het soo wel weder sal konnen crijgen, as men de Starreschans gedaen heeft. Des princen leger is ontrent Dommel ende des konincks ontrent Mol. Sij hebben al dichter bij den anderen geweest, dat het schijnt de Staetsche niet gaern tot bataille soude kommen, daer nochtans de koninesche wel lust toe hebben. De cavallerie is schoon ende sterck wel 7000 paerden. Mijn dunck niet dat het Sweedsche secours den prins veel voordeel sal doen, dan doen groote moetwil. De Staeten van Hollant sijn vergaedert en blijven vergadert, haer meeste besongnie is om gelt te vinden, dat ick gelove sijne swaericheyt al heeft. In Duytslant is goede hope tot het accord met Saxen, maer niet met Brandenburch. Den hertoch van Feria heeft hier gescreven van den 6en deser wt Inspruck, hoopende haest wat goets wt te rechten, dat hem quaelijck failleren kan, overmits sijne groote macht. Van Nancy wert divers gediscoureert, sonder eenich seecker fondament, soo dat ick quaelijck wete wat daer van te scrijven. Ick hebbe een paspoort voor Cornus soon bekommen, ende laet mij niet weten ofte hij het begeert ofte niet; hebbe nochtans daer moeyte mede gehad, dewijle het is sonder de clausule van rebelle provincien. Sommige meenen, dat de koninginne van Engelant hier haer moeder wel mochte kommen besoecken ende dat de hertoginne van Nienburch wel mocht kommen haer hof houden. De 4 pensionnarissen hebben aen de Staeten in Hollant verclaert dat seecker boexken, geintituleert *Remarques d'Estat et de Religion etc.* voor een libel, daer die nochtans hier seer geestimeert werden ende openbaerlijck verkoft. Door wiens last sij dat gedaen hebben, weete ick niet. Ick soude Hyades raeden hem niet te verhaesten in te resolveren: want alles wat bij Leo soude geschreven [sijn], soude met advys van Taurus wesen.

Hier soude wel gewenscht werden, dat Hyades de moeyte wilde nemen om bij gescrift te setten 'tgeene in Ursa minor gepasseert is, ende te doen verstaen (dewijle men hier altijts misslaegen doet in te veel of te weynich te seggen) hoe dat nochte Aquarius nochte Pisces oorsaeck sijn van dat Ursa minor geen voortgang heeft, maer wel Ursa major. Hyades soude een groote dienst doen voor alle de werrelt, die wel gesint sijn tot het gemeene beste, ende soude niet ongeloont blijven, dat is te seggen om Hyades te promoveren, ofte op andere maniere naer sijne begeerte. Ick voorseeckere dit alles onder silentie sal passeren, want maer één persoon behalven Pleiades daer kennis soude van hebben. Ick bidde God U Ed. te verleenen lang ende geluckich leven, blijvende altijts,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer,

W.

Den 23en September 1633.

Aen Men Heer Men Heer de Groot tot Hamburcht.

XLV.

Mijn Heer,

Ick hebbe die van U Ed. van den 14 alsmede 21 September met het gedruckte wel ontfangen. Ick soude op den eersten vrijdach geantwoort hebben, maer sij voor een dach 2 ofte 3 wat lucht wesen raepen. Hadde Hyades mij gecommandeert op de saecken van Leo te porren, hadde over lange geschiet geweest, gelijck nu daer op gescreven is, doch noch geen antwoort gekommen, want daer toe tijt van node is. Ick hadde altijt gedacht dat Hyades eerst wilde sien, hoe het met Ursa minor soude afloopen. Indien het accort met den keyser ende Saxen

voortgaet, kan quaelijck begrijpen, dat de Sweden het sullen konnen in Duytslant houden, ende doen wel haer selven te contenteren, soo lange sij konnen. Ick en wete niet ofte U Ed. gesien heeft de articulen, die bij de Staeten Generael den 25 December 1632 sijn voorgeslaegen: hadde ick die eerder gesien, soude van doen af van den trefves gedesespereert hebben: want al hadden sij absolut alle de provincien, souden desen in geen meerder tutele konnen setten hebben. Ick sal vernemen, hoe verre met Farnabucq gehandelt is. Sommige meenen, dat den hertoch van Aerschot met de andere gedeputeerde noch wel eens mochte in Hollant gaen; maer het moste op een anderen voet sijn, ofte is te vergeefs. Een fray discours naer de waerheyt soude wel nodich sijn; maer U Ed. soude sich verwonderen, hoe weynich menschen hier sijn sonder passie ofte quaelijck onderrecht; ende die haer vermogen in Duytsch te scrijven, maecken het soo lam, dat men de walch daer van heeft. Puteanus geloove niet dat hem met scrijven seer bemoeijen sal: heeft sich selven geruineert. Tot noch toe hebben geen van beyde de legers yet bijsonders wtgerecht, bederven vast de Kempen; nochtans heeft den prins van Orangien eenich dessein. Graef Willem behout vast de Philippine, hoewel don Gonsales de Cordua in Vlaendren is met een goet getal volcks, om de Philippine weder te nemen, ofte met forten te beletten verder invasie; het leste waer het seeckerste, want haer daer van daen te jaegen sal voorseecker veel volcks kosten. Ick hoore niet meer van Cornus, hoewel ick hem gescreven hebbe dat sijn soons pasport gereet was; soude gaerne weten ofte hij ander middel gevonden heeft tot sijn soons kompste. Ick hebbe niet gehoort dat eenige solemniteyten geschiet sijn int huwelijck van monsieur ende de dochter van Lotteringen, maer slaepen hier daegelijcks met den anderen. Den koning van Vranckrijck heeft weder met den hertoch accort gemaeckt, ruymende de nieustat

van Nancij aen den koninck voor ettelijck jaeren. Men kan hedensdaechs op niemant betrouwen. Aengaende Farnabucq, daervoor hadde den koninck toegelaeten te presenteren Breda met 4 ofte 5 hondert duysent croonen. Doch onse gedeputeerde schijnen Breda al gepresenteert te hebben sonder van Farnabucq te spreecken, twelck ongetwijffelt bij den koninck niet en sal geconsenteert werden, ende absolutelijck willen de generaele Staeten niet handelen, sonder Farnabucq te houden ofte soo een extreme somme daer voor genieten, dat het buyten alle reden is. Den prins van Orangnien komt nu voor goet op ons aen, sijnde tot Tongeren, ende den marquis tusschen Diest ende Tienen: ofte hij moet vertrecken ofte den marquis slaen. Indien Hyades de moeyte wilde doen de waerheyt die geschiet is in Ursa minor, voor den dach te doen kommen, soude ongetwijffelt Lyra aengenaem sijn ende soude tsijner tijt konnen te passe kommen. U Ed. gelieve mij in alles te commanderen wat tot sijnen dienst mach strecken, sal mij daernaer regeleren ende blijven altijts,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichsten dienaer,

W. d. B.

Wij hebben hier wel moet den prins te resisteren, soo ons de francoisen niet op het lijf en vallen.

Den 4en October 1633.

Aen Men Heer Men Heer de Groot tot Hamborcht.

XLVI.

Mijn Heer,

Ick bekomme U Ed. scrijvens van den 28en Sept. met e twee gedruckte brieven. Tis wel te sien dat de Sweed-

sche niet gaern wt Duytslant souden scheyden: immers sij maecken haer selven vroolijck, soo lange sij konnen, int wtdeelen van een ander sijn goet. Soo lange den koninck van Denemerck op den tol vast blijft staen, meyne ick niet dat Hamburch contentement sal hebben. Ick meyne dat de hersteltenis van de Pals sijn huys van den keyser ende Spangnien sal moeten kommen, want apparentlijck, indien de waepenen van Feria wat prospereren, sal hij hem van den Pals verseeckeren om een vrije passage te behouden. Tot noch toe hooren wij niet dat de legers hier yet besonders wtrechten. De vier pensionnarissen sijn noch in den Hage, maer naer ick kan mercken, soo sij langer blijven mochten, de Staeten haer wel heeten gaen. Het saisoen mochte den prins wel naer huys senden, die aen de Maes leyt; die van de koninck sullen het langer konnen houden, leggende meest in de cleyne stedeken ontrent Diest en Thienen in garnison; dan sal men beter tijt hebben om van vrede te dencken. Onderentusschen sal het een kostelijck jaer vallen voor de Staeten, indien den prins niet anders wt en recht, ende sonder verraet kan ick niet sien wat hij doen soude. Die van Luyck sullen hem groote obligatie hebben, want hij haer beste quartieren op eet; tis met wat te veel geselschap sijn vrienden besocht. Meer wete ick voor dese mael niet, dan dat ick sij soo lange ick leve,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer,

G. d. B.

Den 11en October 1633.

Aen Men Heer Men Heer de Groot tot Hambourcht.

XLVII.

Mijn Heer,

Ick bedancke U Ed. van den sijnen, den 5[en] deser gescreven. Wij hebben hier langen tijt geruchten gehad dat de payx in Sylesien gèmasckt was; maer nu hooren wij dat alles gebroocken is. Soo houde ick die van Nederlant mede, ofte de Hollanders mosten geweldich water in haer wijn doen: want op de geproponeerde voet selver bij dese toegestaen en sal het niet geschieden: is oock buyten alle redelijckheyt. Ick meene den koninck soo verre soude kommen ende tracteren op den ouden voet ende geven Breda met vijf hondert dusent croonen voor Farnabucq, ende mochte ick daer seggen in hebben, soude oordelen dat den konick geen vreede behoorde te maecken, ten sij men de Westindische compagnie te niet dede. De luyden sijn hier niet bequaem om wat te stellen, flatteren haer selver stracks te veel, ende gelijck U Ed. wel seyt, doen Aersens meer eer aen dan hij waerdich is; maer sij meenen hem daer door bij de gemeente in Hollant odieus te maecken, want wt affectie geschiet het niet. Den prins is aen d'ander sijde van de Maese ende den marquis ontrent Diest, ende die quartieren sullen dit jaer niet veel wtrechten. De Sweedsche hebben met branden ende blaecken int lant van Luyck groote schaeden gedaen, twelck die van Luyck seer afkerich van de Staeten maeckt, ende hebben eenige Sweedsche doot geslaegen. Den prins schijnt een fort op haer lant te maecken, twelck, soo het voortgaet sonder belet, sullen de Luycksche daer quaelijck aen sijn: want den koninck sal mede soo veel willen doen, ende sal soo van beyden sijde haer lant geoccupeert werden ende de neutraliteyt benomen. Feria heeft Constans ontset ende wel drie dusent Sweetsche geslaegen; hadde Weymaer ende Gustavus haer niet geretireert souden het quaet gehad hebben; is om Brissacq te ontsetten getroc-

ken ende sal dan recht aen op Weymaren ende Horn trecken; heeft een wtermaeten schoon leger ende gelt, soo dat men veel goets van hem verhoopt. Ick blijve,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer,

W. d. B.

Den 18en October 1633.

Aen Men Heer Men Heer de Groot tot Hambourcht.

XLVIII.

Mijn Heer,

U Ed. leste is van den 5en deser, tsedert hebbe van U Ed. niet gehad. Beyde de legers sijn in garnison, sullen nu tijt hebben om op den trefves te dencken. De gemeente in Holland heeft het meeste contentement van den prins niet, daer dan andere quaetwillige onder roeden. Men heeft de vier pensionnarisen aengeseyt, dat sij in Hollant niet waeren gekommen om te woonen, maer om te negotieren, soo dat sij wel mochten vertrecken, waerop sij tijt van ses weecken versocht hebben, die haer geconsenteert sijn te blijven. Het schijnt dat noch eenige van desen wel weder in den Hage mochte gaen; dan ick kan niet gevoelen dat sij wat sullen wtrechten, hoewel die van Hollant taementlijck gedisponeert sijn; maer de conditien sijn te onreedelijck. Den prins soude met het romelisoen [1]) wt het leger gekommen sijn. Wij hebben hier gelooft dat de paix in Duytslant tusschen den keyser ende Saxen gemaeck was; maer den lesten courier seyt, dat alles gebroocken is, maer dat de paix wel gemaeckt was, maer drie daegen daer naer gebroocken. Men spreeck veel van

1) d. i. *roode melizoen*, *roode loop*. *Melizoen*, zonder dat bijvoeg. nw., beteekent die ziekte.

de reys van den hertoch van Aerschot naer Spangnien; den prins van Brabancon gaet naer den keyser. Dit is alles wat hier omgaet, want met geruchten wil ick U Ed. niet onderhouden. Verwachtende meerder seeckerheyt, blijve ick,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichsten dienaer,

W. d. B.

Den 25en October 1633.

Aen Mijn Heer Mijn Heer de Groot tot Hambourch.

XLIX.

Mijn Heer,

Ick hebbe U Eds scrijvens van den 12en October ontfangen. Wij hebben hier niet verstaen dat Constants soude van de Sweden verovert sijn, maer ter contrarie, dat het door Feria ontset is, met verlies van de Sweden, gelijck dan Brissacq gesecoureert door een expressen, met groot verlies der Sweden. Dat de paix in Silesien gebroocken is, is seecker; maer tot noch toe hebbe niet verstaen, dat Frietlant avantage op Saxen gehad heeft. Ick hebbe U Ed. voor desen gescreven dat onse legers in garnisoen quaemen, ende wil wel geloven dat de Philippyne blijven sal daer die is, maer men kan wel beletten dat sij geen groot quaedt daermede konnen doen. Van de hertoginne van Orleans wete niet anders te seggen, dan dat sij leven als man ende vrou, hoore van geene solemniteyten spreecken ende maer slechte geruchten van het houwelijck van den cardinael van Lorraine ende Combalet. Al waer hier yemant wel geinformeert van Ursa minor ende alles wat daer in gepasseert is, soo en soude het evenwel niemant wel konnen stellen. Ick sij blijde dat U Ed. geselschap wacht om eens tot resolutie te kommen. Hier komt tij-

dinge dat de Brandenburchsche troupen, die onder Saxen waeren, tenemael geslaegen sijn, met verlies van tusschen de ses ende seven man op de plaetse, met alle haer bagagie ende artillerie, ende den ouden grave van Tura gevangen. De Duynkerckers, die in Spangnien geweest sijn, sijn ten dele weder gekommen ende anderhalf milioen guldens aen silver mede gebracht. Het ontset van Brissack wert geconfirmeert, ende hiermede blijve ick,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer,

W. d. B.

Den eersten November 1633.

Aen Men Heer Men Heer de Groot tot Hamborcht.

L.

Mijn Heer,

Ick gisse dat U Ed. lesten geweest is van den 7en deser, omdat den date vergeten is. Pleiades is mede van de opinie, dat men in korten sal sien, hoe de saecken sullen gaen, niet alleen van Deltoton, maer van gansch Duytslant, twelck U Ed. seer quaelijck verdeelt heeft, soo men hier gelooft, dewijle den keyser soo grooten voordeel heeft door de bataille bij Steinau bekommen, waer van de relatie hiermede gaet. Van Ursa minor geloof ick niet dat yet gedaen sal worden van tgeene begonnen is. Hyades kan nu op sijne saecke letten ende resolutie nemen. Pleiades sal hem soo lange hij leeft dienen. Soo Ursa minor achter blijft, is Leo den besten wech, anders bij Taurus in Aquila. Cancer sal sijne reeckeninge niet wel gemaeckt hebben, hadde hij dat op een derde paert gemaeck. Hadde Lotteringen wijsselijck gehandelt, ick twijffele ofte Vranckrijck thuys gerust soude gebleven hebben; wie weet noch hoe het gaen sal. Hier is noch geen veranderinge in den

trefves; dan men hout den hertoch van Aerschot wel mochte naer Spangnien gaen. De pensionnarisen sijn noch in den Hage; van den prins wort wonderlijck gesproocken, daer Aersens met sijns gelijck onder hant in arbeyden. Ofte den prins noch langer patientie sal nemen? Heden viert men hier over de victori van Frietlant. Ick doen mijne gebiedenis aen Hyades, Cancer ende sijn huysgesin, blijvende,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer.

Brusselle den 11[en] November 1633.

De tijdinge van Duytslant sijn al veel beter, dan het gedruckte spreeck, ende wort hier gedaen met blijsschap, dat in mijnen tijt niet geschiet is; het is mij leet dat ick het door mijne indispositie niet en mach bij sijn, den tijt sal het leeren.

Aen Men Heer Men Heer de Groot tot Hamborght.

LI.

Mijn Heer,

Die van den 26[en] October is mij den 15[en] deser gelevert. Wij hebben vast over de victorie in Silesien geviert, ende over de progressen van Feria, dat verre van daer is dat hij soude geslaegen sijn. Ick meene de Sweedsche naerdeelinge niet lange sal dueren. Mijne opinie is dat met boecken te maecken de Pals niet in gerusticheyt te setten is; maer die de sterckste is sal daer van de dispositie houden. Het is niet sonder achterdencken dat Vranckrijck den Beijerfürst belooft te maintineren. De legers sijn albeyde in guarnison. Ick wil wel bekennen, dat grove faulten bij de Spangnaerts begaen werden, maer dat sij het niet langer soude harderen als de Staeten, U Ed. wil

dat niet geloven ende is haer macht soo clein niet als men meent, ende heeft den koninck niet te betaelen de interresten gelijck de Staeten. Van den trefves kan men niet oordelen soo haest, dewijle den hertoch van Aerschot eergisteren naer Spangnien getrocken is. Hier heeft men tijdinge wt keysersch hof, dat de Poolen groote advantage hebben op de Moscoviten, dat de Hungaren en Transylvaen met den keyser in vrede sijn. Naer mijne dienstige gebiedenis aen mejoffrou U Ed. huysvrou ende huysgesin blijve ick,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer,

W. d. B.

Brussel den 18[en] November 1633.

Aen Men Heer Men Heer de Groot tot Hamborcht.

LII.

Mijn Heer,

Ick hebbe die van den 2[en] deser wel ontfangen. Het schijnt dat de kans heel keysers wert, want, soo wij hier verstaen, soo soude Saxen ende Brandenburch geaccordeert sijn alle die geenen die tegens den keyser sijn haer vijanden [sijn] sullen, ende haer volck onder den keyser sullen setten. De Francoisen souden de avangarde schade geleden hebben onder la Force. Veele die hier sijn geweest, sijn tsedert de nederlage in Duytslant van hier vertrocken, twelck groote suspitie geeft; oock hebbe die goede luyden veel impertinente discourse gehouden, als ofte monsieur hertoch van Brabant soude wesen, jae opentlijck. Maer onse wijse princesse dissimuleert dat alles, ende begeert niet dat yemant yet soude doen tegens de Francoisen. Het is buyten alle apparentie van Gelder te blocqueren ofte Stevenswaert, mede sijn die van Luyck

niet seer ....[1]) ende moeten sij niet dencken alle de werrelt te regeeren, ende de tijden konnen veranderen. Wij hooren dat het accort tusschen den keyser ende Saxen ende Brandenburch gemaeck is, twelck weder een groote crack aen Sweedsen sal wesen. Men seyt hier, dat Saxen Weymer Regensberch genomen heeft, maer kan evenwel Frietlants dessein niet stuiten. Hiermede blijve ick,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer,

G. B.

Brusselle den 25en November 1633.

Aen Men Heer Men Heer de Groot tot Hamborcht.

LIII.

Mijn Heer,

Wij blijven hier in droefheyt[2]) altijts voor mij; mijn dunck dat ick in een nieuwe werrelt ben; hoe veel swaericheyt dat ick gehad hebbe, soo is dese van de cleynste niet; doch niet om mijn particulier, maer de gansche Cristenheyt: want sij niet als vreede sochte ende heeft geclaecht dat sij geen vrede heeft mogen met haer gemeente beleven. Nu God heeft se ons wech geweckt in een ongelegen tijt, sonder tijt te geven. Int jaer dertich heeft sij een testament gemaeck. Te weten, dat de regeerders bij provisie naer haer doot tot naerder order soude wesen: den ambassadeur van Spangnye, wie daer soude wesen, twelck nu gevallen is den marquys d'Aytona, den aertsbisschop van Mecchelen, nu tegenwoordich, den hertoch van Aerschot, die naer Spangnien is, Don Carlos de Colonne, die oock

---

1) De woorden zijn onduidelijk geschreven: de samenhang brengt, schijnt het, mede, dat men leze: *goet fransch*.

2) Over den dood der Aartshertogin.

daer is, Tilly ende Mirabel. Den eenen is doot, den anderen in Spangnien, soo dat geordonneert was, dat eenige failllerenden de twee casteleynen van Antwerpen ende Camerijck souden succederen, dat nu gevallen is, dien van Antwèrpen de Comte de Fera ende van Camerijck den marquis de Fuentes. Men sal sien hoe het voorder sal gaen, als den cardinael sal kommen. Het sal voor den dach kommen. Het leven van haer hoocheit ende het eynde, twelck seer admirabel is, met de grootste humiliteyt die te imagineeren is, waervan dat de historie te lang om te schrijven is, sal ick U Ed. bidden met mij de patientie te nemen om de particulariteyten te verwachten. Men seyt, dat Feria de brugge van Straesburch met twee forten heeft ingenomen. De tijdinge komt over Bourgongne met den naeste beter, ende naer mijne dienstige gebiedenisse aen mejoffrou U Ed. huysvrou met de familie, blijve ick,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedichste dienaer,

G. d. B.

Den 9en December 1633.

Aen Men Heer Men Heer de Groot tot Hamborcht.

DERTIENDE VERGADERING.

18 December 1873.

BIBLIOTHEEK. — SLAGVELD VAN VARUS. — HUGONET EN HUMBERCOURT. — ARCHIEF VAN DE SPIEGEL. — TWEEDE SPROKKELING UIT DE PAPIEREN VAN EENEN BEWINDHEBBER DER O.-IND. COMPAGNIE.

BIBLIOTHEEK.

Ten geschenke ontvangen:

Van de schrijvers:

J. van der Baan, *Het legaat van Agatha Porrenaar*. Middelburg, 1873. 8°.

J. B. Rietstap, *Heraldieke Bibliotheek*, 1873, 3e aflev. 's Gravenhage, 1873. 8°.

H. Rump, *Literarischer Handweiser*, n°. 143, 144. Münster, 1873. 8°.

In ruiling ontvangen:

Van het Indisch Genootschap, onder de zinspreuk: *Onderzoek leidt tot waarheid*, te 's Gravenhage:

Nota van den Heer van Vleuten, over afschaffing van de persoonl. diensten der bevolking op Java.

Van den Oudheidskundigen Kring van het land van Waes, te St. Nikolaas:

Annalen, V, 1. St. Nikolaas, 1873. 8°.

SLAGVELD VAN VARUS.

De Heer de Jong van Rodenburgh heeft in den afgeloopen zomer, met den Heer Hofraad Essellen te Hamm, de plaats bezocht, waar de Romeinsche legioenen onder Varus door de Germanen werden vernietigd. Spreker releveert de geschiedenis van het feit, en wijst den weg aan, langs welken de Heer Essellen er toegekomen is, de plaats der nederlaag te bepalen in den omtrek van Bekkum.

HUGONET EN HUMBERCOURT.

De Heer J. A. Wijnne vestigt de aandacht op de zaak van Hugonet en Humbercourt en stelt tegenover de oude voorstelling de voorstelling, die gegeven is hoofdzakelijk door Marchal in zijn Editie van de Barante, *Hist. des ducs de Bourgogne*, welke als de ware schijnt te moeten worden aangenomen, en verder door Gachard in de *Bulletins de l'Académie des sciences*, Bruxelles, 1839. Volgens die voorstelling van Marchal, enz. werden de beide heeren geenszins aan de volkswoede ten offer gebracht, maar veroordeeld door rechters, benoemd krachtens een bevelschrift van Maria van Bourgondië. Ook kunnen zij geenszins „onschuldige" offers worden geheeten. Tevens staat het vast, dat Maria, even vóór de uitvoering van het vonnis, niet met loshangend hair en in rouwgewaad op de markt kan zijn verschenen, om te beproeven, het leven harer beide raadslieden te redden.

ARCHIEF VAN DE SPIEGEL.

De Heer G. W. Vreede deelt uit het Archief van de Spiegel onuitgegeven brieven mede van de Prinses van Oranje aan haren broeder, den Koning van Pruisen 1790, en aan van de Spiegel, 29 Dec. 1789 en 24 Juni 1788, waaruit blijkt van den grooten invloed, dien de Prinses had op de politieke gebeurtenissen en van hare helderheid van geest.

Verder deelt de Heer Vreede een brief mede van Pestel aan van de Spiegel, 7 Oct. 1789, en van Prins Willem V, 24 Febr. 1788.

TWEEDE SPROKKELING

uit de papieren van eenen Bewindhebber der O.-Indische Compagnie.

Den 3en Febr. 1762 werd door de Engelsche O.-Indische Compagnie bij Z. M. den Koning van Groot Britannie eene Memorie ingediend ter harer verdediging tegen de klachten van de Hollandsche O.-Indische Compagnie. Deze Memorie werd op hoog gezag openbaar gemaakt, en zag, in het Nederl. vertaald, nog in hetzelfde jaar hier te lande het licht bij Pieter de Hondt, te 's Gravenhage.

Dit werk heeft de volgende aanteekeningen uitgelokt; zij werden gevonden in dezelfde verzameling, uit welke wij in den vorigen jaargang het een en ander hebben medegedeeld.

Engelse differentien.

Van tijd tot tijd sijn veel differentien geweest en bij die ocasie Comissarissen na Engelandt gesonde, als:

1625. Zie Aitzema; die bleeven circa 4 jaar.

„ De vloot onder l'Heremite ging ter dier tijd naa Indien, te vinden als boven.

1654. Wierd *f* 1200 toegelegt in een comissie aan N. Goch.

„ Aan Hendr. de Winter voor copieere van Engelse stukken, van 1 Mey tot 14 Nov. *f* 200, en naderhandt is als clerk gebruykt Jacob Corbusier. Journ[l] M fol. 256.

„ Aan koste van Engelse besendinge, voor verlies op wissel, provisie aan kooplieden, daar de gelde aan geremiteerd sijn, courtagie en andere onkosten, als mede de onkosten der gecomiteerde Bewindhebbers etc. *f* 29912.17, grootb. M fol. 838 en 920.

Volgens particuliere reeks. van Adv. van Dam 6 7b, 1655; onder de betaalde documente n° 1404.

1656. Aan N. Goch extra toegelegd voor moeyte in comissie 300 rijxd.

1664. Op vast daggeld gesteld a *f* 10, en *f* 1 voor de knegt, buyten vracht, 1664 $^{5}/_{12}$; sie reede van die dispute 1664 $^{4}/_{28}$, $^{5}/_{12}$, $^{9}/_{27}$.

1665. Gecomiteerde van de Comp. wierde in den Haag aangemaand een getal schepen te voegen tegen de Engelse; sie resol. Holl. 1665 $^{2}/_{20}$, te vinde bij de Witt.

„ Octroy verleent van 1672 tot 1700; soude 20 oorlogschepen fourneere sjaars; dat is 1 jaar geschiet en doen afgemaakt voor 12 ton. Int jaar daar aan wierd vreede, doe is afgemaakt voor *f* 860000, dus same *f* 2060000, behalve 20 schepen die geruineerd sijn.

1668 $^{2}/_{13}$. H. H. M. schrijve obligeante brief aan de Koning over Comp., tot nakoming der articuls vervat in de vreede van Breda.

„ $^{2}/_{18}$. Sijn Majesteyd antwoord beleeft; sal sijn onder-

danen een eed laate doen in 't Engels en Latijn, om elkaar niet te molesteren.

1668 $^{3}/_{28}$. H. H. M. ordoneere de ordinaire eed te laten doen, naa ordre van 't land. NB. het was over Sumatra en meer andere plaadsen.

1674 $^{2}/_{19}$. Bij tractaat werd gesegt, 9^{e} art., dat nader sal gebesogneert over disputen tusschen de Compagnien.

„ $^{5}/_{18}$. H. G. M. dat Comissarisse instructeurs na Engeland sullen gaan wegens de Comp., sijnde d'heere de Haaze, de Munch, C. Graafland, Bogaart, van Bloys en Adv^{t}. van Dam.

„ Als Comissaris decideurs Corver, Sautyn, de Beyer, van Vossen, Duyvelaar en Michielse, tot reglement van comercie.

„ $^{7}/_{3}$. Admiraliteyd op de Maaze aangeschr. het schip van oorlog leggende, voor 3 dagen op te houden, om tot transport van Bewindhebbers te dienen.

„ $^{1}/_{3}$. Neme afscheyd van H. H. M.

1675 $^{3}/_{6}$. Geacordeert: als Engeland klaagt, moet aan H. H. M. adresseren; als Holland klaagd, aan de Koning, dat in 6/m. moet afgedaan, anders moete 8 Commissarisse, 4 Engelse en 4 Hollandse, in 3/m. differentie afdoen, sonder apel, eerst te London dan alternatiff.

„ Niet eens sijnde na 3/m., een arbiter kiesen, die uytspraak moet doen in 9/m.

„ $^{4}/_{10}$. Doen Bewindh. raport bij H. H. M. van comissie met overlevering brief van recredentie.

„ $^{5}/_{6}$. Door 17^{e} aan ieder heer ƒ 3000 toegelegt, sijnde die 5 bove gemeld. $^{5}/_{10}$ beliep de onkoste ƒ 48215„3 Journ^{l} R fol. 619; Grootb. R fol. 1129, sijnde oock soo veel door de correspondentie in Engeland betaald.

„ In die resolutie werd ook gewag gemaakt van renumeratie aan eenige heeren als booven.

1684. Maakte dispuut over Bantam, dat soo serieus wierd,

dat geresolveert wierd tot vereffening Commissarissen naa Londen te senden; sie in notule het gepasseerde, en de memorie van H. H. M. bij Aitzema.

1685 $^{3}/_{19}$. Resol. H. H. M. acte sauff conduit voor dheere gecomiteerdens van de Koning.

$^{3}/_{24}$. Comissarissen Deciseurs Heynsius, van de Heuvel, Goes, van Alkemade, van Halewijn en van Borselen.

„ Instructie voor Comissarissen Instructeurs, Bewindh., Hooft, van Hoorn, Blocquery en Paets.

„ $^{4}/_{9}$. Holland adviseerdt, dat de onkoste van Comissarissen Desiseurs door de Staat moet voldaan werde.

„ $^{4}/_{16}$. Nader aandrang, en sal staat *f* 12000 toe fourneere.

„ $^{4}/_{30}$. Afschijd van Decideurs van H. H. M.

„ $^{8}/_{1}$. Van Comissarisse Instructeurs van H. H. M.

1685. Aan G^d Hoofd en Blockery als gedeputeerden na Engelandt, tot verval van onkosten volgens Journ[l] V op 27 April 1685 . . . . *f* 1000.—

„ $^{10}/_{10}$. Aan deselve voor Albert de Clerk, dispensier van die heere . . . . . - 200.—

„ Diverse wissels voor haar getrocken - 41235.10.8

f 42435.10.8

1686. Grootb^k V fol. 695 aan Adriaan Paats, als een van de Comissarisse Instructeurs, over soo veel met 17^e heeft verrekent wegens sijn E. aparte huyshouding in Engelandt *f* 3941.18.8.

$^{4}/_{3}$. Resol. H. H. M. raport van Comissarisse Decideurs.

$^{4}/_{6}$. Dito rapport van Comissarisse Instructeurs.

$^{7}/_{8}$. De declaratie van Desiseurs aan Comp. gerenvoyeerd ter betaling.

$^{3}/_{21}$. Dog Holland doet aantekening tegen.

„ Gecomitteerd Ger. Hooft, Blocquery, van Hoorn en Paats, volgens journ[l] V fol. 600 en 650, naar ingebrachte rekeninge van all de onkosten *f* 33458.3, gedurende de huyshouding van de gesamentlijke

heeren, als mede sedert d'heer Paats een apart logement heeft gehad.

Liasse n° 15, aan ieder heer *f* 3000 toegelegt, dus *f* 12000; Resol. 17e 1686 $^{10}/_{11}$.

1687 $^{5}/_{22}$. Provisioneel aan de Raad van Staate genl Rekenkamer de declaratie van Desiseurs gesonde.

$^{7}/_{21}$. De Raad versogt geen ordonn. daar op te slaan, sonder nader resol. van haar Hoog Mogende.

1688. IJndelijk betaling geaccordeert.

Dese saak is uyt de wereld geraakt met de verkiesing van Koning William.

1756. Wierd het schip Ruyskestijn, naa Batavia gaande, door een Engels oorlogschip aangedaan en slecht behandelt; daarom wierd geresolveert daar over bij gelegentheyd aan H. H. M. te klage 1757 [10]; verb. Caap 1756. Doen ons veel nadeel, evenwel was geresolveerdt verversingh aan haar schepen te geven, maar mochte niet langer als 24 uren daar blijve; verb. Sumatra 1757.

1756. De Engelse in 't jaar 1756 uyt Bengale gejaagd door de Nawab, maakte sigh weer meester van haar logie en die der Fransen; als te sien in verb. van Bengle van 1757 en 1758.

In 't jaar 1760 geeft de Engelse Amb. in Aug. memorie van klagte over de Comp. in Bengale. H. H. M. requirere daar op rapport, bij resolutie 14 Aug. 1760. NB. De memorie is te vinde in 't jaarboek van Jan. 1761 met de resolutie daar op door H. H. M. genomen.

Daar op is door de Comp. particulier Advoct van der Hoop een contra memorie opgesteld, of eerst verantwoording en dan redenen van klagten, die eerst door A(msterdam) off leede van het besogne is geaprobeert, na dat door de Raadpensionaris en Griffier was gelesen en goed gekeurt 1760 [12]. Sie die memo-

rie met beschijde in 't jaarboek 1761, 2e deel van Maart.

Redenen van beswaar sijn:

1°. Dat de Engelse, tegen tractaate, de Nawab assisteeren tegen Comp., volg. haar tract. met Nawab.

2°. Ongelijk en nadeel door de Engelse aan onse Comp., principaal. door verlet van salpeter en lijwaat handel, tegens de tractate aangedaan.

3°. Importante nadeel ons toegebracht en aan onse onderhoorige als van de Goerab, de Charlotta, op rijs tusschen Souratte en Chormandel genomen, op voorgeven dat Frans was.

4°. Als ook scheepje Anna, dat door toedoen der Engelse lootsen in de Ganges is verongelukt, naa dat op Bellazoor ten anker was.

5°. IJsche beeter behandelingh in toekomende en vernietiging van dat tractaat met de Nawab.

Deselve wierd geapprobeert door 17e 1761 $^{3}/_{8}$ bij inschrijvingh, te sien in notule van A. Bij H. H. M. ingelevert 1761 $^{3}/_{8}$, is comissariaal en bij Hollandt aan leede copy gegeven, en is aan d'H. Hop in Engelandt gesonde, bij abuys ongetranslateerd, dat in 't frans, onder opsigte van de Advt van der Hoop, naderhand is geschiet.

Met de brieven uyt Indien nader informatie komende, want in 't eerst had men die niet, wierd geresolveerdt in geschrifte klagte bij H. H. M. te doen, 1761 ^{11}, ook bij Holl. en Zeel. mondelingh, zoo als ook geschiet 1761 ^{10} en bij Hollandt.

Verders door een sterke memorie, mede door Adv. van der Hoop opgesteld, 1761 $^{11}/_{26}$, op authorisatie van 17e bij A. ingelevert uyt naam van 17e. H. H. M. resolveerde daarop favorabel en soude klachte doen bij 't Engelse Hoff etc. 1761 $^{12}/_{3}$, was ingelevert 1761 $^{12}/_{2}$.

Copy aan Amb. Boreel; ministerie comunicatie te geeven soo ver en 'tgeen nodig was. H. H. M. gehoopt had niet soude voortgaan de Engelse in de vexatie; dog dat blijkt meerder sijn en bijna niet te permiteeren, soo door belet van handel, drijgemente om onse scheepen te benadeelen. Versoeke redres op klagte van 25 Maart, en ordre in Indie aan Scheepen en Ministers geen gebruyck te maken van tractaat met Nawab, nog onse te benadele, conform tractaat 1675, soo als H. H. M. ordre willen laaten afgaan naa Indien.

3/10. Rapport van Adv[t] van der Hoop, ampel gehoort, geresolveerdt instructie en pointe van beswaar op te maaken; daartoe genomineerdt d'h. Temmink, Ouderkerk, Bondaan, Bichon, hoofpart., Witsen en 2 advocaten.

3/19. Aan H. H. M. schrijve niet veel nut sal sijn, dog 3 Comissarisse soude benoeme; verders considereere in 17[e].

1. Comissie extra ordinair.
2. 3 te benoemen 1 A., 1 Z(eeland) en v. d. Hoop.
3. Pointe opgeve tot dat Engelse memorie in komt, sijnde:

1. Klagte over Engelse met Nawab.
2. Vrije handel in salpeeter, sonder belet der Engelse.
3. Lijwate, amfioen.
4. Conventie 1729 met Engelse tegen Oost-Ind. Comp. koste.
5. Restitutie schade Charlotta en Anna.
6. Tractate strickt observeere en met Nawab vernietigen.

Instructie en credentiale sal opgemaakt.

Ieder *f* 50 daags, mids amanuensis houden; *f* 1500 voor uytrusting, en die klerk *f* 400, vrij

van transport en briefport en reële compliment apart.

Adres aan Adv[t], die met die heere die comissie hebben, sullen werken en antwoorden.

Naa scheyding van vergad. produceert Adv[t] van d. Hoop en Raadpen. die schryft Engelse memorie was door H(olland) en Z. overgenome, en Bewindh. op raport, wilde ook eenige verandering in de brief, als te sien Resol. 1762 $^{2}/_{23}$.

NB. Op eerste memorie levere direct van de Engelse Comp. 1761 [12] een korte memorie over in 't frans, die per marginalia wierd beantwoord door de 2 oudste van ieder Departement. Tot doen was er een concept om oorlog- en andere scheepen te sende; dog over fonds was swarigheyd, en wierd, na dat met de Hertogh en Ministers eenigermaate plan was geformeert, na veel over en weer gaan van Adv[t] van d. Hoop, daar Burgem[r] van A. sterk in werkte, weer afgesien om politique redenen; te meer wijl Koning en Directeur in Engeland voorsloege, door Comissarissen de saak, als kon, aff te maaken. Waar van Adv[t] van der Hoop ampel raport deet 1762 [2], en H. H. M. resolveere 1762 $^{2}/_{15}$ om comissarisse te sende, waar op gerescribeerd wierd, dat 17[e] soude beschrijven, soo als geschiede op 8 Maart 1762.

1762 $^{3}/_{6}$. Memorie van Engelse door H. H. M. gesonde tot informatie; geresolveert H. H. M. rescribeere, dat tot extra besending 3 Comissarissen, sijnde d'heer Schoonboven, van Kampen en van d. Hoop, gereed waare, sijnde de 6 pointen van beswaar opgegeven.

Adv[t] van der Hoop wederlijde mondeling die memorie; generale instructie voorgeleese, dog particu liere soude nog opgeeven, wijl nog niet weete ho

ver met wederzijds pointe van beswaar gaan sal.
Soude met Comissarisse hier correspondeere, om op te disponeeren, ten sij die buyten 17^{e} swarigheyd maakte, sijn de reeden van comissie buyten 1675; daarom 3, wijl anders 4 moete sijn, moete gedrage na resol. H. H. M. en aan nadere instructie.

Als Engelse klage buyten Bengale sullen geinstrueerd worden.

Behandeling en spoed aan haar gelaaten.

Pertinente nota houden.

Is acte van indemniteyd als te vooren gegeeven.

Ook br. aan Amb. Boreel en Directeure van Comp.

Sal versogt br. van credentie van H. H. M.

$^{3}/_{13}$. Bij resolutie H. H. M. brenge op de Memorie van de Comp., sijn de pointe tot 4 gebracht, willende dat op 't point van Charlotta en Anna, en geld wegens Oost-Indische Comp. niet sullen insteeren.

NB. In die resolutie stond, dat het was om de Oostendenaars uyt Bengale te verjagen.

Maar Amb. Boreel sal versoeke te weeten of Engelse ook eenige pointen hebben en of ook 3 Comissarissen gelieve te noemen, soo als de Comp. hier 3 heeft benoemt. Omtrent explicatie van tractaat van 1675 $^{3}/_{8}$, sijn volkome eens met Comp., maar reserveere dat tot nader geleegentheyd.

$^{6}/_{8}$. Resol. H. H. M., dat drie Comissarissen door Engelse aangesteld sijn, en dat over 4 pointen soude delibereeren.

$^{8}/$. Geresolveert de instructie op te maaken etc.

$^{17}/_{25}$. Sijn Comissarise vertrokken en $^{7}/_{28}$ gead(viveert) en audientie bij Maj. $^{8}/_{6}$.

$^{6}/_{17}$. Br. van van der Hoop dat $^{9}/_{18}$ met Bewindheb. sullen aboucheere; harange van de koning sal niet gedrukt, wijl maar mondeling is geschiet.

Bij raport 10/30 1762 hadde Comiss. £ 300 getrokke op A.
Directeure hadde geraade, dat niet bij Ministerie adresseerde, wijl Parlement haar meester was. Sijn 8 Comissarise benoemt, naa dat aan de Comp. sig hadde geadresseert; sie naame in mijn nota.
Over taeldifferentie; ieder sou bij monde doen en op pampier: 1629 was in 't frans en latijn, dat men ook sou tragten.
Engelse segge armade van onse Comp. teege Bengale was, dat ontkent wert, en na Chormandel: dat bleef soo. Verder hoe ver Nawab mogte asisteere.
Sult meere particulier octroy van salpeeter moge hebbe, dat dat niet streed teege tractaet 1675.
Comissarise sijn bedankt, mids comunicatie geeve.
Hadde een agent Vincent op Sumatraas Westkust geplaadst, die niet erkent was, sie bij G(oeverneur) en R(aden), 4 Mey 1762.
Haar pretentie op Nadir en Tapianoly gedebateerd, sie d° en secrete resol. 1761 4/27.
Wil de comptoiren herstelle aldaar, daar de Agent Herbert te Batav. soude asisteeren en Merioth sou agent sijn, sie d°, hetgeen gedeclineert was, en mogt Herbert maar eenige tijd blijve, sie d°.
IJsche met groote bedrijging satisfactie van eenige aangehoud. scheepen, sie d°.
5 scheepe hadde 70 picolt in, 120 rol sijldoek, 4 cabeltouwe, vlas en *f* 64000 contante gegeeve om te Bombay te voldoen, sie d°.
Hebbe Schoonsigt winpel doen strijke, dat teegens art. 1674 is, dat noyt gevergt is, sie d°.
Engelse schijne Oosterse lande wille bemeestere, sie d°. Versoeken daar om assistentie, sie d°, wijl weer nagels na Manieljes gebragt hadde, sie d°.
Hadde het Delfs schip, Vrou Cornelie, gedwonge

vlees en spek, sijn 8 vate vlees, 4 vate spek en 4 vate gort schoon op Batav. hadde gekreege, sie d°. 1751 name Natir met geweld; van veel aangeleegendhijd op Noordkust Sumatra, van Sumatraas Westkust.

1756 name Tapianoly; door 't eerste hadde possessie van lijwate, het ander van bensoin; sie secrete resol. 1761 $^{4}/_{27}$.

Is geresolveert Comissarise in Engeland comunicere; dog wijl 't ons ook raakt, soo is door Adv. van Son memorie gemaakt, om gebruyk van te make; dog is buyte notule gebleeve $^{11}/_{10}$ 1762; dog sal Ministers in Haag vraage.

NB. Is overgeleevert en bij haar Hoogheyt comissoriaal gemaakt 1762 $^{12}/$.

En aan G. en E. geschreeve, dat sig moete mainteneeren soo lang kunne, op Nadir etc. 1762 $^{11}/_{14}$ en berispt over die extra verstrekkinge: sulle niet als benoodigheede besorge aanwende, d°.

1762 $^{12}/$. Kreegen Comissarise memorie van van d. Hoop wat verhandelt was; daar uyt bleek hetgeen 1762 $^{10}/_{30}$ staat, en weegens amfioen ook gehandelt, dog soo min als over de lijwaaten eens geworden; versoeke informatie omtrent laaste, dat door Comissarise 1762 $^{12}/$ is gesonden. NB. Staat niet in notule.

1758. Chorm̄ werde minist. gereprocheerd dat 16000 pagod hadde gegeeve op wissel a 4 pCt. op Patria, om dat neutrael moete blijven over Chorm.

1757. Cassim-Basaers opperhooft versoekt protectie teege de Engelse die lijwaate beroove; verb(aal) Beng(alen) 1759.

„ Was vergoeding gevraagt van de Engelse *ƒ* 21841, wegens salpeeter 1729 door de Nawab genoomen, en ook de ½ van provenu van 3 chaloupen van de Oostendenaaren genoomen, dat 1731 te Calcutta

was verkogt; dog Engelse renvoyeerde na Europa verb. Beng. 1759.

Sjourab van Engelse van Taillefort genoome; gaave niet terug, wijl voor franse reek. was, d°.

1759. Moete ten eenemael uyt haer hande salpeeter hebben, die niet geeve wilde; verb. 1760 en Salpeter f°.

„ Engelse sijn brutael, fortificeere Calcatta, dog sij verwachte redres uyt Patria; verb. 1760.

Bankebazaer was wel te fortificeere; maer Hoegly en Chandernagoor is slegte grond, voor 40 en 6000 ropye van dollaashof (?) of 10 jaer col. d°.

„ Schip Gouverneur Generael door Engelse aangedaan en 2 soo gequest, dat daags daaraan doot ware; verb. Caap 1759.

„ Engelse oorlogscheepen qualijk tevreeden dat 2 vaartuyge haer observeerde, en 2 schoote minder hadde, naamen ook eenig volk meede, verb. Batav. 1760.

1760. Garab Charlotte van Taillefort genoome, op pretext dat fransman was, schoon met onse pas voere en onse vlag; verb. Sourat 1760.

„ Was groot disput meede over de passe, verb. Malleb. 1760.

Sijn seer gevaarlijk in 't rijk van Tidor, verb. Ternate 1761.

Bij Poulo Lont ware 2 engelse scheepen gekoomen, de Pitt en ander, voorgeevende door Molucques na Chinaa te gaan om retourscheepen te convoyeeren, verb. Macas. 1761.

1763 $^{6}/_{10}$. In 't H. B. gecomuniceert b(rief) van Graef Hallifax $^{5}/_{12}$, waerbij geordineert werd aan Directeure van de O.-I. Com. over het 4^e^ poinct te besoigneeren, en genoege te geeven aan Gecomiteerde van de Comp.

1763 5/16. Directeuren van O.-I. Comp. in Eng. aan Secretaris van Staat, dat de Comp. geen hulp aan de Keyser van Candia soude geeven.
In de memorie van Engelse Resident Marioth te Batav. staat, dat seedert 1797 d'h. Conbert eerst gekoomen is, en dat toen noodsakelijk wierd geoordeelt, dat hij op versoek van de Admirael, soo niet op dat van de Koning daer was; dog is terug gegeeve om indecente expressie, en geordoneert met 2 Engelse scheepe te vertrekke; sie Secrete Resol. Batav. 1762 f° 7.

„ 7/12. Comissaris Temmink leest voor: b. van Comissarise in Engeland, dato 6/[illegible], adviseerende, dat met 4e point in besoigne waare geweest, dog dat niet geaccordeert was omtrent de handel, en vooral dat salpeeter niet wilde acordeere; geevende voor, dat d'Engelse al de salpeeter selfs maakte en niet meer als voor ons noodig wilde acordeere: waarom versogte te retourneeren. Is aan H. H. M. geschreeve, naa dat Ministers ware gesprooke, dat versogte te mooge haast thuys koome, en is de brief op die dag afgegaan sonder resumtie.

„ 7/14. Geleese (NB. recu door mij geteekend van de brieff) resol. H. H. M. dato 13 Julij, waer bij H. H. M. segge, dat wel moge lijden, dat Comissarise permiteeren om eens herwaards te koome, om raport te doen; dog dat moete aanschrijve, dat voor het vertrek comunicatie geeven aan Comissarise in Engeland, en te seggen dat intentie niet is conferentie af te breecken, maar alleen voor een tijd te vertrekken, om aan haar meesters raport te doen en ordres te hebben, en moete H. H. M. omstandig raport doen van 't gepasseerde. Ook sal extract gesonde aan Amb. van Weldere, om bij

't Ministerie ook te segge, dat die Comissarisen niet dan provisioneel herwaards koomen.

1763 $^{10}/_{28}$. Resol. Hol., houdende raport van Comissarisen naa Engeland aan H. H. M., door Hol. overgenoome.

„ $^{11}/_{28}$. D°. Hol. b. van Envoyé van Welderen: Eng. Comp. sal geen asistentie teegens onse Comp. krijgen ende als wij niet tegen Nabab doen, hebben niet te vreesen, maar anders sullen bijstaan, en tractaet van 1675, vooral separ. art. 8 van 1675 sal blijven, dat de Comp. niet moogen met Princen in dat land tractaaten maaken.

1764 $^{1}/_{4}$. Resol. H. H. M. is geexamineerd van 17e, van 12 Octob., sijnde raport van Comissarisen terug gekome, volgens resol[illegible] 13 Julij laastl., insteerende op satisfactie, en dat Engelse afsien van alliantie met Nabab. Sal Envoyé van Welderen aan sijn Majestijd klagen, dat niet afgedaan was, om dat Engelse sustineere dat, behoudens tractaate 1667 en 74 en 8 art. 1675, Engelse met Nabab hadde moge make off- en defensive tractaaten, met exclusive contracte over de producten.

Dat onse Comp. meend niet te moogen sijn, waarom niet konde continueeren; dat behoorde geexpliceert door de Koning en H. H. M. hoe tractaate sijn; dat H. H. M. wel saage, dat Mylord Sandwich had gesegt, dat Engelse Comp. niets teege onse soude doen, en, als deede, niet soude gesouteneerd worden, nog Koningscheepen meer in die zee soude hebben; dat Directeuren een b. hadde laate sien 2 April 1762, welke ordre het Ministerie souteneerde; dat H. H. M. wel saage, dat direct daer bij verlangde met onse Comp. in goede termen te sijn, geen hostilitijt te doen of haar privilegie te verkorten. Maar dat beneemt niet alle aanlijding tot fijtelijkhijd, wijl sij souteneerde dat haar trac-

taaten met de Nawab niet streede met de tractaate die er waaren, en daarom haar bediendens justificeerde. Dat dus die bediende de partij van de Nawab soude opneeme teegen onse Comp. als disput kwam. H. H. M. oordeele, dat die sustenu van Directeure strijd teegen de tractaaten en tot ruine voor bijde natie in Bengale strekken kan. Dat de weersin die Directeure hebben om sig te verklaare over assistentie van de Nawab, toont dat nog vermeene dat teege Comp. moge asisteeren. Onse Comp. wilde gerust sijn teegen Engelse etc., onder voorgeeve van de Nawab te helpen; dat sijn Maj. sal verbiede, uyt eenige hoofde, hetsij Nawab of andere onse Comp. te beleedigen. Dat H. H. M. gelijke ordre soude stelle bij de Comp.; dat het best is, tot dat tractaat is geexpliceerd, moet over en weeder gecomuniceerd de ordres die Comp. heeft gegeeve.

1764. Resol. H. H. M., geexamineerd b. van 17e, van 12 Octob., over de klagte van de comandeerende Officiere en bediende aan onse Comp., en dat Natir en Tappianouly mag werden ingeruymt. Sal Envoyé van Weldere aan Engelse Maj. voordrage, H. H. M. ongaarne saagen de verongelijkinge van Engelse Officiere aan onse Comp. Dat de handelinge van bedienden met Koning van Candia en de Officiere en dat van Natir en Tappianoly niet kunne nalaate te klagen. Gepasseerde jaar geklaegt over Comand. Tinker, die, na dat veel beleefthijd te Batav. had genote, egter schip Schoonsigt drie schoote met scharp te doen en het schip Hillegonda Cornelia aan te doen en eenige vaate vlees en gort af te neemen. Dat seedert onse oorlog van 1760 met de Koning van Candia het Gouvernement van Madras is getreeden in

onderhandeling, strijdig teegen 12 en 21 art. tract., Breda 1667, 31 Julij en 19 Feb. 1674, en apart art. 8, Maart 1675, waarom aldaer geprotesteerd was. Dat sij gesouteneerd hadde dat te mogen doen; dat Engelse Admirael Corms, dat jaar in Trinconomale leggende, alle asistentie had beweesen teegen protestatie van onse bediendens, en gedeclareerd dat geen Engelse scheepen in Cijlon soude permiteeren. Op Natar, op Sumatra geleege, is gekoomen Engels vaartuyg, gevoerd door Thomas Rongrot en James Lemer, seggende uyt ordre van Regeering van Madras te koomen, en daar soude blijve tot dat grooter schip kwam, willende niet heen gaan, hoewel versogt wierd. Daarna kwam de boot Prins Henry, Cap. Russel, die Resident dwong onse vlag te strijken en gedwonge met alle Nederlanders te vertrekken. Naderhand heeft hij ook Tappianoly ingenoomen, strijdende teegen de betuyginge van de Regeering van Madras en Bancahoelo, en dat de verschille te Batav. soude werden afgedaan, en op die verseekering hadde de bediendens te Padang de Engelse te Bancoulo alles verstrekt. Dat Regeering te Bancoulo sig onkundig van dit geval hield, dog dat de Comandeur Tinker dat seekerlijk ook soude hebben gedaen; daarom eyste hij, Gouvern., die twee plaadse op. Onse bediendens hebbe sig wederhoude iets teegen te doen, om de ordre van 17^e^, als alleen protesteeren. Dat het schip de Revenge, Capt. Watson, te Padang was gekoomen, ijschende voor betaling benodigtheeden, en dat bij wijgering voor vijandelijkhijd soude houden, dat egter niet gedaan heeft. Dat dit all, en vooral Natir en Tappianonly aen sijn Maj. moest gebragt, wijl teegen tractaete aan liep, ook die gepleegde vijandlijkheedé van de andere

scheepen, en conduites van die van Madras met Koning van Candia, sijnde bij het 34e art. van Breda bedongen, dat de scheepe van de een in de haven van de ander geen vijandelijkhijd mag doen, soo ook van Natar en Tappianoly, die aan onse Comp. hooren, en de Engelse hebbe geen regt op, soo dat niet met geweld possessie mogt neeme, strijdig 8 art. van tract. 8 Maart 1675. Dat versoeken satisfactie hier voor te moogen hebben.

II.

Inhoud der correspondentie van Bewindhebbers met Batavia, Octob. 1757.

ɔ schrijven, buyten het voorgeleesen, dat Kniphausen an Hulst moeten geactioneerd werden weegens de oop van de Logie te Bassora en schip Fortuyn, sonpermissie gedaan.
eschreeven, dat inhaerere resol. van 17e van 1750, wee- de bestelkasjes, dat buyte de casjes van de Hoge ɔering en haer WEdn op de scheepe van Amst. en Zee- 2, en op de andere 1 kas sal moogen sijn, met 20 s daer van 1 vt in 't vierkant, en dat regres sulle hebbe neer is, op die de brandbrieven teekend voor ƒ 50 voor casje.
j 17e te schrijven, dat de scheepen soo slegt voorsien, :elkens ongelukke van koomen.
ɔel goedere nog niet geexamineerd, wijl de scheepen Bengale nog niet sijn. Recomandeere seer de droge-, dog met oordeel ingekogt. De poejersuyker, wijl insaam is als vertier, soo soude liever als wanlaading er senden, en als meer scheepe sijn, als nodig is, soo le 2 millioen ₰ senden; dog sorge voor valsche pakje, soo als vorige is geweest.

Malax tin 100000 ℔, tot voorkoming van namaking, maer in inkokers en niet in blokke te senden.

Banca tin, daer van de contracte met Palembang na proportie van consumptie te veel is in Indien, soo moet contract vermindert of hier na toe gesonden; het laatste is best, en 5 a 600000 ℔ geijst, daar door kunne prevenieere de onmanierlijke sending na China en Batavia, maar moete sorgen beeter qualitijd, sonder drek, daer toe ijsere vorme en lepels sende.

Indigo moet het defect gesogt, soo als in de ijs nader melde.

Diamante is niet voordeelig, maer nog tot een proef 550 carraet, op conditie als niet wel doen, voor haer reek. blijft.

De carmenie of Jacatraase woll is afgeslaege.

Op de ijs voor Batavia 25½ ton, Bengale 33, Cijlon 13, Cormandel 7, Suratte 1½, dat 80 ton uytmaakt, die voldaen werd in spetie 52 ton swaergeld, dat 65 ton ligt geld is, en 12 ton aan assignatie aen swaer geld, dat 15 ton ligt geld is, met ordre niet meer te trekken.

Wegen Bengale soo sullen de Engelse haar ijs verminderen. Embde sal niet vaaren, dat favorabel voor ons is.

De penninge, die op intrest hebben, kunne blijve en sulle verders geld krijge; zijde en florette gaarens seer vermindert.

Cormandel, de comptoire op de Nederkust sijn geexcuseerd, wijl slegte lijwaate sijn;

1. Daar het hooft comptoir is, en is gemenagieerd van die goederen, daar gebrekkigen sijn.
2. Moeten een van de monsterstukken terug senden; sal veel differeere met het gesonden, onder ander sijn bethieljes seer slegt.

Indigo is slegt, van 1732 tot 1736 is goed geweest, dog schrijve nu aff, wijl in de tijd tot 40 st. verkogten, en geen reek. gaff.

Cijlon; op de kust van Madura, is indigo slegt, seedert eenige tijd, soo als reeds bij vorige schreven.

NB. Seedert 1747 is soo vermindert en nu onbruykbaer geworden, dat begin van haer directie is; hoope met de nieuwe Gouverneur Schreuder beeterschap.

Souratte; bij continuatie sien haer klagte over verval, dat verhoope met arivo van de nieuwe Gouverneur Taillefelt sal beeteren.

Mallabaer; wijnig van daer te laate koomen of te senden, wijl de peeper en andre articuls over Batavia geijst worde.

Indigo was de vorige reedelijk, maar de laatse is soo slegt, dat meer niet ijsche. Hadde reeds geschreeven, dat geen indigo meer was.

Persien; de verduuring van de Kermanse woll, daer van 23 a 46 st., soo als 1756 nat en slapping, hier van 100 op 56 st. soude moete excuseeren, maer sulle nog eens probeeren met 20000 ℔, maer recomandeere atentie, wijl de Engelse, omdat nog hebbe, niet sulle koopen en de Franse ook worden verhindert. Alle articuls blijve voor de rest geexcuseert.

Gedisaprobeert in een nadere missive haer genome resolutie ontrent de prijs van caneel te Batavia, die van 120 op 80 st. hadde vermindert, om gering debiet van 200 baalen in de Manieljes, dat niet komt bij 4000 a 5000 baale hier te lande, en is ook teegen haar resol. van 18 Xber 1753 en direct teege onse gegeeve ordren. Daer boove is onaengenaam, dat in plaads van 200 nu 1059 baalen hadde gelaaten, met belofte van continuatie voor een jaer, tot merkelijk nadeel van de Comp., wijl de koopliede op Spagne handelende, niet sulle koopen; ordoneere van op Batavia en alle klijne comptoire niet lager te stelle als 120 st. Indis geld, tot nader ordre.

Geschreeve weegens kist met 50 st. rooje bethieljes, geblomt, (is geordineert tot Indise sleet, maer op de comptoire niet kunnende verkoopen, soo sende tot een proeff) per het schip Luxenburg, sijnde het goed reeds bedorven,

en wijl van Cormandel is, soo is reedelijk, als sonder ordre is, dat de Ministers de schade voldoen.

Secreete br., waer bij geordineert werd dat Nys excuus sal versoeke aen G., over expressien, en president en drie Raade van Justitie met haer Ministers, excuus sulle versoeke aen Generael en Rade, en dat weegens A. V.

Bij secrete missive van Octob. volgens resol. 17e 1757. De Raad de Nijs gecondemneert om excus te versoeken aan de Gouverneur Generaal, wegens indecenten termen.

De Raad van Justitie drie outse met Ministers excuus te versoeken weegens indecente expressien, sijnde over seker ceremonie van kennisgeeving bij justitie, hoe te verrigten; van kennisgeeving als de Generael niet in de plaads is; resolutie secreete weegens A. V. geadviseerd.

Bij brief van de Raad van Justitie in dato 29 Xber 1756, ijste de Fiscaal dat Klootwijk, Directeur op Macasser, gebannen en goed geconfisq. werd; Winkelman, Fiscael, het swaerd over 't hooft en gebannen; Wert, Secretaris, gegeeselt en gebrandmerkt, dog de twee laatse sijn in civiel proces aangenoomen; .... Raeket geactioneerd falsi en injurie; Hoornemans versoekt sijn demissie als President van den Raad van Justitie.

Omtrent het versoek van de Generael Mossel, van 30 Nov. 1756, waer bij sijn demissie versoekt als Generael.

Geresolveerd bij vergadering van 17e provisioneel niet over te disponeere, en moeste houde in suspensie, tot nader vergadering, wanneer over sal werden geresolveerd.

III.

Antwoord van 17e aan G. en R., van Octob. 1758.

Wijl de brieft van de Raad van Justitie van Maert en 8 April niet hebbe, meldende van het disput met haer, soo kunne niet disponeere voor afschrift hebbe; dog sijn

misnoegt over die discrepance, niettegenstaande recomandatie van eenighijd, en sijn ontstigt over de indecente terme, vervat in de memorie, als blijkt bij notul van die Rade van 8 Maert 1756, dat niet convenieerd aan superieure te doen; die ook niet passeere sonder het ongenoege te toonen, met ordre van voortaan in behoorlijke terme memorie te stellen.

Weegens het afstaan van caneel a 80 st. aan Manilhaase koopliede, hebbe bij vorige gemeld.

De ampliatie op bagagie der thuyskomende persoonen, van 14 7ber 1756 aprobeere.

Sulle dat van het stempele der ducate laate voortgaan, mids de genoteerde precautie werde inagt genomen; dog dat vermeene dat noyt bedisputeerd is; het slaen van merke op specie, tot verhoging van deselve, is strijdig met de ducatons in 't laast van de vorige eeuw. Sijn verwondert, wijl stelle dat met die gecartelde ducate kunne stelle, nog in wigtige ducaate vordert. De Kareekse Resident Kniphause moet sig verantwoorde weegens de klagte van de Amb. Hochepied, wijl die klaagt dat geen tijding krijgt.

Weegens request van d'h. Bergsma is qualijk begrepen.

NB. Is over reekening van boetens van de Fiscael, weegens de wolle; is 1757 bij ijs gemeld.

Beantwoorde br. van ult[e] Xber 1756, soo recomandeere onse ijs te voldoen, sonder af of bij te doen.

Het naweege der specerije en bruto gewigt bij ontfang aan boord is beste middel tot voorkoming van erreure; dog is meermale bevonde dat uyt de sokkels foely gestole was en slegt goed in de plaads gedaan, dat niet kan gesien, wijl de rotting weeder opschuyve; maer egter is die precautie het best dat weete.

Recomandeere atentie op de soldijboeken tot voorkooming van soo groote erreure.

Weegens de uytkeering van de boedels van Jacob Croese, is desselfs ordre daer op gesteld.

Javaas Oostkust.

Sijn vergenoegt over de vreede en bedanke de Gouverneur Hartig voor sijn jever, verhoope bestendig sal sijn en dus die koste gemenagieerd.

Cheribon.

De verminderde laste tot *f* 11187 geeve genoge van 175⁵/₆ en hope de Resident menage sal betragten, werdende de bevordering der producte en vooral de catoene gaarens gerecomandeert.

Aprobeere besluyt om de zijdeculture aan particuliere te laate op *f* 12 voor 't eerste ℔, wijl voordeeliger als in daghuur sijn sal, al wierd meer als *f* 12 gegeeve.

Bantam.

Gepasseerde jaer requireerde informatie wegens de sobere aanbreng van peeper, dat nog verwagten, en is aangenaam de laste 175⁵/₆ met een som van *f* 41282 sijn vermindert.

Batavia.

De tien ijndens van stave silver van minder alloy door de Kamer Zeeland ontfangen, en sulle, als bij Bengale blijk, ondersoek na doen.

Over de suyker gereserveerd sijnde, soo dient dat 1753/4, 1754/5 en 1755/6, aprobeere resolutie van 1756 van niet meer als 5000000 ℔ voor Comp. reekening te neemen, dog was aangenaamer als sage reede van die aceptatie, of dat van alle aceptatie afsaage, wijl bij de negotieboeke van Bengale blijkt, dat na diverse schadelijke sendinge, als 600000 ℔ na Bengale, die 1750 door de Gouverneur als suyker geevend is gesteld, 1756 nog op dato in Comp. pakhuys legt 10948991 3 ℔, en dus 12½ millioen ℔ bove de 800000 ℔, waer op het geheel vertier van Comp. kan geschat worde in 't jaer, volgens remarques van deselve Gouverneur van 1750. En verder de versending van 1584069 ℔

na Musquette, en dan 1345724 ℔ na Suratte en 200698 ℔ na China, daer met meer verlies als een vierde is verkogt, sonder de schadelijke verkoop van 326223 ℔ op Batavia, en dat nog over bleef na all die verkoop en versending 5676309 ℔, daer uyt ook de belasting van Comp. finantie uyt spruyte. Dit verlies sijnde, soo insteere op redres, ten ijnde niet langer gesubordineert blijft aan suykermolens, dat reeds te lang geduurt heeft, tot schade van de Comp. In de tijd van de maaking van die moolens had behooren overwooge werde, of niet beeter was geweest, als hier te lande ieder, onder seeker recognitie, te laate handelen, wijl nu de behandeling van de Comp. dikwils teegen dat van de ijgenaers van de molens is, wijl de eerste spaarsame aceptatie, ende andere ruyme uytleevering verijst, en is de vraeg, als alle de mooleus van Java, Cheribon etc. hadde moge leevere, of niet voordeeliger soude sijn en goedkoper voor de Comp. uytkoomen. En oordeele dat het quaad soude weggenoome sijn als:

1. De uytkoopsprijs wierd gefixeerd op de comptoire, gereekent dat de Comp., na aftrek van onkoste, van vragt, risico etc., daer uyt kon met eenig voordeel.
2. Dat de Ministers op de comptoire, als te veel ijsche, als debiteere kunne, voor haar reekening soude sijn.

Maer dan sijn de inconveniente, dat die ministers haer best niet doen soude om meer prijs te bedingen, of die over te neeme, en daar meede ijge voordeel doen, en dat al te nauwe ordres ook niet goed voor eerlijke, habiele luyde is.

Op deese consideratie, of continuatie van ijge versending, of permissie aan particuliere, met billijke tolle, soo soude de balance tot het tweede overslaan, en voorall als daer van jaerlijks van de suyvere revenu van R. 1 per picol, of 120000 buyte de rijst en amfioen produceert. Maer niet willende besluyte in een saak van soo veel gewigt, soo verwagte haar consideratie, met recomandatie, dat wij ge-

rust moge doen, als geoordeelt werd bij het teegenwoordig plan te blijven.

Dat de Comp. voortaan, soo wel in de inkoopsprijs van de suyker, door admissie van alle suykermolens sonder onderschijt, tot de gewone leverantie en in de verkoop, door aceptatie van matige quantitijd, voordeel is te haalen, met uytsluyting van de idee van de Gouverneur, om die van China en Bengale doot te vaaren, hetwelk niet het werk van de Comp., maar van de ijgenaers der suykermoolens is.

Dat het bancaas tin ook omtrent soo is gesteld, is aan deselve reede te wijten, met opsigt tot de aceptatie, tgeen blijkt uyt de onmatige sending van 2200000 ℔ na China en het overlaade van Suratte en andere Westerse comptoire, en dat egter per resto bleeff 1200000 ℔. En hoe soude het gegaen sijn, als men eerder ordre had gesteld tot minder vaert op China, om de schadelijkhijd, wanneer 't restant wel 2 a 3 millioen ℔ sou geweest sijn?

Maar men soude kunne segge, die consideratie, als ook van de suyker, koome te laat; dog men moet, als men bij continuatie die tin van Palenbang moet ontfange, sien naer voordeelig plaads van vertier, en beeter als Canton, daer de picol, of 125 ℔, voor th. 17,5, de thyls tot 70 st., is *f* 37—17 de 100 ℔, en na aftrek der onkoste 10 pC., niet meer als *f* 34; en als men dan goed 30 a 40 pC. er onder als ander voor moet ontfange, soo is niet veel voordeel op, vooral als men soo veel send, en als men matig send, soo als melde. Soo is de vraeg wat matig is, want dat 2200000 ℔ onmatig is, en dus schadelijk, blijkt. Maer gesteld eens op 1000000 ℔ na China en 500000 ℔ na Nederland, volgens ijs 1757, dan blijft nog 1000000 ℔, daer voor geen ander weg is als de Westcomptoire. Daar voor te ruym is om de prijs te mainteneere komt bedenkelijk voor; soo jae, is de vraag wat gedaen: dat haer recomandere op te geeven.

De verhooging der uytkoopsprijse van staal, stafijser,

loot, klijne en groote spijkers, was nodig om de hooge inkoop, en wijl bij de verkoop op de vertier dient gelet; soo dient op gelet hoe veel de winkels kunne verdebiteeren.

De atentie op amphioen is aangenaam.

Weegens klagte van geld, volk en scheepe bij herhaaling, koome niet gegrond voor; om dat te bewijse, soo soude eerst moete treede tot de geldijs; dog dat geschiet bij het schrijve daer over.

Weegens de scheepe en volk, als nagaen het employ dat seedert eenige tijd is gemaakt, soo is schadelijk voor de Comp., door verkeerde directie, met overkropping van sommige comptoire van goederen, en hebbe gesien, dat men schreeff nog beeter te sijn, die daertoe t'employeeren, als nutteloos te laate leggen; dan sijn die klagte ongepast geweest, soo dat consteerd, soo door gebrek van scheepe en volk het belang van de Comp. niet is geobserveert, het aan quade directie is toe te schrijven.

Het is waer, dat Batavia de ordinaire manschap sedert eenige tijd niet heeft bekoome, door het ligte van volk aan de Caap, en siekte en sterfte, daer verschijde scheepe aen onderheevig sijn. Omtrent het eerste is voorsien, en het tweede wenste in staat toe te sijn; en om meerder manschap op de scheepe te plaadse is ondienstig geoordeelt, wijl meer ocasie tot siektens geeft; ook is men niet eens of meer of minder strekking van water bequaam middel tot verhoeding van sterfte soude sijn.

Comp. zeemagt is inmiddels merkelijk vermindert door verongelukke en aflegge van diverse scheepe, tot groot verlies van de Comp.; dat des te gevoeliger is, om dat veele door toedoen van de gesaghebbers geschiet, en andere door dat op Batavia niet wel getimmert worde blijkt, soo als uyt de geariveerde scheepe blijkt, niettegenstaande soo veel herhaalde ordres, en voornamentlijk uyt resolutie van Breede Raad weegens schip Akerendam, op de hoogte van de ijlande Flores en Cerves heeft moete verlaate en

den andere door het canael sijn gegaan, soo als ook blijkt uyt de beëedigde verklaring van het gestrande schip, de Voorsigtighijd, aan de Caap door de schipper en officieren, wijl reeds op vertrek soo slegt was, dat te verwondere is dat aen de Caap kwam. En wijl dat niet langer kunne dulden, soo ordineere de verklaaring van die schipper etc. aan de equipagiemeester Rooseboom en timmerbaase te geeve, ten ijnde ten spoedigste haer justificatie inleevere. Bij de lijst van de navaale magt staan niet de chaloupe en mindere vaartuyge; soo moet dat in het toekoomende geschieden, als ook de Ministers op de comptoire melde, in wat staat die vaartuyge sijn, daer bij de lijst der navaale magt moet mentie gemaakt.

Sien met genoege schikkinge tot menage in het huyshouden.

Het plan van militie 1757 geaprobeert sijnde, soo sal het Batavise gaarnisoen daer na geschikt kunnen.

Men sal moete afsien van de peepercultuure op Jacatra, wijl niet reusseert; maer blijft de coffy en gaare gerecomandeert.

De reedene van Schoonderwoert, weegens ontheffing van de boete over de onverkopelijke robarber, sijn frivool, want hadde die in Persie moete houde, als niet goed was. Is aangenaam dat afgesien hadde van vaert op Sues, door de Consul Alxendrie Robert Huges geproponeert, alsoo onder careek hebbe gemeld, dat diergelijke onderneeming niet los moet ondernomen werden.

De Raad van Justitie des Casteel te Batavia bij brieve van 9 Xber 1756, klaagende dat bij instructie hadde verbode, ten respecte van gemelde Rade, de vlag bove van de grote top te voeren, daerop redres versoeke, en wijl sij niet over schrijven, soo ijsche informatie, als ook reede waarom niet is geschiet.

IV.

IJsch voor Indie door d'heer Hope, 1758 op 17 Octob. aan 17e voorgesteld voor het jaar 1760.

Batavia; peeper 6 millioen ℔, en coffij ten minste 6 mill. ℔, en als meer in voorraat is, soo kunne wat meer senden, wijl anders het capitael vrugteloos legt.

Is geordineert geen versche coffij te senden; maar wijl groene nu gewild is, tot een proeff 100000 ℔, dog niet anders, als dat er ocasie is in een schip, daar geen peeper in is, wijl anders te veel broeyt; ook moet sorg gedraegen, dat de blanke coffij met de bruynen niet gemeleerd word, maar moet ieder apart.

Salpeter, wijl articul is dat bij vreede seer sou declineeren, maar 2 a 3 millioen ℔.

Caneel is hier niet veel voorraat (NB. is een millioen voorraat): daarom niet meer na Batavia senden als tot de consumptie noodig is, de rest hier na toe, en de Gouverneur Schreuder culture gerecomandeert.

Naagelen is voorraat genoeg (NB. voorraat is 11 a 1200000 ℔); kan wel naa Indie rijkelijk het gebruyk gesonden, dog de rest hier niet na toe te senden, sonder bepaaling dit jaar.

Foely en noote is goede voorraat, daarom 60000 ℔ foely en 50000 ℔ nooten.

Malax tin, is wijnig debiet in Indien, en die hier gesonden is, was steenagtig en slegt: daar van ℔.

Indigo is beeter als te voore en sal 80 a 90 st. gelden; werd culture gerecomandeert, en voorraat, die er is, te senden, en reede geeven waarom eenige indigo gehouden hebben.

Pelterijen van Limpo, met Batavier, soude beeter kunnen bepaalen als op gestaan hadde de plaads etc.; ook ware de buyke afgesneeden, dat meer als de ½ vermindert.

Javaase zijde sullen informeere bij praesidiaale kamer, als nader berigt van de fabriqueurs hebbe.

Ook behoorde te melde of van een jaar en een provintie was, dat veel differeerd; de aard van zijde is beeter als bengaalse, maar de behandeling soo goed niet.

Javaase catoene gaarens sijn niet wel gehaspeld, en moet hier verhaspeld, maer is remarquabel dat seedert 1751 soo seer is verergert; de Cheribonse gaarens sijn goet, maar de prijs moet niet opgesteld, want dat is nergens goed voor.

Bengale is weegens zijde slegt articul, wijl prijs daer van *ƒ* 5 tot *ƒ* 8 is gemonteerd, en toen het contract wierd aangegaan, ware 4 a 5000 getouwe te Haerlem, dat teegenwoordig veel minder is, soo dat die zijde meest werd geemployeerd voor fabrique in andere landen, hetgeen ten nadeele van onse inlandse fabrieq is, en dierhalve behoeft de zijde negotie soo seer niet geanimeerd bij de Comp., als voor deese, toen tot voordeel van de ingeseetene was.

De retouren sijn iets beeter, maar sijn veel gebreeken in; oordeele geen aanbesteeding of vaste aceptatie goed, vooral niet in goedere daer verlies op is, en moete geen andere goedere gesonde als geijst word, dat veel tijds 25 pC. en meer differeerd, en als niet doen soo als behoord, sulle aansprakelijk sijn.

Patriuase lijwaaten sijn sedert 1756 seer verergerd, maer Cassam-Basaar en ander comptoire verbeeterd, sonder dat reede weete.

Moete van ieder leverantier memorie senden van sijn leverantie, en op de stukken noteeren, opdat kunne nagaan wat negotie de beste is.

Ook moet distincte reede gegeeve werden, waarom wij meer als de Engelse betaale, dat met onkoste, die in reekening gebragt worde, 35 a 36 pC. verschilt.

Florette gaarens is veel schade op, vooral op grove letters, daar 60 pC. verlies op is.

NB. Daer werd seer nette remarque van fabriqueurs

gesonden, daer bij te remarqueere is dat de grove zij en gaaren komt dat te veel drade of galette op een haspel nemen. Dat 30 draden is, alsnu 20 en minder draden worden; dan is fijnder, soo dat als met 20 draade begin, dan soudede rest, als de drade afgebroke sijn, fijnder worden, ten minsten er sou soo groove niet sijn, en dus geen letters F. G., daar schade op is. Confirmeere de resolutie van florette gaare, van 1755 en 1756.

Catoene gaarens sijn dit mael iets beeter als vorige, en met schip de Hoop waare selfs seer fray.

Borax werd in China beeter geoordeelt als daar, dog de gedagte is, dat de Chineese de borax van daer laate koomen, die selfs rafineeren en daer na toesenden; dog sullen een geringe proeff van Chineese borax neemen, en wijl over vast is, soo ijsche maer 25000 ℔.

Cormandel indigo, wijl wat beeter als vorige is, 5000 ℔ in te koopen, mids dat men sorg draagt teege de defecten van grofte en steenagtighijd. De catoene gaarens sijn seer onegaal en groff gevonden.

Cijlon: is de ijs van lijwaate met 10000 p. vermeerdert, om dat beeter sijn; hoope Gouverneur Schreuder atent sijn sal; maer de cattoene gaarens sijn slegter, dat niet kunne begrijpen dat de cattoene lijwaate beeter en de gaarens slegter sijn kunnen.

Geringe sending van caneel is seer leet, recomandeere ten hoogste de culture.

Mallabaar is geen ijs op, wijl de lijwaate soo slegt sijn, dat schande is, sijnde 30 pC. hoger als Cormandel of Bengalen.

Souratte is de ijs ook merkelijk vermindert, om de schaadelijke handel. Voor deese gaff men slegte bediening, egter ordonneere wijnig, dat eerst over drie jaar kan koomen, met verwagting van beeterschap: anders is best in 't gheel gequiteerd.

De cattoene gaarens sijn seer slegt; sende strenge van

letter H van de Engelse, dat notoir aantoond beter behandeling.

Persien: de Kirmanse woll is van tijd tot tijd veel schade op, en selfs op die na Batavia gesonde word 30 a 40 pC. Daar om soude men sien of teegenwoordig eenig expedient was om dat verlies voor te koomen; van de gesonde is niet te oordeele, wijl om de nattighijd dit jaer veel verloore sal worden, en ordineere 25000 ℔, mids a 32 tot 35 st. 't ℔, hoger niet, en dat de strenge suyver sijn, sonder swarte vliegen en morsighijd, soo als geweest sijn, hetgeen valsche pakkaadgie is, en als weder gebeurt of in qualitijd werd gepecceerd, soo sal de schade verhaalt op die geene wiens post het is.

Sullen ook informatie geeven weegens de prijse en qualitijd van de serbasty zijde, om een overslag te maaken of die sonder schade hier soude kunne laaten koomen, of wel eenig avans op te maake was.

V.

Korte annotatien of extracten van verbaalen gemaakt.

Verbaal 1752. Vroegtijdig arivement der scheepen is seer voordeelig, om dat dan alle besendingen in Indie haar beslag kunnen hebben, en dat is het eerst in 7 jaar ditmael hebben kunnen doen.

Zuykermolens op 80 bepaeld.

Amfioen societijd versoekt weder octroy voor nog 25 jaar.

Op ventilator op scheepen en bewaare der sijlen was ordre gesteld.

Halve duyten teegen 8 in een stuyver waaren aangenaam.

Staat, reekening en winst en verlies van 1747 en 1748/9. NB. is in 't boek, dog in 't verbael 1 nul te veel.

Verschil bij G(oeverneur) en R(aden) over J. Schreuder, Directeur op Suratte, die op articulen wilde hooren.

Bantam 1752. Was 368400 ℔ peeper na Batavia gesonden, hadde verstrekking gedaan aan goudgraver op Lampong.

Cheribon 1752. Paarlvisserij soude beduykt worden.

Verb. 1753. Request van versenders der recognitiethee, om 40 pC. te betaalen, soowel van thee onder, als boven 20 st. 't ℔, en een nader, om als onder 20 st. was 50 pC. te geeven.

Ducaaten konne wel tussen 6 en 7 gl. uytgeeven.

G. en R. vermeene beeter is de wissels wissels, als assignatien te noemen.

De caneeloly, door de Engelse aangebragt, moet op publique vendu, of daer die valt, ingekogt en gestookt sijn; dog was soo veel doenlijk teegen voorsien, wijl de contante verkoop te Bengale tot *f* 15 d'onse geen winst gaf.

Munt van ropyen was om de schade afgeschaft.

Versoeke klijn geld, hetsij gekartelde guldens, daelders, rijxd. en drieguldens, als ook ½ en ¼ gekartelde reaalen.

Thee op vragt sou ruym een millioen ℔ sijn, en late aan 17e bovenstaande versoek daeromtrent over.

Hadde ook geacordeert de benjouin a 25 gl. d'100 ℔ op vragt.

Ook rottingen van de 100 *f* 20 te betaale, en van porcelijn van 300 ℔ *f* 480.

Java 1753. Halve duyten sijn op Java seer gewild en soude wel verder na de Oosterse landen overgaan.

Op Samarang was toegestaan een munterij van metaale pitjes, daertoe sou de Comp. oud metael canon leeveren a 10 st. het ℔.

Op 19 Junij 1751 overleed d'h. Valkenier en met eer begraeven.

Soude sorge dat door gragte te maaken meer waater in de stad kwam.

Predikante versoeke verhooging van tractement, dat aan 17e sende.

Versoeke goud, daer gebrek aen was.

Vrage quantitijd onwigtige ducaten voor Cijlon en voor Batavia gekartelde, die *f* 6.10 gelde en verder gangbaar tot die prijs maakte.

Navale magt is 137 scheepen.

Batavia verb. 1754. Versoeke geen oude ducatons, wijl ¼ pC. minder in gewigt sijn, en soo veel ook op Bengale verlooren.

Javaas Oostkust d°. Niets remarquabel.

Cheribon d° 1754.	Winste 1750/1 sijn	*f* 62721.
	laste	- 22639.
	meer winst	*f* 40081.
	en meer als vorig jaar	- 3659.3.
Bantam d° 1754.	Laste 1750/1 . . .	- 127908.
	winst . . .	- 16799.
	meer laste . . .	*f* 111108.
	meer als vorig jaar . . .	- 16701.

Batav. d° 1754. In 't jaer 1752 $^{12}/_{18}$ was geresolveerd, op aprobatie aan Raade van Justitie, op haer versoek haar emolument te verhoogen op ½ last rijst en ½ ℔ van ieder specerije per maand meer.

Waaren 1042 nieuwelinge Chineese geadmiteerd; 1751/2 bedroeg negotie inkoop *f* 1579900, de verkoop daer *f* 209000, maakende met 1199 kisten amphioen rijxd. 501625.

Onder de amfioen ware 100 kiste peramse, 2e soort, afgestaan a *f* 432 de kist; dog de societijd bleef meede sitten en sou in toekoomende niet meer als *f* 360 voor geeven om teegens de Engelse te marten, die sterk slooke.

Garioffel naagel gingen greetig af a 100 st. 't ℔.

G. en R. verhoopte, dat geijste millioen pond Sweeds of Hungars munt of gaar koper mogt koomen, voor dat de Engelse de prijs bedurve, sijnde in Bengale *f* 120 d'100 ℔.

IJser gold daer *f* 18 d'100 ℔.

50 ton was op intrest, en de rente bedroeg *f* 250000

Op Jacatra was de rijsculture extra verbeeterd.

Op peeperculture was ordre gesteld.

Producten sijn: 34625 ℔ peeper, 1467300 ℔ coffij, 17220 ℔ catoene gaarens, 3779 ℔ Indigo.

Versoeke nadere verklaring over 't aflegge van de deegen, bij het doen der eed door officieren.

Navale magt is 135 scheepen.

3 scheepen verongelukt, 1 afgeloope, 1 afgelegt, 6 verkogt. NB. Sie deselve in mijn boek.

Batavia dº 1755. Was ordre gegeeve tot verbeetering der kaerte. Tot voorkooming van siekte en sterfte, was neer bevare volk, en geen franse, vlamingers of brabantse militairen, die, vooral de eerste, aan Batavise lugt niet inne wennen. De schult van Frans Canter, Resid. op assora, is ƒ 32271.8. Als ordre om maer 70 suykermolens, voor 100, niet was, soo soude meer sijn, en versoeke .a te gaan considatien van d'h. Imhoff over dit articul n 1744 $^{3}/_{13}$. Hebben het octroy van amfioensocietijd geolongeerd. Recepisse van thee op vragt ware, na misve van 5 Octob. 1752, herdrukt; dat verflaut, soo dat aulinks ½ lading gaat. Reproche op afsending van porcelijn, rotting en benjoin op recognitie is sensibel, en versoeke te weete of stel porcelijn met wapen tot 2 Rd. de cubieq voet gepermiteerd is te versenden. 12000 militaire in vreedens tijd nodig. Ordre gesteld op drage van monteering, sonder goud of silver.

Javaas Oostkust dº 1755.	Laste 1750/1ᵉ.	ƒ 610747.
	winste . . .	- 359372.
	meer last . .	ƒ 251374.
	meer veragterd	- 7623.13.

Cheribon en Pranger landen dº 1755. Producte sijn 1048 last rijs, 1156250 ℔ coffij, 6375 ℔ swarte peeper, 23250 ℔ cattoene gaarens, 8050 ℔ indigo, 1161650 ℔ suyker, 711416 ℔ areek, 4625 ℔ swavelaerde en hout: same ƒ 352976; gesonde goedere sijn ƒ 318126,

winste 1752/3 . . .	*f* 78571			
laste	- 26224			
meer winst	*f* 52347.6			
meer geavanceert . .	- 12246.			
Bantam dº 1755.		Laste 1751/2	*f*	181547
		winst	-	21348
		laste	*f*	160199
		meer veragterd . . .	*f*	56082.
		Laste 1752/3	*f*	112864
		winst	-	16234.10
		last	*f*	96629.10
		meer veragterd	-	63569.9.

Sijnde de laste weer op oude pijl, die noodig absolut sijn. Voorraad van peeper is 800 baer of 300000 ℔, ieder baer is dus 375 ℔.

Batavia dº 1755. Was ordre gesteld op verbeetering der dienaere, met reglement van 1753 $^{7}/_{31}$. Ook resolutie van gagie van boekhouders, assistente en onderkoopliede te laate stilstaan, soo lang geen dienst doen. Ook nader ordre op houding der negotieboeke, ordre om alle negotie- en andere boeken te houde in guld. in plaads van rijxd., behalve casboek van Batav., daer te seer aan gewend sijn. Soldij niet meer beswaare met verschil van ligt of swaer geld, als sedert 1744 in de negotieboeken was, maar alleen belasten dat weesentlijk uytgeeven, daer door de laste en winsten in waare groodhijt geboekt worden. Door 2 lijwatiers soude de lijwaaten van Bengale, Cormandel, Tutucorin en Souratte geexamineert werden. Vremde manifactuuren waaren verbooden. Ordre teegen verkoop van kaerten en journaalen. Verbod teegens uytvoer van suyker gegeeven. Ook was verbod op suspecte verkoop van equipagiegoed. Ieder die niew zijl heeft, sal moete toone hoe aan komt. Coffij culture sulle op Cijlon animeere. Caneel prijs verhoogt a 120 st. De Westerse comptoire sulle door wilde Timorse of Indese werden voorsien, op dat de koop-

lieden niet door duurte der Cijlonse tot Mallabaarse overgaan. 366 Chineese op niews geadmiteerd en school gepermiteerd, daar 4 jongens in waare om tolken te kunne worden. 2 jongelingen uyt seminarium ginge over om te studeeren. Negotie in koop 1752/3 is *f* 1256268 en verkoop *f* 1969998, sijnde daer onder *f* 1160028 aan amfioen. 15000 ℔ amphioen versoeke om gebrek, en versoek van placaat van Julij 1742, op straf van leeven, voor aanbreng op scheepen te renoveeren. Gelde a deposito is 6 millioen, en houders keur gegeven tot ½ pC. smaands, of geld te rug. Gekartelde ducaaten, met een teeken van de Sousouhonangs munt, of Arabis woord, Java, bestempeld sijn gangbaer in *f* 6:12. Iemant aangesteld tot verbeetering der kaerte. Uyt Jacatra en Pranger landen gesaameld 2257968 ℔ coffij, 148406 ℔ peeper, 7228 ℔ Indigo, 22125 ℔ cattoene gaarens. Voor 15 Octob. sou geen scheepen gaan, en niet voor 15 Januarij van de Caap. Het retour

van Cijlon	*f* 1050000.—	
„ Bengale	- 3000000.—	
„ China	- 2523079.10	
„ Batavia.	- 2195489.—	
		f 8768568.10.

De Kamer bijnaaste dat soude houden.

winste 1751/2 . . .	*f* 4019001.10.6	
laste „ . . .	- 3713713. 9.6	
		f 305288.1

minder als voore *f* 179807.15; dog volgens abuse reek. *f* 140622. Reproche over condemnatie van fiscaal in koste; smerte haar navale magt: 131 scheepe van 150 tot 65 vt, 149 chaloupe. NB. Hooftparticipante geeve memorie over omtrent de sorgelijke staat van Comp. en middele tot redres, sal aan 17e gaan. Verongelukte scheepe 2, genoome 2, verkogt 6, sie in mijn boek.

Verbael 1756, Javaas Oostkust. Hollandse dubbeltjes hebben noodig tot inkoop van rijst, en voor uytstrekking ¼ bij leverantie. Soude bepaeld quantitijd rijst permiteeren

aan ieder te vervoeren; maar dan moet gelijke quantitijd in Comp. pakhuys a *f* 24, en 'tgeen boven bepaelde quantitijd ijschen a *f* 30 *f* 36 't last.

In Celebes sijn de dubbeltjes ook seer gewild, en is wijnig onder gemeente te Batavia: versoeke naa eys te sende. Hohendorff is aff en Harting in plaads. 2910 last rijst ingekoomen. 1116287 ℔ poedersuyker, 2485 ℔ indigo, 18800 ℔ catoene gaarens, 8 ℔ rauwe zijde, 375 ℔ staartpeeper, 875 ℔ lange d°, 5750 ℔ swarte d°, 13 last cadjang boonen, 80 d° groene, 336 d° sout, bed. *f* 316580, en versonde contante *f* 814831, goed *f* 979298. Zijde culture gerecomandeert: als op Sourae niet lukt moet op Samarang probeeren, of ander plaads. Uytvoer van cattoen garens verboden, op dat Comp. alleen de winst krijgt. Op verkoop bij vendu *f* 76421, avans *f* 36620 of 42¾ pC.

Laste 1751/2 *f* 614449
winst „ - 521500
f 92949, te vore *f* 158425.

Pagten hadde veel geleede door de troubelen, en soude op Samarang geschieden.

Cheribon, 650 last, 1950000 ℔ rijst, ieder last 3000 ℔, 16540 ℔ bos pady, 1346125 ℔ coffijboone, 1812 ℔ peeper, 784937 ℔ poedersuyker, 20875 ℔ indigo, 3661 stuks balken, bed. *f* 268118, en was daar na toe gesonde in goed en contante *f* 381731. Rijst soude verdubbelt sijn, dog G. en R. hadde vrij uytvoer gegeeven, en ongelde op rijs is bij afscheep *f* 5 p. coyang, en voor ieder baal cattoen gaaren *f* 115. Dienaere sijn bepaeld op 48.

Winste 1753/4 *f* 82910
laste „ - 23667
f 59243, te vore *f* 6995.14.

Bantam 1754. Geleevert 7600 baar witte peeper en 2850000 ℔ swarte, dus 2376 baar meer als vorig jaar, *f* 372498. Daer was gesonde in contante en goed *f* 397573. Witte peeper was 6 baar, dog kwam door oorlog, sijnde de Lamponders door geen hardighijd tot maaken van die

korl te brengen geweest. Alle nootenboomen waaren uytgeroeyt.

Continuatie Bantam, laste 1753/4 *f* 103302
winst „ - 12886
f 90415,
te vore - 6213 bij vorig jaar, en is goedeverw agting van meer vertier en winst.

Batavia hadde clausul in recepisse van thee op recognitie gesteld, soo als a° passato melde.

G. en R. eed van purgie gepresteerd.

Stelle teeken op ducaten, op wigtige, om die gangbaar te maken om colonie om d'Oost en te Batavia..

Senden 2 voor A. en 1 voor Z.

Om de West dienen de Venetiaanse en onwigtige, die bij 't gewigt verkoopen.

Sende reeden van afschrijving van 56 ton 1799/50, bij nota van boekhouder generael.

Curator ad lites van H. Valckenier, soude de pampieren overneemen.

Bieren op vragt gelaaten aan gemagtigde der brouwers.

Weegens vaert op Manielje hadde contra klagten op de klagten der Spagnaers opgemaakt.

Masthouten hebben gebrek.

Ordre gesteld op dispute tusse lutherse en gereformeerde over de doop.

Druk van oude Testament in 't Portugees is aff.

Hervatte Malijdse druk des bijbels, die stil gestaan had.

Intrest van pen̄n̄ van 6 tot 4½ pC. gebragt en van *f* 1627800 maar *f* 91200 thuys gehaeld, en op niews R° 56400 genegotieerd a 4½ pC.

1753/4 bedroeg inkoop *f* 1920129, verkoop lijwaaten *f* 253233, 1243 kisten amfioen *f* 1318440, vaderlandse manufacture *f* 365496, insaam van vrugte beliep *f* 1937169, peeper sullen matig aan Chineesen geeve a *f* 23.1 d'100 ℔, 182 kisten Rangpoerse amfioen, van 192 slegte terug

gesonde na Bengalen en moete inkopers vergoeden. Wilde caneel was proeff genoome om oly te stooken, en Sumatraase de beste.

Meridiaan Batav. was 120 graaden.

Jacatraase producte 1983843 ℔ coffij, 59812 ℔ peeper, 23156 ℔ cattoene gaarens, 6661 ℔ indigo.

Is reglement teegen pragt en praal gemaakt, als ook voor een heere logement met privilegie.

Retour vorig jaar was *f* 8828822.

63 car. diamanten.

Intrest van retoure van 4 op 3 pC. gebragt.

Winsten 1752/3 *f* 3819660.14
laste „ - 3679097.17
f 140562.17, te agter
f 664725.

1753/4 winsten *f* 3758102.15
lasten - 3430444. 3
f 327658.12, te vore
f 187095.

1750/1 gans Indie winst *f* 10074937.11
laste - 9142991. 6
f 931946.5

avans naa aftrek van *f* 707465.17 van vorig jaer, rest avans *f* 224480.7.

1751 ul[e] Aug. was Indis capitael *f* 37651641.7
1752 d[o] . . . . - 39416077.19
1751/2 generale winst in Indie - 9371686.9
laste . . . . - 9152062.15
f 219623.14

veragterd. Assignatien sijn bepaeld op Cijlon 100 pagode *f* 450, 100 ducatons *f* 360, 100 ropijen *f* 135. Cormandel 100 niewe pagode *f* 450, andere na rato. Bengale voor *f* 108 *f* 100 te ontfangen. Mallabaar *f* 108, te ontfangen *f* 100. Assignatien *f* 1316844.17. Liberale gift *f* 891063.

Kamerling en van Dort vrij gesprooken.

Navale magt 129 scheepen 50 a 150 v[t].

Afgelegt Kerkwijk 3 a 145 v^t, Schijbeek 25 a 140 v^t, Eyndhoeff 34 a 136 v^t, Fortuyn 5 a 130 v^t. Polane 3 a 125 v^t, Bosbeek 3 a 97 tot 120 v^t, Princes Carolina 4 a 65 tot 86 v^t.

NB. Van te vooren stonde nog afgelegt: Schoonauwe, Duynenburgh, Hagedis, Niewstad, Knappenhoff.

1757. Memorie van menagie van G. en R. van 1753 $^{4}/_{1}$ en 1755 $^{5}/_{6}$ in Raad van Indie overgelegt.

Gen̄ Mossel, Generael van infanterie van de Staat.

Fouly op alle comptoire 130 st., nagele 105 st., note 60 st., caneel 84 st., Japans koper 94 gl. d'100 ℔.

Niew reglement van bestaan versonde voor bediendens. Naschip sal voortaan in April gedepecheert werde. De Poeranni en Baggelpoerse amphioen, die op *f* 360 de kist was gesteld en *f* 232.10 koste, was terug gesonde om de slegthijt en alleen Pattenase bepaeld.

Praemie van spoedige voyage, volg. b. van 17e 1754 $^{10}/_{15}$, geextendeert op Cijlon en Bengale.

De Directeur Kerseboom soude aanhouden,

Alle insolvente boedels soude aan sequester en curator ad lites gegeeve en overgemaakt, bed. *f* 650060.

Weegens Valkenier geeft informatie.

Portonovo op Cormandel lastpost sijnde, soude maer een Resident en Asistent blijven. Ook sou dus gedaan worde met Palicol.

Versoeke order omtrent Cananoor, Cranganoor en Cailan op Mallabaar, wijl Viceroy te Goa ordre soude moete hebbe.

Stelle militaire nodig in Indie 15000, hebbe geweer overvloedig en heb te veel canon, sulle terug sende.

Met memorie van menagie sou 17 ton profiteeren en nog omtrent 15 ton blijve als men 15000 militaire. De trek der Chineese van ducatons, met opgeld gewisselt, doet sien dat de ropijen te hoog staan in comparatie van ducatons a 78 stuyv., wijl dan maer ruym 28 stuyv. waerd sijn, daer voor 30 gaan, waarom sien dat op ducatons maer 18 pC.,

op silver 20 gewonne en op schellingen en payement 22 gewonne word, en op ducaat 26 pC. De ducaton moet verhoogt, versoeke ook halve en kwarten, die dan gekarteld tot 80, 40 en 20 stuyv. gaan soude, dat 21 pC. winst; en hebben om schaershyt van ducatons ook ducate en ropijen op wissel moete ontfange, en hebbe de ducatons op 80 stuyv. gesteld die ontfinge, dat op een millioen jaarlijks ƒ 30000 meer geeft. Caneelbaale soude besorge volgens ordre, en 4 millioen ℔ salpeeter van Bengale besorge.

Op indigoculture sulle passe, soorte apart doen en pakke met was doen, schoon onnoodig. Monture van scheepe als 1745, om oorlog met Algiers.

Javaas Oostkust. De vreede door Hartig geslooten. 5515 last rijst nodig in 't jaer, dog 1755 had maer geleevert 2700 last door de oorlog, en was de prijs van 10 op 20 rijx. de coyang van 28 picol verhoogt, en sluyking of particulier vervoer strikt verbooden. Producte van daer te Batavia gebragt sijn: 966745 ℔ poedersuyker, 2775 ℔ indigo, 9875 ℔ cattoenegaarens, 33937 ℔ peeper, 6507 cannen clappusoly, 106 ruwe bergkleetjes, 195980 ℔ groen cadjang, 31682 ℔ boonen, 344 last sout, beneevens eenig houtwerk, bed. same ƒ 260209.3; en van Batavia overgemaakt aan contante ƒ 269680, aan goed ƒ 123266.17 en in wissel ƒ 355748.5, same ƒ 7486951. Om de ruyme leverantie van suyker soo ware de Javaase moolens van 11 op 7 vermindert. Op verkogte in 12/m ter beloop ƒ 45919, ruym 43 pC. avans, behalve het omgesette van ƒ 11191 bij publiq vendu. Laste 1752/3 sijn ƒ 526940. 8

	winst	- 484928.16
	laste	ƒ 42011.12
	te vooren veragterd	ƒ 50937. 1
1753/4	laste	ƒ 655202.—
	winste	- 571663. 2
	last	ƒ 83538.18
	veragterd	- 41527. 6

sijnde daer onder niet die van de oorlogtrain, die van 1750 tot 1753/4 alleen beliepe *ƒ* 1955777.15; dog die lastpost door afdanking van 2800 man sal worde vermindert in 't jaer 4 ton.

Cheribon. Te Batavia aangebragt 1755: 298 last rijs, 891875 ℔ coffijboone, 753468 ℔ suyker, 24000 ℔ catoenegaarens, 628374 ℔ areek, 6125 ℔ indigo, 2850 ps. balken, 32000 duygen in soort, buyten eenig houtwerk tel. *ƒ* 236555.4, en derwaerds gesonde *ƒ* 153135.12, aan goed *ƒ* 9135.13, rest wissels.

Geringe insaam van rijst quam 1. vrije uytvoer na Batav., 2. slegt gewas door droogte, suykermolens van 3 op 5 gebragt. De gesonde zijwormen van Batav. hadde geen effect gehad door de droogte.

Winste 1754/5	*ƒ* 93369. 4
laste	- 30924. 7
winst	*ƒ* 62444.17
geavanceert	- 3201.17

Verpagting der domeine geeft . . . *ƒ* 6942 per tn.

Bantam, 1525125 ℔ peeper, dus 1324875 minder als vorig jaar, bedroeg *ƒ* 199300.

Van Batav. gesonde *ƒ* 242422 contante en *ƒ* 23664. 4 goed.

Laste 1774/5	*ƒ* 104709. 1
winst	- 18607. 8
last	*ƒ* 86101.13
minder vergaderd	*ƒ* 4314. 6

De Residentie Poulo Gondo te ongesont, weer geplaadst op Lampong Toulong.

Batavia. Raad de Nijs levert advis in tot lesi van Gouv. Gen., toen Directeur was.

Versoeke ook ordre omtrent stemming der taafel, ook pligtversuym van Raad van Justitie aan de Gouv. Gen. ter ocasie van Justitie, toen hij buyten was.

Hooremans, praesident van Raad van Justitie, en Helvetius van crimineele eys, kost en schadeloos ontslage,

en sou sijn stilgeestaane gagie en emolument van 13 jaer genieten assignatie *f* 220596 van weeskamer.

2433 Chineese niewelinge 1755 te Batav. geadmiteerd. Rijst manqueerende, was verstrekking bepaeld op 1 last daags, dog weder aangevoerd sijnde, op de oude voet.

Bijbels gedrukt en uytgedeelt.

Seminarium vernietigt, huysverkogt *f* 5579 en academie.

De marine geaboleert van selfs, sulle de cadets op scheepe geplaadst, en het toegelégde aan bijden was ten deele aan Comp., ten deele afgeschaft. *f* 360000 genegotieerd a 4½ pC. en 1754/5 reute *f* 371868. Bij gebrek van spetie baar silver uytgegeeve, op conditie van weer te neemen als geld komt, wijl niet na Bengale kon sende daer toe dient.

Versoeke direct schip op Bengale op te houde, om reede bij haer resol. 1755 $^{6}/_{22}$.

Omtrent die van direct na China, daer in deese missive reede toe gegeeven, soo dient dat op spetie nog 30 pC. werd gewonnen, soo dat als 50 pC. winne reëel 80 percent is.

Inkoop te Batav. 1754/5 was:

℔	108046	koper in plate	saame beloopende *f* 19221921.
„	129269	swarte peeper	
„	1161213	d° van Palembang	
„	391050	sapanhout binne	
„	1013164	d° Siams	
„	112391	salpeter Bengale	
„	1041517	tin Banca	
„	2196321	coffij	
„	22406	catoene gaarens	
„	46851	curcuma	
„	6448	indigo	
„	81218	peeper	
„	404241	candij suyker	
„	11783091	poeder d°	

Verkogt:

62500 ℔ calcatours hout	
869 baale caneel Cijlons	met lijwaate, te saame
4865 ℔ naagele	beloop . . ƒ 540836
3750 „ noote	1295½ kiste
34956 „ plaatloot	amfioen . ƒ 1393980
25000 „ peeper	ƒ 1934816

Vlees 1755 soo slegt, dat 748 vate had weggegoyt, waarom 2000 vate vlees en 2000 vate spek eysche, en dan wege 397 tot 412 ℔ meer.

Verstrekkinge aan scheepelinge en randsoenen verbeeterd.

Sende verantwoording van equipagie mr Rooseboom, over de slegte constitutie der retourscheepe.

7 scheepen afgeschaft.

Uyt Jacatra producte sijn: 1758562 ℔ coffij, 28250 ℔ peeper, 23125 ℔ gaaren, 5269 ℔ indigo. Wijnigte van peeper kwam door misgewas te Bantam. 13 millioen ℔ suyker was in Comp. pakhuys gebragt, dog, om niet overpropt te worde, eenige molens afgeschaft.

Op vragt was ontfange 172000 ℔ thee.

Domaine bij verpagting ƒ 879696, ƒ 43920 meer als tevoore.

De Engelse hadde een schip na Limpo in China gesonde om zijde. Versoeke berigt van diergelijke. Frans Capitijn 1755 na Manielje gaande was Timor aangeloopen, daar was en slave had gekogt voor Mauritius, dog had op Lifao, Portugees hooftplaads, geweest, dat niet goed is voor Comp., wijl die rijs wil hervatten, waarom van de Portugeese wilde overneeme Timor, Solor en Ende, voor plaadse op Mallabaer.

Na Mallabaer en Cormandel wil extra schip direct hebbe, met manschap en maste, die daer manqueeren.

Sende 24000 ℔ . . . . . [1]) tot proef voor ballast, omdat Embder Comp. voor 30 guld. had verkogt d'100 ℔.

---

1) Onleesbaar.

Winste op Batavia 1754/5 sijn	*f* 3771327.8
laste	- 3237836.5
winst	*f* 533491.3

dus verbeeterd *f* 205832.10.
liberale gift in alles *f* 1081570

de winst van gans Indie 1752/3	*f* 9714433.18
laste	- 9229234. 4
winst	*f* 485199.14

veragterd effectief *f* 564129.16
wijl in voorjaar verlies was *f* 1049329.10
dog is verbeeterd bij vorige jaer *f* 265576.
Indis capitael op ult^{o} Aug. 1753 was *f* 37630036.2.
NB. hier agter staan nota van bedenking: Mossel 1772 $^{11}/_{28}$.
Antwoord van 17^{e} hier op 1754 $^{3}/_{20}$.
Antw. Gen. en sommige Raade 1755 $^{10}/_{15}$ met advise van van Reede 1755 $^{10}/_{13}$, Schreuder $^{10}/_{15}$, Klerk $^{9}/_{27}$ 1755.
Van Directeur van de Parre 1755 $^{10}/_{15}$.
Van Raad van de Spar en de Nijs 1755 $^{10}/_{14}$.
Soude rouleere bij de Kamers ter examinatie, dog Bewindh. Hope en van der Hoop soude opstel maake.

1758. Caneel was op *f* 6 gesteld, eer de Manilhasvaerders quaamen; dog die wilde niet geeven: daarom weer op 80 stuyv. gesteld.

1. Om dat wilde caneel, Samboangse of Mindanase, die geen 3 stuyv. kost, bij de geestelijkhijd in Philippine tot chocolaad gebruykt wierd, waer door de consumptie van 400 op 200 bale was vermindert, en als Mexico dit ook kreeg, soude een gevoelige neep sijn.

2. Om dat ook peeper kogten, soo is voor handelaers 1756 geacordeert a 80 stuyv., die 1039 baalen hadde genoomen, en ook voor 1757 geresolveert; dog sulle inmiddels goedvinde van 17^{e} verwagte.

Capitijn en Capitijn Luytenants tot *f* 80 terug geschreeve.

Het stempele der ducaate is om beeter gangbaer; onwigtige sijn die in Patria bij 't gewigt gekogt worden, of

uytheemse, daer Venetiaanse de beste sijn, dienende voor lijwaathandel om comptoire om de West, daer het gout verstempeld word; dus ongemunt het avantagieust. Ook belet dat stempele de aanbreng van particuliere, die anders met 26 pC. avans brenge, dat nadeel is, wijl 't gout bepaelde aftrek heeft.

De brieve van Hochepied met klagte over Kniphause waare hem gesonden.

Pallicatse bonte bethiljes sulle geexcuteert.

Min wigt op specerijen moet door bediendens vergoed.

Foely kunne niet steelen.

1753/4 winste generael	*f* 9258632. 9
laste „	- 8908967. 6
meer winst	*f* 349665. 8
afgetrokke van de oorlogkosten etc.. . . .	- 1195775. 4
is veragterd	*f* 846109.16
dog meer uyt Patria ontfange als versonde	*f* 480800.—
dus ijgentlijk vermindert	*f* 365309.—
capitael is op ul° Aug. 1754	*f* 37264727. 2

Inkoop	76910	℔	Japans plaatkooper.
„	98542	„	peeper, Banta en Mallebaer.
„	1192612	„	Palemban d°.
„	2526323	„	tin, Bankaas.
„	121847	„	sapanhout.
„	25242	„	boste rottinge.
„	10833	„	gomlak op stokjes.
„	74037	„	cauris de Maniljes.
„	104890	„	salpeeter.
„	2294387	„	coffij Jacatra.
„	23077	„	cattoenegaer.
„	35965	„	curcuma.
„	5280	„	indigo.
„	39426	„	peeper.
„	401578	„	candij suyker.
„	10462019	„	poeder, kost *f* 2196729.

Kamer Rott. en Delft bij retoure veel te agter: soude suppleere met Bengaelse.

Versoeke precise voldoening van eys en stukken van agte, wijl 500000 nodig hebbe voor peeper en tin, en nog 100000, dus buyte China ruym 13 ton.

Ducaaten is hetselve, wigtig of onwigtig, als naa rato gelde. Te Tutucoryn haale waerde niet, om de fanumsreek., soo kan te Cijlon teege pagode verwisselt.

Teegen sterfte op scheepe oordeele 12 mutsjes waater in de warmte voor ieder man het beste middel.

Sende 2 monsterkisten van de Endeneese caneel, ook wat Persise wol, schoon gemeen, en Javaase wol van bastard schaape, daer de aankweeking soude kunne invoere.

Twee negotiatien van ƒ 600000 en ƒ 360000 hadde gedaen a 4½ pC.

Sijnde genegotieerde cap. ƒ 8518794.

Bengale brengt meer intrest in reek. a 9 pC., als op twee retoure gewonne word, daar om sulle die reek. seedert 1750 naagaan.

Sende 10 ende jaers baar silver om slegt alloy.

Inkoop van goed bedraegt ƒ 2196729, verkogte bedraegt ƒ 598878.

1200 kiste amfioen ƒ 129600, buyte dat.

Prijs vermeerdert als: staal ƒ 30, ijser ƒ 18, loot ƒ 18, spijkers, klijne ƒ 25, groote ƒ 18.

100 kiste amfioen mooge na de West, maer niet na Bengale.

IJsch vermindert op 1200 kiste, en op sijn minst 1100.

Eenige afschrijving van verlies, dieverij etc.

De aanbreng van 2500000 ℔ tin van Palanbang verijst ruymte op scheepen na China.

107 scheepen, 43 a 150, 61 a 130, 3 a 100 vt.

Elmont verongelukt op Cijlon, Voorburg op Bengale, Hageveld verkogt a ƒ 36000, Haasje ƒ 7800 en Snoek ƒ 4008.

32 verongelukte vaertuygjes waare afgeschreeve *f* 102107.6.

In Jacatralande wil peeper niet lukke.

Dienaere die 2 ampte heeft, krijge geen emolumente.

4000 ℔ uytgedroogde caneel sende.

Op Batav. 1755/6	winste	*f* 3302905. 6. 8
	laste	- 3026158.15. 8
	meer winst . . .	*f* 176746.11.—
	dus veragterd . .	*f* 256744.12. 4

Jacatra product 2488125 ℔ coffij, 59812 ℔ peeper, 22062 ℔ gaare, 9093 ℔ indigo.

Javaas Oostkust product is 187132 ℔ suyker, 1875 ℔ indigo, 8615 ℔ catoen garens, 13875 ℔ peeper, 11837 lange, 21496 kanne clappus oly, 36 ps. ruw bergkleedjes, 130 laste cadjang, 100 sout, 1½ ℔ ruwe zijde.

Batavia 1758. Javaas Oostkust.

Het daer heen gesonde bed. *f* 897974. 5.12.

Laste 1754/5 sijn	*f* 563835.18
winste	- 465084.17
laste	*f* 98751.1

meer veragterd *f* 15212.3, sonder laste van oorlogstrijn 1754/5 bel. *f* 706414.

Suykermoolens sijn op 8 bepaeld en de handel open gesteld.

Cheribon. Producte	1785600	℔ coffij.
	7000	„ peeper.
	599300	„ suyker.
	10874	„ cattoene gaar.
	9625	„ indigo.
	369937	„ areek.
	4190	bosse pady.
	4892	ps. balke.
	59000	leggers duyge, same
		f 310524

en daer naa toe gesonde *f* 278845.8.

Rijstgewas slegt, door vehemente hitte.

Uytvoer van suyker om abondantie gepermiteerd.

winste 1755/6	*f*	82235.14
laste . . .	-	19737. 3
winste . .	*f*	62498.—
te voore . .	*f*	53.13

Bantam. Peeper 1255520 ℔ en steen, saame *f* 162008.8, daernaa toegesonde *f* 312618.

Geen staatreekening, maer minder veragterd *f* 35447.18.

Soude preuve neemen van vaert op Sues, en sóó naa Groot Cayro, maer vonde: 1664, om naadeel van de navigatie op de Middelandse zee, door 17e was afgeslaege: ook af en verboode. Dat aen die van Suratte sende afschrift van laaste deel van menagie van Directeur Generael.

Eenige pampiere van Raad van Justitie over procedeeren van Klootwijk en de Fiscaal etc., als ook haer presentie ontrent ceremonieel etc.

Batavia 1759. Op br. van 17e van 1756 10/4 kan de stempeling der ducaate geen nadeel aan Comp. doen, wijl wijnig in wandeling blijve, maer na Westindie gaan, en sulle notitie van houden.

Omtrent het reglement van 't heere logement refereere sig aan resol. van 20 Junij 1757.

G. en R. vermeene, dat kindere van lutherse en gereformeerde ouders behoorde in gereformeerde kerk gedoopt.

Met kermisscheepen goud, silver en spetie is voordeelig; versoeke 4 ton aan goud en ducaate met Cijlonse scheepe voor Madure.

Ordre gegeeve om niet dan thee en porcelijn in bestelkasjes te doen, en op de ½ vermindert.

Ruytkaerte en stuagielijst werd de scheepe gegeeve.

Weegens 2000 picol peeper, daer de Nijs hem over beschuldigt, versoekt Gouverneur Generael satisfactie.

Versoeke ook goedvinde van 17e, hoe te doen als een Gouverneur van Onrust uytgaat, wijl der Raad de Nijs

alleen bleef sitte, ook welke saake bij absentie van de Generael in de Raad moogen werde afgedaen.

Met Sloote na China gegeeven, 200000 ℔ tin, 2500 ℔ note, 2500 ℔ nagele en 50000 ℔ sapenhout, en voor goud inkoop 250000 met 30000 Spaanse reaale, met permissie om nog 50000 in China op wissel te neemen.

Was nog ruym 1100000 ℔ tin op Batavia.

Eysche: 50 canon metael a 12 ℔ en 100 ijsere 4 ℔.

Versoeke partij kaerte gedrukte te sende van die over gaat van ijlande tusse Batav. en Straat Sunda.

Dispuut tusse Raad van Justitie en Weesmeesteren, over het afrukke van haar zeegel door die Raad.

1170 Chineese niewelinge daer geadmiteerd.

Mag geen fideicomiss ten behoeve Chineese, Malijers, Moore, Javaane, Batyers of andere onkristene.

Men sou jongens ook Europis taal leere om de religie voort te setten.

f 432000 genegotieerd a 4½ pC.

Bij de Souratse was de Persise ropij ook gangbaer verklaert tot 30 stuyv., om dat eeven goed is, mede bestempeld met Javaas merk van de ducaten, en sulle, tot gerieft, tot 28 stuyv. werde geacepteerd.

Door groote aanvoer van duyte soo waare 10 of 12 pC. agio verlies op teegen silver, tot groote confusie onder 't gemeen.

1756/7 te Batav. ingekogt *f* 1409781 en verkogt 1200 kist amfioen, 500 bale caneel, 6625 ℔ nagele, 625 ℔ noote, 211625 ℔ peeper, 203375 ℔ tin, saame *f* 2420033.

Klaage dat met tin blijve sitte, door verhindering naa China.

Bengaelse Ministers soude *f* 21308.18 en *f* 76263 moete voldoen, tot vergoeding op lijwaate, en *f* 11944 weegens zijde van Souratte, sijnde Karseboom voor andere belast met *f* 25983.

Het vlees was iets beeter, dog nog niet soo als behoorde.

Bloemendael in Souratte verongelukt.

Navale magt 107, 45 a 150, 58 a 130 en 4 bove 100 v^{t}.

In Jacatraas lande was alles verkogt, en sedert 1750 in cas *f* 164174, en ware ontheft van indigo en gaare leverantie, sullende dit verlies vergoed uyt een meerder toedeeling der lande, als bij resolut. 1757 $^{2}/_{20}$ en $^{10}/_{13}$.

Producte 1757 sijn: 2615342 ℔ coffij, 96650 peeper, 23380 gaaren, 9580 ℔ indigo, 72375 ℔ curcuma.

Peeper door extra droogte veel geleeden, en was veel sterfte onder inlander.

Verpagting *f* 823883 gerendeert.

Vrije vaert om de West open gesteld, uytgenoome in goud en peeper.

Wijgerde passe na Macao en Canton, tot dat goedvinde van 17^{e} hadde.

Aan drie vaertuyge permissie naa de West te vaaren gegeeven.

Frans scheepje van Bengale, Mauritius, daer verkogt; hadde de coffij a 2 stuyv. gekogt en na Bengale gesonde.

Regeering van Manielje maakt contra protest op protest van G. en R. op de vaert na de West.

Commissie Paraviciny na Timor etc. kost *f* 28640 en extra nog *f* 14832 en *f* 3186.

Een partij benjouin 52000 ℔, uyt 121187 ℔ uytgesogt, wierd na Patria gesonden; rest om slegthijd voor bediendens reekening; ook 7724 ℔ Chineese sijde a 7 gl. 't ℔, onder verband van vergoeding, als niet haalt de prijs van vorig jaar.

Sende eenig erts van Timor ter preuve.

Op alle kiste van pondgoedere soude sette bruto India gewigt, tarra en netto.

Retour van voorgaande jaar beloopt *f* 8935720 en calculeere van 1757 op 68 ton, waar onder speculatie was, op de thee op vragt word gereekend soo als versenders opgeeve dat kost, dog soude soo blijve.

Recomandeere opperkoopman Ingerse, als wilde, in die qualitijd te retourneeren.

Rijstmonopolie te Banda cesseert.

Omtrent de peeperdoppen door E. ontfange, is onrijpe Palembangse, dog was precautie genoome: was bedrog van leverancier.

winste 1756/7	*f*	3724342
laste . . .	-	3102498
winste . . .	*f*	621844

Te voore *f* 345097.

Indiaase Staatreek. 1755/6 laste *f* 7808276

winste	-	7537575
laste	*f*	270701

en afgeschreeve *f* 656238, soo dat veragterd is *f* 926939—11.

Meer uyt Patria *f* 123366.

Sijnde het Indis capitael ul° Aug. *f* 36687033—6.

1757 assignatie *f* 2134687.

Particulier br. van Raad van Justitie over Bomilipatnamse opperhoofde van Velse en van Jeever, die vrijspraake, als ook 3 soldaate, als in formeel geprocedeert.

Javaas Oostkust 1757, van daer te Batav.

5363 last rijs, 139 groene en wit cadjang, 2 boonen, 1375000 ℔ poedersuyker, 2280 indigo, 16625 ℔ swarte peeper, 7800 lange d°, 9125 staartpeeper, 11362 ℔ cattoene gaarens, 500 cardamon, 13547 kanne clappusoly, 922 swalpe, 36630 Chineese planke, 6½ ℔ zijde *f* 447468, en van Batavia aan contante goedere etc. *f* 539924—6.

1755/6 winste	*f*	465627—5
laste	-	560321—19
winste	*f*	5305—16

te vore *f* 104056—7

op Tagal 6½ ℔ a *f* 8 gereekend.

Van ieder suykermoole 300 picol geacepteerd.

Verpagting geschied, exept cattoengaarens, dat voor Comp. bleeff.

Cheribon: 1757. Te Batavia gebragt 56 last rijs, 1420 bos pady, 976937 ℔ coffij, 7875 ℔ peeper, 970437 ℔ suyker, 15250 ℔ cattoene gaarens, 5000 indigo, 312 cardamon, 8900 ps. balke, 57300 duyge, *f* 19618819.

Batavia 1759. Van Batavia in goedere *f* 211451—15.

Was geen rijst of pady ingekogt, omdat vooraad te Batav. was.

Winste 1756/7	*f* 87111—16
laste . . .	- 24456—3
winste . . .	*f* 62655—13

te vore *f* 157.2

Cattoene handel alleen voor Comp. te houde.

Alle jaar 25000 ℔ curcuma inkoope a *f* $10.11^{1}/_{2}$ d'100 ℔.

Van Ingerse *f* 2400 voor logemente genoome.

Bantam 1757. Uytgeleeverd 2197125 ℔ peeper, 941595 ℔ meer als vorig jaar, reusseert wel op Lampong, Toulang en Bantang, bed. met wat klijnigheede *f* 289827—18. Was versonde daer naa toe *f* 304170—9.

Laste 1756/7 waare	*f* 66451—11
winste	- 14730—7
laste	*f* 51721—4

Uytsetting der Engelse op Lampongs was niet te ondekke.

Batavia 1760. Was groot gebrek aan manschap.

Ropia op wissel te neemen is niet nadeelig voor Comp. en verandering is moejelijk, om verleegendhijd om Neederlands geld in Indie, en onmogelijk alles in die munt op wissel te geeven, sijnde eenigst middel tot redres, permissie voor particuliere om geld op recognitie te senden.

Bij G. en R. bij resol. 1758 $^{10}/_{2}$ waare alle ropijen gangbaer, uytgesondert de Derhams, Javaas of Batavis, de Souratse en de gestempelde Persiaanse, tot 27 stuyv., om dat soo goet als Souratse sijn, sijnde baatsugt geweest, en tot 24 stuyv. ontfange, terwijl de Persise na Bengale kunne gaan.

Verbrande nagele 1755 was veegsel en 4945½ ℔.

Roode kust-bethieljes was tot een proef geweest, en andere 1500 ps., van Ternate terug gebragt, met 52½ pC. avans verkogt.

Ende 100 ps. van Poulo Chinco te Timor met 77 pC. avans.

Kaartemaaker excuseert sig over de klagte.

Vlees wel iets beeter, dog nog met lugt, en per Spaarsaamhijd en Overnes diverse maar 376 ℔ swaar, dus 184 ℔ te ligt.

Van Hoorn ook bloedig en 40 ℔ te min, maar het vat aan de Hoge Regeering is liefelijk van geur; soo moest alles sijn en is van al te veel aanbelang.

1757, retour bed. *f* 6506717—14.

Liberale gift komt nog per saldo *f* 4811—15—8, soo dat in alles, na aftrek van wisselverlies, *f* 1002797—12.

Versoeke ysere blokke tot ballast van 30 a 40000 ℔.

Chormandelse lijwaate sijn met 4 pC. beswaert.

Geprobeert voor Bengaale *f* 400000 te negotieere, dog was maer *f* 88800 gekoome.

Lijwaate bove eys van Chormandel gaan voor reek. van afsenders.

Vooraad 1095 vate vlees en 2220 vate spek.

Monture der scheepe gereguleerd.

150 v^{t} 24 can a 8 ℔, 8 a 4, 10 a 1.

140 a 126 v^{t}, 28 can a 6 ℔, 6 a 3 en 8 a 1 ℔.

Dog bij resol. 1758 $^{12}/_{18}$ bepalen het, soo als in train wilde brenge.

150 v^{t} 22 a 8 ℔	140 a 136	120 a 125.
6 a 4 „	20 a 6 ℔	18 a 6 ℔.
6 a 1 „	4 a 3 „	2 a 3 „
	4 a 1 „	4 a 1 „

Daer naa proportie kruyd, scherp, pampier etc.

Weesmees^{rs} capitael is *f* 4730145—4, intrest te voore *f* 14490, dat in Comp. cas gebragt was.

Voor vijf jäar geinterdiceerd aanbreng van Chineese niewelinge, om toeloop.

Aan een gepermiteerd voor 5 jaer candijbroode te maake, met uytsluyting van andere.

Om gebrek van sp. reaele hadde de 100 gewisselt a *f* 318, a *f* 321—12.

20000 rijxd. aan duyte ingewisselt om crediet, onder 10 pC. avans, en bakkers mogte ⅛ voor graane best: de 44 voor 10 stuyv. gereekend.

1754 een vat duyte per Sloote gestoole, was *f* 1400 afgeschreeve.

Inkoop 1757/8 te Batav. is *f* 1988402.

Leverantie van suyker weer bepaeld tot seker picols toe; dog om de 1000000, die sjaers noodig hebbe, weer leverantie open geset, 1758 12/19.

Verkogt 1757/8 1200 kist amfioen, 310 baal caneel, 8000 ℔ nagele, 2375 ℔ noote, 17500 ℔ peeper, 227000 tin Bancaas a *f* 38—8 d'100 ℔, met lijwaate en ander goed bed. *f* 2232752.

Indigo werd niets verkogt, maar gaat alles na Patria.

Karseboom cautionarise geld in cas geteld.

Gillis Paterson ontheft voor de ⅛ van belasting *f* 5990—13.

Gouverneur, Jerusalem en Standvastighijd volle premie van *f* 1200 voor spoedige voyage.

Verongelukt Drie Heuvele, Oost-Capelle en Stadwijk.

Hugewaerd verkogt *f* 29000, Woyskendorp *f* 4704 en Anna *f* 2880.

Hoeker Donquichot *f* 768.

Navale magt: 48 a 150, 56 a 130 en daer boove, 4 bove de 100 vt, 108 same.

G. en R. versoeke bij secrete missive van 1759 3/10 meer scheepen en manschap, wijl die oud worden en niewe in plaads moete.

Jacatraase lande verkogt ook aldaer 2002850 ℔ coffij, 35342 ℔ peeper, 9726 ℔ gaare, 7381 ℔ indigo, 59625 ℔ curcuma.

Vrije vaart op de West van indigo, suyker, arak gepermiteerd, mids in retour geen lijwaate brenge.

Provisie etc. aen vremde geacordeert.

Oorlogschip der Engelse qualijk te vreede dat door 2 vaartuyge was geobserveerd, 2 schoote minder had gehad, en was eenig volk meede gegaan.

12 ijser canon, 12 bals en 100 picols tin aan Spagnaerde afgestaan; ook 310 baal caneel, 200 picol peeper en 26½ d° nagele.

221 pak lijwaat met retour, die te Batav. niet konde verdebiteere, waar om retour niet bepaale, schoon bove 70 ton is.

Eenig min wigt van specerijen sijnde, soo sonde de quartierm[r] van de Chanpang, daar meede quam, vergoede al dat bove 2 pC. was.

Het saldo van de boedel van Valkenier weer ingenoome in de boeke a 78 stuyv. de ducaton.

Winste 1757/8 *ƒ* 3571728.13
laste . . . - 2914579.3
ƒ 657149.10 laste.

Te vore *ƒ* 35305—15, en scheepslaste 1¾ ton vermindert bij vorig jaar.

Staatreekening 1756/7: laste *ƒ* 7950988—11
winste - 7785600—4
ƒ 165388—6 laste.

Meer nadeelige als voordeelige *ƒ* 1088582—13, soo dat ten agtere is *ƒ* 1253970—19 door afschrijving van Bengaals intrest, Javaas trainkosten en vermeerdering koste van Cijlon, dog in de meer ontfange als versonde, soo door assignatie etc. *ƒ* 4023930, soo dat capitael is vermeerdert op ul[e] Aug. 1757 tot *ƒ* 39457992—10.

Assignatie *ƒ* 2649110—14.

Gaat berigt op beschuldiging van H. Waerdenburg, dat bij Timor door particuliere goed etc. soude sijn versonde.

Bij circulaire missive van 1758 $^3/_{28}$ was door G. en R. verboode transport aan eenig vremdeling te geeve.

Clootwijk gebannen, met confiscatie van goed.

Winkelman inhabiel, en dus na Patria te sende.

Secretaris Behr ontslage en sijn gagie loopt voort.

Oud en Niew Testament int 't Malijs afgedrukt.

Is ruym aantal van predicante noodig.

Javaas Oostkust. De prijs van cattoene gaarens moet van ieder comptoir apart.

Java en Cheribon in rust en product Java.

5060	last rijst.	375000	℔ suyker.
126	„ groen cadjang.	2384	„ indigo.
5	last boone.	13000	„ swarte peeper.
699	„ sout.	7500	„ lange peeper.
11759	℔ catoene gaarens.	5731	„ cubebe.
62	„ cardamon.	5000	canne aardoly.
40369	kanne clappusoly.	4501	ps. balke.
5468	moole planke.	699	swalpe.
51600	Chineese planke.	15	℔ zijde.
		43	bergkleedjes.

te saame *f* 427828—17, en versonde *f* 658066—8.
winst is *f* 15340 of 83⅓ pC. ruym.

Winste 1756/7 *f* 402627—8
laste . . . - 391832—13
f 10803—10

sonder ongelde van train *f* 207876—18, te vore *f* 5489—4.

Suyker, in plaads 300, mogte 400 van ieder mole leevere, mids 12 stuyv. minder als de prijs toen was, en een soort in de canasters; dog bedrog is difficiel te weere.

Houtleverantie van balke en swalpe sou vermeerdere.

Cheribon 1758, uytgeleevert 117 last rijst, 1303875 ℔ coffij, 553062 ℔ suyker, 12300 ℔ peeper, 12000 ℔ indigo, 23000 ℔ cattoene gaarens, 52500 ℔ curcuma, 2800

balke, 624 swalpe, 44000 duyge en ander hout, en 12 ℔ ruwe zijde, ƒ 250878—16, en nadérwaerds aen goed en spetie ƒ 307319.18.

Winste 1757/8	ƒ 84390	
laste . . .	- 19005.1	
		ƒ 65384.19, te vore ƒ 2729.6.

Bantam 1758, uytgeleeverd 1677375 ℔ peeper, kost ƒ 219869.15.

Moette passe dat Engelse door nabijhijd aan Samankadse gebied, die dat soeke na haer te trekke.

Laste 1756/7	ƒ 78906.15		NB. was vorig jaer qualijk opgegeeve.
winste . .	- 14872.7		
		ƒ 64034.8	
Laste 1757/8	ƒ 64755.2		
winst . . .	- 9584.		
		ƒ 55171.2, dus te vore ƒ 8863.6.	

Batavia 1761. Verantwoording van equipagie Mr. Rooseboom op b. 17e 1750 10/20, en sijn berigt 1759 6/18 over gebrek van volk tot de scheepen naa de West.

Als ook van Raaden Riemsdijk en Clerk, over suyker.

Secrete instructie voor Gouvernr Cijlon en Chormandel.

Op stempelen der ducaaten verwagte goedvinden van 17e; dog gaat inmiddels sijn gang.

Kniphause verantwoording al naa Patria.

Censure, om dat Japans picol of kisje kooper tot 120 ℔, in plaads van 121 ℔ hadde afgeleevert te Bengale, worde het Japans kisje tot 120 ℔ met 1 pC., dus 121$^1/_5$ ℔ toegewoogen.

Opsegge van 17e dat Batav. meer suyker leevert als vertier is.

2 Souratse scheepen in Julij 1760 konde door gebrek niet vertrekken, maar van Cheribon kwam nog partij.

Maar eens een uytweg voor gesogt, en niet tot nadeel van Comp., wijl te Chormandel en Bengale alleen wat laag vercogt was.

De schade is met begrip van 17e van begin af en G. en R., als blijkt bij berigt van van Swol en Swaerdekroon, 10 Octob. 1710; waer bij staat, dat die teelt de Chineese gelokt en dus middel tot opgang van Colonie, en geeft goed avans; van Japan krijgen kooper voor, en op Souratte ordinaer meer als capitael.

Dat op een scheepslading van 1200000 ℔ ƒ 100000 is, daer het onderhoud van schip van 150 vt voor 10/m pas ½ bed.

Na Nederland behalve 1 a 2 capitael avans, soo is ballast die met moeyte en koste anders moete soeke, sullende het haale van salpeter van Bengale expres slegt rendeere.

Niet acepteerende is naadeel, want dan soude molenaers moete geeve aan voorkoopers, en moolens te grond, als ook handel.

Wijl, als scheepe naa West gaan, 5 mill. ℔ versonde word, soo is geen redres noodig.

Voor particuliere te laate, sou door vrije vaert lijwaethandel benadeelen, en tol, die bove 1 pCt aan waag 12 st. per picol, off a 6 pC. bij uytvoer is, moest geschikt naa voordeele.

Somtijds kan het intrest met molenaers strijde, die de hoogste prijs soeken; maar dat hindert niet als Comp. alles noodig heeft, en maar soo veel betaeld dat de molenaers bestaan, wordende geen preferentie bij leverantie gegeeve, maar sedert 1745 alles genoomen.

Molens sijn door 17e bij b. 1752 10/28 op 70 selfs bepaeld.

Leverantie bepaalen is onnodig, wijl Comp. alles slijt.

Op Java reekend men 8000000 en extra jaer 1 mill.; daer van moet Japan 180000 ℔, Sourat 36, Persie 16, Mallab. ten minste 10 en Patria 2000000 ℔, same 10 mill., soo dat handel voordeelig is, dog Direct: van Parra berigt apart, en was gesteld Java op 8000000 ℔, Cheribon 5000000 en Bantam 3200; Javaase 1e soort 3½ rijxd., 2e, 2¾,

Cheribon 1e soort 3⅓, Bantan 1e soort 4, 2e soort 8½, bed. het picol cabessen, dat voor Chineese revolte 8¾ R. betaeld wierd, is nu 4⅓ R., dat door dagloone hooger sijn proportie heeft.

Was sorge teege schandaleuse behandeling der Chineese met suyker.

Raade Riemsdijk en de Klerk hadde quantitijd van de moolens en moolenaers bestaan naagegaen, vermeene 90 selfs 100 niet te veel is. De prijs op de voet 1745 moet blijven en niet meer als 8000000 lb sal koome, daer de eys was 10841800 en 839400 candij, schoon moolenaers sustineere dat 9475000 lb kunne leeveren.

Tot maintineering der prijs is de duurte naa Chineese opstand, Javaase oorlog en Bantanse opstand en sterfte onder de Jacatraase inwoonders.

G. en R. oordeele: prijs moet blijven, maar Direct: van Parra bleef bij advis 1759 9/18.

Was geresolveerd voor cabessen 4⅓ R., bijsoort 4½ R.

Banga 4 R. te blijve betaale, maer Kakki van de hand te wijsen, en Cheribonse, Javaase en Jacatrase te bepaale als gesegt is.

Op remarques van 17e op b. 1758 10/20, dat schadelijk retour is tin te sende, soo cesseert dat, wijl 6392, dus 1640 picol meer als 1756 was omgeset en goud voor bedongen is, soo dat de Comp., die anders met geld te mart moest koome, dubbel avans heeft, sijnde vertier ruym 2½ mill., soo dat de 20000 picol uyt Palembange aanvoer uyt Malac geen verleegendheyd geeft.

Klijne winkel verkogt pas 6000 rijxd., meest specerije.

G. en R. hadde daarom kleinigheede op 75 pC. en wolle manifactuure op 50 pC. gesteld, en lijwaate op 50, 40 en 30 pC., medicijne met 50 pC., bed. ƒ 6099.17.

Sende verantwoording van Equipagimr Rooseboom op slegt voorsiening der retourscheepe, die haer voldoenent schijnt.

Scheepen kunnen niet hersteld.

1°. wijnig timmerliede.

2°. d° materiale.

3°. wijnig reflectie op eys van equipagiegoed, of gebrekkelijke voldoening.

4°. wijnig matroose, soo dat expeditie niet kan geschiede.

Op schip van 150 v[t] sou 100 ℔ verw en 50 kan oly.

Op d° 140, 90 ℔ en 45 kanne, kleyne naa advenant.

Die over Cijlon en Bengale nog ⅓ soo veel bij.

28 scheepe uyt Patria is te wijnig, wijl soo veel in retour is, en gebrek aan scheepen komt.

Behoorde 10 ton goud, 7 voor Chormandel en 3 voor Cijlon.

Dan kan het Chinees goud gemist.

Chineese scheepe behoore 15 of ul° Aug. te vertrekke, schoon Cargaas sustineere diep in 7ber genoeg is.

Volgens br. van 17[e] 1759 $^{3}/_{26}$ soude geen opperkoopliede, koopliede, onderboekhouders of assistente aanstelle, tot dat die buyte employ vervult sijn, soo dat buyte extraord. gevallen ophoude.

f 996800 afgelost, soo dat *f* 8208389 bleeff.

Uyt 12 ℔ naagelen noote, wilde, was ½ ons bruyne stinkende oly, en 2 ℔ noote, geringe quantitijd onbruykbaare oly gestookt, conform berigt.

1762. Sullen ordre observeeren van 17[e] omtrent assignatien, en Cijlon, Chormandel en Bengale sal nota senden, daer kan gesien worden wat specie word gegeeven.

Ook memorie van opperkoopman van 't casteel weegens employ van geld.

'T getal der bestelkasjes is merkelijk vermindert, en voor heelen nu maer halven, en eerst gequalificeerden houde sig met 2 a 3 te vreede.

Ook sonde in ieder schip even veel, dat van te vooren niet was geweest, en daar door mogelijk meer scheen te sijn.

De saak van Kerseboom was geweest in Fiscaals hande,

dog om verwardhijt best geoordeelt politieq af te doen, liever als dubieus proces, en sou mogelijk voor amfioen en lijwaet dan geen *f* 90053 geobtineerd sijn, soo als 't geval van Bomilipatnams opperhoofde van Velsen en van Jeever doen sien.

Over disput van Raad van Justitie en Weesmeestere hadde G. en R. goedgevonde een en ander tot moderaathijt te maane.

President Hooreman is ontslage, en van Reede overleeden, en Helvetius tot President in Raad van Justitie benoemt.

Omtrent fijne caneel, met betrekking tot de wilde, die niet alleen volgens b. 1752 $^{10}/_{8}$, op diverse, maer bijnaa op alle plaadse groeyt, soo had GG. sijn bedenkinge op 9 7b. 1760 en aangeleegendhijd aangetoond, dat de wilde caneel van Mindanao buyte die van Sumatra en Mallabaer, die de Engelse aan Indie en Europa debiteeren, een vast articul word na Aquapulca, daer 120 st. geld, laatende aan 17^{e} over het nadeel van hoge prijs van Cijlonse, daer middelbaere lieden en vooral minder sig van bedienen.

Koopliede van Manielje klage daer over, en 1760 met consent van Gouvern. van Philippynes sonden d'h. Fauet na Batav., dog vrugteloos, soo als bij geschrifte blijkt. Versoeken informatie, wijl nader bij de West sijn, om wilde op te koope of uyt te roejen; dan, om de meenigte plaadse, difficiel was. Hadde ocasie door Ternate corespondentie met Soloe te opene en informatie te krijge van caneel van Mindanao, want kan soo niet blijve, wijl wilde schille na Cijlonse wijse, en worde middele daar teege hoe langer hoe difficielder.

Draage op nadrukkelijks voor 't versoek van Gouvern^{r} Taillifert van Bengale om ontslag.

Javaase indigo sou naa de eys in formaat van koekjes gesonde werde.

Ook sulle 2e en 3e soort van Java-zijde excuseeren en omtrent 1e ordre observeeren.

Sulle prijs van Cijlonse cardemon, om minder debiet in Patria, van vier of 2 stuyv. stelle; dog met voorsigtighijd bij inlander.

Verantwoorde sig omtrent behandeling van de boedel van Valkenier; refereere sig aan Secrete Resolutie 31 Julij 1755.

Om Batavise ingeseetene soo veel mogelijk vrij te houde van die schadelijke Moorse muntropijen, en vaderlandse specie meer crediet te geeve, soo wisselde alle Batavise, wigtige Suratse en gestempelde Persiaanse ropijen tot 30, en ongestempelde tot 27 stuyv., dat *f* 1962023.15 importeerde, waer voor ducatons, schellinge en dubbeltjes in de plaads waare, buyte 1½ ton van Java, *f* 435 van Bantam en *f* 113200 van Cheribon.

Dit geld kon onschadelijk gebruykt te Bengale, en voortaan was de cours te Batav. op ropije op 27 stuyv. gesteld, daerdoor de aanbreng sal vermindere.

Versoeke ½ en ¼ ducatons die 40 en 20 stuyv. gelde, en dubbelde schillinge, als sonder nadeel geschied, soo als 1751 ⁹/₂₄ versogte.

Ongekartelde, schoon bij bedrog gekartelde, ducaate gelde maer 18 schellingen.

Hadde 1500 picol peeper tot 15 R., of *f* 36 't picol, afgestaan voor de handel op Linphao.

1. om dat de toll alleen te Batav. van die negotie 10000 R. was.

2. om van de Engelse naa ons te lokke, waarom 1756 al 3000 picol voor 12 R. wierd belooft, dat daer naa op 15 R. is gesteld tot ordre van 17e.

3. om dat 17e daer op niet antwoorde, dat G. en R. voor aprobatie naamen.

4. geringe aparentie om peeper tot gestelde prijs van *f* 44 d'100 ℔, dat alleen geschiet was om dat de peeper,

van Comp. ingekogt, met geen voordeel naa Europa te senden, daer Limpaose handel geen vrees voor is.

5. reeds 8 millioen ℔ naa Nederland werd gesonde, waer door vermindering in verkoopprijs is te dugte.

Versoeke positive ordre voor toekoomende.

170 staave goud uyt de omgeslage chaloup Over-Maas agterhaeld, manqueerd nog 9 staave, en fiscael Delile 1000 rijxd. present voor.

Van den Capt. ter zee Brahee en het extra lid in Raad van Justitie, Farret, sende nota.

1757/8 bedroegen de winste over Indie	*f*	8249548.7 .4
laste.	-	7610668.12.
dus winste . .	*f*	638879.15.4

dog de voorjaerse verliese van *f* 1528651.2.8 maakt veragtering van *f* 889771.7.2. En het capitael op ul° Aug. was *f* 40269829.3.5 of *f* 812836.12.6 meer als a° p°.

Bij gebrek van ballast sende in 't naschip 200000 ℔ suyker, wijl 235417 ℔ salpeter daar nodig hadde, schoon reeds 193922 ℔ bove geijste 2 millioen gesonde hadde.

Versoeken de ordre hoe int vervolg bij gebrek te doen.

Het retour van 1759 en 1760 bed. *f* 7012611.7.8.

Versoeke na Bengale soo veel mogelijk militaire, sijnde haer eys, tot medicamente incluys, buytespoorig.

NB. Vide Sumatra-Westkust. B. Van Capt. Wilson weegens rijs door Molucques na China met het schip Pitwas geinsureerd.

Hadde frans schip provisie afgestaan, koomende van Mauritius met 3 vate pik, 8 vate teer en 3 vate vlees, en gekogt 1764 picol bourbonse coffye, 5½ R. 't picol.

Engelse krijgsgevange ten deele naa Chormandel en ten deel na Nederland, mede transport betaale.

Van Bengaale 119 baale forty lijwaate of uytschot, die liete voor reek. van directeur Bisdom en sonde die.

Is groot gebrek aen volk en ambagtliede.

Op de eys van 52 ton excuseere 20 ton, 10 in goud

en 10 in silver; dog diverse articuls manqueerde volgens nota, schoon geeyst.

Raad Hohendorff doot.

Weeskaamer capit. is *f* 5445438.6, waervan *f* 3293355.9 renten winne, en de overgeschote intrest *f* 3869.6 is in Comp. cas.

Predicant Verbeek tragt in submissie te kome, dog is te ver.

Capitael a deposito *f* 8625472.17.8, waervan *f* 8193036 renten wonne.

En sijn 12 ton van die schult afgelost.

Inkoop 1759/60 bed. *f* 1850242.12, verkoop *f* 2125986, waeronder *f* 60214 voor reek. Bisdom van forty avans *f* 4912.9.

Horeman is directeur van amfioen-societijd voor Hohendorff.

Comand[t] van de Wall betaeld sijn portie *f* 7207.12 in aangereekende belasting op Westkust; volgende schulde afgeschreeve *f* 3840 van cort in carga Roemer.

27000 Suratse secunda jivos (?).

En diverse poste uyt negotieboeken gesuyverd.

Is 4 pC., in plaads van 2, op Mallabaerse peeper geacordeert.

Ordres van 1743 voor scheepe gecollecteerd, sijn aan die aangaat in druk meede gegeeve, en zijlagieordre is verbeeterd.

En sulle naukeurig pijlè de kuste langs Chormandel, Mallabaer, Souratte, Malacca, langs Javaas oostkust, Punto Gale en Trinconomale, en informatie eysche wanneer die kuste moete verlaate en weer aandoen.

Klippen en Reeve van Batavise reede sijn opgenoome.

Moet raport gedaan van gesteldhijd der retourscheepe aan G. en R.

8 scheepe hadde volle premie *f* 1200 voor spoedige voyage.

Lading van 3 Heuvele van Banda verongelukt, *f* 26453 afgeschreve.

Crabbendijk verkogt a *f* 4680.

In Jacatra doet wijnig inwoonders nadeel aan ..... [1]) van vragten. 1760 was geleevert:

58781	℔	peeper.	16625	℔	curcuma.
3148	„	indigo.	1398937	„	coffij.
11242	„	cattoene gaarens.			

Prijs van 4e soort van indigo, om veel aanbreng, van 12 op 9 stuyv. gesteld.

Inkomste van Jacatra bel. *f* 971615.7, dus *f* 41200.18 meer als 1758/9.

Vaart voor particuliere om de West geacordeert, mids geen lijwaate.

G. en R. hadde aan geweese Gouv. van Liphao, die daer van Timor met een Portugees schip was, contra protest wille doen teegen sijn protest aan Gouvern. van Timor; doch, de tijd te kort sijnde, was hem gesegt, dat als geen satisfactie gaff, geen Portugeese vaartuyge te Batav. soude admiteeren, als relatie hadde tot de vaert van Timor, en niet als water en hout geeven.

Aan 2 Manieljevaerders afgestaan wat canonkoogels en ankers, met 2 capitael avans, en tot ord. prijs 1056 baale caneel, 18 picol nagelen, 8 pic. noote, 130 pic. peeper en 25 pic. tin.

Engelse soeken weer door Molucquos naa Chin., en is haar gesegt ons die vaert alleen toekwam.

Aan de Koning van Palanbang eenig amunitie gegeeven.

Ordre omtrent de Chineese gemaakt, en vernieut placaat van 1758 $^{6}/_{23}$ teege overbrenge van niewelingen.

Opperkoopman Langeman op versoek gagie afgeschreeve; borgtogt van dienaere van 1750 $^{7}/_{10}$ geamplieerd.

Voor repatrieerende opperhooft Japan voor 5000, en groot winkelier voor 2000 en baasanbagsquartier voor 2000 rijxd.

---

1) Onleesbaar woord.

Mitigatie van straff voor Moorse soldaaten.

Partij schellak en zaadlak werd gesonde voor reek. der insamelaers.

Het getal der bestelkasjes voor Z. en N. was van 20 op 30 verhoogt.

Gepermiteerde bagagie bij 17e 1750 °/₆, en geamplieerd 1756 °/₁₄. Was eenige verandering in gemaakt.

Aan scheepene toegevoegt als oppercoopman, aan die weesmeestere, heemraade of comissarisen, onderlinge als koopliede.

Comissarise huwelijksaake, boedelmeester en diacone als onderkoopliede, versoeke aprobatie.

En opperhooft van Japan bagagie van visitateur generael.

Winste 1759/60 *ƒ* 3596124. 1. 4
laste . . . . - 2926954.16.
winst . . . . *ƒ* 669169. 4.14 of *ƒ* 16059.19.10 meer als aº pº.

Restante negotie *ƒ* 19207395.—. 8
af crediteure. . - 9035183.13.10
rest . . . . *ƒ* 80172211. 6.14

Uyt Staatreek. 1758/9 buyte Malac, Benjermas en Chormandel bed. winste *ƒ* 7581032.—. 8
laste - 7108592.15.12
ƒ 472439.12. 4 winst,
af nadeelige voorjaar partije . . . - 742560.11.—
dus ijgentlijk veragterd . . . . *ƒ* 270121. 4.12.

Op assignatie van Caap was 4 pC., als van andere comptoire, afgetrokke.

Assignatie 1e besending *ƒ* 2825682. 5
2e dº. . . . - 1216996.18

Proponeeren tot koopliede Wilh. Meurer, J. Hamman, J. C. Reyzig, N. Stellingwerff, J. Oostman en J. van Tessel.

Javaas Oostkust. Besmettelijke siekte maakt groote slagting onder de inwoonders, anders alles wel.

Alle producten wel; suyker 1568932 ℔, dog is niet

genoeg; rijst, 17524570 ℔ geleevert, soo dat gebrek aan scheepen was om te haale, daer om ordre tot 21 a 22 rijxd. te verkoopen.

Buyten nog *f* 242883 aan ingeseetene voor ropijen, soo bed. dat met veel houtwerk *f* 795751.12.8.

Daer teege daer nae toe *f* 459210, soo contanten als goed en wissel.

Winste 1758/9 bed. *f* 482925. 4
laste . . . . . . - 365183.11
f 117741.4.8

dus verbeterd in last *f* 5462.8, en winste *f* 49945.18, same *f* 55408.6.

Op koopmanschappe, kostende *f* 30018.1.8, avans 1759/60 *f* 34396 of 114 pC. avans.

Verpagting voor 3 jaare moet 1760 geschieden.

Was verandering gemaakt in 't placaat van de particuliere vaert van Malac van 1758 $^{4}/_{13}$, tot aanmoediging.

Engelse met 6 en 5 scheepen op Sunawap uyt China geweest, dog alle verdagte corespondentie met inlander word op die Oosthoek belet.

Cheribon. Pest veele weggenoomen, dog producte wel.

2251812 ℔ coffij, 582187 ℔ suyker, 200000 ℔ areek, 8875 ℔ swarte peeper, 146000 ℔ curcuma, 10375 ℔ indigo, 33750 ℔ cattoene garens, 138600 ℔ rijst, 24 ℔ ruwe zijde, same met houtwerk kost *f* 42858.9, en aan ingewisselde ropije *f* 415044.14.

Daar naa toe *f* 239795, aan contanten en wissel.

Voordeel aan Javaasvaarders met vaart op Malacca ook vergunt aan Cheribon.

Winste 1759/60 *f* 94416.16.8
laste . . . . - 17973. 2.
f 76443.14.8

Bantam, 1760. Ontfange peeper 1948125 ℔, of 1156500 ℔ minder als a° p°, op dit schraal gewas wagten beeter, vooral als uyt Silleboe komt; dog vreese voor Engelse

was daer, buyten dat Mandareesen voor Franse vaartuygen in het Silleboese waeren verscheenen om die peeper in te koopen, sonder dat ingeseetene daer teege dorsten.

Die Mandareese gaaven voor na Bancoelo te sijlen, om haer goed teegen amfioen te ruylen, dog G. en R. hadde 2 vaartuyge teegen ijland Lagonda gesteld, daer sij haer drinkwater innamen, om, als sonder passe waare, na Batav. te senden.

De peeper en metselsteene 1760 ontfange bed.: *f* 272968.13. 8, en daer naa toe gesonde *f* 311925, buyte nog *f* 13175 aan goed en *f* 15584 aan wissel.

Laste 1759/60 *f* 60927.12
winste . . . - 7344.17
f 5382.15, dog was van militie etc. eenige menagie gemaakt.

Relaas van Raad van Justitie teegen boedel van Valkenier, dat afgedaan is. Abeleeven van Ternate etc. en Helvetius voor Hooremans President.

Advis aan 17^e^. De voorgestelde persoone tot onderkooplieden aan 17^e^ voortedraege en recomandeere.

Advies omtrent versoek van octroy van amfioen, dat ul^o^ Aug. 1765 uyt is, geleese br. van de Parre 1753 $^{10}/_{11}$, waer bij als Direct. raad niet te prolongeere, wijl van 450 rijxd., dat een kisje kost, op 600 verkogt word, dus *f* 172000 sjaers, en reeds voor intressante tot Aug. 1755 al 28 ton avans. Te schrijve of nog in die gedagte is en hoe te practiseere.

Advies weegens recognitie thee, die versonde is voor publicatie van resolutie 17^e^, maer 40 pC., maer naderhand 50 pC. en die onder 20 st. 10 stuyv. voor Comp.

Navale magt 127 scheepe en 267 chaloupe.

61 van 150 v^t^, 29 van 140, 26 van 136, 3 van 125, 5 van 97 a 120, 2 van 81 a 85.

Reekening van 68 vate bier met verlies 1 $^{13}/_{16}$ pC.

Staat verhandelde goed *f* 20299856.18 tot ul^o^ Mey 1762, equipagie *f* 17950475.1, agter *f* 20362259.10.8.

VI.

Brief van de Graaff van Halifax aan de Directeure van de Oostindische Comp. St. James, 12 Mey 1763.

Mijn Heere.

De Graaff van Welderen, Minister van de Staate Generael, aan de Koning gerepresenteerd hebbende, dat de Comissarisen der Nederlandse Comp. sig beklaege over een seer groote traaghijt in de Heeren bij uw Raad gedeputeerd, om de conferentien met hun voort te setten, en bijsonder van het 4e articul der in verschil sijnde poincte, ben ik door sijn Maj. gelast, U E. in sijn naam te recomandeeren van soodanig voor te gaan, met de heeren uyt Holland overgesonde, om met U E. te handelen over de saaken tusse de twee Comp. in verschil sijnde, dat geen billijke reede van ongenoege door uw gedrag jegens de Comissarisen mag gegeeven werden aan de Staaten; sijn̄ dit des Konings begeerte en intentie, dat gij op een redelijke en billijke wijse, en soo spoedig als mogelijk is, de subsisteerende differentien sult discuteeren, al uw vermoogen inspannen en alle facilitijd toebrenge, om deselve tot een vrindelijk conclusie en duursaam accord te brenge. Ik ben,

Get. Duuk Halifax.

Translaat uyt Engels.

VII.

Het gehijm Comittee der Oostind. Comp. aan de Graaff van Egremond, Oostind. huys, 30 April 1763.

Wij verseekeren U Lordschap, dat wij nog weeten, nog hebben reeden te gelooven, dat eenige van onse bedien-

den hebben gefomenteerd de twist tussen de Hollanders en inboorlingen van Ceylon, of ondersteuning gegeeven te hebben tot het formeeren van eenig voorneemen teegens hunne etablissementen in dat ijland, of eenig soort van bijstand daer in geleend te hebben, of dat de Hollanders eenig fundament hebben tot het vermoeden, hetwelk sij pretendeeren te hebben ten deese opsigte. Al wat wij weeten, dat eenige schijn tot deese suspitie geeft, is dat de Koning van Candia, die souverijn is van het grooste gedeelte van dat ijland, seedert eenige tijd een seer voordeelige propositie heeft gedaan aan onse bediendens op 't fort St. George, tot een tractaet van alliance en comercie met ons, welke sij aan ons hebben gecommuniceerd, en waerop tot antwoord hebben gegeeven de allerprecieste en bijsonderste ordres, van aan die vorst geen soort van bijstand te geeven, in prejuditie der Hollanders, maer sig te onthouden van eenige mesures, onbestaanbaar met de tractaate tusse deese natie en Holland, of eenig ander van hun geallieerde.

Wij hebben geen ander tijding uyt Indie op dit subject, maar twijfelen niet aan een schuldige gehoorsaamhijd aan onse ordres.

In deese situatie, en onder soodanige suspicien als wij sijn, met regret sonder reeden teegen ons geformeerd, soo verdienen de advisen, hier ontfangen van de groote renforten, dewelke uyt Holland na Indie werden gesonden, onse atentie, en wij twijfelen niet of deselve sullen gratieuselijk werden geattendeert bij sijn Majestijd etc.

Geteekent Secreet. Comittee der O.-I. Comp.,
Joh. Dorrier.
Lieu. Sulivan.
George Amyand.

VEERTIENDE VERGADERING.

27 December 1873.

BIBLIOTHEEK. — DE GRENZEN DER HISTORIOGRAPHIE. — HISTORIEPLATEN. — BRIEF VAN JOHAN VAN OLDENBARNEVELT. — AANBEVELINGEN VAN KAPITEINS TER ZEE.

BIBLIOTHEEK.

Ten geschenke ontvangen:

Van de Schrijvers:

Dr. H. Rump, *Liter. Handweiser*, n°. 145. Münster, 1873. 8°.

Dr. J. A. Wijnne, *Het opsporen der historische waarheid; inwijdingsrede bij het aanvaarden van het ambt van gewoon Hoogleeraar*, 29 *Sept.* 1873. Groningen, 1873. 8°.

Van de Maatschappij Felix Meritis, te Amsterdam:

Algemeen Verslag, 1872/3.

Van de Maatschappij tot bevord. der Bouwkunde, te Amsterdam:

Afbeeldingen van Oude bestaande gebouwen, 17° aflev. Amsterdam, 1873. fol.

In ruiling ontvangen:

Van de Maatschappij der Nederl. Letterk., te Leiden:

Handelingen en Mededeelingen, 1873. Leiden, 1873. 8°.

Levensberichten der afgestorvene medeleden van de Maatsch. der Nederl. Letterk., bijlage tot de handelingen 1873. Leiden, 1873. 8°.

Van de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis, te Zwolle:

Overijsselsche Stad-, Dijk- Markeregten, II. 3. III. 1. Zwolle, 1873. 8°.

Van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, te Batavia:

Tijdschrift, XX. 4, 5, 6. Batavia/'s Hage, 1872/3. 8°.

Notulen, X. 4. XI. 1. Batavia, 1873. 8°.

Alphabetische lijst van Land-, Zee-, Rivier-, Wind-, Storm- en andere kaarten, toebehoorende aan het Batav. Gen. van K. en W. Batavia/'s Hage, 1873.

DE GRENZEN DER HISTORIOGRAPHIE.

De Heer W. G. Brill geeft een verslag eener mededeeling, door hem in de Vergadering van de Kon. Akademie van Wetensch. te Amsterdam (zie *Verslagen en Mededeel.* D. IV. St. I. p. 72—80) gedaan, over de Grenzen der Historiographie. Hij onderwerpt het aldaar gesprokene ook aan het oordeel van deze Vergadering.

De Heer J. A. Wijnne heeft eenige vragen en opmerkingen omtrent het medegedeelde. Hij vraagt, welk aandeel de Israëlieten aan de historiographie kunnen hebben gehad? Waarom is Herodotus geheel verzwegen? Hiertegen heeft Spreker eenige bedenking. Aan den philosoof Hegel kan niet alle verdienste worden ontzegd. Hij begrijpt ook niet, waarom aan de letterkunde geen plaats is gegeven, daar toch geen deel van het leven des volks kan worden uitgesloten.

De Heer Brill, antwoordende, kent aan de Israëlieten de eer toe, proeven der echte historiographie in hare eerste beginselen te hebben geleverd. Wat het verzwijgen van Herodotus aangaat, hij doet opmerken, dat welke de verdiensten van Herodotus ook geweest zijn in het leveren van stof aan onze historische kennis, Thucydides toch het eerste model voor den historiestijl moet geacht worden gegeven te hebben. Met betrekking tot het aan-

gemerkte omtrent Hegel, erkent hij de diepe en juiste opvattingen van dezen wijsgeer; maar handhaaft zijn bezwaar tegen eene constructie der geschiedenis naar wijsgeerige kategoriën. Met hetgeen over de aanspraak der letterkunde om in het tafereel van den geschiedschrijver vervat te worden, is gezegd, daarmede is hij het zoo zeer eens, dat hij zelf in zijne geschiedenis des Vaderlands ter voortzetting van Arend, bij het einde van het tijdvak (1609—1648) een overzicht geeft van onze letterkunde.

De Heer Vreede vraagt, of men den eisch van de historiographie ook te hoog kan stellen? Hebben wij in onzen tijd geen geschiedschrijvers? Hadden wij er geen na de Groot? Zal de lust tot geschiedschrijven door te hooge eischen niet worden weggesneden? Zijn zij niet doodend voor de historie? Hij heeft Polybius, Tacitus en vele anderen uit de middeleeuwen en uit lateren tijd niet hooren noemen. Hij kan allerminst von Ranke met Thucydides vergelijken.

De Heer Brill zegt dat hij gesproken heeft *over de grenzen* van de historiographie, niet over hare historie en dat hij dus de namen niet behoefde te vermelden van menig geschiedschrijver, die in eene geschiedenis der historiographie niet mogen ontbreken, en dan ook in zijne *Stijlleer*, in de §§. over dezen kunstvorm, genoemd worden. Wat de hooge eischen aangaat, aan de historiographie gesteld, spreker heeft zich zelven door het hooge ideaal niet laten afschrikken om als uiterst bescheiden geschiedschrijver op te treden.

HISTORIEPLATEN.

De Heer Nijland geeft ter bezichtiging eenige platen betrekkelijk stad en provincie van Utrecht.

BRIEF VAN JOH. VAN OLDENBARNEVELT.

De Heer Vreede heeft een onuitgegeven brief van Joh. van Oldenbarnevelt in handen gekregen, in het bezit van den Heer J. van Wijngaarden te Utrecht, waarvan de authenticiteit ontwijfelbaar is. Hij is geschreven aan Walraven, Heer van Brederode, 17 Oct. 1618. De brief is niet onbelangrijk, omdat hij handelt over de confiscatie van de goederen van Hendrik van Brederode en luidt als volgt:

WelGeboren Heere.

Den Heere van Veenhuysen heeft mij gesegt dat Uwe Exc. goede beliefte is van mij te verstaen, wat consideratien ick in de questieuse zaeke hebbe, nopende die ontfangen vruchten gedurende den oorloghe; daarop ik deese swaricheyt hebbe gevonden: dat deese actie nochte die quaestieuse goederen bij den fisque van mijn Heeren van Hollant nyet en zijn aengeslaghen nochte bekent geweest; zoo dat tractaet van bestant daertoe nyet wel getrocken en kan worden en die naedere verklaringe van 't zelve tractaet gemaeckt, zoude te uwe Exc. nadeel weesen, van den tijt aff dat die confiscatie des Coninx heeft gecesseert over alle de goederen van heer Heyndrick van Brederode s. g. Deese consideratie heeft mede veel bewogen te raden tot acoord.

Bij mijne voorgaende en hebbe ick nyet vermaent van voorgeroerde dienst, uwe Exc. bekent.

Ick en hebbe daervan in het langhe gesproken met heere G. van Thoars, die daertoe wel geaffectioneert is, die jongste en was daer nyet. Haere Exc., hadde wat verstaan van andere processen, maer zeyde nyet te weten in specie met wye.

Ick zoude (onder correctie) dienstelijck vinden die acta

van 't jongste te onderzoecken en dan meerder bij alle gegelegentheyt, weesende 't selve nodich ter afweeringhe van alle contreminen; ende mij hiermede nogmaels tot uwe Exc. zeer dienstelijck gebiedende, bidde God den Heere Almachtich,

WelGeboren Heere, uwe Exc. en voorspoet ende gesontheyt te houden in sijne heylige bewaringhe.

Uyt Guntersteyn den 17en Octobris 1613.

Uwe Exc. zeer dienswillighe dienaer,
Johan van Oldenbarnevelt.

Van nyeus is hier geadviseert datter drie costeleycke schepen uyt Oost-Indien voor deesen jare gecomen zijn.

Adres: WelGeboren Heere, Heer Walraven, Heere van Brederode, Vianen etc.

AANBEVELINGEN VOOR SCHEEPSKAPITEIN ENZ.,

INGEKOMEN BIJ DEN RAADPENSIONARIS

JOHAN DE WITT.

1653—1672.

Medegedeeld door den Heer P. A. LEUPE.

Onder de brieven, bij den Raadpensionaris Johan de Witt ingekomen, bevinden er zich eenige zoo wel van verschillende Collegien ter Admiraliteit, van Regeeringen van steden, van meer of minder hoog geplaatste personen, als van leden zijner familie, strekkende tot aanbeveling bij H. H. M. de Heeren Staten Generaal, voor de betrekking van Scheepskapitein enz. Men ontwaart daaruit den invloed, dien de Raadpensionaris op hunne benoe-

ming bij dat lichaam kon uitoefenen, en die dan ook in de meeste gevallen met goed gevolg door hem werd aangewend.

Velen dezer zoo ernstig aanbevolen personen toonden later, dat de gunst, aan hen bewezen, goed geplaatst was geweest: want terwijl eenigen hunner in den dienst voor het vaderland strijdende hun leven lieten, klommen anderen tot den hoogsten rang bij het zeewezen op.

Wij laten deze aanbevelingen voorafgaan door eenen brief ten behoeve van den Jonker Roosencrans tot zijne plaatsing aan boord van het schip, gevoerd door den Luitenant Admiraal Maerten Harpertz. Tromp. Met voorkennis van Z. M. den Koning van Denemarken wenschte die Deensche edelman zich bij het Zeewezen van de Republiek tot den oorlog ter zee te bekwamen. Zijn vader had in der Staten dienst, in 1634 voor Roermonde, het leven gelaten.

Mijn Heere.

Den thoonder deses, Jonc. Lodoic [1]) Roosencrans, is den oudsten soon van dien vermaerden oversten Roosencrans, in den jare 1634, in dienst van desen Staet, geschoten voor Reurmonde; ende comt, uyt lust tot den oorlogh te water, sich begeven herwaerts, omme onder de directie van Ed. heere L[t] Admirael Tromp, in desselfs onderhebbend schip, denselven oorlogh te leeren; heeft sich ten dien fine voorsien van een brieff van addres van sijne Coninckl. May[t] van Denemarcken, Noorwegen etc. aen den welgemelten heere Lt Admirael Tromp, dewelcke hem heeft geaccompagneert met een brieffken aen 't Ed. Mo. Collegie tot Rotterdam, bij 't welcke hij heere Lt Admirael verclaert, tegen des welgemelten Jonch[rs] versoeck,

1) Mogelijk Joncker Jörge. Zie den brief van de Wit.

om sijn tafel te mogen genieten, niets te hebben. Echter daerover te verwachten de wijdere dispositie van haer Ed. Mo. Ende alsoo welgemelten Jouch^{r} met sulcke sircuiten niet en dient te worden opgehouden in sijnen goeden yver, tegen de goede intentie van Hoochstgemelten sijne Mayesteyt, soo versoecke ick uw E. de saken ter Generali^{t} daerhenen te dirigeren, dat de meer welgemelte Jonch^{r}, 't sij directelijck door haer Ho. Mo., 't sij door 't welgemelte Collegie moge worden geaddresseert aen̄ meer welgemelten heere Lt Admirael, met last omme denselven in sijn onderhebbent schip te ontfangen, behoorlijck te tracteren ende wel te gouverneren; oock bequaem te maken in den dienst van desen Staet, tot den dienst van Hoochstgemelten sijne May^{est}, sijnde soo hoogen, grooten ende vertrouwden vrient, ende geallieerde van den Staet. Ende sal uw Ed. sulcx doende obligeren niet alleen den opgemelten Jonch^{r} Roosencrans, maer oock mijn, om bij alle occasien te toonen dat ick ben

Uw Ed^{ts} dienstw. dienaer,

(get.) Nanningh Kaiser.

In Hoorn, den 11^{en} May 1653.

P. S. Uw Ed^{t} believe den gemelten Jonch^{r} Roosecrans te voorsien met een brieff van recomm^{tie} aen uw Ed^{t} broeder Cornelis, ende oock den h^{r} Veth en̄ van̄ Holck tot cooperatie te versoecken, bijaldien de sake (buyten verwachten) mochte comen voor haer Ho. Mo.

Adres: Mijn Heer, mijn Heer Johan de Witt, Raetpens. van Dordt, ende bewarende de plaets van Raetpens. van Hollant ende Westfr., in 's Gravenhage. Met h^{r} ende vrient.

Mijn Heere ende broeder.

Brenger deses, Jonc^{r} Bürge(?) Rosecrans, zone van wijlen Walle Rosecrans, Deensch Edelman, genegen sijnde sich

in den oorloge te water te exerceren, wenschende ten selven eynde onder de directie ende op 't schip vañ Lt Admir[l] Tromp sijn apprenstissagie te mogen maecken, is aen mij van seer goeder handt geaddresseert; gelijck hij oock versien is met brieven van addres van den Coninck van Denemarcken aen den gemelten Lt Admir[l], op welckers schip hij oock al bereyts is gerecipieert, ende oock seer gaerne aen den tafel van den gemelten heere L[t] Admir[l] geadmitteert soude sijn, daertoe hij geresolveert is te versoecken consent van 't Collegie aldaer, onder billicke presentatie van sijne mondtcosten geerne te willen betaelen. Weshalven is mijn gedienstich versoeck bij desen, dat U Ed. gem. Jonc. Rosecrans bij 't Collegie aldaer daerinne de behulpelijcke hand believe te bieden, ten eynde deselve hoe eer hoe liever naer desselfs contentement moge worden geexpedieert, eñ aen den meergem. Lt Admirael behoorlijck geaddresseert. Ende desen tot geenen anderen eynde dienende, sal hiermede eyndigen, verblijvende,

Mijn Heer ende broeder,

U Ed[ts] ootmoedige dienaer ende geaffectionneerde broeder,

Haege, den 12[en] May 1653. Johan de Witt.

Adres: Mijn Heere, Mijn Heere M[r] Cornelis de Witt, Gecommitt. Raedt in 't Collegie ter Admiral[t] tot Rotterdam.

Mijn Heer.

Ick hebbe met leetwesen gehoort, dat haer Ho. Mo. inclinerende om over de scheepen van de respective Collegien ter Admiraliteyt te stellen ende ordonneren eenige personen als Viceadmiraels off Schouten bij Nacht, daertoe verscheyden personen in consideratie genomen sijn, sonder dat op mijn broeder, den Commandeur Gideon de

Wildt [1]) schijnt gedacht te wesen; ende alsoo hij is op twee na de oudste Capiteyn van dat Collegie, oock de eere gehadt heeft van in de jaren 1650, 1651 ende 1652 het esquadre voor Salé te commanderen, het Tractaet aldaer te maecken, naderhandt daermede in 't nauw van Gibraltar te cruyssen; oock gedurende dese Engelsche oorlogh te voeren de vlagge als Viceadmirael, onder de vlagge van de heer Lt Admirael Tromp, eñ sich daerinne gedurich ende in allen voorgevallen occasien niet alleen (onroemelijck) onberispelijck heeft gecomporteert, maer tot bijnae in alle batailles, als spetialijck oock in de twee laetsten gesignaleert. Daerdoor hem buyten twijfel hart soude vallen gedegradeert te worden, ende anderen die lange ende tot verscheyde reysen onder sijn commando hebben gestaen, boven hem te sien avanceren, heb ick daervan kennisse becomende, niet connen laten in sijn afwesen desselfs persoon gedienstelijck in U Ed[s] gunste te recommanderen, met versoeck dat U Ed. door desselfs credit ende vermoghen, de zaecke daertoe belieft te helpen dirigeren, dat hij als Schout bij Nacht in consideratie gebracht ende geemployeert soude mogen werden. Vertrouwende dat geen van de Capiteynen, die van hier voorgestelt souden connen worden, bevonden sullen worden in lanckwijlicheyt van employ, bedieninge van hooge charges, menigvuldigheyt van rescontres met den vijandt, ende onberispelijcke comportementen in stuck van offitie te passeren, dat mij des te assuranter maeckt tot dese recommandatie, ende sult mijn, door U Ed. faveur hiertoe te contribueren, verobligeren te sijn ende te blijven,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedige dienaer,

Amst. den 4[en] Sept. 1653. Dav. de Wildtt.

Adres als voren.

1) Zie over hem *Kroniek* 1870.

Mijn Heere.

U Ed[ts] missive van date den 3[en] deser loopende maent, sijnde recommandatie in faveur van desselfs broeder, den Commandeur Gideon de Wildt, is mij wel ter handen gecomen, ende 't geene ick in achtervolge van dien, mitsgaders opt schrijven van 't Collegie ter Admirali[t] aldaer, hebbe gecontribueert, sal U Ed. gelieven te vernemen wt 't geene ick nevens dese aen 't selve Collegie ben rescriberende, daertoe ick mij in desen geheel referere.

In wat voegen de verkiezinge van H. Ed. Groot Mo. tot het L[t] Admiraelschap van Holl[t] ende West Vrieslandt is gevallen op den persoon van den heere van Obdam, sal U Ed. ontwijffelijck albereyts sijn bericht, niet te min hebbe goetgedocht, tot U Eds. naeder informatie hier bij te voegen de resol. bij hare Ed. Groot Mo. op 't selve subject genomen. Ende enz.

Hiermede etc.

Adres: Aen den heer Davidt de Wildt, Secretaris van 't Coll. ter Admiral[t] tot Amsterdam. Den 10[en] Sept. 1653.

Naar de minute.

Mijn Heere.

Ick bedancke U Ed. gedienstelijck voor de moeyte, die U Ed[t] t'mijnen versoecke in faveur van mijn broeder, den Commandeur de Wildt, hebt gelieven te neemen, verhoopende t'zijnen tijt daervan de effecten te genieten ende dat hij sich voortaen sulcx in 's Landts dienste comporporteren sal, dat U Ed. sich niet sal hebben te beclagen over de bewesen gunst, oordeelende nochtans bij mijn selfs den voortgang der saecken onseecker, die bij 't advys van desen Raede, oock niet bij mijn selve (daerin gevraecht sijnde) gevordert soude worden, om reedenen in

de nevensgaende missive vermelt, daerbij ick noch doen soude, dat den Staet albereyts haer oochmerck can genieten door 't provisioneel employ van de gequalificeerste Capiteyns, met bijvoeginge van simpele titul ende geringe erkentenisse, gelijck tot noch toe is geschiet; maer soo men deselve voorbij wilde gaen ende andere verkiesen, die buyten actuelen dienst van 't Landt zijn, misschien op favorabele rapporten ofte andere reedenen voorgestelt wordende, niet alleen veel onlusten onder d'oude Officieren, maer oock notabele misslagen int verkiesen van de personen bevonden souden connen worden; daer nu ter contrarie alle de Commandeurs ende Capiteynen, die van apparentie sijn, de saeck suspens blijvende, elck om best haer debvoir sullen doen, om in verder consideratie te comen. Maer oft de Regeeringe totte verkiesinge quam te procederen, ende mijn broeder nevens den Capiteyn Tromp in consideratie mochte comen tot een en deselve chargie van Schout bij Nacht plaetse, believe U Ed. geen ander expedient siende, onbecommert met U Ed. gunste den Capiteyn Tromp te prefereren, alsoo mijn broeder, niet wel dispoost, hier deur gepasseert weesende, mij verclaert heeft, sulx sonder eenige offentie (hoewel hij lange over hem heeft gecommandeert) ten respecte van zijn overleden heer vader te willen lijden, maer ter contrarie hem alle gunste, hulpe ende trouwe te willen bewijsen. Wenschende maer in sulcken gevalle, soo 't wesen conde, met een salutaire clausule d'honneur, om in toecomende te strecken, gedacht mochte worden, dat ick allenthalve aen U Ed. wijse directie remittere, ende bidde mij te commanderen daer ick U Ed. dienst can doen, in welcke occasie ick bethonen sal dat ick ben

U Ed ootmoedighe dienaer,

Amst. den 14en Sept. 1653. Dav. de Wildt.

D'heer van Maersseveen heeft mij verclaert, dat de

heeren Burgemeesteren deser stede mijn broeder ernstigh souden recommanderen, maer in derselver Raetsvergaderinge de saecke ten principale gedifficulteert sijnde, de particuliere recommandatie niet soude connen geschieden.

Adres aan den Raadpensionaris.

Mijn Heer ende Neve.

Alsoo den brenger deses, met naeme Jan Gedeonsz. van der Burch [1]), mij heeft bekent gemaeckt, dat den Commandeur de Ruyter niet soude genegen wesen om het Vice Admiraelschap van het Collegie van Amstelredam aen te nemen, ende dat derhalve iemant anders in desselfs plaetse sal dienen te worden geavanceert, ende ick vastelijck vertrouwe, dat brenger deses daertoe volcomentlijck is gequalificeert, ende dat hij mij versocht heeft om van mij te hebben een letterken van voorschrijving, om sich daermede aen U E. te addresseren, — Soo en hadde ick hem sulcx niet connen weygeren, maer bewust sijnde bij experientie van desselfs goede couragie ende beleyt, U Ed. den voorschr. persoon te recommanderen, niet twijfelende, of den lande sal daerdoor dienst geschieden ende goede effecten hebben te verwachten, waermede dese eyndigende, bevele U E. in Godes heylige bescherminge. Geschreven met haest, in Leyden desen 1en Februarij 1654.

Mijn Heer,

Uw Ed. gansch dienstwillige cosijn,

G. v. Hoogeveen.

Adres als voren.

---

1) Overleden als Schout bij Nacht, 1667.

Edele Gestrenge Heere.

Alsoo brenger deses, genoemt Jan Jacobsz. Sansplomb [1]), nu lest bekleed hebbende het Capiteyn Commandeurschap op het schip de Swarte Beer, ende nu omtrent de 24 jaren herwaerts, daervan 16 jaren mijn selve bekend sijn, in verscheyde eerlijcke qualiteyten ter zee hem altijd vroom ende vigelant met goede ervarentheyt heeft gedragen, ende in verscheyde heete gevechten hem mannelijck gequeten, ter dier oorsaecke bij het Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteyt in 't Noorder quartier jegenwoordich is gesteld op de nominatie tot Capiteyn op het schip Monnikendam, dat de h^r^ Viceadmirael Pr Floris is komen te verlaten, — Ende hij op mij begeerd een letter van voorschrijven aen U Ed., soo hebbe om de goede vriendschap ende kennis, tussen ons beyden lange jaren onderhouden, sulcx niet konnen weygeren, dierhalve neme de vrijmoedicheyt U Ed. bij desen ernstig te versoecken, dat U Ed. gelieven desen Command^t^ Sansplomb te assisteren met derselver aensienelijcke hulpe ende faveur, ende soodanig bij hare Hoog Mog. recommanderen, dat hij door U Ed. gunste het voorschr. Capiteynschap voor ander moge emporteren, daeraen sijn persoon niet alleen sal werden ten hoogsten aen U Ed. verbonden, maer oock mijn tot allen diensten verplichten, ende sal God altijd bidden voor U Ed. voorspoedige regeringe, ende blijven,

Edele Gestrenge Heer,

U Ed. seer ootmoedige dien.,

G. de Wildt.

Amst. 19 Maert 1654.

Adres als voren.

---

1) Zie de noot onder de volgende missive.

Ed. Gestrengen Heer.

Alsoo 't Capiteynschap, 't welck ick van wegen de stad Monnickedam bedient hebbe, door mijn woonplaetse tot Hoorn is comen te vaceren, soo hebben d'Ed. Mog. ter Admiraliteyt in desen quartiere gelieft tot de ledige plaetse twee persoonen te nomineren, ende brenger deses, genoemt Jan Jacobsz. Sampeloen [1]) daertoe op te stellen, — Soo heb amptshalven op sijn versoeck niet connen stil sitten, dese weynige regulen uwe Ed. te laten toecomen, omme denselven aen uwe Ed. te recommanderen, met gantsch gediensteliјck versoeck (te meer hij is een persoon van groote ervarentheyt, dien Europa ende andere plaetse meer als schipper ende coopman heeft bevaren, daerbij een goet soldaet, wien men in tijden van noot sal mogen vertrouwen, waervan kennisse ende ervarentheyt ben hebbende), dat U Ed. denselven in sijne sollicitatie gelieve de behulpige handt te bieden, om tot sijn voornemen te geraken, waeraen den lande sonderlinge dienst ende mij groote vruntschap sal geschieden, bereyt sijnde in alle occasie te erkennen.

Hiermede naer groetenisse ende bevelinge Godes blijve,

Ed. Gestrenge Heer,

Uwe Ed. dienstverplichte dienaer,

Pieter Florisz.

Monickedam, 19 Martio 1654.

Adres: Edele Gestrenge heer, d'heer Joncker Jacob van Wassenaer, heere van Opdam, L. Admirael van Hollant ende Westvrieslandt, residerende in den Hage.

Per amis.

---

1) In de noot op blz. 436 van de *Kroniek*, jaarg. 1866, verkeerdelijk Jan Jacobsz. Hans Plomp genoemd.

Mijn Heer ende Neve.

Brenger deses is genaemt Simon Cornelissen van der Meer, gewesen Scheeps-Capiteyn, die in de laeste zeeslach tegen d'Engelschen, onder den Admirael Tromp, sich mannelijck heeft gedragen, ende een sware wonde gecregen, soo dat langen tijdt door deselve het bedde ende huys heeft gehouden; nu door Godes ende der medicijne hulpe is wederom op de been gebracht, ende tot soodanige dispositie gecomen, dat het vaderlandt noch goede dienste van hem soude connen trecken. Hij is een man, die meriteert dat geemployeert worde; soo U Ed. deselve condt vorderen, sal een goet werck doen. Hebbe hetselve met U Ed. heer vader gecommuniceert, die oock goede genegentheyt tot voorn. persoon heeft getoont, ende wenste dat nominatie conde crijgen tot een Capiteynschap, om daernae d'electie op sijn persoon te brengen, door recommandatie van dese stadt aen haere Grootm. of daer het soude mogen wesen. Niet twijfelende of U Ed. genereux gemoedt soeckt te vorderen alle vrome helden en patriotten, insonderheyt soodanige die goet, bloet en leven voor het lieve vaderlandt hebben gestort, als voornoemde persoon gedaen heeft. Verhopende U Ed. gunste, blijve,

U Ed. dienaer en Neve,

In Dordrecht, Andreas Colvius.
den 6en Augusti 1654.

Adres aan den Raadpensionaris.

Mijn Heer en Broeder.

De heer van Rachecourt heeft mij versocht aen U Ed. te willen geven een letter van recommandatie voor de persoon van Quirijn van Kerchove, die bij den Raed ter

Admiraliteyt alhier, neffens Captn Cleydijck [1]), is genomineert tot ordinaris Captn in plaetse van sijn broeder [2]), die gisteren overleden is. Welck versoeck ick sijn Ed. niet hebbe connen weygeren, en versoeck vriendel. den voorschr. persoon met U Ed. faveur te begunstigen. Ick blijve naer onse ootmoedige gebiedenisse,

Mijn Heer.

U Ed. ootmoedige dienaer en broeder,

D. Hoeufft.

Rotterdam 24 May 1658.

Adres als voren.

Mijn Heer de Wit.

Mijn Heer. Alsoo brenger deses, Jacob Simonsz. de Wit, desen morgen bij het Ed. Collegie ter Admiraliteyt alhyer op de nominatie als Capitein is gestelt, neme de vrijheit U Ed. bekent te maken, hoe dat hij laestelijck ontrent 7 jaren als schipper seer getrouwelijck heeft gedient en sich in diversche rencontres als een goet soldaet heeft gedragen, gelijck hij gedaen heeft gedurende den tijt van 25 jaren, dat hij desen Staet onder den Vice Admirael Witte zal. en andere Capiteinen in diversche qualiteyten heeft gedyent, derhalve soo verhope ick, dat hij tot de verdere electie sal geraken, dewijl ick van nyemand ter werelt beter opinie sou hebben voor soo veel sijn soldaetschap sou aengaen. Dewijl yder een, voor soo veel doenlijck is, tot het gemeene besten te contribueren verobligeert is, soo hebbe de vrijheit genomen desen U E. te addresseren,

1) Overleden 1665.

2) Paulus van den Kerckhove.

met versouck dat U Ed. gelyeve te excuseren, dye altijts blijft naer cordiale groetenisse,

Mijn Heer.

U Ed. gans geaff. d.,
Jacob Quack [1]).

Rotterdam den 28 Febr. 1659.

Adres als voren.

Mijn Heer.

De heer Burgemeester Andries de Graeff heeft ons huyden gerapporteert, dat de Heeren Raden ter Admiraliteyt alhier, procederende tot nominatie van eenige Capiteynen, om daeruyt het noodige getal bij hare Ho. Mo. geeligeert te worden, onder anderen hadden genomineert Capiteyn Swart, Hendrick Godsches [2]), Luitenant van den Vice Admirael de Ruyter, Albert Matthijsz., Lieutenant van den Commandeur de Wildt, ende Jan van Amstel, Lieutenant van den Capiteyn van der Hulst. Welcke personen wij niet hebben connen nalaten U Ed[t] op 't hooghste te recommanderen, geensints echter op haer versoeck ende aenhouden, maer speciaelijck daertoe aengeport wordende door de zekere kennisse, die wij hebben, van hare manhafte cloeckmoedigheyt ende vordere qualiteyten, dewelcke in dusdanige perplexe tijden, in welcken de gerechtigheyt van desen Staet vooral nodig heeft om met een stoute handt te worden beschermt ende gemainteneert, nootsaeckelijck vereyscht worden.

Weshalven, alhoewel wij versekert zijn dat U Ed. haer

---

1) De bekende ijverige Postmeester, vooral voor de Zeepost te Rotterdam. Cornelis de Witt, de Ruwaard, noemt hem de aanbehuwd oom van zijn huisvrouw.

2) Gotskens of Gotskes.

over de moeyte, die zij tot avancement van dese vier personen zal gelieven bij te brengen, uyt de aenstaende goede comportementen (aen dewelcke haer goeden ommegang in 't civiel leven, ende albereyts vertoonde effecten in zeekrijg, geensints toelaeten te twijffelen) ten vollen zal betaelt ende vergenoeght houden, ende dat mitsdien onse voorschrijvinge als onnoodig is. Zoo willen wij evenwel niet stilstaen, oock in desen ons beste tot bevorderinge van 'tgemeenebeste te doen met U Ed. te versoecken, zulcx als wij zeer ernstelijck doen bij desen, dat deselve alle mogelijcke vlijt gelieve aen te wenden, ende de electie bij te brengen, dat de voorsz. persoonen, als bequaem ende te gelijck eerlijcke luyden tot Capiteynen mogen worden geeligeert.

Waermede, als boven geseyt, U Ed. hare loffelijcken ijver tot voorstandt van 't vaderland zal connen voldoen, den dienst van hare Ho. Mo. promoveren, ende ons zonderlinge vriendschap doen. Twelck mits desen affwachtende, zullen wij volharden te blijven,

Mijn Heer,

Uwer Ed[ts] goede vrunden,
Burgemeesteren ende Regeerders der stadt Amstelredamme,

Ter ordonnantie van deselve,
N. Nicolay.

Desen 8 Martij 1659.

Adres als voren.

Mijn Heere.

Brenger deses is Hendrick Godsches, Lieutenant van den Vice Admirael de Ruyter, dewelcke sich tsedert sijn jeughdt gestadig te water heeft geoeffent, ende tsedert

eenige jaren herwaerts onder welgemelte heer Vice Admirael (wiens trouwhartig expert oordeel men in desen niet en can verwerpen) tot vernoegen ende loff gecomporteert. Van wien wij U Ed. in een generaelder brieff oock wijtlopiger hebben geschreven, ende ernstelijcken versocht, dat U Ed. zoude gelieven den voorsz. Lieutenant gunstigh te wesen, ende te helpen bevorderen dat deselve tot Capiteyn moghte worden geeligeert. Welcke recommandatie wij bij desen niet alleen confirmeren, maer oock zoo veel doenlijck becrachtighen. U Ed. versekerende dat wij bij alle gelegentheden zullen betoonen hoe aengenaem ons 't geene U Ed. om onsent wille tot voorthelpinge van desen persoon (dewelcke wij echter niet als om 't gemeene best recommanderen) zal gelieven bij te brengen, is geweest.

Waermede,

Mijn Heer, wij U Ed. in de protexie des Allerhoogsten bevelen. Desen 8 Martij a° 1659.

Uwer Ed^ts goede vrienden,

Burgemeesteren ende Regeerders der stadt Amstelredamme,

Ter ordonnantie van deselve,

N. Nicolay.

Adres als voren.

Mijn Heer ende Neve.

Alsoo den brengster deses, wesende een van onse goede bekende, mij heeft versocht een briefken van voorschrijvens aen U Ed. in faveur van seker persoon, met naeme Hendrick Gotskens, die van jonckx aen in alle qualiteyten ter zee heeft gevaren, ende nu wesende Luytenant van den Vice Admirael de Ruyter, de eere heeft van benevens verscheyde anderen bij de heeren van de Admiraliteyt tot Amsterdam te wesen genomineert tot een van de vacerende Capiteynschappen, ende alsoo oock bericht

ben dat hij is een persoon van groote couragie ende goet beleyt, op denwelcken ick verstae dat den voorschr. Vice Admirael sich volcomen heeft betrout, ende in cas hij tot het Capiteynschap mocht comen te geraecken, denselven seer gaerne soude gebruycken tot sijnen secunde, — Soo versoecke, U E. gelieve sijn credyt daertoe te contribueren, dat hij tot sijn voorgenomen desseyn mach geraecken. Het is nu een tijt dat tot soodanige bedieningen gerequireert worden personen, van welcker couragie men sich can versekeren, ende versta dat bijaldien hare Hoog Mog. alvorens tot de electie te treden, den voorm. Vice Admirael souden goetvinden te ontbieden ende op de capaciteyt van de genomineerde personen te inquireren, dat den voorn̄ Gotskes de anderen in veelen deelen sal overtreffen: sulcx vertrouwe U Ed. ietwes doende in desselfs faveur, daermede den dienst der Lande hoochelijck sal betrachten ende mij ten hoochsten verobligeren. Waermede dese eyndigende, beveele U Ed. en desselfs lieve familie in Godes heylige bescherminge.

Geschreven in Leyden, desen 8 Maert 1659.

Uwe E. gansch dienstwillige cosijn,

G. van Hoogeveen.

Adres als voren.

Brenger deses is Jacob Cornelisz. Swart [1]), hare Ho Mo. in qualiteyt als Capiteyn gedient hebbende in den Engelschen oorlog, in dewelcke hij zich (volgens het trouwhartig ende expert oordeel van den Vice Admirael de Ruyter, dewelcke men in desen niet en can verwerpen) tot vernoegen ende loff heeft gecomporteert ende bij de soldaten ende matrosen zeer bemint gemaeckt, van wien wij U Ed. in een generaelder brieff oock wijtloopiger hebben ge-

1) Zie hier achter op het jaar 1669.

schreven, ernstelijck versocht dat U Ed. zoude gelieven den voorsz. Swart gunstig te wesen, ende te helpen bevorderen dat deselve tot Capiteyn mocht worden geeligeert, welcke recommandatie enz.[1]).

Van Burgem̃ en Reg. der stad Amsterdam.
8 Maart 1659.

Adres als voren.

Edelen, Hooghgeleerden Heer.

Den soon van den Capiteyn Evert Antonissen May[2]), jegenwoordich met een tslants oorlochschip als Commandeur in Texel ingecoomen sijnde, heeft mijn seer instantich versocht ende gebeeden sijn persoon, meede sijnde gestelt op de nominatie van de nu te eligerene Zeecapitijnen, aen U Ed. H. G. op het hooghst te recommanderen; en alsoo ick wel verseeckert ben van zijn couragie, bequaemheyt en capacitijt, hebbende daer genoechsame proven in mijnen tijt, als ick meede was gecommitteert int Collegie ter Admiralitijt van onsen stadt alhier, en als noch van getoont.

Soo en kan ick niet naerlaten denselven persoon U Ed. H. G. te recommanderen en vrundelick te versoecken, hem met alle mogelicke hulpe te adsisteeren; ten eynde hij de gewenste plaetse mach becoomen, waermede den

---

1) Verder als in den brief van voorschrijving voor Hendrik Gotskens aan den Raadpensionaris.

2) of Moy? Mogelijk dezelfde met Evert Antonissen, die zich in 1658 in de Zond zeer dapper gedroeg.

Lande dienst en mij vrintschap sal geschieden. In alle occasien zal ick toonen dat ben en blijven sal,

Edelen, Hooghgeleerden Heer,

U Ed. dw. dinaer,

Amsterdam 24 Sept. 1630. C. Witsen.

Adres als voren.

WelEdele Gestrenge Heer.

Andries Sybrantsz. [1]), voor desen als Capitain der Republycq van Venetien groote diensten hebbende gedaen, ende nu wederom onsen Staet op een clein scheepien in qualiteyt als Cap^n provisioneel dienende, is bij d'heeren Raden ter Admiraliteyt alhier genomineert tot Cap^n in plaets van Captn Claes Allardsz., ende terwijl hij een persoon (is) daer af 't Lant goede diensten soude connen trecken, en d'welcke met fatsoen can ende mach worden gerecommandeert, gebruycke ick ten versoecke van sijn vrunden, mijn goede bekenden, de vrijmoedicheyt Uwe WelEd. gansch gedienstich te versoecken, hem sijn gunst en faveur in desen te laten genieten. Ondertusschen sal na mijne gedienstige gebiedenisse ende presentatie mijns geringe dienste blijven,

WelEdel Gestrenge Heer,

Uwen WelEd^s gans ootmoedig en dienst. dienaer,

D. v. Foreest.

Hoorn den 22. Oct. 1660.

Adres als voren.

---

1) Hij voerde het bevel op het schip de Groote Liefde, uit het Noorderquartier met andere schepen ten dienste van Venetie in 1646 vertrokken.

Mijn Heere.

Bij de Raden ter Admiraliteyt alhier sijn tot een vacerende Capiteynsplaetse genomineert Jacob Claesz. Bruining [1]) ende Andries Sijbrantsz., d'eerste van dewelcke is een man, nu laest als schipper met groote reputatie uyt d'Oostindien wedergekeert, hebbende van kintsbeen ter zee ende meest als schipper in de Straet gevaren, bovendien in den Engelschen oorlog, onder den Vice-Admirael Pr Florisz., goeder gedachtenis, als Capp. op desselfs schip den Staet cloeckmoedich gedient, ende in't corte soodanigen man, die voorsien is met veele goede en specialijck met alle qualiteyten, gerequireert in een Officier en Capitain te water, hebbende verscheyden goede proeven van sijn courage ende beleit gegeven. Opgemelte Bruining is oock een persoon, bemaechschapt met seer veele heeren van goet crediet en mijne beste vrunden in de regeringe, de correspondentie mette welcke mij heeft verboden te weygeren dese mijne recommandatie aen U Ed., met vriendelijck versoeck dat U Ed., om redenen voorsz. ende ten bede van een oudt getrouw vriendt, soo veel directie en bij de heeren ordin. Gedeputeerden ter Generaliteyt ende bij de heeren Gecommitteerde Raden, welckers tourbeurte het is, gelieft bij te brengen, ten eynde het voorsz. Capiteynschap op sijn persoon mach worden geconfereert, waer aen U Ed. den Lande dienst sal doen ende ten hoochsten obligeren, diegene die is en onveranderlijck sal blijven,

Mijn Heere,

U Ed. ootmoedigen dienaer,
Reynier Langewagen.

Hoorn desen 22 Oct. 1660.

Adres als voren.

---

1) Zie over hem *Kroniek*, jaarg. 1867, bl. 518, 519, 521.

Edele, wijse, hooggeleerde Heere.

Mijn Heere.

Van dese morgen hebbe advys becomen van mijn Cousijn, de Secretaris Mr. Wilhelm van Neck, dat de Heeren Raden ter Admiraliteyt hebben gedreven te procederen tot de nominatie van 't dubbelt getal van persoonen, omme daer uyt bij haer Ho. Mo. te werden gesuppleert de vacerende Capiteyns plaetse van zal. Claes Allertsz., en dat met d'selve nominatie mede is gebenificeert den persoon van Jacob Claesz. Bruinvis [1]), een persoon van soodanige bequaemheyt concernerende het soldaet- en zeemanschap, als ook vertrouwe dat weynich in den Staet te vinden sijn en 't selvige in veeljarigen dienst van de Oost-Ind. Compagnie wel heeft bethoont. Sijnde daerenboven mede een persoon van goede extractie, en die onder zijn vrienden in namaegschap moet reeckenen de Burgermren Syms, de Groot en Jonck, gelijck mede mijn voorsijde Cousijn van Neck. Waer over seer ernstelijck bij gemelte heeren en vrienden ben versocht U Ed. met dit versoeck moeijelijck te sijn, ten eynde U Ed. ons soo veel gelieft te obligeren om met goede debvoiren dese sake daerhenen te dirigeren, dat desen Jacob Bruinvis het Capiteynschap mach importeren, en kan U Ed. verseeckert wesen dat den Staet daer mede dienste sal geschieden. En sal bij alle occasie bethoonen, dat ick sal soecken te erkennen de vruntschap, die mij en mijn Cousijns hier mede sal geschieden, en blijven,

Edele, wijse, hooggeleerde Heere,

Mijn Heere, U Ed. dienstw. dienaer en vrient,

Lucas van Neck.

NB. Zonder dagteekening noch plaats van afzending.

Adres als voren.

---

1) Dezelfde, die in de vorige missive Bruinvis genoemd wordt (zie de *Kroniek*, t. a. pl.).

Heer en Neef.

Pieter Jansen Bronser [1]), swaager van de hr Jacob Jansz. Mars, tegenwoordich regeerendt Burgermr van Munnekendam, sijnde bij het Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteijt van 't Noorderquartier genomineert onder 't dubbelt getal, om daeruyt bij haar Hoog Mog. een tot 's Landts Capiteyn geeligeert te worden, — Soo heeft de voorsz. heer Mars instantelijck op mijn versocht een briefgen van recommandatie aen U Ed. geliefde mede te geven, 't welck hem niet heb connen weygeren, ten regarde van de goede correspondentie, die wij over eenige yaaren (sittende beyde te gelijck in 't voorsz. Collegie) met malcanderen ten dienste van 't Landt hebben gehad, ende de vruntschap, die hij mijn noch dagelickx is bewijsende, als oock om de bequaemheyt, coragie ende kennisse in zeesaecken, die mijn wort geseyt bij de voorn. Bronser te sijn. Versoecke dierhalven gedienstelijck U Ed. door sijn Eds wijs beleydt, soo gelieft, te helpen dirigeren, dat de boven verhaelde Pieter Jansz. Bronser de electie tot Capiteyn mach becomen, waeraen mijn groote vriendschap sal geschieden, die in allen gelegentheden sal trachten te erkennen, als sijnde

U Eds verplichte ende ten dienst
bereyde dienaer en neef,

In Amsterdam J. Reynst.
den 31 Maart 1660.

Adres als voren.

Edele, hoochgeleerde, wijse, voorsienige, seer discrete Heer.

Uyt de hier bij gevoeghde copye believe U Ed. te sien,

---

1) Verdronken te Christiania, 1665.

't gunt wij aen de Ho. Mo. Heeren Staten Generael sijn schrijvende ende versoeckende, om te vercrijgen commissien voor diversche persoonen, eenigen tijt op onse acten als Commandeurs, op de schepen van desen resorte gedient hebbende, en meest alle noch in employ sijnde, ten fine deselve als extraordinaris Capiteynen souden connen worden gecontinueert; eenige bij wisselinge van ander scheepen op d'aenstaende bewust expeditie, ende anderen op de schepen selve diese jegenwoordich voeren. Versoeckende gansch vrundelijck, dat uwe Ed. de saecke ter vergaderinge van de Ho. Mo. Heeren Staten Generael in dier voegen believe te helpen dirigeren, dat tot vermijdinge van meerder formalité, die wij oock selve verstaen dat, voor 't verleenen der voorsz. commissien, door het doen van nominatien gerequireert souden worden, tot beter expeditie voor dese reyse, om redenen in de gemelte missive geallegeert, het oochmerck van desen Raede bereyckt mach worden, al waer 't dan onder expressie, dat naer deesen dubbel getal gepresenteert sal moeten worden, gelijck sulcx oock bij ons vastgestelt ende geresolveert is.

Hier mede,

Edele, hoochgeleerde, wijse, voorsienige, seer discrete Heer, bevelen U Ed. in Godes heylige protexie.

In Amsterdam den 9 September aº 1661.

Lod. Gansneb, g. Tengnagel.

U Ed. goetgunstige vrunden,
De Gecommitteerde Raeden ter Admiraliteyt
ende t'hunne ordonnantie,

Dav. de Wildt.

Adres als voren.

Aen de Heeren Staten Generael.

Hoogh Moogende Heeren.

Het groot ende extraordinaris aental van oorloghschepen, dat wij gedurende de geweesen oorlogen tusschen de Noorder Croonen, tot voldoeninge van uwer Ho. Mo. resolutien ende beveylinge van de commertie ter zee, hebben moeten houden, mitsgaders de hoope die wij hadden van een corte uytcomste in de veranderinge der zaecken tot een gewenste vreede ende ruste, heeft ons met goede redenen ende insichten bewoogen, verscheydene der voorsz. extraord^{ns} oorloghschepen te doen voeren door eenige van de bequaemste ende best geëxperimenteerde Luitenants als Commandeurs, op acte daer toe door ons verleent, ende oock eenige vacerende Capiteyns plaetsen in dier voegen persoonlijck te doen becleden, om in tijden van minder equipagie des te eerder ende beter van soodanige Officieren ontlast te worden. Maer de gelegentheyt der zaecken t'zedert ende tot noch toe hun sulcx verthonende, dat wij genootsaeckt zijn geworden alle de voorsz. persoonen tot beveylinge van de commertie ende cruyssinge van der zee te continueren in employ, ende wij ondienstich achten de meergemelte persoonen langer op de voorsz. acten te laeten vaeren, maer noodich oordeelen dat deselve, om allerwegen te cunnen dienen, met commissie van uwe Ho. Mo. souden behooren te worden geprovideert, ende daeromme oock geresolveert hebben in toecomende niet meer soodanige actens te passeren om yemant daer op te laeten dienen, maer, eenige noodich hebbende, bij dubbel getal aen uwe Ho. Mo. te presenteren, — Hebben wij, ons aen haerluyden ten opsichte van de voorsz. employen ende ontfangene preuven van haere bequaemheyt van wegen den Staet verobligeert vindende, hoochnodich geacht deselve dienstelijck aen uwe Ho. Mo. te recommanderen,

ende versoeken dat deselve voor hunluyden believen te doen depecheren Commissien in communelycke forme, om als extraordinaris Capiteynen ter zee, onder het resort van dit Collegie, geemployeert te worden, als namentlijck voor Jan Adelaer [1]), Antoni de Marne, Jacob Willemsz. Broeder [2]), Cornelis Joosten Smient, Hendrick Gotskens [3]), Jacob Schot alias Wiltschut, Enno Doedesz., Claes Pietersz. de Jong, Henderick de Raedt, Pieter Jansz. Uyttenhout [4]), Jan du Bois [5]), Cornelis Hoogenhouck [6]), Gerbrant Boes [7]) ende Cornelis Bijlandt. Versoeckende dat ons deselve toegesonden mogen worden, om den eedt aen ons gedaen in dorso te doen stellen ende hun in de zeegaten door onse Commissarissen, bij uytwisselinge der voorsz. actens, t'hunnen binnencomste, van tijt tot tijt overhandicht te worden.

Hier mede,

Hoogh Moogende Heeren etc.

Den 9 September 1661.

Mijn Heer.

Nademael de Heeren Raeden ter Admiraliteyt van 't Collegie residerende tot Amsterdam hebben goetgevonden voor te slaen den persoon van Gerbrant Boes, wesende gehouwt aen d'heer Burgem[r] Oudtclaes dochter, geteelt bij mijn suster saliger, om geëligeert te worden tot Capiteyn, resorterende onder hetselve Collegie, — Soo versoecke gansch gedienstelijck, dat uwe Ed. deselve mijn neef tot de voorsz. charge gelieven te helpen promoveren, waeraen mijn sonderlingen dienst sal geschieden, die voor mijne

1) Verdronken 1666. 2) Gesneuveld 1692. 3) Overl. 1668. 4) Gesneuv. 1666. 5) Overl. 1669. 6) Gesneuv. 1666. 7) Gesneuv. 1666.

eerste bede t'allen tijden danckelijck sal soecken te verschulden. Ondertusschen sal zijn ende blijven,

Mijn Heer,

U Ed^ts ootmoedige d^r,

In Edam den 14 Schore, *Secr.*

September a° 1661.

Adres aan den Raadpensionaris.

Hooge ende Mogende Heeren [1]).

Alsoo het gelieft heeft d'Edele Mogende Heeren Raden van 't Collegie van de Admiraliteyt, residerende tot Amsterdam, den persoon van Jacob Willemsz. Broeder, onsen burger, resorterende onder het opgemelte Collegie, onder andere persoonen te nomineren om bij uwe Ho. Mo. te werden geëligeert tot Capiteyn onder hetselve Collegie, — Soo hebben wij op desselfs versoeck niet connen noch willen nalaten (dewijl hij is een persoon die sich altoos in dienst van 't opgemelte Collegie wel ende manhaftich heeft gedragen, ende vroom ende eerlijck is van leven) uwe Ho. Mo. op het gedienstichst ende serieuselijckst te versoecken, dat uwe Ho. Mo. goede geliefte sij de voorsz. Broeder tot Capiteyn te eligeren, waer aen dese stadt faveur ende den Lande dienst sal geschieden.

Hier mede,

Ho. Mog. Heeren, bidden wij Godt, dat Hij uwe Ho. Mo. regeringe gelieve te segenen.

Geschr. in Edam 16 September 1661.

Uwe Ho. Mo. gansch dienstwillige dienaers,
Burgerm̄ en Raden der stede Edam.
Ter ordonnantie van deselve,
Schore, *Secr.*

---

1) Dit schrijven bevindt zich bij de papieren van den Raadpensionaris.

Mijn Heer.

Dewijle de Heeren Raden ter Admiralit. alhier, op het begeren van haer Ed. Gr. Mog., van dage hebben voorgedragen eenige bequaeme ende wel geëxperimenteerde persoonen, die tot de ampten ter zee, die haer Ed. Gr. Mog. voornemens sijn te begeven, souden connen werden geemployeert, — ende onder anderen tot eene van deselve chargies haer Ed. Gr. Mog. hebben gepresenteert, den Capiteyn Johan de Lieffde, dewelcke in verscheyde occasien volcomen preuven heeft gegeven van sijn beleyt, couragie ende manlijcke dapperheyt, — Soo hebbe op sijn versouck de vrijheyt genomen omme den voorsz. Capiteyn de Lieffde te recommanderen, ten eynde denselven door U Ed. directie tot eene van de ampten, die bij haer Ed. Gr. Mo. staet begeven te werden, moge werden begunstigt. U Ed. sult ongetwijffelt desselfs faveur bewijsen aen een persoon, die alreede veel heeft gemeriteert, ende van den welcken den Staet bij continuatie goede diensten heeft te verwachten. Ende sult ten hoogsten daer door verpligten,

Mijn Heer,

U Ed. ond. dienstwilligen ende verpligten dienaer,

Van Lodensteyn.

Rotterdam 17 Januarij 1665.

Adres aan den Raadpensionaris.

Hoog Edele Heer.

Alsoo ick onderricht sijn, dat van dese weecke bij 't Collegie ter Admiraliteyt alhier in 't quartier nominatie van eenige Cappiteyns plaetsen sal werden gedaen, ende ick vastelijck vertrouwe dat Schipper Davit Vlugh [1]) mede op

1) Gesneuveld als Schout bij Nacht 1673.

de nominatie sal comen te geraecken, ende aen mijn versocht heeft hem met een lettertjen van recommandatie aen uwe WelEd[t] te willen versien, 'twelck hem niet hebbe connen weygeren, — Soo neme bij dese de vrijheyt dese letteren aen uwe WelEd[t] te laeten affgaen, met gansch vruntlijck versoeck, dat hij, Vlugh voorn., door uwe Wel Ed[ts] goet beleyt door haer Hoogh Mog. mochte werden geëlygeert. Doet mijn te meer recommanderen, dat sijn persoon mijn jonghs op bekent is geweest, ende dat kan verseeckeren dat hij een goet soldaet en ervaren seeman is, ende dat hij lange jaeren voor schipper sijn Reders met contentement gedient heeft op verscheyden scheepen, die hij selver nieuw heeft uytgehaelt, ende dat het mijn vreemdt doet dat hij daer naer comt te versoecken, alsoo hij van sijn Reeders een beminde schipper is ende verleeden jaer noch een nieuw schip heeft uytgehaelt, dat jegenwoordich alhier in de haven leydt. Maer geeft daer op tot antwoort, dat hij een groote lust heeft omme in desen tijdtsgelegentheyt eens te mogen thoonen, dat lieffde tot sijn vaderlandt is hebbende, ende oock te meer om dat de Engelschen hem verleeden jaer een groot affront gedaen hebben, daer hij hoopt revensie van te hebben, 'twelcke Godt will gunnen. Soo versoeke nochmalen op het alderserieuste, dat den voornoemden Vlugh door uwe WelEd[ts] wijs beleyt tot de voorsz. chersie magh werden geemployeert, waer aen den Lande vertrouwe een vroom Cappiteyn, hem dienst ende mijn vruntschap sal geschieden. Waermede affbreeckende sal betoonen te sijn en blijve,

Mijn Heer,

Uwe WelEdelheyts ootmoedigen ende
gansch verplichten dienaer,
Roemer Cant.

Enckhuysen den .. Febr. a[o] 1665.

Adres als voren.

WelEdele Gestrenghe Heer.

Bij dese extraordinaris equipage den Raedt sijnde genootsaeckt te procederen tot de nominatie van twee Cappiteyns plaetsen, den eenen binnen Enckhuysen, d'ander binnen Medenblicq, hebben gelieven tot die binnen Enckhuysen te nomineren Staghouwer [1]), ende binnen Medenblick Gerrit Boos; ende alsoo ick mij verseeckert houde van d'intrensique inclinatie van uw WelEd[t] tot den dienst ende het welvaeren van ons lieve vaderlandt, ende dat deselve gaerne soude sien dat bij een yder alsoo meede daeromtrent wierde gelaboreert, heb ick mijn verplicht gevonden uw WelEdel[t] de voorsz. twee persoonen seer gedienstich voor te houden, ende tot de voorsz. plaetsen te recommanderen, sijnde mij bewust de courage ende de bequaemheyt van deselven boven d'andere twee genomineerde. Ick en soude mij niet willen inlaeten bij dese conjuncture van tijden, yemandt te willen recommanderen, ten waere ick seeckerlijck van de capaciteyt derselven was bewust. Den persoon van Gerrit Boos, soon van den h[r] Burgemeester Boos, staende nu op den dagvaert te coomen, schijnt wel soo veel niet te presenteren, maer echter heeft in alle sijne diensten betoont te sijn een wacker ende couragieus man, ijverich ende naerstig in alle sijne actien; uwe WelEd[t] soude nevens den dienst aen het landt de voorgm. h[r] Burgerm[r] ende de Regeeringe van de stadt van Medenblicq grootelix obligeren. Dewelcke mij oock hebben versocht mett mijne particuliere debvoiren omtrent uwe WelEd[t] hun versouck te seconderen. Hettwelcke niet cunnende weygeren, als hebbende op mijn versouck gedisponeert deselve stadt in faveur van den heer Cornet Zypensteyn, will ick uw WelEd[t] ootmoedig gebeden hebben desen mijne vrijmoedigheyt ten besten te excuseren,

1) Zie *Kroniek*, jaarg. 1870, bl. 298. Sneuvelde 14 Junij 1666.

deselve cunnende met waerheyt verseeckeren dat ick mett inclinatie verblijve,

WelEdel gestrenge Heer,

Uw WelEd[ts] onderdanige dienaer,
Wilhem van Neck.

Hoorn den 19 Februarij 1665.

Adres als voren.

Edel Mo. Heer.

Jegenwoordigh ter daghvaert wegens de stadt Medenblick als Burgerm[r] gecommitteert sijnde, hebbe van dese morgen ter vergaderinge van haer Ed. Gr. Mo. onder anderen met leetwesen verstaen, het clein getal van bootsvolck dat mijn zoon Capp. Gerrit Boos, Command. het 's Landts schip 't Casteel Medenblick (was hebbende), ende dat de Heeren meenden van de 14 schepen, die daer sijn wegens het Collegie ter Admiraliteyt van West-Vriesland ende 't Noorderquartier, met den eersten zee te doen nemen 13 van deselve, — Soo vreese dat haer Ed. Ho. Mo., met advys van haer Ed. Mo. aenwesende gedeputeerdens, moghte resolveren om mijn zoon voren genoemt in te laeten blijven; 'twelck soo sijnde soude hem en mij hartelijck leet sijn, ende dat ick een persoon soude hebben gerecommandeert, die met het vaderlandt geen dienst te doen, sijn gelt soude verdienen; maer ick soude het soo opnemen dat daer yemant waer die mij op die manier soude soecken te affronteren. Versoecke derhalven uw Ed. gelieft sijn gedachten daer over te laeten gaen, dat hij met den eersten mede mochte zee nemen; ende om het manqueerende te vervullen soo veel het doenlijck mocht wesen, soo hebbe voor desen wel verstaen dat den Capp. Houthuyn ende Capp. Hen wel een man à 8 connen missen. Doch stelle dit alles aen de hooghe wijsheyt ende

directie van uw Ed[t]. Gelieft dit selve sonder communicatie aen yemandt te geven te dirigeren. Soo verre het doenlijck is, sal evenwel bij d'eerste occagie een cleen lettertje tot mijn gerustheyt te gemoet sien. Blijve in 't voorder U Ed. gantsch gedienstig vrient ende dienaer,

Cornelis Jansz. Boos.

Hage desen 5 Mayus 1665.

Adres als voren.

WelEdele Heer.

Het is uwe WelEdele bekent, hoe Capitein Cleidijck deser werelt is overleden, en dat desselfs neef Philip van Aelmonde [1]), zoon van den Heer Pieter van Aelmonde en broeder van de Raetsheer Aelmonde zal., als Luytenant met hetselve schip in zee geweest is ende noch bij hem gecommandeert wert; hoe hij sich heeft gecomporteert can uwe WelEdele weten. Voor soo veel ick hebbe verstaen ende mij bekent is, soo ist een jong quant die de navigatie wel verstaet ende van goede couragie ende genereusheyt; ende alsoo ick hebbe gesyen sijne sonderlinge inclinatie om ten dyenste van den Staet met hetselve schip voor Capitein of, soo nyet, bij provisie voor Commandeur in zee te mogen gaen, soo sal ick derhalve de vrijheit nemen uwe WelEd[t] seer gedyenstich te versoucken, bij aldyen de rapporten van sijne capaciteit ende persoon uwe WelEd[t] vergenoucht, dat uwe WelEd[t] dye saeck gelyefde te favoriseren. Ick hebbe altijt sonderlinge couragie in sijn heer vader en broeder zal. ende groote inclinatie ten dyenste van den Lande bespeurt, ende soude hopen dat deselve in desen persoon soude prevaleren. Soo het geoorlooft was geweest dat hij in Tecxsel of van 't schip had

1) Als Luitenant Admiraal overleden 1711.

mogen comen, hij soude sich de eer gegeven hebben uwe WelEd[t] te comen begroeten.

Ick ben oock bericht, dat den Raet ter Admiraliteit alhyer in sijne missiven oock vergenougen vinden, ende dat al sijn volck seer tot hem inclineren. De laetste ongeluckige rencontre ter zee leert ons, dat men luyden van couragie van doen sal hebben ende dat alle dye daer om solliciteren nyet behooren gepreferert te worden, maer dat men van persoonen, dye voor haer vaderlant haer leven souden hazarderen ende eer in te leggen op hope van verder avancement, wat goets te wachten heeft. Eenige oock souden hun dyenst met harde sollicitatien niet geerne presenteren, maer versocht sijnde tot Capiteinen souden haer laten gebruycken. Onder deselve kenne ick ende sal uwe WelEd[t] seer gedyenstich noemen (doch buyten haer weten) eenen Willem Trompetter, swager van Capitein Jacob Simonsz. de Wit, welke Trompetter oock mijn schipper geweest is ende lange ten oorloch gevaren heeft ende wyens couragie mij voordeelich is geweest. Oock eenen Teunis Willemsz. [1]), dye nu nyet meer en vaert, maer heeft altijt bij den heer Tromp zal. het eerste advisjacht met 8 stucken gevoert; seer geachte, nuchtere, vroome luyden. Den eersten hadt Egbert Meesz. zal. [2]) geerne voor Onder Luytenant bij den Admirael gehadt, maer hij wilde Opper sijn.

Heden is schrijven gecomen, dat Jacob Simonsz. de With noch in 't leven was ende gesont enz.

Rotterdam den 3 Julij 1665.

Jacob Quacq.

Adres als voren.

---

1) Zie *Kroniek*, jaarg. 1871, bl. 219.

2) Egbert Meuwsz. Cortenaer, gesneuveld 15 Junij 1665.

WelEdele Heer.

Alsoo gisteren bij den Raedt ter Admiraliteit nominatie gedaen is van 8 persoonen, om daer wt 4 tot extraordinaris Capiteinen te werden geëligeert bij uwe Ed. Ho. Mog., onder welcke 8 de 4 Commandeurs sijn dye bij 'tselve Collegie alvoren waren gestelt tot Commandeur. Ende alsoo onder deselve is Philips van Aelmonde, broeder van zal. de Raetsheer van Aelmonde ende zoon van den heer Pieter van Aelmonde zal., een gaeu habyl borst, die veel goede quaeliteiten heeft, soo soude ick seer gedyenstich versoucken, dat uwe WelEd[t] gelyefde de saecke daer toe te helpen dirigeren, dat denselven Aelmonde tot het Capiteinschap mocht werden geëligeert, ende ick vinde sijn genereusheit soodanich dat nyet en twijfele of hij sal den Staet in alles vergenougen; hij is op 'tselve schip altijt geweest sedert dat het in geweest is, 'twelck oorsaeck is dat hij sijn dyenst selfs nyet en compt aenbieden; ende alsoo het maer 15 daegen is dat hij Commandeur is geworden ende dat hij in de leste slag voor Opper Luytenant 'tselve heeft gecommandeert, vermits de indispositie van sijn oom Kleydijck zal., soo wil hopen datter geen Capitein boven hem comen sal ende dat uwe WelEd[t] hyer in sijn persoon sult begunstigen.

De packet boot is noch nyet terug, doch wort alle uyr gewacht enz.

Jacob Quacq.

Hage den 29 Julij 1665.

Adres als voren.

Mijn Heer.

Den brenger deses is Pieter Magnusz. [1]), Capt. op mijn onderhebbende Lants schip, en terwijle den Capt. Reynholt van Coeverden op gisteren overleden is, en haer Ed. Mog. de Raden ter Admt alhier hem hebben gelieven te nomineren om tot de bovengen̄ plaets geadvanceert te mogen worden, hem gelieve bij dese occasie te advanceren; en referere mij vorders aen de goede genegentheyt en belofte aen sijn persoon gedaen. Sullen met alle danckbaerheyt 'tselve soecken te verschulden, en U Edt wel kennisse heeft de goede dienste door hem aen 't landt gedaen, waer toe mij verlatende, bevele U Edt naer cordiale groetenisse in de protextie Godes en blijve,

U Ed. dienstw. dr,
C. Tromp.

Actum in Amsterdam
desen 18 November ao 1665.

Adres als voren.

Hoogh Edele Gestrenge Heer.

Alsoo door 't overlijden van Cappt Jan Halffhoorn, nu onlanghs in Engelandt is voorgevallen, daer mede desselffs plaets als ordinaris gegaesjeert Cappeteyn is comen vacant te vallen; ende alsoo Pieter Karsseboom sijn dienst aen haer Ed. Mog. de Heeren Raden ter Admiraliteyt gepresenteert heeft, omme de nominatie in desselffs plaetse te mogen optineren, 'twelck hem vergunt is, ende nu op de electie van haere Hoogh Mogende sal aenkomen, — Soo hebbe op sijn instantelijck versoeck de vrijmoedicheyt gebruyckt omme de pen wederom op het papier te stellen,

---

1) Gesneuveld 1667.

omme aen uwe Hoogh Ed[ht] sijn persoon te recommanderen, met vruntelijck versoeck dat door uwe Hoogh Ed[ht] directie de saecke daer heenen mochte werden gedirigeert, dat den voornoemden Karsseboom mochte werden geëlygeert, alsoo verseeckert ben dat het een wacker en braeff man is, ende uwe Hoogh Ed[ht] mede bekent sal weesen, dat laestmael tegens Vlugh de nominatie mede gehadt heeft, ende alhier veele jaren op een van de Buysse konvooyers als Capp[t] met groot contentement gedient heeft, ende nu verleden jaer op de laeste expeditie als Commandeur op 't schip de Munck, onder uwe Hoogh Edel[ht] beleyt gedient heeft, ende uwe Hoogh Edel[ht] bekent sal wesen op wat wijse hij hem gecomporteert sal hebben, daer aen niet wil twijfelen off sal tot contentement van uwe Hoogh Edel[ht] sijn, want hij bij andere tijden verscheyden preuven van sijn doen gegeven heeft. Daer omme versoecke nochmalen, dat den voornoemden Karsseboom door uwe Hoogh Edel[ht] directie geholpen mach worden, gelijck Capp[t] Davit Vlugh door uwe hant voor desen geholpen is, daer voor ick altijt danckbaer sal weesen, nu middelerwijl te betuygen dat ben en altijt sal blijven, Mijn Heer,

Uwe Hoogh Edelheyts ootmoedigen en
gansch verplichten dienaer,
Roemer Cant.

Enckhuysen den 27 Febr. 1666.

Adres aen den Raadpensionaris.

Men Heer, men Heer en seer goede vrund [1]).

Desen diend om U E. te versoucken, dat ghij gelieft de moeyte te nemen, also U E. altans in den Haag sijt, om

1) Deze stukken bevinden zich mede onder de papieren van den Raadpensionaris.

den persoon van Teunis de Lieffde, U E. Opperstierman, aldaer so veel te helpen als doenlijck is tot bevorderinghe van de nominatie van hare Hoog Mog. alhier gedaen, om mijn Capiteyn te werden, dit doende sult mij grotelijcks verobligeren.

Eyndigende hier mede, bevele U E. naer groetenis in de beschermínge Godes, Amen.

Blijve U E. dienstwillige dienaer,
Jan van Nes.

Actum Rotterdam
den 5 Martij 1666.

Adres: Edele, manhafte Heer, mijn Heer Jan de Liefde [1]), Vice-Admirael van Holland en West-Vriesland.

Per amys.

Ed. Moog. Heere.

Cornelis de Lieffde, broeder van den heer Vice-Admirael Johan de Lieffde, versoeckt seer gedienstigh ende oodmoedigh, als hebbende de nominatie neffens noch dry andere, om uyt haer vieren tot Capiteyns geëligeert te werden, dat door U Ed. Moog. veel geldent credyt tot sijn desseyn mochte geraecken ende tot Capiteyn gepromoveert.

Anthony Aretsen [2]) de Lieffde werdt ten hoogsten van den heer Schout bij Nacht Jan van Ness gerecommandeert, ten eynde deselve op sijn Schout bij Nachts schip als Capt mochte worden geëligeert.

'tWelck doende etc.

---

1) Gesneuveld 1673. 2) Adriaensz.?

Mijn Heer.

Op heden sijn affgesonden de brieven van desen Rade aen haer Hoog Mo., bij dewelcke onder ander sijn genomineert tot Capiteynen Cornelis de Lieffde en Anthonis Adriaensz. de Lieffde, den eenen om̃ te mogen worden extraordinaris Capiteyn ter zee, omme te werden geëmployeert op een van de schepen die voor de Oost-Indise Compagnie werden vervaerdigt, ende den anderen tot Capiteyn van den Schout bij Nacht Johan van Nes. De qualiteyten van deselve personen sijn geexprimeerd in de missiven aen haer Ho. Mo.; ende wie deselve personen sijn, vertrouwe dat uyt de sollicitanten selffs ende des Vice-Admirael de Lieffde genoegsaem sult hebben verstaen. Waeromme U E. niet sal ophouden 'tselve wederom te repeteren, maer echter op het versouck van voorsz. Vice-Admirael ende sijn vrunden, dewijle ick de voorn. persoonen kenne ende niet en twijfele off den Lande heeft daer van goede diensten te verwachten. Ende dat voorn. Cornelis de Lieffde door een bijsonderen drift ende genegentheyt in dese periculeuse tijden soo vierigh is omme met een bijsondere affectie den lande dienst te doen, niettegenstaende hij met een goede neringe ende martschuyt is voorsien, soo en heeft hij door gene redenen van sijn voornemen connen werden gediverteert. Ende dewijle Anthonis de Lieffde is een persoon die mede wel heeft gemeriteert ende dat ick wel wete dat den Schout bij nacht seer begerigh is omme denselven tot sijnen Capiteyn te mogen genieten, soo neme derhalven de vrijheyt ende verstoute mij U Ed. deselve personen omme de geallegueerde redenen te recommanderen, versouckende dus U Ed. believe deselve in gunstige recommandatie te ontfangen, ende de saecke door U Ed. wijse conduite ter Generaliteyt soodanich te helpen dirigeren ende beleyden, dat de voorn. persoonen haer doelwith mogen bereycken, vertrouwende

dat U Ed. daer aen den Lande aengenaemen dienst sult doen ende ten hoogsten verplichten de gene die is ende blijft,

Mijn Heer,

U Ed. oidmoedigen ende verpligten dienaer,

P. van Lodensteyn.

Rotterdam den 7 Maerty 1666.

Adres aan den Raadpensionaris.

Mijn Heere.

Gister middach uyt de kercke te huys comende, bracht ick de coortse weder seer hevich mede, ende ben daervan tegenwôordich noch seer ontstelt ende beducht om mij op de reyse te begeven, wt vreese van daermede de saecke te verergeren. Sende derhalven drager déser, den Secret. Andringa, om uw Ed^t^ mijnent wegen vruntlijck te groeten ende desselffs advies, hulpe ende assistentie te versoecken voor mijn swager den Capt van Gelder[1]), om als hij bij 't Collegie ter Adm^t^ tot Rotterdam genomineert wort, bij haere Ho. Mo. tot ordinaris Capt mach werden verkoren, ende sal uw Ed^t^ daer voor ter gelegener tijdt behoorlijck danckbaerheyt presteren, als mede voor zijne vruntlijcke rescriptie van den 29^en^ deser.

Ick vinde mij oock plichtshalven genootsaeckt om uwe Ed^t^ indachtich te maecken, dat het mijns oordeels ten hoochsten nodich is dat de Hooft Officieren ende Capp^nen^ aen de respective Collegien ter Adm^ten^ worden gelast te besorgen het backen ende brouwen van haerlieden broot ende bier, dat sij apparent in 't voorjaer soo hoochlijck van nooden sullen hebben; ende 't is onmogelijck sulcken grooten quantiteyt in soo corten tijdt bij den anderen te crijgen, off het sal aen 't een off 't ander ontbreecken; versoucke derhalven dat uw Ed^t^ dit aen haere Ho. ende Ed.

1) Gesneuveld 1673.

Gr. Mo. geliefft te gemoet te voeren, om mij in dien deele te mogen verstrecken tot ontlastinge van mijn debvoir. Waermede eyndigende beveele uwe Ed[t] in Godes h. protextie, ende blijve,

Mijn Heere, Uw Ed[e] ootmoedige dienaer,

Michiel Ad. Ruyter.

Amsterdam den 31 Januarij 1667.

Adres als voren.

Mijn Heere.

U Ed. sal ontwijffelyck hebben verstaen, dat den Schout bij Nacht Verburgh [1]), overmits desselfs zeer groote indispositie, in persoon uyt 's landts vloot herwaert opgesonden is. Nu worde door schrijvens van den Commandeur van der Zaan geinformeert, dat hem bij den heer Ruward van Putten ende door den Generael de Ruyter, volgens advys van den Crijchsraad, gunstelijck was aenbevolen provisioneelijck de plaetse te becleeden. Ende alsoo de sieckte van den voorsz. Schout bij Nacht seer toeneemt, niet buyten apparentie van in 't cortte te sullen overlijden, neeme de vrijmoedigheyt U Ed. bij desen gedienstelijck te versoecken, voor den gemelten Commandeur soo veel gunst te conserveren ende, d'occagie presenterende, te contribueren dat hij t'sijner tijt becomende recommandatie ende voorstellinge van de Heeren Raeden alhier, in de voorsz. bedieninge bij hare Ed. Groot Mo. mach worden bevestight, daer door U Ed. grootelijx sult vermeerderen d'obligatie t'mijnen laste ende mij verplichten te verblijven,

Mijn Heere,

U Ed. gantsch ootmoedigen dienaer,

Dav. de Wildt.

Amsterdam den 17 Junij 1667.

Adres als voren.

---

1) Zie volgende missive.

Mijn Heere.

Volgens d'apparentie U Ed. hier bevoorens geadverteert, is sondagh jongstleeden de Schout bij Nacht van der Burgh deser weerelt overleeden, ende sijn op huyden genomineert om te presenteren aen hare Ed. Groot Mo. den Commandeur W^m van der Saan [1]), mitsgaders de Capiteynen Marrevelt, Godtskens ende Verschuir, ten eynde eene derselve tot de vacerende plaetse gepromoveert soude mogen worden. Weshalven U Ed. gedienstelijck versoeck, naer desselfs wijsheyt ende genegentheyt, in faveur van den voorsz. van der Zaan de sake sulx te dirigeren, dat hij in voorsz. charge, nu lang bij hem provisioneel bedient, mach werden bevestight [2]). Verhoopende d'eere te hebben

1) Gesneuveld 1669.

2) Door den Raadpensionaris ten voordeele van Van der Zaan beantwoord den 22 Junij. Het schijnt, dat de Ruwaard over de provisioneele waarneming van het Schout bij Nachtsambt, aan zijn broeder, in dato 14 Junij, ten voordeele van den Amsterdamschen Kapitein van Meeuwen had geschreven; doch de Raadpensionaris deelde zijn gevoelen niet, want den volgenden dag antwoordde hij hem: „Ick meyne dat ten aansien van de provisionele bekleedinge van het Schout bij Nachtsschap van Amsterdam (door van der Zaan) seer wel is gedisponeert, ende dat de vrunden van onsen neve van Meeuwen geen redenen hebben om te klagen. Ick hebbe in denselven onsen neve van Meeuwen niet veel overlechs off directie bevonden; het schijnt hij door den dranck sijnne herssenen wat heeft bedorven, off wel dat een sieckte, daermede hij doenmaels seer swaerlijck geattacqueert was geweest, hem wat hadde terugge geset; andersins, voor soo veel sijn soldaetschap belangt, meyne ick dat in hem niets en is te desidereren. Mij dunckt enz."

Naer de minute.

U Ed. 'tselve op morgen mondelinge te recommanderen, blijvende,

Mijn Heere,

U Ed. verplichten dienaer,
Dav. de Wildt.

Amsterdam den 21 Junij 1667.

Adres als voren.

Mijn Heer ende Neef.

Brengster deses, wesende de huysvrou van Capiteyn Marrevelt, heeft mij geseyt dat door het overlijden van Cap[n] Jan Gedionsz. van der Burch desselfs plaets als Schout bij Nacht is comen te vallen, ende dat het Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam, benevens den Commandeur van Zaenen ende andere Capiteynen, oock haeren voorn. man hebben op de nominatie gestelt; ende alsoo den voorn. Marrevelt in zee is ende sij onkundich hoe sij haer over dese saecke sal hebben te draegen, soo heeft sij haer aen mij geaddresseert. Waer op ick haer hebbe geseyt, dat die chargie mijns oordeels bij de Heeren Staeten sal worden vergeven op haere ordinaire vergaderinge, ende om geen faute te begaen met een letterken aen U E. geaddresseert. Vertrouwende dat U E. wel wetende desselfs goede comportementen niet ongenegen sult sijn, om haer met goeden raet te assisteren. Sij vertrouwt wel dat de keur op den Commandeur sal vallen, maer wenste haere man alsdan in desselfs plaets mochte Commandeur worden. De Heeren van Leyden hebben hem altoos gesupporteert ende vertrouwe sij sulcx als noch sullen doen, ten insichte hij hem soo wel in den eersten Engelsen oorloch [1]) als nu

1) Den 10 Augustus 1653 werd hem een hand afgeschoten en bekwam hij bovendien twaalf wonden.

wel heeft gedraegen; waermede dese eyndigende, beveele U E. in de bescherminge des Alderhoochste ende verblijve,

Mijn Heer ende neef,

Uwer E. dienstwillige neeff,

G. van Hoogeveen.

In Leyden desen 22 Junij 1667.

Adres als voren.

Mijn Heer.

Naer mijn vertreck op den 30 passado soo heb ick op den 31 mijn devoir gedaen om eenigh volck voor mij te bekomen: soo heb ick 16 gulden voor goede mannen belooft, dat is een gulden meer als d'andere Capiteynen gelast sijn bij de resolutie van haer Hoo. Mog., volgens U Ed. ordre op mijn afscheyt uyt de vertreckkamer: soo heb ick dien dato over de 100 brave mannen bekomen, en meene op heden 150 te hebben. De meeste lantsschepen sijn gister, den 2, over Pampus geraeckt ende 't schip de Spiegel legt gereet om heden over te seylen.

Mijn Heer, het heeft Godt belieft den Capteyn Hendrick Goskens uyt dese werelt te haelen, die gister nacht is overleden, soo dat een ander Cap[t] in sijn plaets sal moeten werden gestelt; soo en twijffel ick niet of de hier aenwesende Edele Mog. Heeren Raden ter Admiraliteyt sullen mijn soon, Engel de Ruyter, de nominatie doen hebben. Soo is mijn vriendelijck versoeck, dat U Ed. de saeck daertoe gelieft te dirigeren, daer U Ed. sult vinden te behooren, dat haer Hoo. Mog. de goede gunste aen mijn en mijn eenige soone de electie gelieve te vergunnen, daer voor ick U Ed. en den Staet groote danckbaerheyt schuldigh sal blijven; en alsoo dese plaets een ordinary plaets is, soo wenste ick, soo het met reden konde geschieden, dat hij noch bij mijn leven een ordinaer dienaer van den Staet mogte sijn.

Dese nominatie sal eerst den 10 deser hier gedaen werden, alsoo dat bij haer Edele Mo. vast gestelt is, dat voor den 10 deser geen vergaderingh te houden, ten waere om wichtige reden. Soo U Ed. oordeelt, dat ick daer selfs present quame met de nominatie, gelieft mijn een kleyn letterken te laeten toekomen, soo het U Ed. geraden vint, en gelieft mijne vrijmoedigheyt ten goede te houden, want ick mijn op U Ed. goede vrientschap verlaete; eyndigende soo bevele ick U Ed. nevens desselfs lieve familie in de beschermingе Godes, Amen.

U Ed. onderdanigen dienaer,
Michiel Ad. Ruyter.

Actum den 7 April 1668.
Amsterdam.

Adres als voren.

Buiten op staat met de hand van de Witt: Aeñ heer van Ommeren.

Mijn Heer.

Ick verneme wt d'ordinaris nouvellessen, dat de respective Collegien ter Adm[t] tegens 30 deser loopende maent in den Haege zijn beschreven, omme aldaer met de Heeren haere Ho. Mo. Gedep[den] totter saecken van de zee, te delibereren, op 't employ van de tegenwoordige gereet leggende 's Lants schepen in Maze ende Texel. Hebbe daeromme plichtshalven noodich geacht uw Ed[t] bij dese in serieuse bedenckinge te geven, off het mij bij de Hooge Regeeringe oock soude connen werden misduydt, dat ick op de voorsz. convocatie mede compareerde (bij occasie, dat reeds alhier met permissie van haer Ho. Mo. opgecomen ben, om mij te doen cureren van een specie van gicht, daer van onlangs buyten gewoonte in mijn rechter arm geattacqueert ben) ende naer mijn geringe kennisse

adviseerde in saecken, die den dienste van den lande ende mijne functie concernerende, sullen mogen werden geproponeert ende daer op vervolgens werden geresolveert. Ende dit tot geen ander intentie, als dat in 't eligeren van opperhooffden en destineren van Capiteynen tot d'een off d'ander expeditie, die met de voorn. respective schepen van desen ressorte ende van Amstelredam sal mogen werden aenvaerd, alleen mach werden gesien op soodanige persoonen, daer van den Staet deser landen met de meeste apparentie sal connen trecken den gerequireerden dienst; wenschende van uw Ed^{t} sentiment bij rescriptie in desen te sijn gedient, omme te weeten waer naer mij hebbe te reguleeren, dat alhier aen de wooninge van mijn schoonsoone, den Capiteyn Joan de Witte [1]), sal connen werden geaddresseert.

Wij hebben met aengenaemheyt verstaen enz.

Als voren van de Ruyter.

Rotterdam desen 28 Marty 1668.

Adres als voren, en met een andere hand: Rotterdamse nachtpost, op het Binnenhoff nevens de Casteleynie.

Door de Witt toestemmend beantwoord den 30 Mei 1668.

Mijn Heer.

In absentie van de Heeren van Renswoude, Amerongen ende van der Hoolck, neme de vrijmoedicheyd aen U Ed. bekent te maecken, dat den Cap^{n} Swart [2]) van desen morgen bij ons Collegie is gedeporteert etc. In welckers plaetse wederom genomineert sijn den Commandeur Adam van

1) Met zijn schip gezonken in den storm van 15 Nov. 1683.

2) Jacob Cornelisz. S. later weer hersteld.

Brederoode [1]) ende de Luytenant Schye, met gedienstich versoeck dat U Ed. den gemelten Brederoode de behulpelijcke handt belieft te bieden, ten eynde d'selve bij haere Ho. Mog. naer merite ende langdurighe patientie eyndelijck eens tot Cap^n mochte geëligeert worden; waer aen de Provintie van Utrecht dienst sal geschieden, alsoo den voornoemden Brederoode tot Renen is woonende ende niet beter wete off de heer van Amerongen is hem een bijsonder goed vriendt. Alle de genomineerde persoonen sijn van diergelijcke merieten, soldaet- ende zeemanschap niet als den gemelten Brederoode; hebbende niet alleen 20 jaeren ons Collegie voor Adelborst, Commandeur van de soldaten ende Luytenant gedient, maer oock in den laetsten Engelschen oorloch gedurich als Cap^n verscheyden oorlochschepen gecommandeert, ende op de Elve [2]) soo loffelijck ten dienst van den Staet alle de coopvaerdijschepen geruineert ende verbrandt, 'twelck alleen een Cappiteyns plaetse meriteert. Waervan den heer van den Boetselaer can gevraecht worden, off daer ter tijt aen de tafel van ons Collegie niet eenpaerichlijck worde geseyt, dat die actie met een Cappiteyns plaetse behoorde geremunereert te worden, die oock aengenomen heeft in 's Hage voor sijn persoon te sullen spreken den heere van Asperen en anderen. Den gemelten Brederoode soude sijn persoon wel connen presenteren; maer is tot Reenen sieck ende onbewust van dit voorval; is door manquement van vrienden gedurich van de nominatie gehouden, vresende dat hij naer sijne meriete yder reyse soude geëligeert worden. Indien dese mijn voorschrijvens en regardt van den Commandeur Brederoode niet genoch mochte sijn, soo versoecke gedienstiglijck dat U Ed. in mijn regardt hem de behulpelijcke

1) 1676 in de Middellandsche zee bij den slag van Palermo sprong zijn schip de Vrijheyd in de lucht, doch hij ontkwam het gevaar.

2) Vereenigd met den Kapitein Anske Fockes.

handt belieft te bieden, als hebbende noyt d'eere gehadt gedurende mijn tijt om voor de provincie van Utrecht een Cap^{yn} te connen promoveren; wel wetende dat door sijn avancement den Staet ende voornamentlijck hem ende 't Huys van Brederoode dienst ende eere sal aengedaen worden, met presentatie van mijnen dienst wederom naer vermogen in regardt van U Ed. vrienden te sullen helpen contribueren. Waer mede affbrekende bevele U Ed. in de bescherminge Godes, ende blijve altijt,

Mijn Heer,

U Ed. ootmoedigen dienaer,
Jacob Lieftinck.

Amst^{dm} 3 Sept. 1669.

Ick meyne dat d'heer van Gent van sijn naeste vrienden is.

Adres als voren.

Ed. Hochgebore Heere.

Mijn Heer, den droeve staet daer mij den lieve Godt heft belyeve in te sette, door het verlyes van mijn lieve man, heft mij de herdiesse doen gebruyken mijn toevlucht nast God almachtych te neeme an U WelEd.hijt, die altijt mijne lieve man sallyger als een bloetvrint hebt soecke te affanzeere, bidde gans otmoedich tot stuyer van mijn ende mijne lieve ses kinderen, daer noch nymant af geaffanzeert en is, als deese mijne ouste soon, die vyer jaere op de achedemy is gewest en daer naer in den orloch, met wille van zijn heer vader, in den orloch is gegaen, daer hij onder de Kaptijn Oudestijn, als vendrager op de Omerschans, tegen den Biscop van Munster sijn devoir heft gedaen, daer naer van onse Ed^{l} Mogede tot Hoore [1]) ge-

1) Hoorn.

roepen, en is als Luytenant van de merynnes [1]) onder Kaptijn Sexsty [2]) gemacht, daer hij de vyer slage tegens de Kroon Eynglant heeft wtgestaen, toen in den lesten slach op het schip van den heere Stockhouer [3]) met twee Engelse schepe swarlijck angeklamt en bevochte; Stockhouer blijft neffens zijn zijt doot [4]) en mijn soon swarlijck gequest, en wel 36 dode en menygte van gequeste, het schip swarlijck dorbort; Godt heft haer noch vichtory gegeve; daer wartter mennych Kaptijn gemacht die het tyndedeel soo veel nyet wtgestaen hebbe.

Soo keere ick mij tot U Hoch Ed[l], op wyen ick naast Godt mijn vertroue sette, dese mijn soon de behulpige hant te byde: want het staet in U Hoch Ed[l] macht him tot verder affanzement te bringe, tot styer en trost van sijn bedrofde moeder ende de lieve (kinderen). Menge [5]) een eerlijck hert die van de goede komme is hopt van trost, en den lieve vader heeft het vaderlant soo trouelijck souke te diene als mijn zoon ook sal betone. Wij sijn van een goede boom gesprote, die U Hoch Ed[l] altijt hebt gonstych gewest. Soo is mijn beede otmoedich, laet mijn soon en de lieve mijnnige U Ed[l] gonst genyeten. Ick sal God bidden U H. Ed[l] hert daer toe te bewegen, bevele u Hoch Ed[l] in de schutt des Alderhogste, blijve soo lang ick leef,

Ed[l] Hochgebore Heere, zijne
otmoedicxste dinners,
Helena Lieffer.
Wedue van de Kommandeur
Ryeser.

Muers den 14 Sept. 1669.

Adres: Ed[l] Hochebore Heere, mijn Heer de Wiet, Raetpensionaris van Vaderlant in Schrauehage.

---

1) Mariniers. 2) Sixti. 3) Stachouwer. 4) Sneuvelde 14 Junij 1666.
5) d. i. menig.

Mijn Heere.

Hoe wel tot mijn devoir ende bedrijf niet specteert mij te bemoeyen met de sollicitatie off recommandatie der Capiteynen, voornamentlijck uw Hooch Ed[t] met soodanige zaecken onder desselfs hoochwichtige affaires te troubleren, — Soo heb ick echter op 't versoeck aen mij van goeder handt gedaen, niet connen afwesen, tot uw Hooch Ed[t] naerichtinge, uyt goede kennisse ende ondervindinge te getuygen ende verclaren dat Anske Fockens [1]) bij mijn Heeren van de Admiraliteyt alhier genomineert, om tot een extraord[e] Capiteynschap te water genomineert worden, tot soodanige dienst een volcomen bequaemheyt is hebbende, ende ontwijffelijck in cas van electie, seer goeden dienst sal doen, ten eynde uw Hooch Ed[t] voor deselve inclinerende daerinne gerust sal connen wesen, ende deesen tot geen ander eynde, sal naer opofferinge van mijnen dienst blijven,

Mijn Heere,

U Ed. ootmoedige ende verplichte dienaer,

Dav. de Wildt.

Amsterdam den 8 Octob. 1669.

Adres als voren.

Mijn Heere.

Alsoo bij hare Ed. Mog., nevens David Sweers [2]), op nominatie is gestelt Adam van Brederode [3]), die eenige jaren vervolgens in verscheyden qualiteyten den oorloge te water heeft gedient en sich tot contentement heeft gecom-

---

1) 1673 te St. Eustatius overleden.

2) Sneuvelde 1673.

3) Zie hier voren bl. 645, 646.

porteert, ten eynde dat hij bij hare Ho. Mo. tot een extraord[e] Capiteynschap geëligeert soude connen worden; heb ick ter begeerte van den heere Liefting, die voornemens is sich in faveur van den voorsz. Brederode naer den Hage te begeven, niet connen laten U Ed. van de goede qualiteyten van den meer genoemden Brederode bij deesen te verseeckeren, latende de verdere directie aen U Ed. discretie ende genegentheyt, blijvende,

Mijn Heere,

U Ed. ootmoedigen ende verplichten dienaer,

Dav. de Wildt.

Amsterdam den 26 Februarij 1670.

Adres als voren.

Edele Gestrenge Heer.

Mijn heer, de heeren Blauw, Bordingh en ick, hadden op voorleden woensdach dese ingeleyde aen U Ed. Gestrenge geschreven, op dat presuppoost dat Philips Munnick soude hebben becomen de nominatie tot suppletie van de Capiteyns plaetse, door het overlijden van de Wilde zal. vacant geworden. Maer t'sedert is ons bericht, dat de gemelte Philips Munnick, op de instantie van eenige Heeren van den Raed ter Admiraliteyt tot Amsterdam ende onder toesegging van in toecomende de naeste te sullen sijn, heeft goetgevonden datmael te'desisteren, waerom de voornoemde ingeleyde oock is blijven leggen. Maer nu becomen wij seeckere tijdingh, dat de Cappiteyn Fabritius[1] overleden is, waeromme ick bij desen gantsch vrundt- ende gedienstelijck versoecke, dat U Ed. Gestr. de goetheyt believe te hebben van de voorn. ingeleyde sijne applicatie

1) Thomas F.

te laten vinden op de suppletie van de Cappiteynsplaetse, door den voorn. Fabritius ontruymt, waer toe de gemelte Philips Munnick seeckerlijck de nominatie hebben sal, ten eynde denselven Munnick door U Ed. Gestr. faveur, hulpe ende directie de electie becomen mach. Waermede besluytende, sal ick Godt almachtich bidden, U Ed. Gestr. in goede langhdurige gesontheyt, ten besten van het lieve vaderlandt en U Ed[t] familie, te willen conserveren, en naer mijne ootmoedige gebiedenisse verblijve,

Ed. Gestr. Heer, mijn Heer,

U Ed[ts] Gestrenge bereytw. dienaer,

C. Schots.

Purmerende den 5 Mey a[o] 1670.

Adres als voren.

Edele Gestrenge Heer.

Mijn heer, soo even werden wij bericht dat mits het overlijden van den Capp[tn] de Wilde [1]), de Heeren Raaden ter Admiraliteyt in 't Collegie tot Amsterdam residerende, onder anderen tot suppletie van de vacante plaetse genomineert hebben Philips Munnick, broeder van de Heer Jacob Munnick, Raad ende President Schepen deser stede, onse goede vrundt ende liefhebber van de vrijheyt, welcke Philips Munnick in dienst ende onder de armade van de Republycke van Venetien, als Cappiteyn, sonderlinge preuven van sijne couragie ende beleyt gegeven heeft. Al waeromme wij bij desen de vrijheyt nemen van den gemelte heere Jacob Munnick nevens sijn voorn. broeder aen U Ed. Gestr. te addresseren, met gantsch gedienstich versoeck dat U Ed. Gestr. de goetheyt believe te hebben,

---

1) Gilles de Wildt, overleden te Cadiz 28 Maart 1670. Zie *Kroniek* jaarg. 1870, bl. 296.

van door U Ed. Gestr. credit, directie ende conduite het bij de H[r] Gedeputeerden ter Generaliteyt daerhenen te dirigeren, dat de gemelte Heeren de electie op den voorss. Philips Munnick, ende diens volgende haer oochwit bereycken mogen. Hetwelcke wij houden, achten ende erkennen sullen, als ofte het aen ons in eygener personen geschiet was, sullende verlangen naer occagie om onse preuven van danckbaerheyt daer over te betonen, ende ons op U Ed. Gestr. zinguliere geexperimenteerde affectie verlatende, blijven wij naer onse gedienstige gebiedenisse van goeder herten,

Edele gestrenge Heer, mijn Heer,

U Ed. Gestr. bereytw. dienaers,
P. Blauw, Pieter Bording, C. Schot.

Purmerende den 30 April a° 1670.

Adres als voren.

Mijn Heer en cousijn.

Terwijl ick hebbe verstaen, dat lichtelick de zoon van den heere Ritmeester Peluets sijn vaders plaets soude comen te bekleeden, en mijn broeder den Luytenant Adriaen Tromp [1]) dus lange die Compangie als chef heeft gecommandeert, en niet gaerne een jonger officier boven sijn hooft soude sien commanderen, soo is mijn ernstelick versouck, U E. de goede hant daer aen gelieft te houden, dat het mach gestudt werden, ofte dat hem eenich ander contentement mach gegeven werden, waeraen ons sonder-

1) Zie over A. T. Rotterdamsche Historie-Bladen, 1869, *Geneal. Aanteek. en Levensbeschrijvingen*, bladz. 73, IV g. Deze brief van C. Tromp is hier opgenomen, omdat hij zijn broeder betreft, die bij de Militie van den Staat diende.

linge vruntschap sal geschieden. U E. wederdienst cunnende doen, gelieft te gebieden en wij sullen, naer U. E. bedanckt te hebben van U E. goede tractement, laest in den Haech sijnde genoten, blijven,

Mijn Heer en cousijn,

U E. ootmoedigen dienaer en cousijn,

C. Tromp.

's Gravelant 29 Maert 1672.

Adres als voren.

DAPPERHEID van den Amsterdamschen Kapitein Douwe Harcx 1665.

De Secretaris van het Collegie ter Admiraliteit Amsterdam, David de Wildt, schrijft onder dagteekening van den 22en Junij 1665 aan den Raadpensionaris de Witt het volgende over een dapper bedrijf van den Kapitein Douwe Harcx:

„De Spaensche brieven, huyden alhier aengecomen sijnde van den 24en der voorleden maent, brengen tijdinge enz.

Aldaer (Cadiz) was gearriveert den Capiteyn Douwe Harcx, voerende het lichtste der gehuirde scheepen, doch extra ordinaris beseylt, die nae 24 uiren jagens, buyten gesicht van alle d'andere schepen, hadde geabordeert ende naer een groot uir vechtens verovert een Engelsch fregat van oorloge, onder commando van een Engelsch Edelman, wiens oom was Gouverneur tot Tanger, ende gelaeden met behoeften ende amunitie voor die Staet. Was gemonteert met 24 gotelingen en 82 coppen, daervan 31 in de rescontre sijn doodt gebleven, behalven de gequetsten, met verlies van 7 dooden ende in de 20 gequetsten aen deeser zijde. Doch heeft het ongeluck gewilt, dat naer 't opgeven van 't voorsz. fregat, noch een schoot van deeser zijde bij inadvertentie geschiedende, hetselve door de prop die in

'tgroote wandt was blijven leggen, in brand is geraeckt ende niet gebluscht heeft connen worden; sulcx dat de veroveraers met groot pericul d'Engelschen heeft gesalveert, ende sijn eygen schip gereddet, 'twelck aldaer groote couragie gaf ende mijns oordeels (onder correctie) erkentenisse meriteert, daer op U Ed. consideratien gaerne sal hooren."

Wij crijgen enz.

Hoewel bovenaan met de welbekende hand van den Raadpensionaris geschreven staat: „Beantwoord den 24 Junij 1665", wordt de minute van dat antwoord niet gevonden, waarschijnlijk omdat de Witt zich in deze dagen aan het Nieuwe Diep onthield.

WERKEN van het Hist. Genootschap te Utrecht.
Nieuwe Reeks.

N°. 1. Bronnen van de geschiedenis der Nederlanden in de middeleeuwen. — Annales Egmundani . ƒ 1.20.

N°. 2. Verbaal van de buitengewone ambassade naar Engeland in 1685 . . . . - 1.80.

N°. 3. Memoriën van Roger Williams . . . . - 2.10.

N°. 4. Bronnen van de geschiedenis der Nederl. in de middeleeuwen. — Kronijken van Emo en Menko. - 3.70.

N°. 5. Hortensius over de opkomst en den ondergang van Naarden. Met 2 kaarten . . . . - 4.50.

N°. 6. Bronnen van de geschiedenis der Nederlanden in de middeleeuwen. — Kronijk van Holland van een ongenoemden geestelijke. (Gemeenlijk geheeten Kronijk van den Clerc uten laghen landen bi der see) . . . . - 2.30.

N°. 7. Kronijk van Eggerik Egges Phebens van 1565—1594. . . . . - 2.40.

N°. 8. De oorlogen van Hertog Albrecht van Beieren met de Friezen in de laatste jaren der XIVe eeuw. - 9.80.

N°. 9. Verbaal van de Ambassade van Gaspar van Vosbergen bij den Koning van Denemarken, den Neder-Saxischen Kreits en den Koning van Zweden. 1625. . . . . - 2.30.

N°. 10. Verbaal van de Ambassade van Aerssen, Joachimi en Burmania naar Engeland. 1625. . . - 1.90.

N°. 11. Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes Wtenbogaert. *Eerste Deel.* 1584—1618. . . - 4.00.

N°. 12. Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes Wtenbogaert. *Tweede Deel. Eerste Afdeeling.* 1618—1621. . . . . - 2.80.

☞ *Zie verder de achterzijde van den omslag.*

Nº. 13. Memorials and Times of Peter Philip Juriaan Quint Ondaatje . . . . *f* 4.00.

Nº. 14. Verhooren en andere bescheiden betreffende het Rechtsgeding van Hugo de Groot . . . . . - 4.80.

Nº. 15. Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes Wtenbogaert. *Tweede Deel. Tweede Afdeeling.* 1621—1626. . . . . - 5.50.

Nº. 16. Memoriën en Adviezen van Cornelis Pieterszoon Hooft . . . . - 4.90.

Nº. 17. Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes Wtenbogaert. *Derde Deel. Eerste Afdeeling.* 1626. 1627 . . . . - 6.50.

Nº. 18. Onderzoek van 's Konings wege ingesteld omtrent de Middelburgsche Beroerten van 1566 en 1567; naar 't oorspronkelijke handschrift uitgegeven door Dr. J. van Vloten . . . . . - 3.40.

Nº. 19. Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes Wtenbogaert. *Derde Deel. Tweede Afdeeling.* 1628, 1629 . . . . - 8.20.

Nº. 20. Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes Wtenbogaert. *Derde Deel. Derde Afdeeling.* 1630. . . . . - 6.10.

DAGVERHAAL van Jan van Riebeek, Eerste Gouverneur aan de Kaap de Goede Hoop. . . . . - 1.20.

KATALOGUS der Boekerij van het Historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht. 3e uitgave. 1872. . - 1.60.

Abraham de Wicquefort, Histoire des Provinces-Unies des Païs-Bas, depuis le parfait establissement de cet estat par la paix de Munster. Tom. I, II, III. . - 14.00.

Jhr. Mr. A. M. C. van Asch van Wijck, Een Woord in het belang van het Nederl. Archiefwezen. 1846. - 0.20.

Bovenstaande werken zijn, voor zoover zij voorhanden zijn door de Leden **tegen de helft** van den prijs te bekomen.

